ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଦୀଘନିକାଯେ

ମହାୱଗ୍ଗଟୀକା

୧। ମହାପଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ପୁବ୍ବେନିୱାସପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା

୧। ଯଥାଜାତାନଂ କରେରିରୁକ୍ଖାନଂ ଘନପତ୍ତସାଖାୱିଟପେହି ମଣ୍ଡପସଙ୍ଖେପେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୋ ପଦେସୋ ‘‘କରେରିମଣ୍ଡପୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଦ୍ୱାରେତି ଦ୍ୱାରସମୀପେ। ଦ୍ୱାରେ ଠିତରୁକ୍ଖୱସେନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ସମଞ୍ଞା ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ପନ ଭଗୱା ମହାଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ଅୱସିତ୍ୱା ତଦା କରେରିକୁଟିକାଯଂ ୱିହାସୀତି? ସାପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱସନଗନ୍ଧକୁଟି ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅନ୍ତୋଜେତୱନେ’’ତିଆଦିମାହ। ସଲଢଆଗାରନ୍ତି ଦେୱଦାରୁରୁକ୍ଖେହି କତଗେହଂ। ପକତିଭତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାକତିକଭତ୍ତକାଲତୋ ପଚ୍ଛା, ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକତୋ ଉପରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପିଣ୍ଡପାତତୋ ପଟିକ୍କନ୍ତାନନ୍ତି ପିଣ୍ଡପାତଭୋଜନତୋ ଅପେତାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଭତ୍ତକିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦି।

ମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନା ମାଢଅସଙ୍ଖେପେନ କତା ନିସୀଦନସାଲା ‘‘ମଣ୍ଡଲମାଢଅ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ନିସୀଦନସାଲାଯା’’ତି। ପୁବ୍ବେନିୱାସପଟିସଂଯୁତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବ-ସଦ୍ଦୋ ଅତୀତୱିସଯୋ, ନିୱାସ-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମସାଧନୋ, ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତୋ ଚ ନିୱସିତଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥି, ଖନ୍ଧା ଚ ସନ୍ତାନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବେନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସଙ୍ଖାତେନ ପୁବ୍ବେନିୱାସେନା’’ତି। ଯୋଜେତ୍ୱାତି ୱିସଯଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା। ପୱତ୍ତିତାତି କଥିତା। ଧମ୍ମୂପସଂହିତତ୍ତା ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତାତି ଧମ୍ମୀ। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମସଂଯୁତ୍ତା’’ତି।

ଉଦପାଦୀତି ପଦୁଦ୍ଧାରୋ, ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ଜାତାତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଂ ପନସ୍ସା ଉପ୍ପନ୍ନାକାରଂ ପାଢଇଯଂ ସଙ୍ଖେପତୋୱ ଦସ୍ସିତଂ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି, କେ ନାନୁସ୍ସରନ୍ତୀତି ପଦଦ୍ୱଯେ ପଠମଂଯେୱ ସପ୍ପଞ୍ହନଂ, ନ ଇତରନ୍ତି ତଦେୱ ପୁଗ୍ଗଲଭେଦତୋ, କାଲୱିଭାଗତୋ, ଅନୁସ୍ସରଣାକାରତୋ, ଓପମ୍ମତୋ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ‘‘ତିତ୍ଥିଯା ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତକମ୍ମୱାଦିନୋତି ସିଖାପ୍ପତ୍ତକମ୍ମୱାଦିନୋ ‘‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୪) ଏୱଂ କମ୍ମସ୍ସକତାଞ୍ଞାଣେ ଠିତା ତାପସପରିବ୍ବାଜକା। ଚତ୍ତାଲୀସଂଯେୱ କପ୍ପେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୀତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୩) ଭଗୱତା ତଥା ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତତୋ ପରଂ ନ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୀତି ତଥାୱଚନଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତୋପଟ୍ଠକସ୍ସ ତେସଂ ଞାଣସ୍ସ ପରିଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ।

ସାୱକାତି ମହାସାୱକା ତେସଞ୍ହି କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ପୁବ୍ବାଭିନୀହାରୋ। ପକତିସାୱକା ପନ ତତୋ ଊନକମେୱ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି। ଯସ୍ମା ‘‘କପ୍ପାନଂ ଲକ୍ଖାଧିକଂ ଏକଂ, ଦ୍ୱେ ଚ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନୀ’’ତି କାଲୱସେନ ଏୱଂ ପରିମାଣୋ ଯଥାକ୍କମଂ ଅଗ୍ଗସାୱକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପୁଞ୍ଞଞାଣାଭିନୀହାରୋ, ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିପାରମିତାସମ୍ଭରଣଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା…ପେ… କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚା’’ତି। ଯଦି ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣକାଲପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତେସଂ ତେସଂ ଅରିଯାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣୱିଭୱୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପିସ୍ସ ସପରିଚ୍ଛେଦତା ଆପନ୍ନାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଏତ୍ତକନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥି, ଯାୱତକଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତି, ତାୱତକଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୀ’’ତି ‘‘ଯାୱତକଂ ନେଯ୍ୟଂ, ତାୱତକଂ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଢଅନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩, ୫) ୱଚନତୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଯ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନମ୍ପି ସୱିସଯେ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯଂ ଯଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ତଂ ତଂ ଜାନନ୍ତି ଏୱ। ଅଥ ୱା ସତିପି କାଲପରିଚ୍ଛେଦେ କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହାଦିନା ସାତିସଯତ୍ତା ମହାବୋଧିସମ୍ଭାରାନଂ ପଞ୍ଞାପାରମିତାଯ ପୱତ୍ତିଆନୁଭାୱସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ତନ୍ନିମିତ୍ତକାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଂ…ପେ… ନତ୍ଥୀ’’ତି।

ଖନ୍ଧପଟିପାଟିଯାତି ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବପୱତ୍ତମାନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବିଯା। ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିନ୍ତି ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିଂ। ତେସଞ୍ହି ଅନୁଭୱନାଦିଆକାରଗ୍ଗହଣମସ୍ସ ସାତିସଯଂ, ତଂ ସଞ୍ଞାଭୱେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଏକୱୋକାରଭୱେ ଅଲଭନ୍ତା ‘‘ନ ପସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଜାଲେ ପତିତା ୱିଯ ସକୁଣା, ମଚ୍ଛା ୱିଯ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କୁଣ୍ଠା ୱିଯାତି ଦନ୍ଧା ୱିଯ। ପଙ୍ଗୁଢଆ ୱିଯାତି ପୀଠସପ୍ପିନୋ ୱିଯ। ଦିଟ୍ଠିଂ

ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଯଟ୍ଠିକୋଟିହେତୁକଂ ଗମନଂ ଯଟ୍ଠିକୋଟିଗମନଂ ଖନ୍ଧପଟିପାଟିଯା ଅମୁଞ୍ଚନତୋ।

ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି କାମଂ ବୁଦ୍ଧସାୱକାପି ଅସଞ୍ଞଭୱେ ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନ ପସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତେ ବୁଦ୍ଧସାୱକା ଅସଞ୍ଞଭୱଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ପରତୋ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି। ''ୱଟ୍ଟେ''ତିଆଦି ତଥା ତେସଂ ଅନୁସ୍ସରଣାକାରଦସ୍ସନଂ। ବୁଦ୍ଧେହି ଦିନ୍ନନଯେ ଠତ୍ୱାତି ''ଯତ୍ଥ ପଞ୍ଚକପ୍ପସତାନି ରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଯେୱ, ନ ଅରୂପପ୍ପୱତ୍ତି, ସୋ ଅସଞ୍ଞଭୱୋ''ତି ଏୱଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଦେସିତାଯଂ ଧମ୍ମନେତ୍ତିଯଂ ଠତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ଅନ୍ତରା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଯୋ ଅପସ୍ସନ୍ତା ପରତୋ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଆଯସ୍ମା ସୋଭିତୋତି (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨।୧୬୪ ସୋଭିତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା)। ସୋ କିର ପୁବ୍ବେନିୱାସେ ଚିଣ୍ଣୱସୀ ହୁତ୍ୱା ଅନୁପଟିପାଟିଯା ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଯାୱ ଅସଞ୍ଞଭୱେ ଅତ୍ତନୋ ଅଚିତ୍ତକପଟିସନ୍ଧି ତାୱ ଅଦ୍ଦସ, ତତୋ ପରଂ ପଞ୍ଚକପ୍ପସତପରିମାଣେ କାଲେ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଯୋ ଅଦିସ୍ୱା ଅୱସାନେ ଚୁତିଂ ଦିସ୍ୱା ''କିଂ ନାମେତ''ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜଯମାନୋ ନଯୱସେନ ''ଅସଞ୍ଞଭୱୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ନିଟ୍ଠଂ ଅଗମାସି। ଅଥ ନଂ ଭଗୱା ତଂ କାରଣଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ''ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା''ତି ଇଦଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ତେସଂ ଞାଣସ୍ସ ସଙ୍କମନଦସ୍ସନଂ, ତେନ ସଙ୍କସୋ ଭୱେ ଅନାମସିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ତଂ ତଦେୱ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଯଥା ନାମ ସରଦସମଯେ ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯ ଚତୁରତନିକେ ଗେହେ ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ରୂପଗତଂ ସୁପାକଟମେୱ ହୋତୀତି ଲୋକସିଦ୍ଧମେତଂ, ସିଯା ପନ ତସ୍ସ ସୁଖୁମତରତିରୋହିତାଦିଭେଦସ୍ସ ରୂପଗତସ୍ସ ଅଗୋଚରତା। ନ ତ୍ୱେୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଅଗୋଚରତା, ଅଥ ଖୋ ତଂ ଞାଣାଲୋକେନ ଓଭାସିତଂ ହତ୍ଥତଲେ ଆମଲକଂ ୱିଯ ସୁପାକଟଂ ସୁୱିଭୂତମେୱ ହୋତି ତଥା ଞେଯ୍ୟାୱରଣସ୍ସ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା। ତେନାହ ''ବୁଦ୍ଧା ପନ ଅତ୍ତନା ୱା ପରେହି ୱା ଦିଟ୍ଠକତସୁତଂ, ସୂରିଯମଣ୍ଡଲୋଭାସସଦିସ''ନ୍ତି ଚ ଆଦି।

ତଥା ସାୱକା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚାତି। ଏତ୍ଥ ତଥା-ସଦ୍ଦେନ ''ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠକତସୁତମେୱ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୀ''ତି ଇଦଂ ଉପସଂହରତି, ତେନ ସପ୍ପଦେସମେୱ ନେସଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ, ନ ନିପ୍ପଦେସନ୍ତି ନିଦସ୍ସେତି।

ଖଜ୍ଜୋପନକଓଭାସସଦିସଂ ଞାଣସ୍ସ ଅତିୱିଯ ଅପ୍ପାନୁଭାୱତାଯ। ସାୱକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପକତିସାୱକାନଂ ପାକତିକପଦୀପୋଭାସସଦିସଂ। ମହାସାୱକାନଂ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨ ୧ ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନାଯ ୱିତ୍ଥାରୋ) ମହାପଦୀପୋଭାସସଦିସଂ। ତେନାହ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୦୨) ''ଉକ୍କାପଭାସଦିସ''ନ୍ତି। ଓସଧିତାରକୋଭାସସଦିସନ୍ତି ଉସ୍ସନ୍ନା ପଭା ଏତାଯ ଧୀଯତି, ଓସଧୀନଂ ୱା ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯକତ୍ତା ''ଓସଧୀ''ତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧନାମାଯ ତାରକାଯ ପଭାସଦିସଂ। ସରଦସୂରିଯମଣ୍ଡଲୋଭାସସଦିସଂ ସଙ୍କସୋ ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନତୋ। ଅପଟୁଭାୱହେତୁକୋ ୱିସଯଗ୍ଗହଣେ ଚଞ୍ଚଲଭାୱୋ ଖଲିତଂ, କୁଣ୍ଠିଭାୱହେତୁକୋ ୱିସଯସ୍ସ ଅନଭିସମଯୋ ପଟିଘାତୋ।ଆୱଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧମେୱାତି ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତାଧୀନଂ, ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେ ଏୱ ଯଥିଚ୍ଛିତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅସଙ୍ଗଅପ୍ପଟିହତଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ଲହୁତରେପି ୱିସଯେ, ଗରୁତରେ ଚ ଏକସଦିସମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁବ୍ବଲପତ୍ତପୁଟେ''ତିଆଦିନା ଉପମାଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମକାଯତ୍ତା ଭଗୱତୋ ଗୁଣଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ''ଭଗୱନ୍ତଂଯେୱ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ପୁବ୍ବେନିୱାସପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ କଥଂ। ତିତ୍ଥିଯାନଂ, ସାୱକାନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସରଣଂ ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସରଣସ୍ସ ହୀନୁଦାହରଣଦସ୍ସନୱସେନେତ୍ଥ କଥିତଂ। ଏୱଞ୍ହି ଭଗୱତୋ ମହନ୍ତଭାୱୋ ୱିସେସତୋ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି। ସଙ୍ଖେପତୋତି ସମାସତୋ। ଯତ୍ତକୋପି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତିଭେଦୋ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭୂତୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ତଦା ଯଥାକଥିତଂ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ''ଇତିପୀ''ତି ଆହଂସୁ। ତସ୍ସ ଚ ଅନେକାକାରତାଯ ଆମେଡିତୱଚନଂ, ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ''ଇତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ସପ୍ପଟିଭଯୋ ବାଲୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୨୪; ଅ। ନି। ୩।୧) ୱିଯ ଆକାରତ୍ଥୋ ଇତି-ସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱମ୍ପୀ''ତି ତଦତ୍ଥମାହ।

୨-୩।ୱୁତ୍ତମେୱାତି ଏତ୍ଥ ଚ ଇଧ ପାଠେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତେନ ପାଠେନ ସାଧାରଣଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତମେୱାତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଅସାଧାରଣଂ ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନାଯ ଅଧିକତତ୍ତାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଯମେୱ ହି ୱିସେସୋ''ତିଆଦିମାହ। ''ଅସ୍ସୋସୀ''ତି ଇଦଂ ସୱନକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ୱୁତ୍ତଂ ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ତଦତ୍ଥାୱବୋଧସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପନ ପାଠଇଯଂ ''ଇମଂ ସଂଖିଯଧମ୍ମଂ ୱିଦିତ୍ୱା'' ଇଚ୍ଚେୱ (ଦୀ। ନି। ୧।୨) ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ମମ ଗୁଣେ ଥୋମେନ୍ତି, କଥଂ? ମମ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଂ ଆରବ୍ଭାତି ଯୋଜନା। ନିପ୍ଫତ୍ତିନ୍ତି କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଂ, ତେନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନୋତି ପୁଚ୍ଛାୱାଚୀ ନୁ-ଇତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋ ନିପାତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟାଥ ନୂ''ତି। ନନ୍ତି ଭଗୱନ୍ତଂ। ''ଯଂ ଭଗୱା''ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ-ସଦ୍ଦେନ କିରିଯାପରାମସନଭୂତେନ ''ଧମ୍ମିଂ କଥଂ କଥେଯ୍ୟା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମିକଥାକରଣଂ ପରାମଟ୍ଠଂ ''ଏତସ୍ସା''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଏତସ୍ସ ଧମ୍ମିକଥାକରଣସ୍ସା''ତି, ଆଦରୱସେନ ପନ ତଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୪।ସୁଣାଥାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ଏତେନ ‘‘ମନସି କରୋଥା’’ତି ପଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୋତାୱଧାନଂ ସୋତସ୍ସ ଓଦହନଂ, ସୁସ୍ସୁସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଛିନ୍ନଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱଟୁମଂ ସଂସାରୱଟ୍ଟଂ ଏତେସନ୍ତି ଛିନ୍ନୱଟୁମକା, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଅଞ୍ଞେ ଚ ଖୀଣାସୱା, ଇଧ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅଧିପ୍ପେତା। ତେସଞ୍ହି ସଙ୍ଖସୋ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଇତରେସଂ ଅୱିସଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞେସଂ ଅସାଧାରଣ’’ନ୍ତି। ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନେ ଦିସ୍ସତି ଯଂ-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମତ୍ଥଦୀପନତୋ। ଉପଯୋଗୱଚନେ ଦିସ୍ସତି ଯଂ-ସଦ୍ଦୋ ପୁଚ୍ଛନକିରିଯାଯ କମ୍ମତ୍ଥଦୀପନତୋ। ତନ୍ତି ଚ ଉପଯୋଗୱଚନମେୱ ପୁଚ୍ଛତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦ୍ୱିକମ୍ମକଭାୱତୋ। ଯନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘କରଣୱଚନେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। ଭୁମ୍ମେତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଯଥା ଯଂ-ସଦ୍ଦୋ ନ କେୱଲଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୋପଯୋଗେସୁ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ କରଣେପି ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ଇଧ ଭୁମ୍ମେତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁନ୍ତି ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଭୂତଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଂ। ଉନ୍ନାଦେନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଅନେକଚ୍ଛରିଯପାତୁଭାୱପଟିମଣ୍ଡିତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦସ୍ସ।

କାଲସ୍ସ ଭଦ୍ଦତା ନାମ ତତ୍ଥ ସତ୍ତାନଂ ଗୁଣୱିଭୂତିଯା, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପରମା ଚ ଗୁଣୱିଭୂତୀତି ତବ୍ବହୁଲତା ଯସ୍ସ କପ୍ପସ୍ସ ଭଦ୍ଦତାତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପଟିମଣ୍ଡିତତ୍ତା ସୁନ୍ଦରକପ୍ପେ’’ତି, ତଥା ସାରଭୂତଗୁଣୱସେନ ‘‘ସାରକପ୍ପେ’’ତି । ‘‘ଇମଂ କପ୍ପଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ଏୱମାହା’’ତି ୱତ୍ୱା ଇମସ୍ସ କପ୍ପସ୍ସ ତଥା ଥୋମେତବ୍ବତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯତୋ ପଟ୍ଠାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଯତୋ ପଭୁତି ଅଭିନୀହାରୋ କତୋତି ମନୁସ୍ସତ୍ତାଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଅଭିନୀହାରୋ ପୱତ୍ତିତୋ। ସଂସାରସ୍ସ ଅନାଦିଭାୱତୋ ଇମସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଭିନୀହାରତୋ ପୁରେତରଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅନନ୍ତା ଅପରିମେଯ୍ଯାତି ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନକପ୍ପେ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ‘‘ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ’’ତି ଆହ। କାମଂ ଦୀପଙ୍କରବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅଯଂ ଭଗୱା ଅଭିନୀହାରମକାସି, ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ନିବ୍ବତ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅଭିନୀହାରତୋ ପୁରିମତରାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ… ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୂ’’ତି।

ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ଯକପ୍ପପରିଯୋସାନେତି ମହାକପ୍ପାନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ଯପରିଯୋସାନେ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ‘‘ଇତୋ ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସାନଂ ଉପରୀ’’ତି ଏତେନ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସୁମେଧସ୍ସ ଚ ଭଗୱତୋ ଅନ୍ତରେ ଏକୂନସତ୍ତତିକପ୍ପସହସ୍ସାନି ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞାନି ଅହେସୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଇତୋ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ କପ୍ପସହସ୍ସାନଂ ଉପରୀ’’ତି ଇମିନା ସୁଜାତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଚ ଭଗୱତୋ ଅନ୍ତରେ ଏକେନୂନାନି ଦ୍ୱାଦସକପ୍ପସହସ୍ସାନି ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞାନି ଅହେସୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଇତୋ ଚତୁନୱୁତେ କପ୍ପେ’’ତି ଇମିନା ଧମ୍ମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଭଗୱତୋ ଅନ୍ତରେ ଛାଧିକନୱସତୁତ୍ତରାନି ସତ୍ତରସକପ୍ପସହସ୍ସାନି ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞାନି ଅହେସୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ’’ତି ଇମିନା ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସିଖିସ୍ସ ଚ ଭଗୱତୋ ଅନ୍ତରେ ସଟ୍ଠି କପ୍ପାନି ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞାନି ଅହେସୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେ ସବ୍ବେପି ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଓରଂ ସୁମେଧାଦୀହି ଉପ୍ପନ୍ନକପ୍ପେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମୋଧାନିଯମାନା ସତସହସ୍ସା କପ୍ପା ହୋନ୍ତି, ଯତ୍ଥ ମହାସାୱକାଦଯୋ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୧ ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯାନି କୁସଲାନି ସମ୍ଭରିଂସୁ। ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେପି ଲୋକେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତେସଂ ପୁରିସୱିସେସାନଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦାଭିୱୁଦ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ‘‘ଏୱମଯ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ନିଗମନୱସେନ ୱଦତି।

‘‘କିଂ ପନେତ’’ନ୍ତିଆଦି ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତୱିଭାୱନତ୍ଥାଯ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଏତନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ। କପ୍ପସଣ୍ଠାନକାଲସ୍ମିନ୍ତି ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପସ୍ସ ସଣ୍ଠହନକାଲେ। ଏକମସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ଯନ୍ତି ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯିଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଏକଙ୍ଗଣଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତେତି ପବ୍ବତରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦୀନଂ, ମେଘାଦୀନଞ୍ଚ ଅଭାୱେନ ୱିୱଟଂଅଙ୍ଗଣଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତେ। ଲୋକସନ୍ନିୱାସେତି ଭାଜନଲୋକେନ ସନ୍ନିୱିସିତବ୍ବଟ୍ଠାନେ। ୱୀସତି ଯଟ୍ଠିଯୋ ଉସଭଂ। ‘‘ଉସଭମତ୍ତା, ଦ୍ୱେ ଉସଭମତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚେକଂ ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଯୋଜନସହସ୍ସମତ୍ତା ହୁତ୍ୱାତି ପତମାନାୱ ଉଦକଧାରା ଯୋଜନସହସ୍ସମତ୍ତଂ ଆକାସଟ୍ଠାନଂ ଫରିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଯା ଯୋଜନସହସ୍ସମତ୍ତା ହୁତ୍ୱା। ଯାୱ ଅୱିନଟ୍ଠବ୍ରହ୍ମଲୋକାତି ଯାୱ ଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକା, ଯାୱ ସୁଭକିଣ୍ହବ୍ରହ୍ମଲୋକା, ଯାୱ ୱେହପ୍ଫଲବ୍ରହ୍ମଲୋକାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱାତୱସେନାତି ସଟ୍ଠିସହସ୍ସାଧିକନୱଯୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧସ୍ସ ସନ୍ଧାରକୱାତମଣ୍ଡଲସ୍ସ ୱସେନ। ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କୋତି ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କପ୍ପଦେସମାହ। ତସ୍ସ ପଚ୍ଛା ୱିନାସୋ, ପଠମଂ ସଣ୍ଠହନଞ୍ଚ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ। ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱାତି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା। ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ହି ଗଚ୍ଛୋ ନିସ୍ସିତୱୋହାରେନ ତଥା ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସା’’ତିଆଦି। କଣ୍ଣିକାବଦ୍ଧାନି ହୁତ୍ୱାତି ଆବଦ୍ଧକଣ୍ଣିକା ୱିଯ ହୁତ୍ୱା। ସୁଦ୍ଧାୱାସବ୍ରହ୍ମାନୋ ଅତ୍ତମନା…ପେ… ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ୱେହପ୍ଫଲେପି ସୁଭକିଣ୍ହେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ନୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ତେ ଚତୁତ୍ଥିଂଯେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଂ ଭଜନ୍ତି। ନିକ୍ଖମନ୍ତେସୂତି ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ଅଭିନିକ୍ଖମନ୍ତେସୁ। ଅଭିଜାତି ପନେତ୍ଥ ଜାତିଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଯାୱ ସଙ୍ଗହିତା। ନିମୀଯତି ଅନୁମୀଯତି ଫଲଂ ଏତେନାତି ନିମିତ୍ତଂ, କାରଣଂ। ଞାପକମ୍ପି ହି କାରଣଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଅବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେନ ଫଲଂ ସିଦ୍ଧମେୱ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଯଥା ତଂ ଅସିତୋ ଇସି ଅଭିଜାତିଯଂ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଲକ୍ଖଣାନି ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ଅବ୍ଯଭିଚାରୀଭାୱେନ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ସିଦ୍ଧେ ଏୱ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହି, ଏୱଂ ପନ ଗଯ୍ହମାନଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତକଂ ଫଲଂ ତଦାନୁଭାୱେନ ସିଦ୍ଧଂ ୱିଯ ୱୋହରୀଯତି ତବ୍ଭାୱେ ଭାୱତୋ। ତେନାହ

‘‘ତେସଂ ନିମିତ୍ତାନଂ ଆନୁଭାୱେନା’’ତିଆଦି। ତଥା ଚାହ ଭଗୱା ‘‘ସୋ ତେନ ଲକ୍ଖଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ…ପେ… ରାଜା ସମାନୋ କିଂ ଲଭତି, ବୁଦ୍ଧୋ ସମାନୋ କିଂ ଲଭତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୦୨, ୨୦୪) ଚ ଏୱମାଦି। ଇମମହନ୍ତି ପଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧା ଇମସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନିଂସୁ।

ଜାତିପରିଚ୍ଛେଦାଦିୱଣ୍ଣନା

୫-୭।କପ୍ପପରିଚ୍ଛେଦୱସେନାତି ‘‘ଇତୋ ସୋ ଏକନୱୁତେ କପ୍ପେ’’ତିଆଦିନା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ କପ୍ପେ ତେ ତେ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତସ୍ସ ତସ୍ସ କପ୍ପସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ପରିଜାନନୱସେନ। ‘‘ଇଦଂ ତ’’ନ୍ତି ହି ନିଯମେତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ। ପରିତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ତରଂ। ଲହୁକନ୍ତି ସଲ୍ଲହୁକଂ, ଆଯୁନୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ରସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଉଭଯମେତଂ ଅପ୍ପକସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି।

‘‘ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିଯ୍ୟୋ’’ତି ଅୱିସେସଜୋତନଂ ‘‘ୱୀସଂ ୱା ତିଂସଂ ୱା’’ତିଆଦିନା ଅନିଯମିତୱସେନେୱ ଯଥାଲାଭତୋ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ଅପଚୁରୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ ଦୀଘାଯୁକୋ ପନ ଅତିଦୁଲ୍ଲଭୋ’’ତି ଆହ। ଇଦଂ ତଂ ୱିସେସୱୱତ୍ଥାପନଂ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ୱିସାଖା’’ତିଆଦିମାହ।

ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ତତ୍ତକମ୍ପି କାଲଂ ନ ଜୀୱି, ନନୁ ମହାବୋଧିସତ୍ତା ଚରିମଭୱେ ଅତିୱିଯ୍ୟୋଳାରତମେନ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚମେତନ୍ତି। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିପସ୍ସୀଆଦଯୋ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଭିଜାତିଯା ମେତ୍ତାଠାନତାଯ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗତା। ତଦନୁଗୁଣଞ୍ହି ତେସଂ ୱିସେସତୋ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ସ ୱିସେସତୋ ବହୁଲଂ ଖେମୱିତକ୍କୂପନିସ୍ସଯତାଯ ସୋମନସ୍ସସହଗତତା, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣପରୋପଦେସରହିତଞ୍ଞାଣୱିସେସୂପନିସ୍ସଯତାଯ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତା, ଅସଙ୍ଖାରିକତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା, ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ ଆଯୁ ଆଧାରୱିସେସତୋ, ନିସ୍ସଯୱିସେସତୋ, ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସତୋ ଚ ଅପରିମେଯ୍ୟାନୁଭାୱତାଯ କାରଣସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଚିରତରଂ କାଲଂ ସନ୍ତାନସ୍ସ ପାରମିତାପରିଭାୱିତତା ଆଧାରୱିସେସତା। ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯାଦିଆସଯସମ୍ପଦା ନିସ୍ସଯୱିସେସତା। ଲାଭମଚ୍ଛରିଯାଦିପାପଧମ୍ମୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱୋ। ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତ୍ଥାଯ ଆଯୂହନା ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ସବ୍ବେସଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଚରିମଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମାଯୂହନେ ସାଧାରଣୋତି ତସ୍ସ ଫଲେନାପି ଏକସଦିସେନେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇତି ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧା ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାଯୁକା’’ତି, ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକାଲାୱଟ୍ଠାନାଯୁକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାଯୁକସଂୱତ୍ତନସମତ୍ଥଂ ପରିଚିତଂ କମ୍ମଂ ହୋତି, ବୁଦ୍ଧା ପନ ତଦା ମନୁସ୍ସାନଂ ପରମାଯୁପ୍ପମାଣାନୁରୂପମେୱ କାଲଂ ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତି ତତୋ ପରଂ ଠତ୍ୱା ସାଧେତବ୍ବପଯୋଜନାଭାୱତୋ, ଧମ୍ମତାୱେସାତି ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ତତୋ ପରଂ ପନ ଅଟ୍ଠାନସ୍ସ ‘‘ଉତୁଭୋଜନୱିପତ୍ତିଯା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫) କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ତଂ ଲୋକସାଧାରଣଂ ଲୋକେ ଜାତସଂୱଦ୍ଧାନଂ ତଥାଗତାନଂ ନ ହୋତୀ’’ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଥା ହି ନେସଂ ରୋଗକିଲମଥାଦଯୋ ହୋନ୍ତିଯେୱ। ଉତୁଭୋଜନୱସେନାତି ଅସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ, ସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ଉତୁନୋ, ଭୋଜନସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଯଥାକ୍କମଂ ଆଯୁ ହାଯତିପି ୱଡ୍ଢତିପି। ଆଯୂତି ଚ ପରମାଯୁ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦିଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୦) ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ସମୁଦାଗମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯଦା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମିକା, ନ ଧମ୍ମିକା ଅଧମ୍ମିକା, ହିଂସାଦିଅଧମ୍ମପସୁତା। ଅଧମ୍ମିକମେୱ ହୋତି ଇସ୍ସରଜନାନଂ ଅନୁୱତ୍ତନେନ, ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନେନ ଚ। ଉଣ୍ହୱଲାହକା ଦେୱତାତି ଉଣ୍ହୋତୁନୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତମେଘମାଲାସମୁଟ୍ଠାପକା ଦେୱପୁତ୍ତା। ତେସଂ କିର ତଥା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସମକାଲମେୱ ଯଥିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଉଣ୍ହଂ ଫରମାନା ୱଲାହକମାଲା ନାତିବହଲା ଇତୋ ଚିତୋ ନଭଂ ଛାଦେନ୍ତୀ ୱିତନୋତି। ଏସ ନଯୋ ସୀତୱଲାହକୱସ୍ସୱଲାହକାସୁ। ଅବ୍ଭୱଲାହକା ପନ ଦେୱତା ସୀତୁଣ୍ହୱସ୍ସେହି ୱିନା କେୱଲଂ ଅବ୍ଭପଟଲସ୍ସେୱ ସମୁଟ୍ଠାପକା ୱେଦିତବ୍ବା। ତାସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ମିତ୍ତା’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା। କାମଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ସତ୍ତୱିଧାପି ଦେୱତା ଚାତୁମହାରାଜିକାୱ ତା ପନ ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତଦଞ୍ଞେ ପଠମଭୂମିକେ କାମାୱଚରଦେୱେ ସାମଞ୍ଞତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଚାତୁମହାରାଜିକା’’ତି ଆହ। ତାସଂ ଅଧମ୍ମିକତାଯାତି ରାଜୂନଂ ଅଧମ୍ମିକଭାୱମୂଲକେନ ଉପରାଜାଦିଅଧମ୍ମିକଭାୱପରମ୍ପରାଭତେନ ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ଅଧମ୍ମିକଭାୱେନ। ୱିସମଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ପରିହରନ୍ତୀତି ବହ୍ୱାବାଧତାଦି ଅନିଟ୍ଠଫଲୂପନିସ୍ସଯଭୂତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଅଧମ୍ମିକତାସଞ୍ଚିତସ୍ସ ସାଧାରଣସ୍ସ ପାପକମ୍ମସ୍ସ ବଲେନ ୱିସମଂ ୱାଯନ୍ତେନ ୱାଯୁନା ପୀଠଇଯମାନା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ସିନେରୁଂ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତା ୱିସମଂ ପରିୱତ୍ତନ୍ତି ଯଥାମଗ୍ଗେନ ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି । ଅସ୍ସିଦଂ ଯଥା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ୱିସମପରିୱତ୍ତନଂ ୱିସମୱାତସଙ୍ଖୋଭହେତୁକଂ, ଏୱଂ ଉତୁୱସ୍ସାଦିୱିସମପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱାତୋ ଯଥାମଗ୍ଗେନ ନ ୱାଯତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେୱତାନନ୍ତି ସୀତୱଲାହକଦେୱତାଦିଦେୱତାନଂ। ତେନାହ ‘‘ସୀତୁଣ୍ହଭେଦୋ ଉତୂ’’ତିଆଦି।

ତସ୍ମିଂ ଅସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ୱସ୍ସବୀଜଭୂତେ ଉତୁମ୍ହି ଯଥାକାଲଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତେ।

''ନ ସମ୍ମା ଦେୱୋ ୱସ୍ସତୀ''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''କଦାଚୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କଦାଚି ୱସ୍ସତୀତି କଦାଚି ଅୱସ୍ସନକାଲେ ୱସ୍ସତି। କଦାଚି ନ ୱସ୍ସତୀତି କଦାଚି ୱସ୍ସିତବ୍ବକାଲେ ନ ୱସ୍ସତି। କତ୍ଥଚି ୱସ୍ସତି, କତ୍ଥଚି ନ ୱସ୍ସତୀତି ପଦେସମାହ। ''ୱସ୍ସନ୍ତୋପୀ''ତିଆଦି ''କଦାଚି ୱସ୍ସତି, କଦାଚି ନ ୱସ୍ସତୀ''ତି ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥୱିୱରଣଂ। ୱିଗତଗନ୍ଧୱଣ୍ଣରସାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନିରୋଜତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେତି ଭତ୍ତପଚନଭାଜନସ୍ସ ଏକପସ୍ସେ। ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲନ୍ତି ପାକତୋ ଉକ୍କନ୍ତତଣ୍ଡୁଲଂ। ତୀହାକାରେହୀତି ସଚ୍ଚସୋ ଅପରିଣତଂ, ଏକଦେସେନ ପରିଣତଂ, ଦୁପରିଣତଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ତୀହାକାରେହି। ପଚ୍ଚତି ପକ୍କାସୟଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଅପ୍ପାୟୁକାତି ଏତ୍ଥ ''ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା ଚା''ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଉତୁଭୋଜନୱସେନ ଆୟୁ ହାୟତି ହେତୁମ୍ହି ଅପରିକ୍ଖୀଣେପି ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ପରିଦୁବ୍ବଲତ୍ତା।

''ଯଦା ପନା''ତିଆଦି ସୁକ୍କପକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱଡ୍ଢିତ୍ୱାୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ପରିହୀନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ନ ହି ଏକସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରକପ୍ପେ ଅନେକେ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏକୋ ଏୱ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାରି ଠାନାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଯଂଯଂଆୟୁପରିମାଣେସୂତି ଯତ୍ତକଯତ୍ତକପରମାୟୁପ୍ପମାଣେସୁ। ତେସମ୍ପୀତି ବୁଦ୍ଧାନଂ। ତଂ ତଦେୱ ଆୟୁପରିମାଣଂ ହୋତି, ତତ୍ଥ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଜାତିପରିଚ୍ଛେଦାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା

ବୋଧିପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା

୮।ମୂଲେତି ମୂଲାୱୟୱସ୍ସ ସମୀପେ। ତଂ ପନ ତସ୍ସା ହେଟ୍ଠାପଦେସୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ପାଟଲିରୁକ୍ଖସ୍ସ ହେଟ୍ଠା''ତି। ତଂଦିୱସନ୍ତି ଅତ୍ତନା ଜାତଦିୱସେ, ତଂଦିୱସନ୍ତି ୱା ତଂ ଭଗୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଦିୱସେ। ସୋ କିର ବୋଧିରୁକ୍ଖୋ ସାଲକଲ୍ୟାଣୀ ୱିୟ ପଥୱିୟା ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଏୱ ପୁରେତରଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଦିୱସେ ପଥୱିଂ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତୋ ରତନସତଂ ଉଚ୍ଚୋ, ତାୱଦେୱ ଚ ୱିତ୍ଥତୋ ହୁତ୍ୱା ନଭଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଅୟମ୍ପି କିରେତସ୍ସ ରୁକ୍ଖଭାୱେନ ୱିୟ ଅଞ୍ଞେହି ୱେମତ୍ତତା। ଘନସଂହତନାଠଅୱଣ୍ଟତାୟ କଣ୍ଣିକବଦ୍ଧେହି ୱିୟ ପୁପ୍ଫେହି। ଏକସଞ୍ଛନ୍ନାତି ପୁପ୍ଫାନଂ ନିରନ୍ତରତାୟ ଏକଚ୍ଛଂ ସଞ୍ଛନ୍ନା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିବଦ୍ଧ...ପେ... ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତି ତହଂ ତହଂ ଓଲମ୍ବିତକୁସୁମଦାମେହି ଚେୱ ତହଂ ତହଂ ଖିତ୍ତମାଲାପିଣ୍ଡୀହି ଚ ଇତୋ ଚିତୋ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣୱିୱିଧୱଣ୍ଣମୁତ୍ତପୁପ୍ଫେହି ଚ ସମନ୍ତଦେୱ ଉଜ୍ଜଲଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସିରୀସମ୍ପତ୍ତାନୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସିରିୟା ସୋଭାୟ ସମ୍ପନ୍ନାନି। ବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିଭୱସିରିନ୍ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଅଭିଗନ୍ତବ୍ବଗୁଣୱିଭୂତିସୋଭଂ। ପଟିୱିଜ୍ଝମାନୋତି ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ।

ସେତମ୍ବରୁକ୍ଖୋତି ସେତୱଣ୍ଣଫଲୋ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖୋ। ତଦେୱାତି ପାଟଲିୟା ୱୁତ୍ତପ୍ପମାଣମେୱ। ଏକତୋତି ଏକପସ୍ସେ। ସୁରସାନୀତି ସୁମଧୁରରସାନି।

ଏକୋୱ ପଲ୍ଲଙ୍କୋତି ଏକୋୱ ପଲ୍ଲଙ୍କପ୍ପଦେସୋ। ସୋ ସୋ ରୁକ୍ଖୋ ''ବୋଧୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ବୁଜ୍ଝନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି କତ୍ୱା।

ସାୱକୟୁଗପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା

୯।ସାୱକପରିଚ୍ଛେଦେତି ସାୱକୟୁଗପରିଚ୍ଛେଦେ। ''ଖଣ୍ଡତିସ୍ସ''ନ୍ତି ଦ୍ୱେପି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଖଣ୍ଡୋ ଚ ତିସ୍ସୋ ଚା''ତି, ବୁଦ୍ଧାନଂ ସହୋଦରୋ, ୱେମାତିକୋପି ୱା ଜେଟ୍ଠଭାତା ନ ହୋତୀତି ''ଏକପିତିକୋ କନିଟ୍ଠଭାତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱସେସେହି ପୁତ୍ତେହି। ''ପଞ୍ଞାପାରମିୟା ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଂ ଗୁଣୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସିଖିନା ଭଗୱତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉତ୍ତରୋତି ଉତ୍ତମୋ। ପୁନ ଉତ୍ତରୋତି ଥେରଂ ନାମେନ ୱଦତି। ପାରନ୍ତି ପରକୋଟିମତ୍ଥକଂ। ପଞ୍ଞାୱିସୟେତି ପଞ୍ଞାଧିକାରେ। ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନୱସେନ ହି ପୱତ୍ତିଂ ୱଦତି।

ସାୱକସନ୍ନିପାତପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା

୧୦।ଉପୋସଥନ୍ତି ଆଣାପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଦୁତିୟତତିୟେସୂତି ଦୁତିୟେ, ତତିୟେ ଚ ସାୱକସନ୍ନିପାତେ। ଏସେୱ ନୟୋତି ଚତୁରଙ୍ଗିକତଂ ଅତିଦିସତି। ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୱତ୍ଥୁଂ କଥେତ୍ୱା ପଚ୍ଚଜ୍ଜା ଦୀପେତବ୍ବା, ସା ପନ ଯସ୍ମା ମନୋରଥପୂରଣିୟଂ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଅ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧।୨୧୧)

ୱିହାରତୋ ଆଗତା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଉପଟ୍ଠାକପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା

୧୧।ନିବଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାକଭାୱନ୍ତି ଆରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ନିୟତୌପଟ୍ଠାକଭାୱଂ। ଅନିୟତୁପଟ୍ଠାକା ପନ ଭଗୱତୋ ପଠମବୋଧିୟଂ ବହୂ ଅହେସୁଂ। ତେନାହ ''ଭଗୱତୋ ହୀ''ତିଆଦି। ଇଦାନି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ୟେନ କାରଣେନ ସତ୍ଥୁ ନିବଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାକଭାୱଂ ଉପଗତୋ, ୟଥା ଚ ଉପଗତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଏକଦା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅହଂ ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ଗଚ୍ଛାମୀ''ତି ଆହ ଅନୟବ୍ୟସନାପାଦକେନ କମ୍ମୁନା ଚୋଦିୟମାନୋ । ଅଥ ନଂ ଭଗୱା ତମତ୍ଥଂ ଅନାରୋଚେତ୍ୱାୱ ଖେମଂ ମଗ୍ଗଂ ସନ୍ଧାୟ ''ଏହି ଭିକ୍ଖୁ ଇମିନା ଗଚ୍ଛାମା''ତି ଆହ। କସ୍ମା ପନସ୍ସ ଭଗୱା ତମତ୍ଥଂ ନାରୋଚେସୀତି? ଆରୋଚିତେପି ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ନାଦିୟିସ୍ସତି। ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ହୋତି ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାୟ ଦୁକ୍ଖାୟାତିତି। ତେତି ତେ ଗମନଂ, ''ତ''ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ।

ଅନ୍ୱାସତ୍ତୋତି ଅନୁବନ୍ଧୋ, ଉପଦ୍ଦୁତୋ ୱା। ଧମ୍ମଗାରୱନିସ୍ସିତୋ ସଂୱେଗୋ ଧମ୍ମସଂୱେଗୋ ''ଅମ୍ହେସୁ ନାମ ତିଟ୍ଠନ୍ତେସୁ ଭଗୱତୋପି ଈଦିସଂ ଜାତ''ନ୍ତି। ''ଅହଂ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋ ଧମ୍ମସେନାପତି ଅତ୍ଥତୋ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ''ଅହଂ ଭନ୍ତେ ତୁମ୍ହେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସୁଞ୍ଞାୟେୱ ମେ ସା ଦିସାତି ଅସୁଞ୍ଞାୟେୱ ମମ ସା ଦିସା। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ତୱ ଓୱାଦୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଓୱାଦସଦିସୋ''ତି।

ୱସିତୁଂ ନ ଦସ୍ସତୀତି ଏକଗନ୍ଧକୁଟିୟଂ ୱାସଂ ନ ଲଭିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପରମ୍ମୁଖା ଦେସିତସ୍ସାପି ଧମ୍ମସ୍ସାତି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମଦେସନା ପନସ୍ସ ପରମ୍ମୁଖାୱ ପୱତ୍ତା ପଗେୱ ୟାଚନାୟ। ତସ୍ସା ୱାଚନାମଗ୍ଗୋପି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରପ୍ପଭୱୋ। କସ୍ମା? ସୋ ନିଦ୍ଦେସପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିୟ ଥେରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁତୋ ଗହିତଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧପକ୍ଖିୟୋ। ଅପରେ ପନ ''ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ପଟିପାଟିୟା ତିକଦୁକେସୁ ଦେୱସିକଂ କତୋକାସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି, ଭଗୱାପିସ୍ସ ପୁଚ୍ଛିତପୁଚ୍ଛିତଂ ନୟଦାନୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମୋପି ସତ୍ଥାରା ପରମ୍ମୁଖା ଦେସିତୋପି ଥେରେନ ସମ୍ମୁଖା ପଟିଗ୍ଗହିତୋୱ ଅହୋସୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସବ୍ବଂ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାକୋତି ଉପଟ୍ଠାନେ ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତାୟ ଅଗ୍ଗଭୂତୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ। ଥେରୋ ହି ଉପଟ୍ଠାକଟ୍ଠାନଂ ଲଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦୁୱିଧେନ ଉଦକେନ, ତିୱିଧେନ ଦନ୍ତକଟ୍ଠେନ, ପାଦପରିକମ୍ମେନ, ଗନ୍ଧକୁଟିପରିୱେଣସମ୍ମଜ୍ଜନେନାତି ଏୱମାଦୀହି କିଚ୍ଚେହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୋ ''ଇମାୟ ନାମ ୱେଲାୟ ସତ୍ଥୁ ଇଦଂ ନାମ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଇଦଂ ନାମ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତଂ ତଂ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତୋ ମହତିଂ ଦଣ୍ଡଦୀପିକଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକରତ୍ତିଂ ଗନ୍ଧକୁଟିପରିୱେଣଂ ନୱ ୱାରେ ଅନୁପରିୟାୟତି। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ଅହୋସି ''ସଚେ ମେ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଓକ୍କମେୟ୍ୟ, ଭଗୱତି ପକ୍କୋସନ୍ତେ ପଟିୱଚନଂ ଦାତୁଂ ନାହଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ''ନ୍ତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଦଣ୍ଡଦୀପିକଂ ହତ୍ଥେନ ନ ମୁଞ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାକୋ''ତି।

୧୨। ପିତୁମାତୁଜାତନଗରପରିଚ୍ଛେଦୋ ପିତୁମୁଖେନ ଆଗତତ୍ତା ''ପିତିପରିଚ୍ଛେଦୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ୱିହାରଂ ପାୱିସୀତି ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପାୱିସି। ଏତ୍ତକଂ କଥେତ୍ୱାତି କପ୍ପପରିଚ୍ଛେଦାଦିନୱାରପଟିମଣ୍ଡିତଂ ୱିପସ୍ସୀଆଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଏତ୍ତାୱତା ଦେସନଂ ଦେସେତ୍ୱା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଭଗୱା ୱିପସ୍ସୀଆଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂୟେୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ କଥେସି, ନ ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନାୟଂ (ବୁ। ୱଂ। ୬୪ ଗାଥାଦୟୋ) ୱିୟ ପଞ୍ଚୱୀସତିୟା ବୁଦ୍ଧାନଂ, ତତୋ ୱା ପନ ଭିୟ୍ୟୋତି? ଅନଧିକାରତୋ, ପୟୋଜନାଭାୱତୋ ଚ। ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନାୟଞ୍ହି (ବୁ। ୱଂ। ୭୫) –

''କୀଦିସୋ ତେ ମହାୱୀର, ଅଭିନୀହାରୋ ନରୁତ୍ତମ;

କମ୍ହି କାଲେ ତୟା ୱୀର, ପତ୍ଥିତା ବୋଧିମୁତ୍ତମା''ତି। ଆଦିନା –

ପୱତ୍ତଂ ତଂ ପୁଚ୍ଛଂ ଅଧିକାରଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ୟସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ଅତ୍ତନା ମହାଭିନୀହାରୋ କତୋ, ତଂ ଦୀପଙ୍କରଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ୟେସଂ ଚତୁୱୀସତିୟା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକା ବୋଧିୟା ଲଦ୍ଧବ୍ୟାକରଣୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାରମିୟୋ ପୂରେସି, ତେସଂ ପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସୋ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପଟିପତ୍ତି କଥିତା, ଇଧ ପନ ତାଦିସୋ ଅଧିକାରୋ ନତ୍ଥି , ୟେନ ଦୀପଙ୍କରତୋ ପଟ୍ଠାୟ, ତତୋ ୱା ପନ ପୁରତୋ ବୁଦ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ କଥେୟ୍ୟ। ତସ୍ମା ନ ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନାୟଂ ୱିୟ ପୁବ୍ବେନିୱାସୋ ୱିତ୍ଥାରିତୋ। ୟସ୍ମା ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନା ନାମ ଦେସନାୟ ଭାଜନଭୂତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଞାଣବଲାନୁରୂପା, ନ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲାନୁରୂପା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ, ମହାସାୱକାନଂ, (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୧ ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ତାଦିସାନଞ୍ଚ ଦେୱବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱସେନ ଦେସନା ୱିତ୍ଥାରିତା। ଇଧ ପନ ପକତିସାୱକାନଂ, ତାଦିସାନଞ୍ଚ

ଦେୱତାନଂ ୱସେନ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ କଥେନ୍ତୋ ସତ୍ତନ୍ନମେୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ କଥେସି। ତଥା ହି ନେ ଭଗୱା ପଲୋଭନୱସେନ ସମୁତ୍ତେଜେତୁଂ ସତ୍ତପଞ୍ଚତାୟ କଥାୟ ଦେସନଂ ମତ୍ଥକଂ ଅପାପେତ୍ୱାୱ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପାୱିସି। ତଥା ଚ ଇମିସ୍ସା ଏୱ ଦେସନାୟ ଅନୁସାରତୋ ଆଟାନାଟିୟପରିତ୍ତ- (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୫) ଦେସନାଦୟୋ ପୱତ୍ତା।

ଅପିଚେତ୍ଥ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ସୁଦ୍ଧାୱାସଚାରିକାୱିଭାୱିନିୟା ଉପରିଦେସନାୟ ସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ୱିପସ୍ସୀଆଦୀନଂ ଏୱ ସତ୍ତନ୍ନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ କଥେସି। ତେସଂୟେୱ ହି ସାୱକା ତଦା ତେୱ ଏତରହି ଚ ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମିୟଂ ଠିତା, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ପରିନିବ୍ବୁତତ୍ତା। ''ସିଖିସ୍ସତିସ୍ସଫୁସ୍ସାନଂ କିର ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକା ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଉପପନ୍ନା ଉପପତ୍ତିସମନନ୍ତରମେୱ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଉପକାଦୟୋ ୱିୟ ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ନଚିରସ୍ସେୱ ପରିନିବ୍ବାୟିଂସୁ, ନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯାୱତାୟୁକଂ ଅଟ୍ଠଂସୂ''ତି ୱଦନ୍ତି। ତଥା ଯେସଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ପଟିୱେଧସାସନଂ ଏକଂସତୋ ନିଚ୍ଛୟେ ନ ଅଜ୍ଜାପି ଧରତି, ନ ଅନ୍ତରହିତଂ, ତେ ଏୱ କିତ୍ତେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସୀଆଦୀନଂୟେୱ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ କଥେସି ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ। ଅପୁବ୍ବାଚରିମନିୟମୋ ପନ ଅପରାପରଂ ସଂସରଣକସତ୍ତୱାସୱସେନ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁୟା ଇଚ୍ଛିତୋତି ନ ତେନେତଂ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିରନ୍ତରଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱାତି ଅଭିଜାତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ ଯାୱ ତା ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି, ତାୱ ମତ୍ଥକଂ ସିଖଂ ପାପେତ୍ୱା। ନ ତାୱ କଥିତୋତି ଯୋଜନା।

ତନ୍ତିନ୍ତି ଧମ୍ମତନ୍ତିଂ, ପରିୟତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁତ୍ତପୁତ୍ତମାତୁୟାନୱିହାରଧନୱିହାରଦାୟକାଦୀନଂ ସମ୍ବହୁଲାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ୱିଭାୱନୱସେନ ପୱତ୍ତୱାରୋ ସମ୍ବହୁଲୱାରୋ।

ସମ୍ବହୁଲୱାରୱଣ୍ଣନା

କାମଞ୍ଚାୟଂ ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତୋ, ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଆଗତତ୍ତା ପନ ଆନେତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବୋତି ତଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ''ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ହୀ''ତିଆଦିମାହ। କୁଲୱଂସୋ କୁଲାନୁକ୍କମୋ। ପୱେଣୀତି ପରମ୍ପରା। ''କସ୍ମା''ତି ପୁଚ୍ଛୁପ୍ପତ୍ତିୟା କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ହୀ''ତିଆଦିମାହ, ତେନ ତେସଂ ଜାତନଗରାଦି ପଞ୍ଞାୟମାନଂ ଏକଂସତୋ ମନୁସ୍ସଭାୱସଞ୍ଜାନନତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଯଥାଧିପ୍ପେତବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ଏୱ ନ ସିୟାତି ଦସ୍ସେତି, ଯତୋ ମହାସତ୍ତାନଂ ଚରିମଭୱେ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଏୱ ପାତୁଭାୱୋ, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ।

ସମ୍ବହୁଲପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା

ଚନ୍ଦାଦୀନଂ ସୋଭାୱିସେସଂ ରହେତି ଚଜାପେତୀତି ରାହୁ, ରାହୁଗ୍ଗହୋ, ଇଧ ପନ ରାହୁ ୱିୟାତି ରାହୁ। ବନ୍ଧନନ୍ତି ଚ ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ମହାସତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତୱଚନମେୱ ଗହେତ୍ୱା କୁମାରସ୍ସ ''ରାହୁଲୋ''ତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ଅଥାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ରୋଚିନୀତି ରୋଚନସୀଲା, ଉଜ୍ଜଲରୂପାତି ଅତ୍ଥୋ। ରୁଚଗ୍ଗତୀତି ରୁଚଂ ପଭାତଂ ଆଗତିଭୂତା, ଗ-କାରାଗମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଇତ୍ଥିରତନଭାୱତୋ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ସବ୍ବାସଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ବିମ୍ବପଟିଚ୍ଛନ୍ନଭୂତାତି ବିମ୍ବା।

ଝାନା ୱୁଟ୍ଠାୟାତି ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ଉଟ୍ଠାୟ।

ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲୁବ୍ବେଧାତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲପ୍ପମାଣବହଲଭାୱା। କୂଟଅଂସେନ ଛାଦେତ୍ୱାତି ତିରିୟଭାଗେନ ଠପନୱସେନ ସବ୍ବଂ ୱିହାରଟ୍ଠାନଂ ଛାଦେତ୍ୱା। ସୁୱଣ୍ଣୟଟ୍ଠିଫାଲେହୀତି ଫାଲପ୍ପମାଣାହି ସୁୱଣ୍ଣୟଟ୍ଠୀହି। ସୁୱଣ୍ଣହତ୍ଥିପାଦାନୀତି ପକତିହତ୍ଥିପାଦପରିମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଖଣ୍ଡାନି। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱାତି କୂଟଅଂସେନେୱ। ସୁୱଣ୍ଣକଙ୍ଗୀହୀତି ସୁୱଣ୍ଣଖଣ୍ଡେହି। ସଲକ୍ଖଣାନନ୍ତି ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନାନଂ ସହସ୍ସାରାନଂ।

ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କୋତି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନକାଲେ ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଂ। ଅୱିଜହିତୋତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ତଥାନିସଜ୍ଜାୟ ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଭାୱୀଭାୱତୋ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ ହୋତୀ''ତି। ପଠମପଦଗଣ୍ଠିକାତି ପଚ୍ଛିମେ ସୋପାନଫଲକେ ଠତ୍ୱା ଠପିୟମାନସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣପାଦସ୍ସ ପତିଟ୍ଠହନଟ୍ଠାନଂ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଦଳ୍ହଂ ଥିରଂ କେନଚି ଅଭେଜ୍ଜଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ପଦଗଣ୍ଠୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଭୂମିଭାଗେ ଇଦାନି ଜେତୱନମହାୱିହାରୋ, ତତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ପୁରିମାନଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ମଞ୍ଚା ପଞ୍ଞତ୍ତା, ତସ୍ମିଂୟେୱ ପଦେସେ ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱତୋ ମଞ୍ଚୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ''ଚତ୍ତାରି ମଞ୍ଚପାଦଟ୍ଠାନାନି ଅୱିଜହିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମଞ୍ଚାନଂ ପନ ମହନ୍ତଖୁଦ୍ଦକଭାୱେନ ମଞ୍ଚପଞ୍ଞାପନପଦେସସ୍ସ ମହନ୍ତାମହନ୍ତତା ଅପ୍ପମାଣଂ, ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ପନ ସୋ ପଦେସୋ ସବ୍ବଦା ଏକପ୍ପମାଣୋୟେୱ ହୋତୀତି ''ଚତ୍ତାରି ମଞ୍ଚପାଦଟ୍ଠାନାନି ଅୱିଜହିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିହାରୋପି ନ ୱିଜହିତୋ ଯେୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପୁରିମଂ ୱିହାରଟ୍ଠାନଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜତୀତି ହି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିସିଟ୍ଠା ମତ୍ତା ୱିମତ୍ତା, ୱିମତ୍ତାୱ ୱେମତ୍ତଂ, ୱିସଦିସତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପମାଣଂ ଆରୋହୋ। ପଧାନଂ ଦୁକ୍କରକିରିଯା। ରସ୍ମୀତି ସରୀରପ୍ପଭା।

“ସତ୍ତାନଂ ପାକତିକହତ୍ଥେନ ଛହତ୍ଥୋ ମଜ୍ଝିମପୁରିସୋ, ତତୋ ତିଗୁଣଂ ଭଗୱତୋ ସରୀରପ୍ପମାଣନ୍ତି ଭଗୱା ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥୋ”ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି “ମନୁସ୍ସାନଂ ପାକତିକହତ୍ଥେନ ଚତୁହତ୍ଥୋ ମଜ୍ଝିମପୁରିସୋ, ତତୋ ତିଗୁଣଂ ଭଗୱତୋ ସରୀରପ୍ପମାଣନ୍ତି ଭଗୱା ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥୋ ଉପାଦିନ୍ନକରୂପଧମ୍ମୱସେନ, ସମନ୍ତତୋ ପନ ବ୍ଯାମମତ୍ତଂ ବ୍ଯାମପ୍ପଭା ଫରତୀତି ଉପରି ଛହତ୍ଥଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ, ବହଲତରପ୍ପଭା ରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥୋ ହୋତୀ”ତି।

ଅଦ୍ଧନିଯନ୍ତି ଦୀଘକାଲଂ।

ଅଜ୍ଝାସଯପଟିବଦ୍ଧନ୍ତି ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣକାଲେ ତଥାପୱତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଧୀନଂ, ତଥାପୱତ୍ତପତ୍ଥନାନୁରୂପଂ ୱିପୁଲଂ, ୱିପୁଲତରଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଚରିଯାପିଟକୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ସରୀରପ୍ପମାଣଂ, ପଧାନଂ, ସରୀରପ୍ପଭା ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିସଦିସାତି ଇଧ ପାଳିଯଂ ଅନାଗତା, ତସ୍ମା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱେମତ୍ତତାସାମଞ୍ଞେନ ଆଯୁକୁଲାନିପି ଇଧ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପିତାନି। ପଟିୱିଦ୍ଧଗୁଣେସୂତି ଅଧିଗତସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେସୁ। ନନୁ ଚ ବୋଧିସମ୍ଭାରେସୁ, ୱେନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲପରିମାଣେ ଚ ୱେମତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ତଦୁଭଯଂ ପନ ବୁଦ୍ଧଗୁଣଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱ ହୋତୀତି ନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେସୁ ୱେମତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ତଦଗ୍ଗେନ ନେସଂ ସମ୍ବୋଧିସମ୍ଭାରେସୁପି ୱେମତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି। କସ୍ମା? ହେତୁଅନୁରୂପତାଯ ଫଲସ୍ସ , ଏକନ୍ତେନେୱ ୱେନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲପରିମାଣେ ୱେମତ୍ତଭାୱୋ ୱିଭାୱିତୋ। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ହି ହେତୁଅୱତ୍ଥାଯଂ ସମ୍ଭୂତପନିସ୍ସଯିନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକା ୱେନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲା ଚରିମଭୱେ ଅରହତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରିପୋସିତାନି କମଲୱନାନି ସୂରିଯରସ୍ମିସମ୍ଫସ୍ସେନ ୱିଯ ତଥାଗତଗୁଣାନୁଭାୱସମ୍ଫସ୍ସେନ ୱିବୋଧଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦୀପେସୁଂ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା।

ନିଧିକୁମ୍ଭୋତି ଚତ୍ତାରୋ ମହାନିଧଯୋ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଜାତୋ ଚାତି। ଚ-ସଦ୍ଦେନ କତମହାଭିନୀହାରୋ ଚାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସେ –

“ତାରାଗଣା ୱିରୋଚନ୍ତି, ନକ୍ଖତ୍ତା ଗଗନମଣ୍ଡଲେ;

ୱିସାଖା ଚନ୍ଦିମାଯୁତ୍ତା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ”ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୬୫);

“ଏତେନେୱ ଚ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିସାଖାନକ୍ଖତ୍ତେନେୱ ମହାଭିନୀହାରୋ ହୋତୀ”ତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

୧୩।ଅଯଂଗତୀତି ଅଯଂ ପୱତ୍ତି ପୱତ୍ତନାକାରୋ, ଅଞ୍ଞେ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତା ଇମିନା ଆକାରେନ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଯସ୍ମା ଚୁତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଟିସନ୍ଧି, ତାୱ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଆରୋହନଂ ଅତୀତଅତୀତତରଅତୀତତମାଦିଜାତିସଙ୍ଖାତେ ପୁବ୍ବେନିୱାସେ ଞାଣସ୍ସ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ପୱତ୍ତୀତି କତ୍ୱା। ତସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଚୁତି, ତାୱ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଓରୋହନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସେ ପଟିମୁଖଭାୱେନ ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତୀତି ଆହ “ପଚ୍ଛାମୁଖଂ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା”ତି। ଚୁତିଗନ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଯଂ ପନିଦଂ ଚୁତିଯା ଞାଣଗତିଯା ଗନ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଗମନଂ ବୁଜ୍ଝନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଗରୁକନ୍ତି ଭାରିଯଂ ଦୁକ୍କରଂ। ତେନାହ “ଆକାସେ ପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱିଯା”ତି। ଅପରମ୍ପି କାରଣନ୍ତି ଛିନ୍ନୱଟୁମାନୁସ୍ସରଣଂ ପଚ୍ଛାମୁଖଂ ଞାଣଂ ପେସନତୋ ଅପରଂ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତକାରଣଂ। ଯତ୍ରାତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ, ନାମାତି ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ହି-ସଦ୍ଦୋ ଅନତ୍ଥକୋ। ତେନାହ “ଯୋ ନାମ ତଥାଗତୋ”ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା “ଯତ୍ରା”ତି ନିପାତୱସେନ ୱିସୁଂ ଯତ୍ର-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ସଂସାରେ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚା। କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି କିଲେସୱଟ୍ଟସ୍ସ ପପଞ୍ଚଗ୍ଗହଣେନ, ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା। ପରିଯାଦିନ୍ନୱଟ୍ଟେତି ସବ୍ବସୋ ଖେପିତୱଟ୍ଟେ। “ମଗ୍ଗସୀଲେନ ଫଲସୀଲେନା”ତି ୱତ୍ୱା ତଯିଦଂ ମଗ୍ଗଫଲସୀଲଂ ଲୋକିଯସୀଲପୁବ୍ବକଂ, ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଲୋକିଯସୀଲମ୍ପି ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲଂ ୱିଯ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୀଲେନା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମାଧିପଞ୍ଞାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମାଧିପକ୍ଖାତି ସମାଧି ଚ ସମାଧିପକ୍ଖା ଚ ସମାଧିପକ୍ଖା, ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନାହ “ମଗ୍ଗସମାଧିନା”ତିଆଦି, “ୱିହାରୋ ଗହିତୋ ୱା”ତି ଚ। ସମାଧିପକ୍ଖା ନାମ ୱୀରିଯସତିଆଦଯୋ।

ସଯନ୍ତି ଅତ୍ତନା। ନୀୱରଣାଦୀହୀତି ନୀୱରଣେହି ଚେୱ ତଦେକଟ୍ଠେହି ଚ ପାପଧମ୍ମେହି, ୱିତକ୍କୱିଚାରାଦୀହି ଚ। “ୱିମୁତ୍ତାୱିମୁତ୍ତୀତି ସଙ୍ଖ୍ଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ”ତି ଇମିନା ୱିମୁତ୍ତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମସାଧନତଂ ଆହ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଆଦିୱିସଯତ୍ତା ତସ୍ସ। ୱିମୁତ୍ତତ୍ତାତି ଚ “ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱିମୁତ୍ତା”ତିଆଦିନା

ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ତସ୍ସାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିକସ୍ସ। ପଚ୍ଚନୀକଙ୍ଗୱସେନାତି ପହାତବ୍ବପଟିପକ୍ଖଅଙ୍ଗୱସେନ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଂ, ସୋ ଏୱ ଅନ୍ତୋ ପରିୟୋସାନଭାୱତୋ, ତସ୍ମିଂ ସାଧେତବ୍ବେ ନିବ୍ବତ୍ତା, ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲେସେହି ନିସ୍ସଟତା, ଅପଗମୋ ଚ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ତେହି ୱିୱିତ୍ତତା ଏୱାତି ଆହ ''ଦୂରେ ଠିତତ୍ତା''ତି।

୧୬।ଧମ୍ମଧାତୂତି ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି। ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଦ୍ଧା ସୱାସନାନଂ ସବ୍ବେସଂ କିଲେସାନଂ ପଜହନତୋ। ଏୱଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା, ଦସବଲଞାଣାଦୟୋ ଚାତି ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଭଗୱତା ଅଧିଗତା ଅହେସୁଂ। ଅରହତ୍ତଂ ଧମ୍ମଧାତୂତି କେଚି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅପରେ। ଦ୍ୱୀହି ପଦେହୀତି ଦ୍ୱୀହି ୱାକ୍ୟେହି। ଆବଦ୍ଧନ୍ତି ପଟିବଦ୍ଧଂ ତଂମୂଲକତ୍ତା ଉପରିଦେସନାୟ। ଦେୱଚାରିକକୋଲାହଲନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଦେୱଲୋକେ ଚାରିକାୟଂ ସୁଦ୍ଧାୱାସଦେୱାନଂ କୁତୂହଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟୋସାନେ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୯୧) ୱିଚାରେସ୍ସତି, ଅତ୍ଥତୋ ୱିଭାୱେସ୍ସତୀତି ୟୋଜନା। ଅୟଂ ଦେସନାତି ''ଇତୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୪) ୱିତ୍ଥାରତୋ ପୱତ୍ତିତଦେସନମାହ। ନିଦାନକଣ୍ଡେତିଆଦିତୋ ଦେସିତଂ ଉଦ୍ଦେସଦେସନମାହ। ସା ହି ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ ନିଦାନଟ୍ଠାନିୟତ୍ତା ତଥା ୱୁତ୍ତା।

ବୋଧିସତ୍ତଧମ୍ମତାୱଣ୍ଣନା

୧୭। ''ୱିପସ୍ସୀତି ତସ୍ସ ନାମ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅନ୍ୱତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଞ୍ଚ ଖୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିୱିଧେ ଅତ୍ଥେତି ତିରୋହିତୱିଦୂରଦେସଗତାଦିକେ ନୀଲାଦିୱସେନ ନାନାୱିଧେ, ତଦଞ୍ଞେ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚରଭୂତେ ତେ ଚ ୟଥୂପଗତେ, ୱୋହାରୱିନିଚ୍ଛୟେ ଚାତି ନାନାୱିଧେ ଅତ୍ଥେ। ପସ୍ସନକୁସଲତାୟାତି ଦସ୍ସନେ ନିପୁଣଭାୱେନ। ୟାଥାୱତୋ ଞେୟ୍ୟଂ ବୁଜ୍ଝତୀତି ବୋଧି, ସୋ ଏୱ ସତ୍ତୟୋଗତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋତି ଆହ ''ପଣ୍ଡିତସତ୍ତୋ ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତୋ''ତି। ସୁଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତିତାଦିନା ପନ ପଣ୍ଡିତଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ୟଦା ଚ ପନାନେନ ମହାଭିନୀହାରୋ କତୋ, ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମହାବୋଧିୟଂ ଏକନ୍ତନିନ୍ନତ୍ତା ବୋଧିମ୍ହି ସତ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋତି ଆହ ''ବୋଧିସଙ୍ଖାତେସୂ''ତିଆଦି। ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ''ବୋଧୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ''ତି ଇମିନା ଚତୁତ୍ଥାୟ ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତିୟା ଓକ୍କମୀତି ଦସ୍ସେତି। ଚତସ୍ସୋ ହି ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତିୟୋ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଗବ୍ଭୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିୟଂ ଓକ୍କମନେ, ଠାନେ, ନିକ୍ଖମନେତି ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଅସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି, ଏକଚ୍ଚୋ ପଠମେ ଠାନେ ସମ୍ପଜାନୋ, ନ ଇତରେସୁ, ଏକଚ୍ଚୋ ପଠମେ, ଦୁତିୟେ ଚ ଠାନେ ସମ୍ପଜାନୋ, ନ ତତିୟେ, ଏକଚ୍ଚୋ ତୀସୁପି ଠାନେସୁ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପଠମା ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତି ଲୋକିୟମହାଜନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତା, ଦୁତିୟା ଅସୀତିମହାସାୱକାନଂ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୧ ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନାୟ ୱିତ୍ଥାରୋ) ୱସେନ, ତତିୟା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ୱସେନ। ତେ କିର କମ୍ମଜୱାତେହି ଉଦ୍ଧଂପାଦା ଅଧୋସିରା ଅନେକସତପୋରିସେ ପପାତେ ୱିୟ ୟୋନିମୁଖେ ଖିତ୍ତା ତାଢଅଚ୍ଛିଗ୍ଗଢଏନ ହତ୍ଥୀ ୱିୟ ସମ୍ବାଧେନ ୟୋନିମୁଖେନ ନିକ୍ଖମନ୍ତା ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ତେନ ନେସଂ ''ମୟଂ ନିକ୍ଖମାମା''ତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନ ହୋତି। ଚତୁତ୍ଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନଂ ୱସେନ। ତେ ହି ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାପି ପଜାନନ୍ତି, ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତାପି ପଜାନନ୍ତି, ନିକ୍ଖମନକାଲେପି ପଜାନନ୍ତି। ନ ହି ତେ କମ୍ମଜୱାତା ଉଦ୍ଧଂପାଦେ ଅଧୋସିରେ କତ୍ୱା ଖିପିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ଦ୍ୱେ ହତ୍ଥେ ପସାରିତ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଠିତକାୱ ନିକ୍ଖମନ୍ତୀତି। ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଞ୍ଚମହାୱିଲୋକନଞାଣେହି ଚେୱ ''ଇଦାନି ଚୱାମୀ''ତି ଚୁତିପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଞାଣେନ ଚ ଅପରଭାଗେ ''ଇଧ ମୟା ପଟିସନ୍ଧି ଗହିତା''ତି ପଟିସନ୍ଧିପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଞାଣେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନିତ୍ୱା।

ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ମହାପରିଚ୍ଚାଗାନଂ, ଞାତତ୍ଥଚରିୟାଦୀନଞ୍ଚ ସତିପି ପାରମିୟା ପରିୟାପନ୍ନଭାୱେ ସମ୍ଭାରୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗୋ, ନୟନପରିଚ୍ଚାଗୋ, ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚାଗୋ, ରଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗୋ, ପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗା। ତତ୍ଥାପି କାମଂ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗାଦୟୋପି ଦାନପାରମୀୟେୱ, ତଥାପି ପରିଚ୍ଚାଗୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗାନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ତତୋ ଏୱ ଚ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗତୋପି ୱିସୁଂ ନୟନପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଂ, ପରିଚ୍ଚାଗଭାୱସାମଞ୍ଞେପି ରଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ କତଂ। ଞାତୀନଂ ଅତ୍ଥଚରିୟା ଞାତତ୍ଥଚରିୟା, ସା ଚ ଖୋ କରୁଣାୟନୱସେନ। ତଥା ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ହିତଚରିୟା ଲୋକତ୍ଥଚରିୟା। କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣୱସେନ, ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମାୟତନସିପ୍ପାୟତନୱିଜ୍ଜାଠାନୱସେନ, ଖନ୍ଧାୟତନାଦିୱସେନ, ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟାଦିତୀରଣୱସେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନେନ ଞାଣଚାରୋ ବୁଦ୍ଧଚରିୟା, ସା ପନତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଞାପାରମୀୟେୱ, ଞାଣସମ୍ଭାରୱିସେସତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପନ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ବୁଦ୍ଧଚରିୟାନନ୍ତି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସେନ ପୁବ୍ବୟୋଗପୁବ୍ବଚରିୟାଧମ୍ମକ୍ଖାନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତସଙ୍ଖାତାୟ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନଂ ପୁବ୍ବୟୋଗୋ। ଦାନାଦୀସୁୟେୱ ସାତିସୟପଟିପତ୍ତି ପୁବ୍ବଚରିୟା। ''ୟାୱ ଚରିୟାପିଟକେ ସଙ୍ଗହିତା ଅଭିନୀହାରୋ ପୁବ୍ବୟୋଗୋ, କାୟାଦିୱିୱେକୱସେନ ଏକଚରିୟା ପୁବ୍ବଚରିୟା''ତି କେଚି। ଦାନାଦୀନଞ୍ଚେୱ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନଞ୍ଚ ସଂସାରନିବ୍ବାନେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସାନଞ୍ଚ ୱିଭାୱନୱସେନ, ସତ୍ତାନଂ ବୋଧିତ୍ତୟେ ପତିଟ୍ଠାପନପରିପାଚନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତକଥା ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ।

କୋଟିଂ ପତ୍ୱାତି ପରଂ ପରିଯନ୍ତଂ ପରମୁକ୍କଂସଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା। ସତ୍ତମହାଦାନାନୀତି ଅଟ୍ଠୱସ୍ସିକକାଲେ ‘‘ହଦଯମଂସାଦୀନିପି ଯାଚକାନଂ ଦଦେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଦାନଂ, ମଙ୍ଗଲହତ୍ଥିଦାନଂ, ଗମନକାଲେ ଦିନ୍ନଂ ସତ୍ତସତ୍ତକମହାଦାନଂ, ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେନ ଦିନ୍ନଂ ଅସ୍ସଦାନଂ, ରଥଦାନଂ, ପୁତ୍ତଦାନଂ, ଭରିଯାଦାନନ୍ତି ଇମାନି ସତ୍ତ ମହାଦାନାନି (ଚରିଯା। ୭୯) ଦତ୍ୱା।

‘‘ଇଦାନେୱ ମେ ମରଣଂ ହୋତୂ’’ତି ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା କାଲକରଣଂ ଅଧିମୁତ୍ତିକାଲକିରିଯା, ତଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂଯେୱ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ। ବୋଧିସତ୍ତା କିର ଦୀଘାଯୁକଦେୱଲୋକେ ଠିତା ‘‘ଇଧ ଠିତସ୍ସ ମେ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀ’’ତି କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱାସତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦମାନସା ହୋନ୍ତି, ତଦା ୱିମାନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ନିମୀଲେତ୍ୱା ‘‘ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ ମେ ଜୀୱିତଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତୂ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିସୀଦନ୍ତି, ଚିତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନସମନନ୍ତରମେୱ ମରଣଂ ହୋତି। ପାରମୀଧମ୍ମାନଞ୍ହି ଉକ୍କଂସପ୍ପତ୍ତିଯା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତୀହି ସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିସେସିତତ୍ତା ଅତ୍ତସିନେହସ୍ସ ତନୁଭାୱେନ, ସତ୍ତେସୁ ଚ ମହାକରୁଣାଯ ଉଳାରଭାୱେନ ଅଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପତ୍ତିଯା ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅଧିପ୍ପାଯା ସମିଜ୍ଝନ୍ତି। ଚିତ୍ତେ, ୱିଯ କମ୍ମେସୁ ଚ ନେସଂ ୱସୀଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଉପପନ୍ନାନଂ ପାରମିଯୋ ସମ୍ମଦେୱ ପରିବ୍ରୂହନ୍ତି। ୱୁତ୍ତନଯେନ କାଲଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ହି ଅମ୍ହାକଂ ମହାସତ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ କପ୍ପେ ନାନାଜାତୀସୁ ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଅପ୍ପକମେୱ କାଲଂ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ପାରମୀସମ୍ଭରଣପସୁତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବୋଧିସତ୍ତାନଂଯେୱ, ନ ଅଞ୍ଞେସ’’ନ୍ତି। ‘‘ଏକେନଅତ୍ତଭାୱେନ ଅନ୍ତରେନ ପାରମୀନଂ ସବ୍ବସୋ ପୂରିତତ୍ତା’’ତି ଇମିନା ପଯୋଜନାଭାୱତୋ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ଅଧିମୁତ୍ତିକାଲକିରିଯା ନାମ ନାହୋସୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅପି ଚ ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଟ୍ଠାନଂ ଚରିମଭୱେ ଅନେକମହାନିଧିସମୁଟ୍ଠାନପୁବ୍ବିକାଯ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସଦିସାଯ ମହାସମ୍ପତ୍ତିଯା ନିବ୍ବତ୍ତି ୱିଯ, ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ଅସଦିସଦାନାଦିୱସେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଲାଭୁପ୍ପତ୍ତି ୱିଯ ଚ ‘‘ଇତୋ ପରଂ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଅନୁଭୱନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଉସ୍ସାହଜାତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସ୍ସ ୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଧମ୍ମତା।

ମନୁସ୍ସଗଣନାୱସେନ, ନ ଦେୱଗଣନାୱସେନ। ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନୀତି ଚୁତିଯା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି। ଅମିଲାଯିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଅମିଲାତଗ୍ଗହଣେନେୱ ତାସଂ ମାଲାନଂ ୱଣ୍ଣସମ୍ପଦାଯପି ଗନ୍ଧସମ୍ପଦାଯପି ସୋଭାସମ୍ପଦାଯପି ଅୱିନାସୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ବାହିରବ୍ଭନ୍ତରାନଂ ରଜୋଜଲ୍ଲାନଂ ଲେପସ୍ସପି ଅଭାୱତୋ ଦେୱାନଂ ସରୀରଗତାନି ୱତ୍ଥାନି ସବ୍ବକାଲଂ ପରିସୁଦ୍ଧପ୍ପଭସ୍ସରାନେୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱତ୍ଥେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି। ନେୱ ସୀତଂ ନ ଉଣ୍ହନ୍ତି ଯସ୍ସ ସୀତସ୍ସ ପଟିକାରୱସେନ ଅଧିକଂ ସେୱିଯମାନଂ ଉଣ୍ହଂ, ସଯମେୱ ୱା ଖରତରଂ ହୁତ୍ୱା ଅଭିଭୱନ୍ତଂ ସରୀରେ ସେଦଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ, ତାଦିସଂ ନେୱ ସୀତଂ, ନ ଉଣ୍ହଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ କାଲେତି ଯଥାୱୁତ୍ତମରଣାସନ୍ନକାଲେ। ବିନ୍ଦୁବିନ୍ଦୁୱସେନାତି ଛିନ୍ନସୁତ୍ତାଯ ଆମୁତ୍ତମୁତ୍ତାୱଲିଯା ନିପତନ୍ତା ମୁତ୍ତଗୁଳିକା ୱିଯ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ହୁତ୍ୱା। ସେଦାତି ସେଦଧାରା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଦନ୍ତାନଂ ଖଣ୍ଡିତଭାୱୋ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ। କେସାନଂ ପଲିତଭାୱୋ ପାଲିଚ୍ଚଂ।ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱଲିତ୍ତଚତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କିଲନ୍ତରୂପୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ହୋତି, ନ ପନ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚପାଲିଚ୍ଚାଦୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉକ୍କଣ୍ଠିତାତି ଅନଭିରତି। ସା ନତ୍ଥି ଉପରୂପରି ଉଳାରୋଳାରାନମେୱ ଭୋଗାନଂ ୱିସେସତୋ ଦୁୱିଜାନନାନଂ ଉପତିଟ୍ଠନତୋ। ନିସ୍ସସନ୍ତୀତି ଉଣ୍ହଂ ନିସ୍ସସନ୍ତି। ୱିଜମ୍ଭନ୍ତୀତି ଅନଭିରତିୱସେନ ୱିଜମ୍ଭନଂ କରୋନ୍ତି।

ପଣ୍ଡିତା ଏୱାତି ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନା ଏୱ ଦେୱତା। ଯଥା ଦେୱତା ସମ୍ପତିଜାତା ‘‘କୀଦିସେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଇମିନା ନାମ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି ଜାନନ୍ତି, ଏୱଂ ଅତୀତଭୱେ ଅତ୍ତନା କତଂ, ଅଞ୍ଞଦାପି ୱା ଏକଚ୍ଚଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଜାନନ୍ତିଯେୱ ମହାପୁଞ୍ଞାତି ଆହ ‘‘ଯେ ମହାପୁଞ୍ଞା’’ତିଆଦି।

ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି ଚିରତରକାଲତ୍ତା ପରମାଯୁନୋ। ଅନିଯ୍ୟାନିକନ୍ତି ନ ନିଯ୍ୟାନାୱହଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭାଜନଭାୱତୋ। ସତ୍ତା ନ ପରମାଯୁନୋ ହୋନ୍ତି ନାମ ପାପୁସ୍ସନ୍ନତାଯାତି ଆହ ‘‘ତଦା ହି ସତ୍ତା ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ଏତ୍ଥାହ – କସ୍ମା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଦେୱବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୂତି? ଦେୱଲୋକେ ତାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସସ୍ସ ଅନୋକାସଭାୱତୋ, ତଥା ଅନଚ୍ଛରିଯଭାୱତୋ । ଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ତେସଂ ସା ଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମତା ଦେୱତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନଂ ନ ପାକଟା ହୋତି ଯଥା ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂ, ଦେୱଭୂତେ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଦିସ୍ସମାନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦେୱାନୁଭାୱତୋ ଲୋକୋ ଦହତି, ନ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱତୋ, ତଥା ସତି ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ନାଧିମୁଚ୍ଚତି ନ ସମ୍ପସୀଦତି, ଇସ୍ସରଗୁତ୍ତଗ୍ଗାହଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଦେୱତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଚ ଚିରକାଲାଧିଟ୍ଠାନତୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦତୋ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତି। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସତ୍ତାନଂ ତାଦିସଗ୍ଗାହୱିନିମୋଚନତ୍ଥଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସସୁଗତିଯଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଦେୱସୁଗତିଯଂ। ମନୁସ୍ସସୁଗତିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ଓପପାତିକା ନ ହୋନ୍ତି, ସତି ଚ ଓପପାତିକୂପପତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତଦୋସାନତିୱତ୍ତନତୋ, ଧମ୍ମୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମତନ୍ତିଯା ଠପନସ୍ସ ୱିଯ ଧାତୁୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଧାତୂନଂ ଠପନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଚ। ନ ହି ଓପପାତିକାନଂ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସରୀରଧାତୁଯୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ମହାବୋଧିସତ୍ତା ଚରିମଭୱେ ମନୁସ୍ସଭାୱସ୍ସ ପାକଟଭାୱକରଣାଯ ପନ ଦାରପରିଗ୍ଗହମ୍ପି କରୋନ୍ତା ଯାୱ ପୁତ୍ତମୁଖଦସ୍ସନା ଅଗାରମଜ୍ଝେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି,

ପରିପାକଗତସୀଲନେକ୍ଖମ୍ମପଞ୍ଞାଦିପାରମିକାପି ନ ଅଭିନିକ୍ଖମନ୍ତୀତି। କିଂ ୱା ଏତାଯ କାରଣଚିନ୍ତାଯ ''ସବ୍ବବୁଦ୍ଧେହି ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣା, ଯଦିଦଂ ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂଯେୱ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନା, ନ ଦେୱଭୂତାନ''ନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଧମ୍ମତା। ତଥା ହି ତଦତ୍ଥୋ ମହାଭିନୀହାରୋପି ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂଯେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଦେୱଭୂତାନଂ।

କସ୍ମା ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ସେସଦୀପେସୁ? କେଚି ତାୱ ଆହୁ ''ଯସ୍ମା ପଥୱିଯା ନାଭିଭୂତା, ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱସହିତା ଅଚଲଟ୍ଠାନଭୂତା ବୋଧିମଣ୍ଡଭୂମି ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ, ତସ୍ମା ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି, ତଥା ''ଇତରେସମ୍ପି ଅୱିଜହିତଟ୍ଠାନାନଂ ତତ୍ଥେୱ ଲବ୍ଭନତୋ''ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅମ୍ହାକଂ ଖନ୍ତି – ଯସ୍ମା ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନଂ, ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସାୱକବୋଧିଯା ଅଭିନୀହାରୋ, ସାୱକପାରମିଯା ସମ୍ଭରଣଂ, ପରିପାଚନଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଭୂତେ ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ। ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ୱିନଯନତ୍ଥୋ ଚ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋତି ଅଗ୍ଗସାୱକମହାସାୱକାଦି ୱେନେଯ୍ୟୱିସେସାପେକ୍ଖାଯ ଏତସ୍ମିଂ ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏୱ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ନ ସେସଦୀପେସୁ। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୋତି। ତେସଂ ଉତ୍ତମପୁରିସାନଂ ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାନଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପନିସ୍ସଯତୋ ଅପରାପରଂ ୱତ୍ତତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଏତେନେୱ ଇମଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ମଜ୍ଝେ କତ୍ୱା ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ଚକ୍କୱାଳାନଂ ଦସସହସ୍ସସ୍ସେୱ ଖେତ୍ତଭାୱୋ ଦୀପିତୋ ଇତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ। ତେନାହ ''ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ବୁଦ୍ଧା ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଜମ୍ବୁଦୀପେଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ଦୀପଂ ପସ୍ସୀ''ତି। ଇମିନା ନଯେନ ଦେସନିଯାମେପି କାରଣଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଇଦାନିଚ ଖତ୍ତିଯକୁଲଂ ଲୋକସମ୍ମତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନମ୍ପି ପୂଜନୀଯଭାୱତୋ। ''ରାଜା ପିତା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି କୁଲଂ ପସ୍ସି ପିତୁୱସେନ କୁଲସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତୋ।

''ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଉପରି ସତ୍ତ ଦିୱସାନୀ''ତି ପସ୍ସି, ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତରାଯାଭାୱଂ ଅଞ୍ଞାସି, ତସ୍ମା ଚ ତୁସିତଭୱେ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚନୁଭୱନଂ।

ତା ଦେୱତାତି ଦସସହସ୍ସିଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତା। କଥଂ ପନ ତା ଦେୱତା ତଦା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପୂରିତପାରମିଭାୱଂ, କଥଂ ଚସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଜାନନ୍ତୀତି? ମହେସକ୍ଖାନଂ ଦେୱତାନଂ ୱସେନ, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚ ତା ଦେୱତା ଅଭିସମଯଭାଗିନୋ। ତଥା ହି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦାନସଂୱିଭାଗେ ଅନେକୱାରଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତାସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି।

''ଚୱାମୀ''ତି ଜାନାତି ଚୁତିଆସନ୍ନଜୱନେହି ଞାଣସହିତେହି ଚୁତିଯା ଉପଟ୍ଠିତଭାୱସ୍ସ ପଟିସଂୱିଦିତତ୍ତା। ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି ଚୁତିଚିତ୍ତକ୍ଖଣସ୍ସ ଇତ୍ତରଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତଂ ଚୁତୂପପାତଞାଣସ୍ସପି ଅୱିସଯୋୱ। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆୱଜ୍ଜନପରିଯାଯୋତି ଆୱଜ୍ଜନକ୍କମୋ। ଯସ୍ମା ଏକୱାରଂ ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେନ ଆରମ୍ମଣଂ ନିଚ୍ଛିନିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ତଂ ଏୱାରମ୍ମଣଂ ଦୁତିଯଂ, ତତିଯଞ୍ଚ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିଚ୍ଛଯତି। ଆୱଜ୍ଜନସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଜୱନୱାରୋ ଗହିତୋ। ତେନାହ ''ଦୁତିଯତତିଯଚିତ୍ତୱାରେ ଏୱ ଜାନିସ୍ସତୀ''ତି। ଚୁତିଯା ପୁରେତରଂ କତିପଯଚିତ୍ତୱାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ''ମରଣଂ ମେ ଆସନ୍ନ''ନ୍ତି ଜାନନତୋ ''ଚୁତିକ୍ଖଣେପି ଚୱାମୀତି ଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିସନ୍ଧିଯା ପନ ଅପୁବ୍ବଭାୱତୋ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି। ନିକନ୍ତିଯା ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପରତୋ ''ଅସୁକସ୍ମିଂ ମେ ଠାନେ ପଟିସନ୍ଧି ଗହିତା''ତି ଜାନାତି। ତସ୍ମିଂ କାଲେତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ। ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ କମ୍ପତୀତି ଏତ୍ଥ କମ୍ପନକାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ବ୍ରହ୍ମଜାଲୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୪୯) ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅତ୍ଥତୋ ପନେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ମହାପରିନିବ୍ବାନୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭୧) ଆଗମିସ୍ସତି। ମହାକାରୁଣିକା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରତାଯ ବହୁଲଂ ସୋମନସ୍ସିକାୱ ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ପଠମମହାୱିପାକଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୯୮; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୪।୨୦୦) ୱୁତ୍ତଂ। ମହାସିୱତ୍ଥେରୋପନ ଯଦିପି ମହାକାରୁଣିକା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରାୱ, ୱିୱେକଜ୍ଝାସଯା ପନ ୱିସଙ୍ଖାରନିନ୍ନା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନବହୁଲାତି ପଞ୍ଚମମହାୱିପାକଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣମାହ।

ପୁରେ ପୁଣ୍ଣମାଯ ସତ୍ତମଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ପୁଣ୍ଣମାଯ ପୁରେ ସତ୍ତମଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ, ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ନୱମିତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତମେ ଦିୱସେତି ନୱମିତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଆସଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମାଯଂ। ଇଦଂ ସୁପିନନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରଂ। ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଅନୋତତ୍ତଦହଂ ନେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଅଥ ନେସଂ ଦେୱିଯୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମନୁସ୍ସମଲହରଣତ୍ଥଂ ନ୍ହାପେତ୍ୱା''ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୪।୨୦୦) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନେସଂ ଦେୱିଯୋତି ମହାରାଜୂନଂ ଦେୱିଯୋ। ଚରିତ୍ୱାତି ଗୋଚରଂ ଚରିତ୍ୱା।

ହରିତୂପଲିତ୍ତାଯାତି ହରିତେନ ଗୋମଯେନ କତପରିଭଣ୍ଡାଯ। ''ସୋ ଚ ଖୋ ପୁରିସଗବ୍ଭୋ, ନ ଇତ୍ଥିଗବ୍ଭୋ, ପୁତ୍ତୋ ତେ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଅତ୍ତନୋ ସୁପିନସତ୍ଥନଯେନ କଥେସୁଂ। ''ସଚେ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସିସ୍ସତୀ''ତିଆଦି ପନ ଦେୱତାୱିଗ୍ଗହେନ ତମତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ପୱେଦେସୁଂ।

ଧମ୍ମତାତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଜାତିଧମ୍ମାନଂ ଭିକ୍ଖଵେ ସତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୩୧; ୩।୩୭୩; ପଟି॰ ମ॰ ୧।୩୩) ୱିଯ ପକତିପରିଯାଯୋ, ଧମ୍ମୋ ଏୱ ଧମ୍ମତା ଯଥା ଦେୱୋ ଏୱ ଦେୱତାତି ଆହ ‘‘ଅଯଂ ସଭାୱୋ’’ତି, ଅଯଂ ପକତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସ୍ୱାଯଂ ସଭାୱୋ ଅତ୍ଥତୋ ତଥା ନିଯତଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ଅଯଂ ନିଯାମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ନିଯାମୋ ପନ ବହୁୱିଧୋତି ତେ ସବ୍ବେ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତନିଯାମମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିଯାମୋ ଚ ନାମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କମ୍ମାନଂ ନିଯାମୋ କମ୍ମନିଯାମୋ। ଏସ ନଯୋ ଉତୁନିଯାମାଦୀସୁ ତୀସୁ। ଇତରୋ ପନ ଧମ୍ମୋ ଏୱ ନିଯାମୋ ଧମ୍ମନିଯାମୋ, ଧମ୍ମତା।

କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ। ନିସେନ୍ତୋ ତିଖିଣଂ କରୋନ୍ତୋ।

ଅରୂପାଦିଭୂମିଭାଗୱିସେସୱସେନ ଉତୁୱିସେସଦସ୍ସନତୋ ଉତୁୱିସେସେନ ସିଦ୍ଧମାନାନଂ ରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପୁପ୍ଫଫଲାଦିଗ୍ଗହଣଂ ‘‘ତେସୁ ତେସୁ ଜନପଦେସୂ’’ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱସନ୍ତାଦିକାଲେ।

ମଧୁରତୋ ବୀଜତୋ ତିତ୍ତତୋ ବୀଜତୋତି ଯୋଜନା।

୧୮। ୱଡ୍ଢମାନସମୀପେ ୱଡ୍ଢମାନେ ୱିଯ ୱୋହରିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଓକ୍କମତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଓକ୍କନ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅଯମେୱତ୍ଥୋ’’ତି। ଏୱଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନସ୍ସ ସମ୍ପଜାନନା ହୋତି। ନ ଓକ୍କମମାନେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ। ଯଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତୀ’’ତି। ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପଚ୍ଚରଣେନ ୱା ଅପ୍ପମାଣୋ। ଅତିୱିଯ ସମୁଜ୍ଜଲନଭାୱେନ ଉଳାରୋ। ଦେୱାନୁଭାୱନ୍ତି ଦେୱାନଂ ପଭାନୁଭାୱଂ। ଦେୱାନଞ୍ହି ପଭଂ ସୋ ଓଭାସୋ ଅଭିଭୱତି, ନ ତେସଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ। ତେନାହ ‘‘ନିୱତ୍ଥୱତ୍ଥସ୍ସା’’ତିଆଦି।

ଲୋକାନଂ ଲୋକଧାତୂନଂ ଅନ୍ତରୋ ୱିୱରୋ ଲୋକନ୍ତରୋ, ସୋ ଏୱ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ‘‘ଲୋକନ୍ତରିକା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦିନା କେନଚି ନ ହଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଅଘା, ଅସମ୍ବାଧା। ତେନାହ ‘‘ନିଚ୍ଚୱିୱଟା’’ତି। ଅସଂୱୁତାତି ହେଟ୍ଠା, ଉପରି ଚ କେନଚି ନ ପିହିତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ହେଟ୍ଠାପି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା’’ତି। ତତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ହେଟ୍ଠା ଉଦକସ୍ସ ପିଧାଯିକା ପଥୱୀ ନତ୍ଥୀତି ଅସଂୱୁତା ଲୋକନ୍ତରିକା, ଏୱଂ ଉପରିପି ଚକ୍କୱାଳେସୁ ୱିଯ ଦେୱୱିମାନାନଂ ଅଭାୱତୋ ଅସଂୱୁତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାତି ଦସ୍ସେତି। ଅନ୍ଧକାରୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅନ୍ଧକାରା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ଜାଯତି ଆଲୋକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ନ ଚକ୍ଖୁନୋ। ତଥା ହି ‘‘ତେନ ଓଭାସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯଂ ପୁବ୍ବୱିଦେହୱାସୀନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମନୱସେନ ଉପଡ୍ଢଂ ସୂରିଯମଣ୍ଡଲଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ଅପରଗୋଯାନୱାସୀନଂ ଉଗ୍ଗମନୱସେନ, ଏୱଂ ସେସଦୀପେସୁ ପୀତି ଆହ ‘‘ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀ’’ତି। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ଏୱ ଦୀପେସୁ ଏକପ୍ପହାରେନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି। ଏକେକାଯ ଦିସାଯ ନୱ ନୱ ଯୋଜନସତସହସ୍ସାନି ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନମ୍ପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଭାଯ ନପ୍ପହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ପଭାଯ ଓଭାସିତୁଂ ଅନଭିସମ୍ଭୁନନ୍ତି। ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତପ୍ପମାଣେ ଆକାସେ ୱିଚରଣତୋ ‘‘ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେନ ୱିଚରନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱାୱଟାତି ଖାଦନତ୍ଥଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ଉପକ୍କମନ୍ତା। ୱିପରିୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ୱିୱତ୍ତିତ୍ୱା। ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ମୁଚ୍ଛାପତ୍ତିଯା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା, ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଛେଦନେନ ୱା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରେତି ଆତପସନ୍ତାପାଭାୱେନ ଅତିସୀତଭାୱମେୱ ସନ୍ଧାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରତା ୱୁତ୍ତା ସିଯା। ନ ହି ତଂ କପ୍ପସଣ୍ଠହନୌଦକଂ ସମ୍ପତ୍ତିକରମହାମେଘୱୁଟ୍ଠଂ ପଥୱିସନ୍ଧାରକଂ କପ୍ପୱିନାସକଂ ଉଦକଂ ୱିଯ ଖାରଂ ଭୱିତୁଂ ଅରହତି। ତଥା ହି ସତି ପଥୱୀପି ୱିଲୀଯେଯ୍ୟ, ତେସଂ ୱା ପାପକମ୍ମବଲେନ ପେତାନଂ ଉଦକସ୍ସ ପୁବ୍ବଖେଳଭାୱାପତ୍ତି ୱିଯ ତସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ତଦା ଖାରଭାୱାପତ୍ତି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରେ ଉଦକେ’’ତି।

ଏକଯାଗୁପାନମତ୍ତମ୍ପୀତି ପତ୍ତାଦିଭାଜନଗତଂ ଯାଗୁଂ ଗଳଓଚିଆଦିଉଦ୍ଧରଣିଯା ଗହେତ୍ୱା ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି କାଲଂ। ସମନ୍ତତୋତି ସବ୍ବଭାଗତୋ ଛପ୍ପକାରମ୍ପି।

୧୯।ଚତୁନ୍ନଂମହାରାଜାନଂ ୱସେନାତି ୱେସ୍ସୱଣାଦିଚତୁମହାରାଜଭାୱସାମଞ୍ଞେନ।

ଯଥାୱିହାରନ୍ତି ଯଥାସକଂ ୱିହାରଂ।

୨୦।ପକତିଯାତି ଅତ୍ତନୋ ପକତିଯା ଏୱ। ତେନାହ ‘‘ସଭାୱେନେୱା’’ତି। ପରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଗହଣେନ ୱିନା ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ ସଯମେୱ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା। ବୋଧିସତ୍ତମାତାପୀତି ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତମାତାପି। କାଳଦେୱିଲସ୍ସାତି ଯଥା କାଳଦେୱିଲସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଅଞ୍ଞଦା ଗଣ୍ହାତି,

ବୋଧିସତ୍ତେ ପନ…ପେ… ସୟମେୱ ସୀଲଂ ଅଗ୍ଗହେସି, ତଥା ୱିପସ୍ସୀବୋଧିସତ୍ତମାତାପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୨୧।''ମନୁସ୍ସେସୂ''ତି ଇଦଂ ପକତିଚାରିତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ମନୁସ୍ସିତ୍ଥିୟା ନାମ ମନୁସ୍ସପୁରିସେସୁ ପୁରିସାଧିପ୍ପାୟଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟା''ତି। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ମାତୁୟା ପନ ଦେୱେସୁପି ତାଦିସଂ ଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ୟଥା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ପୁରିସାଧିପ୍ପାୟଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନେୱ ସା କେନଚି ପୁରିସେନ ଅନଭିଭୱନୀୟାତି ଆହ ''ପାଦା ନ ୱହନ୍ତି ଦିବ୍ବସଙ୍ଖଲିକା ୱିୟ ବଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି।

୨୨। ପୁବ୍ବେ ''କାମଗୁଣୂପସଂହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପୁନ ''ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତା ସମଙ୍ଗୀଭୂତା ପରିଚାରେତୀ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। କଥମିଦଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଆହ ''ପୁବ୍ବେ''ତିଆଦି। ୱତ୍ଥୁପଟିକ୍ଖେପୋତି ଅବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱତ୍ଥୁପଟିସେଧୋ। ତେନାହ ''ପୁରିସାଧିପ୍ପାୟୱସେନା''ତି। ଆରମ୍ମଣପଟିଲାଭୋତି ରୂପାଦିପଞ୍ଚକାମଗୁଣାରମ୍ମଣସ୍ସେୱ ପଟିଲାଭୋ।

୨୩।କିଲମଥୋତି ଖେଦୋ, କାୟସ୍ସ ଗରୁଭାୱକଥିନଭାୱାଦୟୋପି ତସ୍ସା ତଦା ନ ହୋନ୍ତି ଏୱ। ''ତିରୋକୁଚ୍ଛିଗତଂ ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କଦା ପଟ୍ଠାୟ ପସ୍ସତୀତି ଆହ ''କଲଲାଦିକାଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା''ତିଆଦି। ଦସ୍ସନେ ପୟୋଜନଂ ସୟମେୱ ୱଦତି। ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କଲଲାଦିକାଲେ ନ ପସ୍ସତି। ପୁତ୍ତେନ ଦହରେନ ମନ୍ଦେନ ଉତ୍ତାନସେୟ୍ୟକେନ ସଦ୍ଧିଂ। ''ୟଂ ତଂ ମାତୂ''ତିଆଦି ପକତିଚାରିତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍କୱତ୍ତିଗବ୍ଭେତୋପି ହି ସୱିସେସଂ ବୋଧିସତ୍ତଗବ୍ଭୋ ପରିହାରଂ ଲଭତି ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସ୍ସ ସାତିସୟତ୍ତା, ତସ୍ମା ବୋଧିସତ୍ତମାତା ଅତିୱିୟ ସପ୍ପାୟାହାରାଚାରା ଚ ହୁତ୍ୱା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପରିହରତି। ସୁଖୱାସତ୍ଥନ୍ତି ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସୁଖୱାସତ୍ଥଂ। ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋତି ମାତୁ ପୁରିମଭାଗାଭିମୁଖୋ। ଇଦାନି ତିରୋକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସ ଦିସ୍ସମାନତାୟ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ, ବାହିରଞ୍ଚ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାତି ଦେୱିୟା। ୱତ୍ଥୁନ୍ତି କୁଚ୍ଛିଂ। ଫଲିକଅବ୍ଭପଟଲାଦିନୋ ୱିୟ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁକୁଚ୍ଛିତଚସ୍ସ ପତନୁଭାୱେନ ଆଲୋକସ୍ସ ୱିବନ୍ଧାଭାୱତୋ ୟଥା ବୋଧିସତ୍ତମାତା କୁଚ୍ଛିଗତଂ ବୋଧିସତ୍ତଂ ପସ୍ସତି, କିଂ ଏୱଂ ବୋଧିସତ୍ତୋପି ମାତରଂ, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ପୁରତୋ ଠିତଂ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତି, ନୋତି ଆହ ''ବୋଧିସତ୍ତୋ ପନା''ତିଆଦି। କସ୍ମା ପନ ସତି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଆଲୋକେ ଚ ନ ପସ୍ସତୀତି ଆହ ''ନ ହି ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିୟଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ୱିୟ ହି ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତଜ୍ଜସ୍ସ ସମନ୍ନାହାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

୨୪। ୟଥା ଅଞ୍ଞା ଇତ୍ଥିୟୋ ୱିଜାତପ୍ପଚ୍ଚୟା ତାଦିସେନ ରୋଗେନ ଅଭିଭୂତାପି ହୁତ୍ୱା ମରନ୍ତି, ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ପନ ବୋଧିସତ୍ତେ କୁଚ୍ଛିଗତେ ତସ୍ସ ୱିଜାୟନନିମିତ୍ତଂ, ନ କୋଚି ରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କେୱଲଂ ଆୟୁପରିକ୍ଖୟେନେୱ କାଲଂ କରୋତି, ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ''ବୋଧିସତ୍ତେନ ୱସିତଟ୍ଠାନଞ୍ହି''ତିଆଦି ତସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ଅଞ୍ଞେସଂ ଅପରିଭୋଗନ୍ତି ଅଞ୍ଞେହି ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ, ନ ପରିଭୋଗୟୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ସତି ବୋଧିସତ୍ତପିତୁ ଅଞ୍ଞାୟ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ଭୱିତବ୍ବଂ, ତଥାପି ବୋଧିସତ୍ତମାତରି ଧରନ୍ତିୟା ଅୟୁଜ୍ଜମାନକନ୍ତି ଆହ ''ନ ଚ ସକ୍କା''ତିଆଦି। ଅପନେତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗମହେସିଠାନତୋ ନୀହରିତ୍ୱା। ଅତ୍ତନି ଛନ୍ଦରାଗୱସେନେୱ ବହିଦ୍ଧା ଆରମ୍ମଣପରିୟେସନାତି ୱିସୟିନିସାରାଗୋ ସତ୍ତାନଂ ୱିସେସେସୁ ସାରାଗସ୍ସ ବଲୱକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ବଲୱା ହୋତୀ''ତି। ଅନୁରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ସମ୍ମା ଗବ୍ଭପରିହାରଂ ନାନୁୟୁଞ୍ଜତି। ତେନ ଗବ୍ଭୋ ବହ୍ୱାବାଧୋ ହୋତି। ୱତ୍ଥୁ ୱିସଦଂ ହୋତୀତି ଗବ୍ଭାସୟୋ ୱିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତି। ମାତୁ ମଜ୍ଝିମୱୟସ୍ସ ତତିୟକୋଟ୍ଠାସେ ବୋଧିସତ୍ତଗବ୍ଭୋକ୍କମନମ୍ପି ତସ୍ସା ଆୟୁପରିମାଣୱିଲୋକନେନେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ ୱୟୋୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିକାରସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନତୋ। ଇତ୍ଥିସଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିକାରୋ ପନ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନେୱ ୱୂପସମତି।

୨୫।ସତ୍ତମାସଜାତୋତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ସତ୍ତମେ ମାସେ ଜାତୋ। ସୋ ସୀତୁଣ୍ହକ୍ଖମୋ ନ ହୋତି ଅତିୱିୟ ସୁଖୁମାଲତାୟ। ଅଟ୍ଠମାସଜାତୋ କାମଂ ସତ୍ତମାସଜାତତୋ ବୁଦ୍ଧିୱୟତ୍ତା, ଏକଚ୍ଚେ ପନ ଚମ୍ମପଦେସା ୱୁଦ୍ଧିଂ ପାପୁଣନ୍ତା ଘଟ୍ଟନଂ ନ ସହନ୍ତି, ତେନ ସୋ ନ ଜୀୱତି। ''ସତ୍ତମାସଜାତସ୍ସ ପନ ନ ତାୱ ତେ ଜାତା''ତି ୱଦନ୍ତି।

୨୭।ଦେୱାପଠମଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ''ଲୋକନାଥଂ ମହାପୁରିସଂ ସୟମେୱ ପଠମଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାମା''ତି ସଞ୍ଜାତଗାରୱବହୁମାନା ଅତ୍ତନୋ ପୀତିଂ ପୱେଦେନ୍ତା ଖୀଣାସୱା ସୁଦ୍ଧାୱାସବ୍ରହ୍ମାନୋ ଆଦିତୋ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ସୂତିୱେସନ୍ତି ସୂତିଜଗ୍ଗନଧାତିୱେସଂ। ଏକେତି ଅଭୟଗିରିୱାସିନୋ। ମଚ୍ଛକ୍ଖିସଦିସଂ ଛୱିୱସେନ। ଅଟ୍ଠାସି ନ ନିସୀଦି, ନ ନିପଜ୍ଜି ୱା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଠିତାୱ ବୋଧିସତ୍ତଂ ବୋଧିସତ୍ତମାତା ୱିଜାୟତୀ''ତି। ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତାୟ ଠିତା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ୱିଜାୟତି। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହି ବଲୱଭାୱତୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅସହମାନା ଅଞ୍ଞା ଇତ୍ଥିୟୋ ନିସିନ୍ନା ୱା ନିପନ୍ନା ୱା ୱିଜାୟନ୍ତି।

୨୮।ଅଜିନପ୍ପୱେଣିୟାତି ଅଜିନଚମ୍ମେହି ସିବ୍ବିତ୍ୱା କତପୱେଣିୟା। ମହାତେଜୋତି ମହାନୁଭାୱୋ। ମହାୟସୋତି ମହାପରିୱାରୋ, ୱିପୁଲକିତ୍ତିଘୋସୋ ଚ।

୨୯ ।ଭଗ୍ଗୱିଭଗ୍ଗାତି ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନତୋ ନିକ୍ଖମନେନ ୱିଭାୱିତତ୍ତା ଭଗ୍ଗା, ୱିଭଗ୍ଗା ୱିୟ ଚ ହୁତ୍ୱା, ତେନ ନେସଂ ଅୱିସଦଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି। ଅଲଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱାତି ଗବ୍ଭାସୟେ, ଯୋନିପଦେସେ ଚ କତ୍ଥଚି ଅଲଗ୍ଗୋ ଅସତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା, ଯତୋ ‘‘ଧମକରଣତୋ ଉଦକନିକ୍ଖମନସଦିସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦକେନାତି ଗବ୍ଭାସୟଗତେନ ଉଦକେନ। ଅମକ୍ଖିତୋୱ ନିକ୍ଖମତି ସମ୍ମକ୍ଖିତସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଉଦକସେମ୍ହାଦିକସ୍ସେୱ ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ହି ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱତୋ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତଂ ଠାନଂ ପୁବ୍ବେପି ୱିସୁଦ୍ଧଂ ୱିସେସତୋ ପରମସୁଗନ୍ଧଗନ୍ଧକୁଟି ୱିୟ ଚନ୍ଦନଗନ୍ଧଂ ୱାୟନ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତି।

ଉଦକୱଟ୍ଟିୟୋତି ଉଦକକ୍ଖନ୍ଧା।

୩୧ ।ମୁହୁତ୍ତଜାତୋତି ମୁହୁତ୍ତେନ ଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତମତ୍ତୋୱ। ଅନୁଧାରିୟମାନେତି ଅନୁକୂଲୱସେନ ନୀୟମାନେ। ଆଗତାନେୱାତି ତଂ ଠାନଂ ଉପଗତାନି ଏୱ। ଅନେକସାଖନ୍ତି ରତନମୟାନେକସତପଟିଟ୍ଠାନହୀରକଂ। ସହସ୍ସମଣ୍ଡଲନ୍ତି ତେସଂ ଉପରିଟ୍ଠିତଂ ଅନେକସହସ୍ସମଣ୍ଡଲହୀରକଂ। ମରୂତି ଦେୱା। ନ ଖୋ ପନେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ପଦୱୀତିହାରତୋ ପଗେୱ ଦିସାୱିଲୋକନସ୍ସ କତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ମହାସତ୍ତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଏକଙ୍ଗଣାନୀତି ୱିୱଟଭାୱେନ ୱିହାରଙ୍ଗଣପରିୱେଣଙ୍ଗଣାନି ୱିୟ ଏକଙ୍ଗଣସଦିସାନି ଅହେସୁଂ। ସଦିସୋପି ନତ୍ଥୀତି ତୁମ୍ହାକଂ ଇଦଂ ୱିଲୋକନଂ ୱିସିଟ୍ଠେ ପସ୍ସିତୁଂ ‘‘ଇଧ ତୁମ୍ହେହି ସଦିସୋପି ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ’’ତି ଆହଂସୁ। ଅଗ୍ଗୋତି ପଧାନୋ, କେନ ପନସ୍ସ ପଧାନତାତି ଆହ ‘‘ଗୁଣେହୀ’’ତି। ପଠମ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ପଧାନପରିୟାୟୋ। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପନ ପଧାନତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବପଠମୋ’’ତି, ସବ୍ବପଧାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତସ୍ସେୱାତି ଅଗ୍ଗସଦ୍ଦସ୍ସେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ମହେସକ୍ଖା ତାୱ ଦେୱା ତଥା ଚ ୱଦନ୍ତି, ଇତରେ ପନ କଥନ୍ତି? ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱଦସ୍ସନାଦିନା। ମହେସକ୍ଖାନଞ୍ହି ଦେୱାନଂ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱୋ ୱିୟ ତେନ ସଦିସାନମ୍ପି ଆନୁଭାୱୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅହୋସୀତି, ଇତରେ ପନ ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଦହନ୍ତା ଅନୁମିନନ୍ତା ତଥା ଆହଂସୁ। ପରିପାକଗତପୁବ୍ବହେତୁସଂସିଦ୍ଧାୟ ଧମ୍ମତାୟ ଚୋଦିୟମାନୋ ଇମସ୍ମିଂ…ପେ… ବ୍ୟାକାସି।

ଜାତମତ୍ତସ୍ସେୱ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଠାନାଦୀନି ଯେସଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭୂତାନୀତି ତେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୱସେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସମିକ୍ଖନତୋ। ଉତ୍ତରାଭିମୁଖଭାୱୋ ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତରଣୱସେନ ଗମନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ତେନ ହି ଭଗୱା ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଭିଭୂତୋ, କେନଚି ଅନଭିଭୂତୋ ଅହୋସି। ତେନାହ ‘‘ମହାଜନଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଗମନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତଥା ସତ୍ତପଦଗମନଂ ସତ୍ତପଦବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନଅରିୟମଗ୍ଗଗମନସ୍ସ। ସୁୱିସୁଦ୍ଧସେତଚ୍ଛତ୍ତଧାରଣଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧୱିମୁତ୍ତିଛତ୍ତଧାରଣସ୍ସ। ପଞ୍ଚରାଜକକୁଧଭଣ୍ଡସମାୟୋଗୋ ପଞ୍ଚୱିଧୱିମୁତ୍ତିଗୁଣସମାୟୋଗସ୍ସ। ଅନାୱଟଦିସାନୁୱିଲୋକନଂ ଅନାୱଟଞ୍ଞାଣତାୟ। ‘‘ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା ଅଛମ୍ଭିତୱାଚାଭାସନଂ କେନଚି ଅୱିବନ୍ଧନୀୟତାୟ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୟସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସ୍ସ। ‘‘ଅୟମନ୍ତିମା ଜାତୀ’’ତି ଆୟତିଂ ଜାତିୟା ଅଭାୱକିତ୍ତନା ଅନୁପାଦି…ପେ… ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନାଗତେ ଲଦ୍ଧବ୍ବୱିସେସସ୍ସ ତଂ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଅବ୍ୟଭିଚାରୀତି କତ୍ୱା। ନ ଆଗତୋତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ୱକ୍ଖମାନାୟ ଅନୁପୁବ୍ବିୟା ନ ଆଗତୋ। ଆହରିତ୍ୱାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ, ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଚ ଆଗତନୟେନ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବୋ।

‘‘ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁକମ୍ପୀ’’ତି ଇଦଂ ସତିପି ଇଧ ପାଳିୟଂ ଆଗତତ୍ତେ ୱକ୍ଖମାନାନଂ ଅଚ୍ଛରିୟାନଂ ମୂଲଭୂତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତନ୍ତିବଦ୍ଧା ୱୀଣା ଚମ୍ମବଦ୍ଧା ଭେରିୟୋତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକତୂରିୟସ୍ସ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ଚ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ଇତରେସମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦୀନି ତଙ୍ଖଣେ ଏୱ ଛଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ପାକତିକାନେୱ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନି ତଥାରୂପକମ୍ମପଚ୍ଚୟା ତସ୍ମିଂୟେୱ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଛିଜ୍ଜିଂସୂତି ଚ ପାଦେସୁ ବନ୍ଧଟ୍ଠାନେସୁ ଛିଜ୍ଜିଂସୁ। ୱିଗଚ୍ଛିଂସୂତି ୱୂପସମିଂସୁ। ଆକାସଟ୍ଠକରତନାନି ନାମ ତଂତଂୱିମାନଗତମଣିରତନାଦୀନି। ସକତେଜୋଭାସିତାନୀତି ଅତିୱିୟ ସମୁଜ୍ଜଲାୟ ଅତ୍ତନୋ ପଭାୟ ଓଭାସିତାନି ଅହେସୁଂ। ନପ୍ପୱତ୍ତୀତି ନ ସନ୍ନିପାତୋ। ନ ୱାୟୀତି ଖରୋ ୱାତୋ ନ ୱାୟି। ମୁଦୁସୁଖୋ ପନ ସତ୍ତାନଂ ସୁଖାୱହୋ ୱାୟି। ପଥୱିଗତା ଅହେସୁଂ ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନେ ଠାତୁଂ ଅୱିସହନ୍ତା। ଉତୁସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅନୁଣ୍ହାସୀତତାସଙ୍ଖାତେନ ଉତୁନା ସମ୍ପନ୍ନୋ। ଅପ୍ଫୋଟନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭୁଜହତ୍ଥସଙ୍ଘଟ୍ଟନସଦ୍ଦୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ୱାମହତ୍ଥଂ ଉରେ ଠପେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ପୁଥୁପାଣିନା ହତ୍ଥତାଳନେନ ସଦ୍ଦକରଣଂ। ମୁଖେନ ଉସ୍ସେଳନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସ ମୁଞ୍ଚନଂ ସେଳନଂ। ଏକଦ୍ଧଜମାଲା ଅହୋସି ନିରନ୍ତରଂ ଧଜମାଲାସମୋଧାନଗତାୟ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତାନି ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞାନିପି ‘‘ୱିଚିତ୍ତପୁପ୍ଫସୁଗନ୍ଧପୁପ୍ଫୱସ୍ସଦେୱୋପୱସ୍ସି ସୂରିୟେ ଦିସ୍ସମାନେ ଏୱ ତାରକା ଓଭାସିଂସୁ, ଅଚ୍ଛଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଉଦକଂ ପଥୱିତୋ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜି, ବିଲାସୟା ଚ ତିରଚ୍ଛାନା ଆସୟତୋ ନିକ୍ଖମିଂସୁ, ରାଗଦୋସମୋହାପି ତନୁ ଭୱିଂସୁ, ପଥୱିୟଂ ରଜୋ ୱୂପସମି, ଅନିଟ୍ଠଗନ୍ଧୋ ୱିଗଚ୍ଛି, ଦିବ୍ବଗନ୍ଧୋ ୱାୟି, ରୂପିନୋ ଦେୱା ସରୂପେନେୱ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆପାଥଂ ଅଗମଂସୁ, ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତା ନାହେସୁ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀନି ଯାନି ମହାଭିନୀହାରସମୟେ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି, ତାନି ଅନୱସେସତୋ ତଦା ଅହେସୁନ୍ତି।

ତତ୍ରାପୀତି ତେସୁପି ପଥୱିକମ୍ପାଦୀସୁ ଏୱଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ କେୱଲଂ ସମ୍ପତିଜାତସ୍ସ ଠାନାଦୀସୁ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ସବ୍ବସ୍ସ ଞେୟ୍ୟସ୍ସ, ତିତ୍ଥକରମତସ୍ସ ଚ ଚାଲନତୋ। କେନଚି ଅନୁସ୍ସାହିତାନଂୟେୱ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଏକଚକ୍କୱାଳଏ ସନ୍ନିପାତୋ କେନଚି ଅନୁସ୍ସାହିତାନଂୟେୱ ଏକପ୍ପହାରେନେୱସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ପଠମଂ ଦେୱତାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଦିବ୍ବୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ, ପଚ୍ଛା ମନୁସ୍ସାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ତତ୍ଥେୱ ଠାନସ୍ସ ନିଚ୍ଚଲସଭାୱତୋ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ୱୀଣାନଂ ସୟଂ ୱଜ୍ଜନଂ ପରୂପଦେସେନ ୱିନା ସୟମେୱ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଭେରୀନଂ ୱଜ୍ଜନଂ ଚକ୍କୱାଳଅପରିୟନ୍ତାୟ ପରିସାୟ ପୱେଦନସମତ୍ଥସ୍ସ ଧମ୍ମଭେରିୟା ଅନୁସାୱନସ୍ସ ଅମତଦୁନ୍ଦୁଭିଘୋସନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦୀନଂ ଛେଦୋ ମାନୱିନିବନ୍ଧଭେଦନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ମହାଜନସ୍ସ ରୋଗୱିଗମୋ ତସ୍ସେୱ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖରୋଗୱିଗମଭୂତସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ''ମହାଜନସ୍ସା''ତି ପଦଂ ''ମହାଜନସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭସ୍ସ, ମହାଜନସ୍ସ ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁପଟିଲାଭସ୍ସା''ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାୱସେନ ସାତିସୟଞ୍ଞାଣଜୱସମ୍ପତ୍ତିସିଦ୍ଧୀତି ଆହ ''ପୀଠସପ୍ପୀନଂ ଜୱସମ୍ପଦା ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି। ସୁପଚ୍ଚନସମ୍ପାପୁଣନଂ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାଧିଗମସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଅତ୍ତାଦିଅନୁରୂପଂ ଅତ୍ତାଦୀସୁ ସମ୍ପଟିପତ୍ତିଭାୱତୋ। ରତନାନଂ ସକତେଜୋଭାସିତତ୍ତଂ ୟଂ ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମୋଭାସଂ ଦସ୍ସେସ୍ସତି, ତେନ ତସ୍ସ ସକତେଜୋଭାସିତତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ।

ଚତୁବ୍ରହ୍ମୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ୱେରୱୂପସମନତୋ। ଏକାଦସଅଗ୍ଗିନିବ୍ବାପନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ଦୁନ୍ନିବ୍ବାପନନିବ୍ବାନଭାୱତୋ। ଞାଣାଲୋକାଦସ୍ସନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ଅନାଲୋକେ ଆଲୋକଦସ୍ସନଭାୱତୋ। ନିବ୍ବାନରସେନାତି କିଲେସାନଂ ନିବ୍ବାୟନରସେନ। ଏକରସଭାୱସ୍ସାତି ସାସନସ୍ସ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରସଭାୱସ୍ସ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅମଧୁରସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ମଧୁରଭାୱାପାଦନେନ। ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଭିନ୍ଦନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ ଦିଟ୍ଠିଗତୱାତାପନୟନୱସେନ। ଆକାସାଦିଅପ୍ପତିଟ୍ଠୱିସମଚଞ୍ଚଲଟ୍ଠାନଂ ପହାୟ ସକୁଣାନଂ ପଥୱିଗମନଂ ତାଦିସଂ ମିଚ୍ଛାଗାହଂ ପହାୟ ସତ୍ତାନଂ ପାଣେହି ରତନତ୍ତୟସରଣଗମନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିତ୍ତଂ। ବହୁଜନକନ୍ତତାୟାତି ଚନ୍ଦସ୍ସ ୱିୟ ବହୁଜନସ୍ସ କନ୍ତତାୟ। ସୂରିୟସ୍ସ ଉଣ୍ହସୀତୱିୱଜ୍ଜିତୋତୁସୁଖତା ପରିଳଆହୱିୱଜ୍ଜିତକାୟିକଚେତସିକସୁଖପ୍ପତ୍ତିୟା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ।ଦେୱତାନଂ ଅପ୍ଫୋଟନାଦୀହି କୀଳଅନଂ ପମୋଦୁପ୍ପତ୍ତି ଭୱନ୍ତଗମନେନ, ଧମ୍ମସଭାୱବୋଧନେନ ଚ ଉଦାନୱସେନ ପମୋଦୱିଭାୱନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଧମ୍ମୱେଗୱସ୍ସନସ୍ସାତି ଦେସନାଞାଣୱେଗେନ ଧମ୍ମାମତସ୍ସ ୱସ୍ସନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। କାୟଗତାସତିୱସେନ ଲଦ୍ଧଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗଫଲସୁଖାନୁଭୱୋ କାୟଗତାସତିଅମତପଟିଲାଭୋ, ତସ୍ସ ପନ କାୟସ୍ସାପି ଅତପ୍ପକସୁଖାୱହତ୍ତା ଖୁଦାପିପାସାପୀଳଅନାଭାୱୋ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତୋ । ଅଟ୍ଠକଥାୟଂପନ ଖୁଦଂ, ପିପାସଞ୍ଚ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନଂ ଭେଦୋ ୱିସେସସାମଞ୍ଞୱିଭାଗେନ, ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାୟେନ ଚ ଗହେତବ୍ବୋ। ''ସୟମେୱା''ତି ପଦଂ ''ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗଦ୍ୱାରୱିୱରଣସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥାପି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଭରିତଭାୱସ୍ସାତି ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱସ୍ସ। ''ଅରିୟଦ୍ଧଜମାଲାମାଲିତାୟାତି କାସାୟଦ୍ଧଜମାଲାୱନ୍ତତାୟା''ତି କେଚି, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପନ ଅରିୟମଗ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଦ୍ଧଜମାଲାହି ମାଲିଭାୱସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅନୁଦ୍ଧଟଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଏତ୍ଥାତି ''ସମ୍ପତିଜାତୋ''ତିଆଦିନା ଆଗତେ ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋୱ, ତସ୍ମା ଅମ୍ହେହି ଇଧ ଅପୁବ୍ବଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଦା ପଥୱିୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ମହାସତ୍ତୋ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିୟ ମହାଜନସ୍ସ ତଥା ଉପଟ୍ଠାସୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ନିୟତି ଧମ୍ମନିୟାମୋ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମତାତି ଇଦଂ ନିୟତିୱାଦୱସେନ କଥନଂ। ପୁବ୍ବେ ପୁରିମଜାତୀସୁ ତାଦିସସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ମହାଜନସ୍ସ ତଥା ଉପଟ୍ଠାସୀତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବେକତକମ୍ମୱାଦୱସେନ କଥନଂ। ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପରି ଈସନସୀଲତାୟ ୟଥାସକଂ କମ୍ମମେୱ ଇସ୍ସରୋ ନାମ, ତସ୍ସ ନିମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ମହାପୁରିସୋପି ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥେନ ଉଳଆରେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ, ତେନ ଇସ୍ସରେନ ନିମ୍ମିତୋ ନାମ, ତସ୍ସ ଚାୟଂ ନିମ୍ମାନୱିସେସୋ, ୟଦିଦଂ ମହାନୁଭାୱତା, ୟାୟ ମହାଜନସ୍ସ ତଥା ଉପଟ୍ଠାସୀତି ଇଦଂ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନୱସେନ କଥନଂ। ଏୱଂ ତଂ ତଂ ବହୁଲଂ ୱତ୍ୱା କିଂ ଇମାୟ ପରିୟାୟକଥାୟାତି ଅୱସାନେ ଉଜୁକମେୱ ବ୍ୟାକରି। ସମ୍ପତିଜାତୋ ପଥୱିୟଂ କଥଂ ପଦସା ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱୋ ଆକାସେନ ମଞ୍ଞେ ଗଚ୍ଛତୀତି ପରିକପ୍ପନୱସେନ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିୟ ଅହୋସି। ସୀଘତରଂ ପନ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗତତ୍ତା ଦିସ୍ସମାନରୂପୋପି ମହାଜନସ୍ସ ଅଦିସ୍ସମାନୋ ୱିୟ ଅହୋସି। ଅଚେଲକଭାୱୋ, ଖୁଦ୍ଦକସରୀରତା ଚ ତାଦିସସ୍ସ ଇରିୟାପଥସ୍ସ ନ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାତି କମ୍ମାନୁଭାୱସଞ୍ଜନିତପାଟିହାରିୟୱସେନ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତୋ ୱିୟ, ସୋଳଅସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକୋ ୱିୟ ଚ ମହାଜନସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାସୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମହାସତ୍ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ତଦା ତଥା ଉପଟ୍ଠାନମତ୍ତମେୱେତନ୍ତି। ପଚ୍ଛା ବାଲଦାରକୋୱ ଅହୋସି, ନ ତାଦିସୋତି। ବୁଦ୍ଧଭାୱାନୁଚ୍ଛୱିକସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତାନୁଭାୱସ୍ସ ୟାଥାୱତୋ ପୱେଦିତତ୍ତା ପରିସା ଚସ୍ସ ବ୍ୟାକରଣେନ ବୁଦ୍ଧେନ ୱିୟ...ପେ... ଅତ୍ତମନା ଅହୋସି।

ସବ୍ବଧମ୍ମତାତି ସବ୍ବା ସୋଳଅସୱିଧାପି ୟଥାୱୁତ୍ତା ଧମ୍ମତା ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତାନଂ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରଦସ୍ସନେନ ନେସଂ ଏକସଦିସତ୍ତା।

ଦ୍ଵତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଵଣ୍ଣନା

୩୩।ଦୁକୂଲଚୁମ୍ବଟକେତି ଦହରସ୍ସ ନିପଜ୍ଜନଯୋଗ୍ଗତାଵସେନ ପଟିସଂହଟଦୁକୂଲସୁଖୁମେ। ‘‘ଖତ୍ତିଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ଏଵମାଦି ଜାତି। ‘‘କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ଗୋତମୋ’’ତି ଏଵମାଦି ଗୋତ୍ତଂ। ‘‘ପୋଣିକା ଚିକ୍ଖଲ୍ଲିକା ସାକିଯା କୋଳିଯା’’ତି ଏଵମାଦି କୁଲପଦେସୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ରୂପିସ୍ସରିଯପରିଵାରାଦିସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ମହନ୍ତସ୍ସାତି ଵିପୁଲସ୍ସ, ଉଳାରସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିପ୍ଫତ୍ତିଯୋତି ସିଦ୍ଧିଯୋ। ଗନ୍ତବ୍ବଗତିଯାତି ଗତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମସାଧନତମାହ। ଉପପଜ୍ଜନଵସେନ ହି ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତେହି ଗନ୍ତବ୍ବାତି ଗତିଯୋ, ଉପପତ୍ତିଭଵଵିସେସୋ। ଗଚ୍ଛତି ଯଥାରୁଚି ପଵତ୍ତତୀତି ଗତି, ଅଜ୍ଝାସଯୋ। ପଟିସରଣେତି ପରାଯଣେ ଅଵସ୍ସଯେ। ସବ୍ବସଙ୍ଖତଵିସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ହି ଅରହତୋ ନିବ୍ବାନମେଵ ତଂପଟିସରଣଂ। ତ୍ଵାହନ୍ତି ତେ ଅହଂ।

ଦସଵିଧେ କୁସଲଧମ୍ମେ, ଅଗରହିତେ ଚ ରାଜଧମ୍ମେ (ଜା। ୨ ମହାମଂସଜାତକେ ଵିତ୍ଥାରୋ) ନିଯୁତ୍ତୋତି ଧମ୍ମିକୋ। ତେନ ଚ ଧମ୍ମେନ ସକଲଂ ଲୋକଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ଧମ୍ମରାଜା। ଯସ୍ମା ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ଧମ୍ମେନ ଞାଯେନ ରଜ୍ଜଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ନ ଅଧମ୍ମେନ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଧମ୍ମେନ ଲଦ୍ଧରଜ୍ଜତ୍ତା ଧମ୍ମରାଜା’’ତି। ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସମୁଦ୍ଦପରିଯୋସାନତାଯ ଚତୁରନ୍ତା ନାମ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦୀପେ ମହାପଥଵୀତି ଆହ ‘‘ପୁରତ୍ଥିମ...ପେ... ଇସ୍ସରୋ’’ତି। ଵିଜିତାଵୀତି ଵିଜେତବ୍ବସ୍ସ ଵିଜିତଵା, କାମକୋଧାଦିକସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରସ୍ସ, ପଟିରାଜଭୂତସ୍ସ ବାହିରସ୍ସ ଚ ଅରିଗଣସ୍ସ ଵିଜଯି, ଵିଜେତ୍ଵା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଂ ଚକ୍କଵତ୍ତିନୋ କେନଚି ଯୁଦ୍ଧଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯୁଦ୍ଧେନ ପନ ସାଧେତବ୍ବସ୍ସ ଵିଜଯସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଯା ‘‘ଵିଜିତସଙ୍ଗାମୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଜନପଦୋଵ ଚତୁବ୍ବିଧଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମାଦିସମନ୍ନାଗତେ ଅସ୍ମିଂ ରାଜିନି ଥାଵରିଯଂ କେନଚି ଅସଂହାରିଯଂ ଦଳ୍ହଂ ଭତ୍ତଭାଵଂ ପତ୍ତୋ, ଜନପଦେ ଵା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମିକାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଥାଵରିଯଂ ଥିରଭାଵଂ ପତ୍ତୋତି ଜନପଦତ୍ଥାଵରିଯପ୍ପତ୍ତୋ। ମନୁସ୍ସାନଂ ଉରେ ସତ୍ଥଂ ଠପେତ୍ଵା ଇଚ୍ଛିତଧନହରଣାଦିନା ପରସାହସକାରିତାଯ ସାହସିକା।

ରତିଜନନଟ୍ଠେନାତି ଅତପ୍ପକପୀତିସୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦନେନ। ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ପନ ରମେତୀତି ରତନଂ। ‘‘ଅହୋ ମନୋହର’’ନ୍ତି ଚିତ୍ତେ କତ୍ତବ୍ବତାଯ ଚିତ୍ତୀକତଂ। ‘‘ସ୍ଵାଯଂ ଚିତ୍ତୀକାରୋ ତସ୍ସ ପୂଜନୀଯତାଯା’’ତି ଚିତ୍ତୀକତନ୍ତି ପୂଜନୀଯନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି। ମହନ୍ତଂ ଵିପୁଲଂ ଅପରିମିତଂ ମୂଲଂ ଅଗ୍ଘତୀତି ମହଗ୍ଘଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ତୁଲା ଉପମାତି ଅତୁଲଂ, ଅସଦିସଂ। କଦାଚି ଏଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବତ୍ତା ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ। ଅନୋମେହି ଉଳାରଗୁଣେହେଵ ସତ୍ତେହି ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ। ଇଦାନି ନେସଂ ଚିତ୍ତୀକତାଦିଅତ୍ଥାନଂ ସଵିସେସଂ ଚକ୍କରତନେ ଲବ୍ଭମାନତଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇତରେସୁପି ତେ ଅତିଦିସିତୁଂ ‘‘ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଞ୍ଞଂ ଦେଵଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ହୋତି ରଞ୍ଞୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣିସ୍ସରିଯାଦିସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭହେତୁତୋ, ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଯଥିଚ୍ଛିତତ୍ଥପଟିଲାଭହେତୁତୋ। ଅଗ୍ଘୋ ନତ୍ଥି ଅତିଵିଯ ଉଳାରସମୁଜ୍ଜଲସତ୍ତରତନମଯତ୍ତା, ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତମହାନୁଭାଵତାଯ ଚ। ଯଦଗ୍ଘେନ ମହଗ୍ଘଂ, ତଦଗ୍ଘେନ ଅତୁଲଂ। ସତ୍ତାନଂ ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନେନ ଵିଗତକାଳକୋ ପୁଞ୍ଞପସୁତତାଯ ମଣ୍ଡଭୂତୋ ଯାଦିସୋ କାଲୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦାରହୋ, ତାଦିସେ ଏଵ ଚକ୍କଵତ୍ତୀନମ୍ପି ସମ୍ଭଵୋତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା ଚ ପନା’’ତିଆଦି। ଉପମାଵସେନ ଚେତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଉପମୋପମେଯ୍ୟାନଞ୍ଚ ନ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ସଦିସତା। ତସ୍ମା ଯଥା ବୁଦ୍ଧା କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ତଥା ଚକ୍କଵତ୍ତିନୋ, ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ଚକ୍କଵତ୍ତିଵତ୍ତପରିପୂରଣସ୍ସାପି ଦୁକ୍କରଭାଵତୋପି ଦୁଲ୍ଲଭୁପ୍ପାଦାଯେଵାତି , ଇମିନା ଦୁଲ୍ଲଭୁପ୍ପାଦତାସାମଞ୍ଞେନ ତେସଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନତା ଵୁତ୍ତାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। କାମଂ ଚକ୍କରତନାନୁଭାଵେନ ସିଜ୍ଝମାନୋ ଗୁଣୋ ଚକ୍କଵତ୍ତିପରିଵାରସାଧାରଣୋ, ତଥାପି ‘‘ଚକ୍କଵତ୍ତୀ ଏଵ ନଂ ସାମିଭାଵେନ ଵିସଵିତାଯ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି ତଦତ୍ଥଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଦେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଯଥାଵୁତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ଛନ୍ନମ୍ପି ଵା ଅତ୍ଥାନଂ ଇତରରତନେସୁପି ଲବ୍ଭନତୋ ‘‘ଏଵଂ ସେସାନିପୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥିଅସ୍ସ-ପରିଣାଯକରତନେହି ଅଜିତଵିଜଯତୋ, ଚକ୍କରତନେନ ଚ ପରିଵାରଭାଵେନ, ସେସେହି ପରିଭୋଗୂପକରଣଭାଵେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ହତ୍ଥିଅସ୍ସମଣିଇତ୍ଥିରତନେହି ପରିଭୋଗୂପକରଣଭାଵେନ ସେସେହି ପରିଵାରଭାଵେନାତି ଯୋଜନା।

ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଦୀପାନଂ ସିରିଵିଭଵନ୍ତି ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧଂ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚେଵ ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ। ତାଦିସମେଵାତି ‘‘ପୁରେଭତ୍ତମେଵା’’ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତାନୁଭାଵମେଵ। ଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ପଦେସଂ ବ୍ଯାପନେନ ଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଅନ୍ଧକାରଂ। ଅତିଦୀଘତାଦିଛବ୍ବିଧଦୋସପରିଵଜ୍ଜିତଂ।

ସୂରାତି ସତ୍ତିଵନ୍ତୋ, ନିବ୍ଭଯାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅଭୀରୁକା’’ତି। ଅଙ୍ଗନ୍ତି କାରଣଂ। ଯେନ କାରଣେନ ‘‘ଵୀରା’’ତି ଵୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ, ତଂ ଵୀରଙ୍ଗଂ। ତେନାହ ‘‘ଵୀରିଯସ୍ସେତଂନାମ’’ନ୍ତି। ଯାଵ ଚକ୍କଵାଳପବ୍ବତା ଚକ୍କସ୍ସ ଵତ୍ତନତୋ ‘‘ଚକ୍କଵାଳପବ୍ବତଂ ସୀମଂ କତ୍ଵା ଠିତସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଦଣ୍ଡେନା’’ତି ଇମିନାଵ ଧନଦଣ୍ଡସ୍ସ, ସରୀରଦଣ୍ଡସ୍ସ ଚ ଅକରଣଂ ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅସତ୍ଥେନା’’ତି ଇମିନା ପନ ସେନାଯ ଯୁଜ୍ଝନସ୍ସାତି ତଦୁଭଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ କତାପରାଧେ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରନ୍ତି ସାଗରପରିଯନ୍ତଂ।

‘‘ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ, ତଣ୍ହାୟନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା’’ତି ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦେନ ଲୋଭୋ ଏୱ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତୋ । ତଥା ହିସ୍ସ ଦ୍ୱିଧାପି ଛଦନଟ୍ଠୋ ଏକନ୍ତିକୋ। ଯଥାହ ‘‘ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତି, ଯଂ ରାଗୋ ସହତେ ନର’’ନ୍ତି, (ନେତ୍ତି। ୧୧, ୨୭) ‘‘ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତା’’ତି (ଉଦା। ୬୪) ଚ। ଇମିନା ନୟେନ ଦୋସାଦୀନମ୍ପି ଛଦନଟ୍ଠୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କିଲେସଗ୍ଗହଣେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଦୟୋ ସେସକିଲେସା ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ତେ ସବ୍ବେ ପାପଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଛାଦେତ୍ୱା ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିୱାରେନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ‘‘ଛଦନା, ଛଦା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ୱିୱଟ୍ଟଛଦାତି ଚ ଓ-କାରସ୍ସ ଆ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ।

୩୫।ତାସନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ନିପ୍ଫତ୍ତୀନଂ। ନିମିତ୍ତଭୂତାନୀତି ଞାପକକାରଣଭୂତାନି। ତଥା ହି ଲକ୍ଖୀୟତି ମହାପୁରିସଭାୱୋ ଏତେହୀତି ଲକ୍ଖଣାନି। ଠାନଗମନାଦୀସୁ ଭୂମିୟଂ ସୁଟ୍ଠୁ ସମଂ ପତିଟ୍ଠିତା ପାଦା ଏତସ୍ସାତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦୋ। ତଂ ପନସ୍ସ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗତଲନ୍ତି ଅଗ୍ଗପାଦତଲଂ। ପଣ୍ହୀତି ପଣ୍ହିତଲଂ। ପସ୍ସନ୍ତି ପାଦତଲସ୍ସ ଦ୍ୱୀସୁ ପସ୍ସେସୁ ଏକେକଂ, ଉଭୟମେୱ ୱା ପରିୟନ୍ତଂ ପସ୍ସଂ। ‘‘ଅସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି ଅନ୍ୱୟତୋ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନଂ। ସୁୱଣ୍ଣପାଦୁକତଲମିୱ ଉଜୁକଂ ନିକ୍ଖିପିୟମାନଂ। ଏକପ୍ପହାରେନେୱାତି ଏକକ୍ଖଣେୟେୱ। ସକଲଂ ପାଦତଲଂ ଭୂମିଂ ଫୁସତି ନିକ୍ଖିପନେ। ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ସକଲଂ ପାଦତଲଂ ଭୂମିତୋ ଉଟ୍ଠହତୀତି ଯୋଜନା। ତସ୍ମା ଅୟଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦୋତି ନିଗମନଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅନୁପୁବ୍ବନିନ୍ନାଦିଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଂ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଂ, ତଂ ପରତୋ ଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୦୧) ଆୱିଭୱିସ୍ସତୀତି।

ନାଭି ଦିସ୍ସତୀତି ଲକ୍ଖଣଚକ୍କସ୍ସ ନାଭି ପରିମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନା ସୁପରିବ୍ୟତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଦିସ୍ସତି, ଲବ୍ଭତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନାଭିପରିଚ୍ଛିନ୍ନାତି ତସ୍ସଂ ନାଭିୟଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଠିତା। ନାଭିମୁଖପରିକ୍ଖେପପଟ୍ଟୋତି ପକତିଚକ୍କସ୍ସ ଅକ୍ଖବ୍ଭାହତପରିହରଣତ୍ଥଂ ନାଭିମୁଖେ ଠପେତବ୍ବଂ ପରିକ୍ଖେପପଟ୍ଟୋ, ତପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ନେମିମଣିକାତି ନେମିୟଂ ଆୱଲିଭାୱେନ ଠିତମଣିକାଲେଖା। ସମ୍ବହୁଲୱାରୋତି ବହୁୱିଧଲେଖଙ୍ଗୱିଭାୱନୱାରୋ। ସତ୍ତୀତି ଆୱୁଧସତ୍ତି। ସିରିୱଚ୍ଛୋତି ସିରିଅଙ୍ଗଂ। ନନ୍ଦୀତି ଦକ୍ଖିଣାୱତ୍ତଂ। ସୋୱତ୍ତିକୋତି ସୋୱତ୍ତିଅଙ୍ଗୋ। ୱଟଂସକୋତି ଆୱେଠଅଂ। ୱଡ୍ଢମାନକନ୍ତି ପୁରିମହାଦୀସୁ ଦୀପକଂ। ମୋରହତ୍ଥକୋତି ମୋରପିଞ୍ଛକଲାପୋ, ମୋରପିଞ୍ଛପଟିସିବ୍ବିତୋ ୱା ବୀଜନୀୱିସେସୋ। ୱାଳବୀଜନୀତି ଚାମରିୱାଲଂ। ସିଦ୍ଧତ୍ଥାଦି ପୁଣ୍ଣଘଟପୁଣ୍ଣପାତିୟୋ। ‘‘ଚକ୍କୱାଳୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଧାନାୱୟୱେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ହିମୱା ସିନେରୁ…ପେ… ସହସ୍ସାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ପରିସଂ ଉପାଦାୟା’’ତି ଇଦଂ ହତ୍ଥିରତନାଦୀନମ୍ପି ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଭାୱଦସ୍ସନଂ। ସବ୍ବୋତିସତ୍ତିଆଦିକୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅଙ୍ଗୱିସେସୋ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣସ୍ସେୱ ପରିୱାରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ଆୟତପଣ୍ହୀ’’ତି ଇଦଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ପଣ୍ହିତୋ ଦୀଘତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଅତିଦୀଘତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣପଣ୍ହୀ’’ତି। ଯଥା ପନ ପଣ୍ହିଲକ୍ଖଣଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ନାମ ହୋତି, ତଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆରଗ୍ଗେନାତି ମଣ୍ଡଲାୟ ସିଖାୟ। ୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଯଥା ସୁୱଟ୍ଟଂ ହୋତି, ଏୱଂ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା। ରତ୍ତକମ୍ବଲଗେଣ୍ଡୁକସଦିସାତି ରତ୍ତକମ୍ବଲମୟଗେଣ୍ଡୁକସଦିସା।

‘‘ମକ୍କଟସ୍ସେୱା’’ତି ଦୀଘଭାୱଂ, ସମତଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନିୟ୍ୟାସତେଲେନାତି ଛତ୍ତିରିତନିୟ୍ୟାସାଦିନିୟ୍ୟାସସମ୍ମିସ୍ସେନ ତେଲେନ, ଯଂ ‘‘ସୁରଭିନିୟ୍ୟାସ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ନିୟ୍ୟାସତେଲଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ହରିତାଲୱଟ୍ଟିୟା ଘନସିନିଦ୍ଧଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ଯଥା ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିହତଂ କପ୍ପାସପଟଲଂ ସପ୍ପିମଣ୍ଡେ ଓସାରିତଂ ଅତିୱିୟ ମୁଦୁ ହୋତି, ଏୱଂ ମହାପୁରିସସ୍ସ ହତ୍ଥପାଦାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସପ୍ପିମଣ୍ଡେ’’ତିଆଦିମାହ। ତଲୁନାତି ସୁଖୁମାଲା।

ଚମ୍ମେନାତି ଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରୱେଠିତଚମ୍ମେନ। ପଟିବଦ୍ଧଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରୋତି ଏକତୋ ସମ୍ବଦ୍ଧଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରୋ ନ ହୋତି। ଏକପ୍ପମାଣାତି ଦୀଘତୋ ସମାନପ୍ପମାଣା। ଯୱଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ଅଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବେ ଠିତଂ ଯୱଲକ୍ଖଣଂ। ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ତଂତଂପବ୍ବାନଂ ସମାନଦେସତାୟ ଅଙ୍ଗୁଲୀନଂ ପସାରିତକାଲେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିଜ୍ଝିତାନି ୱିୟ ଫୁସିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି।

ସଙ୍ଖା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଗୋପ୍ଫକା, ଉଦ୍ଧଂ ସଙ୍ଖା ଏତେସନ୍ତି ଉସ୍ସଙ୍ଖା, ପାଦା। ପିଟ୍ଠିପାଦେତି ପିଟ୍ଠିପାଦସମୀପେ। ତେନାତି ପିଟ୍ଠିପାଦେ ଠିତଗୋପ୍ଫକଭାୱେନ ବଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ତୟିଦଂ ‘‘ତେନା’’ତି ପଦଂ ଉପରିପଦଦ୍ୱୟେପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ‘‘ତେନ ବଦ୍ଧଭାୱେନ ନ ଯଥାସୁଖଂ ପରିୱଟ୍ଟନ୍ତି, ତେନ ଯଥାସୁଖଂ ନପରିୱଟ୍ଟନେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ପାଦତଲାନିପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଉପରୀତି ପିଟ୍ଠିପାଦତୋ ଦ୍ୱିତିଅଙ୍ଗୁଲିମତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଂ, ‘‘ଚତୁରଙ୍ଗୁଲମତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ନିଗୂଳ୍ହାନି ଚ ହୋନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିୟ ପଞ୍ଞାୟମାନାନି। ତେନାତି ଗୋପ୍ଫକାନଂ ଉପରି ପତିଟ୍ଠିତଭାୱେନ। ଅସ୍ସାତି ମହାପୁରିସସ୍ସ। ସତିପି ଦେସନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ନିଚ୍ଚଲୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନାଭିଗ୍ଗହଣଂ। ‘‘ଅଧୋକାୟୋୱ ଇଞ୍ଜତୀ’’ତି ଇଦଂ ପୁରିମପଦସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ଯସ୍ମା

ଅଧୋକାୟୋୱ ଇଞ୍ଜତି, ତସ୍ମା ନାଭିତୋ…ପେ… ନିଚ୍ଚଲୋ ହୋତି। ‘‘ସୁଖେନ ପାଦା ପରିୱଟ୍ଟନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ପନ ପୁରିମସ୍ସ, ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚ କାରଣୱଚନଂ। ଯସ୍ମା ସୁଖେନ ପାଦା ପରିୱଟ୍ଟନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଧୋକାୟୋୱ ଇଞ୍ଜତି, ଯସ୍ମା ସୁଖେନ ପାଦା ପରିୱଟ୍ଟନ୍ତି, ତସ୍ମା ପୁରତୋପି…ପେ… ପଚ୍ଛତୋଯେୱାତି।

ଯସ୍ମା ଏଣିମିଗସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ ଏକସଦିସମଂସା ଅନୁକ୍କମେନ ଉଦ୍ଧଂ ଥୂଲା ଜଙ୍ଘା ହୋନ୍ତି, ତଥା ମହାପୁରିସସ୍ସାପି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏଣିମିଗସଦିସଜଙ୍ଘୋ’’ତି। ପରିପୁଣ୍ଣଜଙ୍ଘୋତି ସମନ୍ତତୋ ମଂସୂପଚଯେନ ପରିପୁଣ୍ଣଜଙ୍ଘୋ। ତେନାହ ‘‘ନ ଏକତୋ’’ତିଆଦି।

ଏତେନାତି ‘‘ଅନୋନମନ୍ତୋ’’ତିଆଦିୱଚନେନ, ଜାଣୁଫାସୁଭାୱଦୀପନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱସେସଜନାତି ଇମିନା ଲକ୍ଖଣେନ ରହିତଜନା। ଖୁଜ୍ଜା ୱା ହୋନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମକାଯତୋ ଉପରିମକାଯସ୍ସ ରସ୍ସତାଯ, ୱାମନା ୱା ଉପରିମକାଯତୋ ହେଟ୍ଠିମକାଯସ୍ସ ରସ୍ସତାଯ, ଏତେନ ଠପେତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତିନଞ୍ଚ ଇତରେ ସତ୍ତା ଖୁଜ୍ଜପକ୍ଖିକା, ୱାମନପକ୍ଖିକା ଚାତି ଦସ୍ସେତି।

କାମଂ ସବ୍ବାପି ପଦୁମକଣ୍ଣିକା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣାୱ, କଞ୍ଚନପଦୁମକଣ୍ଣିକା ପନ ପଭସ୍ସରଭାୱେନ ତତୋ ସାତିସଯାତି ଆହ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣପଦୁମକଣ୍ଣିକସଦିସେହୀ’’ତି। ୱହିତନ୍ତି ସମୋହିତଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ। ତଥାଭୂତଂ ପନ ତଂ ତେନ ଛନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପଟିଚ୍ଛନ୍ନ’’ନ୍ତି।

ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋତି ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଜାତିହିଙ୍ଗୁଲକେନା’’ତିଆଦି, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଆୱୁତ୍ତିଞାଯେନ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସରୀରପରିଯାଯୋ ଇଧ ୱଣ୍ଣ-ସଦ୍ଦୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଠମୱିକପ୍ପଂ ୱତ୍ୱା ତଥାରୂପାଯ ପନ ରୁଳ୍ହିଯା ଅଭାୱଂ ମନସି କତ୍ୱା ୱଣ୍ଣଧାତୁପରିଯାଯମେୱ ୱଣ୍ଣ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଦୁତିଯୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ସୁନିଦ୍ଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣସଦିସଛୱିୱଣ୍ଣୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ରଜୋତି ସୁଖୁମରଜୋ। ଜଲ୍ଲନ୍ତି ମଲୀନଭାୱାୱହୋ ରେଣୁସଞ୍ଚଯୋ। ତେନାହ ‘‘ମଲଂ ୱା’’ତି। ଯଦି ୱିୱଟ୍ଟତି, କଥଂ ନ୍ହାନାଦୀନୀତି ଆହ ‘‘ହତ୍ଥଧୋୱନାଦୀନୀ’’ତିଆଦି।

ଆୱଟ୍ଟପରିଯୋସାନେତି ପଦକ୍ଖିଣାୱଟ୍ଟନୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅନ୍ତେ।

ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସରୀରଂ ପୁରତୋ ୱା ପଚ୍ଛତୋ ୱା ଅନୋନମିତ୍ୱା ଉଜୁକମେୱ ଉଗ୍ଗତନ୍ତି ଆହ ‘‘ବ୍ରହ୍ମା ୱିଯ ଉଜୁଗତ୍ତୋ’’ତି। ସା ପନାଯଂ ଉଜୁଗତ୍ତତା ଅୱଯୱେସୁ ବୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ନ ଦହରକାଲେତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଗ୍ଗତଦୀଘସରୀରୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ଇତରେସୂତି ‘‘ଖନ୍ଧଜାଣୂସୂ’’ତି ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ନମନ୍ତା ପୁରତୋ ନମନ୍ତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପସ୍ସୱଙ୍କାତି ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନ ୱା ୱାମପସ୍ସେନ ୱା ୱଙ୍କା। ସୂଲସଦିସାତି ପୋତ୍ଥକରୂପକରଣେ ଠପିତସୂଲପାଦସଦିସା।

ହତ୍ଥପିଟ୍ଠିଆଦିୱସେନ ସତ୍ତ ସରୀରାୱଯୱା ଉସ୍ସଦା ଉପଚିତମଂସା ଏତସ୍ସାତି ସତ୍ତୁସ୍ସଦୋ। ଅଟ୍ଠିକୋଟିଯୋ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ନିଗୂଳ୍ହସିରାଜାଲେହୀତି ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତନ୍ତି ତେନ ନିଗୂଳ୍ହଅଟ୍ଠିକୋଟୀହୀତିପି ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି। ହତ୍ଥପିଟ୍ଠାଦୀହୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଂସକୂଟଖନ୍ଧକୂଟାନଂ ସଙ୍ଗହେ ସିଦ୍ଧେ ତଂ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା…ପେ… ଖନ୍ଧେନା’’ତି ଆହ। ‘‘ସିଲାରୂପକଂ ୱିଯା’’ତିଆଦିନା ୱା ନିଗୂଳ୍ହଅଂସକୂଟତାପି ୱିଭାୱିତା ଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୀହସ୍ସ ପୁବ୍ବଦ୍ଧଂ ସୀହପୁବ୍ବଦ୍ଧଂ, ପରିପୁଣ୍ଣାୱଯୱତାଯ ସୀହପୁବ୍ବଦ୍ଧଂ ୱିଯ ସକଲୋ କାଯୋ ଅସ୍ସାତି ସୀହପୁବ୍ବଦ୍ଧକାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ସୀହସ୍ସ ପୁବ୍ବଦ୍ଧକାଯୋ ୱିଯ ସବ୍ବୋ କାଯୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ’’ତି। ସୀହସ୍ସେୱାତି ସୀହସ୍ସ ୱିଯ। ଦୁସ୍ସଣ୍ଠିତୱିସଣ୍ଠିତୋ ନ ହୋତୀତି ଦୁଟ୍ଠୁ ସଣ୍ଠିତୋ, ୱିରୂପସଣ୍ଠିତୋ ଚ ନ ହୋତି, ତେସଂ ତେସଂ ଅୱଯୱାନଂ ଅଯୁତ୍ତଭାୱେନ, ୱିରୂପଭାୱେନ ଚ ସଣ୍ଠିତି ଉପଗତୋ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଣ୍ଠନ୍ତୀତି ସଣ୍ଠହନ୍ତି। ଦୀଘେହୀତି ଅଙ୍ଗୁଲିନାସାଦୀହି। ରସ୍ସେହୀତି ଗୀୱାଦୀହି। ଥୂଲେହୀତି ଊରୁବାହୁଆଦୀହି । କିସେହୀତି କେସଲୋମମଜ୍ଝାଦୀହି। ପୁଥୁଲେହୀତି ଅକ୍ଖିହତ୍ଥତଲାଦୀହି। ୱଟ୍ଟେହୀତି ଜଙ୍ଘହତ୍ଥାଦୀହି।

ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତାଯ ନାନାଚିତ୍ତେନ ପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତେନ ଚିତ୍ତିତୋ ସଞ୍ଜାତଚିତ୍ତଭାୱୋ ‘‘ଈଦିସୋ ଏୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମକାଯସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ’’ତି ଦସପାରମୀହି ସଜ୍ଜିତୋ ଅଭିସଙ୍ଖତୋ, ‘‘ଦାନଚିତ୍ତେନ ପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତେନା’’ତି ୱା ପାଠୋ, ଦାନୱସେନ, ସୀଲାଦିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତପୁଞ୍ଞଚିତ୍ତେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କୋଟ୍ଟାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପିଟ୍ଠିବାହାନଂ ୱେମଜ୍ଝଂ ପିଟ୍ଠିମଜ୍ଝସ୍ସ ଉପରିଭାଗୋ। ଚିତଂ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅନିନ୍ନଭାୱେନ ଚିତଂ, ଦ୍ୱୀହି କୋଟେହି ସମତଲତାଯ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଉଗ୍ଗମ୍ମାତି ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା, ଅନିନ୍ନଂ ସମତଲଂ ହୁତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ସୁୱଣ୍ଣଫଲକଂ ୱିଯା''ତି।

ନିଗ୍ରୋଧୋ ୱିଯ ପରିମଣ୍ଡଲୋତି ପରିମଣ୍ଡଲନିଗ୍ରୋଧୋ ୱିଯ ପରିମଣ୍ଡଲୋ, ''ନିଗ୍ରୋଧପରିମଣ୍ଡଲପରିମଣ୍ଡଲୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକସ୍ସ ପରିମଣ୍ଡଲ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ''ନିଗ୍ରୋଧପରିମଣ୍ଡଲୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ସମକ୍ଖନ୍ଧସାଖୋ ନିଗ୍ରୋଧୋ''ତିଆଦି। ନ ହି ସବ୍ବୋ ନିଗ୍ରୋଧୋ ପରିମଣ୍ଡଲୋତି, ପରିମଣ୍ଡଲସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେନ ୱା ପରିମଣ୍ଡଲୋୱ ନିଗ୍ରୋଧୋ ଗଯ୍ହତୀତି ଏକସ୍ସ ପରିମଣ୍ଡଲସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପେନ ୱିନାପି ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ନିଗ୍ରୋଧୋ ୱିଯ ପରିମଣ୍ଡଲୋ''ତି। ଯାୱତକୋ ଅସ୍ସାତି ଯାୱତକ୍ୱସ୍ସ ଓ-କାରସ୍ସ ୱ-କାରାଦେସଂ କତ୍ୱା।

ସମୱଟ୍ଟିତକ୍ଖନ୍ଧୋତି ସମଂ ସୁୱଟ୍ଟିତକ୍ଖନ୍ଧୋ। କୋଞ୍ଚା ୱିଯ ଦୀଘଗଲା, ବକା ୱିଯ ୱଙ୍କଗଲା , ୱରାହା ୱିଯ ପୁଥୁଲଗଲାତି ଯୋଜନା। ସୁୱଣ୍ଣାଳିଙ୍ଗସଦିସୋତି ସୁୱଣ୍ଣମଯଖୁଦ୍ଦକମୁଦିଙ୍ଗସଦିସୋ।

ରସଗ୍ଗସଗ୍ଗୀତି ମଧୁରାଦିଭେଦଂ ରସଂ ଗସନ୍ତି ଅନ୍ତୋ ପୱେସେନ୍ତୀତି ରସଗ୍ଗସା ରସଗ୍ଗସାନଂ ଅଗ୍ଗା ରସଗ୍ଗସଗ୍ଗା, ତା ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ରସଗ୍ଗସଗ୍ଗୀ। ତେନାତି ଓଜାଯ ଅଫରଣେନ ହୀନଧାତୁକତ୍ତା ତେ ବହ୍ୱାବାଧା ହୋନ୍ତି।

ହନୂତି ସନ୍ନିସ୍ସିତଦନ୍ତାଧାରସ୍ସ ସମଞ୍ଞା, ତଂ ଭଗୱତୋ ସୀହସ୍ସ ହନୁ ୱିଯ, ତସ୍ମା ଭଗୱା ସୀହହନୁ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନଂ ରୂପକାଯସ୍ସ, ଧମ୍ମକାଯସ୍ସ ଚ ଉପମା ନାମ ହୀନୂପମାୱ, ନତ୍ଥି ସମାନୂପମା, କୁତୋ ଅଧିକୂପମା, ତସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ହୀନୂପମାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ମହାପୁରିସସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମାନୁରୂପୱସେନେୱ ଉପରିମମ୍ପି ସଣ୍ଠିତଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱେପି ପରିପୁଣ୍ଣାନୀ''ତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ନ ସବ୍ବସୋ ପରିମଣ୍ଡଲତାଯ, ଅଥ ଖୋ ତିଭାଗୱସେସମଣ୍ଡଲତାଯାତି ଆହ ''ଦ୍ୱାଦସିଯା ପକ୍ଖସ୍ସ ଚନ୍ଦସଦିସାନୀ''ତି। ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣସତ୍ଥାନୁସାରେନ ଉପଧାରେତ୍ୱା। ଦନ୍ତାନଂ ଉଚ୍ଚନୀଚତା ଅବ୍ଭନ୍ତରବାହିରପସ୍ସୱସେନପି ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ଅଗ୍ଗୱସେନେୱ। ତେନାହ ''ଅଯପଟ୍ଟକେନ ଛିନ୍ନସଙ୍ଖପଟଲଂ ୱିଯା''ତି। ଅଯପଟ୍ଟକନ୍ତି କକଚଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ସମା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ନ ୱିସମା, ସମସଣ୍ଠାନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସାତିସଯଂ ମୁଦୁଦୀଘପୁଥୁଲତାଦିପ୍ପକାରଗୁଣା ହୁତ୍ୱା ଭୂତା ଜାତାତି ପଭୂତା, ଭ-କାରସ୍ସ ହ-କାରଂ କତ୍ୱା ପହୂତା ଜିୱ୍ହା ଏତସ୍ସାତି ପହୂତଜିୱ୍ହୋ।

ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତସରତାଯ ଛିନ୍ନସ୍ସରାପି। ଅନେକାକାରତାଯ ଭିନ୍ନସ୍ସରାପି। କାକସ୍ସ ୱିଯ ଅମନୁଞ୍ଞସରତାଯ କାକସ୍ସରାପି। ଅପଲିବୁଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅନୁପଦ୍ଦୁତୱତ୍ଥୁକତ୍ତା, ୱତ୍ଥୂତି ଚ ଅକ୍ଖରୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଅଙ୍ଗାନି ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି। ମଞ୍ଜୁଘୋସୋତି ମଧୁରସ୍ସରୋ।

ଅଭିନୀଲନେତ୍ତୋତି ଅଧିକନୀଲନେତ୍ତୋ, ଅଧିକତା ଚ ସାତିସଯଂ ନୀଲଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ନେତ୍ତନୀଲଭାୱସ୍ସେୱ ଅଧିକଭାୱତୋତି ଆହ ''ନ ସକଲନୀଲନେତ୍ତୋ''ତିଆଦି। ପୀତଲୋହିତୱଣ୍ଣା ସେତମଣ୍ଡଲଗତରାଜିୱସେନ। ନୀଲସେତକାଳଅୱଣ୍ଣା ପନ ତଂତଂମଣ୍ଡଲୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

''ଚକ୍ଖୁଭଣ୍ଡନ୍ତି ଅକ୍ଖିଦଲ''ନ୍ତି କେଚି। ''ଅକ୍ଖିଦଲୱଟୁମ''ନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ। ଅକ୍ଖିଦଲେହି ପନ ସଦ୍ଧିଂ ଅକ୍ଖିବିମ୍ବନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ୱିନିଗ୍ଗତଗମ୍ଭୀରଜୋତନାପି ଯୁତ୍ତା ହୋତି। ''ଅଧିପ୍ପେତ''ନ୍ତି ଇମିନା ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଏକଦେସେନ ସମୁଦାଯୁପଲକ୍ଖଣଞ୍ଚାଯେନାତି ଦସ୍ସେତି। ଯସ୍ମା ପଖୁମ-ସଦ୍ଦୋ ଲୋକେ ଅକ୍ଖିଦଲଲୋମେସୁ ନିରୁଳ୍ହୋ, ତେନେୱାହ ''ମୁଦୁସିନିଦ୍ଧନୀଲସୁଖୁମପଖୁମାଚିତାନି ଅକ୍ଖୀନୀ''ତି।

କିଞ୍ଚାପି ଉଣ୍ଣା-ସଦ୍ଦୋ ଲୋକେ ଅୱିସେସତୋ ଲୋମପରିଯାଯୋ, ଇଧ ପନ ଲୋମୱିସେସୱାଚକୋତି ଆହ ''ଉଣ୍ଣା ଲୋମ''ନ୍ତି। ନଲାଟୱେମଜ୍ଝେଜାତାତି ନଲାଟମଜ୍ଝଗତା ଜାତା। ଓଦାତତାଯ ଉପମା, ନ ମୁଦୁତାଯ । ଉଣ୍ଣା ହି ତତୋପି ସାତିସଯଂ ମୁଦୁତରା। ତେନାହ''ସପ୍ପି ମଣ୍ଡେ''ତିଆଦି। ରଜତପୁବ୍ବୁଳକନ୍ତି ରଜତମଯତାରକମାହ।

ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥୱସେ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧା, ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚ ପରିପୁଣ୍ଣନଲାଟତାଯ, ପରିପୁଣ୍ଣସୀସବିମ୍ବତାଯ ଚ ''ଉଣ୍ହୀସସୀସା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥୱସେ ପଟିଚ୍ଚ ''ଉଣ୍ହୀସସୀସୋ''ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତଂ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯଂ ମହାପୁରିସେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ''ମହାପୁରିସସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଣ୍ଠିତମତାଯ, ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣତାଯ, ପଭସ୍ସରତାଯ, ପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ଚ ରଞ୍ଞୋ ବଦ୍ଧୌଣ୍ହୀସପଟ୍ଟୋ ୱିଯ ୱିରୋଚତି। କପିସୀସାତି ଦ୍ୱିଧାଭୂତସୀସା। ଫଲସୀସାତି ଫଲିତସୀସା। ଅଟ୍ଠିସୀସାତି ମଂସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅତିୱିଯ ଅଟ୍ଠିତାଯ, ପତନୁଭାୱତୋ ୱା ତଚୋନଦ୍ଧଅଟ୍ଠିମତ୍ତସୀସା। ତୁମ୍ବସୀସାତି ଲାବୁସଦିସସୀସା। ପବ୍ଭାରସୀସାତି ପିଟ୍ଠିଭାଗେନ ଓଲମ୍ବମାନସୀସା। ପୁରିମନଯେନାତି ପରିପୁଣ୍ଣନଲାଟତାପକ୍ଖେନ। ଉଣ୍ହୀସୱେଠିତସୀସୋ ୱିଯାତି

ଉଣ୍ହୀସପଙ୍ତେନ ୱେଠିତସୀସପଦେସୋ ୱିଯ। ଉଣ୍ହୀସଂ ୱିଯାତି ଛେକେନ ସିପ୍ପିନା ୱିରଚିତୌଣ୍ହୀସମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯ।

ୱିପସ୍ସୀସମଞ୍ଜାୱଣ୍ଣନା

୩୭ ।ତସ୍ସ ୱିହାରୋତି ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହ୍ହନେ ନେମିତ୍ତକାନଂ ସନ୍ତପ୍ପନସ୍ସ ୱିହାରୋ ୱିହାରକଥା। ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଯଂ ନିମିତ୍ତଭୂତ ସୁପିନପଟିଗ୍ଗାହକସନ୍ତପ୍ପନେ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ନିଦ୍ଦୋସେନାତି ଖାରିକଲୋଣିକାଦିଦୋସରହିତେନ। ଧାତିଯୋତି ଥଞ୍ଞପାଯିକା ଧାତିଯୋ। ତା ହି ଧାପେନ୍ତି ଥଞ୍ଞଂ ପାଯେନ୍ତୀତି ଧାତିଯୋ।''ତଥା''ତି ଇମିନା ''ସଟ୍ଠି''ନ୍ତି ପଦଂ ଉପସଂହରତି , ସେସାପୀତି ନ୍ହାପିକା, ଧାରିକା, ପରିହାରିକାତି ଇମା ତିୱିଧା। ତାପି ଦହନ୍ତି ୱିଦହନ୍ତି ନ୍ହାନଂ ଦହନ୍ତି ଧାରେନ୍ତୀତି ''ଧାତିଯୋ'' ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଧାରଣଂ ଉରସା, ଊରୁନା, ହତ୍ଥେହି ୱା ସୁଚିରଂ ୱେଲଂ ସନ୍ଧାରଣଂ। ପରିହରଣଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଙ୍କତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଙ୍କଂ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବାହୁତୋ ଅତ୍ତନୋ ବାହୁଂ ଉପସଂହରନ୍ତେହି ହରଣଂ ସମ୍ପାପନଂ।

୩୮ ।ମଞ୍ଜୁସ୍ସରୋତି ସଣ୍ହସ୍ସରୋ। ଯୋ ହି ସଣ୍ହୋ, ସୋ ଖରୋ ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅଖରସ୍ସରୋ''ତି। ୱଗ୍ଗୁସ୍ସରୋତି ମନୋରମ୍ମସ୍ସରୋ, ମନୋରମ୍ମତା ଚସ୍ସ ଚାତୁରିଯେନେ ପୁଞ୍ଜୋଗତୋତି ଆହ ''ଛେକନିପୁଣସ୍ସରୋ''ତି। ମଧୁରସ୍ସରୋତି ସୋତସୁଖସ୍ସରୋ, ସୋତସୁଖତା ଚସ୍ସ ଅତିୱିଯ ଇଟ୍ଠଭାୱେନାତି ଆହ ''ସାତସ୍ସରୋ''ତି। ପେମନୀଯସ୍ସରୋତି ପିଯାଯିତବ୍ବସ୍ସରୋ, ପିଯାଯିତବ୍ବତା ଚସ୍ସ ସୁଣନ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନି ଭତ୍ତିସମୁପ୍ପାଦନେନାତି ଆହ ''ପେମଜନକସ୍ସରୋ''ତି। କରୱୀକସ୍ସରୋତି। କରୱୀକସଦ୍ଦୋ ଯେସଂ ସତ୍ତାନଂ ସୋତପଥଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ତେ ଅତ୍ତନୋ ସରସମ୍ପତ୍ତିଯା ପକତିଂ ଜହାପେତ୍ୱା ଅୱସେ କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତି, ଏୱଂ ମଧୁରୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ରିଦ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''କରୱୀକସକୁଣେ''ତିଆଦି ତସ୍ସ ସଭାୱକଥନଂ। ଲଠଇତନ୍ତି ପୀତିୱେଗସମୁଟ୍ଠିତଂ ଲୀଠଅଂ। ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାତି ''ସଞ୍ଚରଣମ୍ପି ମଧୁରସଦ୍ଦସୱନନ୍ତରାଯକର''ନ୍ତି ତିଣାନି ଅପନେତ୍ୱା। ଅନିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଭୂମିଯଂ ଅନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆକାସଗତମେୱ କତ୍ୱା। ଅନୁବନ୍ଧମିଗା ୱାଠଅମିଗେହି। ତତୋ ମରଣଭଯଂ ହିତ୍ୱା। ପକ୍ଖେ ପସାରେତ୍ୱାତି ପକ୍ଖେ ଯଥାପସାରିତେ କତ୍ୱା ଅପତନ୍ତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି।

ସୁୱଣ୍ଣପଞ୍ଜରଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି ଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ଆକାସେ ଅତ୍ତନୋ ଆଣାଯ ପୱତ୍ତନତୋ। ତେନାହ ''ସୋ ରାଜାଣାଯା''ତିଆଦି। ଲଠଇଂସୂତି ଲଠଇତଂ କାତୁଂ ଆରଭିଂସୁ। ତଂ ପୀତିନ୍ତି ତଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ତେନେୱ ନୀହାରେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତଂ ପୀତିଂ ଅୱିଜହିତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସା ଥେରାନଂ ସନ୍ତିକେ ଲଦ୍ଧଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପାଯା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରିପକ୍କଞାଣତାଯ ସତ୍ତହି...ପେ... ପତିଟ୍ଠାସି। ସତ୍ତସତମତ୍ତେନ ଓରୋଧଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଦସାୱ ଥେରାନଂ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତତ୍ତା ''ସତ୍ତହି ଜଙ୍ଘସତେହି ସଦ୍ଧି''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋତି କରୱୀକସଦ୍ଦତୋ। ସତଭାଗେନ...ପେ... ୱେଦିତବ୍ବୋ ଅନେକକପ୍ପକୋଟିସତସମ୍ଭୂତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସମୁଦାଗତୱତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିଭାୱତୋ।

୩୯ ।କମ୍ମୱିପାକଜନ୍ତି ସାତିସଯସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧଂ ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥଂ କମ୍ମୱିପାକେନ ସହଜାତଂ, କମ୍ମସ୍ସ ୱା ୱିପାକଭାୱେନ ଜାତଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ। ଦୁୱିଧମ୍ପି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ କମ୍ମମଯଂ, ଭାୱନାମଯନ୍ତି। ତତ୍ରିଦଂ କମ୍ମମଯନ୍ତି ଆହ ''ନ ଭାୱନାମଯ''ନ୍ତି। ଭାୱନାମଯଂ ପନ ବୋଧିମୂଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ଅଯଂ ''ସୋ''ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ କାମଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ହୋତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ପନ ତସ୍ସ ତଥା ୱିଭାୱିତତ୍ତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତତ୍ଥ ତଥାପୱତ୍ତୀତି ଆହ ''ଯେନ ନିମିତ୍ତଂ...ପେ... ସକ୍କୋତୀ''ତି।

୪୦ ।ୱଚନତ୍ଥୋତି ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ନିମୀଲନନ୍ତି ନିମୀଲନଦସ୍ସନଂ ନୱିସୁଦ୍ଧଂ, ତଥା ଚ ଅକ୍ଖୀନି ଅୱିୱଟାନି ନିମୀଲଦସ୍ସନସ୍ସ ନ ୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱତୋ। ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ପନ ଦସ୍ସନଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ, ୱିୱଟଞ୍ଚାତି ଆହ ''ଅନ୍ତରନ୍ତରା''ତିଆଦି।

୪୧ । ନୀ-ଇତି – ଜାନନତ୍ଥଂ ଧାତୁଂ ଗହେତ୍ୱା ଆହ ''ପନଯତି ଜାନାତୀ''ତି। ଯତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନିମିତ୍ତା ନ ନାଯରେ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୭୪; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୦), ''ୱିଦୂଭି ନେଯ୍ୟଂ ନରୱରସ୍ସା''ତି (ନେତ୍ତି। ସଙ୍ଗହୱାର) ଚ। ନୀ-ଇତି ପନ ପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଧାତୁଂ ଗହେତ୍ୱା ''ନଯତି ପୱତ୍ତେତୀ''ତି। ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଅହୋସି ତେସୁ ତେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୁ।

୪୨ । ୱସ୍ସାୱାସୋ ୱସ୍ସଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତସ୍ମା ୱସ୍ସଂ, ୱସ୍ସେ ୱା, ସନ୍ନିୱାସଫାସୁତାଯ ଅରହତୀତି ୱସ୍ସିକୋ, ପାସାଦୋ। ମାସା ପନ ୱସ୍ସେ ଉତୁମ୍ହି ଭୱାତି ୱସ୍ସିକା। ଇତରେସୂତି ହେମନ୍ତିକଂ ଗିମ୍ହିକନ୍ତି ଇମେସୁ। ଏସେୱ ନଯୋତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସଂ ଅତିଦିସତି।

ନାତିଉଚ୍ଚୋ ହୋତି ନାତିନୀଚୋତି ଗିମ୍ହିକୋ ୱିଯ ଉଚ୍ଚୋ, ହେମନ୍ତିକୋ ୱିଯ ନୀଚୋ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ତଦୁଭଯୱେମଜ୍ଝଲକ୍ଖଣତାଯ ନାତିଉଚ୍ଚୋ ହୋତି, ନାତିନୀଚୋ। ଅସ୍ସାତି ପାସାଦସ୍ସ। ନାତିବହୂନୀତି ଗିମ୍ହିକସ୍ସ ୱିଯ ନ ଅତିବହୂନି। ନାତିତନୂନୀତି ହେମନ୍ତିକସ୍ସ ୱିଯ ନ ଖୁଦ୍ଦକାନି, ତନୁତରଜାଲାନି ଚ। ମିସ୍ସକାନେୱାତି ହେମନ୍ତିକେ ୱିଯ ନ ଉଣ୍ହନିଯାନେୱ, ଗିମ୍ହିକେ ୱିଯ ଚ ନ ସୀତନିଯାନେୱ, ଅଥ ଖୋ ଉଭଯମିସ୍ସକାନେୱ।

ତନୁକାନୀତି ନ ପୁଥୁଲାନି। ଉଣ୍ହପ୍ପୱେସନଛାଯାତି ସୂରିଯସନ୍ତାପାନୁପ୍ପୱେସାଯ। ଭିତ୍ତିନିଯୂହାନୀତି ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେ ଭିତ୍ତୀସୁ ନିଯୂହାନି। ସିନିଦ୍ଧନ୍ତି ସିନେହୱନ୍ତଂ, ସିନିଦ୍ଧଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚସ୍ସ ଗରୁକତାପି ୱୁତ୍ତା ଏୱ। କଟୁକସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ତିକଟୁକାଦିକଟୁକଦ୍ରବ୍ଯୂପସଞ୍ହିତଂ। ଉଦକଯନ୍ତାନୀତି ଉଦକଧାରାୱିସ୍ସନ୍ଦଯନ୍ତାନି। ଯଥା ଜଲଯନ୍ତାନି, ଏୱଂ ହିମଯନ୍ତାନିପି ତତ୍ଥ କରୋନ୍ତି ଏୱ। ତସ୍ମା ହେମନ୍ତେ ୱିଯ ହିମାନି ପତନ୍ତାନିଯେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସବ୍ବଟ୍ଠାନାନିପୀତି ସବ୍ବାନି ପଟିକିରିଯାନ୍ହାନଭୋଜନକୀଳାସଞ୍ଚରଣାଦିଟ୍ଠାନାନିପି, ନ ନିୱାସଟ୍ଠାନାନିଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଦୋୱାରିକାପୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ରାଜା କିରା’’ତିଆଦି।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଜିଣ୍ଣପୁରିସୱଣ୍ଣନା

୪୪।ଗୋପାନସିୱଙ୍କନ୍ତି ୱଙ୍କଗୋପାନସୀ ୱିଯ। ୱଙ୍କାନଞ୍ହି ୱଙ୍କଭାୱସ୍ସ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୱଙ୍କଗୋପାନସୀପି ଗଯ୍ହତି। ଆଭୋଗ୍ଗୱଙ୍କନ୍ତି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତାଯ କୁଟିଲସରୀରତାଯ ୱଙ୍କଂ। ତେନାହ ‘‘ଖନ୍ଧେ’’ତିଆଦି। ଦଣ୍ଡପରଂ ଦଣ୍ଡଗ୍ଗହଣପରଂ ଅଯନଂ ଗମନଂ ଏତସ୍ସାତି ଦଣ୍ଡପରାଯନଂ, ଦଣ୍ଡୋ ୱା ପରଂ ଆଯନଂ ଗମନକାରଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଦଣ୍ଡପରାଯନଂ। ଠାନାଦୀସୁ ଦଣ୍ଡୋ ଗତି ଅୱସ୍ସଯୋ ଏତସ୍ସ ତେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋତି ଦଣ୍ଡଗତିକଂ, ଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ୱା ଗତି, ଦଣ୍ଡୋ ଗତି ଗମନକାରଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଦଣ୍ଡଗତିକଂ। ଦଣ୍ଡପଟିସରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଜରାତୁରନ୍ତି ଜରାଯ କିଲନ୍ତଂ ଅସ୍ସୱସଂ। ଯଦା ରଥୋ ପୁରତୋ ହୋତୀତି ଦ୍ୱେଧାପଥେ ସମ୍ପତ୍ତେ ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ବଲକାଯେ ତତ୍ଥ ଏକଂ ସଣ୍ଠାନଂ ଆରୁଳ୍ହୋ ମଜ୍ଝେ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତେନ ଆରୁଳ୍ହୋ ରଥୋ ଇତରଂ ସଣ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯଦା ପୁରତୋ ହୋତି। ପଚ୍ଛା ବଲକାଯୋତି ତଦା ପଚ୍ଛା ହୋତି ସବ୍ବୋ ବଲକାଯୋ। ତାଦିସେ ଓକାସେତି ତାଦିସେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ମଗ୍ଗପ୍ପଦେସେ। ତଂ ପୁରିସନ୍ତି ତଂ ଜିଣ୍ଣପୁରିସଂ। ସୁଦ୍ଧାୱାସାତି ସିଦ୍ଧତ୍ଥାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତବ୍ରହ୍ମାନୋ। ତେ ହି ତଦା ତତ୍ଥ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ‘‘କିଂ ପନେସୋ ଜିଣ୍ଣୋ ନାମା’’ତି ଏସୋ ତଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ କିଂ ଅତ୍ଥତୋ, ତଂ ମେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କଥେହୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅନିଦ୍ଧାରିତସରୂପତ୍ତା ହି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଲିଙ୍ଗସବ୍ବନାମେନ ତଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘କି’’ନ୍ତି ଆହ। ‘‘ଯଥା କିଂ ତେ ଜାତ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱଯମେୱ ହି ଲୋକେ ଯେଭୁଯ୍ଯତୋ ଜାଯତି ଇତ୍ଥୀ ୱା ପୁରିସୋ ୱା, ତଥାପି ତଂ ଲିଙ୍ଗସବ୍ବନାମେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ତସ୍ସ ଅନିଦ୍ଧାରିତସରୂପତଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି।

‘‘ତେନ ହୀ’’ତିଆଦି ‘‘ଅଯଞ୍ଚ ଜିଣ୍ଣଭାୱୋ ସବ୍ବସାଧାରଣତ୍ତା ମଯ୍ହମ୍ପି ଉପରି ଆପତିତୋ ଏୱା’’ତି ମହାସତ୍ତସ୍ସ ସଂୱିଜନାକାରୱିଭାୱନଂ। ରଥଂ ସାରେତୀତି ସାରଥି। କୀଳାୱିହାରତ୍ଥଂ ଉଯ୍ଯୁତ୍ତା ଯନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତନ୍ତି ଉଯ୍ଯାନଂ। ଅଲନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ। ନାମାତି ଗରହଣେ ନିପାତୋ ‘‘କଥଞ୍ହିନାମା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୩୯, ୪୨, ୮୭, ୮୮, ୯୦, ୧୬୬, ୧୭୦; ପାଚି। ୧, ୧୩, ୩୬) ୱିଯ। ଜାତିଯା ଆଦୀନୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଂମୂଲସ୍ସ ଉମ୍ମୂଲନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି, ତସ୍ସ ଚ ଅୱସ୍ସିତଭାୱତୋ ‘‘ଜାତିଯା ମୂଲଂଖଣନ୍ତୋ ନିସୀଦୀ’’ତି ଆହ। ସିଦ୍ଧେ ହି କାରଣେ ଫଲଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତୀତି। ପୀଳଅଂ ଜନେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋତୁଦନୱସେନ ସବ୍ବପଠମଂ ହଦଯଂ ଅନୁପୱିସ୍ସ ଠିତତ୍ତା ପଠମେନ ସଲ୍ଲେନ ହଦଯେୱିଦ୍ଧୋ ୱିଯ ନିସୀଦୀତି ଯୋଜନା।

ବ୍ଯାଧିପୁରିସୱଣ୍ଣନା

୪୭।ପୁବ୍ବେୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ‘‘ସୁଦ୍ଧାୱାସା କିରା’’ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନେୱ ନଯେନ। ଆବାଧିକନ୍ତି ଆବାଧୱନ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖିତନ୍ତି ସଞ୍ଜାତଦୁକ୍ଖଂ। ଅଜାତନ୍ତି ଅଜାତଭାୱୋ, ନିବ୍ବାନଂ ୱା।

କାଲକତପୁରିସୱଣ୍ଣନା

୫୦। ଭନ୍ତନେତ୍ତକୁପ୍ପଲାଦି ୱିୱିଧଂ କତ୍ୱା ଲାତବ୍ବତୋ ୱିଲାତୋ, ୱଯ୍ହଂ, ସିୱିକା ଚାତି ଆହ ‘‘ୱିଲାତନ୍ତି ସିୱିକ’’ନ୍ତି। ସିୱିକାଯ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବତ୍ତା ମହାସତ୍ତୋ ଚିତକପଞ୍ଜରଂ ‘‘ସିୱିକ’’ନ୍ତି ଆହ। ଇତୋ ପଟିଗତନ୍ତି ଇତୋ ଭୱତୋ ଅପଗତଂ । କତକାଲନ୍ତି ପରିଯୋସାପିତଜୀୱନକାଲଂ। ତେନାହ ‘‘ଯତ୍ତକ’’ନ୍ତିଆଦି।

ପବ୍ବଜିତୱଣ୍ଣନା

୫୩। ଧମ୍ମଂ ଚରତୀତି ଧମ୍ମଚରଣୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ଧମ୍ମଚରଣଭାଵୋତି ଧମ୍ମଚରିଯମେଵ ଵଦତି। ଏଵଂ ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସାତି ଯଥା ''ସାଧୁଧମ୍ମଚରିଯାତି ପଵ୍ଵଜିତୋ''ତି ଯୋଜନା, ଏଵଂ ''ସାଧୁସମଚରିଯାତି ପଵ୍ଵଜିତୋ''ତିଆଦିନା ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଯୋଜନା ଵେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବାନୀତି ''ସାଧୁଧମ୍ମଚରିଯା''ତିଆଦୀସୁ ଆଗତାନି ସବ୍ବାନି ଧମ୍ମସମକୁସଲପୁଞ୍ଞପଦାନି। ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଵେଵଚନାନୀତି ଦାନାଦୀନି ଦସକୁସଲଧମ୍ମପରିଯାଯପଦାନି।

ବୋଧିସତ୍ତପଵ୍ଵଜ୍ଜାଵଣ୍ଣନା

୫୪। ପଵ୍ଵଜିତସ୍ସ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ ସୁତ୍ଵାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞଞ୍ଞ ସଙ୍ଗୀତିଅନାରୁଳ୍ହଂ ତେନ ତଦା ଵୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମିଂ କଥନ୍ତି ଯୋଜନା। ''ଵଂସୋଵା''ତି ପଦଦ୍ଵଯେନ ଧମ୍ମତା ଏସାତି ଦସ୍ସେତି। ଚିରସ୍ସଂ ଚିରସ୍ସଂ ପସ୍ସନ୍ତି ଦୀଘାଯୁକଭାଵତୋ। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ''ବହୂନଂ ଵସ୍ସାନଂ…ପେ… ଅଚ୍ଚଯେନା''ତି। ତେନେଵାତି ନ ଚିରସ୍ସଂ ଦିଟ୍ଠଭାଵେନେଵ। ଅଚିରକାଲନ୍ତରିକମେଵ ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଜିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଦିସ୍ଵା…ପେ… ପଵ୍ଵଜିତଞ୍ଚ ଦିସ୍ଵା, ତସ୍ମା ଅହଂ ପଵ୍ଵଜିତୋମ୍ହି ରାଜା''ତି ଆହ ଯଥା ''ନ୍ହତ୍ଵା ଵତ୍ଥଂ ପରିଦହିତ୍ଵା ଗନ୍ଧଂ ଵିଲିମ୍ପିତ୍ଵା ମାଲଂ ପିଳନ୍ଧିତ୍ଵା ଭୁତ୍ତୋ''ତି।

ମହାଜନକାଯଅନୁପଵ୍ଵଜ୍ଜାଵଣ୍ଣନା

୫୫।''କସ୍ମାପନେତ୍ଥା''ତିଆଦିନା ତେସଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ପାଣସହସ୍ସାନଂ ମହାସତ୍ତେ ସଂଭତ୍ତତଂ, ସଂଵେଗବହୁଲତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି, ଯତୋ ସୁତଟ୍ଠାନେଯେଵ ଠତ୍ଵା ଞାତିମିତ୍ତାଦୀସୁ କିଞ୍ଚି ଅନାମନ୍ତେତ୍ଵା ମତ୍ତଵରଵାରଣୋ ଵିଯ ଅଯୋମଯବନ୍ଧନଂ ଘନବନ୍ଧନଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ପଵ୍ଵଜ୍ଜଂ ଉପଗଚ୍ଛିଂସୁ।

ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ଚାରିକଂ ଚରି ନ ତାଵ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା।

ଯଦା ପନ ଞାଣଂ ପରିପାକଂ ଗତଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଯଂ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ସବ୍ବେଵ ଇମେ ପଵ୍ଵଜିତା ମମ ଗମନଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି, ଜାନନ୍ତା ଚ ମଂ ଅନୁବନ୍ଧିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସନ୍ନିସୀଵେସୁତି ସନ୍ନିସିନ୍ନେସୁ। ସଣତେଵାତି ସଣତି ଵିଯ ସଦ୍ଦଂ କରୋତି ଵିଯ।

ଅଵିଵେକାରାମାନନ୍ତି ଅନଭିରତିଵିଵେକାନଂ। ଅଯଂ କାଲୋତି ଅଯଂ ତେସଂ ପଵ୍ଵଜିତାନଂ ମମ ଗମନସ୍ସ ଅଜାନନକାଲୋ। ନିକ୍ଖମିତ୍ଵାତି ପଣ୍ଣସାଲାଯ ନିଗ୍ଗନ୍ତ୍ଵା, ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ପନ ପଗେଵ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ। ପାରମିତାନୁଭାଵେନ ଉଟ୍ଠିତଂ ଉପରି ଦେଵତାହି ଦିବ୍ବପଚ୍ଚତ୍ଥରଣେହି ସୁପଞ୍ଞତ୍ତମ୍ପି ମହାସତ୍ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାଵେନ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ ଵିଯ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ''ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ଵା''ତି। ''କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ, ଅଟ୍ଠି ଚ ଅଵସିସ୍ସତୂ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୨, ୨୩୭; ଅ। ନି। ୨।୫; ୮।୧୩; ମହାନି। ୧୭, ୧୯୬) ନଯପ୍ପଵତ୍ତଂ ଚତୁରଙ୍ଗଵୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ଵା। ଵୂପକାସନ୍ତି ଵିଵେକଵାସଂ।

ଅଞ୍ଞେନେଵାତି ଯତ୍ଥ ମହାପୁରିସୋ ତଦା ଵିହରତି, ତତୋ ଅଞ୍ଞେନେଵ ଦିସାଭାଗେନ। କାମଂ ବୋଧିମଣ୍ଡୋ ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ନାଭିଟ୍ଠାନିଯୋ, ତଦା ପନ ବ୍ରହାରଞ୍ଞେ ଵିଵିତ୍ତେ ଯୋଗୀନଂ ପଟିସଲ୍ଲାନସାରୁପ୍ପୋ ହୁତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତି, ତଦଞ୍ଞୋ ପନ ଜମ୍ବୁଦୀପପ୍ପଦେସୋ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ବହୁଜନୋ ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସୋ ଇଦ୍ଧୋ ଫୀତୋ ଅହୋସି। ତେନ ତେ ତଂ ତଂ ଜନପଦଦେସଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗତା ''ଅନ୍ତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପାଭିମୁଖା ଚାରିକଂ ପକ୍କନ୍ତା''ତି ଵୁତ୍ତା ଅନ୍ତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପାଭିମୁଖା, ନ ହିମଵନ୍ତାଦିପବ୍ବତାଭିମୁଖାତି ଅତ୍ଥୋ।

ବୋଧିସତ୍ତଅଭିନିଵେସଵଣ୍ଣନା

୫୭। କାମଂ ଭଗଵା ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ଵା ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି ତତ୍ଥେଵ ଵସି, ସବ୍ବପଠମଂ ପନ ଵିସାଖପୁଣ୍ଣମଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଏକରତ୍ତିଵାସଂ ଉପଗତସ୍ସା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ରହୋଗତସ୍ସାତି ରହୋ ଜନଵିଵିତ୍ତଂ ଠାନଂ ଉପଗତସ୍ସ, ତେନ ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଭାଵେନ ମହାସତ୍ତସ୍ସ କାଯଵିଵେକମାହ। ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସାତି ନାନାରମ୍ମଣଚାରତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଵତ୍ତିଯା ପତି ସମ୍ମଦେଵ ନିଲୀନସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଵିସଟଚିତ୍ତସ୍ସ, ତେନ ଚିତ୍ତସଙ୍ଗଣିକାଭାଵେନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗିଯଂ ଚିତ୍ତଵିଵେକମାହ। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତିଆଦିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। କାମଂ ଚୁତୂପପାତାପି ଜାତିମରଣାନି ଏଵ, ମରଣଜାତିଯୋଵ ''ଜାଯତି ମୀଯତୀ''ତି ପନ ଵତ୍ଵା ''ଚଵତି ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତି ଵଚନଂ ନ ଏକଭଵପରିଯାପନ୍ନାନଂ ନେସଂ ଗହଣଂ, ଅଥ ଖୋ ନାନାଭଵପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଇଦଂ ଦ୍ଵଯଂ…ପେ… ଵୁତ୍ତ''ନ୍ତି। କସ୍ମା ପନ ଲୋକସ୍ସ କିଚ୍ଛାପତ୍ତିପରିଵିତକ୍କନେ ''ଜରାମରଣସ୍ସା''ତି ଜରାମରଣଵସେନ ନିଯମନଂ କତନ୍ତି ଆହ ''ଯସ୍ମା''ତିଆଦି। ଜରାମରଣମେଵ ଉପଟ୍ଠାତି ଆଦିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଭିନିଵିଟ୍ଠସ୍ସାତି ଆରଦ୍ଧସ୍ସ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ଵିପସ୍ସନାରମ୍ଭେ ତସ୍ସ

ଜରାମରଣତୋ ପଚ୍ଚାଯ ଅଭିନିୱେସୋ ଅଗ୍ଗତୋ ଯାୱ ମୂଲଂ ଓତରଣଂ ୱିଯାତି ଆହ ''ଭୱଗ୍ଗତୋ ଓତରନ୍ତସ୍ସ ୱିଯା''ତି।

ଉପାଯମନସିକାରାତି ଉପାଯେନ ମନସିକରଣତୋ ମନସିକାରସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ। ଇଦାନି ତଂ ଉପାଯମନସିକାରପରିଯାଯଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ସରୂପତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ ହୋତୀତି ଯାଥାୱତୋ ମନସିକାରଭାୱତୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଅସୁଭାଦୀନଂ ଗହଣଂ। ଅଯନ୍ତି ''ଏତଦହୋସୀ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ''କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତୀ''ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତୋ ମନସିକାରୋ। ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋତି ତେସୁ ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରେସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ଏକୋ। କୋ ପନ ସୋତି? ଅନିଚ୍ଚମନସିକାରୋୱ, ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା''ତି। ଯଞ୍ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ଚୱତି ଚ, ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଉଦଯୱଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଅଦ୍ଧୁୱନ୍ତି କତ୍ୱା। ତସ୍ସ ପନ ତବ୍ଭାୱଦସ୍ସନଂ ଯାଥାୱମନସିକାରତାଯ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ । ଇତୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରାତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ତସ୍ସ ଇମିନା ''ଉପାଯମନସିକାରେନା''ତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନେନ ଅତ୍ଥମାହ। ସମାଗମୋ ଅହୋସୀତି ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ସଙ୍ଗମୋ ଅହୋସି। କିଂ ପନ ତନ୍ତି କିଂ ପନ ତଂ ଜରାମରଣକାରଣନ୍ତି ଆହ ''ଜାତୀ''ତି। ''ଜାତିଯା ଖୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତି, କିଂ ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଜରାମରଣକାରଣଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ''ଯସ୍ମିଂ ସତି ଯଂ ହୋତି, ଅସତି ଚ ନ ହୋତି, ତଂ ତସ୍ସ କାରଣ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଅବ୍ଯଭିଚାରିକାରଣପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେ ''ଜାତିଯା ଖୋ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତି, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ''ନ୍ତି ଯା ଜରାମରଣସ୍ସ କାରଣପରିଗ୍ଗାହିକା ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିଯା ସମାଗମୋ ଅହୋସୀତି। ସବ୍ବପଦାନୀତି ''କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତି ଜାତି ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ଆଗତାନି ଜାତିଆଦୀନି ୱିଞ୍ଞାଣପରିଯୋସାନାନି ନୱ ପଦାନି।

ଦ୍ୱାଦସପଦିକେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଇଧ ଯାନି ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଅଗ୍ଗହିତାନି, ତେସଂ ଅଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁକାମୋ ତେସଂ ଗହେତବ୍ବାକାରଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏତ୍ଥ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱଂ ପଠମଂ ଗହେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଅନାଗତଂ ''ଦୁତିଯ''ନ୍ତି ଗହଣେ ଅତୀତୋ ତତିଯୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରା ହି ଅତୀତୋ ଭୱୋ''ତି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଅନାଗତସ୍ସାପି ଭୱସ୍ସ ଗହଣଂ ନ ସମ୍ଭୱତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, କାରଣେ ପନ ଗହିତେ ଫଲଂ ଗହିତମେୱ ହୋତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପି ଚେତ୍ଥ ଅନାଗତୋପି ଅଦ୍ଧା ଅତ୍ଥତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ ଏୱ, ଯତୋ ପରତୋ ''ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅନାଗତଦ୍ଧସଙ୍ଗହିକା ଦେସନା ପୱତ୍ତା। ତେହୀତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରେହି ଆରମ୍ମଣଭୂତେହି। ନ ଘଟିଯତି ନ ସମ୍ବଜ୍ଝତି। ମହାପୁରିସୋ ହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋତି ଅଘଟନେ କାରଣମାହ। ଅଦିଟ୍ଠେହୀତି ଅନୱବୁଦ୍ଧେହି, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଚେତଂ କରଣୱଚନଂ। ସତି ଅନୁବୋଧେ ପଟିୱେଧେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ନସକ୍କା ବୁଜ୍ଝେନ ଭୱିତୁ''ନ୍ତି। ଇମିନାତି ମହାସତ୍ତେନ। ତେତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା। ଭୱୋପାଦାନତଣ୍ହାୱସେନେୱାତି ଭୱୋପାଦାନତଣ୍ହାଦସ୍ସନୱସେନେୱ। ଦିଟ୍ଠା ତଂସଭାୱତଂସହଗତେହି ତେହି ସମାନଯୋଗକ୍ଖମତ୍ତା। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୭୦) କଥିତାୱ, ତସ୍ମା ନ ଇଧ କଥେତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୫୮।ପଚ୍ଚଯତୋତି ହେତୁତୋ, ସଙ୍ଖାରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ହି ହେତୁପରମ୍ପରାୱସେନ ଫଲପରମ୍ପରାଯ ୱୁଚ୍ଚମାନାଯ ''କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ସତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀ''ତି ୱିଚାରଣାଯ ''ସଙ୍ଖାରେ ଖୋ ସତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀ''ତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସେସକାରଣଭୂତେ ସଙ୍ଖାରେ ଅଗ୍ଗହିତେ ତତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଟିନିୱତ୍ତତି ନାମ, ନ ସବ୍ବପଚ୍ଚଯତୋ। ତେନେୱାହ ''ନାମରୂପେ ଖୋ ସତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୫୮), ନାମମ୍ପି ଚେତ୍ଥ ସହଜାତାଦିୱସେନେୱ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ କମ୍ମୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଅଭିନିୱିସସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତଆରମ୍ମଣତୋ, ଅତୀତଭୱସଙ୍ଖାତଆରମ୍ମଣତୋ ୱା। ଅତୀତଦ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା ହି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା। ଯତୋ ପଟିନିୱତ୍ତମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତଭୱତୋପି ପଟିନିୱତ୍ତତି ନାମ। ଉଭଯମ୍ପୀତି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ୱିପସ୍ସନାୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି। ନାମରୂପଂ ନାତିକ୍କମତୀତି ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ, ଆରମ୍ମଣଭୂତଞ୍ଚ ନାମରୂପଂ ନାତିକ୍କମତି ତେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ତେନାହ ''ନାମରୂପତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି।

ୱିଞ୍ଞାଣେ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେ ହୋନ୍ତେତି ୱିଞ୍ଞାଣେ ନାମସ୍ସ, ରୂପସ୍ସ, ନାମରୂପସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯେ ହୋନ୍ତେ। ନାମରୂପେ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେ ହୋନ୍ତେତି ତଥା ନାମେ, ରୂପେ, ନାମରୂପେ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେ ହୋନ୍ତେତି ଚତୁୱୋକାରଏକୱୋକାରପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୱସେନ ଯଥାରହଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା, ଦ୍ୱୀସୁପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେସୁ ହୋନ୍ତେସୂତି ପନ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୱସେନେୱ। ଏତ୍ତକେନାତି ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣ ନାମରୂପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା। ଜାଯେଥ ୱା...ପେ... ଉପପଜ୍ଜେଥ ୱାତି ''ସତ୍ତୋ ଜାଯତି...ପେ... ଉପପଜ୍ଜତି ୱା''ତି ସମଞ୍ଞା ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାନଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ଇତୋ ହୀ''ତିଆଦି। ଏତଦେୱାତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ନାମରୂପନ୍ତି ଏତଂ ଦ୍ୱଯମେୱ।

ପଞ୍ଚ ପଦାନୀତି ‘‘ଜାୟେଥ ୱା’’ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚ ପଦାନି। ନନୁ ତତ୍ଥ ପଠମତତିୟେହି ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମାନି ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନାନୀତି ଆହ ‘‘ସନ୍ଧିଂ ଅପରାପରଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀହୀ’’ତି। ପୁନ ତଂ ଏତ୍ତାୱତାତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥନ୍ତି ଯୋ ‘‘ଏତ୍ତାୱତା’’ତି ପଦେନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ, ତମେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ‘‘ଯଦିଦ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନିଯ୍ୟାତେନ୍ତୋ ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁନ ୱତ୍ୱା। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରୱସେନାତି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଦସ୍ସନପୁବ୍ବକଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଦସ୍ସନୱସେନ। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ସୋ ଚ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ। ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅନୁଲୋମନତୋ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରୋ। ଜାତିଆଦିକଂ ସବ୍ବଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଚିତ୍ତେନ ସମିହିତେନ କତଂ ସମୂହୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ପାଠଇଯଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଜାତି…ପେ… ଦୁକ୍ଖରାସିସ୍ସା’’ତି।

୫୯। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅନେକୱାରଂ ସମୁଦଯଦସ୍ସନୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ସମୁଦଯୋ ସମୁଦଯୋ’’ତି ଆମେଡିତୱଚନଂ ଅୱୋଚ। ଅଥ ୱା ‘‘ଏୱଂ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ନ କେୱଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତିନିଦସ୍ସନପଦଂ, ଅଥ ଖୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ଇଧ ସମୁଦଯ-ସଦ୍ଦୋ ନିବ୍ବତ୍ତିମୁଖେନ ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ୱଦତି। ୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଭୱନ୍ତା ଇଧ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତେ ସାମଞ୍ଞରୂପେନ ଠ୍ପାପନିଚ୍ଛାୱସେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ସମୁଦଯୋ ସମୁଦଯୋ’’ତି ଆହ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଯଂ ୱକ୍ଖତି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀତି ପଚ୍ଚଯସଞ୍ଜାନନମତ୍ତଂ କଥିତ’’ନ୍ତି, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୫୯) ତଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ଉଦଯଦସ୍ସନପଞ୍ଞା ୱେସା’’ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନମୁଖେନ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ। ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୂତି ସମୁଦଯସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଭାୱେନ ଚକ୍ଖୁ ୱିଯାତି ଚକ୍ଖୁ। ଞାତକରଣଟ୍ଠେନାତି ଯଥା ସମୁଦଯୋ ସମ୍ମଦେୱ ଞାତୋ ହୋତି ଅୱବୁଦ୍ଧୋ, ଏୱଂ କରଣଟ୍ଠେନ। ପଜାନନଟ୍ଠେନାତି ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣାଦିତଂତଂପଚ୍ଚୟୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଏତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ’’ତି ପକାରତୋ ଜାନନଟ୍ଠେନ। ନିବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଟ୍ଠେନାତି ଅନିବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ଉଦଯଦସ୍ସନପଞ୍ଞାଯ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେ ନିବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ସମୁଦଯୋ’’ତି ପଚ୍ଚଯତୋ, ଖଣତୋ ଚ, ସରୂପତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ, ନିବ୍ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଓଭାସଟ୍ଠେନାତି ସମୁଦଯସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦନକସ୍ସ ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ ଚ କିଲେସନ୍ଧକାରସ୍ସ ଚ ୱିଧମନୱସେନ ଅୱଭାସକଭାୱେନ।

ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପଟିପାଟିଯା ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀତି ପାଠଇଯଂ ପଦୁଦ୍ଧାରୋ। କଥଂ ଉଦପାଦୀତି ଚେତି ଆହ ‘‘ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନା’’ତି। ‘‘ସମୁଦଯସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଭାୱେନାତି ୱୁତ୍ତୋ ୱାଯମତ୍ଥୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚକ୍ଖୁଧମ୍ମୋତି ଚକ୍ଖୂତି ପାଠଇଧମ୍ମୋ। ଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ ଅତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସନସଭାୱୋ ତେନ ପକାସେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ତକେହି ପଦେହୀତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ପଦେହି। ‘‘କିଂ କଥିତ’’ନ୍ତି ପିଣ୍ଡତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ପଚ୍ଚଯସଞ୍ଜାନନମତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ନାମରୂପାଦିପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସଭାୱସଞ୍ଜାନନମତ୍ତଂ କଥିତଂ ଅୱିସେସତୋ ପଚ୍ଚଯସଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା। ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ମଦେୱ ଉଦଯଦସ୍ସନସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା ‘‘ୱୀଥିପଟିପନ୍ନା ତରୁଣୱିପସ୍ସନା କଥିତା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ।

୬୧। ଅଭିନା ଅଧିଗତତ୍ତା ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ‘‘ଅଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗାଦୀନଂ ମଗ୍ଗନଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗୋତି। ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ହେସା। ତେନାହ ‘‘ବୋଧାଯା’’ତି। ବୋଧପଦସ୍ସ ଭାୱସାଧନତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଚତୁସଚ୍ଚବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯା’’ତି। ପରିଞ୍ଞାପହାନଭାୱନାଭିସମଯା ଯାୱଦେୱ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯତ୍ଥା ନିବ୍ବାନାଧିଗମତ୍ଥତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିବ୍ବାନବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ ଏୱ ୱା’’ତି। ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨। ୨୧୫, ୨୧୭; ଧ। ପ। ୨୦୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଜ୍ଝତୀତି ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଏକପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ତେନ ବୋଧ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁସାଧନତ୍ତମାହ। ପଚ୍ଛିମପଦେହୀତି ପଠମାୱିତ୍ତତିଦୀପକେହି ପଦେହି। ନିବ୍ବାନମେୱ କଥିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣାଦି ନିରୁଜ୍ଝତି ଏତ୍ଥାତି କତ୍ୱା। ଅନିବ୍ବତ୍ତିନିରୋଧନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପଚ୍ଚଯନିରୋଧେନ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧଂ।

୬୨।ସଙ୍କେହେୱ ଏତେହି ପଦେହୀତି ‘‘ଚକ୍ଖୁ’’ତିଆଦୀହି ପଞ୍ଚହି ପଦେହି। ନିରୋଧସଞ୍ଜାନନମତ୍ତମେୱାତି ‘‘ନିରୋଧୋ ନିରୋଧୋତି ଖୋ’’ତିଆଦିନା ନିରୋଧସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତମେୱ କଥିତଂ ପୁବ୍ବାରମ୍ଭଭାୱତୋ, ନ ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା। ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ମଦେୱ ନିରୋଧଦସ୍ସନଂ ନାମ ସିଖାପ୍ପତ୍ତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ବଲୱୱିପସ୍ସନା କଥିତା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ।

୬୩।ୱିଦିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବଭାଗିଯେନ ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା। ତତୋ ଅପରଭାଗେତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଜାନନତୋ ପଚ୍ଛାଭାଗେ। ଉପାଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତେସୂତି ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ଉପାଦାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦିନା ପଚ୍ଚଯଭୂତେସୁ, ଉପାଦାନିଯେସୂତି ଅତ୍ଥୋ । ୱତ୍ଥନ୍ତୋତି ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ। ଇଦନ୍ତି ‘‘ଅପରେନ ସମଯେନା’’ତିଆଦି ୱଚନଂ। କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଯାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ସବ୍ବେପି ମହାବୋଧିସତ୍ତା ଚରିମଭୱେ ବୋଧାଯ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ୱିପସ୍ସନାଯ ମହାବୋଧିସତ୍ତେନ ତଥେୱ ପଟିପନ୍ନ’’ନ୍ତି କଥେତୁକମ୍ୟତାୱସେନ ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବେଯେୱ ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପୁତ୍ତସ୍ସ

ଜାତଦିୱସେ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ, ପଧାନାନୁଯୋଗୋ ଚ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଇତରଂ ଇତିକତ୍ତବ୍ବତାୱସେନ। ତଥାପି ଚିରକାଲପରିଭାୱନାୟ ଲଦ୍ଧାସେୱନାୟ ମହାକରୁଣାୟ ସଞ୍ଚୋଦିତମାନସତ୍ତା ‘‘କିଚ୍ଛଂ ୱତାୟଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୫୭; ସଂ। ନି। ୨।୪, ୧୦) ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୋଚେତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ କିଚ୍ଛାପତ୍ତିଦସ୍ସନମୁଖେନ ଜରାମରଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପଚ୍ଚୟାକାରସମ୍ମସନମ୍ପି ଧମ୍ମତାୱ। ତଥା ଅତ୍ତାଧୀନତାୟ, କେନଚି ଅନୁପଖତତ୍ତା, ଅସେଚନକସୁଖୱିହାରତାୟ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକତାୟ ଚ ଆନାପାନକମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗୋ। ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱାତି ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପାଦିପରିୟାୟେନ ଗହିତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୱସେନ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ପଟିପତ୍ତିଂ ଆରଭିତ୍ୱା। ଅନୁକ୍କମନ୍ତି ଅନୁ ଅନୁ ଗାମିତବ୍ବତୋ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ‘‘ଅନୁକ୍କମ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଅନୁପୁବ୍ବପଟିପତ୍ତିଂ। କତ୍ୱାତି ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା।

ଇତି ରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁତିୟୋ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ, ତେନ ପଠମୋ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ସରୂପସ୍ସ, ପରିମାଣସ୍ସ ଚ ବୋଧକୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ନିପାତାନଂ,ଆୱୁତ୍ତିଆଦିୱସେନ ୱାୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣଞ୍ଚ ୱାକ୍ୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଂ ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ, ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ ରୂପଂ ନତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ‘‘ରୁପ୍ପନସଭାୱ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସାମଞ୍ଞତୋ ରୂପସ୍ସ ସଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ‘‘ଭୂତୁପାଦାୟଭେଦ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସେସତୋ, ତଦୁଭୟେନପି ‘‘ଇଦଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ରୂପୱିସେସସ୍ସ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ସଭାୱୋ। ରସୋ ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପତି ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଯାଥାୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱୋ। ପଦଟ୍ଠାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ, ତେନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତା ଦସ୍ସିତା। ‘‘ଅନୱସେସରୂପପରିଗ୍ଗହୋ’’ତି ଇମିନା ପନ ‘‘ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ, ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ’’ ରୂପଂ ନତ୍ଥୀତି ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସାପି ଅତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ରୂପସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ପରିୟାଦାନୱସେନ ନିୟାମନତୋ। ‘‘ଇତି ରୂପସ୍ସ ସମୁଦୟୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଇତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ସପ୍ପଟିଭୟୋ ବାଲୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୨୪; ଅ। ନି। ୩।୧) ୱିୟ ପକାରତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଇତୀତି ଏୱ’’ନ୍ତି।

ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦୟାତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଉପ୍ପାଦା, ଅତ୍ଥିଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୋଧନିରୋଧୀ ହି ଉପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୱାଚକୋପି ହୋତି, ତସ୍ମା ପୁରିମଭୱସିଦ୍ଧାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସତି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ରୂପସମୁଦୟୋ, ରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଣ୍ହାସମୁଦୟା’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଆହାରସମୁଦୟାତି ଏତ୍ଥ ପନ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୟେସୁ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ବଲୱତାୟ ସୋ ଏୱ ଗହିତୋ। ତସ୍ମିଂ ପନ ଗହିତେ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୟତାସାମଞ୍ଞେନ ଉତୁଚିତ୍ତାନି ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟତୋ ଉଦୟଦସ୍ସନଂ ୱିଭାୱିତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା କାଲୱସେନ ଉଦୟଦସ୍ସନମାହ। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣନ୍ତି ରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ। ପସ୍ସନ୍ତୋପୀତି ନ କେୱଲଂ ପଚ୍ଚୟସମୁଦୟମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଖଣତୋ ଉଦୟଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି। ଅଦ୍ଧାୱସେନ ହି ପଠମଂ ଉଦୟଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଠିତୋ ପୁନ ସନ୍ତତିୱସେନ ଦିସ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଖଣୱସେନ ପସ୍ସତି। ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧତୋ ଅନାଗତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ହୋତି ପଚ୍ଚୟାଭାୱେ ଅଭାୱତୋ। ତଣ୍ହାନିରୋଧା କମ୍ମନିରୋଧୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଆହାରନିରୋଧାତି ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୟସ୍ସ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ। ରୂପନିରୋଧୋତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଅଭାୱୋ ହୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ‘‘ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି ଭଙ୍ଗକାଲୱସେନ ହେତଂ ୱୟଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଅଦ୍ଧାୱସେନ ପଠମଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପୁନ ସନ୍ତତିୱସେନ ଦିସ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଖଣୱସେନ ପସ୍ସତି। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ପାକଟିକୱିପସ୍ସକୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନେତଂ ନତ୍ଥି। ଏସ ନୟୋ ଉଦୟଦସ୍ସନେପି।

‘‘ଇତି ୱେଦନା’’ତିଆଦୀସୁପି ହେଟ୍ଠା ରୂପେ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୟଂ ୱେଦନା, ଏତ୍ତକା ୱେଦନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱେଦୟିତ…ପେ… ସଭାୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ୱେଦୟିତସଭାୱଂ…ପେ… ୱିଜାନନସଭାୱ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ସଭାୱ- ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ୱେଦୟିତସଭାୱନ୍ତି ଅନୁଭୱନସଭାୱଂ। ସଞ୍ଜାନନସଭାୱନ୍ତି ‘‘ନୀଲଂ ପୀତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣସଭାୱଂ। ଅଭିସଙ୍ଖରଣସଭାୱନ୍ତି ଆୟୂହନସଭାୱଂ। ୱିଜାନନସଭାୱନ୍ତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପଲଦ୍ଧିସଭାୱଂ। ସୁଖାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦୁକ୍ଖସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାୱେଦନାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ରୂପସଞ୍ଞାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଦସଞ୍ଞାଦୀନଂ, ଫସ୍ସାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚେତନା ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସବ୍ବେସଂ ଲୋକିୟୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଯଥା ଚ ୱିଞ୍ଞାଣେ, ଏସ ନୟୋ ୱେଦନାଦୀସୁପି। ତେସନ୍ତି ‘‘ସମୁଦୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ। ତୀସୁ ଖନ୍ଧେସୂତି ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ‘‘ଫୁଟ୍ଠୋ ୱେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ଚେତେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୯୩) ୱଚନତୋ ‘‘ଫସ୍ସସମୁଦୟା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚୟାପି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୨୪୬; ଦୀ। ନି। ୨।୯୭) ୱଚନତୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ‘‘ନାମରୂପସମୁଦୟା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତେସଂ ଯେୱାତି ତୀସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ‘‘ଫସ୍ସସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ନାମରୂପସ୍ସା’’ତି ଫସ୍ସନାମରୂପାନଂୟେୱ ୱସେନ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମପଦମ୍ପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ପନ ରୂପେ ୱୁତ୍ତସଦିସା ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସମପଞ୍ଞାସଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ପଚ୍ଚୟତୋ ୱୀସତି ଖଣତୋ ପଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚୱୀସତିୟା ଉଦୟଲକ୍ଖଣାନଂ, ପଚ୍ଚୟତୋ ୱୀସତି ଖଣତୋ ପଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚୱୀସତିୟା ଏୱ ୱୟଲକ୍ଖଣାନଂ ଚାତି ସମପଞ୍ଞାସାୟ ଉଦୟୱୟଲକ୍ଖଣାନଂ ୱସେନ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟୋ ଲକ୍ଖୀୟତି ଏତେହୀତି

ଲକ୍ଖଣାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦିସମୁଦଯୋତି, ତଥା ତେସଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ଲକ୍ଖୀଯତି ଏତେହୀତି ଲକ୍ଖଣାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧୋ। ନିବ୍ବତ୍ତିୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣାନି ପନ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣମେୱାତି। ଏୱଂ ଏତାନି ସମପଞ୍ଞାସଲକ୍ଖଣାନି ସରୂପତୋ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଯଥାନୁକ୍କମେନ ୱଡ୍ଢିତେତି ଯଥାୱୁତ୍ତୌଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣେ ତିକ୍ଖେ ସୂରେ ପସନ୍ନେ ହୁତ୍ୱା ୱହନ୍ତେ ତତୋ ପରଂ ୱତ୍ତବ୍ବାନଂ ଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପଟିପାଟିଯା ବୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତେ ପରମୁକ୍କଂସଗତେ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣେ। ପଗେୱ ହି ଛତ୍ତିଂସକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ପୱତ୍ତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନୁଚ୍ଛୱିକେନ ମହାୱଜିରଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ସମ୍ମସନଞ୍ଞାଣେନ ସନ୍ତାନୁଭାୱଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧିଞ୍ଞାଣଂ ଅପରିମିତକାଲେ ସମ୍ଭତାଯ ପଞ୍ଞାପାରମିଯା ଆନୁଭାୱେନ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତଂ ଅନୁକ୍କମେନ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଯଦା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଘଟେତି, ତଦା ଅରିଯମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବକିଲେସେହି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ୱିମୁଚ୍ଚତି , ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତଞ୍ଚ ତଥା ୱିମୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନଂ ହୋତି। ଯଂ କିଲେସାନଂ ''ସୱାସନପ୍ପହାନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଯିଦଂ ପହାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧୋତି ଆହ ''ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନା''ତି। ଆସୱସଙ୍ଖାତେହି କିଲେସେହୀତି ଭୱତୋ ଆଭୱଗ୍ଗଂ, ଧମ୍ମତୋ ଆଗୋତ୍ରଭୁଂ ସୱନତୋ ପୱତ୍ତନତୋ ଆସୱସଞ୍ଞିତେହି ରାଗୋ, ଦିଟ୍ଠି, ମୋହୋତି ଇମେହି କିଲେସେହି। ଲକ୍ଖଣୱଚନଞ୍ଚେତଂ, ପାଠଇଯଂ ଯଦିଦଂ ''ଆସୱେହୀ''ତି, ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ପନ ସବ୍ବେହିପି କିଲେସେହି ସବ୍ବେହିପି ପାପଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତି। ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ତେସଂ କିଲେସାନଂ ଲେସମତ୍ତମ୍ପି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା।

ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିମୁଚ୍ଚତି ନାମ ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସେହି ଫଲକ୍ଖଣେ ୱିମୁତ୍ତଂ ନାମ। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱା ୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚେୱୱିମୁଚ୍ଚତି ଚାତି ଉପରିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେହି ୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଯଥାସକଂ ପହାତବ୍ବେହି ୱିମୁଚ୍ଚତି ଚ। ଫଲକ୍ଖଣେ ୱିମୁତ୍ତମେୱାତି ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଫଲକ୍ଖଣେ ୱିମୁତ୍ତମେୱ, ନ ୱିମୁଚ୍ଚତି ନାମ।

ସବ୍ବବନ୍ଧନାତି ଓରମ୍ଭାଗିଯୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଙ୍ଗହିତା ସବ୍ବସ୍ମାପି ଭୱସଞ୍ଞୋଜନା, ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ୱିସେସତୋ ପକାରେହି ମୁତ୍ତୋ। ସୁୱିକସିତଚିତ୍ତସନ୍ତାନୋତି ସାତିସଯଂ ଞାଣରସ୍ମିସମ୍ଫସ୍ସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ସମ୍ପବୋଧିତ ସମ୍ଫୁଲ୍ଲଚିତ୍ତସନ୍ତାନୋ। ''ଚତ୍ତାରି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାନୀ''ତିଆଦି ଯେହି ଞାଣେହି ସୁୱିକସିତଚିତ୍ତସନ୍ତାନୋ, ତେସଂ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସନଂ। ନିପ୍ପଦେସତୋ ଦସ୍ସନଂ ପନ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥେୱ ତାନି ୱିଭଜିସ୍ସାମ। ସକଲେ ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେତି ଅତୀତଂସେ ଅପ୍ପଟିହତଞ୍ଞାଣାଦିକେ ସବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ। ଯଦା ହି ଲୋକନାଥୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ତଦା ସବ୍ବେ ଗୁଣେ ହତ୍ଥଗତେ କରୋତି ନାମ। ତତୋ ପରଂ ''ହତ୍ଥଗତେ କତ୍ୱା ଠିତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

''ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପୋ''ତି ୱତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପତାପରିଦୀପନଂ ଉଦାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନେକଜାତିସଂସାର''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗାଥାନମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ବ୍ରହ୍ମଜାଲନିଦାନୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ପରତୋ ପନ ଅଯୋଘନହତସ୍ସାତି ଅଯୋ ହଞ୍ଞତି ଏତେନାତି ଅଯୋଘନଂ, କମ୍ମାରାନଂ ଅଯୋକୂଟଂ, ଅଯୋମୁଟ୍ଠି ଚ, ତେନ ଅଯୋଘନେନ ହତସ୍ସ ପହତସ୍ସ। ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ନିପାତମତ୍ତଂ। ଜଲତୋ ଜାତୱେଦସୋତି ଜଲଯମାନସ୍ସ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ, ଅନାଦରେ ୱା ଏତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଅନୁପୁବ୍ବୂପସନ୍ତସ୍ସାତି ଅନୁକ୍କମେନ ଉପସନ୍ତସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସ। ଯଥା ନ ଞାଯତେ ଗତୀତି ଯଥା ତସ୍ସ ଗତି ନ ଞାଯତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅଯୋମୁଟ୍ଠିକୂଟାଦିନା ପହତତ୍ତା ଅଯୋଘନେନ ହତସ୍ସ ପହତସ୍ସ ଅଯୋଗତସ୍ସ, କଂସଭାଜନାଦିଗତସ୍ସ ୱା ଜଲମାନସ୍ସ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ଉପସନ୍ତସ୍ସ ଦସସୁ ଦିସାସୁ ନ କତ୍ଥଚି ଗତି ପଞ୍ଞାଯତି ପଚ୍ଚଯନିରୋଧେନ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକନିରୁଦ୍ଧତ୍ତାତି। ଏୱଂ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତାନନ୍ତି ସମ୍ମା ହେତୁନା ଞାଯେନ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିଯା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଚତୂହିପି ଉପାଦାନେହି, ଆସୱେହି ଚ ମୁତ୍ତତ୍ତା ସମ୍ମା ୱିମୁତ୍ତାନଂ, ତତୋ ଏୱ କାମବନ୍ଧନସଙ୍ଖାତଂ କାମୋଘଭୱୋଘାଦିଭେଦଂ ଅୱସିଟ୍ଠଓଘଞ୍ଚ ତରିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା କାମବନ୍ଧୋଘତାରୀନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭିତସବ୍ବକିଲେସୱିପ୍ଫନ୍ଦିତତ୍ତା କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରୱାତେହି ଅକମ୍ପନୀଯତାଯ ଅଚଲଂ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ସୁଖଂ ପତ୍ତାନଂ ଅଧିଗତାନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ଗତି ଦେୱମନୁସ୍ସାଦିଭେଦାସୁ ଗତୀସୁ ''ଅଯଂ ନାମା''ତି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବତାଯ ଅଭାୱତୋ ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ନତ୍ଥି ନ ଉପଲବ୍ଭତି, ଯଥାୱୁତ୍ତଜାତୱେଦୋ ୱିଯ ଅପଞ୍ଞତ୍ତିକଭାୱମେୱ ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ମନସି କରୋନ୍ତୋତି ''ଏୱଂ ଅନେକଜାତିସଂସାର''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୧୫୩) ଅତ୍ତନୋ କତକିଚ୍ଚତ୍ତଂ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋୱ ୱିରୋଚିତ୍ୱାତି ଯୋଜନା।

ଦୁତିଯଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବ୍ରହ୍ମଯାଚନକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪।ଯନ୍ନୂନାତି ପରିୱିତକ୍କନତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ଅହନ୍ତି ଭଗୱା ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତୀତି ଆହ ''ଯଦି ପନାହ''ନ୍ତି। ''ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ''ତିଆଦି ଯଥା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦନାଦିୱସେନ ସତ୍ତସୁ ସତ୍ତାହେସୁ ପଟିପଜ୍ଜି, ତତୋ ପରଞ୍ଚ

ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦିୱସେନ, ଏୱମେୱ ସବ୍ବେପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ ପଟିପଜ୍ଜିଂସୁ, ତେ ଚ ସତ୍ତାହାଦୟୋ ତଥେୱ ୱୱତ୍ଥପୀୟନ୍ତୀତି ଅୟଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମତା। ତସ୍ମା ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ ତଥା ପଟିପଜ୍ଜୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ’’ତି ଇଦଂ ସତ୍ତମସତ୍ତାହତୋ ପରଂ, ସତ୍ତାହତୋ ଓରିମେ ଚ ପୱତ୍ତାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଲ୍ଲଙ୍କସତ୍ତାହସ୍ସ ୱିୟ ଅଟ୍ଠମସ୍ସ ନାମ ସତ୍ତାହସ୍ସ ୱୱତ୍ଥିତସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ଅନନ୍ତରୋତି ‘‘ଅଧିଗତୋ ଖୋ ମ୍ୟାୟଂ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିକୋ ୱିତକ୍କୋ (ଦୀ। ନି। ୨।୬୭; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭, ୮)।

ପଟିୱିଦ୍ଧୋତି ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଟିମୁଖଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ପତ୍ତୋ, ୟଥାଭୂତଂ ଅୱବୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଗମ୍ଭୀରୋତି ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ୱିୟ ମକସତୁଣ୍ଡସୂଚିୟା ଅଞ୍ଞତ୍ର ସମୁପଚିତପରିପକ୍କଞାଣସମ୍ଭାରେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଞାଣେନ ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ‘‘ଉତ୍ତାନଭାୱପଟିକ୍ଖେପୱଚନମେତ’’ନ୍ତି। ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠୋ ଓଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ସରୂପତୋ ୱିସେସତୋ ଚ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଆହ ‘‘ଗମ୍ଭୀରତ୍ତାୱ ଦୁଦ୍ଦସୋ’’ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି କିଚ୍ଛେନ କେନଚି କଦାଚିଦେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୟଂ ପନ ଦଟ୍ଠୁମେୱ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ସ ଓଗାହେତ୍ୱା ଅନୁ ଅନୁ ବୁଜ୍ଝନେ କଥା ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତାୱ ଦୁରନୁବୋଧୋ’’ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ଅୱବୁଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଅୱବୋଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ ଭିକ୍ଖୱେ ଦୁକ୍କରତରଂ ୱା ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରଂ ୱା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୧୫) ସୁତ୍ତପଦଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସନ୍ତାରମ୍ମଣତାୟ ୱା ସନ୍ତୋ। ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହତାୟ ନିବ୍ବୁତୋ। ପଧାନଭାୱଂ ନୀତୋତି ୱା ପଣୀତୋ। ଅତିତ୍ତିକରଟ୍ଠେନ ଅତପ୍ପକୋ ସାଦୁରସଭୋଜନଂ ୱିୟ। ଏତ୍ଥ ଚ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ସନ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ସନ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ସନ୍ତଂ, ସନ୍ତାରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ସନ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଅନୁପସନ୍ତସଭାୱାନଂ କିଲେସାନଂ, ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଅଭାୱତୋ ସନ୍ତୋ ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହତ୍ତା ନିବ୍ବୁତୋ, ସନ୍ତପଣୀତଭାୱେନେୱ ତଦତ୍ଥାୟ ଅସେଚନକତାୟ ଅତପ୍ପକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ଲୋକୁତ୍ତରମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଉତ୍ତମଞାଣସ୍ସ ୱିସୟତ୍ତା ନ ତକ୍କେନ ଅୱଚରିତବ୍ବୋ, ତତୋ ଏୱ ନିପୁଣଞାଣଗୋଚରତାୟ, ସଣ୍ହସୁଖୁମସଭାୱତ୍ତା ଚ ନିପୁଣୋ। ବାଲାନଂ ଅୱିସୟତ୍ତା ପଣ୍ଡିତେହି ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀୟୋ। ଆଲୀୟନ୍ତି ଅଭିରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସେୱୀୟନ୍ତୀତି ଆଲୟା, ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଆଲୟନ୍ତି ଅଭିରମଣୱସେନ ସେୱନ୍ତୀତି ଆଲୟା, ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ଆଲୟରତାତି ଆଲୟନିରତା। ସୁଟ୍ଠୁ ମୁଦିତା ଅତିୱିୟ ମୁଦିତା ଅନୁକ୍କଣ୍ଠନତୋ। ରମତୀତି ରତିଂ ୱିନ୍ଦତି କୀଳତି ଲଳତି। ଇମେ ସତ୍ତା ୟଥା କାମଗୁଣେ, ଏୱଂ ରାଗମ୍ପି ଅସ୍ସାଦେନ୍ତି ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତି ୟେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁୱିଧମ୍ପୀ’’ତିଆଦି।

ଠାନଂ ସନ୍ଧାୟାତି ଠାନ-ସଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାୟ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ‘‘ଠାନ’’ନ୍ତି ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟାତି ଠାନଂ, ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ। ଇମେସଂ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟାତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟା, ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋୱ। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟା ଏୱ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତା ୟଥା ଦେୱୋ ଏୱ ଦେୱତା , ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟାନଂ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତା, ତେନ ପରମତ୍ଥପଚ୍ଚୟଲକ୍ଖଣୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପଜ୍ଜତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ପଦଦ୍ୱୟେନାପି ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠୋ ଏୱ ୱିଭାୱିତୋ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚୟାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନମେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୭୦) ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋତିଆଦି ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥାଦିପଦାଭିଧେୟ୍ୟଂ ସବ୍ବଂ, ଅତ୍ଥତୋ ନିବ୍ବାନମେୱ। ଇଦାନି ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୟସ୍ମା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ଆଗମ୍ମାତି ପଟିଚ୍ଚ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟହେତୁ। ସମ୍ମନ୍ତୀତି ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକୂପସମୱସେନ ସମ୍ମନ୍ତି। ତଥା ସନ୍ତା ଚ ସୱିସେସଂ ଉପସନ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱୂପସମ୍ମନ୍ତୀ’’ତି, ଏତେନ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିସଂୟୁତ୍ତେ ହି ନିବ୍ବାନେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱୂପସମପରିୟାୟୋ ଞାୟାଗତୋ ୟେୱାତି। ସେସେପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଉପଧୀୟତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପଧି, ଖନ୍ଧାଦୟୋ। ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବା ତଣ୍ହାତି ଅଟ୍ଠସତପ୍ପଭେଦା ସବ୍ବାପି ତଣ୍ହା। ସବ୍ବେ କିଲେସରାଗାତି କାମରାଗରୂପରାଗାଦିଭେଦା ସବ୍ବେପି କିଲେସଭୂତା ରାଗା, ସବ୍ବେପି ୱା କିଲେସା ଇଧ କିଲେସରାଗାତି ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ଲୋଭୱିସେସା ଏୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପରୀତଭାୱାପାଦନତୋ। ୟଥାହ ‘‘ରତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତଂ, ଦୁଟ୍ଠମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତଂ, ମୂଳ୍ହମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତ’’ନ୍ତି (ପାରା। ୨୭୧) ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ୱିଜହନ୍ତି। ସବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜରାମରଣାଦିଭେଦଂ ସବ୍ବଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ। ଭୱେନ ଭୱନ୍ତି ତେନ ତେନ ଭୱେନ ଭୱନ୍ତରଂ। ଭୱନିକନ୍ତିଭାୱେନ ସଂସିବ୍ବତି, ଫଲେନ ୱା ସଦ୍ଧିଂ କମ୍ମଂ ସତଣ୍ହସ୍ସେୱ ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱଭାୱତୋ। ତତୋ ୱାନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱତୋ। ଚିରନିସଜ୍ଜାଚିରଭାସନେହି ପିଟ୍ଠିଆଗିଲାୟନତାଲୁଗଲସୋସାଦିୱସେନ କାୟକିଲମଥୋ ଚେୱ କାୟୱିହେସାଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ଚ ଖୋ ଦେସନାୟ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ, ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଞ୍ଚ ୱସେନ, ଜାନନ୍ତାନଂ, ପନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଞ୍ଚ ଦେସନାୟ କାୟପରିସ୍ସମୋପି ସତ୍ଥୁ ଅପରିସ୍ସମୋୱ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ନ ଚ ମଂ ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ୱିହେସେସୀ’’ତି (ଉଦା। ୧୦)। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟା ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଦେସନା ନାମ, ସୋ ମମ କିଲମଥୋ ଅସ୍ସା’’ତି। ଉଭୟନ୍ତି ଚିତ୍ତକିଲମଥୋ, ଚିତ୍ତୱିହେସା ଚାତି ଉଭୟଂ ପେତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ନତ୍ଥି, ବୋଧିମୂଲେୟେୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା।

୬୫।ଅନୁବ୍ରୂହନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ। ସୋତି ‘‘ଅପିସ୍ସୂ’’ତି ନିପାତୋ। ୱିପସ୍ସିନ୍ତି ପଟି-ସଦ୍ଦଯୋଗେନ ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିପସ୍ସିସ୍ସା’’ତି। ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ଅଚ୍ଛରିଯା ୱା ଅନଚ୍ଛରିଯା। ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋପି ହି ଅକାରୋ ହୋତି ଯଥା‘‘ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକାଯ ୧୧)। କପ୍ପାନଂ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମସଂୱିଭାଗକରଣତ୍ଥମେୱ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମଧିଗତଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିଦୀପନତା, ଗାଥାତ୍ଥସ୍ସ ଅଚ୍ଛରିଯତା, ତସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତି ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅତ୍ଥଦ୍ୱାରେନ ହି ଗାଥାନଂ ଅନଚ୍ଛରିଯତା। ଗୋଚରା ଅହେସୁନ୍ତି ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ୱିତକ୍କେତବ୍ବତାୱାତି ଆହ ‘‘ପରିୱିତକ୍କଯିତବ୍ବତଂ ପାପୁଣିଂସୂ’’ତି।

ଯଦି ସୁଖାପଟିପଦାୱ କଥଂ କିଚ୍ଛତାତି ଆହ ‘‘ପାରମୀପୂରଣକାଲେ’’ତିଆଦି। ଏୱମାଦୀନି ଦୁପ୍ପରିଚ୍ଚଜାନି ଦେନ୍ତସ୍ସ। ହ-ଇତି ୱା ବ୍ଯତ୍ତନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ‘‘ଏକଂସତ୍ଥେ’’ତି କେଚି। ହ ବ୍ଯତ୍ତଂ, ଏକଂସେନ ୱା ଅଲଂ ନିପ୍ପଯୋଜନଂ ଏୱଂ କିଚ୍ଛେନ ଅଧିଗତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସେତୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ହଲନ୍ତି ‘‘ଅଲ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ପଦଂ ‘‘ହଲନ୍ତି ୱଦାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୬୨) ୱିଯ। ରାଗଦୋସଫୁଟ୍ଠେହୀତି ଫୁଟ୍ଠୱିସେନ ୱିଯ ସପ୍ପେନ ରାଗେନ, ଦୋସେନ ଚ ସମ୍ଫୁଟ୍ଠେହି ଅଭିଭୂତେହି। ରାଗଦୋସାନୁଗତେହୀତି ରାଗଦୋସେହି ଅନୁବନ୍ଧେହି।

ନିଚ୍ଚାଦୀନନ୍ତି ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହାଦୀନଂ। ଏୱଂ ଗତନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରେନ ପୱତ୍ତଂ। ‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ, ସଚ୍ଚେସୁ ଚ ଯଥାଲାଭୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଗତନ୍ତି ୱା ଏୱଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ମଯା, ଅଞ୍ଞେହି ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଗତଂ, ଞାତଂ ପଟିୱିଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କାମରାଗେନ, ଭୱରାଗେନ ଚ ରତ୍ତା ନୀୱରଣେହି ନିୱୁତଚିତ୍ତତାଯ, ଦିଟ୍ଠିରାଗେନ ରତ୍ତା ୱିପରୀତାଭିନିୱେସେନ ନ ଦକ୍ଖନ୍ତି ଯାଥାୱତୋ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ନପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ଗାହାପେତୁନ୍ତି ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଭାୱେନ ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମେ ଜାନାପେତୁଂ। ରାଗଦୋସପରେତତାପି ନେସଂ ସମ୍ମୂଳ୍ହଭାୱେନେୱାତି ଆହ ‘‘ତମୋଖନ୍ଧେନ ଆୱୁଟା’’ତି।

ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିଯା କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦିନା ସଯମେୱ ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତତ୍ଥ ଯଥାଯଂ ଇଦାନି ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣଧମ୍ମତାୱସେନ, ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଆଦିତୋ ‘‘କିଂ ମେ ଅଞ୍ଞାତୱେସେନା’’ତିଆଦିନା (ବୁ। ୱଂ। ୨।୯୯) ମହାଭିନୀହାରେ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମୁସ୍ସାହନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣଧମ୍ମତା ୱାତି ଆହ ‘‘କିଂ ମେ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାତୱେସେନାତି ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ଉନ୍ନାଦେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଅହୁତ୍ୱା କେୱଲଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକଭାୱୂପଗମନୱସେନ ଅଞ୍ଞାତରୂପେନ। ତିୱିଧଂ କାରଣଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିଯା ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ, ଧମ୍ମସ୍ସ ପରମଗମ୍ଭୀରତା, ତତ୍ଥ ଚ ଭଗୱତୋ ସାତିସଯଂ ଗାରୱନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପଟିପକ୍ଖା ନାମ ରାଗାଦଯୋ କିଲେସା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତରାଯକରତ୍ତା। ତେସଂ ବଲୱଭାୱତୋ ଚିରପରିଭାୱନାଯ ସତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଦୁବ୍ବିସୋଧିଯତାଯ ତେ ସତ୍ତେ ମତ୍ତହତ୍ଥିନୋ ୱିଯ ଦୁବ୍ବଲଂ ପୁରିସଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅନଯବ୍ଯସନଂ ଆପାଦେନ୍ତା ଅନେକସତଯୋଜନାଯାମୱିତ୍ଥାରଂ ସୁନିଚିତଂ ଘନସନ୍ନିୱେସଂ କଣ୍ଟକଦୁଗ୍ଗମ୍ପି ଅଧିସେନ୍ତି। ଦୂରପ୍ପଭେଦ ଦୁଚ୍ଛେଜ୍ଜତାହି ଦୁବ୍ବିସୋଧିଯତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଅନ୍ତୋ ଆମଟ୍ଠତାଯ କଞ୍ଜିକପୁଣ୍ଣଲାବୁ ଚିରପରିୱାସିକତାଯ ତକ୍କଭରିତଚାଟି ସ୍ନେହତିନ୍ତଦୁବ୍ବଲଭାୱେନ ୱସାତେଲପୀତପିଲୋତିକା; ତେଲମିସ୍ସିତତାଯ ଅଞ୍ଜନମକ୍ଖିତହତ୍ଥା ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀଯା ୱୁତ୍ତା। ହୀନୂପମା ଚେତା ରୂପପ୍ପବନ୍ଧଭାୱତୋ, ଅଚିରକାଲିକତ୍ତା ଚ ମଲୀନତାଯ, କିଲେସସଂକିଲେସୋ ଏୱ ପନ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀଯତରୋ ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା, ଅନୁସଯିତତ୍ତା ଚ। ତେନାହ ‘‘ଅତିସଂକିଲିଟ୍ଠା’’ତି। ଯଥା ଚ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀଯତାଯ ଏୱଂ ଗମ୍ଭୀରଦୁଦ୍ଦସଦୁରନୁବୋଧାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତୋପମା ହୀନୂପମାୱ।

ଗମ୍ଭୀରୋପି ଧମ୍ମୋ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନେନ ସୁପାକଟୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନଂ ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଟିବଦ୍ଧଂ, ସା ସଦ୍ଧମ୍ମସୱନାଧୀନା, ତଂ ସତ୍ଥରି, ଧମ୍ମେ ଚ ପସାଦାଯତ୍ତଂ। ସୋ ୱିସେସତୋ ଲୋକେ ସମ୍ଭାୱନୀଯସ୍ସ ଗରୁକାତବ୍ବସ୍ସ ଅଭିପତ୍ଥନାହେତୁକୋତି ପନାଳ୍ହିକାଯ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମସମ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ବ୍ରହ୍ମଯାଚନାଦିନିମିତ୍ତନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ।

୬୬। ‘‘ଅଞ୍ଞତରୋ’’ତି ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋ ୱିଯ କିଞ୍ଚାପି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ଜେଟ୍ଠକମହାବ୍ରହ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମହାବ୍ରହ୍ମଭୱନେ ଜେଟ୍ଠକମହାବ୍ରହ୍ମା। ସୋ ହି ସବ୍ବୋ ୱିଯ କାମଦେୱଲୋକେ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଚ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋ। ଉପକ୍କିଲେସଭୂତଂ ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜଂ ଏତସ୍ସାତି ଅପ୍ପରଜଂ, ଅପ୍ପରଜଂ ଅକ୍ଖି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ଯେସଂ ତେ ତଂସଭାୱାତି କତ୍ୱା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଞାମଯେ’’ତିଆଦିମାହ। ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜଂ ଯେସଂ ତେ ତଂସଭାୱା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସ୍ସୱନତାତି ‘‘ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮, ୪୦୫; ମ। ନି। ୧।୧୫୪, ୪୪୪) ୱିଯ କରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସୱନତାଯା’’ତି। ଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ଦାନାଦିଦସୱିଧୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ୱସେନ। ତେନାହ ‘‘କତାଧିକାରା’’ତିଆଦି। ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ ପନ ‘‘ଦ୍ୱାଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱସେନା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୮୨) ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଦାନାଦୀସୁ

ସରଣଗମନପରହିତପରିଣାମନଦ୍ୱୟ ପକ୍ଖିପନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୬୯। ଗରୁଟ୍ଠାନିୟେସୁ ଗାରୱୱସେନ ଗରୁକରପତ୍ଥନା ଅଜ୍ଝେସନା, ସାପି ଅତ୍ଥତୋ ପତ୍ଥନା ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟାଚନ’’ନ୍ତି। ପଦେସୱିସୟଞାଣଦସ୍ସନଂ ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ଆୱେଣିକଭାୱତୋ ଇଦଂ ଞାଣଦ୍ୱୟଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଇମେସଞ୍ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୂତି ନାମ’’ନ୍ତି। ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନଂ ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂ’’ତି ନାମଂ, ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦସ୍ସନନ୍ତି କତ୍ୱା ଦସ୍ସନମତ୍ତଭାୱତୋ। ୟତୋ ତାନି ଞାଣାନି ୱିଜ୍ଜୂପମାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣଂ ପନ ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ସିଖାପ୍ପତ୍ତିୟା ଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ନ ହୋତୀତି ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂ’’ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ୟତୋ ତଂ ୱଜିରୂପମାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱାତି ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ। ୟସ୍ସା ମନ୍ଦକିଲେସା ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ସା ବହଲକିଲେସା ‘‘ମହାରଜକ୍ଖା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନସମତ୍ଥତାୟ ତିକ୍ଖାନି ସୂରାନି ୱିସଦାନି, ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ମୁଦୂନି। ସଦ୍ଧାଦୟୋ ଆକାରାତି ସଦ୍ଦହନାଦିପ୍ପକାରେ ୱଦତି। ସୁନ୍ଦରାତି କଲ୍ୟାଣା। ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟଂ ପନ ‘‘ୟେସଂ ଆସୟାଦୟୋ କୋଟ୍ଠାସା ସୁନ୍ଦରା, ତେ ସ୍ୱାକାରା’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୧୪) ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମାୟ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାୟ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟତୋ ସଦ୍ଧାସମ୍ପଦାଦିୱସେନ ଅଜ୍ଝାସୟସ୍ସ ସୁନ୍ଦରତାତି, ତବ୍ବିପରିୟାୟତୋ ଅସୁନ୍ଦରତାତି। କାରଣଂ ନାମ ପଚ୍ଚୟାକାରୋ, ସଚ୍ଚାନି ୱା। ପରଲୋକନ୍ତି ସମ୍ପରାୟଂ। ତଂ ଦୁକ୍ଖାୱହଂ ୱଜ୍ଜଂ ୱିୟ ଭୟତୋ ପସ୍ସିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରଲୋକଞ୍ଚେୱ ୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ଭୟତୋ ପସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ସମ୍ପତ୍ତିଭୱତୋ ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ତା ୱିପତ୍ତିଭୱୋ ‘‘ପରଲୋକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପର...ପେ... ପସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି।

ଅୟଂପନେତ୍ଥ ପାଠଇତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା’’ଦିପଦାନଂ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନେ ଅୟଂ ତସ୍ସ ତଥାଭାୱସାଧକପାଠଇ। ସଦ୍ଧାଦୀନଞ୍ହି ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକଧମ୍ମାନଂ ବଲୱଭାୱୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେନେୱ ହୋତି, ତେସଞ୍ଚ ବଲୱଭାୱୋ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେନାତି ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକଧମ୍ମାନଂ ସୱିସେସଂ ଅତ୍ଥିତାନତ୍ଥିତାୱସେନ ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା ମହାରଜକ୍ଖା’’ତି ଆଦୟୋ ପାଠଇୟଂ (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୧) ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା। ଇତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା, ଅସଦ୍ଧିୟାଦୀନଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚ ମହାରଜକ୍ଖା। ଏୱଂ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୟୋତି ୱିଭାୱିତା ପଞ୍ଞାସ ପୁଗ୍ଗଲା। ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ପନ ଅନ୍ତରଭେଦେନ ଅନେକଭେଦା ୱେଦିତବ୍ବା। ଖନ୍ଧାଦୟୋ ଏୱ ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ, ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଭୂତୋ ଲୋକୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଲୋକୋ, ସୁଗତିସଙ୍ଖାତୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ, ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି ଏତେନାତି ସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକୋ ସୁଗତିସଂୱତ୍ତନିୟୋ କମ୍ମଭୱୋ। ଦୁଗ୍ଗତିସଙ୍ଖାତୌପପତ୍ତିଭୱଦୁଗ୍ଗତିସଂୱତ୍ତନିୟକମ୍ମଭୱା ୱିପତ୍ତିଭୱଲୋକୱିପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକା।

ପୁନ ଏକକଦୁକାଦିୱସେନ ଲୋକଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆହାରାଦୟୋ ହି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୩; ଅ। ନି। ୧୦।୨୭, ୨୮; ପଟି। ମ। ୧।୨, ୧୧୨, ୨୦୮) ୟାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ କଥାୟ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତା ୱୁତ୍ତା, ତାୟ ସବ୍ବୋ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ଏକୋ ଏକୱିଧୋ ପକାରନ୍ତରସ୍ସାଭାୱତୋ। ‘‘ଦ୍ୱେ ଲୋକା’’ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନାମଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣଂ ତସ୍ସ ଅଲୋକସଭାୱତ୍ତା। ନନୁ ଚ ‘‘ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ ମଗ୍ଗଫଲାନମ୍ପି ଲୋକତା ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ‘‘ଇଧ ଲୋକୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅଥ ୱା ନ ଲୁଜ୍ଜତି ନ ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ୟୋ ଗହିତୋ, ତଥା ନ ହୋତି, ସୋ ଲୋକୋତି ତଂଗହଣରହିତାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ନତ୍ଥି ଲୋକତା। ଉପାଦାନାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଅନୁରୋଧାଦିୱତ୍ଥୁଭୂତା ଲାଭାଦୟୋ ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମା। ଦସାୟତନାନୀତି ଦସ ରୂପାୟତନାନି ୱିୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସୟସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତସ୍ସ ଚ ସବ୍ବଂ ତେଭୂମକକମ୍ମଂ ଗରହିତବ୍ବଂ, ୱଜ୍ଜିତବ୍ବଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବେ ଅଭିସଙ୍ଖାରା ୱଜ୍ଜଂ, ସବ୍ବେ ଭୱଗାମିକମ୍ମା ୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତି। ୟେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଦ୍ଧାଦୟୋ ମନ୍ଦା, ତେ ଇଧ ‘‘ଅସ୍ସଦ୍ଧା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା। ନ ପନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋତି ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଦୁକାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଦୁକେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଞାସାୟ ଆକାରେହି ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଜାନାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଅନ୍ୱୟତୋ, ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପରୋପରିୟତ୍ତଂ ଜାନାତୀତି କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖାଦିୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ତେ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜାୱ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ନ ଏକେକା।

ଉପ୍ପଲାନି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଲିନୀ, ଗଚ୍ଛୋପି ଜଲାସୟୋପି, ଇଧ ପନ ଜଲାସୟୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଉପ୍ପଲୱନେ’’ତି। ୟାନି ଉଦକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନିମୁଗ୍ଗାନେୱ ହୁତ୍ୱା ପୁସନ୍ତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି, ତାନି ଅନ୍ତୋନିମୁଗ୍ଗପୋସୀନୀ।ଦୀପିତାନୀତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପକାସିତାନି, ଇଧେୱ ୱା ‘‘ଅଞ୍ଞାନିପୀ’’ତିଆଦିନା ଦୀପିତାନି। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଉଗ୍ଘଟନଂ ନାମ ଞାଣୁଗ୍ଘଟନଂ, ଞାଣେ ଉଗ୍ଘଟିତମତ୍ତେ ଏୱ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପଞ୍ଚିତଂ ୱିତ୍ଥାରମେୱମତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଉଦ୍ଦେସାଦୀହି ନେତବ୍ବୋତି ନେୟ୍ୟୋ। ସହ ଉଦାହଟୱେଲାୟାତି ଉଦାହାରେ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସେ ଉଦାହଟମତ୍ତେ ଏୱ। ଧମ୍ମାଭିସମୟୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିସମୟୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ସଙ୍ଖିତ୍ତେନ ମାତିକାୟ ଦୀପିୟମାନାୟ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି

ଅଯଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତେନ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ଵା ଵିତ୍ଥାରେନ ଅତ୍ଥେ ଵିଭଜିଯମାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋ ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଉଦ୍ଦେସତୋତି ଉଦ୍ଦେସହେତୁ, ଉଦ୍ଦିସନ୍ତସ୍ସ, ଉଦ୍ଦିସାପେନ୍ତସ୍ସ ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିପୁଚ୍ଛତୋତି ଅତ୍ଥଂ ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ଅନୁପୁବ୍ବେନଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି। ନ ତାଯ ଜାତିଯା ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତୀତି ତେନ ଅତ୍ତଭାଵେନ ମଗ୍ଗଂ ଵା ଫଲଂ ଵା ଅନ୍ତମସୋ ଝାନଂ ଵା ଵିପସ୍ସନଂ ଵା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଦପରମୋତି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦମେଵ ପରମଂ ଅସ୍ସାତି ‘‘ପଦପରମୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ଯେତି ଯେ ଦୁଵିଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ ଵିଭଙ୍ଗେ କମ୍ମାଵରଣେନାତି ପଞ୍ଚଵିଧେନ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମେନ। ଵିପାକାଵରଣେନାତି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯା। ଯସ୍ମା ଦୁହେତୁକାନମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିଵେଧୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିପି ‘‘ଵିପାକାଵରଣମେଵା’’ତି ଵେଦିତବ୍ବା। କିଲେସାଵରଣେନାତି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା। ଅସ୍ସଦ୍ଧାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସଦ୍ଧା ରହିତା। ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକାତି କତ୍ତୁକମ୍ଯତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦରହିତା, ଉତ୍ତରକୁରୁକା ମନୁସ୍ସା ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକଟ୍ଠାନଂ ପଵିଟ୍ଠା। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାତି ଭଵଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପରିହୀନା, ଭଵଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପନ ପରିପୁଣ୍ଣାଯପି ଯସ୍ସ ଭଵଙ୍ଗଂ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସୋପି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ଏଵ ନାମ। ଅଭବ୍ବା ନିଯାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁସମ୍ମତ୍ତନ୍ତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମସଙ୍ଖାତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଅଭବ୍ବା। ‘‘ନ କମ୍ମାଵରଣେନା’’ତିଆଦୀନି ଵୁତ୍ତଵିପରିଯାଯେନ ଵେଦିତବ୍ବାନି।

‘‘ରାଗଚରିତା’’ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯଂ [ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୂସାଯଂ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂଵଣ୍ଣନାଯନ୍ତି ଭଵିତବ୍ବଂ –

‘‘ସା ଏସା ପରମତ୍ଥାନଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଥାରହଂ;

ନିଧାନତୋ ପରମତ୍ଥ-ମଞ୍ଜୂସା ନାମ ନାମତୋ’’ତି। (ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗମହାଟୀକାଯ ନିଗମନେ ସଯମେଵ ଵୁତ୍ତତ୍ତା)] ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂଵଣ୍ଣନାଯଂ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ;

୭୦।ଆରବ୍ଭାତି ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଜାନାପନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଲୋ ପବ୍ବତୋ ଉଚ୍ଚୋ ହୋତି ଥିରୋ ଚ, ନ ପଂସୁପବ୍ବତୋ, ମିସ୍ସକପବ୍ବତୋ ଵାତି ଆହ ‘‘ସେଲେ ଯଥା ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନୀ’’ତି। ଧମ୍ମମଯଂ ପାସାଦନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମମାହ। ସୋ ହି ପବ୍ବତସଦିସୋ ଚ ହୋତି ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପାସାଦସଦିସୋ ଚ, ପଞ୍ଞାପରିଯାଯୋ ଵା ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ । ସା ହି ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପାସାଦୋତି ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୬) ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ତଥା ଚାହ –

‘‘ପଞ୍ଞାପାସାଦମାରୁଯ୍ହ, ଅସୋକୋ ସୋକିନିଂ ପଜଂ;

ପବ୍ବତଟ୍ଠୋଵ ଭୂମଟ୍ଠେ, ଧୀରୋ ବାଲେ ଅଵେକ୍ଖତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୨୮);

‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଯଥା ପବ୍ବତେ ଠତ୍ଵା ରତ୍ତନ୍ଧକାରେ ହେଟ୍ଠା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଖେତ୍ତେ କେଦାରପାଳିକୁଟିଯୋ, ତତ୍ଥ ସଯିତମନୁସ୍ସା ଚ ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି ଅନୁଜ୍ଜଲଭାଵତୋ। କୁଟିକାସୁ ପନ ଅଗ୍ଗିଜାଲା ପଞ୍ଞାଯତି ଉଜ୍ଜଲଭାଵତୋ ଏଵଂ ଧମ୍ମପାସାଦମାରୁଯ୍ହ ସତ୍ତଲୋକଂ ଓଲୋକଯତୋ ଭଗଵତୋ ଞାଣସ୍ସ ଆପାଥଂ ନାଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅକତକଲ୍ଯାଣା ସତ୍ତା ଞାଣଗ୍ଗିନା ଅନୁଜ୍ଜଲଭାଵତୋ, ଅନୁଳାରଭାଵତୋ ଚ ରତ୍ତିଂ ଖିତ୍ତା ସରା ଵିଯ ହୋନ୍ତି। କତକଲ୍ଯାଣା ପନ ଭବ୍ବପୁଗ୍ଗଲା ଦୂରେ ଠିତାପି ଭଗଵତୋ ଞାଣସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ପରିପକ୍କଞାଣଗ୍ଗିତାଯ ସମୁଜ୍ଜଲଭାଵତୋ, ଉଳାରସନ୍ତାନତାଯ ହିମଵନ୍ତପବ୍ବତୋ ଵିଯ ଚାତି ଏଵଂ ଯୋଜନା ଵେଦିତବ୍ବା।

ଉଟ୍ଠେହୀତି ତ୍ଵଂ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାସଙ୍ଖାତସଙ୍କୋଚାପତ୍ତିତୋ କିଲାସୁଭାଵତୋ ଉଟ୍ଠହ। ଵୀରିଯଵନ୍ତତାଯାତି ସାତିସଯ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନଵୀରିଯଵନ୍ତତାଯ। ଵୀରସ୍ସ ହି ଭାଵୋ, କମ୍ମଂ ଵା ଵୀରିଯଂ। କିଲେସମାରସ୍ସ ଵିଯ ମଚ୍ଚୁମାରସ୍ସପି ଆଯତିଂ ଅସମ୍ଭଵତୋ ‘‘ମଚ୍ଚୁକିଲେସମାରାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରଵିଜଯସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣଂ କିଲେସମାରଵିଜଯେନେଵ ତବ୍ବିଜଯସ୍ସ ଜୋତିତଭାଵତୋ। ଵାହନସମତ୍ଥତାଯାତି ସଂସାରମହାକନ୍ତାରତୋ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଖେମପ୍ପଦେସଂ ସମ୍ପାପନସମତ୍ଥତାଯ।

୭୧। ‘‘ଅପାରୁତଂ ତେସଂ ଅମତସ୍ସ ଦ୍ଵାର’’ନ୍ତି କେଚି ପଠନ୍ତି। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦ୍ଵାରଂ ପଵିସନମଗ୍ଗୋ ଵିଵରିତ୍ଵା ଠପିତୋ ମହାକରୁଣୂପନିସ୍ସଯେନ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଅଧିଗତତ୍ତା। ସଦ୍ଧଂ ପମୁଞ୍ଚନ୍ତୂତି ସଦ୍ଧଂ ପଵେଦେନ୍ତୁ, ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଦହନାକାରଂ ଉପଟ୍ଠାପେନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖେନ ଅକିଚ୍ଛେନ ପଵତ୍ତନୀଯତାଯ ସୁପ୍ପଵତ୍ତିତଂ। ନ ଭାସିଂ ନ ଭାସିସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତେସି।

ଅଗ୍ଗସାୱକଯୁଗୱଣ୍ଣନା

୭୩।ସଲ୍ଲପିତ୍ୱାତି ‘‘ୱିପ୍ପସନ୍ନାନି ଖୋ ତେ ଆୱୁସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ’’ତିଆଦିନା (ମହାୱ। ୬୦) ଆଲାପସଲ୍ଲାପଂ କତ୍ୱା। ତଞ୍ହିସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଅହୋସି।

୭୫-୬।ଅନୁପୁବ୍ବିଂକଥନ୍ତି ଅନୁପୁବ୍ବିଯା ଅନୁପୁବ୍ବଂ କଥେତବ୍ବଂ କଥଂ। କା ପନ ସାତି? ଦାନାଦିକଥା। ତତ୍ଥ ଦାନକଥା ତାୱ ପଚୁରଜନେସୁ ପୱତ୍ତିଯା ସବ୍ବସାଧାରଣତ୍ତା, ସୁକରତ୍ତା, ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉପାଯଭାୱତୋ ଚ ଆଦିତୋ କଥିତା। ପରିଚ୍ଚାଗସୀଲୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରିଗ୍ଗହୱତ୍ଥୂସୁ ନିସ୍ସଙ୍ଗଭାୱତୋ ସୁଖେନେୱ ସୀଲାନି ସମାଦିଯତି, ତତ୍ଥ ଚ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ ହୋତି। ସୀଲେନ ଦାଯକପଟିଗ୍ଗାହକୱିସୁଦ୍ଧିତୋ ପରାନୁଗ୍ଗହଂ ୱତ୍ୱା ପରପୀଳାନିୱତ୍ତିୱଚନତୋ, କିରିଯଧମ୍ମଂ ୱତ୍ୱା ଅକିରିଯଧମ୍ମୱଚନତୋ, ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଂ ୱତ୍ୱା ଭୱସମ୍ପତ୍ତିହେତୁୱଚନତୋ ଚ ଦାନକଥାନନ୍ତରଂ ସୀଲକଥା କଥିତା, ତଞ୍ଚେ ଦାନସୀଲଂ ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ, ଅଯଂ ଭୱସମ୍ପତ୍ତି ତସ୍ସ ଫଲନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଇମେହି ଚ ଦାନସୀଲମଯେହି ପଣୀତପଣୀତତରାଦିଭେଦଭିନ୍ନେହି ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂହି ଏତା ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୀସୁ ପଣୀତପଣୀତତରାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ଅପରିମେଯ୍ୟା ଦିବ୍ବଭୋଗଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସଗ୍ଗକଥଂ। ୱତ୍ୱା ଅଯଂ ସଗ୍ଗୋ ରାଗାଦୀହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ, ସବ୍ବଦା ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗକଥା କଥେତବ୍ବା। ମଗ୍ଗଞ୍ଚ କଥେନ୍ତେନ ତଦଧିଗମୁପାଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନାପି, ପଗେୱ ଇତରେ ସବ୍ବେପି କାମା ନାମ ବହ୍ୱାଦୀନୱା, ଅନିଚ୍ଚା ଅଧୁୱା, ୱିପରିଣାମଧମ୍ମାତି କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ, ହୀନା, ଗମ୍ମା, ପୋଥୁଜ୍ଜନିକା, ଅନରିଯା, ଅନତ୍ଥସଞ୍ହିତାତି ତେସଂ ଓକାରୋ ଲାମକଭାୱୋ, ସବ୍ବେପି ଭୱା କିଲେସାନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତାତି ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ, ସବ୍ବସୋ କିଲେସୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସୋ ଚ କଥେତବ୍ବୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ମଗ୍ଗନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଆଦିଅତ୍ଥଜୋତକେନ ବୋଧିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୁଖାନଂ ନିଦାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ, ସମ୍ପରାଯିକାନଂ, ନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଞ୍ଚାତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ସୁଖାନଂ କାରଣଂ। ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଭୋଗସୁଖଂ ନାମ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଦାନନିଦାନନ୍ତି ପାକଟୋ ଯମତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନ ତଂ ଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ, ତସ୍ସାପି ଦାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ। ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲନ୍ତି ଯା ଇମା ଲୋକେ ପଦେସରଜ୍ଜଂ ସିରିସ୍ସରିଯଂ ସତ୍ତରତନସମୁଜ୍ଜଲଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପଦାତି ଏୱଂପଭେଦା ମାନୁସିକା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ, ଯା ଚ ଚାତୁମହାରାଜିକଚାତୁମହାରାଜାଦିଭେଦା ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯୋ, ଯା ୱା ପନଞ୍ଞାପି ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ, ତାସଂ ସବ୍ବାସଂ ଇଦଂ ଦାନଂ ନାମ ମୂଲଂ କାରଣଂ। ଭୋଗାନନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ‘‘ଭୋଗୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ମନାପିଯରୂପାଦୀନଂ, ତନ୍ନିସ୍ସଯାନଞ୍ଚ ଉପଭୋଗସୁଖାନଂ। ଅୱସ୍ସଯଟ୍ଠେନ ପତିଟ୍ଠା। ୱିସମଗତସ୍ସାତି ବ୍ଯସନପ୍ପତ୍ତସ୍ସ। ତାଣନ୍ତି ରକ୍ଖା ତତୋ ପରିପାଲନତୋ। ଲେଣନ୍ତି ବ୍ଯସନେହି ପରିପାଚିଯମାନସ୍ସ ଓଲୀଯନପଦେସୋ। ଗତୀତି ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ପରାଯଣନ୍ତି ପଟିସରଣଂ। ଅୱସ୍ସଯୋତି ୱିନିପତିତୁଂ ଅଦେନ୍ତୋ ନିସ୍ସଯୋ। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଓଲୁବ୍ଭାରମ୍ମଣଂ।

ରତନମଯସୀହାସନସଦିସନ୍ତି ସବ୍ବରତନମଯସତ୍ତଙ୍ଗମହାସୀହାସନସଦିସଂ ମହଗ୍ଘଂ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବସୋ ୱିନିପତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନତୋ। ମହାପଥୱିସଦିସଂ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଲଭାପନତୋ। ଆଲମ୍ବନରଜ୍ଜୁସଦିସନ୍ତି ଯଥା ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଆଲମ୍ବନରଜ୍ଜୁ ଉଟ୍ଠିଟ୍ଠତୋ, ତିଟ୍ଠତୋ ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭୋ, ଏୱଂ ଦାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା, ଠିତିଯା ଚ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନାତି ଦୁଗ୍ଗତିଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନ। ସମସ୍ସାସନଟ୍ଠେନାତି ଲୋଭମଚ୍ଛରିଯାଦିପଟିସତ୍ତୁପଦ୍ଦୱତୋ ସମ୍ମଦେୱ ଅସ୍ସାସନଟ୍ଠେନ। ଭଯପରିତ୍ତାଣଟ୍ଠେନାତି ଦାଲିଦ୍ଦିଯଭଯତୋ ପରିପାଲନଟ୍ଠେନ। ମଚ୍ଛେରମଲାଦୀହୀତି ମଚ୍ଛେରଲୋଭଦୋସେସ୍ସାୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦିଚିତ୍ତମଲେହି। ଅନୁପଲିତ୍ତଟ୍ଠେନାତି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ। ତେସନ୍ତି ମଚ୍ଛେରମଲାଦିକଚୱରାନଂ। ଏତେହି ଏୱ ଦୁରାସଦଟ୍ଠେନ। ଅସନ୍ତାସନଟ୍ଠେନାତି ଅନଭିଭୱନୀଯତାଯ ସନ୍ତାସାଭାୱେନ। ଯୋ ହି ଦାଯକୋ ଦାନପତି, ସୋ ସମ୍ପତିପି କୁତୋଚି ନ ଭାଯତି, ପଗେୱ ଆଯତିଂ। ଧମ୍ମସୀସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱୁତ୍ତୋ। ବଲୱନ୍ତଟ୍ଠେନାତି ମହାବଲୱତାଯ। ଦାଯକୋ ହି ଦାନପତି ସମ୍ପତି ପକ୍ଖବଲେନ ବଲୱା ହୋତି, ଆଯତିଂ ପନ କାଯବଲାଦୀହିପି। ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଟ୍ଠେନାତି ‘‘ୱଡ୍ଢିକାରଣ’’ନ୍ତି ଅଭିସମ୍ମତଭାୱେନ। ୱିପତ୍ତିଭୱତୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱୂପନଯନଂ ଖେମନ୍ତଭୂମିସମ୍ପାପନଂ, ଭୱସଙ୍ଗାମତୋ ଯୋଗକ୍ଖେମସମ୍ପାପନଞ୍ଚ ଖେମନ୍ତଭୂମିସମ୍ପାପନଟ୍ଠୋ।

ଇଦାନି ଦାନଂ ୱଟ୍ଟଗତା ଉକ୍କଂସପ୍ପତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ୱିଯ ୱିୱଟ୍ଟଗତାପି ତା ସମ୍ପାଦେତୀତି ବୋଧିଚରିଯଭାୱେନପି ଦାନଗୁଣେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦାନଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସକ୍କମାରବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଅତ୍ତହିତାଯ ଏୱ, ଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତି ପନ ଅତ୍ତହିତାଯ, ପରହିତାଯ ଚାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସା ତାସଂ ପରତୋ ୱୁତ୍ତା, ଏତା ଲୋକିଯା, ଇମା ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ତତୋ ପରଂ ‘‘ସାୱକପାରମୀଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ଉକ୍କଟ୍ଠୁକ୍କଟ୍ଠତରୁକ୍କଟ୍ଠତମାତି ଦସ୍ସେତୁଂ କମେନ ଞାଣତ୍ତଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଂ ପନ ଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଏତେନେୱସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯାପି ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଦୀପିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦାନଞ୍ଚ ନାମ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟେସୁ ହିତଜ୍ଝାସୟେନ ୱା ପୂଜନଜ୍ଝାସୟେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକସ୍ସ ପରେସଂ ପରିଚ୍ଚଜନଂ, ତସ୍ମା ଦାୟକୋ ସତ୍ତେସୁ ଏକନ୍ତହିତଜ୍ଝାସୟୋ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ‘‘ପରେସଂ ହିଂସତି, ପରେସଂ ୱା ସନ୍ତକଂ ହରତୀ’’ତି ଅଟ୍ଠାନମେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦାନଂ ଦଦନ୍ତୋ ସୀଲଂ ସମାଦାତୁଂ ସକ୍କୋତୀ’’ତି। ସୀଲସଦିସୋ ଅଲଙ୍କାରୋ ନତ୍ଥୀତି ଅକିତ୍ତିମଂ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବକାଲଂ ସୋଭାୱିସେସାୱହତ୍ତା। ସୀଲପୁପ୍ଫସଦିସଂ ପୁପ୍ଫଂ ନତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସୀଲଗନ୍ଧସଦିସୋ ଗନ୍ଧୋ ନତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଚନ୍ଦନଂ ତଗରଂ ୱାପୀ’’ତିଆଦିକା (ଧ। ପ। ୫୫) ଗାଥା, ‘‘ଗନ୍ଧୋ ଇସୀନଂ ଚିରଦିକ୍ଖିତାନଂ, କାୟା ଚୁତୋ ଗଚ୍ଛତି ମାଲୁତେନା’’ତିଆଦିକା (ଜା। ୨।୧୭।୫୫) ଚ ୱତ୍ତବ୍ବା । ସୀଲଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ଆଭରଣଞ୍ଚେୱ ଅଲଙ୍କାରୋ ଚ ଗନ୍ଧୱିଲେପନଞ୍ଚ ପରସ୍ସ ଦସ୍ସନୀୟଭାୱାୱହଞ୍ଚ। ତେନାହ ‘‘ସୀଲାଲଙ୍କାରେନ ହୀ’’ତିଆଦି।

‘‘ଅୟଂ ସଗ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି ଇଦଂ ମଜ୍ଝିମେହି ଛନ୍ଦାଦୀହି ଆରଦ୍ଧଂ ସୀଲଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ତେନାହ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା –

‘‘ହୀନେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନ, ଖତ୍ତିୟେ ଉପପଜ୍ଜତି;

ମଜ୍ଝିମେନ ଚ ଦେୱତ୍ତଂ, ଉତ୍ତମେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ଜା। ୨।୨୨।୪୨୯);

ଇଟ୍ଠୋତି ସୁଖୋ, କନ୍ତୋତି କମନୀୟୋ, ମନାପୋତି ମନୱଡ୍ଢନକୋ, ତଂ ପନସ୍ସ ଇଟ୍ଠାଦିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିଚ୍ଚମେତ୍ଥ କୀଳିଆ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଚ୍ଚନ୍ତି ସବ୍ବକାଲଂ କୀଳିଆତି କାମୂପସଂହିତା ସୁଖୱିହାରା। ସମ୍ପତ୍ତିୟୋତି ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିୟୋ। ଦିବ୍ବନ୍ତି ଦିବ୍ବଭୱଂ ଦେୱଲୋକପରିୟାପନ୍ନଂ। ସୁଖନ୍ତି କାୟିକଂ, ଚେତସିକଞ୍ଚ ସୁଖଂ। ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଦିବ୍ବଭୱଂ ଆୟୁସମ୍ପତ୍ତିଂ, ୱଣ୍ଣୟସୋସ୍ସରିୟସମ୍ପତ୍ତିଂ, ରୂପାଦିସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ। ଏୱମାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୟାମାଦୀହି ଅନୁଭୱିତବ୍ବଂ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱଦତି।

ଅପ୍ପସ୍ସାଦାତି ନିରସ୍ସାଦା ପଣ୍ଡିତେହି ୟଥାଭୂତଂ ପସ୍ସନ୍ତେହି ତତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତାଭାୱତୋ। ବହୁଦୁକ୍ଖାତି ମହାଦୁକ୍ଖା ସମ୍ପତି, ଆୟତିଞ୍ଚ ୱିପୁଲଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧତ୍ତା। ବହୁପାୟାସାତି ଅନେକୱିଧପରିସ୍ସୟା। ଏତ୍ଥାତି କାମେସୁ। ଭିୟ୍ୟୋତି ବହୁଂ। ଦୋସୋତି ଅନିଚ୍ଚତାଦିନା, ଅପ୍ପସ୍ସାଦତାଦିନା ଚ ଦୂସିତଭାୱୋ, ୟତୋ ତେ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଚିତ୍ତଂ ନାରାଧେନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଆଦୀନଂ ୱାତି ପୱତ୍ତତୀତି ଆଦୀନୱୋ, ପରମକପଣତା, ତଥା ଚ କାମା ୟଥାଭୂତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଲାମକଭାୱୋତି ନିହୀନଭାୱୋ ଅସେଟ୍ଠେହି ସେୱିତବ୍ବତ୍ତା, ସେଟ୍ଠେହି ନ ସେୱିତବ୍ବତ୍ତା ଚ। ସଂକିଲିସ୍ସନନ୍ତି ୱିବାଧେତବ୍ବତା ଉପତାପେତବ୍ବତା। ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୟତ୍ତକା କାମେସୁ ଆଦୀନୱା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ତତ୍ତକା ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସା। ଅପି ଚ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ନାମେତଂ ଅସମ୍ବାଧଂ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କାମେହି, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କାମସଞ୍ଞାୟ, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କାମୱିତକ୍କେହି, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କାମପରିଳାହେହି, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ବ୍ୟାପାଦତୋ’’ତିଆଦିନା (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୩।୨୬ ମହାୱଗ୍ଗେ) ନୟେନ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସେ ପକାସେସି, ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ, ଝାନାଦୀସୁ ଚ ଗୁଣେ ୱିଭାୱେସି ୱଣ୍ଣେସି।

ୱୁତ୍ତନୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୟଂ ଅୱୁତ୍ତନୟଂ ‘‘କଲ୍ଲଚିତ୍ତେ’’ତିଆଦି, ତତ୍ଥ କଲ୍ଲଚିତ୍ତେତି କମ୍ମନିୟଚିତ୍ତେ, ହେଟ୍ଠା ପୱତ୍ତିତଦେସନାୟ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୀନଂ ଚିତ୍ତଦୋସାନଂ ୱିଗତତ୍ତା ଉପରିଦେସନାୟ ଭାଜନଭାୱୂପଗମନେନ କମ୍ମକ୍ଖମଚିତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୟୋ ହି ୟସ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ରୋଗଭୂତା ତଦା ତେ ୱିଗତା, ତସ୍ମା ଅରୋଗଚିତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିମାନାଦିକିଲେସୱିଗମନେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତେ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିୱିଗମେନ ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତେ। ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟଂ ଉଳାରପୀତିପାମୋଜ୍ଜୟୋଗେନ ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତେ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାସମ୍ପତ୍ତିୟା ପସନ୍ନଚିତ୍ତେ। ୟଦା ଚ ଭଗୱା ଅଞ୍ଞାସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଥ ୱା କଲ୍ଲଚିତ୍ତେତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱିଗମେନ ଅରୋଗଚିତ୍ତେ। ମୁଦୁଚିତ୍ତେତି ବ୍ୟାପାଦୱିଗମେନ ମେତ୍ତାୱସେନ ଅକଥିନଚିତ୍ତେ। ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତେତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଗମେନ ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ୱିଗତତ୍ତା ତେନ ଅପିହିତଚିତ୍ତେ। ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତେତି ଥିନମିଦ୍ଧୱିଗମେନ ସମ୍ପଗ୍ଗହିତୱସେନ ଅଲୀନଚିତ୍ତେ। ପସନ୍ନଚିତ୍ତେତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱିଗମେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟଂ ଅଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତେ, ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ସେୟ୍ୟଥାପୀ’’ତିଆଦିନା ଉପମାୱସେନ ନେସଂ ସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ, ଅରିୟମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଅପଗତକାଳକନ୍ତି ୱିଗତକାଳକଂ। ସମ୍ମଦେୱାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଏୱ। ରଜନନ୍ତି ନୀଲପୀତାଦିରଙ୍ଗଜାତଂ। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେୟ୍ୟାତି ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ ପଭସ୍ସରଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ତସ୍ମିଂୟେୱ ଆସନେତି ତିସ୍ସମେୱ ନିସଜ୍ଜାୟଂ, ଏତେନ ନେସଂ ଲହୁୱିପସ୍ସକତା, ତିକ୍ଖପଞ୍ଞତା, ସୁଖପଟିପଦାଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତା ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ୱିରଜନ୍ତି ଅପାୟଗମନୀୟରାଗରଜାଦୀନଂ ୱିଗମେନ ୱିରଜଂ। ଅନୱସେସଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାମଲାପଗମନେନ ୱୀତମଲଂ। ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସରଜାଭାୱେନ ୱା ୱିରଜଂ। ପଞ୍ଚୱିଧଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟମଲାପଗମନେନ ୱୀତମଲଂ। ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାୟୁସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୩୮୩) ହେଟ୍ଠିମା ତୟୋ ମଗ୍ଗା ୱୁତ୍ତା, ଚୂଳରାହୁଲୋୱାଦେ (ମ। ନି। ୩।୪୧୬) ଆସୱକ୍ଖୟୋ, ଇଧ ପନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ‘‘ୟଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନନ୍ତି। ନନୁ ଚ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ, ନ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ। ୟସ୍ମା ତଂ ନିରୋଧଂ

ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କିଚ୍ଚଓସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଗତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ।

''ସୁଦ୍ଧଂ ୱତ୍ଥ''ନ୍ତି ନିଦସ୍ସିତୌପମାଯଂ ଇଦଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱତ୍ଥଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତଂ, ୱତ୍ଥସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକମଲେହି କିଲିଟ୍ଠଭାୱୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରାଗାଦିମଲେହି ସଂକିଲିଟ୍ଠଭାୱୋ , ଧୋୱନସିଲା ୱିଯ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା, ଉଦକଂ ୱିଯ ସଦ୍ଧା, ଉଦକେ ତେମେତ୍ୱା ଉସଗୋମଯଛାରିକାଭରେହି କାଳଅକପଦେସେ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱତ୍ଥସ୍ସ ଧୋୱନପଯୋଗୋ ୱିଯ ସଦ୍ଧାସିନେହେନ ତେମେତ୍ୱା ତେମେତ୍ୱା ସତିସମାଧିପଞ୍ଞାହି ଦୋସେ ସିଥିଲୀ କତ୍ୱା ସୁତାଦିୱିଧିନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋଧନେ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ, ତେନ ପଯୋଗେନ ୱତ୍ଥେ ନାନାକାଳଅକାପଗମୋ ୱିଯ ୱୀରିଯାରମ୍ଭେନ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ, ରଙ୍ଗଜାତଂ ୱିଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତେନ ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ଥସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱୋ ୱିଯ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ପରିଯୋଦପନନ୍ତି। ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମା''ତି ୱତ୍ୱା ଦସ୍ସନଂ ନାମ ଞାଣଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥୀତି ତଂ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ପତ୍ତଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ତି ଚ ଞାଣସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ୱିଜ୍ଜତୀତି ତତୋ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ୱିଦିତଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନ ୱିଦିତଧମ୍ମତା ଧମ୍ମେସୁ ଏକଦେସେନାପି ହୋତୀତି ନିପ୍ପଦେସତୋ ୱିଦିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପରିଯୋଗାଳ୍ହଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ନେସଂ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧିଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି। ମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ହି ଏକାଭିସମଯୱସେନ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତଂ ନିପ୍ପଦେସତୋୱ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ସମନ୍ତତୋ ଓଗାହନ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୭୭।ଚୀୱରଦାନାଦୀନୀତି ଚୀୱରାଦିପରିକ୍ଖାରଦାନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଯୋ ହି ଚୀୱରାଦିକେ ଅଟ୍ଠ ପରିକ୍ଖାରେ, ପତ୍ତଚୀୱରମେୱ ୱା ସୋତାପନ୍ନାଦିଅରିଯସ୍ସ, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ୱା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଦତ୍ୱା ''ଇଦଂ ପରିକ୍ଖାରଦାନଂ ଅନାଗତେ ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୂ''ତି ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେସି, ତସ୍ସ ଚ ସତି ଅଧିକାରସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ଇଦ୍ଧିମଯପରିକ୍ଖାରଲାଭାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱସ୍ସସତିକତ୍ଥେରା ୱିଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପନ୍ନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସନ୍ଦସ୍ସେସୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି। ଇଧଲୋକତ୍ଥନ୍ତି ଇଧଲୋକଭୂତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତମତ୍ଥଂ। ପରଲୋକତ୍ଥନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦସ୍ସେସୀତି ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ, ସଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ଦସ୍ସେସି। ତେନାହ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଦସ୍ସେସି। ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳଅନତୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦସ୍ସେସି। ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ଅନତ୍ତାତି ଦସ୍ସେସି। ଇମେ ରୁପ୍ପନାଦିଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧେ ଦସ୍ସେସି। ଇମେ ଚକ୍ଖାଦିସଭାୱା ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋତି ଦସ୍ସେସି। ଇମାନି ଚକ୍ଖାଦିସଭାୱାନେୱ ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଭୂତାନି ଦ୍ୱାଦସ ଆଯତନାନୀତି ଦସ୍ସେସି। ଇମେ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ଜରାମରଣପରିଯୋସାନା ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଦସ୍ସେସି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଚ୍ଚଯତୋ ଚତ୍ତାରି, ଖଣତୋ ଏକନ୍ତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ଦସ୍ସେସି। ତଥାତି ଇମିନା ''ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନୀ''ତି ପଦଂ ଆକଡ୍ଢତି। ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ, ଏୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରଯନ୍ତି ଅଟ୍ଠମହାନିରଯସୋଳଅସୌସ୍ସଦନିରଯପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବସୋ ନିରଯଂ ଦସ୍ସେସି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିନ୍ତି ଅପଦଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦବହୁପ୍ପଦାଦିଭେଦଂ ମିଗପସୁପକ୍ଖିସରୀସପାଦିୱିଭାଗଂ ନାନାୱିଧଂ ତିରଚ୍ଛାନଲୋକଂ। ପେତ୍ତିୱିସଯନ୍ତି ଖୁପ୍ପିପାସିକୱନ୍ତାସିକପରଦତ୍ତୂପଜୀୱିନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକାଦିଭେଦଭିନ୍ନଂ ନାନାୱିଧଂ ପେତସତ୍ତଲୋକଂ। ଅସୁରକାଯନ୍ତି କାଲକଞ୍ଚିକାସୁରନିକାଯଂ। ଏୱଂ ତାୱ ଦୁଗ୍ଗତିଭୂତଂ ପରଲୋକତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ସୁଗତିଭୂତଂ ୱତ୍ତୁଂ ''ତିଣ୍ଣଂ କୁସଲାନଂ ୱିପାକ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱେହପ୍ଫଲେ ସୁଭକିଣ୍ହେଯେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଅସଞ୍ଞୀସୁ, ଅରୂପୀସୁ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଦସ୍ସେତବ୍ବାଯ ଅଭାୱତୋ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ ''ନୱନ୍ନଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାନ''ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଗଣ୍ହାପେସୀତି ତେ ଧମ୍ମେ ସମାଦିନ୍ନେ କାରାପେସି।

ସମୁତ୍ତେଜନଂ ନାମ ସମାଦିନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ଯଥା ଅନୁପକାରକା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, ପହୀଯନ୍ତି ଚ, ଉପକାରକା ଧମ୍ମା ପରିୱଡ୍ଢନ୍ତି, ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି ଚ, ତଥା ନେସଂ ଉସ୍ସାହୁପ୍ପାଦନନ୍ତି ଆହ ''ଅବ୍ଭୁସ୍ସାହେସୀ''ତି। ଯଥା ପନ ତଂ ଉସ୍ସାହୁପ୍ପାଦନଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଧଲୋକତ୍ଥଞ୍ଚେୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତାସେତ୍ୱା ତାସେତ୍ୱାତି ପରିଚ୍ଛତ୍ତଭାୱାପାଦନେନ ତେଜେତ୍ୱା ତେଜେତ୍ୱା। ଅଧିଗତଂ ୱିଯ କତ୍ୱାତି ଯେସଂ କଥେତି, ତେହି ତମତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅନୁଭୁଯ୍ୟମାନଂ ୱିଯ କତ୍ୱା। ୱେନେଯ୍ୟାନଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧେହି ପକାସିଯମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋପି ପାକଟତରୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ତଥା ହି ଭଗୱା ଏୱଂ ଥୋମୀଯତି –

''ଆଦିତ୍ତୋପି ଅଯଂ ଲୋକୋ, ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗିଭି;

ନ ତଥା ଯାତି ସଂୱେଗଂ, ସମ୍ମୋହପଲିଗୁଣ୍ଠିତୋ।

ସୁତ୍ୱାଦୀନୱସଞ୍ଞୁତ୍ତଂ, ଯଥା ୱାଚଂ ମହେସିନୋ;

ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋପି ବୁଦ୍ଧାନଂ, ୱଚନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପାକଟ’’ନ୍ତି।

ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକମ୍ମକାରଣପଞ୍ଚୱୀସତିମହାଭଯପ୍ପଭେଦଞ୍ଚା’’ତିଆଦି। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକମ୍ମକାରଣାନି ‘‘ହତ୍ଥମ୍ପି ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୭୮) ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ପଞ୍ଚୱୀସତିମହାଭଯାନି ‘‘ଜାତିଭଯଂ ଜରାଭଯଂ ବ୍ଯାଧିଭଯଂ ମରଣଭଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଚୂଳନି। ୧୨୩) ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଆଘାତନଭଣ୍ଡିକା ଅଧିକୁଟ୍ଟନକଠଇଙ୍ଗରଂ, ଯଂ ‘‘ଅଜ୍ଝାଧାନ’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣେନ ଚୋଦେସୀତି ‘‘ତଂତଂଗୁଣାଧିଗମେନ ଅଯମ୍ପି ତୁମ୍ହେହି ପଟିଲଦ୍ଧୋ, ଆନିସଂସୋ ଅଯମ୍ପୀ’’ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଏୱରୂପଂ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଚୋଦେନ୍ତୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ତେନାହ ‘‘ମହାନିସଂସଂ କତ୍ୱା କଥେସୀ’’ତି।

ତପ୍ପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ କିଲମଥନ୍ତି ସଙ୍ଖାରପୱତ୍ତିହେତୁକଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପରିସ୍ସମଂ ସଂୱିଘାତଂ ୱିହେସଂ। ଇଧାତି ହେଟ୍ଠା ପଠମମଗ୍ଗାଧିଗମତ୍ଥାଯ କଥାଯ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୂପସମଭାୱତୋ ସନ୍ତଂ। ଅତିତ୍ତିକରପରମସୁଖତାଯ ପଣୀତଂ। ସକଲସଂସାରବ୍ଯସନତୋ ତାଯନଟ୍ଠେନ ତାଣଂ। ତତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦହଦଯାନଂ ନିଲୀଯନଟ୍ଠାନତାଯ ଲେଣଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗତିପଟିସରଣଂ ପରମସ୍ସାସୋତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ମହାଜନକାଯପବ୍ବଜ୍ଜାୱଣ୍ଣନା

୮୦। ସଙ୍ଘପ୍ପହୋନକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଭାୱା ‘‘ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅପରିପୁଣ୍ଣତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ଏୱ ହି ତଦା ଅହେସୁଂ।

ଚାରିକାଅନୁଜାନନୱଣ୍ଣନା

୮୬। ‘‘କଦା ଉଦପାଦୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛଂ ‘‘ସମ୍ବୋଧିତୋ’’ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱା କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପିଣ୍ଡସଙ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିହାସି ସମ୍ବୋଧିତୋ ‘‘ସତ୍ତ ସଂୱଚ୍ଛରାନି ସତ୍ତ ମାସେ ସତ୍ତ ଦିୱସେ’’ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ତଦା ଅଭାୱତୋ। କିଲଞ୍ଜେହି ବହି ଛାଦାପେତ୍ୱା, ୱତ୍ଥେହି ଅନ୍ତୋ ପଟିଚ୍ଛାଦାପେତ୍ୱା, ଉପରି ଚ ୱତ୍ଥେହି ଛାଦାପେତ୍ୱା, ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ସୁୱଣ୍ଣ…ପେ… ୱିତାନଂ କାରାପେତ୍ୱା। ମାଲାୱଚ୍ଛକେତି ପୁପ୍ଫମାଲାହି ୱଚ୍ଛାକାରେନ ୱେଠିତେ। ଗନ୍ଧନ୍ତରେତି ଚାଟିଭରିତଗନ୍ଧସ୍ସ ଅନ୍ତରେ। ପୁପ୍ଫାନୀତି ଚାଟିଆଦିଭରିତାନି ଜଲଜପୁପ୍ଫାନି ଚେୱ ଚଙ୍କୋଟକାଦିଭରିତାନି ଥଲଜପୁପ୍ଫାନି ଚ।

କାମଞ୍ଚାଯଂ ରାଜା ବୁଦ୍ଧପିତା, ତଥାପି ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଲୋକଗରୁନୋ, ନ ତେ କେନଚି ୱସେ ୱତ୍ତେତବ୍ବା, ଅଥ ଖୋ ତେ ଏୱ ପରେ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେନ୍ତି, ତସ୍ମା ରାଜା ‘‘ନାହଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଦେମୀ’’ତି ଆହ।

ଦାନମୁଖନ୍ତି ଦାନକରଣୂପାଯଂ, ଦାନୱତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଦାନି ମେ ଅନୁଞ୍ଞାତାତି ଇଦାନି ମେ ଦାନଂ ନ ଅନୁଞ୍ଞାତା, ନୋ ନ ଅନୁଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିତସ୍ସନଜୀୱିତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଜୀୱିକା ଦାଲିଦ୍ଦିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସବ୍ବେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପହୋସୀତି ଭଗୱତୋ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠି ଚ ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନଂ ଭାଗତୋ ଦାତୁଂ ପହୋସି, ନ ସବ୍ବେସଂ ପରିଯତ୍ତଭାୱେନ। ତେନାହ ‘‘ସେନାପତିପି ଅତ୍ତନୋ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମଂ ଅଦାସୀ’’ତି। ଜେଟ୍ଠିକଟ୍ଠାନେତି ଜେଟ୍ଠିକଦେୱିଟ୍ଠାନେ।

ତଥେୱକତ୍ୱାତି ଚରପୁରିସେ ଠପେତ୍ୱା। ସୁଚିନ୍ତି ସୁଦ୍ଧଂ। ପଣୀତନ୍ତି ଉଳାରଂ, ଭାୱନପୁଂସକଞ୍ଚେତଂ ‘‘ଏକମନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨) ୱିଯ। ଭଞ୍ଜିତ୍ୱାତି ମଦ୍ଦିତ୍ୱା, ପୀଳେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିସପ୍ପିଖୀରାଦୀହିଯେୱାତି ଅନ୍ତୋଜାତସପ୍ପିଖୀରାଦୀହିଯେୱ, ଅମ୍ହାକମେୱ ଗାୱିଆଦିତୋ ଗହିତସପ୍ପିଆଦୀହିଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୦। ପରାପୱାଦଂ, ପରାପକାରଂ, ସୀତୁଣ୍ହାଦିଭେଦଞ୍ଚ ଗୁଣାପରାଧଂ ଖମତି ସହତି ଅଧିୱାସେତୀତି ଖନ୍ତି। ସା ପନ ଯସ୍ମା ସୀଲାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେ ସୱିସେସଂ ତପତି ସନ୍ତପତି ୱିଧମତୀତି ପରମଂ ଉତ୍ତମଂ ତପୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଧିୱାସନଖନ୍ତି ନାମ ପରମଂ ତପୋ’’ତି। ‘‘ଅଧିୱାସନଖନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିତୋ ୱିସେସେତି। ତିତିକ୍ଖନଂ ଖମନଂ ତିତିକ୍ଖା।ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ଖମାଯଂ ତିତିକ୍ଖା-ସଦ୍ଦଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଖନ୍ତିଯା ଏୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତିଆଦି। ସବ୍ବାକାରେନାତି ସନ୍ତପଣୀତନିପୁଣସିୱଖେମାଦିନା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ। ସୋ ପବ୍ବଜିତୋ ନାମ ନ ହୋତି ପବ୍ବାଜିତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ଅପବ୍ବାଜନତୋ। ତସ୍ସେୱ ତତିଯପଦସ୍ସ ୱେୱଚନଂ ଅନନ୍ତରତ୍ତା।

''ନ ହୀ''ତିଆଦିନା ତଂ ଏୱତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ଉତ୍ତମତ୍ଥେନ ପରମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ପର-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସେଟ୍ଠୱାଚକତ୍ତା, ''ପୁଗ୍ଗଲପରୋପରଞ୍ଞୂ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୭।୬୮; ନେତ୍ତି॰ ୧୧୮) ୱିଯ। ପରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ। ଇଦାନି ପର-ସଦ୍ଦଂ ଅଞ୍ଞପରିଯାଯମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମଲସ୍ସାତି ପାପମଲସ୍ସ। ଅପବ୍ବାଜିତତ୍ତାତି ଅନୀହଟତ୍ତା ଅନିରାକତତ୍ତା । ସମିତତ୍ତାତି ନିରୋଧିତତ୍ତା ତେସଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ। ''ସମିତତ୍ତା ହି ପାପାନଂ ସମଣୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅପିଚ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ପାତିମୋକ୍ଖକଥାଯ ଚ ସୀଲପଧାନତ୍ତା ସୀଲସ୍ସ ଚ ୱିସେସତୋ ଦୋସୋ ପଟିପକ୍ଖୋତି ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆଦିତୋ ''ଖନ୍ତୀ ପରମଂ ତପୋ''ତି ଆହ, ତେନ ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ପଟିହନନୂପାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତିତିକ୍ଖାଗହଣେନ ପନ ଇଟ୍ଠସ୍ସ, ତଦୁଭଯେନପି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରତିଂ ଅଭିଭୁଯ୍ଯ ୱିହରତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି। ତଣ୍ହାୱାନସ୍ସ ୱୂପସମନତୋ ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ୱଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ଖନ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ପଯୋଗୱିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତିତିକ୍ଖାଗହଣେନ ଆସଯୱିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱୋ। ତଥା ଖନ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ପରାପରାଧସହତା, ତିତିକ୍ଖାଗହଣେନ ପରେସୁ ଅନପରଜ୍ଝନା ଦସ୍ସିତା। ଏୱଂ କାରଣମୁଖେନ ଅନ୍ୱଯତୋ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ବ୍ଯତିରେକତୋ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଯଥା ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପନଂ, ପାଣିଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀହି ୱିବାଧନଞ୍ଚ ''ପରୂପଘାତୋ, ପରୱିହେଠନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ତେସଂ ମୂଲସାପତେଯ୍ଯାୱହରଣଂ, ଦାରପରାମସନଂ, ୱିସଂୱାଦନଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଭେଦନଂ, ଫରୁସୱଚନେନ ମମ୍ମଘଟ୍ଟନଂ, ନିରତ୍ଥକୱିପ୍ପଲାପୋ , ପରସନ୍ତକଗିଜ୍ଝନଂ, ଉଚ୍ଛେଦଚିନ୍ତନଂ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସନଞ୍ଚୋପଘାତୋ, ୱିହେଠନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅକୁସଲସ୍ସ କମ୍ମପଥସ୍ସ, କମ୍ମସ୍ସ ଚ କରଣେନ ପବ୍ବଜିତୋ, ସମଣୋ ଚ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ସବ୍ବାକୁସଲସ୍ସାତି ସବ୍ବସ୍ସାପି ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମସ୍ସ। କରଣଂ ନାମ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନନ୍ତି ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅକରଣଂ ''ଅନୁପ୍ପାଦନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''କୁସଲସ୍ସା''ତି ଇଦଂ ''ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ''ନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମେ, ତେସଞ୍ଚ ସମ୍ଭାରଭୂତେ ତେଭୂମକକୁସଲଧମ୍ମେ ସମ୍ବୋଧେତୀତି ଆହ ''ଚତୁଭୂମକକୁସଲସ୍ସା''ତି। ଉପସମ୍ପଦାତି ଉପସମ୍ପାଦନଂ, ତଂ ପନ ତସ୍ସ ସମଧିଗମୋତି ଆହ ''ପଟିଲାଭୋ''ତି। ଚିତ୍ତଜୋତନନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱକରଣଂ ସବ୍ବସୋ ପରିସୋଧନଂ। ଯସ୍ମା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ ପରିଯୋଦପୀଯତି ନାମ, ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣେ ପନ ପରିଯୋଦପିତଂ ହୋତି ପୁନ ପରିଯୋଦପେତବ୍ବତାଯ ଅଭାୱତୋ, ଇତି ପରିନିଟ୍ଠିତପରିଯୋଦପନତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତଂ ପନ ଅରହତ୍ତେନ ହୋତୀ''ତି। ସବ୍ବପାପଂ ପହାଯ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ସୀଲସଂୱରେନା''ତି ହି ଇମିନା ତେଭୂମକସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହେ ଇତରପ୍ପହାନାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ହୋତୀତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସବ୍ବଗ୍ଗହଣଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି । ସମଥୱିପସ୍ସନାହୀତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାହି ସମଥୱିପସ୍ସନାହି। ସମ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ନିପ୍ଫାଦେତ୍ୱା। ସମ୍ପାଦନଞ୍ଚେତ୍ଥ ହେତୁଭୂତାହି ଫଲଭୂତସ୍ସ ସହଜାତାହିପି, ପଗେୱ ପୁରିମସିଦ୍ଧାହୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କସ୍ସଚୀତି ହୀନାଦୀସୁ କସ୍ସଚି ସତ୍ତସ୍ସ କସ୍ସଚି ଉପୱାଦସ୍ସ, ତେନ ଦୱକମ୍ଯତାଯପି ଉପୱଦନଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଉପଘାତସ୍ସ ଅକରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ''କସ୍ସଚୀ''ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କାଯେନାତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ମନସାପି ପରେସଂ ଅନତ୍ଥଚିନ୍ତନାଦିୱସେନ ଉପଘାତକରଣସ୍ସ ୱଜ୍ଜେତବ୍ବତ୍ତା। କାଯେନାତି ୱା ଏତ୍ଥ ଅରୂପକାଯସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ନ ଚୋପନକାଯକରଜକାଯାନମେୱ। ପ ଅତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ପକାରତୋ ଅତିୱିଯ ସୀଲେସୁ ମୁଖ୍ଯଭୂତଂ। ''ଅତିପମୋକ୍ଖ''ନ୍ତି ତମେୱ ପଦଂ ଉପସଗ୍ଗବ୍ଯତ୍ତଯେନ ୱଦତି। ଏୱଂ ଭେଦତୋ ପଦୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ୱା ତଦ୍ଧତୋ ୱଦତି ''ଉତ୍ତମସୀଲ''ନ୍ତି। ''ପାତି ୱା''ତିଆଦିନା ପାଲନତୋ ରକ୍ଖଣତୋ ଅତିୱିଯ ମୋକ୍ଖନତୋ ଅତିୱିଯ ମୋଚନତୋ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ''ପାପା ଅତି ମୋକ୍ଖେତୀତି ଅତିମୋକ୍ଖୋ''ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ କତ୍ତୁଭାୱେନ ଉପଚରିତବ୍ବତୋ। ଯୋ ୱା ନନ୍ତି ଯୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ନଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ ପାତି ସମାଦିଯିତ୍ୱା ଅୱିକୋପେନ୍ତୋ ରକ୍ଖତି, ତଂ ''ପାତୀ''ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲେ ଠିତଂ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପାତିମୋକ୍ଖପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ଟୀ॰ ୧।୧୪) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାତି ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, ସା ପନ ୱିସେସତୋ ପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତସୀଲୱସେନ ଗହେତବ୍ବାତି ଆହ ''ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗୱସେନ ପମାଣଞ୍ଞୁତା''ତି। ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲୱସେନାପି ଗଯ୍ହମାନେ ''ପରିଯେସନୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନା''ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନୱିରହିତନ୍ତି ଜନସଙ୍ଘଟ୍ଟନୱିରହିତଂ, ନିରଜନସମ୍ବାଧଂ ୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ ଦୀପିତୋ ପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସତାସାମଞ୍ଞେନ ଇତରଦ୍ୱଯସ୍ସାପି ଲକ୍ଖଣହାରନଯେନ ଜୋତିତଭାୱତୋ। ''ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସିଭାୱାଯା''ତି ଇମିନା ପଯୋଜନଦସ୍ସନୱସେନ ଯଦତ୍ଥଂ ୱିୱିତ୍ତସେନାସନସେୱନଂ ଇଚ୍ଛିତଂ, ସୋ ଅଧିଚିତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଚେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକଭୂତା ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଯା କାଚୀତି ସକଲସ୍ସାପି ଅଧିଚିତ୍ତାନୁଯୋଗସ୍ସ ଜୋତିତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦେୱତାରୋଚନୱଣ୍ଣନା

୯୧ ।ଏତ୍ତାୱତାତି ଏତ୍ତକେନ ସୁତ୍ତପଦେସେନ। ତତ୍ଥାପି ଚ ଇମିନା…ପେ… କଥନେନ ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧଭାୱଂ ପକାସେତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ଯତିରେକତ୍ଥୋ, ତେନ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ଥଂ ଉଲ୍ଲଙ୍ଗେତି। ଏକମିଦାହନ୍ତି ଏକଂ ଅହଂ। ଇଦଂ-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ ସମଯ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦି ପାଠୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଅହଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଏକଂ ସମଯନ୍ତି ଏୱଂ ପେତ୍ଥ ପଦଯୋଜନା।

ସୁଭଗୱନେତି ସୁଭଗତ୍ତା ସୁଭଗଂ, ସୁନ୍ଦରସିରିକତ୍ତା , ସୁନ୍ଦରକାମତ୍ତା ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଭଗଞ୍ହି ତଂ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଯା, ସୁନ୍ଦରେ ଚେତ୍ଥ କାମେ ମନୁସ୍ସା ପତ୍ଥେନ୍ତି। ବହୁଜନକନ୍ତତାଯପି ତଂ ସୁଭଗଂ। ୱନଯତୀତି ୱନଂ, ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ତନି ସିନେହଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନୁତେ ଇତି ୱା ୱନଂ, ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱ ‘‘ମଂ ପରିଭୁଞ୍ଜଥା’’ତି ସତ୍ତେ ଯାଚତି ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଭଗଞ୍ଚ ତଂ ୱନଞ୍ଚାତି ସୁଭଗୱନଂ, ତସ୍ମିଂ ସୁଭଗୱନେ।ଅଟ୍ଠକଥାଯଂପନ କିଂ ଇମିନା ପପଞ୍ଚେନାତି ‘‘ଏୱଂ ନାମକେ ୱନେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ସାଲରୁକ୍ଖୋପି ‘‘ସାଲୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯୋ କୋଚି ରୁକ୍ଖୋପି ୱନପ୍ପତି ଜେଟ୍ଠକରୁକ୍ଖୋପି। ଇଧ ପନ ପଚ୍ଛିମୋ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ୱନପ୍ପତିଜେଟ୍ଠକସ୍ସ ମୂଲେ’’ତି। ମୂଲସମୁଗ୍ଘାତୱସେନାତି ଅନୁସଯସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ।

ନ ୱିହାଯନ୍ତୀତି ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତାଯ ନ ୱିଜହନ୍ତି। ‘‘ନ କଞ୍ଚି ସତ୍ତଂ ତପନ୍ତୀତି ଅତପ୍ପା’’ତି ଇଦଂ ତେସୁ ତସ୍ସା ସମଞ୍ଞାଯ ନିରୁଢହତାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବେପି ସୁଦ୍ଧାୱାସା ନ କଞ୍ଚି ସତ୍ତଂ ତପନ୍ତୀତି ଅତପ୍ପା ନାମ ସିଯୁଂ। ‘‘ନ ୱିହାଯନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନିବ୍ବଚନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୁନ୍ଦରଦସ୍ସନାତି ଦସ୍ସନୀଯାତି ଅଯମତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅଭିରୂପା’’ତିଆଦି। ସୁନ୍ଦରମେତେସଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ସୋଭନମେତେସଂ ଚକ୍ଖୁନା ଦସ୍ସନଂ, ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦସ୍ସନଂ ପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେ ହେୱ…ପେ… ଜେଟ୍ଠା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ତତୋ ୱିସିଟ୍ଠାନଂ ଅଭାୱତୋ।

ସତ୍ତନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱସେନାତି ସତ୍ତନ୍ନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅପଦାନୱସେନ। ଅୱିହେହି ଅଚ୍ଛିଟ୍ଟେନ ଏକେନ ଅୱିହାବ୍ରହ୍ମୁନା କଥିତା ତେହି ସବ୍ବେହି କଥିତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଥା ଅୱିହେହୀ’’ତି। ଏସେୱ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଦେୱତା ମଂ ଏତଦୱୋଚୁ’’ନ୍ତି। ଯଂ ପନ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅନେକାନି ଦେୱତାସତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଛା ଅତ୍ତନୋ ସାସନେ ୱିସେସଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁସନ୍ଧିଦ୍ୱଯମ୍ପୀତି ଧମ୍ମଧାତୁପଦାନୁସନ୍ଧି, ଦେୱତାରୋଚନପଦାନୁସନ୍ଧୀତି ଦୁୱିଧଂ ଅନୁସନ୍ଧିଂ। ନିଯ୍ଯାତେନ୍ତୋତି ନିଗମେନ୍ତୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱାତି।

ମହାପଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ମହାନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ନିଦାନୱଣ୍ଣନା

୯୫।ଜନପଦିନୋତି ଜନପଦୱନ୍ତୋ, ଜନପଦସ୍ସ ୱା ଇସ୍ସରସାମିନୋ ରାଜକୁମାରା ଗୋତ୍ତୱସେନ କୁରୂ ନାମ। ତେସଂ ନିୱାସୋ ଯଦି ଏକୋ ଜନପଦୋ, କଥଂ ବହୁୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ରୁଳ୍ହିସଦ୍ଦେନା’’ତି। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଯୁତ୍ତେ ୱିଯ ଈଦିସଲିଙ୍ଗୱଚନାନି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ରୁଳ୍ହି ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ‘‘ଅଙ୍ଗେସୁ ୱିହରତି, ମଲ୍ଲେସୁ ୱିହରତୀ’’ତି ଚ। ତବ୍ବିସେସନେପି ଜନପଦସଦ୍ଦେ ଜାତିସଦ୍ଦେ ଏକୱଚନମେୱ। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ପନାତି ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସତ୍ଥଜୋତନୋ, ତେନ ‘‘ପୁଥୁଅତ୍ଥୱିସଯତାଯ ଏୱେତଂ ପୁଥୁୱଚନ’’ନ୍ତି ‘‘ବହୁକେ ପନା’’ତିଆଦିନା ୱକ୍ଖମାନଂ ୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ସୁତ୍ୱାତି ମନ୍ଧାତୁମହାରାଜସ୍ସ ଆନୁଭାୱଦସ୍ସନାନୁସାରେନ ପରମ୍ପରାନୁଗତଂ କଥଂ ସୁତ୍ୱା। ଅନୁସଂଯାଯନ୍ତେନାତି ଅନୁୱିଚରନ୍ତେନ। ଏତେସଂ ଠାନନ୍ତି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯମୁଖେନ ଚାତୁମହାରାଜିକଭୱନମାହ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥ ଅଗମାସୀ’’ତିଆଦି। ସୋତି ମନ୍ଧାତୁମହାରାଜା। ତନ୍ତି ଚାତୁମହାରାଜିକରଜ୍ଜଂ। ଗହେତ୍ୱାତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା। ପୁନ ପୁଚ୍ଛି ପରିଣାଯକରତନଂ।

ଦୋୱାରିକଭୂମିଯଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ସୁଧମ୍ମାଯ ଦେୱସଭାଯ, ଦେୱପୁରସ୍ସ ଚ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆରକ୍ଖାଯ ଅଧିଗତତ୍ତା। ‘‘ଦିବ୍ବରୁକ୍ଖସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ଚିତ୍ତଲତାୱନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାସୀତି ଭସ୍ସିତ୍ୱା ପଥୱିଯା ଆସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠାସି। ନ ହି ଚକ୍କରତନଂ ଭୂମିଯଂ ପତତି, ତଥାଠିତଞ୍ଚ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅନ୍ତରଧାଯି ତେନତ୍ତଭାୱେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିଇସ୍ସରିଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ଚିରତରଂ କାଲଂ ଠତ୍ୱା’’ତି ଅପରେ। ରାଜା ଏକକୋୱ ଅଗମାସି ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ। ମନୁସ୍ସଭାୱୋତି ମନୁସ୍ସଗନ୍ଧସରୀରନିସ୍ସନ୍ଦାଦିମନୁସ୍ସଭାୱୋ। ପାତୁରହୋସୀତି ଦେୱଲୋକେ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯିନୋ ଅପରାପରିଯାଯ ୱେଦନୀଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତୋକାସତ୍ତା ସବ୍ବଦା ସୋଳ୍ହଅସୱସ୍ସୁଦେସିକତା ମାଲାମିଲାଯନାଦି ଦିବ୍ବଭାୱୋ ପାତୁରହୋସି। ତଦା ମନୁସ୍ସାନଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାଯୁକତାଯ ସକ୍କରଜ୍ଜଂ କାରେତ୍ୱା। ‘‘କିଂ ମେ ଇମିନା ଉପଡ୍ଢରଜ୍ଜେନା’’ତି ଅତ୍ତିଚ୍ଛତାଯ ଅତିତ୍ତୋୱ। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଉତୁନୋ କକ୍ଖଳଅତାଯ ୱାତାତପେନ ଫୁଟ୍ଠଗତ୍ତୋ କାଲମକାସି।

ଅୱଯୱେସୁ ସିଦ୍ଧୋ ୱିସେସୋ ସମୁଦାଯସ୍ସ ୱିସେସକୋ ହୋତୀତି ଏକମ୍ପି ରଟ୍ଠଂ ବହୁୱଚନେନ ୱୋହରିଯତି।

ଦ-କାରେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। କମ୍ମାସୋତି କମ୍ମାସପାଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଯଥା ‘‘ରୂପଭୱୋ ରୂପ’’ନ୍ତି। କଥଂ ପନ ସୋ ‘‘କମ୍ମାସପାଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ କିରା’’ତିଆଦି। ଦମିତୋତି ଏତ୍ଥ କୀଦିସଂ ଦମନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୋରିସାଦଭାୱତୋ ପଟିସେଧିତୋ’’ତି। ‘‘ଇମେ ପନ ଥେରାତି ମଜ୍ଝିମଭାଣକା’’ତି କେଚି। ଅପରେ ପନ ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା’’ତି, ‘‘ଦୀଘଭାଣକା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଉଭଯଥାପି ଚୂଳ୍ହଅକମ୍ମାସଦମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ତଥା ୱଦନ୍ତି। ଯକ୍ଖିନିପୁତ୍ତୋ ହି କମ୍ମାସପାଦୋ ଅଲୀନସତ୍ତୁକୁମାରକାଲେ (ଚରିଯା। ୨।୭୫) ବୋଧିସତ୍ତେନ ତତ୍ଥ ଦମିତୋ। ସୁତସୋମକାଲେ (ଜା। ୨।୨୧।୩୭୧) ପନ ବାରାଣସିରାଜା ପୋରିସାଦଭାୱପଟିସେଧନେନ ଯତ୍ଥ ଦମିତୋ, ତଂ ମହାକମ୍ମାସଦମ୍ମଂ ନାମ। ‘‘ପୁତ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ରଜୋ’’ତି ୱଚନଂ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ଯେହି ଆୱସିତପ୍ପଦେସୋ ‘‘କୁରୁରଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ନାମଂ ଲଭି, ତେ ଉତ୍ତରକୁରୁତୋ ଆଗତମନୁସ୍ସା ତତ୍ଥ ରକ୍ଖିତନିଯାମେନେୱ ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ରକ୍ଖିଂସୁ। ତେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଯା ପଚ୍ଛିମଜନତାତି ସୋ ଦେସଧମ୍ମୱସେନ ଅୱିଚ୍ଛେଦତୋ ପୱତ୍ତମାନୋ କୁରୁୱତ୍ତଧମ୍ମୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ କୁରୁଧମ୍ମଜାତକେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ସୋ ଅପରଭାଗେ ପଠମଂ ଯତ୍ଥ ସଂକିଲିଟ୍ଠୋ ଜାତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୁରୁରଟ୍ଠୱାସୀନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ୱସନୋକାସଭୂତୋ କୋଚି ୱିହାରୋ ନ ହୋତି, ତତ୍ଥ କେୱଲଂ ଗୋଚରଗାମକିତ୍ତନଂ ନିଦାନକଥାଯ ପକତି ଯଥା ତଂ ସକ୍କେସୁ ୱିହରତି ଦେୱଦହଂ ନାମ ସକ୍ୟାନଂ ନିଗମୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅୱସନୋକାସତୋ’’ତିଆଦିମାହ।

‘‘ଆଯସ୍ମା’’ତି ୱା ‘‘ଦେୱାନଂ ପିଯା’’ତି ୱା ‘‘ତତ୍ର ଭୱ’’ନ୍ତି ୱା ପିଯସମୁଦାହାରୋ ଏସୋତି ଆହ ‘‘ଆଯସ୍ମାତି ପିଯୱଚନମେତ’’ନ୍ତି। ତଯିଦଂ ପିଯୱଚନଂ ଗରୁଗାରୱୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଗାରୱୱଚନମେତ’’ନ୍ତି।

ଅତିଦୂରଅଚ୍ଚାସନ୍ନୱଜ୍ଜନେନ ନାତିଦୂରନାଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ନାମ ଗହିତଂ, ତଂ ପନ ଅୱକଂସତୋ ଉଭିନ୍ନଂ ପସାରିତହତ୍ଥାନଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚକ୍ଖୁନା

ଚକ୍ଖୁଂ ଆହଚ୍ଚ ଦଟ୍ଠଂ ହୋତି, ତେନାପି ଅଗାରୱମେୱ କତଂ ହୋତି। ଗୀୱଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ପରିୱତ୍ତନୱସେନ ଗୀୱଂ ପସାରେତ୍ୱା।

କୁଲସଙ୍ଗହତ୍ଥାଯାତି କୁଲାନୁଦ୍ଦଯତାୱସେନ କୁଲାନଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାଯ ସହସ୍ସଭଣ୍ଡିକଂ ନିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ତେସଂ ମହତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସ୍ସ ଜନନେନ। ପଟିସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଅନ୍ତେୱାସିକେହି ସମ୍ମଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଧିଚକାରିତାଯ ପୁନ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା। ତିକ୍ଖତ୍ତୁନ୍ତି ‘‘ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଚତୁରାକାରୂପସଞ୍ହିତେ ତଯୋ ୱାରେ, ତେନସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସମ୍ମସିତଭାୱମାହ।

ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ ଗମ୍ଭୀରଭାୱେନେୱ କଥିତତ୍ତା ସେସବୁଦ୍ଧେହିପି ଏୱମେୱ କଥିତୋତି ଧମ୍ମନ୍ୱଯେ ଠତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବବୁଦ୍ଧେହି…ପେ… କଥିତୋ’’ତି। ସାଲିନ୍ଦନ୍ତି ସପରିଭଣ୍ଡଂ। ‘‘ସିନେରୁଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତୋୱିଯା’’ତି ଇମିନା ତାଦିସାଯ ଦେସନାଯ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱମାହ। ସୁତ୍ତମେୱ ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତକଥ’’ନ୍ତି ଆହ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧଭାୱତୋ। ଯଥା ୱିନଯପଣ୍ଣତ୍ତିଭୂମନ୍ତରସମଯନ୍ତରାନଂ ୱିଜାନନଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ୱିସଯୋ, ଏୱଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କାରକୱେଦକରହିତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାକାରସ୍ସ ୱିଭଜନଂ ପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଠାନାନୀତି କାରଣାନି। ଗଜ୍ଜିତଂ ମହନ୍ତଂ ହୋତୀତି ତଂ ଦେସେତବ୍ବସ୍ସେୱ ଅନେକୱିଧତାଯ, ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ ଚ ନାନାନଯେହି ପୱତ୍ତମାନଂ ଦେସନାଗଜ୍ଜିତଂ ମହନ୍ତଂ ୱିପୁଲଂ, ବହୁଭେଦଞ୍ଚ ହୋତି। ଞାଣଂ ଅନୁପୱିସତୀତି ତତୋ ଏୱ ଦେସନାଞାଣଂ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମେ ୱିଭାଗସୋ କୁରୁମାନଂ ଅନୁ ଅନୁ ପୱିସତି, ତେନ ଅନୁପୱିସ୍ସ ଠିତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱୋ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଏୱଂୱିଧସ୍ସ ନାମ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସକଂ, ପଟିୱେଧକଞ୍ଚାତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନାଞାଣସ୍ସ, ପଟିୱେଧଞାଣସ୍ସ ଚ ଉଳାରଭାୱୋ ପାକଟୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ‘‘ସବ୍ବଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତ’’ନ୍ତି (ମହାନି। ୬୯, ୧୬୯; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫; ନେତ୍ତି। ୧୪) ୱଚନତୋ ସବ୍ବାପି ଭଗୱତୋ ଦେସନା ଞାଣରହିତା ନତ୍ଥି, ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିତାଯ ସବ୍ବତ୍ଥ ସମାନପ୍ପୱତ୍ତି। ଦେସେତବ୍ବୱସେନ ପନ ଦେସନା ୱିସେସତୋ ଞାଣେନ ଅନୁପୱିଟ୍ଠା, ଗମ୍ଭୀରତରା ଚ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଥଂ ପନ ୱିନଯପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ଦେସନା ତିଲକ୍ଖଣବ୍ଭାହତା ସୁଞ୍ଞତପଟିସଂଯୁତ୍ତା ହୋତୀତି? ତତ୍ଥାପି ସନ୍ନିସିନ୍ନପରିସାଯ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତମାନା ଦେସନା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିୱିଭାୱନଂ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯତାଭାୱପ୍ପକାସନଞ୍ଚ ହୋତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଅନେକପରିଯାଯେନ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

ଆପଜ୍ଜାତି ପତ୍ୱା ଯଥା ଞାଣକୋଞ୍ଚନାଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଏୱଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା।

ପମାଣାତିକ୍କମେତି ଅପରିମାଣତ୍ତେ ‘‘ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ ତେନ ଭଗୱତା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪) ୱିଯ। ଅପରିମେଯ୍ୟଭାୱଜୋତନୋ ହି ଅଯଂ ଯାୱ-ସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତିଗମ୍ଭୀରୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଅୱଭାସତୀତି ଞାଯତି ଉପଟ୍ଠାତି। ଞାଣସ୍ସ ତଥା ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଦିସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଏସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଏକନ୍ତଗମ୍ଭୀରୋୱ, ତତ୍ଥ କସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରାୱଭାସତା ଜୋତିତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଏକନ୍ତଗମ୍ଭୀରତାଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱ ପନସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରାୱଭାସଗ୍ଗହଣଂ। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଂ ଚତୁକୋଟିକଂ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ନିଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଂ ଏୱସ୍ସ ଏକନ୍ତଗମ୍ଭୀରତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଏକଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଗମ୍ଭୀରୋ, ଅଗମ୍ଭୀରାୱଭାସୋ ଚାତି ଏତଂ ଦ୍ୱଯଂ ନତ୍ଥି, ତେନ ଯଥାଦସ୍ସିତେ ଚତୁକୋଟିକେ ପଚ୍ଛିମା ଏକ କୋଟି ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଅଯଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି।

ଯେହି ଗମ୍ଭୀରଭାୱେହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ‘‘ଗମ୍ଭୀରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେ ଚତୂହି ଉପମାହି ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେନ୍ତୋ ‘‘ଭୱଗ୍ଗଗ୍ଗହଣାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଥା ଭୱଗ୍ଗଂ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା ଦୂରଭାୱତୋ, ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ପାକତିକଞାଣେନ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯଥା ସିନେରୁଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ମିଞ୍ଜଂ ପବ୍ବତରସଂ ପାକତିକପୁରିସେନ ନୀହରିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଗତେ ଧମ୍ମତ୍ଥାଦିକେ ପାକତିକଞାଣେନ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିଭଜ୍ଜ ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯଥା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପାକତିକପୁରିସସ୍ସ ବାହୁଦ୍ୱଯେନ ପଧାରିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏୱଂ ୱେପୁଲ୍ଲଟ୍ଠେନ ମହାସମୁଦ୍ଦସଦିସଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ପାକତିକଞାଣେନ ଦେସନାୱସେନ ପଧାରିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯଥା ମହାପଥୱିଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପାକତିକପୁରିସସ୍ସ ପଥୱୋଜଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏୱଂ ‘‘ଇତ୍ଥଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀ’’ତି ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ପାକତିକଞାଣେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି। ଏୱଂ ଚତୁବ୍ବିଧଗମ୍ଭୀରତାୱସେନ ଚତସ୍ସୋ ଉପମା ଯୋଜେତବ୍ବା। ପାକତିକଞାଣୱସେନ ଚାଯମତ୍ଥଯୋଜନା କତା ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚାନଂ ତତ୍ଥ ପଟିୱେଧସଭାୱତୋ, ତଥାପି ଯସ୍ମା ସାୱକାନଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ସପ୍ପଦେସମେୱ ଞାଣଂ, ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ନିପ୍ପଦେସଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୱିସଯଂ ପଞ୍ହ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଉସ୍ସାଦେନ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାଯ ଉକ୍କଂସେନ୍ତୋ, ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପସାଦେନ୍ତୋତି ନିବ୍ବୁଚ୍ଛନ୍ତୋ, ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉସ୍ସାଦନାୱଣ୍ଣନା

ତେନାତି ମହାପଞ୍ଞାଭାୱେନ। ତଣ୍ହାତି ଥେରସ୍ସ ସତିପି ଉତ୍ତାନଭାୱେ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସଅଞ୍ଞେସଂ ଗମ୍ଭୀରଭାୱେ। ସୁଭୋଜନରସପୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ସୁନ୍ଦରେନ ଭୋଜନରସେନ ପୋସିତସ୍ସ। କତଯୋଗସ୍ସାତି ନିବଦ୍ଧପଯୋଗେନ କତପରିଚଯସ୍ସ। ମଲ୍ଲପାସାଣନ୍ତି ମଲ୍ଲେହି ମହବ୍ବଲେହେୱ ଉକ୍ଖିପିତବ୍ବପାସାଣଂ। କୁହିଂ ଇମସ୍ସ ଭାରିଯଟ୍ଠାନନ୍ତି କସ୍ମିଂ ପସ୍ସେ ଇମସ୍ସ ପାସାଣସ୍ସ ଗରୁତରପ୍ପଦେସୋତି ତସ୍ସ ସଲ୍ଲହୁକଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ୱଦତି।

ତିମିରପିଙ୍ଗଲେନେୱ ଦୀପେନ୍ତି ତସ୍ସ ମହାୱିପ୍ଫାରଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ତସ୍ସ କିରା''ତିଆଦି। ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତଂ ୱିଯ ପରିୱତ୍ତତି ପରିତୋ ୱିୱତ୍ତତି। ଲକ୍ଖଣୱଚନଞ୍ହେତଂ। ପିଟ୍ଠିଯଂ ସକଲିନପଦକାପିଟ୍ଠଂ। କାଯୂପପନ୍ନସ୍ସାତି ମହତା କାଯେନ ଉପେତସ୍ସ, ମହାକାଯସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପିଞ୍ଛୱଟ୍ଟୀତି ପିଞ୍ଛକଲାପୋ। ସୁପଣ୍ଣୱାତନ୍ତି ନାଗଗ୍ଗହଣାଦୀସୁ ପକ୍ଖପପ୍ଫୋଟନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱାତଂ।

ପୁବ୍ବୂପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

''ପୁବ୍ବୂପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା''ତିଆଦିନା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠକାରଣାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିୱରିତୁଂ ''ଇତୋ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇତୋତି ଇତୋ କପ୍ପତୋ । ସତସହସ୍ସିମେତି ସତସହସ୍ସମେ। ହଂସାୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି ଜାତନଗରଂ। ଧୁରପତ୍ତାନୀତି ବାହିରପତ୍ତାନି, ଯାନି ଦୀଘତମାନି।

କନିଟ୍ଠଭାତାତି ୱେମାତିକଭାତା କନିଟ୍ଠୋ ଯଥା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ ନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସହୋଦରା ଭାତରୋ ନାମ ନ ହୋନ୍ତି। କଥଂ ଜେଟ୍ଠା ତାୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କନିଟ୍ଠାନଂ ପନ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱ। ଭୋଗନ୍ତି ୱିଭୱଂ। ଉପସନ୍ତୋତି ଚୋରଜନିତସଙ୍ଖୋଭୱୂପସମେନ ଉପସନ୍ତୋ ଜନପଦୋ।

ଦ୍ୱେ ସାଟକେ ନିୱାସେତ୍ୱାତି ସାଟକଦ୍ୱଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ କାଯପରିହାରିକଂ କତ୍ୱା ଇତରଂ ସବ୍ବସମ୍ଭାରଂ ଅତ୍ତତୋ ମୋଚେତ୍ୱା।

ପତ୍ତଗ୍ଗହଣହତ୍ଥନ୍ତି ଅନ୍ତୋପକ୍ଖିତ୍ତଭୌଣ୍ହଭୋଜନତ୍ତା ଅପରାପରଂ ହତ୍ଥେ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତଗ୍ଗହଣହତ୍ଥଂ। ଉତ୍ତରିସାଟକନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିସାଟକଂ। ଏତାନିପାକଟଟ୍ଠାନାନୀତି ଏତାନି ଯଥାୱୁତ୍ତାନି ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ପାକଟାନି ଥେରସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକରଣଟ୍ଠାନାନି।

ପଟିସନ୍ଧିଂଗହେତ୍ୱାତି ଅମ୍ହାକଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ଏୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା।

ତିତ୍ଥୱାସାଦିୱଣ୍ଣନା

ଉଗ୍ଗହଣଂ ପାଠଇଯା ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ। ସୱନଂ ଅତ୍ଥସୱନଂ। ପରିପୁଚ୍ଛନଂ ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନେସୁ ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛନଂ। ଧାରଣଂ ପାଠଇଯାପି ପାଠଇଅତ୍ଥସ୍ସପି ଚିତ୍ତେ ଠପନଂ। ସବ୍ବଞ୍ଚେତଂ ଇଧ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୋତାପନ୍ନାନଞ୍ଚ…ପୋ।। ଉପଟ୍ଠାତିତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନେନ ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୮; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୬; ଚୂଲଅନି। ୪, ୭, ୮) ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖୱସେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ। ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋତି ସହ ପଚ୍ଚଯେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଅୱବୋଧୋ।

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଗମ୍ଭୀରତାୱଣ୍ଣନା

''ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରତାଯା''ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋତି ଜାତିପଚ୍ଚଯତୋ ସମ୍ଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ସହିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପସ୍ସ ଜରାମରଣସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଆଗତଭାୱୋ, ଅନୁପୱତ୍ତଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ ଚ ସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଚ ସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ। ''ନ ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତି,'' ନ ଚ ଜାତିଂ ୱିନା ''ଅଞ୍ଞତୋ ହୋତୀ''ତି ହି ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇତ୍ଥଞ୍ଚ ଜାତିତୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀତି ଜାତିପଚ୍ଚଯସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ, ଯା ଯା ଜାତି ଯଥା ଯଥା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଦନୁରୂପପାତୁଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ଅନୁପଚିତକୁସଲସମ୍ଭାରାନଂ ଞାଣସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠତାଯ ଅଗାଧଟ୍ଠେନ ଗମ୍ଭୀରୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋତି ଯେନାକାରେନ ଯଦୱତ୍ଥା ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯେନ ହି ପୱତ୍ତିଆକାରେନ, ଯାଯ ଚ ଅୱତ୍ଥାଯ

ଅୱଝିତା ଅୱିଜ୍ଜା ତେସଂ ତେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଦୁଭଯସ୍ସପି ଦୁରଓବୋଧନୀଯତୋ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ନଓହି ଆକାରେହି ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଅନୁପଚିତକୁସଲସମ୍ଭାରାନଂ ଞାଣସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠତାଯ ଅଗାଧଟ୍ଠେନ ଗମ୍ଭୀରୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି।

କତ୍ଥଚିଅନୁଲୋମତୋ ଦେସୀଯତି, କତ୍ଥଚି ପଟିଲୋମତୋତି ଇଧ ପନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପାଦା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତୋ ଅନୁଲୋମୋ, ପଚ୍ଚଯନିରୋଧା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ଚ ପଟିଲୋମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଆଦିତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯ ଅନ୍ତଗମନଂ ଅନୁଲୋମୋ, ଅନ୍ତତୋ ଚ ଆଦିଗମନଂ ପଟିଲୋମୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁଲୋମଦେସନାଯ, ଅନ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିଲୋମଦେସନାଯ ଚ ତିସନ୍ଧି ଚତୁସଙ୍ଖେପୋ। ‘‘ଇମେ ଭିକ୍ଖୱେ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା କିଂ ନିଦାନା’’ତିଆଦିକାଯ (ସଂ। ନି। ୨।୧୧) ଚ ୱେମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିଲୋମଦେସନାଯ, ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା’’ତିଆଦିକାଯ (ସଂ। ନି। ୨।୪୩, ୪୫) ଅନୁଲୋମଦେସନାଯ ଚ ଦ୍ୱିସନ୍ଧି ତିସଙ୍ଖେପୋ। ‘‘ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତି, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୫୩, ୫୭) ଏକସନ୍ଧି ଦ୍ୱିସଙ୍ଖେପୋ। ଏକଙ୍ଗୋ ହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋ। ଲବ୍ଭତେୱ ହି ସୋ ‘‘ତତ୍ର ଭିକ୍ଖୱେ ସୁତୱା ଅରିଯସାୱକୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂଯେୱ ସାଧୁକଂ ଯୋନିସୋ ମନସି କରୋତି ‘ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି…ପେ… ନିରୁଜ୍ଝତୀ’ତି। ସୁଖୱେଦନିଯଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖୱେଦନା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୨) ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ତେନ ତେନ କାରଣେନ ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତେତବ୍ବତ୍ତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସନାଯ ଗମ୍ଭୀରୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଯଂ ଦେସନାଗମ୍ଭୀରତା’’ତି। ନ ହି ତତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଞାଣଂ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି।

‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପନା’’ତିଆଦୀସୁ ଜାନନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଞ୍ଞାଣଟ୍ଠୋ। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ଦସ୍ସନଭୂତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ ଅଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ। ଯେନେସା ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଯାଥାୱସରସଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ସୋ ତସ୍ସା ସଚ୍ଚାସମ୍ପଟିୱେଧଟ୍ଠୋ। ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ସଂୱିଧାନଂ, ପକପ୍ପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯୂହନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚାନୁରୂପତାଯ ରାସୀକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେକଦେସୋ ସରାଗୋ। ଅଞ୍ଞୋ ୱିରାଗୋ। ରାଗସ୍ସ ୱା ଅପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ରାଗପ୍ପୱଡ୍ଢକୋ, ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯୋ ଚ ସବ୍ବୋପି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ସରାଗୋ। ଇତରୋ ତବ୍ବିଦୂରଭାୱତୋ ୱିରାଗୋ। ‘‘ଦୀଘରତ୍ତଂ ହେତଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋସିତଂ ମମାଯିତଂ ପରାମଟ୍ଠଂ ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’ତି’’ (ସଂ। ନି। ୨।୬୧) ଅତ୍ତପରାମାସସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିସେସତୋ ୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ। ଅତ୍ତା ୱିଜାନାତି ସଂସରତୀତି ସବ୍ଯାପାରତାସଙ୍କନ୍ତିଅଭିନିୱେସବଲୱତାଯ ଅବ୍ୟାପାରଅସଙ୍କନ୍ତିପଟିସନ୍ଧିପାତୁଭାୱଟ୍ଠା ଚ ଗମ୍ଭୀରା। ନାମରୂପସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଏକତୋୱ ଉପ୍ପାଦୋ ଏକୁପ୍ପାଦୋ, ପୱତ୍ତିଯଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯଥାରହଂ ଏକୁପ୍ପାଦୋ। ନାମସ୍ସ ରୂପେନ, ରୂପସ୍ସ ଚ ନାମେନ ଅସମ୍ପଯୋଗତୋ ୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ନାମସ୍ସ ନାମେନ , ରୂପସ୍ସ ଚ ରୂପେନ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଏକଚ୍ଚେନ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୋ (ନାମସ୍ସ ନାମେନ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୨୪୨) ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଏକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧେହି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗେ ଅଧିପ୍ପେତେ ସୋ ରୂପସ୍ସ ଚ ଏକକଲାପପୱତ୍ତିନୋ ରୂପେନ ଲବ୍ଭତୀତି। ଅଥ ୱା ଏକଚତୁୱୋକାରଭୱେସୁ ନାମରୂପାନଂ ଅସହୱତ୍ତନତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିନିବ୍ଭୋଗୋ, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ସହୱତ୍ତନତୋ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନାମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନଂ ନମନଟ୍ଠୋ। ରୂପସ୍ସ ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ରୁପ୍ପନଟ୍ଠୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠୋ। ‘‘ଲୋକୋପେସୋ, ଦ୍ୱାରାପେସା, ଖେତ୍ତଂ ପେତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଲୋକାଦିଅତ୍ଥୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ମନାଯତନସ୍ସ ପନ ଲୁଜ୍ଜନତୋ, ମନୋସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଦ୍ୱାରଖେତ୍ତଭାୱତୋ ଚ ଏତେ ଅତ୍ଥା ୱେଦିତବ୍ବା। ଆପାଥଗତାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ପକାସନଯୋଗ୍ଯତାଲକ୍ଖଣଂ ଓଭାସନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସଯିଭାୱୋ, ମନାଯତନସ୍ସ ୱିଜାନନଂ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଟ୍ଠୋ ୱିସେସତୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ଇତରେ ଛନ୍ନମ୍ପି ଯୋଜେତବ୍ବା। ଫୁସନଞ୍ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ସଭାୱୋ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ରସୋ, ଇତରେ ଉପଟ୍ଠାନାକାରା। ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଟ୍ଠୋ ରସୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ୱେଦଯିତଟ୍ଠୋ ଲକ୍ଖଣୱସେନ। ସୁଖଦୁକ୍ଖମ ଅଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ଯଥାକ୍କମଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱେଦନାନଂ ସଭାୱୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଅତ୍ତା ୱେଦଯତୀ’’ତି ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠୋ ୱେଦନାଯ ଗମ୍ଭୀରୋ। ନିଜ୍ଜୀୱାଯ ୱା ୱେଦନାଯ ୱେଦଯିତଂ ନିଜ୍ଜୀୱୱେଦଯିତଂ, ସୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୋତି ନିଜ୍ଜୀୱୱେଦଯିତଟ୍ଠୋ।

ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାଯ ଅଭିନନ୍ଦିତଟ୍ଠୋ। ବଲୱତରତଣ୍ହାଯ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପନଂ ଅଜ୍ଝୋସାନଟ୍ଠୋ। ଇତରେ ପନ ଜେଟ୍ଠଭାୱଓସାରଣସମୁଦ୍ଦଦୁରତିକ୍କମଅପାରିପୂରିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଆଦାନଗ୍ଗହଣାଭିନିୱେସଟ୍ଠା ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଉପାଦାନାନଂ ସମାନା, ପରାମାସଟ୍ଠୋ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନମେୱ, ତଥା ଦୁରତିକ୍କମଟ୍ଠୋ। ‘‘ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତାରୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୩୯୨) ହି ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଦୁରତିକ୍କମତା। ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣତ୍ତା ୱା ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଦୁରତିକ୍କମଟ୍ଠୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଯୋନିଗତିଠିତିନିୱାସେସୁଖିପନନ୍ତି ସମାସେ ଭୁମ୍ମୱଚନସ୍ସ ଅଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ତେନ ଆଯୂହନାଭିସଙ୍ଖରଣପଦାନଂ ସମାସୋ ହୋତି। ଯଥା ତଥା ଜାଯନଂ ଜାତିଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସା ପନ ସନ୍ନିପାତତୋ ଜାଯନଂ ସଞ୍ଜାତିଅତ୍ଥୋ। ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ

ଓକ୍କମିତ୍ୱା ୱିଯ ଜାଯନଂ ଓକ୍କନ୍ତିଅଟ୍ଠୋ। ସୋ ଜାତିତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଅଟ୍ଠୋ। କେୱଲଂ ପାତୁଭୱନଂ ପାତୁଭାୱଟ୍ଠୋ।

ଜରାମରଣଙ୍ଗଂ ମରଣପ୍ପଧାନନ୍ତି ତସ୍ସ ମରଣଟ୍ଠୋ ଏୱ ଖଯାଦଯୋ ଗମ୍ଭୀରାତି ଦସ୍ସିତା। ଉପ୍ପନ୍ନୋପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ହି ନୱନୱାନଂ ଖଯେନ କମେନ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିପରିପକ୍କପୱତ୍ତିଯଂ ଲୋକେ ଜରାୱୋହାରୋତି । ଖଯଟ୍ଠୋ ୱା ଜରାଯ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନୱଭାୱାପଗମୋ ହି ‘‘ଖଯୋ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ସନ୍ତତିୱସେନ ୱା ଜରାଯ ଖଯୱଯଭାୱା, ସମ୍ମୁତିଖଣିକୱସେନ ମରଣସ୍ସ ଭେଦୱିପରିଣାମଟ୍ଠା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଭାୱୋ ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତୀତି ପଟିୱେଧୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ନିଦାନକଥାଯଂ ‘‘ତେସଂ ତେସଂ ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ସଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ପଟିୱେଧୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ଅଭି। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ସୋ ହି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଭାୱୋ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନେୱ ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବତୋ ଅଞ୍ଞଞାଣସ୍ସ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠତାଯ ଅଗାଧଟ୍ଠେନ ଗମ୍ଭୀରୋ। ସା ସବ୍ବାପୀତି ସା ଯଥାୱୁତ୍ତା ସଙ୍ଖେପତୋ ଚତୁବ୍ବିଧା ୱିତ୍ଥାରତୋ ଅନେକପ୍ପଭେଦା ସବ୍ବାପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତା ଥେରସ୍ସ ଉତ୍ତାନକା ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାସି ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା। ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପୀତି ‘‘ମଯ୍ହଂ ତାୱ ଏସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଉତ୍ତାନକୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଏୱଂ ଉତ୍ତାନକୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀ’’ତି ମା ଏୱଂ ଅୱଚ ମଯାୱ ଦିନ୍ନନଯେ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନୱିଧିମ୍ହି ଠତ୍ୱା।

ଅପସାଦନାୱଣ୍ଣନା

ଓଳାରିକନ୍ତି ୱତ୍ଥୁୱୀତିକ୍କମସମତ୍ଥତାୱସେନ ଥୂଲଂ। କାମଂ କାମରାଗପଟିଘାଯେୱ ଅତ୍ଥତୋ କାମରାଗପଟିଘସଂଯୋଜନାନି, କାମରାଗପଟିଘାନୁସଯା ଚ, ତଥାପି ଅଞ୍ଞୋଯେୱ ସଂଯୋଜନଟ୍ଠୋ ବନ୍ଧନଭାୱତୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅନୁସଯନଟ୍ଠୋ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ସନ୍ତାନେ ଥାମଗମନନ୍ତି କତ୍ୱା, ଇତି କିଚ୍ଚୱିସେସୱିସିଟ୍ଠଭେଦେ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଚତ୍ତାରୋ କିଲେସେ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଏସେୱ ନଯୋ ଇତରେସୁପି। ଅଣୁସହଗତେତି ଅଣୁସଭାୱଂ ଉପଗତେ। ତବ୍ଭାୱତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ସହଗତ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ନନ୍ଦିରାଗସହଗତା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୦; ମ। ନି। ୧।୯୧, ୧୩୩, ୪୬୦; ୩।୩୭୪; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୪; ୱିଭ। ୨୦୩; ପଟି। ମ। ୧।୩୪; ୨।୩୦) ୱିଯ।

ଯଥା ଉପରିମଗ୍ଗାଧିଗମନୱସେନ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୋ ପଚ୍ଚଯାକାରପଟିୱେଧୱସେନ, ଏୱଂ ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଅଧିଗମନୱସେନପି ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୋ ପଚ୍ଚଯାକାରପଟିୱେଧୱସେନେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଥାୱାତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନେୱ କିଞ୍ଚିପି ପକାରଂ ଅସେସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ କତାଭିନୀହାରାନଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ୱୀରିଯସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମମୁଦୁତାୱସେନ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣେ କାଲଭେଦା ଇଚ୍ଛିତା, ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତ୍ତାରି, ଅଟ୍ଠ, ସୋଳସ ୱା ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନୀ’’ତି ଆହ, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଚରିଯାପିଟକୱଣ୍ଣନାଯ ଗହେତବ୍ବୋ। ସାୱକୋ ପଦେସଞ୍ଞାଣେଠିତୋତି ସାୱକୋ ହୁତ୍ୱା ସେକ୍ଖଭାୱତୋ ତତ୍ଥାପି ପଦେସଞ୍ଞାଣେ ଠିତୋ। ବୁଦ୍ଧାନଂ କଥାଯ ‘‘ତଂ ତଥାଗତୋ ଅଭିସମେତୀ’’ତିଆଦିକାଯ ପଚ୍ଚନୀକଂ ହୋତି। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସ୍ସ ହି ୱସେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସୀହନାଦୋ, ନ ଅଞ୍ଞସାଧାରଣସ୍ସ।

‘‘ୱାଯମନ୍ତସ୍ସେୱା’’ତି ଇମିନା ୱିସେସତୋ ଞାଣସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ପଞ୍ଞାପାରମିତାପୂରଣଂ ୱଦତି। ତସ୍ସ ଚ ସବ୍ବମ୍ପି ପୁଞ୍ଞଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ।

‘‘ଏସ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ, ସବ୍ବକାମଦଦୋ ନିଧି;

ଯଂ ଯଦେୱାଭିପତ୍ଥେନ୍ତି, ସବ୍ବମେତେନ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି। (ଖୁ। ପା। ୮।୧୦) –

ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ ଯାୱଦେୱ ଞାଣସମ୍ଭାରତ୍ଥୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିସମଧିଗମସମତ୍ଥତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଚଯାକାରଂ…ପେ… ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଇଦାନି ପଚ୍ଚଯାକାରପଟିୱେଧସ୍ସେୱ ୱା ମହାନୁଭାୱତାଦସ୍ସନମୁଖେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସେୱ ପରମଗମ୍ଭୀରତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନୱହି ଆକାରେହୀତି ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ନୱହି ଆକାରେହି। ଅୱିଜ୍ଜା ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ପୱତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ନିମିତ୍ତଂ, ଆଯୂହନଂ, ସଂଯୋଗୋ, ପଲିବୋଧୋ, ସମୁଦଯୋ, ହେତୁ, ପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ‘‘କଥଂ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ ପଞ୍ଞା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ? ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତି ଚ ପୱତ୍ତଟ୍ଠିତି ଚ ନିମିତ୍ତଟ୍ଠିତି ଚ ଆଯୂହନଟ୍ଠିତି ଚ ସଞ୍ଞୋଗଟ୍ଠିତି ଚ ପଲିବୋଧଟ୍ଠିତି ଚ ସମୁଦଯଟ୍ଠିତି ଚ ହେତୁଟ୍ଠିତି ଚ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠିତି ଚ ଇମେହି ନୱହାକାରେହି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନା’’ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୪୫)।

ତତ୍ଥ ନୱହାକାରେହୀତି ନୱହି ପଚ୍ଚଯଭାୱୂପଗମନାକାରେହି। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତସ୍ମା ଫଲନ୍ତି ଉପ୍ପାଦୋ, ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭାୱୋ। ସତି ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ

ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନାସତି, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସତି ସଙ୍ଖାରା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନୀୟନ୍ତି ଚ। ଯଥା ଚ ଭୱାଦୀସୁ ଖିପନ୍ତି, ଏୱଂ ତେସଂ ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ତଥା ଆୟୂହନ୍ତି ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଘଟେନ୍ତି, ସଂଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ। ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ ପଲିବୁନ୍ଧନ୍ତି। ପଚ୍ଚୟନ୍ତରସମୱାୟେ ଉଦୟନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ହିନୋତି ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ କାରଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ପଟିଚ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜଂ ସଙ୍ଖାରା ଅୟନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ କାରଣଭାୱୂପଗମନୱିସେସା ଉପ୍ପାଦାଦୟୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ତଥା ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିଆଦୀସୁପି। ତିଟ୍ଠତି ଏତେନାତି ଠିତି, କାରଣଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ଏୱ ଠିତି ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତି। ଏସେୱ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ''ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀ''ତି ଇଦଂ ଇଧ ଲୋକନାଥେନ ତଦା ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଆରଦ୍ଧଭାୱଦସ୍ସନଂ। ସୋ ଚ ଆରମ୍ଭୋ ଞାୟାରୁଳ୍ହୋ ''ଯଥା ଚ ପୁରିମେହି ମହାବୋଧିସତ୍ତେହି ବୋଧିମୂଲେ ପୱତ୍ତିତୋ, ତଥେୱ ଚ ପୱତ୍ତିତୋ''ତି। ଅଚ୍ଛରିୟୱେଗାଭିହତା ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦିଟ୍ଠମଣ୍ଡେୱା''ତିଆଦିମାହ।

ଏତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ଏତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ହେତୁପଭୱାନଂ ହେତୁ। ତେନାହ ''ଏତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମସ୍ସା''ତି, ଜାତିଆଦୀନଂ ଜରାମରଣାଦିପଚ୍ଚୟତାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୋ ନ ପଠମାଭିନିୱେସମତ୍ତେନ ହୋତି , ଅଥ ଖୋ ତତ୍ଥ ଅପରାପରଂ ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିସଞ୍ଞିତେନ ଅନୁ ଅନୁ ବୁଜ୍ଝନେନ, ତଦୁଭୟାଭାୱଂ ପନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଞାତପରିଞ୍ଞାୱସେନ ଅନନୁବୁଜ୍ଝନା''ତି ଆହ। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ପଜହନୱସେନ ୱତ୍ତମାନା ୱିପସ୍ସନା ଧମ୍ମେ ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀ ଏୱ ନାମ ହୋତି ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପତ୍ତିତୋ, ତଦଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ଚ ତୀରଣପରିଞ୍ଞା, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଚ ପରିଞ୍ଞାପହାନାଭିସମୟୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାସଙ୍ଗହୋ ଚାତି ତଦୁଭୟପଟିୱେଧାଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତୀରଣ…ପେ… ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନା''ତି ଆହ। ତନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱତ୍ଥୱୀନନତ୍ଥଂ ତନ୍ତୱାୟେହି ଦଣ୍ଡକେ ଆସଞ୍ଜିତ୍ୱା ପସାରିତସୁତ୍ତପଟ୍ଟୀ ତନୀୟତୀତି କତ୍ୱା। ତଂ ପନ ସୁତ୍ତସନ୍ତାନାକୁଲତାୟ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ଆକୁଲମେୱ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''ତନ୍ତଂ ୱିୟ ଆକୁଲକଜାତା''ତି। ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ନାମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମାନେତୁନ୍ତି ପୁବ୍ବେନ ପରଂ ସମଂ କତ୍ୱା ଆନେତୁଂ, ଅୱିସମଂ ଉଜୁଂ କାତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତମେୱ ୱା ଆକୁଲଂ ତନ୍ତାକୁଲଂ, ତନ୍ତାକୁଲଂ ୱିୟ ଜାତା ଭୂତାତି ତନ୍ତାକୁଲଜାତା। ମଜ୍ଝିମଂ ପଟିପଦଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଅନ୍ତଦ୍ୱୟପତନେନ ପଚ୍ଚୟାକାରେ ଖଲିତା ଆକୁଲା ବ୍ୟାକୁଲା ହୋନ୍ତି। ତେନେୱ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟପତନେନ ତଂତଂଦିଟ୍ଠିଗାହୱସେନ ପରିବ୍ଭମନ୍ତା ଉଜୁକଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି କଥଂ ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଜାନନ୍ତି। ତେନାହ ''ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ତଂ ପଚ୍ଚୟାକାରଂ ଉଜୁଂ କାତୁ''ନ୍ତି। ଦ୍ୱେ ବୋଧିସତ୍ତେତି ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତମହାବୋଧିସତ୍ତେ। ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟାତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ, ପରୋପଦେସେନ ୱିନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗୁଣ୍ଠିକଜାତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଜାତଗୁଣ୍ଠିକମ୍ପି ଗଣ୍ଠୀତି ସୁତ୍ତଗଣ୍ଠି। ତତୋ ଏୱ ଗଣ୍ଠିବଦ୍ଧଂ ବଦ୍ଧଗଣ୍ଠିକଂ। ପଚ୍ଚୟେସୁ ପକ୍ଖଲିତ୍ୱାତି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତାଦିସଭାୱେସୁ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଚାଦିଗ୍ଗାହୱସେନ ପକ୍ଖଲିତ୍ୱା। ପଚ୍ଚୟେ ଉଜୁଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାତି ତସ୍ସେୱ ନିଚ୍ଚାଦିଗ୍ଗାହସ୍ସ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସନଂ ଉଜୁଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାୟଗନ୍ଥୱସେନ ଗଣ୍ଠିକଜାତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି…ପେ… ଗଣ୍ଠିବଦ୍ଧା''ତି। ଯେ ହି କେଚି ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଆଦିଦିଟ୍ଠିୟୋ ନିସ୍ସିତା ଅଲ୍ଲୀନା।

ୱିନନତୋ ''କୁଲା''ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ତନ୍ତୱାୟସ୍ସ ଗଣ୍ଠିକଂ ନାମ ଆକୁଲଭାୱେନ ଅଗ୍ଗତୋ ୱା ମୂଲତୋ ୱା ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାୟେୱ ଖଲିତତନ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''କୁଲାଗଣ୍ଠିକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପେସକାରକଞ୍ଜିୟସୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ସକୁଣିକାତି କୁଲାୱକସକୁଣିକା। ସା ହି ରୁକ୍ଖସାଖାସୁ ଓଲମ୍ବନକୁଲାୱକା ହୋତି। ତଞ୍ହି ସା କୁଲାୱକଂ ତତୋ ତତୋ ତିଣହୀରାଦିକେ ଆନେତ୍ୱା ତଥା ୱିନନ୍ଧତି, ଯଥା ତେସଂ ପେସକାରକଞ୍ଜିୟସୁତ୍ତଂ ୱିୟ ଅଗ୍ଗେନ ୱା ଅଗ୍ଗଂ ମୂଲେନ ୱା ମୂଲଂ ସମାନେତୁଂ ୱିୱେଚେତୁଂ ୱା ନ ସକ୍କା। ତେନାହ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି। ତଦୁଭୟମ୍ପୀତି ''କୁଲାଗଣ୍ଠିକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ କଞ୍ଜିୟସୁତ୍ତଂ, କୁଲାୱକଞ୍ଚ। ପୁରିମନୟେନେୱାତି ''ଏୱମେୱ ସତ୍ତା''ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ।

କାମଂ ମୁଞ୍ଜପବ୍ବଜତିଣାନି ଯଥାଜାତାନିପି ଦୀଘଭାୱେନ ପତିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିନନ୍ଧିତ୍ୱା ଆକୁଲବ୍ୟାକୁଲାନି ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତାନି ପନ ନ ତଥା ଦୁୱିୱେଚିୟାନି, ଯଥା ରଜ୍ଜୁଭୂତାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ତାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଅପାୟାତି ଅୱଡ୍ଢିତା, ସୁଖେନ, ସୁଖହେତୁନା ୱା ୱିରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତିଭାୱତୋତି ଆପାୟିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ସୁଖସମୁସ୍ସୟତୋତି ଅବ୍ଭୁଦୟତୋ। ୱିନିପତିତତ୍ତାତି ୱିରୂପଂ ନିପତିତତ୍ତା ଯଥା ତେନତ୍ତଭାୱେନ ସୁଖସମୁସ୍ସୟୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ନିପତିତତ୍ତା। ଇତରୋତି ସଂସାରୋ। ନନୁ ''ଅପାୟ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋପି ସଂସାରୋ ଏୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ନିରୟାଦୀନଂ ପନ ଅଧିମତ୍ତଦୁକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅପାୟାଦିଗ୍ଗହଣଂ। ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାୟେନାୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟୀତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ହେତୁଫଲଭାୱେନ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତି। ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନାତି ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ପୱତ୍ତମାନା। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତଂ ''ଅପାୟ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ ଅପାୟଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ। ''ମହାସମୁଦ୍ଦେ ୱାତୁକ୍ଖିତ୍ତନାୱା ୱିୟା''ତି ଇଦଂ ପରିବ୍ଭମଟ୍ଠାନସ୍ସ ମହନ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପରିବ୍ଭମନସ୍ସ ଅନୱଟ୍ଠିତତାଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ''ଉପମାୟ। ଯନ୍ତେସୁ

ଯୁତ୍ତଗୋଣୋ ୱିଯା’’ତି ଇଦଂ ପନ ଅୱସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଦୁପ୍ପମୋକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱଣ୍ଣନା

ଇମିନା ତାୱାତି ଏତ୍ଥ ତାୱ-ସଦ୍ଦୋ କମତ୍ଥୋ, ତେନ ‘‘ତନ୍ତାକୁଲକଜାତା’’ତି ପଦସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧି ପରତୋ ଆୱିଭୱିସ୍ସତୀତି ଦୀପେତି। ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯାତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୋତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା, ଇମସ୍ମା ପଚ୍ଚଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ‘‘ଇମସ୍ମା ନାମ ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ…ପେ… ଭୱେଯ୍ଯା’’ତି। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘କିଂ ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ? ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ଉପରି ଜାତିସଦ୍ଦପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦସମାନାଧିକରଣେନ କିଂ-ସଦ୍ଦେନ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମାନାଧିକରଣତାଦସ୍ସନତୋ କମ୍ମଧାରଯସମାସତା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହେତ୍ଥ ‘‘ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା’’ତି ଜରାମରଣସ୍ସ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ପଚ୍ଚଯତୋ ଜରାମରଣସମ୍ଭୱପୁଚ୍ଛା ସମ୍ଭୱତି ୱିଞ୍ଞାତଭାୱତୋ, ଅସମ୍ଭୱତୋ ଚ, ଜରାମରଣସ୍ସ ପନ ପଚ୍ଚଯପୁଚ୍ଛା ସମ୍ଭୱତି। ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦସମାନାଧିକରଣତାଯଞ୍ଚ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ‘‘ଇମସ୍ମା ପଚ୍ଚଯା’’ତି ପଚ୍ଚଯପୁଚ୍ଛା ଯୁଜ୍ଜତି।

ସା ପନ ସମାନାଧିକରଣତା ଯଦିପି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସେପି ଲବ୍ଭତି, ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥୱଚନିଚ୍ଛାଭାୱତୋ ପନେତ୍ଥ କମ୍ମଧାରଯସମାସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସାମିୱଚନସମାସପକ୍ଖେ ପନ ନତ୍ଥେୱ ସମାନାଧିକରଣତାସମ୍ଭୱୋତି। ନନୁ ଚ ‘‘ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯ-ସଦ୍ଦୋ ସାମିୱଚନସମାସୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି? ସଚ୍ଚଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଉଜୁକମେୱ ତତ୍ଥ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱଚନିଚ୍ଛାତି କତ୍ୱା, ଇଧ ପନ କେୱଲଂ ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିପୁଚ୍ଛା ଅଧିପ୍ପେତା, ତସ୍ମା ଯଥା ତତ୍ଥ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱିସେସନତା, ଇଧ ଚ ‘‘ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବପଚ୍ଚଯତ୍ଥତା ସମ୍ଭୱତି, ତଥା ତତ୍ଥ, ଇଧ ଚ ସମାସକପ୍ପନା ୱେଦିତବ୍ବା। କସ୍ମା ପନ ତତ୍ଥ କମ୍ମଧାରଯସମାସୋ ନ ଇଚ୍ଛିତୋତି? ହେତୁପ୍ପଭୱାନଂ ହେତୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ କମ୍ମଧାରଯସମାସେ ଅସମ୍ଭୱତୋତି ଇମସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପସ୍ସ ଅନୁରୂପୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯୋତି ଏତସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦେନ ଗହିତୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ଜରାମରଣଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତୋତି ଇଦଂ-ସଦ୍ଦୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦତୋ ପରିଚ୍ଚଜନତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ପଚ୍ଚଯେ ଅୱତିଟ୍ଠତି, ତେନେତ୍ଥ କମ୍ମଧାରଯସମାସୋ। ତତ୍ଥ ପନ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ତତୋ ପରିଚ୍ଚଜନକାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ସାମିୱଚନସମାସୋ ଏୱ ଇଚ୍ଛିତୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂପନ ଯସ୍ମା ଜରାମରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯପୁଚ୍ଛାମୁଖେନାଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନା ଆରଦ୍ଧା, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଚ ନାମ ଅତ୍ଥତୋ ହେତୁପ୍ପଭୱାନଂ ହେତୂତି ୱୁତ୍ତୋ ୱାଯମତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଇମସ୍ସ ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଏୱମତ୍ଥୱଣ୍ଣନା କତା।

ପଣ୍ଡିତେନାତି ଏକଂସବ୍ୟାକରଣୀଯାଦିପଞ୍ହୱିସେସଜାନନସମତ୍ଥାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତେନ। ତମେୱ ହିସ୍ସ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ଯାଦିସସ୍ସ ଜୀୱସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ସରୀରତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି ‘‘ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀର’’ନ୍ତି, ସୋ ଏୱଂ ପରମତ୍ଥତୋ ନୁପଲବ୍ଭତି, କଥଂ ତସ୍ସ ୱଞ୍ଝାତନଯସ୍ସ ୱିଯ ଦୀଘରସ୍ସତା ସରୀରତୋ ଅଞ୍ଞତା ୱା ଅନଞ୍ଞତା ୱା ବ୍ୟାକାତବ୍ବା ସିଯା, ତସ୍ମାସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ଠପନୀଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ନାମେସ ପୁଚ୍ଛତୋ ଅନାଦରୋ ୱିହେସା ୱିଯ ହୋତୀତି ‘‘ଅବ୍ୟାକତମେତ’’ନ୍ତି ପକାରନ୍ତରମାହ। ଏୱଂ ଅବ୍ୟାକରଣକାରଣଂ ଞାତୁକାମସ୍ସ କଥେତବ୍ବଂ ହୋତି, କଥିତେ ଚ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ପମାଦୋପି ଏୱଂ ସିଯା, କଥନୱିଧି ପନ ‘‘ଯାଦିସସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଦସ୍ସିତୋ ଏୱ। ଏୱଂ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଏୱଂ ଠପନୀଯପଞ୍ହେ ୱିଯ ତୁଣ୍ହୀଭାୱାଦିଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏୱ। ‘‘ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତି ୱଚନଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ। ‘‘କିଂ ସବ୍ବଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କିଂ ସଙ୍ଖତଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛସି, ଉଦାହୁ ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ବ୍ୟାକାତବ୍ବଂ ହୋତି ‘‘କିଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠେ ‘‘ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ, ଅତ୍ଥି ନ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ୱିଭଜ୍ଜ ବ୍ୟାକାତବ୍ବଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଚ ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି। ପୁବ୍ବେ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତଂ ଚୋଦିତନ୍ତି ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ପୁଚ୍ଛାସଭାଗେନ ହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି। ଇଦାନି ତସ୍ସେୱ ସରୂପପୁଚ୍ଛା କରୀଯତୀତି ‘‘ପୁନ କି’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାପି ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

‘‘ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବପଦେସୂ’’ତି ଅତିଦେସୱସେନ ଉକ୍ଖିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ଅପୱାଦୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ଦସ୍ସେତୁକାମୋ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା। ଛନ୍ନଂ ୱିପାକସମ୍ଫସ୍ସାନଂଯେୱ ଗହଣଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣାଦି ୱେଦନାପରିଯୋସାନା ୱିପାକୱିଧୀତି କତ୍ୱା ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସୁ, (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ଉଦା। ୧) ଅଭିଧମ୍ମେ (ୱିଭ। ୨୨୫) ଚ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ତେସଂଯେୱ ଗହଣସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ୟତିରେକତ୍ଥୋ, ତେନେତ୍ଥ ‘‘ଗହିତମ୍ପୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚମାନଂଯେୱ ୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନାମ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାପେକ୍ଖୋ ତେନ ୱିନା ତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତସ୍ମା ସଳାଯତନପ୍ପଚ୍ଚଯାତି ‘‘ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ’’ତି ଇମିନା ପଦେନାତି ଯୋଜନା। ଅୱଯୱେନ ୱା ସମୁଦାଯୋପଲକ୍ଖଣମେତଂ ‘‘ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା’’ତି, ତସ୍ମା ‘‘ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ’’ତି ଇମିନା ପଦେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗହିତମ୍ପୀତି

ଛବ୍ବିଧଂ ୱିପାକଫସ୍ସମ୍ପି। ଅଗ୍ଗହିତମ୍ପୀତି ଅୱିପାକଫସ୍ସମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲକିରିଯାଫସ୍ସମ୍ପି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋତି ଯୋଜନା। ନ ଚେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋୱ ଉପାଦିନ୍ନୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ଅଥ ଖୋ ପଚ୍ଚଯୋପି ଉପାଦିନ୍ନୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନସ୍ସେୱ ସଳାଯତନଗ୍ଗହଣେନ ଗହଣନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ "ସଳାଯତନତୋ…ପେ… ଦସ୍ସେତୁକାମୋ"ତି। ନ ହି ଫସ୍ସସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦିସଳାଯତନମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅଥ ଖୋ "ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ"ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୪, ୪୫; ୨।୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ୱଚନତୋ ରୂପାଯତନାଦିରୂପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିନାମଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଇମଂ ଚକ୍ଖାଦିସଳାଯତନତୋ ଅତିରିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦି ୱିଯ ସାଧାରଣଂ ଅହୁତ୍ୱା, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ସାଧାରଣତାଯ ଅଞ୍ଞଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଂ ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅୱିସିଟ୍ଠଂ ସାଧାରଣପଚ୍ଚଯଂ ପିଦସ୍ସେତୁକାମୋ ଭଗୱା, "ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ"ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜନା। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେପି ଇମମେୱ ପଚ୍ଚଯଂ ସନ୍ଧାଯ "ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଦଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୪୩) "ପଚ୍ଚଯୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ମହାନିଦାନଦେସନାସଙ୍ଗହତ୍ଥଞ୍ଚା"ତି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା କତା। ପଚ୍ଚଯାନନ୍ତି ଜାତିଆଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ। ନିଦାନଂ କଥିତନ୍ତି ଜରାମରଣାଦିକସ୍ସ ନିଦାନତ୍ତଂ କଥିତଂ ଏକଂସିକୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ କଥିତୋ। ତଞ୍ହି ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ଅବ୍ୟଭିଚାରୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଇତି ଖୋ ପନେତ"ନ୍ତିଆଦିନା ଉପରି ଦେସନା ପୱତ୍ତା। ନିଜ୍ଜଟେତି ନିଜ୍ଜାଲକେ। ନିଗ୍ଗୁମ୍ବେତି ନିକ୍ଖେପେ। ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ଆକୁଲାଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି, ତସ୍ମା ଅନାକୁଲଂ ଅବ୍ୟାକୁଲଂ ମହନ୍ତଂ ପଚ୍ଚଯନିଦାନମେତ୍ଥ କଥିତନ୍ତି ମହାନିଦାନଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

୯୮।ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯାନନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ଜାତିଆଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ। ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନାମ ତେହି ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଅନୂନାଧିକେହେୱ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ତଥୋ ତଚ୍ଛୋ, ତପ୍ପକାରୋ ୱା ସାମଗ୍ଗିଉପଗତେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ତଥୋ ନିବ୍ବତ୍ତନଧମ୍ମାନଂ ଅସମ୍ଭୱାଭାୱତୋ। ଅୱିତଥୋ ଅୱିସଂୱାଦନକୋ ୱିସଂୱାଦନାକାରୱିରହିତୋ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମପଚ୍ଚଯେହି ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। "ଅନଞ୍ଞଥା"ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅଞ୍ଞଥାଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତସ୍ମା "ତଥଂ ଅୱିତଥଂ ଅନଞ୍ଞଥଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଯାଯତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତତୀତି ପରିଯାଯୋ, ହେତୂତି ଆହ "ପରିଯାଯେନାତି କାରଣେନା"ତି। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବନ୍ତି ଦେୱତ୍ତାଦିନା ସବ୍ବଭାୱେନ ସବ୍ବା ଜାତି। ସବ୍ବଥା ସବ୍ବନ୍ତି ତତ୍ଥାପି ଚାତୁମହାରାଜିକାଦିସବ୍ବାକାରେନ ସବ୍ବା, ନିପାତଦ୍ୱଯମେତଂ, ନିପାତଞ୍ଚ ଅବ୍ୟଯଂ, ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱଚନେସୁ ଏକାକାରମେୱ ହୋତୀତି ପାଳିଯଂ "ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସବ୍ବଥା ସବ୍ବ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥୱଚନେ ପନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଜାତିସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ଇତ୍ଥିଅତ୍ଥୱୁତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସବ୍ବାକାରେନ ସବ୍ବା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନାୱ ନଯେନାତି ଇମିନା ଜାତିୱାରେ ୱୁତ୍ତେନେୱ ନଯେନ। ଦେୱାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗନ୍ଧବ୍ବଯକ୍ଖାଦିକେ ପାଳିଯଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୮) ଆଗତେ, ତଦନ୍ତରଭେଦେ ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଇଧ ନିକ୍ଖିତ୍ତଅତ୍ଥୱିଭଜନତ୍ଥେତି ଇମସ୍ମିଂ "କସ୍ସଚି କିମ୍ହିଚୀ"ତି ଅନିଯମତୋ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସନତ୍ଥେ ଜୋତେତବ୍ବେ ନିପାତୋ, ତଦତ୍ଥଜୋତନଂ ନିପାତପଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପଦସ୍ସ। ତେତି ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସମ୍ପଦାନଭୂତଂ ଥେରଂ ୱଦତି। ସେଯ୍ୟଥିଦନ୍ତି ୱା ତେ କତମେତି ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ହି "କସ୍ସଚୀ"ତି, "କିମ୍ହିଚୀ"ତି ଚ ଅନିଯମତୋ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ, ତେ କତମେତି। କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା ହେସା। ଦେୱଭାୱାଯାତି ଦେୱଭାୱତ୍ଥଂ। ଖନ୍ଧଜାତୀତି ଖନ୍ଧପାତୁଭାୱୋ, ଯଥା ଖନ୍ଧେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ "ଦେୱା"ତି ସମଞ୍ଞା ହୋତି, ତଥା ତେସଂ ଉପ୍ପାଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ଯାଯା"ତି ଆହ। ସବ୍ବପଦେସୂତି "ଗନ୍ଧବ୍ବାନଂ ଗନ୍ଧବ୍ବତ୍ତାଯା"ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବେସୁ ଜାତିନିଦ୍ଦେସପଦେସୁ , ଭୱାଦିପଦେସୁ ଚ। ଯେନ ହି ନଯେନ ସତେ ହି ଜାତୀତି ଅଯମତ୍ଥଯୋଜନା କତା, ଜାତିନିଦ୍ଦେସପଦେସୋୱ "ଭୱୋ"ତିଆଦିନା ଭୱାଦିପଦେସୁପି ସୋ କାତବ୍ବୋତି। ଦେୱାତି ଉପପତ୍ତିଦେୱା ଚାତୁମହାରାଜିକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା ଦିବ୍ବନ୍ତି କାମଗୁଣାଦୀହି କୀଳନ୍ତି ଲଳନ୍ତି ୱିହରନ୍ତି ଜୋତନ୍ତୀତି କତ୍ୱା। ଗନ୍ଧଂ ଅବ୍ବନ୍ତି ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ଗନ୍ଧବ୍ବା, ଧତରଟ୍ଠସ୍ସ ମହାରାଜସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତା। ଯଜନ୍ତି ୱେସ୍ସୱଣସକ୍କାଦିକେ ପୂଜେନ୍ତୀତି ଯକ୍ଖା, ତେନ ତେନ ୱା ପଣିଧିକମ୍ମାଦିନା ଯଜିତବ୍ବା ପୂଜେତବ୍ବାତି ଯକ୍ଖା, ୱେସ୍ସୱଣସ୍ସ ମହାରାଜସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ "ଅମନୁସ୍ସା"ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଭୂତାତି କୁମ୍ଭଣ୍ଡା, ୱିରୂଳ୍ହକସ୍ସ ମହାରାଜସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ "ଯେ କେଚି ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତା"ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠିପକ୍ଖା ଭମରତୁପ୍ପଳାଦଯୋ। ଚମ୍ମପକ୍ଖା ଜତୁସିଙ୍ଗାଲାଦଯୋ। ଲୋମପକ୍ଖା ହଂସମୋରାଦଯୋ। ସରୀସପା ଅହିୱିଚ୍ଛିକସତପଦିଆଦଯୋ।

"ତେସଂତେସ"ନ୍ତି ଇଦଂ ନ ଯେୱାପନକନିଦ୍ଦେସୋ ୱିଯ ଅୱୁତ୍ତସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ୱଚନଂ, ଅଥ ଖୋ ଅଯେୱାପନକନିଦ୍ଦେସୋ ୱିଯ ୱୁତ୍ତସଙ୍ଗହତ୍ଥନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନେୱ ଚ ଆମେଡିତତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗଯ୍ହତୀତି ଆହ "ତେସଂ ତେସଂ ଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀନ"ନ୍ତି। ତଦତ୍ତାଯାତି ତଂଭାୱାଯ, ଯଥାରୂପେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ପୱତ୍ତମାନେସୁ "ଦେୱା ଗନ୍ଧବ୍ବା"ତି ଲୋକସମଞ୍ଞା ହୋତି, ତଥାରୂପତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବାଦିଭାୱାଯା"ତି। "ନିରୋଧୋ, ୱିଗମୋ"ତି ଚ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତାଲାଭସ୍ସ ଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଧ ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ "ସବ୍ବସୋ ଜାତିଯା ଅସତୀ"ତି ଅୱତ୍ୱା "ଜାତିନିରୋଧା"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଆହ "ଅଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ"ତି।

ଫଲଞ୍ଚାଯ ହିନୋତୀତି ଯଥା ଫଲଂ ତତୋ ନିଙ୍କଭତି, ଏୱଂ ହିନୋତି ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ହେତୁଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ଗଣ୍ଠ୍ଥ ନନ୍ତି ''ଇଦଂ ମେ ଫଲଂ, ଗଣ୍ଠ୍ଥ ନ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଅପ୍ପେତି ୱିଯ ନିପ୍ଫାଦେତି ୱିଯ। ''ଏସ ନଯୋ''ତି ଅୱିସେସଂ ଅତିଦିସିତ୍ୱା ୱିସେସମତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚାଯଂ ଜାତି ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା, ସଙ୍ଖତଭାୱା ଚ ନ ହୋତି ୱିକାରଭାୱତୋ, ତଥା ଜରାମରଣଂ, ତସ୍ସ କଥଂ ସା ହେତୁ ହୋତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଜରାମରଣସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ତବ୍ଭାୱେ ଭାୱୋ, ତଦଭାୱେ ଚ ଅଭାୱୋ ଜରାମରଣସ୍ସ ଜାତିଯା ଉପନିସ୍ସଯତା।

୯୯।ଓକାସପରିଗ୍ଗହୋତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହୋ। ଉପପତ୍ତିଭୱେ ଯୁଜ୍ଜତି ଉପପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଇଧ ପନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ''କାମଭୱୋ''ତିଆଦିନା ଆଗତେ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ। କମ୍ମଭୱେ ଯୁଜ୍ଜତି କାମଭୱାଦିଜୋତନା ୱିସେସତୋ ତସ୍ସ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋତି। ତେନାହ ''ସୋ ହି ଜାତିଯା ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯାୱ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି। ନନୁ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱୋପି ଜାତିଯା ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ହୋତି, ସୋ ପନ ନ ତଥା ପଧାନଭୂତୋ, କମ୍ମଭୱୋ ପନ ପଧାନଭୂତୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଜନକଭାୱତୋତି। ''ସୋ ହି ଜାତିଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ କାମଭୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ କାମଭୱୋ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭୱେସୁପି। ଓକାସପରିଗ୍ଗହୋୱ କତୋ''କିମ୍ହିଚୀ''ତି ଇମିନା ସତ୍ତପରିଗ୍ଗହସ୍ସ କତତ୍ତା।

୧୦୦।ତିଣ୍ଣମ୍ପି କମ୍ମଭୱାନନ୍ତି କାମକମ୍ମଭୱାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି କମ୍ମଭୱାନଂ। ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱାନନ୍ତି କାମୁପପତ୍ତିଭୱାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱାନଂ। ତଥାସେସାନିପୀତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନି ସେସୁପାଦାନାନିପି ତିଣ୍ଣମ୍ପି କମ୍ମଭୱାନଂ, ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱାନଂ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଦ୍ୱାଦସ କମ୍ମଭୱା ଦ୍ୱାଦସ ଉପପତ୍ତିଭୱାତି ଚତୁୱୀସତିଭୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯସ୍ମା କମ୍ମଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱମୁଖେନେୱ ଉପାଦାନଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ଉପାଦାନଂ କମ୍ମଭୱସ୍ସ ଉକ୍କଂକମେୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ଆହ ''ନିପ୍ପରିଯାଯେନେତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସ କମ୍ମଭୱା ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି। ତେସନ୍ତି କମ୍ମଭୱାନଂ। ସହଜାତକୋଟିଯାତି ଅକୁସଲସ୍ସ କମ୍ମଭୱସ୍ସ ସହଜାତଂ ଉପାଦାନଂ ସହଜାତକୋଟିଯା, ଇତରଂ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯାଦିୱସେନ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା, କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମଭୱସ୍ସ ପନ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯାୱ ପଚ୍ଚଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ଏକସଙ୍ଗହତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସହଜାତକୋଟିଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯପକତୂପନିସ୍ସଯାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣୱସେନ ''ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୦୧।ଉପାଦାନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ କାମୁପାଦାନସ୍ସ ତଣ୍ହା ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯାୱ ପଚ୍ଚଯୋ, ସେସୁପାଦାନାନଂ ସହଜାତକୋଟିଯାପି ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯାପି ୱିଞ୍ଞାଣାଦି ଚ ୱେଦନାପରିୟୋସାନା ୱିପାକୱିଧୀତି କତ୍ୱା।

୧୦୨।ଯଦିଦଂ ୱେଦନାତି ଏତ୍ଥ ୱିପାକୱେଦନାତି ତମେୱ ତାୱ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ଇତରକୋଟିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଅଞ୍ଞାତି କୁସଲାକୁସଲକିରିଯୱେଦନା। ଅଞ୍ଞଥାପୀତି ସହଜାତକୋଟିଯାପି।

୧୦୩।ଏତ୍ତାୱତାତି ଜରାମରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯପରମ୍ପରାଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଏତ୍ତକାଯ ଦେସନାଯ। ପୁରିମତଣ୍ହନ୍ତି ପୁରିମଭୱସିଦ୍ଧଂ ତଣ୍ହଂ। ''ଏସ ପଚ୍ଚଯୋ ତଣ୍ହାଯ, ଯଦିଦଂ ୱେଦନା''ତି ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ''ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣଂ ଅଞ୍ଞେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତନଯେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦେସନାମଗ୍ଗୋ , ତଂ ପନ ଅନୋତରିତ୍ୱା ସମୁଦାଚାରତଣ୍ହାଦସ୍ସନମୁଖେନେୱ ତଣ୍ହାମୂଲକଧମ୍ମେ ଦେସେନ୍ତୋ ଆଚିଣ୍ଣଦେସନାମଗ୍ଗତୋ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ୱିଯ, ତଞ୍ଚ ଦେସନଂ ପସ୍ସତୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ପସଯ୍ହ ବଲକ୍କାରେନ ଦେସେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ହୋତୀତି ଆହ ''ଇଦାନୀ''ତିଆଦି। ଦ୍ୱେ ତଣ୍ହାତି ଇଧାଧିପ୍ପେତତଣ୍ହା ଏୱ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ଆହ। ଏସନତଣ୍ହାତି ଭୋଗାନଂ ପରିଯେସନୱସେନ ପୱତ୍ତତଣ୍ହା। ଏସିତତଣ୍ହାତି ପରିଯିଟ୍ଠେସୁ ଭୋଗେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନତଣ୍ହା। ସମୁଦାଚାରତଣ୍ହାଯାତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱସେନ ପୱତ୍ତତଣ୍ହାଯ। ଦୁୱିଧାପେସା ୱେଦନଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଣ୍ହାନାମ ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ଚ ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧାନଂ ଭୋଗାନଂ ପଟିଲାଭାଯ ପରିଯେସନା, ଲଦ୍ଧେସୁ ଚ ତେସୁପାତବ୍ବତାପତ୍ତିଆଦି ହୋତୀତି।

ପରିତସ୍ସନୱସେନ ପରିଯେସତି ଏତାଯାତି ପରିଯେସନା। ଆସଯତୋ, ପଯୋଗତୋ ଚ ପରିଯେସନା ତଥାପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ତେନାହ ''ତଣ୍ହାଯ ସତି ହୋତୀ''ତି। ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣପଟିଲାଭୋତି ସୱତ୍ଥୁକାନଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ ଗୱେସନୱସେନ, ପୱତ୍ତିଯଂ ପନ ଅପରିଯିଟ୍ଠଂଯେୱ ଲବ୍ଭତି, ତମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ପରିଯେସନାଯ ଲଦ୍ଧମେୱ ନାମ ତଥାରୂପସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପୁବ୍ବେକତତ୍ତା ଏୱ ଲବ୍ଭନତୋ। ତେନାହ ''ସୋ ହି ପରିଯେସନାଯ ସତି ହୋତୀ''ତି। ସୁଖୱିନିଚ୍ଛଯନ୍ତି ସୁଖଂ ୱିସେସତୋ ନିଚ୍ଛିନୋତୀତି ସୁଖୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ସୁଖଂ ସଭାୱତୋ, ସମୁଦଯତୋ, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମନତୋ, ନିସ୍ସରଣତୋ ଚ ଯାଥାୱତୋ ଜାନିତ୍ୱା ପୱତ୍ତଞ୍ଞାଣଂ, ତଂ ସୁଖୱିନିଚ୍ଛଯଂ। ଜଞ୍ଞାତି ଜାନେଯ୍ୟ। ''ସୁଭସୁଖ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭୂତାକାରଂ ୱିୱିଧଂ ନିନ୍ନଭାୱେନ ନିଚ୍ଛିନୋତି ଆରୋପେତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯାପି ଏୱମେୱ ୱିନିଚ୍ଛଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେ ୱିତକ୍କୋଯେୱ

ଆଗତୋତି ଯୋଜନା। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେତି ସକ୍କପଞ୍ହସୁତ୍ତେ। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫୮) ତତ୍ଥ ହି ''ଛନ୍ଦୋ ଖୋ, ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦ, ୱିତକ୍କନିଦାନୋ''ତି ଆଗତଂ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ମହାନିଦାନସୁତ୍ତେ।''ୱିତକ୍କେନେୱ ୱିନିଚ୍ଛିନାତୀ''ତି ଏତେନ ''ୱିନିଚ୍ଛୀୟତି ଏତେନାତି ୱିନିଚ୍ଛୟୋ''ତି ୱିନିଚ୍ଛୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କରଣସାଧନମାହ। ''ଏତ୍ତକ''ନ୍ତିଆଦି ୱିନିଚ୍ଛୟନାକାରଦସ୍ସନଂ।

ଛନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ଛନ୍ଦୋ, ଏୱଂ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ, ସ୍ୱାୟଂ ଅନାସେୱନତାୟ ମନ୍ଦୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ଦୁବ୍ବଲରାଗସ୍ସାଧିୱଚନ''ନ୍ତି। ଅଜ୍ଝୋସାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅଭିନିୱିସନଂ। ''ମୟ୍ହଂ ଇଦ''ନ୍ତି ହି ତଣ୍ହାଗାହୋ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହସନ୍ନିସ୍ସୟୋୱ ହୋତି। ତେନାହ ''ଅହଂ ମମ''ନ୍ତି, ''ବଲୱସନ୍ନିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଚ ତେସଂ ଗାହାନଂ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତିମାହ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପରିଗ୍ଗହକରଣନ୍ତି ''ଅହଂ ମମ''ନ୍ତି ବଲୱସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ତତନିୟଗ୍ଗାହୱତ୍ଥୁନୋ ଅଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱିୟ କତ୍ୱା ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଠାନଂ, ତଥାପୱତ୍ତୋ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଅତ୍ତନା ପରିଗ୍ଗହିତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଯସ୍ସ ୱସେନ ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱସ୍ସ ଅସହମାନୋ ହୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅସହନତା। ଏୱଂ ୱଚନତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି ନିରୁତ୍ତିନୟେନ। ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣେ ପନ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ମଚ୍ଛରିୟଯୋଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମଚ୍ଛରୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ମଚ୍ଛରିୟଂ, ମଚ୍ଛେରୋ ଧମ୍ମୋ। ମଚ୍ଛରିୟସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ଆଦରେନ ରକ୍ଖଣଂ ଆରକ୍ଖୋତି ଆହ ''ଦ୍ୱାର…ପେ… ସୁଟ୍ଠୁ ରକ୍ଖଣ''ନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କରୋତୀତି କରଣଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ, ଅଧିକଂ କରଣନ୍ତି ଅଧିକରଣଂ, ୱିସେସକାରଣଂ। ୱିସେସକାରଣଞ୍ଚ ଭୋଗାନଂ ଆରକ୍ଖଦଣ୍ଡାଦାନାଦିଅନତ୍ଥସମ୍ଭୱସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆରକ୍ଖାଧିକରଣ''ନ୍ତିଆଦି। ପରନିସେଧନତ୍ଥନ୍ତି ମାରଣାଦିନା ପରେସଂ ୱିବାଧନତ୍ଥଂ। ଆଦୀୟତି ଏତେନାତି ଆଦାନଂ, ଦଣ୍ଡସ୍ସ ଆଦାନଂ ଦଣ୍ଡାଦାନଂ, ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପରୱିହେଠନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ସତ୍ଥାଦାନେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ହତ୍ଥପରାମାସାଦିୱସେନ କାୟେନ କାତବ୍ବକଲହୋ କାୟକଲହୋ। ମମ୍ମଘଟ୍ଟନାଦିୱସେନ ୱାଚାୟ କାତବ୍ବକଲହୋ ୱାଚାକଲହୋ। ୱିରୁଜ୍ଝନୱସେନ ୱିରୂପଂ ଗଣ୍ହାତି ଏତେନାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱଦତି ଏତେନାତି ୱିୱାଦୋ। ତୁୱଂ ତୁୱନ୍ତି ଅଗାରୱୱଚନସହଚରଣତୋ ତୁୱଂ ତୁୱଂ, ସବ୍ବେତେ ତଥାପୱତ୍ତା ଦୋସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଅନେକେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୦୪)।

୧୧୨।ଦେସନଂ ନିୱତ୍ତେସୀତି ''ତଣ୍ହଂ ପଟିଚ୍ଚ ପରିୟେସନା''ତିଆଦିନା ଅନୁଲୋମନୟେନ ପୱତ୍ତିତଂ ଦେସନଂ ପଟିଲୋମନୟେନ ପୁନ ''ଆରକ୍ଖାଧିକରଣ''ନ୍ତି ଆରଭନ୍ତୋ ନିୱତ୍ତେସି। ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣଭୂତା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ, ତତ୍ଥ ରଞ୍ଜନୱସେନ ଅଭିରମଣୱସେନ ପୱତ୍ତରାଗୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ରଞ୍ଜନୱସେନ ତଣ୍ହାୟନୱସେନ ପୱତ୍ତା ରୂପାଦିତଣ୍ହାୱ କାମେସୁ ତଣ୍ହାତି କାମତଣ୍ହା। ଭୱତି ଅତ୍ଥି ସବ୍ବକାଲଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ପୱତ୍ତା ଭୱଦିଟ୍ଠି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଭୱୋ, ତଂସହଗତା ତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା। ୱିଭୱତି ୱିନସ୍ସତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ପୱତ୍ତା ୱିଭୱଦିଟ୍ଠି ୱିଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତଂସହଗତା ତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହାତି ଆହ ''ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠୀ''ତିଆଦି। ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମାତି ''ଏସ ପଚ୍ଚୟୋ ଉପାଦାନସ୍ସ, ଯଦିଦଂ ତଣ୍ହା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୦୧) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ୱଟ୍ଟମୂଲତଣ୍ହା ଚ ''ତଣ୍ହଂ ପଟିଚ୍ଚ ପରିୟେସନା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨। ୧୦୩) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ସମୁଦାଚାରତଣ୍ହା ଚାତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା। ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରୱସେନାତି ୱଟ୍ଟମୂଲୱସେନ ଚେୱ ସମୁଦାଚାରୱସେନ ଚ। ଦ୍ୱୀହି କୋଟ୍ଠାସେହୀତି ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି। ଦ୍ୱୀହି ଅୱୟୱେହି ସମୋସରନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ ସମଂ ୱତ୍ତନ୍ତି ଇତୋତି ସମୋସରଣଂ, ପଚ୍ଚୟୋ, ଏକଂ ସମୋସରଣଂ ଏତାସନ୍ତି ଏକସମୋସରଣା। କେନ ପନ ଏକସମୋସରଣାତି ଆହ ''ୱେଦନାୟା''ତି। ଦ୍ୱେପି ହି ତଣ୍ହା ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ଏୱାତି। ତେନାହ ''ୱେଦନାପଚ୍ଚୟେନ ଏକପଚ୍ଚୟା''ତି। ତତୋ ତତୋ ଓସରିତ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସମୱସନଟ୍ଠାନଂ ଓସରଣ ସମୋସରଣଂ। ୱେଦନାୟ ସମଂ ସହ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଓସରଣକପୱତ୍ତନକା ୱେଦନା ସମୋସରଣାତି ଆହ ''ଇଦଂ ସହଜାତସମୋସରଣଂ ନାମା''ତି।

୧୧୩।ସବ୍ବେତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରୱସେନ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା ସୱିପାକଫସ୍ସା ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଣାଦି ୱେଦନାପରିୟୋସାନା ୱିପାକୱିଥୀତି କତ୍ୱା। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥା ନାମ ୱଟ୍ଟକଥାତି ଆହ ''ଠପେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଫସ୍ସେ''ତି। ବହୁଧାତି ବହୁପ୍ପକାରେନ। ଅୟଞ୍ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱେଦନାନଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକୋ ଫସ୍ସୋ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟୱିପାକଆହାରସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ସେସାନଂ ପନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରୱିପାକୱେଦନାନଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକୋ ଫସ୍ସୋ ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ମନୋଦ୍ୱାରେପି ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରୱିପାକୱେଦନାନଂ ସହଜାତମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ତଥେୱ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଥା ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ତେଭୂମକୱିପାକୱେଦନାନଂ। ଯା ପନ ତା ମନୋଦ୍ୱାରେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତା କାମାୱଚରୱେଦନା, ତାସଂ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଫସ୍ସୋ ବହୁଧା ୱେଦନାୟ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୧୪।ୱେଦନାଦୀନନ୍ତି ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣାନଂ। ଅସଦିସଭାୱାତି ଅନୁଭୱନସଞ୍ଜାନନାଭିସଙ୍ଖରଣୱିଜାନନଭାୱା। ତେ ହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିଧୁରେନ ୱେଦୟିତାଦିରୂପେନ ଆକିରିୟନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟନ୍ତୀତି ଆକାରାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେୟେୱାତି ୱେଦନାଦୀନଂ ତେ ଏୱ

ୱେଦୟିତାଦିଆକାରା। ସାଧୁକଂ ଦସ୍ସିୟମାନାତି ସଜ୍ଜଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିୟ ପକାସିୟମାନା। ତଂ ତଂ ଲୀନମତ୍ଥଂ ଗମେନ୍ତୀତି ‘‘ଅରୂପଟ୍ଠୋ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖନମନଟ୍ଠୋ’’ତି ଏୱମାଦିକଂ ତଂ ତଂ ଲୀନଂ ଅପାକଟମତ୍ଥଂ ଗମେନ୍ତି ଞାପେନ୍ତୀତି ଲିଙ୍ଗାନି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନହେତୁତୋତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅରୂପଟ୍ଠାଦିକସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣସ୍ସ କାରଣତ୍ତା। ନିମୀୟନ୍ତି ଅନୁମୀୟନ୍ତି ଏତେହୀତି ନିମିତ୍ତାନି। ତଥା ତଥା ଅରୂପଭାୱାଦିପ୍ପକାରେନ, ୱେଦୟିତାଦିପ୍ପକାରେନ ଚ ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବତୋ କଥେତବ୍ବତୋ ଉଦ୍ଦେସା। ତସ୍ମାତି ‘‘ଅସଦିସଭାୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ କାରଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ୟସ୍ମା ୱେଦନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଅସଦିସଭାୱା ୟଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ଆକାରାଦୟୋ, ତସ୍ମା ଅୟଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଏତ୍ଥ ପାଠିଇପଦେ ଅତ୍ଥୋ।

ନାମସମୂହସ୍ସାତି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନଟ୍ଠେନ ‘‘ନାମ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧସମଞ୍ଞସ୍ସ ୱେଦନାଦିଚତୁକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅରୂପଧମ୍ମପୁଞ୍ଜସ୍ସ। ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ‘‘ନାମକାୟୋ ଅରୂପକଲାପୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା’’ତିଆଦିକା ପଞ୍ଞାପନା ହୋତି। ଚେତନାପଧାନତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମାନଂ ‘‘ସଙ୍ଖାରାନଂ ଚେତନାକାରେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱିଭଜନେ ‘‘ୟା ଚେତନା ସଞ୍ଚେତନା ସଞ୍ଚେତୟିତତ୍ତ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୨୪୯ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ) ଚେତନାୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଅସତୀତି ଅସନ୍ତେସୁ। ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ହି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱାତି ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଂ ଚେତନାଦୟୋତି ଇମେ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧସଞ୍ଞିତେ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭୂତେ ଧମ୍ମେ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେପି ସମ୍ଭୱତୀତି ‘‘ମନୋଦ୍ୱାରେ’’ତି ୱିସେସିତଂ। ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୱେୱଚନୋତି ଅଧିୱଚନମୁଖେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ। ସୋତି ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ। ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଚ ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାୟ ଲବ୍ଭନତୋ ରୂପକାୟେ ପଞ୍ଞାୟତେୱ, ଅୟଂ ପନ ନୟୋ ଇଧ ନ ଇଚ୍ଛିତୋ ୱେଦନାଦିପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଅସମ୍ଭୱପରିୟାୟସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତାତି ‘‘ପଞ୍ଚପସାଦେ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନ ହି ୱେଦନାସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ପଞ୍ଚପସାଦେ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ଅତ୍ଥି। ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଅସତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନାମ କଦାଚିପି ନତ୍ଥୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ୟଥାଧିଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅମ୍ବରୁକ୍ଖେ’’ତିଆଦିମାହ । ରୂପକାୟତୋତି କେୱଲଂ ରୂପକାୟତୋ। ତସ୍ସାତି ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ।

ୱିରୋଧିପଚ୍ଚୟସନ୍ନିପାତେ ୱିଭୂତତରା ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ୱା ସତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱୋ ରୁପ୍ପନାକାରୋ। ସୋ ଏୱ ରୁପ୍ପନାକାରୋ ୱତ୍ଥୁସପ୍ପଟିଘାଦିକଂ ତଂ ତଂ ଲୀନମତ୍ଥଂ ଗମେତୀତି ଲିଙ୍ଗଂ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନହେତୁତୋ ନିମିତ୍ତଂ। ତଥା ତଥା ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବତୋ ଉଦ୍ଦେସୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଆକାରାଦୟୋ ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିହନନଂ ପଟିଘୋ, ତତୋ ପଟିଘତୋ ଜାତୋ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ। ତେନାହ ‘‘ସପ୍ପଟିଘ’’ନ୍ତିଆଦି। ନାମକାୟତୋତି କେୱଲଂ ନାମକାୟତୋ। ତସ୍ସାତି ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ। ସେସଂ ପଠମପଞ୍ହେ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଉଭୟୱସେନାତି ନାମକାୟୋ ରୂପକାୟୋତି ଉଭୟସନ୍ନିସ୍ସୟସ୍ସ ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଉଭୟସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ୱସେନ।

ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଚ୍ଚୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ପଚ୍ଚେକଂ ନାମକାୟରୂପକାୟସଞ୍ଞିତଂ ପଚ୍ଚୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ତେସନ୍ତି ଫସ୍ସାନଂ। ଅୱିସେସତୋତି ୱିସେସଂ ଅକତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞତୋ। ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ। ଏସେୱ ହେତୂତି ଏସ ଛସୁପି ଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତୋ ନାମରୂପସଙ୍ଖାତୋ ହେତୁ ୟଥାରହଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଫସ୍ସାନଂ। ଇଦାନି ତଂ ୟଥାରହଂ ପୱତ୍ତିଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାଖନ୍ଧାତି ଫସ୍ସେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱେଦନାଦୟୋ ଖନ୍ଧା। ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସାପି ସମ୍ପୟୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣେନେୱେତ୍ଥ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ପରତୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଞ୍ଚୱିଧୋପୀତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋପି। ସୋ ଫସ୍ସୋତି ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ। ବହୁଧାତି ବହୁପ୍ପକାରେନ। ତଥା ହି ୱିପାକନାମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଅନେକଭେଦସ୍ସ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟୱିପାକସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଆହାରକିଞ୍ଚି, ତଂ ଆହାରପଚ୍ଚୟୱସେନ। ୟଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକିଞ୍ଚି, ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୱସେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅୱିପାକଂ ପନ ନାମଂ ଅୱିପାକସ୍ସ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ଠପେତ୍ୱା ୱିପାକପଚ୍ଚୟଂ ଇତରେସଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ରୂପଂ ପନ ଚକ୍ଖାୟତନାଦିଭେଦଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକସ୍ସ ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ନିସ୍ସୟପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିୟୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଛଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ରୂପାୟତନାଦିଭେଦଂ ତସ୍ସ ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ପନ ତାନି ରୂପାୟତନାଦୀନି, ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ତଥା ଚ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟମତ୍ତେନେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ପନ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ନିସ୍ସୟପୁରେଜାତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏୱଂ ନାମରୂପଂ ଅସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ବହୁଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୧୫। ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମରୂପସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠିଇୟଂ ‘‘ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନ ଓକ୍କମିସ୍ସଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକପଟିସନ୍ଧି ହି ବାହିରତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ହୋନ୍ତୀପି ଅତ୍ଥତୋ ୟଥାପଚ୍ଚୟଂ ଖନ୍ଧାନଂ ତତ୍ଥ

ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିୟେୱ। ତେନାହ “ପୱିସିତ୍ୱା…ପେ… ନ ୱତ୍ତିସ୍ସଥା”ତି। ସୁଦ୍ଧନ୍ତି କେୱଲଂ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଅମିସ୍ସିତଂ ୱିରହିତଂ। “ଅୱସେସ”ନ୍ତି ଇଦଂ ନାମାପେକ୍ଖଂ, ତସ୍ମା ଅୱସେସଂ ନାମରୂପନ୍ତି ଇମଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସଂ ନାମରୂପଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଓକ୍କନ୍ତନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ, ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱା ପଠମାୱୟୱଭାୱେନ ଓତିଣ୍ଣଂ। ୱୋକ୍କମିସ୍ସଥାତି ସନ୍ତତିୱିଚ୍ଛେଦଂ ୱିନାସଂ ଉପଗମିସ୍ସଥ, ତଂ ପନ ମରଣଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ “ଚୁତିୱସେନା”ତି। ଅସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ୱିଞ୍ଞାଣସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ “ତସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧେନା”ତି, ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ନିରୋଧେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତତୋ। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ, ତତୋ ଦୁତିୟତତିୟଚିତ୍ତାନଂ ୱା ନିରୋଧେନ ଚୁତି ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୟୁତ୍ତିତୋ ୱିଭାୱେତୁଂ “ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେତି ଏତସ୍ମିଂ ସୋଢଅସଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ କାଲେ। ଅନ୍ତରାୟୋ ନତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥ ଦାରକସ୍ସ ତାୱ ମରଣନ୍ତରାୟୋ ମା ହୋତୁ ତଦା ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ମାତୁ ପନ କଥଂ ତଦା ମରଣନ୍ତରାୟାଭାୱୋତି? ତଂ ତଂ କାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ତଦନ୍ତରେୟେୱ ଚୱନଧମ୍ମାୟ ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣସ୍ସେୱ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ “ଅୟଞ୍ହି ଅନୋକାସୋ ନାମା”ତି, ଚୁତିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମୁଟ୍ଠିତରୂପାନୀତି ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନକମ୍ମଜରୂପାନି ୱଦତି। ତାନି ହି ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମୁଟ୍ଠିତରୂପାନି ନାମ, ନ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାନି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଚ୍ଛା ସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା। ଚିତ୍ତଜାହାରଜାନଂ ପନ ତଦା ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱ। ୟାନି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମୁଟ୍ଠିତରୂପାନି, ତାନି ତିୱିଧାନି ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତାନି, ଠିତିକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତାନି, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତାନୀତି। ତେସୁ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତାନି ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଠିତିକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତାନି ଠିତିକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତାନି ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତତ୍ଥ “ଭିଜ୍ଜମାନୋ ଧମ୍ମୋ ଭିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀ”ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ଉପ୍ପାଦେ, ପନ ଠିତିୟଞ୍ଚ ନ ନ ସକ୍କାତି “ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ, ଠିତିକ୍ଖଣେ ଚ ଧରନ୍ତାନଂ ୱସେନ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟମ୍ପି ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପକାୟୂପତ୍ଥମ୍ଭିତସ୍ସେୱ ହି ନାମକାୟସ୍ସ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପୱତ୍ତୀତି। ତେହି ରୂପଧମ୍ମେହି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ବଲୱତରଂ ସନ୍ଧାୟାହ “ସତ୍ତରସମସ୍ସ…ପେ… ପୱତ୍ତି ପୱତ୍ତତୀ”ତି। ପୱେଣୀ ଘଟିୟତୀତି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସକମ୍ମଜସ୍ସ ରୂପପୱେଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ପଠମଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ୟାୱ ସୋଢଅସମଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ତେସୁ ଏକେକସ୍ସ ଉପ୍ପାଦଠିତିଭଙ୍ଗୱସେନ ତୟୋ ତୟୋ ଖଣା। ତତ୍ଥ ଏକେକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ତୀସୁ ତୀସୁ ଖଣେସୁ ସମତିଂସ ସମତିଂସ କମ୍ମଜରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଇତି ସୋଢଅସତିକା ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସଂ ହୋନ୍ତି। ଏସ ନୟୋ ତତୋ ପରେସୁପି। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ “ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସକମ୍ମଜସ୍ସ ରୂପପୱେଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀ”ତି। ସଚେ ପନ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମୁଟ୍ଠିତରୂପାନି ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଂ ଦାତୁଂ ସଚେ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ୟଦି ହି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତତୋ ସତ୍ତରସମଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ସିୟା, ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେସୁପି କମ୍ମଜରୂପଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ପଗେୱ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତକ୍ଖଣେସୁ। ତଥା ସତି ନତ୍ଥେୱ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଲାଭୋତି ପୱତ୍ତି ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ପୱେଣୀ ନ ଘଟିୟତେୱ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ୱିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ତେନାହ “ୱୋକ୍କମତିତିନାମ ହୋତୀ”ତିଆଦି।

ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ଇତ୍ଥଂପକାରତାୟ। ୟାଦିସୋ ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନୂନା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ “ଏୱଂ ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭାୱାୟା”ତି। ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସଥାତି ସନ୍ତାନୱିଚ୍ଛେଦେନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ସୁଦ୍ଧଂ ନାମରୂପମେୱାତି ୱିଞ୍ଞାଣୱିରହିତଂ କେୱଲଂ ନାମରୂପମେୱ। ଅୱୟୱାନଂ ପାରିପୂରି ୱୁଦ୍ଧି। ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତି ୱିରୂଢହି। ମହଲ୍ଲକଭାୱପ୍ପତ୍ତି ୱେପୁଲ୍ଲଂ। ତାନି ଚ ୟଥାକ୍କମଂ ପଠମାଦିୱୟୱସେନ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ “ପଠମୱୟୱସେନା”ତିଆଦି। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିୟମତ୍ଥୋ, ତେନ ୱସ୍ସସହସ୍ସଦ୍ୱୟାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିଞ୍ଞାଣମେୱାତି ନିୟମୱଚନଂ, ଇତୋ ବାହିରକପ୍ପିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ, ଇସ୍ସରାଦୀନଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖେପପଦଂ, ନ ଅୱିଜ୍ଜାଦିଫସ୍ସାଦିପଟିକ୍ଖେପପଦଂ ପଟିୟୋଗୀନିୱତ୍ତନପଦତ୍ତା ଅୱଧାରଣସ୍ସ। ତେନାହ “ଏସେୱ ହେତୂ”ତିଆଦି। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ହେଟ୍ଠାପି ସବ୍ବପଦେସୁ ୟଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଇଦାନି ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ନାମରୂପସ୍ସ ପଧାନକାରଣନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଓପମ୍ମୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ “ୟଥା ହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚେକଂ ୱିୟ ସମୁଦିତସ୍ସାପି ନାମରୂପସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିନା ଅତ୍ତକିଚ୍ଚାସମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଦ୍ୱଂ ନାମରୂପଂ ନାମା”ତି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣଂ। ପୁରେଚାରିକେତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମେୱ। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ। ତେନାହ ଭଗୱା “ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା”ତି। (ଧ। ପ। ୧; ନେତ୍ତି। ୯୦, ୯୨; ପେଟକୋ। ୧୩, ୮୩) ବହୁଧାତି ଅନେକପ୍ପକାରେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

କଥଂ? ୱିପାକନାମସ୍ସ ହି ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟୱିପାକଆହାରୈନ୍ଦ୍ରିୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟେହି ନୱଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟୱିପାକଆହାରୈନ୍ଦ୍ରିୟୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟେହି ନୱଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଠପେତ୍ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ସେସରୂପସ୍ସ ଇମେସୁ ନୱସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟଂ ଅପନେତ୍ୱା ସେସେହି ଅଟ୍ଠହି ପଚ୍ଚୟେହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତରୂପସ୍ସ, ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ୱା କମ୍ମଜସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିୟାୟତୋ ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

ଅଓସେସଞ୍ଚ ପଠମଭଓଙ୍ଗତୋ ପଭୁତି ସଵ୍ଵମ୍ପି ଓିଞ୍ଞାଣଂ ତସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଓ୍ୱେଦିତଵ୍ଵଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଓିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପଚ୍ଚଯନଯେ ଦସ୍ସିଯମାନେ ସଵ୍ଵାପି ମହାପକରଣକଥା ଆନେତଵ୍ଵା ହୋତୀତି ନ ଓିତ୍ଥାରିତା। କଥଂ ପନେତଂ ପଚ୍ଚେତଵ୍ଵଂ ''ପଟିସନ୍ଧିନାମରୂପଂ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ହୋତୀ''ତି? ସୁତ୍ତତୋ, ଯୁତ୍ତିତୋ ଚ। ପାଠେଇଯଞ୍ହି ''ଚିତ୍ତାନୁପରିଓତ୍ତିନୋ ଧମ୍ମା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ମାତିକା ୬୨) ନଯେନ ବହୁଧା ଓ୍ୱେଦନାଦୀନଂ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯତା ଆଗତା। ଯୁତ୍ତିତୋ ପନ ଇଧ ଚିତ୍ତଜେନ ରୂପେନ ଦିଟ୍ଠେନ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ରୂପସ୍ସ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଓିଞ୍ଞାଯତି। ଚିତ୍ତେହି ପସନ୍ନେ, ଅପ୍ପସନ୍ନେ ଓା ତଦନୁରୂପାନି ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ଦିଟ୍ଠାନି, ଦିଟ୍ଠେନ ଚ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅନୁମାନଂ ହୋତୀତି। ଇମିନା ଇଧ ''ଦିଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଜରୂପେନ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ପଟିସନ୍ଧିରୂପସ୍ସ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ''ତି ପଚ୍ଚେତଵ୍ଵମେତଂ । କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସାପି ହି ରୂପସ୍ସ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଓିଯ ଓିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯତା ପଟ୍ଠାନେ ଆଗତାତି।

୧୧୬। ଇଧ ସମୁଦଯ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଦାଯ-ସଦ୍ଦୋ ଓିଯ ସମୂହପରିଯାଯୋତି ଆହ ''ଦୁକ୍ଖରାସିସମ୍ଭଓୋ''ତି। ଏକକୋତି ଅସହାଯୋ ରାଜପରିସାରହିତୋ। ପସ୍ସେଯ୍ୟାମ ତେ ରାଜଭାଓଂ ଅମ୍ହେହି ଓିନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥାରହଂ ପରିସଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ହି ରାଜା। ଅତ୍ଥତୋତି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ଅଓଦନ୍ତମ୍ପି ଓଦତି ଓିଯ। ''ହଦଯଓତ୍ଥୁ''ନ୍ତି ଇମିନାଓ ତନ୍ନିସ୍ସଯୋପି ଗହିତୋ ଓାତି ଦଟ୍ଠଵ୍ଵଂ। ଆନନ୍ତରିଯଭାଓତୋ ନିସ୍ସଯନିସ୍ସଯୋପି ''ନିସ୍ସଯୋ'' ତ୍ୱେଓ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ପଟିସନ୍ଧିଓିଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ଭଓେଯ୍ୟାସି, ନେତଂ ଠାନଂ ଓିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପସ୍ସେଯ୍ୟାମା''ତିଆଦି। ବହୁଧାତି ଅନେକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କଥଂ? ନାମଂ ତାଓ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯଓିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଓିଗତପଚ୍ଚଯେହି ସତ୍ତଧା ଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଏଓଂ ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଓିପାକଂ ପନ ନାମଂ ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଓିପାକପଚ୍ଚଯଂ ଇତରେହି ଛହି ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପଓତ୍ତିଯଂଯେଓ, ନ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ରୂପତୋ ପନ ହଦଯଓତ୍ଥୁ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯଓିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥି ଅଓିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଛଧାଓ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ପଓତ୍ତିଯଂ ପନ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଓଜ୍ଜିତେହି ପଞ୍ଚହି ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ସହ ତେହେଓ ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚକ୍ଖାଯତନାଦିଭେଦଂ ପନ ପଞ୍ଚଓିଧମ୍ପି ରୂପଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣାଦିଭେଦସ୍ସ ଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯଓିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଓିଗତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଏଓଂ ନାମରୂପଂ ଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ବହୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଓ୍ୱେଦିତଵ୍ଵଂ।

ଯ୍ୟାଯମନୁକ୍କମେନ ଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନାମରୂପଂ, ପଟିସନ୍ଧିନାମରୂପସ୍ସ , ଚ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ପତି ପଚ୍ଚଯଭାଓୋ, ସୋ କଦାଚି ଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସାତିସଯୋ, କଦାଚି ନାମରୂପସ୍ସ, କଦାଚି ଉଭିନ୍ନଂ ସଦିସୋତି ତିଓିଧୋପି ସୋ ''ଏତ୍ତାଓତା''ତି ପଦେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଓିଞ୍ଞାଣେ…ପେ… ପଓତ୍ତେସୂ''ତି ଓତ୍ୱା ପୁନ ଯମିଦମ୍ପି ଓିଞ୍ଞାଣଂ ନାମରୂପସଙ୍ଖାତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯେନ ପଓତ୍ତାନଂ ଏତ୍ତକେନ ସଵ୍ଵା ସଂସାରଓଟ୍ଟପ୍ପଓତ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏତ୍ତକେନ…ପେ… ପଟିସନ୍ଧିଯୋ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଏତ୍ତକେନାତି ଏତ୍ତକେନେଓ, ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ କେନଚି କାରକଓ୍ୱେଦକସଭାଓ୍ୱେନ ଅତ୍ତନା, ଇସ୍ସରାଦିନା ଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତୋଗଧାଓଧାରଣଞ୍ହେତଂ ପଦଂ।

ଓଚନମତ୍ତମେଓଅଧିକିଚ୍ଚାତି ଦାସାଦୀସୁ ସିରିଓଡ୍ଢକାଦି-ସଦ୍ଦା ଓିଯ ଅତଥତ୍ତା ଓଚନମତ୍ତମେଓ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପଓତ୍ତସ୍ସ। ତେନାହ ''ଅତ୍ଥଂ ଅଦିସ୍ୱା''ତି। ଓ୍ୱୋହାରସ୍ସାତି ଓ୍ୱୋହରଣମତ୍ତସ୍ସ। ପଥୋତି ପଓତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ପଓତ୍ତିଯା ଓିସଯୋ। ଯସ୍ମା ସରଣକିରିଯାଓସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ''ସତୋ''ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି, ସମ୍ପଜାନନକିରିଯାଓସେନ ''ସମ୍ପଜାନୋ''ତି, ତସ୍ମା ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''କାରଣାପଦେସଓସେନା''ତି। କାରଣଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଉତ୍ତି ନିରୁତ୍ତୀତି। ଏକମେଓ ଅତ୍ଥଂ ''ପଣ୍ଡିତୋ''ତିଆଦିନା ପକାରତୋ ଞାପନତୋ ''ପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ଓଦନ୍ତି। ସୋ ଏଓ ହି ''ପଣ୍ଡିତୋ''ତି ଚ ''ବ୍ୟତ୍ତୋ''ତି ଚ ''ମେଧାଓୀ''ତି ଚ ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତି। ପଣ୍ଡିଚ୍ଚପ୍ପକାରତୋ ପନ ପଣ୍ଡିତୋ, ଓ୍ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯପ୍ପକାରତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତି ଏଓଂ ପକାରତୋ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଯସ୍ମା ଇଧ ଅଧିଓଚନନିରୁତ୍ତିପଞ୍ଞତ୍ତିପଦାନି ସମାନତ୍ଥାନି। ସଵ୍ଵଞ୍ଚ ଓଚନଂ ଅଧିଓଚନାଦିଭାଓଂ ଭଜତି, ତସ୍ମା କେସୁଚି ଓଚନଓିସେସେସୁ ଓିସେସେନ ପଓତ୍ତେହି ଅଧିଓଚନାଦିସଦ୍ଦେହି ସଵ୍ଵାନି ଓଚନାନି ପଞ୍ଞତ୍ତିଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସାମଞ୍ଞେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତାନୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅଯମତ୍ଥଯୋଜନା କତାତି ଓ୍ୱେଦିତଵ୍ଵା।

ଅଥ ଓା ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିଭାଓେ, ଉପରି ଓଚନଂ ଅଧିଓଚନଂ। କସ୍ସ ଉପରି? ପକାସେତଵ୍ଵସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ପାକଟୋ ଯମତ୍ଥୋ। ଅଧୀନଂ ଓା ଓଚନଂ ଅଧିଓଚନଂ। କେନ ଅଧୀନଂ? ଅତ୍ଥେନ। ତଥା ତଂତଂଅତ୍ଥପ୍ପକାସେନ ନିଚ୍ଛିତଂ, ନିଯତଂ ଓା ଓଚନଂ ନିରୁତ୍ତି। ପଥଓୀଧାତୁପୁରିସାଦିତଂତଂପକାରେନ ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏଓଂ ଅଧିଓଚନାଦିପଦାନଂ ସଵ୍ଵଓଚନେସୁ ପଓତ୍ତି ଓ୍ୱେଦିତଵ୍ଵା, ଅଞ୍ଞଥା ସିରିଓଡ୍ଢକଧନଓଡ୍ଢକପ୍ପକାରାନମେଓ ନିରୁତ୍ତିତା, ''ପଣ୍ଡିତୋ ଓିଯତ୍ତୋ''ତି ଏଓଂ ପକାରାନମେଓ ଏକମେଓ ଅତ୍ଥଂ ତେନ ତେନ ପକାରେନ ଞାପେନ୍ତାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିତା ଚ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି। ଏଓଂ ତୀହିପି ନାମେହି ଓ୍ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଓ୍ୱୋହାରସ୍ସ ପଓତ୍ତିମଗ୍ଗୋପି ସହ ଓିଞ୍ଞାଣେନ ନାମରୂପନ୍ତି ଏତ୍ତାଓତାଓ ଇଚ୍ଛିତଵ୍ଵୋ। ତେନାହ ''ଇତୀ''ତିଆଦି। ପଞ୍ଞାଯ

ଅଓଚରିତଜ୍ଜନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯ ପଓତ୍ତିତଜ୍ଜଂ, ଞ୍ଜେୟ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଜାନିତଜ୍ଜ''ନ୍ତି। ଓଜ୍ଜନ୍ତି କିଲେସଓଜ୍ଜଂ, କମ୍ମଓଜ୍ଜଂ, ଓିପାକଓଜ୍ଜନ୍ତି ତିଓିଧମ୍ପି ଓଜ୍ଜଂ। ଓଉତୀତି ପଓଉତି। ତଯିଦଂ ''ଜାଯେଥା''ତିଆଦିନା ପଞ୍ଚହି ପଦେହି ଓୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇତ୍ଥୀତିପୁରିସାତିଆଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନାମପଞ୍ଞତ୍ତଓତ୍ଥାଯାତି ଖନ୍ଧାଦିଫସ୍ସାଦିସଭ୍ଭାଦିଇତ୍ଥାଦିନାମସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତ୍ଥାଯ। ଓୁତ୍ତୁପି ଏଭ୍ଭାଓତାଓ। ତେନାହ ''ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମ୍ପି ଏଭ୍ଭାଓତାଓ ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି। ଏଭ୍ଭାଓତା ଏଭ୍ଭକେନ, ସହ ଓିଞ୍ଞାଣେନ ନାମରୂପସ୍ସଓଭିଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଭ୍ଭପଞ୍ଞତ୍ତିଓିଓଣ୍ଣନା

୧୧୭। ଅନୁସନ୍ଧିଯତି ଏତେନାତି ଅନୁସନ୍ଧି, ହେଟ୍ଠା ଆଗତଦେସନାଯ ଅନୁସନ୍ଧାନଓସେନ ପଓତ୍ତା ଉପରିଦେସନା, ସା ପଠମପଦସ୍ସ ଦସ୍ସିତା, ଇଦାନି ଦୁତିଯପଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତଜ୍ଜାତି ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇତି ଭଗଓା''ତିଆଦିମାହ। ରୂପିନ୍ତି ରୂପଓନ୍ତଂ। ପରିତ୍ତନ୍ତି ନ ଓିପୁଲଂ, ଅପ୍ପକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଅଭ୍ଭା ନାମ କୋଚି ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥି। କେଓଲଂ ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ପରିକପ୍ପିତମତ୍ତଂ , ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ନେସଂ ଅଭ୍ଭସଞ୍ଞା, ଯଥା ଚସ୍ସ ରୂପିଭାଓାଦିପରିକପ୍ପନା ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯୋ''ତିଆଦିମାହ। ରୂପିଂ ପରିତ୍ତନ୍ତି ଅଭ୍ଭନୋ ଉପଟ୍ଠିତକସିଣରୂପଓସେନ ରୂପିଂ, ତସ୍ସ ଅଓଡ୍ଢିତଭାଓେନ ପରିତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞପେତି ନୀଲକସିଣାଦିଓସେନ ନାନାକସିଣଲାଭୀ। ତନ୍ତି ଅଭ୍ଭାନଂ । ଅନନ୍ତନ୍ତି କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣତାଯ ପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଅନୁପଟ୍ଠାନତୋ ଅନ୍ତରହିତଂ। ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱାତି ଭାଓନାଯ ଅପନେତ୍ୱା। ନିମିତ୍ତଫୁଟ୍ଠୋକାସନ୍ତି ତେନ କସିଣନିମିତ୍ତେନ ଫୁଟ୍ଠପ୍ପଦେସଂ। ତେସ୍ୱେଓ ଚତୂସୁ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ଓିଞ୍ଞାଣମତ୍ତମେଓାତି ''ଓିଞ୍ଞାଣମଯୋ ଅଭ୍ଭା''ତି ଏଓଂଓାଦୀ।

୧୧୮।''ଏତରହୀ''ତି ସାଓଧାରଣମିଦଂ ପଦନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଦାନେଓା''ତି ଓତ୍ୱା ଅଓଧାରଣେନ ନିଓତ୍ତିତମତ୍ଥଂ ଆହ ''ନ ଇତୋ ପର''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଓ ସତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଉଚ୍ଛେଦଓାଦୀ, ତେନାହ ''ଉଚ୍ଛେଦଓସେନେତଂ ଓୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଭାଓିନ୍ତି ସବ୍ବଂ ସଦା ଭାଓିଂ ଅଓିନସ୍ସନକଂ। ତେନାହ ''ସସ୍ସତଓସେନେତଂ ଓୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଅତଥାସଭାଓନ୍ତି ଯଥା ପରଓାଦୀ ଓଦନ୍ତି, ନ ତଥା ସଭାଓଂ। ତଥଭାଓାଯାତି ଉଚ୍ଛେଦଭାଓାଯ ଓା ସସ୍ସତଭାଓାଯ ଓା। ଅନିଯମଓଚନଞ୍ହେତଂ ଓୁତ୍ତଂ ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଓସେନ। ସମ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ତଥଭାଓଂ ଅସ୍ସ ସମ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମି, ପତିଟ୍ଠାପେସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ଓକ୍ଖତି ''ସସ୍ସତଓାଦଞ୍ଚ ଜାନାପେତ୍ୱା''ତିଆଦି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୧୮) ଇମିନାତି ''ଅତଥଂ ଓା ପନା''ତିଆଦି ଓଚନେନ, ଅନୁଚ୍ଛେଦସଭାଓମ୍ପି ସମାନଂ ସସ୍ସତଓାଦିନୋ ମତିଓସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପକପ୍ପେସ୍ସାମୀତି ଉପେଚ୍ଚ ସମତ୍ଥଯିସ୍ସାମି।

ଏଓଂ ସମାନନ୍ତି ଏଓଂ ଭୂତଂ ସମାନଂ। ରୂପକସିଣଜ୍ଝାନଂ ରୂପଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ଅଧିଗମନଓସେନ ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀତି ଆହ ''ରୂପିନ୍ତି ରୂପକସିଣଲାଭି''ନ୍ତି। ପରିତ୍ତଭ୍ଭାନୁଦିଟ୍ଠୀତି ଏତ୍ଥ ରୂପୀ-ସଦ୍ଦୋପିଆଓୁତ୍ତିଆଦିନଯେନ ଆନେତ୍ୱା ଓତ୍ତବ୍ବୋ, ରୂପୀଭାଓମ୍ପି ହି ସୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ପରିତ୍ତଭାଓଂ ଓିଯ ଅଭ୍ଭନୋ ଅଭିନିଓିସ୍ସ ଠିତୋତି। ଅରୂପିନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଓ ନଯୋ। ''ପତ୍ତପଲାସବହୁଲଗଚ୍ଛସଙ୍ଖେପେନ ଘନଗହନଜଟାଓିତାନା ନାତିଦୀଘସନ୍ତାନା ଓଲ୍ଲି, ତବ୍ବିପରୀତା ଲତା''ତି ଓଦନ୍ତି। ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନାତି ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭାଓେନ। କାରଣଲାଭେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତା ଅନୁସଯନଟ୍ଠୋ।

ଅରୂପକସିଣଂ ନାମ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିଂ ଆକାସଂ, ନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାକାସକସିଣଂ। ''ଉଭଯମ୍ପି ଅରୂପକସିଣମେଓା''ତି କେଚି। ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗୋଚରଂ ଓାତି ଓେଦନାଦଯୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ''ଅଭ୍ଭା''ତି ଅଭିନିଓେସସ୍ସ ଗୋଚରୋ ଏତସ୍ସାତି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗୋଚରୋ, ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ, ତଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗୋଚରଂ। ଓା-ସଦ୍ଦୋ ଓୁତ୍ତଓିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦଯୋଜନା ପନ ଅରୂପଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ଗୋଚରଭୂତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅରୂପୀ, ତଂ ଅରୂପିଂ। ଲାଭିନୋ ତତ୍ତାରୋତି ରୂପକସିଣାଦିଲାଭଓସେନ ତଂ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଓାଦଂ ସଯମେଓ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ତଂ ଆଦାଯ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ପଞ୍ଞାପନକା ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା। ତେସଂ ଅନ୍ତେଓାସିକାତି ତେସଂ ଲାଭୀନଂ ଓାଦଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ, ପରମ୍ପରାଯ ଚ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତଥେଓ ନଂ ଖମିତ୍ୱା ରୋଚେତ୍ୱା ପଞ୍ଞାପନକା ଚତ୍ତାରୋ। ତକ୍କିକା ଚତ୍ତାରୋତି କସିଣଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅଲାଭିନୋ କେଓଲଂ ତକ୍କନଓସେନେଓ ଯଥାଓୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଓାଦେ ସଯମେଓ ଅଭିନିଓିସ୍ସ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଠିତା ଚତ୍ତାରୋ। ତେସଂ ଅନ୍ତେଓାସିକା ପୁବ୍ବେ ଓୁତ୍ତନଯେନ ଓେଦିତବ୍ବା।

ନଅଭ୍ଭପଞ୍ଞତ୍ତିଓିଓଣ୍ଣନା

୧୧୯।ଆରଦ୍ଧଓିପସ୍ସକୋପୀତି ସମ୍ପରାଯିକଓିପସ୍ସକୋପି, ତେନ ବଲଓିପସ୍ସନାଯ ଠିତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ପଞ୍ଞପେତି ଏଓ ଅବହୁସ୍ସୁତୋ ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତାଦିସୋ ହି ଓିପସ୍ସନାଯ ଆନୁଭାଓୋ। ସାସନିକୋପି ଝାନାଭିଞ୍ଞାଲାଭୀ ''ନ ପଞ୍ଞପେତୀ''ତି ନ ଓତ୍ତବ୍ବୋତି ସୋ ଇଧ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ଇଦାନି ନେସଂ ଅପଞ୍ଞାପନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତି ''ଏତେସଞ୍ହୀ''ତିଆଦିନା। ଇଚ୍ଚେଓ ଞାଣଂ ହୋତି, ନ ଓିପରୀତଗ୍ଗାହୋ ତସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତତ୍ତା। ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ଇଚ୍ଚେଓ ଞାଣଂ ହୋତୀତି ଯୋଜନା।

ଅତ୍ତସମନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା

୧୨୧।ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମନୁପସ୍ସିତ୍ୱା, ନ ଞାଣୱସେନ। ସା ଚ ସମନୁପସ୍ସନା ଅତ୍ଥତୋ ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନୱସେନ।

‘‘ୱେଦନଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ଆଗତା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି। ଇଟ୍ଠାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଅପ୍ପଟିସଂୱେଦନୋତି ୱେଦକଭାୱପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ସଞ୍ଜାନନାଦିଭାୱୋପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ହୋତି ତଦୱିନାଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ଇମିନା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି କଥିତା’’ତି। ‘‘ଅତ୍ତା ମେ ୱେଦିଯତୀ’’ତି ଇମିନା ଅପ୍ପଟିସଂୱେଦନତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ତେନାହ ‘‘ନୋପି ଅପ୍ପଟିସଂୱେଦନୋ’’ତି। ‘‘ୱେଦନାଧମ୍ମୋ’’ତି ପନ ଇମିନା ‘‘ୱେଦନା ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ଇମଂ ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ୱେଦନାସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ହି ୱେଦନାଧମ୍ମୋତି ୱେଦନାଯ ସମନ୍ନାଗତଭାୱଂ ତସ୍ସ ପଟିଜାନାତି। ତେନାହ ‘‘ଏତସ୍ସ ଚ ୱେଦନାଧମ୍ମୋ ଅୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସଭାୱୋ’’ତି। ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି କଥିତାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱେଦିଯତୀ’’ତି ତଂସମ୍ପଯୋଗତୋ ତଂକିଚ୍ଚକତମାହ ଯଥା ଚେତନାଯୋଗତୋ ଚେତନୋ ପୁରିସୋତି। ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଂ ସାରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣାନୁଭୱନଂ ଲବ୍ଭତେୱ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଏକଦେସତୋ ଫୁଟ୍ଠତାମତ୍ତତୋ , ୱେଦନାଯ ପନ ୱିସ୍ସୱିତାଯ ସାମିଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନନ୍ତି। ତସ୍ମା ୱସେନ ସଞ୍ଞାଦଯୋପି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ୱେଦିଯତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ‘‘ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ୱା ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଏକଦେସମତ୍ତକମେୱ ଅନୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି, (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସକଥା) ରାଜସୂଦନିଦସ୍ସନେନ ୱାଯମନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ୱିଭାୱିତୋ ଏୱ। ଏତସ୍ସାତି ସଞ୍ଞାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ। ‘‘ଅୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସଭାୱୋ’’ତି ଇମିନା ଅୱିସଂଯୋଗଜନିତଂ କଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଠାନଂ ଦୀପେତି।

୧୨୨।ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ୱାରେସୁ। ତୀସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେସୂତି ‘‘ୱେଦନା ମେ ଅତ୍ତା’’ତି, ‘‘ଅପ୍ପଟିସଂୱେଦନୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି, ‘‘ୱେଦନାଧମ୍ମୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ଚ ଏୱଂୱାଦେସୁ ତୀସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେସୁ। ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱେଦନାନଂ ଭିନ୍ନସଭାୱତ୍ତା ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ସମନୁପସ୍ସତୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା ୱେଦନଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ସମନୁପସ୍ସନା ନ ଯୁତ୍ତା। ଏୱଂ ସେସଦ୍ୱଯେ ପୀତି ଆହ ‘‘ଯୋ ଯୋ ଯଂ ଯଂ ୱେଦନଂ ଅତ୍ତାତି ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି।

୧୨୩।‘‘ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ’’ତି ଇମିନା ଉଦଯବ୍ବଯୱନ୍ତତାଯ ଅନିଚ୍ଚାତି ଦସ୍ସେତି, ‘‘ତେହି ତେହୀ’’ତିଆଦିନା ଅନେକକାରଣସଙ୍ଖତତ୍ତା ସଙ୍ଖତାତି। ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଆରମ୍ମଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସୁଖ, ୱେଦନୀଯୋ ଫସ୍ସୋ’’ତି ଏୱଂ ଆଦିକଂ ତଂ ତଂ ଅତ୍ତନୋ କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ସମ୍ମା ସସ୍ସତାଦିଭାୱସ୍ସ, ଉଚ୍ଛେଦାଦିଭାୱସ୍ସ ଚ ଅଭାୱେନ ଞାଯେନ ସମକାରଣେନ ସଦିସକାରଣେନ ଅନୁରୂପକାରଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନା। ଖଯସଭାୱାତି ଖଯଧମ୍ମା, ୱଯସଭାୱାତି ୱଯଧମ୍ମା ୱିରଜ୍ଜନସଭାୱାତି ୱିରାଗଧମ୍ମା, ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱାତି ନିରୋଧଧମ୍ମା, ଚତୂହିପି ପଦେହି ୱେଦନାଯ ଭଙ୍ଗଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଖଯୋତି…ପେ… ଖଯଧମ୍ମାତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ୱିଗତୋତି ସଭାୱୱିଗମେନ ୱିଗତୋ। ଏକସ୍ସେୱାତି ଏକସ୍ସେୱ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ। ତୀସୁପି କାଲେସୂତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱେଦନାନଂ ପୱତ୍ତିକାଲେସୁ। ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ‘‘ଏସୋ ସୁଖୱେଦନାସଭାୱୋ, ଦୁକ୍ଖଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନାସଭାୱୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି କିଂ ପନ ହୋତୀ, ଏକସ୍ସେୱ ଭିନ୍ନସଭାୱତଂ ଅନୁମ୍ମତ୍ତକୋ କଥଂ ପଚ୍ଚେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଏୱମ୍ପି ତସ୍ସ ନ ହୋତି ଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ପନ ନ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ୱିସେସେନାତି ସୁଖାଦିୱିଭାଗେନ। ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ସୁଖସଙ୍ଗହମେୱ ୱା ତେନ କତଂ ସନ୍ତସୁଖୁମଭାୱତୋ। ଅୱିସେସେନାତି ଅୱିଭାଗେନ ୱେଦନାସାମଞ୍ଞେନ। ୱୋକିଣ୍ଣନ୍ତି ସୁଖାଦିଭେଦେନ ୱୋମିସ୍ସକଂ। ତଂ ତିୱିଧମ୍ପି ୱେଦନଂ ଏସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତାତି ସମନୁପସ୍ସତି। ଏକକ୍ଖଣେ ଚ ବହୂନଂ ୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ଆପଜ୍ଜତି ଅୱିସେସେନ ୱେଦନାସଭାୱତ୍ତା। ଅତ୍ତନୋ ହି ତସ୍ମିଂ ସତି ସଦା ସବ୍ବୱେଦନାପୱତ୍ତିପ୍ପସଙ୍ଗତୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଅଗତିଯା ଏକକ୍ଖଣେପି ବହୂନମ୍ପି ୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ପଟିଜାନେଯ୍ୟାତି ତସ୍ସ ଅୱସରଂ ଅଦେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଏକକ୍ଖଣେ ବହୂନଂ ୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଆହ, ପଚ୍ଚକ୍ଖୱିରୁଦ୍ଧମେତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତେନ ପେତଂ ନକ୍ଖମତୀତି ଏତେନ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତସାଧନେନପି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଭାୱେନପି ପଣ୍ଡିତାନଂ ନ ରୁଚ୍ଚତି, ଏତଂ ଦସ୍ସନଂ ଧୀରା ନକ୍ଖମନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨୪। ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେପି ରୂପପ୍ପବନ୍ଧେ ୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନ କାଚି କିରିଯା ନାମ ଲବ୍ଭତୀତି ସୁଦ୍ଧରୂପକ୍ଖନ୍ଧେପି ଯତ୍ଥ କଦାଚି ୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୋ ଲବ୍ଭତି, ତମେୱ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ତାଲୱଣ୍ଟେ ୱା ୱାତପାନେ ୱା’’ତି ଆହ। ୱେଦନାଧମ୍ମେସୂତି ୱେଦନାଧମ୍ମୱନ୍ତେସୁ। ‘‘ଅହମସ୍ମୀ’’ତି ଇମିନା ତଯୋପି ଖନ୍ଧେ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଅହଂକାରସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାକାରୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ‘‘ଅଯମହମସ୍ମୀ’’ତି ପନ ଇମିନା ତତ୍ଥ ଏକଂ ଏକଂ ଗହେତ୍ୱା ଅହଂକାରସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାକାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକଧମ୍ମୋପୀ’’ତିଆଦି । ତନ୍ତି ‘‘ଅହମସ୍ମୀ’’ତି ଅହଂକାରୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ସା ହି ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧନିରୋଧେନ

ଅନୁପଲବ୍ଭମାନସନିସ୍ସଯା ସସୱିସାଣତିଖିଣତା ୱିଯ ନ ଭୱେଯ୍ଯାୱାତି।

ଏତ୍ତାୱତାତି “କିତ୍ତାୱତା ଚ ଆନନ୍ଦା”ତିଆଦିନା “ତନ୍ତାକୁଲକଜାତା”ତି ପଦସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧିଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତେନ ଏତ୍ତକେନ ଦେସନାଧମ୍ମେନ। କାମଂ ହେଟ୍ଠାପି ୱଟ୍ଟକଥାୱ କଥିତା, ଇଧ ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ୱଟ୍ଟତୋ ସୀସୁକ୍ଖିପନାସମତ୍ଥତାୱିଭାୱନୱସେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦୀପନିଯକଥା ପକାସିତାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ୱଟ୍ଟକଥା କଥିତା”ତି ଆହ। ନନୁ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା, ତା ଅନାମସିତ୍ୱା ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା କସ୍ମା ଇଧ ୱଟ୍ଟକଥା କଥିତାତି ଆହ “ଭଗୱାହୀ”ତିଆଦି। ଅୱିଜ୍ଜାସୀସେନାତି ଅୱିଜ୍ଜଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଂ କତ୍ୱା, ଅୱିଜ୍ଜାମୁଖେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି “ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ୱା କାଲେ ଅୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପନ୍ନା, ନ ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ଥୀ”ତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଆଦି ମରିଯାଦା ଅପ୍ପଟିହତସ୍ସ ମମ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସାପି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା, ଇମସ୍ମା ଆସୱାଦିକାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱତଣ୍ହାଯାତି ଭୱସଂଯୋଜନଭୂତାଯ ତଣ୍ହାଯ। ଭୱଦିଟ୍ଠିଯାତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା। “ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତୋ”ତି ଇମିନା “ଇତୋ ଏତ୍ଥ ଏତ୍ତୋ ଇଧା”ତି ଏୱଂ ଅପରିଯନ୍ତଂ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ “ମହାସମୁଦ୍ଦେ”ତିଆଦି।

୧୨୬।ପଚ୍ଚଯାକାରମୂଢହସ୍ସାତି ଭୂତକଥନମେତଂ, ନ ୱିସେସନଂ। ସବ୍ବୋପି ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ପଚ୍ଚଯାକାରମୂଢହୋ ଏୱାତି। ୱିୱଟ୍ଟଂ କଥେନ୍ତୋତି ୱଟ୍ଟତୋ ୱିନିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିୱଟ୍ଟଂ, ୱିମୋକ୍ଖୋ, ତଂ କଥେନ୍ତୋ । କାରକସ୍ସାତି ସଦ୍ଧୁୱାଦକାରକସ୍ସ, ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ “ସତିପଟ୍ଠାନୱିହାରିନୋ”ତି। ସୋ ହି ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାଯ, ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାଯ ଚ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା “ନେୱ ୱେଦନଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତୀ”ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ତେନାହ “ଏୱରୂପୋ ହୀ”ତିଆଦି। ସବ୍ବଧମ୍ମେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ। ତେ ହି ସମ୍ମସନୀଯା। ନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ୱେଦନାଯ ଅଞ୍ଞଂ ସଞ୍ଞାଦିଧମ୍ମଂ ଅତ୍ତାନଂ ନ ସମନୁପସ୍ସତୀତି। “ଖନ୍ଧଲୋକାଦଯୋ”ତି ରୂପାଦିଧମ୍ମା ଏୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେସଂ ସମୂହୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ରୂପାଦୀସୁ ଧମ୍ମେସୂ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଉପାଦିଯତି ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାଗାହୱସେନ। “ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ”ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୪। ୧୦୮; ମହାନି। ୨୧, ୧୭୮; ଧ। ସ। ୧୧୨୧; ୱିଭ। ୮୩୨, ୮୬୬) ପୱତ୍ତମାନମଞ୍ଞନାପି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା ୱିଯ ପରିତସ୍ସନରୂପା ଏୱାତି ଆହ “ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନପରିତସ୍ସନାଯପୀ”ତି।

ସା ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠୀତି ସା ଅରହତୋ ଏୱଂପକାରା ଦିଟ୍ଠୀତି ଯୋ ୱଦେଯ୍ୟ , ତଦକଲ୍ଲଂ, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏୱଂପକାରା ଅସ୍ସ ଅରହତୋ ଦିଟ୍ଠୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ସତୀତି ଯୋ ୱଦେଯ୍ୟ “ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା ଇତିସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀ”ତି, ତସ୍ସ ଚେ ୱଚନଂ ତଥେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। “ଅରହା ନ କିଞ୍ଚି ଜାନାତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ ଭୱେଯ୍ୟ ଜାନତୋ ତଥା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅଭାୱତୋ। ତେନେୱାତି ତଥା ୱତ୍ତୁମଯୁତ୍ତତ୍ତା ଏୱ। ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ନଯାନନ୍ତି “ହୋତି ତଥାଗତୋ”ତିଆଦିନା ଆଗତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱାରାନଂ। ଆଦିତୋ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ପରିଯୋସାନୱାରେ ୱିତ୍ଥାରିତତ୍ତା “ଅୱସାନେ ‘ତଂ କିସ୍ସ ହେତୂ’ତିଆଦିମାହା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। “ଆଦିତୋ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ତଥେୱ ଦେସନା ପୱତ୍ତା, ଯଥା ପରିଯୋସାନୱାରେ, ପାଠଇ ପନ ସଙ୍ଖିତ୍ତା”ତି କେଚି।

ୱୋହାରୋତି “ସତ୍ତୋ ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ”ତିଆଦିନା, “ଖନ୍ଧାଆଯତନାନୀ”ତିଆଦିନା, “ଫସ୍ସୋ ୱେଦନା”ତିଆଦିନା ଚ ୱୋହାରିତବ୍ବୱୋହାରୋ। ତସ୍ସ ପନ ୱୋହାରସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ନାମ ସଙ୍ଖେପତୋ ଇମେ ଏୱାତି ଆହ “ଖନ୍ଧା ଆଯତନାନି ଧାତୁଯୋ”ତି। ଯସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧଭାୱେନେୱ ପଞ୍ଞାପିଯତି ଚ, ତସ୍ମା ତସ୍ସାପି ଖନ୍ଧମୁଖେନ ଅୱଚରିତବ୍ବତା ଲବ୍ଭତୀତି “ପଞ୍ଞାଯ ଅୱଚରିତବ୍ବଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ଭଗୱା “ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ଯାମମତ୍ତେ କଠଏୱରେ ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମି ଲୋକସମୁଦଯଞ୍ଚ ଲୋକନିରୋଧଞ୍ଚ ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ”ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୭; ଅ। ନି। ୪।୪୫) ପଞ୍ଞାୱଚରନ୍ତି ୱା ତେଭୂମକଧମ୍ମାନମେତଂ ଗହଣନ୍ତି “ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକ”ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା “ଯାୱତା ପଞ୍ଞା”ତି ଏତ୍ଥାପି ଲୋକିଯପଞ୍ଞାଯ ଏୱ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱଟ୍ଟକଥା ହେସାତି। ତଥା ହି “ଯାୱତା ୱଟ୍ଟଂ ୱଟ୍ଟତି” ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ “ତନ୍ତାକୁଲକପଦସ୍ସେୱ ଅନୁସନ୍ଧି ଦସ୍ସିତୋ”ତି। ଯସ୍ମା ଭଗୱା ଦିଟ୍ଠିସୀସେନେତ୍ଥ ୱଟ୍ଟକଥଂ କଥେତ୍ୱା ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାପି ୱଟ୍ଟକଥଂ କଥେସି, ତସ୍ମା “ତନ୍ତାକୁଲକପଦସ୍ସେୱଅନୁସନ୍ଧି ଦସ୍ସିତୋ”ତି ସାୱଧାରଣଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥା ପନେତ୍ଥ ଯାୱଦେୱ ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୱିଭାୱନତ୍ଥାଯ ୱିତ୍ଥାରିତା, ୱିୱଟ୍ଟକଥାପି ସମାନା ଇଧ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୱଣ୍ଣନା

୧୨୭।ଗଚ୍ଛନ୍ତୋଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ସମଥପଟିପତ୍ତିଯଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଗମନେନ, ମଗ୍ଗଗମନେନ ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଉଭୋହି ଭାଗେହି ମୁଚ୍ଚନତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ସୋ “ଏୱଂ ଅସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ”ତି ୱୁତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନାଯାନିକୋତି କତ୍ୱା “ଯୋ ଚ ନ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତୋ ସୋ ଯସ୍ମା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନନ୍ତି “କିତ୍ତାୱତା ଚ, ଆନନ୍ଦ, ଅତ୍ତାନଂ ନ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୋ

ନ ପଞ୍ଞାପେତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୧୧୯), ‘‘ଯତୋ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ନେଵ ଵେଦନଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨। ୧୨୫ ଆଦଯୋ) ଚ ହେଟ୍ଠା ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୂନଂ। ନିଗମନନ୍ତି ନିସ୍ସରଣଂ। ନାମନ୍ତି ପଞ୍ଞାଵିମୁତ୍ତାଦିନାମଂ।

ପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ଵୁତ୍ତାତି ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞିତାଵିସେସଵିସିଟ୍ଠପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ଵୁତ୍ତା ସତ୍ତ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ। ତଂତଂସତ୍ତନିକାଯଂ ପତି ନିସ୍ସଯତୋ ହି ନାନତ୍ତକାଯାଦିତା ତଂପରିଯାପନ୍ନପଟିସନ୍ଧିସମୁଦାଗତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମଭଵସ୍ସ ତଥା ଆଯୂହିତତ୍ତା। ଚତସ୍ସୋ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତୀତି ରୂପଵେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଵସେନ ଚତସ୍ସୋ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି ‘‘ରୂପୁପାଯଂ ଵା ଆଵୁସୋ ଵିଞ୍ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠମାନଂ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୧)। ଵିଞ୍ଞାଣପତିଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ପଟିସନ୍ଧିଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଏତରହି ପତିଟ୍ଠାନକାରଣସ୍ସ। ଅଵିସେସତୋ ଵୁତ୍ତଵିସେସଵିସିଟ୍ଠା ପଞ୍ଚଵୋକାରେ ରୂପଵେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧା, ଚତୁଵୋକାରେ ଵେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା ଵେଦିତବ୍ବା। ସତ୍ତାଵାସଭାଵଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଦ୍ୱେ ଚ ଆଯତନାନୀତି ଦ୍ୱେ ନିଵାସଟ୍ଠାନାନୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ନିଵାସଟ୍ଠାନପରିଯାଯୋପି ଆଯତନସଦ୍ଦୋ ହୋତି ଯଥା ‘‘ଦେଵାଯତନଦ୍ୱଯ’’ନ୍ତି। ସଦ୍ଧନ୍ତି ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଆଯତନଦ୍ୱଯନ୍ତି ସକଲଂ। ତସ୍ମା ଗହିତଂ ତତ୍ଥ ଏକମେଵ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରିଯାଦାନଂ ଅନଵସେସଗ୍ଗହଣଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ଵଟ୍ଟଂ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଆଯତନଦ୍ୱଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା।

ନିଦସ୍ସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ସେଯ୍ୟଥାପି ମନୁସ୍ସାତି ଯଥା ମନୁସ୍ସାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଵିସେସୋ ହୋତିଯେଵ ସତିପି ବାହିରସ୍ସ କାରକସ୍ସ ଅଭେଦେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା। ନାନତ୍ତଂ କାଯେ ଏତେସଂ, ନାନତ୍ତୋ ଵା କାଯୋ ଏତେସନ୍ତି ନାନତ୍ତକାଯା, ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ନେସନ୍ତି ମନୁସ୍ସାନଂ। ନାନତ୍ତା ସଞ୍ଞା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ। ସୁଖସମୁସ୍ସଯତୋ ଵିନିପାତୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଵିନିପାତିକା ସତିପି ଦେଵଭାଵେ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାଵତୋ, ଅପାଯେସୁ ଵା ଗତୋ ନତ୍ଥି ନିପାତୋ ଏତେସନ୍ତି ଵିନିପାତିକା। ତେନାହ ‘‘ଚତୁଅପାଯଵିନିମୁତ୍ତା’’ତି। ଧମ୍ମପଦନ୍ତି ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସଂ। ଵିଜାନିଯାତି ସୁତମଯେନ ତାଵ ଞାଣେନ ଵିଜାନିତ୍ୱା। ତଦନୁସାରେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ପରିବ୍ରୂହନ୍ତୋ ସୀଲଵିସୁଦ୍ଧିଆଦିକଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଅପି ପଟିପଜ୍ଜେମ। ସା ଚ ପଟିପତ୍ତି ହିତାଯ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିସକଲହିତାଯ ଅମ୍ହାକଂ ସିଯା। ଇଦାନି ତତ୍ଥ ସୀଲପଟିପତ୍ତିଂ ତାଵ ଵିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପାଣେସୁ ଚା’’ତି ଗାଥମାହ।

ବ୍ରହ୍ମକାଯେ ପଠମଜ୍ଝାନନିବ୍ବତ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମସମୂହେ, ବ୍ରହ୍ମନିକାଯେ ଵା ଭଵାତି ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା। ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପରିସାଯ ଭଵାତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜା ତସ୍ସ ପରିଚାରକଟ୍ଠାନେ ଠିତତ୍ତା। ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନେ ଠିତାତି ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତା। ଆଯୁଵଣ୍ଣାଦୀହି ମହନ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମାନୋତି ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ। ସତିପି ତେସଂ ତିଵିଧାନମ୍ପି ପଠମେନ ଝାନେନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତଭାଵେ ଝାନସ୍ସ ପନ ପଵତ୍ତିଭେଦେନ ଅଯଂ ଵିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜା ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ପରିତ୍ତେନାତି ହୀନେନ, ସା ଚସ୍ସ ହୀନତା ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ହୀନତାଯ ଵେଦିତବ୍ବା, ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତଂ ଵା ହୀନଂ। କପ୍ପସ୍ସାତି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପସ୍ସ। ହୀନପଣୀତାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭଵତ୍ତା ମଜ୍ଝିମେନ, ସା ଚସ୍ସ ମଜ୍ଝିମତା ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ମଜ୍ଝିମତାଯ ଵେଦିତବ୍ବା, ପଟିଲଭିତ୍ୱା ନାତିସୁଭାଵିତଂ ଵା ମଜ୍ଝିମଂ। ଉପଡ୍ଢକପ୍ପୋତି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପସ୍ସ ଉପଡ୍ଢକପ୍ପୋ। ଵିପ୍ଫାରିକତରୋତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜେହି ପମାଣତୋ ଵିପୁଲତରୋ, ସଭାଵତୋ ଉଳାରତରୋ ଚ ହୋତି। ସଭାଵେନପି ହି ଉଳାରତରୋଵ, ତଂ ପନେତ୍ଥ ଅପ୍ପମାଣଂ। ତଥା ହି ପରିତ୍ତାଭାଦୀନଂ, ପରିତ୍ତସୁଭାଦୀନଞ୍ଚ କାଯେ ସତିପି ସଭାଵଵେମତ୍ତେ ଏକତ୍ତଵସେନେଵ ଵଵତ୍ଥାପୀଯତୀତି ‘‘ଏକତ୍ତକାଯା’’ ତ୍ୱେଵ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଣୀତେନାତି ଉକ୍କଟ୍ଠେନ, ସା ଚସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠତା ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠତାଯ ଵେଦିତବ୍ବା, ସୁଭାଵିତଂ ଵା ସମ୍ମଦେଵ ଵସିଭାଵଂ ପାପିତଂ ପଣୀତଂ ପଧାନଭାଵଂ ନୀତନ୍ତି କତ୍ୱା, ଇଧାପି କପ୍ପୋ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପଵସେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ ପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ ମହାକପ୍ପସ୍ସ ଅସମ୍ଭଵତୋ। ଇତୀତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ତେତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା’’ତି ଵୁତ୍ତା ତିଵିଧାପି ବ୍ରହ୍ମାନୋ। ସଞ୍ଞାଯ ଏକତ୍ତାତି ତିହେତୁକଭାଵେନ ସଞ୍ଞାଯ ଏକତ୍ତସଭାଵତ୍ତା । ନ ହି ତସ୍ସା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମଵସେନ ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ଭେଦୋ ଅତ୍ଥି।

ଏଵନ୍ତି ଇମିନା ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞିନୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଦଣ୍ଡୌକ୍କାଯାତି ଦଣ୍ଡଦୀପିକାଯ। ସରତୀତି ଧାଵତି ଵିଯ। ଵିସ୍ସରତୀତି ଵିପ୍ପକିଣ୍ଣା ଵିଯ ଧାଵତି । ଦ୍ୱେ କପ୍ପାତି ଦ୍ୱେ ମହାକପ୍ପା। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦଵସେନ ଆଭସ୍ସରଗ୍ଗହଣେନେଵ ସବ୍ବେପି ତେ ପରିତ୍ତାଭା, ଅପ୍ପମାଣାଭାପି ଗହିତା।

ସୋଭନା ପଭା ସୁଭା, ସୁଭାଯ କିଣ୍ଣା ସୁଭାକିଣ୍ଣାତି ଵତ୍ତବ୍ବେ ଆ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ, ଅନ୍ତିମ-ଣ-କାରସ୍ସ ହ-କାରଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସୁଭକିଣ୍ହା’’ତି ଵୁତ୍ତା, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂପନ ନିଚ୍ଚଲାଯ ଏକଗ୍ଘନାଯ ପଭାଯ ସୁଭୋତି ପରିଯାଯଵଚନନ୍ତି ‘‘ସୁଭେନ ଓକିଣ୍ଣା ଵିକିଣ୍ଣା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ, ଏତ୍ଥାପି ଅନ୍ତିମ-ଣ-କାରସ୍ସ ହ-କାରକରଣଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେଵ। ନ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଭା ଗଚ୍ଛତି ଏକଗ୍ଘନତ୍ତା। ଚତୁତ୍ଥଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିମେଵ ଭଜନ୍ତି କାଯସ୍ସ, ସଞ୍ଞାଯ ଚ ଏକରୂପତ୍ତା। ଵିପୁଲସନ୍ତସୁଖାଯୁଵଣ୍ଣାଦିଫଲତ୍ତା ଵେହପ୍ଫଲା। ଏତ୍ଥାତି ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯଂ।

ୱିୱଟ୍ଟପକ୍ଖେ ଠିତା ନପୁନରାୱତ୍ତନତୋ। ''ନ ସବ୍ବକାଲିକା''ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଅସବ୍ବକାଲିକତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋଳସକପ୍ପସହସ୍ସଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ସୁଦ୍ଧାୱାସବ୍ରହ୍ମାନଂ ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେଲୋକେ ସୁଞ୍ଞଂ ତଂ ଠାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୁଦ୍ଧାୱାସା ନ ସବ୍ବକାଲିକା, ଖନ୍ଧାୱାରଟ୍ଠାନସଦିସା ହୋନ୍ତି ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମିଯୋ। ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ସୁଦ୍ଧାୱାସାନଂ ସତ୍ତାୱାସଭାୱଦୀପନେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଭାୱୋ ଦୀପିତୋ, ତସ୍ମା ସୁଦ୍ଧାୱାସାପି ସତ୍ତସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ଚତୁତ୍ଥୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଂ ନୱସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚତୁତ୍ଥସତ୍ତାୱାସଂୟେୱ ଭଜନ୍ତି।

ସୁଖୁମତ୍ତାତି ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ପରିବ୍ୟତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସବ୍ବସୋ ଅୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ହୋତୀତି ନାୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମା ପରିପ୍ଫୁଟୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚୱନ୍ତୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ଅୱତ୍ୱା।

୧୨୮।ତଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିନ୍ତି ପଠମଂ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଂ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସରୂପତୋ, ମନୁସ୍ସାଦିୱିଭାଗତୋ, ସଙ୍ଖେପତୋ, ''ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚା''ତି ଭେଦତୋ ଚ ପଜାନାତି। ତସ୍ସା ସମୁଦଯଞ୍ଚାତି ତସ୍ସା ପଠମାଯ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ପଞ୍ଚୱୀସତିୱିଧଂ ସମୁଦଯଞ୍ଚ ପଜାନାତି। ଅତ୍ଥଙ୍ଗମେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତୋ, ଅସ୍ସାଦତୋ ଚ ଅସ୍ସାଦଂ। ଅଯଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱୋ ଆଦୀନୱୋ। ଛନ୍ଦରାଗୋ ୱିନୀଯତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱାତି ଛନ୍ଦରାଗୱିନଯୋ, ସହ ମଗ୍ଗେନ ନିବ୍ବାନଂ। ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନାହନ୍ତି ୱା, ତଣ୍ହାୱସେନ ମମନ୍ତି ୱା ଅଭିନନ୍ଦନାପି ମାନସ୍ସ ପରିତସ୍ସନା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ସେସେସୁ ଅଟ୍ଠସୁପି ୱାରେସୁ । ତତ୍ଥାତି ଉପରି ଚୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ଦୁତିଯାଯତନେସୁ। ତତ୍ଥ ହି ରୂପଂ ନତ୍ଥି। ପୁନ ତତ୍ଥାତି ପଠମାଯତନେ। ତତ୍ଥ ହି ଏକୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋୱ। ଏତ୍ଥାତି ଚ ତମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ରୂପସ୍ସ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଆହାରୱସେନ ଯୋଜନା ନ ସମ୍ଭୱତି।

ଯତୋ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ତୋ-ସଦ୍ଦୋ ଦା-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ କାଲୱଚନୋ ''ଯତୋ ଖୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨୧) ୱିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଦା ଖୋ''ତି। ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି କଞ୍ଚିପି ସଙ୍ଖାରଂ ''ଏତଂ ମମା''ତିଆଦିନା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ ଅନଧିଗତତ୍ତା ସାତିସଯସ୍ସ ସମାଧିବଲସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପଞ୍ଞାବଲେନେୱ ୱିମୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ ଅସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପଞ୍ଞାବଲେନେୱା''ତିଆଦି। ଅପ୍ପୱତ୍ତିନ୍ତି ଆଯତିଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ କତ୍ୱା। ପଜାନନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ୱା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ, ପଠମଜ୍ଝାନଫସ୍ସେନ ୱିନା ପରିଜାନନାଦିପ୍ପକାରେହି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଜାନନ୍ତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ତେସଂ କିଚ୍ଚାନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚତାଯ ୱିସେସେନ ମୁତ୍ତୋତି ୱିମୁତ୍ତୋ। ସୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ। ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋତି ସମଥଭାୱନାସିନେହାଭାୱେନ ସୁକ୍ଖା ଲୂଖା, ଅସିନିଦ୍ଧା ୱା ୱିପସ୍ସନା ଏତସ୍ସାତି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ। ଠତ୍ୱାତି ପାଦକକରଣୱସେନ ଠତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିନ୍ତି ଚ ଅଞ୍ଞତରଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ, ଏକେକସ୍ମିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହିସ୍ସ ପଞ୍ଚୱିଧତା ସିଯା। ''ନ ହେୱ ଖୋ ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ କାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀ''ତି ଇମିନା ସାତିସଯସ୍ସ ସମାଧିବଲସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଦୀପିତୋ। ''ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା''ତିଆଦିନା ସାତିସଯସ୍ସ ପଞ୍ଞାବଲସ୍ସ ଭାୱୋ। ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀତି ନ ଆସୱା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସନ୍ତି, ଦସ୍ସନକାରଣା ପନ ପରିକ୍ଖୀଣା ''ଦିସ୍ୱା ପରିକ୍ଖୀଣା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଦସ୍ସନାଯତ୍ତପରିକ୍ଖଯତ୍ତା ଏୱ ହି ଦସ୍ସନଂ ଆସୱାନଂ ଖଯସ୍ସ ପୁରିମକିରିଯା ହୋତି।

ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖୱଣ୍ଣନା

୧୨୯।ଏକସ୍ସଭିକ୍ଖୁନୋତି ସତ୍ତସୁ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଆଦିନା ପରିଜାନନାଦିୱସପ୍ପୱତ୍ତନିଗ୍ଗମନଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତନାମଞ୍ଚ। ଇତରସ୍ସାତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତସ୍ସ। ଇମେ ସନ୍ଧାଯ ହି ପୁବ୍ବେ ''ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କେନଟ୍ଠେନାତି କେନ ସଭାୱେନ। ସଭାୱୋ ହି ଞାଣେନ ଯାଥାୱତୋ ଅରଣୀଯତୋ ଞାତବ୍ବତୋ ''ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏୱ ଥ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ଅଟ୍ଠୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନାତି ଅଧିକଂ ସୱିସେସଂ ମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ, ଏତେନ ସତିପି ସବ୍ବସ୍ସାପି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁତ୍ତଭାୱେ ଯେନ ଭାୱନାୱିସେସେନ ତଂ ଝାନଂ ସାତିସଯଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ସୋ ଭାୱନାୱିସେସୋ ଦୀପିତୋ। ଭୱତି ହି ସମାନଜାତିଯୁତ୍ତୋପି ଭାୱନାୱିସେସେନ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ, ଯଥା ତଂ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତତା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ। ତଥା ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତତାଯ , ଏୱଂ ଅନିଗ୍ଗହିତଭାୱେନ ନିରାସଙ୍କତାଯ ଅଭିରତିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନପି ୱିମୋକ୍ଖୋ। ତେନାହ ''ଆରମ୍ମଣେ ଚା''ତିଆଦି। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋତି ଅଯଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଛିମେ ୱିମୋକ୍ଖେ ନିରୋଧେ ନତ୍ଥି, କେୱଲୋ ୱିମୁତ୍ତଟ୍ଠୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ସଯମେୱ ପରତୋ ୱକ୍ଖତି।

ରୂପୀତି ଯେନାଯଂ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେନ ରୂପେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତଂ ଯସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ ୱିସିଟ୍ଠଂ ରୂପଂ ହୋତି, ଯେନ ୱିସିଟ୍ଠେନ ରୂପେନ ''ରୂପୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ ରୂପୀ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତିସଯତ୍ଥଦୀପନତୋ, ତଦେୱ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନରୂପୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ଝାନଂ ଇଧ ପରମତ୍ଥତୋ ରୂପୀଭାୱସାଧକନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। ରୂପଜ୍ଝାନଂ ରୂପଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। ରୂପାନୀତି ପନେତ୍ଥ ପୁରିମପଦଲୋପୋ

ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନୀଲକସିଣାଦିରୂପାନୀ’’ତି। ରୂପେ କସିଣରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞା, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପସଞ୍ଞୀ, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଝାନଂ ୱଦତି। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ। ତେନାହ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ନ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତିଆଦି।

‘‘ଅନ୍ତୋ ଅପ୍ପନାୟଂ ସୁଭନ୍ତି ଆଭୋଗୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇମିନା ପୁବ୍ବାଭୋଗୱସେନ ତଥା ଅଧିମୁତ୍ତି ସିୟାତି ଦସ୍ସେତି। ଏୱଞ୍ଚେତ୍ଥ ତଥାୱତ୍ତବ୍ବତାପତ୍ତିଚୋଦନା ସମତ୍ଥିତା ହୋତି। ଯସ୍ମା ସୁୱିସୁଦ୍ଧେସୁ ନୀଲାଦୀସୁ ୱଣ୍ଣକସିଣେସୁ ତତ୍ଥ କତାଧିକାରାନଂ ଅଭିରତିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ ସମ୍ଭୱତି , ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ତଥା ତତିୟୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ସଂୱଣ୍ଣିତୋ, ଯସ୍ମା ପନ ମେତ୍ତାୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ଭାୱନା ସତ୍ତେ ଅପ୍ପଟିକୂଲତୋ ଦହନ୍ତି ତେସୁ ତତୋ ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱାୱ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୨।୨) ‘‘ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନା ସୁଭୱିମୋକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତୟିଦଂ ଉଭୟମ୍ପି ତେନ ତେନ ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ବସୋତି ଅନୱସେସତୋ। ନ ହି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଏକଦେସୋପି ତତ୍ଥ ଅୱସିସ୍ସତି। ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତାତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେ ନିରୋଧିତତ୍ତା। ଉତ୍ତମୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ ଅରିୟେହେୱ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ, ଅରିୟଫଲପରିୟୋସାନତ୍ତା ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଭାୱତୋ ଚ।

୧୩୦।ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ପଠମସମାପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ଯାୱ ପରିୟୋସାନା ସମାପତ୍ତି, ତାୱ। ଅଟ୍ଠତ୍ୱାତି କତ୍ଥଚି ସମାପତ୍ତିୟଂ ଅଟ୍ଠିତୋ ଏୱ, ନିରନ୍ତରମେୱ ପଟିପାଟିୟା, ଉପ୍ପଟିପାଟିୟା ଚ ସମାପଜ୍ଜତେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଞ୍ଚରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଇଚ୍ଛତି ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ସମାପଜ୍ଜତି ପୱିସତୀ’’ତି ସମାପତ୍ତିସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ତଂ ତଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ୱିୟ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ଦ୍ୱୀହିଭାଗେହି ୱିମୁତ୍ତୋତି ଅରୂପଜ୍ଝାନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ, ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୋକ୍ଖେନାତି ଦ୍ୱୀହି ୱିମୁଚ୍ଚନଭାଗେହି, ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟା ରୂପକାୟତୋ, ମଗ୍ଗେନ ନାମକାୟତୋତି ଦ୍ୱୀହି ୱିମୁଚ୍ଚିତବ୍ବଭାଗେହି ଚ ୱିମୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟା’’ତିଆଦି । ୱିମୁତ୍ତୋତି ହି କିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତୋ, ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ ଚ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେହି କାୟଦ୍ୱୟତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଗାଥାୟ ଚ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଲାଭିନୋ ଉପସିୱବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଭଗୱତା ‘‘ନାମକାୟା ୱିମୁତ୍ତୋ’’ତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ମୁନି ଅକ୍ଖାତୋ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ପଲେତୀତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି। ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖନ୍ତି ‘‘ଅସୁକଂ ନାମ ଦିସଂ ଗତୋ’’ତି ୱୋହାରଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ମୁନି ନାମକାୟା ୱିମୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ ଅରୂପଂ ଉପପନ୍ନୋ ସେକ୍ଖମୁନି ପକତିୟା ପୁବ୍ବେୱ ରୂପକାୟା ୱିମୁତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ଚ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ନାମକାୟସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ପୁନ ନାମକାୟାପି ୱିମୁତ୍ତୋ। ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ଖୀଣାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁପାଦାୟ ପରିନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖଂ, ‘‘ଖତ୍ତିୟୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ଏୱଂ ଆଦିକଂ ସମଞ୍ଞଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅଞ୍ଞତରତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟା’’ତି ଇଦଂ କିଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଲାଭୀୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଉଦାହୁ ସବ୍ବାରୁପ୍ପଲାଭୀୱସେନାତି ଯଥିଚ୍ଛସି, ତଥା ହୋତୁ, ଯଦି ସବ୍ବାରୁପ୍ପଲାଭୀୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ଅଥ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରଲାଭୀୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଯତୋ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ ଅନୁଲୋମମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିୱଚନେନ ୱିରୁଜ୍ଝେୟ୍ୟାତି? ଯସ୍ମା ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେସୁ ଏକସ୍ସାପି ଲାଭୀ ‘‘ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖଲାଭୀ’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖେ ଏକଦେସସ୍ସାପି ତଂନାମଦାନସମତ୍ଥତାସମ୍ଭୱତୋ। ଅୟଞ୍ହି ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖସମଞ୍ଞା ସମୁଦାୟେ ୱିୟ ତଦେକଦେସେପି ନିରୁଳ୍ହାପତ୍ତିସମଞ୍ଞା ୱିୟାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟା’’ତି। ‘‘ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଛବ୍ବିଧତଂପିସ୍ସ କେଚି ପରିକପ୍ପେନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ, ନିଚ୍ଛିତୋୱାୟଂ ପଞ୍ଚୋ ପୁବ୍ବାଚରିୟେହୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କେଚି ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କେଚୀତି ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ, ସାରସମାସାଚରିୟା ଚ। ତେ ହି ‘‘ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭୟଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ସମାଧିୱିପସ୍ସନାତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ରୂପାୱଚରସମାଧିନାପି ସମାଧିପରିପନ୍ଥତୋ ୱିମୁତ୍ତିଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି। ଏୱଂ ରୂପଜ୍ଝାନଭାଗେନ, ଅରୂପଜ୍ଝାନଭାଗେନ ଚ ଉଭତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ପାୟସମାନୋ। ‘‘ତାଦିସମେୱା’’ତି ଇମିନା ଯାଦିସଂ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଂ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନେ, ତାଦିସଂ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି।

ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତପଞ୍ହୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ଛବ୍ବିଧତଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପନ୍ନପଞ୍ହୋ। ୱଣ୍ଣନଂ ନିସ୍ସାୟାତି ତସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନଂ ନିସ୍ସାୟ। ଚିରେନାତି ଥେରସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଚିରେନ କାଲେନ। ୱିନିଚ୍ଛୟନ୍ତି ସଂସୟଚ୍ଛେଦକଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ତୋ।ତଂ ପଞ୍ହନ୍ତି ତମତ୍ଥଂ। ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ହି ଅତ୍ଥୋ ପଞ୍ହୋ। ନ କେନଚି ସୁତପୁବ୍ବନ୍ତି କେନଚି କିଞ୍ଚି ନ ସୁତପୁବ୍ବଂ, ଇଦଂ ଅତ୍ଥଜାତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କିଞ୍ଚାପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ, କିଞ୍ଚାପି କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୀତି ପଚ୍ଚେକଂ କିଞ୍ଚାପି-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ସମୁଦାଚରତୀତି ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଇମେ ହୀ’’ତିଆଦିନା, ତେନ ରୂପାୱଚରଭାୱନତୋ ଆରୁପ୍ପଭାୱନା ସୱିସେସଂ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି ରୂପୱିରାଗଭାୱନାଭାୱତୋ , ଉପରିଭାୱନାଭାୱତୋ ଚାତି ଦସ୍ସେତୀତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆରୁପ୍ପଭାୱନାନିଦ୍ଦେସେ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ସେୱଂ ତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚାରେନ୍ତସ୍ସ ନୀୱରଣାନି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତି ସତି

ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀ’’ତିଆଦି, (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୮୧) ତଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତୀତି। ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିପାଳିମାହ (ପୁ। ପ। ନିଦ୍ଦେସ ୨୭)। ସବ୍ବଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଅତ୍ଥସୂଚନାଦିଅତ୍ଥେନ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ ୱାଯମତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ ଅନୁଲୋମାଦିତୋ ସମାପଜ୍ଜନେନ ସାତିସଯଂ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା, ଅଟ୍ଠମଞ୍ଚ ଉତ୍ତମଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁଚ୍ଚନତୋ ଚ ଇମାଯ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତିଯା ସବ୍ବସେଟ୍ଠତା ୱେଦିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ମହାନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ମହାପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୧। ପୂଜନୀୟଭାୱତୋ , ବୁଦ୍ଧସମ୍ପଦଞ୍ଚ ପହାୟ ପୱତ୍ତତା ମହନ୍ତଞ୍ଚ ତଂ ପରିନିବ୍ବାନଞ୍ଚାତି ମହାପରିନିବ୍ବାନଂ; ସୱାସନପ୍ପହାନତୋ ମହନ୍ତଂ କିଲେସକ୍ଖୟଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତଂ ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତିପି ମହାପରିନିବ୍ବାନଂ; ମହତା କାଲେନ ମହତା ୱା ଗୁଣରାସିନା ସାଧିତଂ ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତିପି ମହାପରିନିବ୍ବାନଂ; ମହନ୍ତଭାୱାୟ, ଧାତୂନଂ ବହୁଭାୱାୟ ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତିପି ମହାପରିନିବ୍ବାନଂ; ମହତୋ ଲୋକତୋ ନିସ୍ସଟଂ ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତିପି ମହାପରିନିବ୍ବାନଂ; ସବ୍ବଲୋକାସାଧାରଣତ୍ତା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ମହତୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତିପି ମହାପରିନିବ୍ବାନଂ; ମହତି ସାସନେ ପତିଟ୍ଠିତେ ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତିପି ମହାପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପରିନିବ୍ବାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତଂ ମହାପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତଂ। ଗିଜ୍ଝା ଏତ୍ଥ ୱସନ୍ତୀତି ଗିଜ୍ଝଂ, ଗିଜ୍ଝଂ କୂଟଂ ଏତସ୍ସାତି ଗିଜ୍ଝକୂଟୋ, ଗିଜ୍ଝଂ ୱିୟ ୱା ଗିଜ୍ଝଂ, କୂଟଂ, ତଂ ଏତସ୍ସାତି ଗିଜ୍ଝକୂଟୋ, ପବ୍ବତୋ, ତସ୍ମିଂ ଗିଜ୍ଝକୂଟେ। ତେନାହ ‘‘ଗିଜ୍ଝା’’ତିଆଦି। ଅଭିୟାତୁକାମୋତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିଭୱନତ୍ଥୋ, ‘‘ଅଭିୱିଜାନାତୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୪; ୩।୮୫; ମ। ନି। ୩।୨୫୬) ୱିୟାତି ଆହ ‘‘ଅଭିଭୱନତ୍ଥାୟ ୟାତୁକାମୋ’’ତି। ୱଜ୍ଜିରାଜାନୋତି ‘‘ୱଜ୍ଜେତବ୍ବା ଇମେ’’ତିଆଦିତୋ ପୱତ୍ତଂ ୱଚନଂ ଉପାଦାୟ ‘‘ୱଜ୍ଜୀ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମା ରାଜାନୋ, ୱଜ୍ଜୀରଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ରାଜାନୋ ୱଜ୍ଜିରାଜାନୋ। ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ୱଜ୍ଜିସମଞ୍ଞା ତନ୍ନିୱାସିରାଜକୁମାରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ରାଜିଦ୍ଧିୟାତି ରାଜଭାୱାନୁଗତେନ ସଭାୱେନ। ସୋ ପନ ସଭାୱୋ ନେସଂ ଗଣରାଜୂନଂ ମିଥୋ ସାମଗ୍ଗିୟା ଲୋକେ ପାକଟୋ, ଚିରଟ୍ଠାୟୀ ଚ ଅହୋସୀତି ‘‘ସମଗ୍ଗଭାୱଂ କଥେସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁ ଅନୁ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱେତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଅନୁଭାୱୋ, ଅନୁଭାୱୋ ଏୱ ଆନୁଭାୱୋ, ପତାପୋ, ସୋ ପନ ନେସଂ ପତାପୋ ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିୱାହନସମ୍ପତ୍ତିୟା, ତତ୍ଥ ଚ ସୁସିକ୍ଖିତଭାୱେନ ଲୋକେ ପାକଟୋ ଜାତୋତି ‘‘ଏତେନ…ପେ… କଥେସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାଠଅଚ୍ଛିଗ୍ଗଲେନାତି କୁଞ୍ଚିକାଛିଦ୍ଦେନ। ଅସନନ୍ତି ସରଂ। ଅତିପାତୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କାମେନ୍ତି। ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖନ୍ତି ପୋଙ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପୋଙ୍ଖଂ, ପୁରିମସରସ୍ସ ପୋଙ୍ଖପଦାନୁଗତପୋଙ୍ଖଂ ଇତରଂ ସରଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିରାଧିତନ୍ତି ଅୱିରଜ୍ଝିତଂ। ଉଚ୍ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମୀତି ଉମ୍ମୂଲନୱସେନ କୁଲସନ୍ତତିଂ ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମି। ଅୟନଂ ୱଡ୍ଢନଂ ଅୟୋ, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନୟୋତି ଆହ ‘‘ଅୱଡ୍ଢିୟା ଏତଂ ନାମ’’ନ୍ତି। ୱିକ୍ଖିପତୀତି ୱିଦୂରତୋ ଖିପତି, ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗଙ୍ଗାୟନ୍ତି ଗଙ୍ଗାସମୀପେ। ପଟ୍ଟନଗାମନ୍ତି ସକଟପଟ୍ଟନଗାମଂ। ଆଣାତି ଆଣା ୱତ୍ତତି। ଅଡ୍ଢୟୋଜନନ୍ତି ଚ ତସ୍ମିଂ ପଟ୍ଟନେ ଅଡ୍ଢୟୋଜନଟ୍ଠାନୱାସିନୋ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ପଟ୍ଟନେ। ବଲୱାଘାତଜାତୋତି ଉପ୍ପନ୍ନବଲୱକୋଧୋ।

ମେତି ମୟ୍ହଂ। ଗତେନାତି ଗମନେନ।

ରାଜଅପରିହାନିୟଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୧୩୪।ସୀତଂ ୱା ଉଣ୍ହଂ ୱା ନତ୍ଥି, ତାୟଂ ୱେଲାୟଂ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବକାଲଂ ସମସୀତୁଣ୍ହାୱ ଉତୁ ହୋତି, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଣ୍ହଂ ସନ୍ନିପାତାତି ନିଚ୍ଚସନ୍ନିପାତା, ତଂ ପନ ନିଚ୍ଚସନ୍ନିପାତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦିୱସସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ନିପାତବହୁଲାତି ପଚୁରସନ୍ନିପାତା। ୱୋସାନନ୍ତି ସଙ୍କୋଚଂ। ‘‘ୟାୱକୀୱ’’ନ୍ତି ଏକମେୱେତଂ ପଦଂ ଅନିୟମତୋ ପରିମାଣୱାଚୀ, କାଲୋ ଚେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ୟତ୍ତକଂ କାଲ’’ନ୍ତି। ‘‘ୱୁଦ୍ଧିୟେୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଭିଣ୍ହଂ ଅସନ୍ନିପତନ୍ତା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆକୁଲାତି ଖୁଭିତା, ନ ପସନ୍ନା। ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ୱଗ୍ଗବନ୍ଧତୋ ୱିଭଜ୍ଜ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ହୁତ୍ୱା।

ସନ୍ନିପାତଭେରିୟାତି ସନ୍ନିପାତାରୋଚନଭେରିୟା। ଅଡ୍ଢଭୁତ୍ତା ୱାତି ସାମିଭୁତ୍ତା ଚା। ଓସୀଦମାନେତି ହାୟମାନେ।

ପୁବ୍ବେ ଅକତନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ଅନିବ୍ବତ୍ତଂ। ସୁଙ୍କନ୍ତି ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତେହି ପବ୍ବତଖଣ୍ଡ ନଦୀତିତ୍ଥଗାମଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ରାଜପୁରିସାନଂ ଦାତବ୍ବଭାଗଂ। ବଲିନ୍ତି ନିପ୍ଫନ୍ନସସ୍ସାଦିତୋ ଛଭାଗଂ, ସତ୍ତଭାଗନ୍ତିଆଦିନା ଲଦ୍ଧକରଂ। ଦଣ୍ଡନ୍ତି ଦସୱୀସତିକହାପଣାଦିକଂ ଅପରାଧାନୁରୂପଂ ଗହେତବ୍ବଧନଦଣ୍ଡଂ। ୱଜ୍ଜିଧମ୍ମନ୍ତି ୱଜ୍ଜିରାଜଧମ୍ମଂ। ଇଦାନି ଅପଞ୍ଞତ୍ତଉପଞ୍ଞାପନାଦୀସୁ ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପ ଆଦୀନୱାନିସଂସେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେସଂ ଅପଞ୍ଞତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପାରିଚରିୟକ୍ଖମାତି ଉପଟ୍ଠାନକ୍ଖମା।

କୁଲଭୋଗିସ୍ସରିୟାଦିୱସେନ ମହତୀ ମତ୍ତା ପମାଣଂ ଏତେସନ୍ତି ମହାମତ୍ତା, ନୀତିସତ୍ଥୱିହିତେ ୱିନିଚ୍ଛୟେ ଠପିତା ମହାମତ୍ତା ୱିନିଚ୍ଛୟମହାମତ୍ତା, ତେସଂ। ଦେନ୍ତୀତି ନିୟ୍ୟାତେନ୍ତି। ସଚେ ଚୋରୋତି ଏୱଂସଞ୍ଞିନୋ ସଚେ ହୋନ୍ତି। ପାପଭୀରୁତାୟ ଅତ୍ତନା କିଞ୍ଚି ଅୱତ୍ୱା। ଦଣ୍ଡନୀତିସଞ୍ଞିତେ

ୱୋହାରେ ନିଯୁତ୍ତାତି ୱୋହାରିକା, ଯେ ‘‘ଧମ୍ମଟ୍ଠା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସୁତ୍ତଧରା ନୀତିସୁତ୍ତଧରା , ଇଦିସେ ୱୋହାରୱିନିଚ୍ଛଯେ ନିଯମେତ୍ୱା ଠପିତା। ପରମ୍ପରାଭତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ କୁଲେସୁ ଜାତା ଅଗତିଗମନୱିରତା ଅଟ୍ଠମହଲ୍ଲକପୁରିସା ଅଟ୍ଠକୁଲିକା।

ସକ୍କାରନ୍ତି ଉପକାରଂ। ଗରୁଭାୱଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ‘‘ଇମେ ଅମ୍ହାକଂ ଗରୁନୋ’’ତି ତତ୍ଥ ଗରୁଭାୱଂ ପତି ପତି ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ମାନେନ୍ତୀତି ସମ୍ମାନେନ୍ତି, ତଂ ପନ ସମ୍ମାନନଂ ତେସୁ ନେସଂ ଅତ୍ତମନତାପୁବ୍ବକନ୍ତି ଆହ ‘‘ମନେନ ପିଯାଯନ୍ତୀ’’ତି। ନିପଚ୍ଚକାରନ୍ତି ପଣିପାତଂ। ଦସ୍ସେନ୍ତୀତି ‘‘ଇମେ ଅମ୍ହାକଂ ପିତାମହା , ମାତାମହା’’ତିଆଦିନା ନୀଚଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଗରୁଚିତ୍ତାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି। ସନ୍ଧାରେତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଘଟେତୁଂ।

ପସଯ୍ହାକାରସ୍ସାତି ବଲକ୍କାରସ୍ସ। କାମଂ ୱୁଦ୍ଧିଯା ପୂଜନୀଯତାଯ ‘‘ୱୁଦ୍ଧିହାନିଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ୱୁତ୍ତାନୁକ୍କମେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ପାଠଇଯଂ ୱା ଯସ୍ମା ‘‘ୱୁଦ୍ଧିଯେୱ ପାଟିକଙ୍ଖା, ନୋ ପରିହାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଦନୁକ୍କମେନ ‘‘ୱୁଦ୍ଧିହାନିଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଅଲଦ୍ଧୋକାସେ ପାପକମ୍ମେ, ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକେ ୱା ଅନୱସରୋୱ ଦେୱତୋପସଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମିଂ ପନ ଲଦ୍ଧୋକାସେ ସିଯା ଦେୱତୋପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅୱସରୋତି ଆହ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ…ପେ… ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀ’’ତି। ଏତେନେୱ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ବଲକାଯସ୍ସ ଦିଗୁଣତିଗୁଣତାଦସ୍ସନଂ, ପଟିଭଯଭାୱଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଆଦିନା ଦେୱତାନଂ ସଙ୍ଗାମସୀସେ ସହାଯତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅନିଚ୍ଛିତନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠଂ। ଆୱରଣତୋତି ନିସେଧନତୋ। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତା ଧମ୍ମିଯାତି ଇଧ ‘‘ଧମ୍ମିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ମିଗସୂକରାଦିଘାତାଯ ସୁନଖାଦୀନଂ କଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱନଚରଣଂ ୱାଜୋ, ମିଗୱା, ତତ୍ଥ ନିଯୁତ୍ତା, ତେ ୱା ୱାଜେନ୍ତି ନେନ୍ତୀତି ୱାଜିକା, ମିଗୱଧଚାରିନୋ। ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛତି। କାଯିକୱାଚସିକପଯୋଗେନ ହି ସା ଲୋକେ ପାକଟା ପକାସଭୂତାତି।

୧୩୫। ଦେୱାଯତନଭାୱେନ ଚିତତ୍ତା, ଲୋକସ୍ସ ଚିତ୍ତୀକାରଟ୍ଠାନତ୍ତା ଚ ଚେତିଯଂ ଅହୋସି।

କାମଂକାରୱସେନ କିଞ୍ଚିପି ନ କରଣୀଯାତି ଅକରଣୀଯା। କାମଂକାରୋ ପନ ହତ୍ଥଗତକରଣୱସେନାତି ଆହ ‘‘ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଅଭିମୁଖଯୁଦ୍ଧେନାତି ଅଭିମୁଖଂ ଉଜୁକମେୱ ସଙ୍ଗାମକରଣେନ। ଉପଲାପନଂ ସାମଂ ଦାନଞ୍ଚାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭେଦୋପି ଇଧ ଉପାଯୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ମିଥୁଭେଦାଯା’’ତି। ଯୁଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ଅନୁପାଯତା ପଗେୱ ପକାସିତା। ଇଦନ୍ତି ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ଉପଲାପନାଯ, ଅଞ୍ଞତ୍ର ମିଥୁଭେଦା’’ତି ଚ ଇଦଂ ୱଚନଂ। କଥାଯ ନଯଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ‘‘ଯାୱକୀୱଞ୍…ପେ… ନୋ ପରିହାନୀ’’ତି ଇମାଯ ଭଗୱତୋ କଥାଯ ନଯଂ ଉପାଯଂ ଲଭିତ୍ୱା।

ଅନୁକମ୍ପାଯାତି ୱଜ୍ଜିରାଜେସୁ ଅନୁଗ୍ଗହେନ। ଅସ୍ସାତି ଭଗୱତୋ।

କଥନ୍ତି ୱଜ୍ଜୀହି ସଦ୍ଧିଂ କାତବ୍ବଯୁଦ୍ଧକଥଂ। ଉଜୁଂ କରିସ୍ସାମୀତି ପଟିରାଜାନୋ ଆନେତ୍ୱା ପାକାରପରିଖାନଂ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱାପାଦନେନ ଉଜୁଭାୱଂ କରିସ୍ସାମି।

ପଟିଟ୍ଠିତଗୁଣୋତି ପଟିଟ୍ଠିତାଚରିଯଗୁଣୋ। ଇସ୍ସରା ସନ୍ନିପତନ୍ତୁ, ମଯଂ ଅନିସ୍ସରା, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା କିଂ କରିସ୍ସାମାତି ଲିଚ୍ଛୱିନୋ ନ ସନ୍ନିପତିଂସୁତି ଯୋଜନା। ସୂରା ସନ୍ନିପତନ୍ତୁତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ବଲଭେରିନ୍ତି ଯୁଦ୍ଧାଯ ବଲକାଯସ୍ସ ଉଟ୍ଠାନଭେରିଂ।

ଭିକ୍ଖୁଅପରିହାନିଯଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୧୩୬। ଅପରିହାନାଯ ହିତାତି ଅପରିହାନିଯା, ନ ପରିହାଯନ୍ତି ଏତେହୀତି ୱା ଅପରିହାନିଯା, ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଅପରିହାନିଯା କାରକା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅପରିହାନିକରେ’’ତି। ଯସ୍ମା ପନ ତେ ପରିହାନିକରାନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଭୂତା, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ୱୁଦ୍ଧିହେତୁଭୂତେ’’ତି। ଯସ୍ମା ଭଗୱତୋ ଦେସନା ଉପରୂପରି ଞାଣାଲୋକଂ ପସାଦେନ୍ତୀ ସତ୍ତାନଂ ହଦଯନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ପକାସେତବ୍ବେ ଚ ଅତ୍ଥେ ହତ୍ଥତଲେ ଆମଲକଂ ୱିଯ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପାକଟେ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚନ୍ଦସହସ୍ସଂ…ପେ… କଥଯିସ୍ସାମୀ’’ତି।

ଯସ୍ମା ଭଗୱା ‘‘ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ୱଜ୍ଜୀନଂ ଅଭିଣ୍ହସନ୍ନିପାତାଦିପଟିପତ୍ତିଂ କଥେନ୍ତୋଯେୱ ଅଯଂ ଅପରିହାନିଯକଥା ଅନିଯ୍ୟାନିକା ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତା,

ମଯ୍ହଂ ପନ ସାସନେ ତଥାରୂପୀ କଥା କଥେତଵ୍ଵା, ସା ହୋତି ନିଯ୍ୟାନିକା ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତା, ଯାଯ ସାସନଂ ମଯ୍ହଂ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ପରମ୍ପି ଅଦ୍ଧନିଯଂ ଅସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିକ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେସି, ତସ୍ମା ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ଵା ତେସଂ ଅପରିହାନିଯେ ଧମ୍ମେ ଦେସେନ୍ତୋ ତେନେୱ ନିଯାମେନ ଦେସେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଦଂ ୱଜ୍ଜିସତ୍ତକେ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱା''ତି। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଧାପି ଚା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ତତୋ''ତିଆଦି ଦିସାସୁ ଆଗତସାସନେ ୱୁତ୍ତଂ ତଂ କଥନଂ। ୱିହାରସୀମା ଆକୁଲା ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ଉପୋସଥପୱାରଣା ଠିତା।

ଓଲୀଯମାନକୋତି ପାଠଇତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଚ ୱିନସ୍ସମାନୋ। ଉକ୍ଖିପାପେନ୍ତାତି ପଗୁଣଭାୱକରଣେନ, ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନେନ ଚ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତା।

ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଭିକ୍ଖୂ ୱିଯ ପାଚିତ୍ତିଯଂ ଦେସାପେତବ୍ବୋତି (ପାରା। ୫୬୫ ୱିତ୍ଥାରୱତ୍ଥୁ)। ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା ୱିଯ ଦସୱତ୍ଥୁଦୀପନେନ (ଚୂଳୱ। ୪୪୬ ୱିତ୍ଥାରୱତ୍ଥୁ)। ''ଗିହିଗତାନୀତି ଗିହିପଟିସଂଯୁତ୍ତାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଗିହୀସୁ ଗତାନି, ତେହି ଞାତାନି ଗିହିଗତାନି। ଧୂମକାଲୋ ଏତସ୍ସାତି ଧୂମକାଲିକଂ ଚିତକଧୂମୱୂପସମତୋ ପରଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ।

ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତାତି ସାସନେ ଥିରଭାୱଂ ଅନିୱତ୍ତିତଭାୱଂ ଉପଗତା। ଥେରକାରକେହୀତି ଥେରଭାୱସାଧକେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ଅସେକ୍ଖଧମ୍ମେହି। ବହୂ ରତ୍ତିଯୋତି ପବ୍ବଜିତା ହୁତ୍ଵା ବହୂ ରତ୍ତିଯୋ ଜାନନ୍ତି। ସୀଲାଦିଗୁଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାପନମେୱ ସାସନେ ପରିଣାଯକତାତି ଆହ ''ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ପୱତ୍ତେନ୍ତୀ''ତି।

ୱୱାଦଂ ନ ଦେନ୍ତି ଅଭାଜନଭାୱତୋ। ପୱେଣୀକଥନ୍ତି ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଭତଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଦୀପନଂ ଧମ୍ମକଥଂ। ସାରଭୂତଂ ଧମ୍ମପରିଯାଯନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପାପନେନ ସାରଭୂତଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗକୋସଲ୍ଲଅନୁତ୍ତରସୀତୀଭାୱଅଧିଚିତ୍ତସୁତ୍ତାଦିଧମ୍ମତନ୍ତିଂ।

ପୁନବ୍ଭୱଦାନଂ ପୁନବ୍ଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। ଇତରେତି ଯେ ନ ପଚ୍ଚଯୱସିକା ନ ଆମିସଚକ୍ଖୁକା, ତେ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ୱସଂ।

ଆରଞ୍ଞକେସୂତି ଅରଞ୍ଞଭାଗେସୁ ଅରଞ୍ଞପରିଯାପନ୍ନେସୁ। ନନୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚିପି ତଣ୍ହା ସାୱଜ୍ଜା ଏୱାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଗାମନ୍ତସେନାସନେସୁ ହୀ''ତିଆଦି, ତେନ ''ଅନୁତ୍ତରେସୁ ୱିମୋକ୍ଖେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠାପଯତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସିନେହାଦଯୋ ୱିଯ ଆରଞ୍ଞକେସୁ ସେନାସନେସୁ ସାଲଯତା ସେୱିତବ୍ବପକ୍ଖିଯା ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି।

ଅତ୍ତନାୱାତି ସଯମେୱ, ତେନ ପରେହି ଅନୁସ୍ସାହିତାନଂ ସରସେନେୱ ଅନାଗତାନଂ ପେସଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆଗମନଂ, ଆଗତାନଞ୍ଚ ଫାସୁୱିହାରଂ ପଚ୍ଚାସିସନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇମିନା ନୀହାରେନାତି ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା। ଅଗ୍ଗହିତଧମ୍ମଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଅଗ୍ଗହିତସ୍ସ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣଂ। ଗହିତସଜ୍ଝାଯକରଣନ୍ତି ଉଗ୍ଗହିତସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ଅତ୍ଥଚିନ୍ତନଂ। ଚିନ୍ତନତ୍ଥୋ ହି ସଜ୍ଝାଯସଦ୍ଦୋ।

ଏନ୍ତୀତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନିସୀଦନ୍ତି ଆସନପଞ୍ଞାପନାଦିନା।

୧୩୭। ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ କମ୍ମଂ ଆରାମୋ। କମ୍ମେ ରତା, ନ ଗନ୍ଥଧୁରେ, ୱାସଧୁରେ ୱାତି କମ୍ମରତା, ଅନୁଯୁତ୍ତାତି ତପ୍ପରଭାୱେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପସୁତା। ଇତି କାତବ୍ବକମ୍ମନ୍ତି ତଂ ତଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କାତବ୍ବଂ ଉଚ୍ଚାୱଚକମ୍ମଂ ଚୀୱରୱିଚାରଣାଦି। ତେନାହ ''ସେଯ୍ୟଥିଦ''ନ୍ତିଆଦି। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନନ୍ତି ଦୁପଟ୍ଟତିପଟ୍ଟାଦିକରଣଂ। ତଞ୍ହି ପଠମପଟଲାଦୀନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନକାରଣତ୍ତା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଅଯଂ କମ୍ମରାମତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତି ଆହ ''ଏକଚ୍ଚୋ ହୀ''ତିଆଦି।

କରୋନ୍ତୋ ଯେୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତତିରଚ୍ଛାନକଥଂ କଥେନ୍ତୋଯେୱ। ଅତିରଚ୍ଛାନକଥାଭାୱେପି ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ତପ୍ପରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୱଧାରଣୱଚନଂ। ପରିଯନ୍ତକାରୀତି ସପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ଵା ୱତ୍ତା। ''ପରିଯନ୍ତୱତିଂ ୱାଚଂ ଭାସିତା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୯, ୧୯୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପଭସ୍ସୋ ୱାତି ପରିମିତକଥୋୟେୱ ଏକନ୍ତେନ କଥେତବ୍ବସ୍ସେୱ କଥନତୋ। ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ ଅରିଯୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ।

ନିଦ୍ଦାଯତିଯେୱାତି ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନେ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସୀ ନିଦ୍ଦାଯତିଯେୱ। ଇରିଯାପଥପରିୱତ୍ତନାଦିନା ନ ନଂ ୱିନୋଦେତି।

ଏୱଂ ସଂସଟ୍ଠୋ ୱାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ ସଂସଟ୍ଠୋ ଏୱ ୱିହରତି।

ଦୁସ୍ସୀଲା ପାପିଚ୍ଛା ନାମାତି ସଯଂ ନିସ୍ସୀଲା ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନିଚ୍ଛାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପାପା ଲାମକା ଇଚ୍ଛା ଏତେସନ୍ତି ପାପିଚ୍ଛା।

ପାପପୁଗ୍ଗଲେହି ମେତ୍ତିକରଣତୋ ପାପମିତ୍ତା। ତେହି ସଦା ସହ ପଓତ୍ତନେନ ପାପସହାଯା। ତନ୍ଥ ନିନ୍ନତାଦିନା ତଦଧିମୁତ୍ତତାଯ ପାପସମ୍ପଓଙ୍କା।

୧୩୮। ସଦ୍ଧା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ସଦ୍ଧାତି ଆହ ''ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନା''ତି। ଆଗମନୀଯପଟିପଦାଯ ଆଗତସଦ୍ଧା ଆଗମନୀଯସଦ୍ଧା, ସା ସାତିସଯା ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପରୋପଦେସେନ ଓିନା ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁଂ ଅଓିପରୀତତୋ ଓଗାହେତ୍ୱା ଅଧିମୁଚ୍ଚନତୋତି ଆହ ''ସଙ୍ଖଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନଂ ହୋତୀ''ତି। ସଚ୍ଚପଟିଓେଧତୋ ଆଗତସଦ୍ଧା ଅଧିଗମସଦ୍ଧା ସୁରବନ୍ଧାଦୀନଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୧୮; ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧକୁଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁ; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୪୩) ଓିଯ। ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗଓା''ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପସାଦୋ ପସାଦସଦ୍ଧା ମହାକପ୍ପିନରାଜାଦୀନଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧। ୨୩୧; ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ମହାକପ୍ପିନତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।ମହାକପ୍ପିନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା, ଓିତ୍ଥାରୋ) ଓିଯ। ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି ଓକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ସଦ୍ଦହନୱସେନ କପ୍ପନଂ ଓକପ୍ପନଂ। ଦୁଓିଧାପୀତି ପସାଦସଦ୍ଧାପି ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧାପି। ତନ୍ଥ ପସାଦସଦ୍ଧା ଅପରନେଯ୍ୟରୂପା ହୋତି ସୱନମତ୍ତେନ ପସୀଦନତୋ। ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧା ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁଂ ଓଗାହେତ୍ୱା ଅନୁପଓିସିତ୍ୱା ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତୀ ଓିଯ ପଓତ୍ତତି। ତେନାହ ''ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତୋ ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରସଦିସୋ ହୋତୀ''ତି। ତସ୍ସ ହୀତି ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧାଯ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ। ହିରୀ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ହିରି, ହିରି ମନୋ ଏତେସନ୍ତି ହିରିମନାତି ଆହ ''ପାପ…ପେ… ଚିତ୍ତା''ତି। ପାପତୋ ଓତ୍ତପ୍ପେନ୍ତି ଉବ୍ବିଜ୍ଜନ୍ତି ଭାଯନ୍ତୀତି ଓତ୍ତପ୍ପୀ।

ବହୁ ସୁତଂ ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦି ଏତେନାତି ବହୁସ୍ସୁତୋ, ସୁତଗ୍ଗହଣଂ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଧାରଣପରିଚଯପରିପୁଚ୍ଛାନୁପେକ୍ଖନଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନାନଂ ପେତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ସୱନମୂଲକତ୍ତା ୱା ତେସମ୍ପି ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥକାମେନ ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବତୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିପୁରିସତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯା ପରିଯତ୍ତଭାୱତୋ ଚ ପରିଯତ୍ତି, ତୀଣି ପିଟକାନି। ସଚ୍ଚପ୍ପଟିଓେଧୋ ସଚ୍ଚାନଂ ପଟିଓିଜ୍ଝନଂ। ତଦପି ବାହୁସଚ୍ଚଂ ଯଥାଓୁତ୍ତବାହୁସଚ୍ଚକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ। ପରିଯତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା ସଚ୍ଚପଟିଓେଧାୱହେନ ବାହୁସଚ୍ଚେନ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱସ୍ସ ଇଧ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ସୋତି ପରିଯତ୍ତିବହୁସ୍ସୁତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପକାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥକବହୁସ୍ସୁତୋତି ନିସ୍ସଯମୁଚ୍ଚନକବହୁସ୍ସୁତାଦଯୋ ଓିଯ ପଦେସିକୋ ଅହୁତ୍ୱା ପିଟକତ୍ତଯେ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ବାହୁସଚ୍ଚସବ୍ଭାୱତୋ ସବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ କାଯନତୋ କଥନତୋ ସବ୍ବତ୍ଥକବହୁସ୍ସୁତୋ। ତେ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା ପଟିପତ୍ତିପଟିଓେଧସଦ୍ଧମ୍ମାନଂ ମୂଲଭୂତେ ପରିଯତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱତୋ।

ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ପଗ୍ଗହିତଂ। ତଂ ପନ ଦୁଓିଧମ୍ପି ୱୀରିଯାରମ୍ଭଓିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏକକାତି ଏକାକିନୋ, ୱୂପକଟ୍ଠୱିହାରିନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାତି ପରତୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପେତୁନ୍ତି ''ତ୍ୱଂ ଅସୁକନାମୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତେହି ''ଆମା''ତି ପଟିଜାନାପେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଚିରକତାଦିଅନୁସ୍ସରଣସମତ୍ଥସତିନେପକ୍କାନଂ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଏୱରୂପେ ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ଧାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି।

୧୩୯। ବୁଜ୍ଝତି ଏତାଯାତି ''ବୋଧୀ''ତି ଲଦ୍ଧନାମାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ଅଙ୍ଗୋତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପସତ୍ଥୋ, ସୁନ୍ଦରୋ ୱା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋତି କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅସୁଭଦୁକ୍ଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତଂ ଆରମ୍ମଣେ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ। ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ପୀଳନାଦିପ୍ପକାରତୋ ଓିଚଯୋ ଉପପରିକ୍ଖା ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ପଓିଚଯଲକ୍ଖଣୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦିୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହୋ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣୋ। ଫରଣଂ ଓିପ୍ଫାରିକତା ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଫରଣଲକ୍ଖଣୋ। ଉପସମୋ କାଯଚିତ୍ତପରିଳାହାନଂ ୱୂପସମନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଉପସମଲକ୍ଖଣୋ। ଅଓିକ୍ଖେପୋ ଓିକ୍ଖେପଓିଦ୍ଧଂସନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଓିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ। ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚରହିତେ ଅଧିଚିତ୍ତେ ପଓତ୍ତମାନେ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ଅବ୍ୟାୱଟତ୍ତା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ପଟିସଙ୍ଖାନଲକ୍ଖଣୋ।

ଚତୂହି କାରଣେହୀତି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା, ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହି ଚତୂହି କାରଣେହି। ଛହି କାରଣେହୀତି ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱତ୍ଥୁଓିସଦକିରିଯା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା, ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା, ପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହି ଛହି କାରଣେହି। ମହାସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାଯଂ ପନ ''ସତ୍ତହି କାରଣେହୀ'' (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୫; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୧୮) ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଇମଂ କାରଣଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନୱହି କାରଣେହୀତି ଅପାଯଭଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ଗମନୱୀଥିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ଅପଚାଯନତା, ଦାଯଜ୍ଜମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ସତ୍ଥୁମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହି ନୱହି କାରଣେହି। ମହାସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୫; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ।

୧।୧୧୮) ପନ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତା, ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଇମେହି ସଦ୍ଧିଂ ''ଏକାଦସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦସହି କାରଣେହୀତି ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି, ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତି, ସଙ୍ଘସୀଲଚାଗଦେୱତାଉପସମାନୁସ୍ସତି, ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା, ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହି ଦସହି। ମହାସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୫; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୧୮) ପନ ପସାଦନିୟସୁତ୍ତନ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟ ସଦ୍ଧିଂ ''ଏକାଦସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତହି କାରଣେହୀତି ପଣୀତଭୋଜନସେୱନତା , ଉତୁସୁଖସେୱନତା, ଇରିୟାପଥସୁଖସେୱନତା, ମଜ୍ଝତ୍ତପୟୋଗତା, ସାରଦ୍ଧକାୟପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା , ପସ୍ସଦ୍ଧକାୟପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହି ସତ୍ତହି। ଦସହି କାରଣେହୀତି ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିୟା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମତ୍ତପଟିପାଦନା, ନିମିତ୍ତକୁସଲତା, ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହଣଂ, ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗହଣଂ, ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପହଂସନଂ, ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ, ଅସମାହିତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନଂ, ସମାହିତପୁଗ୍ଗଲସେୱନଂ, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହି ଦସହି କାରଣେହି। ମହାସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୫; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୧୮) ପନ ''ଝାନୱିମୋକ୍ଖପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା''ତି ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ''ଏକାଦସହୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚହି କାରଣେହୀତି ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା, ସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତତା, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାୟନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ମହାସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୫; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୧୮) ଆଗମିସ୍ସତି। କାମଂ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମା ନାମ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଏୱ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱତୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା ନାମ ପରିୟାୟକଥାତି ''ଇମିନା ୱିପସ୍ସନା…ପେ… କଥେସୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୪୦। ତେଭୂମକେ ସଙ୍ଖାରେ ''ଅନିଚ୍ଚା''ତି ଅନୁପସ୍ସତି ଏତାୟାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ତଥା ପୱତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା, ସା ପନ ୟସ୍ମା ଅତ୍ତନା ସହଗତସଞ୍ଞାୟ ଭାୱିତାୟ ୱିଭାୱିତା ଏୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା''ତି। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱାୟଂ ୱିପସ୍ସନାୟ ଏୱ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଅନତ୍ତସଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଲୋକିୟୱିପସ୍ସନାପି ହୋନ୍ତି, ୟସ୍ମା ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା ତା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଲୋକିୟୱିପସ୍ସନାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ମିସ୍ସକାପେତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିସିଦ୍ଧମତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିରାଗୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆଗତୱସେନାତି ତଥା ଆଗତପାଠୱସେନ ''ୱିରାଗୋ ନିରୋଧୋ''ତି ହି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ''ୱିରାଗସଞ୍ଞା, ନିରୋଧସଞ୍ଞା''ତି ୱୁତ୍ତସଞ୍ଞା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାପି ସିୟୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱେ ଲୋକୁତ୍ତରାପି ହୋନ୍ତୀ''ତି।

୧୪୧। ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତଂ। ତଂସମୁଟ୍ଠାନଂ କାୟକମ୍ମଂ ମେତ୍ତଂ କାୟକମ୍ମଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସଦ୍ୱୟେପି। ଇମାନିପି ମେତ୍ତାକାୟକମ୍ମାଦୀନି ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱସେନ ଆଗତାନି ତେସଂ ସେଟ୍ଠପରିସଭାୱତୋ। ୟଥା ପନ ଭିକ୍ଖୂସୁପି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଏୱଂ ଗିହୀସୁପି ଲବ୍ଭନ୍ତି ଚତୁପରିସସାଧାରଣତ୍ତାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ହୀ''ତିଆଦିମାହ। କାମଂ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକଧମ୍ମସ୍ସୱନେନପି ମେତ୍ତାକାୟକମ୍ମାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ପନ ଚାରିତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ଅୟମତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଆଭିସମାଚାରିକଧମ୍ମପୂରଣ''ନ୍ତି ଆହ। ତେପିଟକମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପରିପୁଚ୍ଛନଅତ୍ଥକଥନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟମାନଂ ହିତଜ୍ଝାସୟେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା।

ଆୱୀତି ପକାସଂ, ପକାସଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ୟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତଂ କାୟକମ୍ମଂ କରୀୟତି, ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖଭାୱତୋତି ଆହ ''ସମ୍ମୁଖା''ତି। ରହୋତି ଅପ୍ପକାସଂ, ଅପ୍ପକାସତା ଚ ୟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତଂ କାୟକମ୍ମଂ କରୀୟତି, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଭାୱତୋତି ଆହ ''ପରମ୍ମୁଖା''ତି। ସହାୟଭାୱଗମନଂ ତେସଂ ପୁରତୋ। ଉଭୟେହୀତି ନୱକେହି, ଥେରେହି ଚ।

ପଗ୍ଗୟ୍ହାତି ପଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଉଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା।

କାମଂ ମେତ୍ତାସିନେହସିନିଦ୍ଧାନଂ ନୟନାନଂ ଉମ୍ମୀଲନା, ପସନ୍ନେନ ମୁଖେନ ଓଲୋକନଞ୍ଚ ମେତ୍ତଂ କାୟକମ୍ମମେୱ, ୟସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ନୟନାନଂ ମେତ୍ତାସିନେହସିନିଦ୍ଧତା, ମୁଖସ୍ସ ଚ ପସନ୍ନତା, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ''ମେତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମା''ତି।

ଲାଭସଦ୍ଦୋ କମ୍ମସାଧନୋ ''ଲାଭାୱତ, ଲାଭୋ ଲଦ୍ଧୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ସୋ ଚେତ୍ଥ ''ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା''ତି ୱଚନତୋ ଅତୀତକାଲିକୋତି ଆହ ''ଚୀୱରାଦୟୋ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟା''ତି। ଧମ୍ମତୋ ଆଗତାତି ଧମ୍ମିକା। ତେନାହ ''ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା''ତି। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କୁହନାଦୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତେନ ୱିଭଜନପୁବ୍ବକଂ କାୟେନ ୱିଭଜନନ୍ତି ମୂଲମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ଚିତ୍ତେନ ୱିଭଜନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନପି ପଟିୱିଭାଗୋ ନ କାତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଂ ୱା ଲାଭଂ ଭୁଞ୍ଜତୀତି କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ ଏୱ।

ତଂତଂ ନେୱ ଗିହୀନଂ ଦେତି ଅତ୍ତନୋ ଆଜୀୱସୋଧନତ୍ଥଂ। ନ ଅତ୍ତନା ଭୁଞ୍ଜତୀତି ଅତ୍ତନାୱ ନ ପରିଭୁଞ୍ଜତି ''ମୟ୍ହଂ ଅସାଧାରଣଭୋଗିତା ମା ହୋତୂ''ତି। ''ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚ…ପେ… ପସ୍ସତୀ''ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ଲାଭସ୍ସ ତୀସୁପି କାଲେସୁ ସାଧାରଣତୋ ଠପନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ''ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚ

ସଙ୍ଘେନ ସାଧାରଣଂ ହୋତୂ’’ତି ଇମିନା ପଟିଗ୍ଗହଣକାଲୋ ଦସ୍ସିତୋ, ‘‘ଗହେତ୍ୱା…ପେ… ପସ୍ସତୀ’’ତି ଇମିନା ପଟିଗ୍ଗହିତକାଲୋ, ତଦୁଭଯଂ ପନ ତାଦିସେନ ପୁବ୍ବାଭୋଗେନ ୱିନା ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧୋ ପୁରିମକାଲୋ। ତଯିଦଂ ପଟିଗ୍ଗହଣତୋ ପୁବ୍ବେ ୱସ୍ସ ହୋତି ‘‘ସଙ୍ଘେନ ସାଧାରଣଂ ହୋତୂତି ପଟିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ହୋତି ‘‘ସଙ୍ଘେନ ସାଧାରଣଂ ହୋତୂତି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ’’ତି। ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ହୋତି ‘‘ସଙ୍ଘେନ ସାଧାରଣଂ ହୋତୂତି ପଟିଗ୍ଗହିତଂ ମଯା’’ତି ଏୱଂ ତିଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଲାଭଂ ଓସାନଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିକୋପେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ସାଧାରଣଭୋଗୀ, ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଭୋଗୀ ଚ ହୋତି।

ଇମଂ ପନ ସାରଣୀଯଧମ୍ମନ୍ତି ଇମଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ସରିତବ୍ବଯୁତ୍ତଧମ୍ମଂ। ନ ହି…ପେ… ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମା ସାଧାରଣଭୋଗିତା ଏୱ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଆରମ୍ଭୋପି ତାୱ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, କୁତୋ ପୂରଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ’’ତି ଇମିନା ଲାଭସ୍ସ ଧମ୍ମିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱତ୍ତଂ ଅଖଣ୍ଡେନ୍ତୋ’’ତି ଇମିନା ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଭୋଗିତଂ, ସାଧାରଣଭୋଗିତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ସତି ପନ ତଦୁଭଯେ ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ପୂରିତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପୂରେତୀ’’ତି। ‘‘ଓଦିସ୍ସକଂକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ଅନୋଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱା ପିତୁନୋ, ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାଦୀନଂ ୱା ଥେରାସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦେନ୍ତସ୍ସ ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋଯେୱ ହୋତୀତି। ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ପନସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ପଟିଜଗ୍ଗନଟ୍ଠାନେ ଓଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱା ଦିନ୍ନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ପଲିବୋଧଜଗ୍ଗନଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ଯଦି ଏୱଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସାରଣୀଯଧମ୍ମପୂରକସ୍ସ ଓଦିସ୍ସକଦାନଂ ନ ୱଟ୍ଟତୀତି? ନୋ ନ ୱଟ୍ଟତି ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେନ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଗିଲାନାଦୀନଂ ଓଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱା ଦାନଂ ଅପ୍ପଟିୱିଭାଗପକ୍ଖିକଂ ‘‘ଅସୁକସ୍ସ ନ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ବ୍ଯତିରେକପ୍ପଧାନୋ ହି ପଟିୱିଭାଗୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୱସେସ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଦାତୁମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଦାତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀତି ଦସ୍ସେତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ କରୁଣାଯନୱସେନ, ନ ୱତ୍ତପୂରଣୱସେନ।

ସୁସିକ୍ଖିତାଯାତି ସାରଣୀଯଧମ୍ମପୂରଣୱିଧିମ୍ହି ସୁଟ୍ଠୁ ସିକ୍ଖିତାଯ, ସୁକୁସଲାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ତସ୍ସା କୋସଲ୍ଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁସିକ୍ଖିତାଯ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦ୍ୱାଦସହି ୱସ୍ସେହି ପୂରତି, ନ ତତୋ ଓର’’ନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ଦୁପ୍ପୂରଣଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ସୋ ମହପ୍ଫଲୋ ମହାନିସଂସୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକେହିପି ତାୱ ଗରୁତରେହି ଫଲାନିସଂସେହି ଚ ଅନୁଗତୋ। ତଂସମଙ୍ଗୀ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିସେସଲାଭୀ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିଯ ଲୋକେ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି। ତଥା ହି ସୋ ଦୁପ୍ପଜହଂ ଦାନମଯସ୍ସ, ସୀଲମଯସ୍ସ ଚ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମଂ ସୁଦୂରେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଂ କତ୍ୱା ସୁୱିସୁଦ୍ଧେନ ଚେତସା ଲୋକେ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରତି, ତସ୍ସିମମତ୍ଥଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ, ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ସଚେ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଇଦାନି ଯେ ସମ୍ପରାଯିକେ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକେ ଚ ଆନିସଂସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନେୱ ଇସ୍ସା, ନ ମଚ୍ଛରିଯଂ ହୋତି ଚିରକାଲଭାୱନାଯ ୱିଧୁତଭାୱତୋ। ମନୁସ୍ସାନଂ ପିଯୋ ହୋତି ପରିଚ୍ଚାଗସୀଲତାଯ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଦଦଂ ପିଯୋ ହୋତି ଭଜନ୍ତି ନଂ ବହୂ’’ତିଆଦି (ଅ॰ ନି॰ ୫.୩୪)। ସୁଲଭପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଦାନୱସେନ ଉଳାରଜ୍ଝାସଯାନଂ ପଚ୍ଚଯଲାଭସ୍ସ ଇଧାନିସଂସଭାୱତୋ ଦାନସ୍ସ। ପତ୍ତଗତଂ ଅସ୍ସ ଦିଯ୍ଯମାନଂନ ଖୀଯତି ପତ୍ତଗତୱସେନ ଦ୍ୱାଦସୱସ୍ସିକସ୍ସ ମହାପତ୍ତସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ପୂରିତତ୍ତା। ଅଗ୍ଗଭଣ୍ଡଂ ଲଭତି ଦେୱସିକଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯାନଂ ଅଗ୍ଗତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦାନସ୍ସ ଦିନ୍ନତ୍ତା। ଭଯେୱା…ପେ… ଆପଜ୍ଜନ୍ତି ଦେଯ୍ଯପଟିଗ୍ଗାହକୱିକପ୍ପଂ ଅକତ୍ୱା ଅତ୍ତନି ନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତେନ ଚିରକାଲଂ ଦାନପୂରତାଯ ପସାଦିତଚିତ୍ତତ୍ତା।

ତତ୍ରାତି ତେସୁ ଆନିସଂସେସୁ ୱିଭାୱେତବ୍ବେସୁ। ଇମାନି ଟଂ ଦୀପନାନି ୱତ୍ଥୂନି କାରଣାନି। ଅଲଭନ୍ତାପୀତି ଅମହାପୁଞ୍ଞତାଯ ନ ଲାଭିନୋ ସମାନାପି। ଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗସଭାଗନ୍ତି ସଭାଗଂ ତବ୍ଭାଗିଯଂ ଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗଂ ଜାନନ୍ତି।

ଅନୁତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମତ୍ତା, ଥେରାନଂ ସଂସଯୱିନୋଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ‘‘ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ମେ ଭନ୍ତେ ପୂରିତୋ’’ତି ଆହ। ତଥା ହି ଦୁତିଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିମ୍ପି ଥେରେନ ଅତ୍ତା ପକାସିତୋ। ମନୁସ୍ସାନଂ ପିଯତାଯ, ସୁଲଭପଚ୍ଚଯତାଯପି ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁମେୱ। ପତ୍ତଗତାଖୀଯନସ୍ସ ପନ ୱିସେସଂ ୱିଭାୱନତୋ ‘‘ଇଦଂ ତାୱ…ପେ… ଏତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଗିରିଭଣ୍ଡମହାପୂଜାଯାତି ଚେତିଯଗିରିମ୍ହି ସକଲଲଙ୍କାଦୀପେ, ଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ସମୁଦ୍ଦେ ଚ ନାୱାସଙ୍ଘାଟାଦିକେ ଠପେତ୍ୱା ଦୀପପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀହି କରିଯମାନମହାପୂଜାଯଂ। ପରିଯାଯେନପୀତି ଲେସେନପି। ଅନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ସାରଣୀଯଧମ୍ମପୂରଣତୋପି ଇଦଂ ଯଥାଭୂତପ୍ପୱେଦନଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନାରୋଚେତ୍ୱାୱ ପଲାଯିଂସୁ ଚୋରଭଯେନ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଦୁଜ୍ଜୀୱିକାଯା’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

ଓଢିସ୍ସତୀତି କପ୍ପିସ୍ସତି। ଥେରୀ ସାରଣୀଯଧମ୍ମପୂରିକା ଅହୋସି, ଥେରସ୍ସ ପନ ସୀଲତେଜେନେୱ ଦେୱତା ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜି।

ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଖଣ୍ଡନ୍ତି ଅଖଣ୍ଡାନି। ତଂ ପନ ନେସଂ ଖଣ୍ଡଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉପସମ୍ପନ୍ନସୀଲାନଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଆଦି ଅନ୍ତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ''ସତ୍ତସୁ''ତିଆଦି। ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନସୀଲାନଂ ପନ ସମାଦାନକ୍କମେନପି ଆଦି ଅନ୍ତା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପରିଯନ୍ତେ ଛିନ୍ନସାଟକୋ ୱିଯାତି ୱତ୍ଥନ୍ତେ, ଦସନ୍ତେ ୱା ଛିନ୍ନୱତ୍ଥଂ ୱିଯ, ୱିସଦିସୂଦାହରଣଂ ଚେତଂ ''ଅଖଣ୍ଡାନୀ''ତି ଇମସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା। ଏୱଂ ସେସାନିପି ଉଦାହରଣାନି। ଖଣ୍ଡିତଭିନ୍ନତା ଖଣ୍ଡଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଖଣ୍ଡଂ, ସୀଲଂ। ''ଛିଦ୍ଦ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱେମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ୱିସଭାଗୱଣ୍ଣେନ ଗାୱୀ ୱିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସବଲରହିତାନି ଅସବଲାନି। ତଥା ଅକମ୍ମାସାନି। ସୀଲସ୍ସ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟତୋ ମୋଚନଂ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଭାୱାପାଦନଂ। ଯସ୍ମା ଚ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ସେରୀ ସଯଂୱସୀ ଭୁଜିସ୍ସୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମାପି ଭୁଜିସ୍ସାନି। ତେନେୱାହ ''ଭୁଜିସ୍ସଭାୱକାରଣତୋଭୁଜିସ୍ସାନୀ''ତି। ସୁପରିସୁଦ୍ଧଭାୱେନ ପାସଂସତ୍ତା ୱିଞ୍ଞୁପସତ୍ଥାନି। ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ଦେୱୋ ୱା ଭୱେଯ୍ୟଂ, ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା, ତତ୍ଥ ''ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ''ତି, ''ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ଚ ଏୱଂ ଆଦିନା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଅପରାମଟ୍ଠତ୍ତା। ''ଅଯଂ ତେ ସୀଲେସୁ ଦୋସୋ''ତି ଚତୂସୁପି ୱିପତ୍ତୀସୁ ଯାଯ କାଯଚି ୱିପତ୍ତିଯା ଦସ୍ସନେନ ପରାମଟ୍ଠୁଂ ଅନୁଦ୍ଧଂସେତୁଂ। ସମାଧିସଂୱତ୍ତନପ୍ପଯୋଜନାନି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନି।

ସମାନଭାୱୂପଗତସୀଲାତି ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମାନଭାୱଂ ଉପଗତସୀଲା ସଭାଗୱୁତ୍ତିକା। କାମଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ନାନତ୍ତଂ ନ ସିଯା, ତଂ ପନ ନ ଏକନ୍ତିକଂ, ଇଦଂ ଏକନ୍ତିକଂ ନିଯତଭାୱତୋତି ଆହ ''ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗସୀଲେ ନାନତ୍ତ''ନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ମଗ୍ଗସୀଲଂ ସନ୍ଧାଯ ଏତଂ ''ଯାନି ତାନି ସୀଲାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯାଯନ୍ତି ଯା ଅଯଂ ମଯ୍ହଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତା । ଦିଟ୍ଠୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ନିଦ୍ଦୋସାତି ନିଦ୍ଧୁତଦୋସା, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗାଦିପାପଧମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଯ୍ୟାତୀତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରତି ନିଗଚ୍ଛତି। ସଯଂ ନିଯ୍ୟନ୍ତସ୍ସେୱ ହି ''ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିଯ୍ୟାପେତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯା ସତ୍ଥୁ ଅନୁସିଟ୍ଠି, ତଂ କରୋତୀତି ତକ୍କରୋ, ତସ୍ସ, ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜନକସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାନଦିଟ୍ଠିଭାୱନ୍ତି ସଦିସଦିଟ୍ଠିଭାୱଂ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧେନ ଅଭିନ୍ନଦିଟ୍ଠିଭାୱଂ। ୱୁଦ୍ଧିଯେୱାତି ଅରିଯୱିନଯେ ଗୁଣେହି ୱୁଦ୍ଧିଯେୱ, ନୋ ପରିହାନୀତି ଅଯଂ ଅପରିହାନିଯଧମ୍ମଦେସନା ଅତ୍ତନୋପି ସାସନସ୍ସ ଅଦ୍ଧନିଯତଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଇଧ ଦେସିତା।

୧୪୨।ଆସନ୍ନପରିନିବ୍ବାନତ୍ତାତି କତିପଯମାସାଧିକେନ ସଂୱଚ୍ଛରମତ୍ତେନ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଏତଂଯେୱାତି ''ଇତି ସୀଲ''ନ୍ତିଆଦିକଂଯେୱ ଇତି ସୀଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋ, ପରିମାଣତ୍ଥୋ ଚ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଗହିତୋତି ଆହ ''ଏୱଂ ସୀଲଂ ଏତ୍ତକଂ ସୀଲ''ନ୍ତି। ଏୱଂ ସୀଲନ୍ତି ଏୱଂ ପଭେଦଂ ସୀଲଂ। ଏତ୍ତକନ୍ତି ଏତଂ ପରମଂ, ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋ। ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲନ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ସମ୍ଭାରଭୂତଂ ଲୋକିଯଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସମାଧୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯସ୍ମିଂ ସୀଲେ ଠତ୍ୱାତି ଯସ୍ମିଂ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତେ ''ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୪୩୧; କଥା। ୮୭୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ। ଏସୋତି ମଗ୍ଗଫଲସମାଧି। ପରିଭାୱିତୋତି ତେନ ସୀଲେନ ସବ୍ବସୋ ଭାୱିତୋ ସମ୍ଭାୱିତୋ। ମହପ୍ଫଲୋ ହୋତି ମହାନିସଂସୋତି ମଗ୍ଗସମାଧି ତାୱ ସାମଞ୍ଞଫଲେହି ମହପ୍ଫଲୋ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖୂପସମେନ ମହାନିସଂସୋ। ଇତରୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନେନ ମହପ୍ଫଲୋ, ନିବ୍ବୁତିସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିଯା ମହାନିସଂସୋ। ଯମ୍ହି ସମାଧିମ୍ହିଠତ୍ୱାତି ଯସ୍ମିଂ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତେ ପାଦକଜ୍ଝାନସମାଧିମ୍ହି ଚେୱ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିସମାଧିମ୍ହି ଚ ଠତ୍ୱା। ସାତି ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞା। ତେନ ପରିଭାୱିତାତି ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିନା ସବ୍ବସୋ ଭାୱିତା ପରିଭାୱିତା। ମହପ୍ଫଲମହାନିସଂସତା ସମାଧିମ୍ହି ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପି ଚ ତେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗପ୍ପଭେଦହେତୁତାଯ ମହପ୍ଫଲା ସତ୍ତଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗହେତୁତାଯ ମହାନିସଂସାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଠତ୍ୱାତି ଯାଯଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯଂ, ସମାଧିୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯଂ ୱା ଠତ୍ୱା। ସମଥଯାନିକସ୍ସ ହି ସମାଧିସହଗତାପି ପଞ୍ଞା ମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ। ସମ୍ମଦେୱାତି ସୁଟ୍ଠୁଯେୱ ଯଥା ଆସୱାନଂ ଲେସୋପି ନାୱସିସ୍ସତି, ଏୱଂ ସବ୍ବସୋ ଆସୱେହି ୱିମୁଚ୍ଚତି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୪୩। ଲୋକିଯତ୍ଥସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ଅଭିରନ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଭିରନ୍ତଂ ଅଭିରତଂ ଅଭିରତୀତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ଅଭିରନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଚାଯଂ ଅଭିରୁଚିପରିଯାଯୋ, ନ ଅସ୍ସାଦପରିଯାଯୋ। ଅସ୍ସାଦୱସେନ ହି କତ୍ଥଚି ୱସନ୍ତସ୍ସ ଅସ୍ସାଦୱତ୍ଥୁୱିଗମେନ ସିଯା ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅନଭିରତି, ଯଦିଦଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ନତ୍ଥି, ପଗେୱ ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧାନଂ...ପେ... ନତ୍ଥୀ''ତି। ଅଭିରତିୱସେନ କତ୍ଥଚି ୱସିତ୍ୱା ତଦଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗମନଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧାନଂ ନତ୍ଥି। ୱେନେଯ୍ୟୱିନଯନତ୍ଥଂ ପନ କତ୍ଥଚି ୱସିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ସିଦ୍ଧେ ୱେନେଯ୍ୟୱିନଯନତ୍ଥମେୱ ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଯମେତ୍ଥ ଯଥାରୁଚି। ଆଯାମାତି ଏତ୍ଥ ଆ-ସଦ୍ଦୋ ''ଆଗଚ୍ଛା''ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଏହି ଯାମା''ତି। ଅଯାମାତି ପନ ପାଠେ ଅ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତଂ।

ସନ୍ତିକାୱଚରତ୍ତା ଥେରଂ ଆଲପତି, ନ ପନ ତଦା ସବ୍ବୁ ସନ୍ତିକେ ୱସନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଭାୱତୋ। ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନଗଣନୋ ହି ତଦା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ । ତେନାହ ''ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧି''ନ୍ତି। ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକାଗମନନ୍ତି ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକାଗମନପଟିସଂଯୁତ୍ତପାଠମାହ। ପାଟଲିଗମନେତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଉତ୍ତାନମେୱ ଅନନ୍ତରଂ, ହେଟ୍ଠା ଚ ସଂୱଣ୍ଣିତରୂପତ୍ତା।

ସାରିପୁତ୍ତସୀହନାଦୱଣ୍ଣନା

୧୪୫।''ଆୟସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ''ତିଆଦି ପାଠଜାତଂ। ସମ୍ପସାଦନୀୟେତି ସମ୍ପସାଦନୀୟସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୧) ୱିତ୍ଥାରିତଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାୟଂ, ତସ୍ମା ମୟମ୍ପି ତତ୍ଥେୱ ନଂ ଅତ୍ଥତୋ ୱିତ୍ଥାରୟିସ୍ସାମାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଦୁସ୍ସୀଲଆଦୀନୱୱଣ୍ଣନା

୧୪୮। ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଗନ୍ତୁକାତି ଆୱସଥୋ, ତଦେୱ ଅଗାରନ୍ତି ଆହ ''ଆୱସଥାଗାରନ୍ତି ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଆୱସଥଗେହ''ନ୍ତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂରାଜୂନନ୍ତି ଲିଚ୍ଛୱିରାଜମଗଧରାଜୂନଂ। ସହାୟକାତି ସେୱକା। କୁଲାନୀତି କୁଟୁମ୍ବିକେ। ସନ୍ଥତନ୍ତି ସନ୍ଥରି, ସଙ୍ଗଂ ସନ୍ଥରି ସଙ୍ଗସନ୍ଥରି, ତଂ ସଙ୍ଗସନ୍ଥରିଂ। ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ଚାୟଂ। ତେନାହ ''ୟଥା ସଙ୍ଗଂ ସନ୍ଥତଂ ହୋତି, ଏୱ''ନ୍ତି।

୧୪୯।ଦୁସ୍ସୀଲୋତି ଏତ୍ଥ ଦୁ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱତ୍ଥୋ ''ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୪୯; ଅ। ନି। ୫।୧୦) ୱିୟ, ନ ଗରହତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଅସୀଲୋ ନିସ୍ସୀଲୋ''ତି। ଭିନ୍ନସଂୱରୋତି ଏତ୍ଥ ୟୋ ସମାଦିନ୍ନସୀଲୋ କେନଚି କାରଣେନ ସୀଲଭେଦଂ ପତ୍ତୋ, ସୋ ତାୱ ଭିନ୍ନସଂୱରୋ ହୋତି। ୟୋ ପନ ସବ୍ବେନ ସଙ୍ଗଂ ଅସମାଦିନ୍ନସୀଲୋ ଆଚାରହୀନୋ, ସୋ କଥଂ ଭିନ୍ନସଂୱରୋ ନାମ ହୋତୀତି? ସୋପି ସାଧୁସମାଚାରସ୍ସ ପରିହାନିୟସ୍ସ ଭେଦିତତ୍ତା ଭିନ୍ନସଂୱରୋ ଏୱ ନାମ। ୱିସ୍ସଟ୍ଠସଂୱରୋ ସଂୱରରହିତୋତି ହି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଟଂ ଟଂ ସିପ୍ପଟ୍ଠାନଂ। ମାଘାତକାଲେତି ''ମା ଘାତେଥ ପାଣିନୋ''ତି ଏୱଂ ମାଘାତାତି ଘୋସନଂ ଘୋସିତଦିୱସେ।

ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତି ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ।

ଅଜ୍ଝାସୟେନ ମଙ୍କୁ ହୋତିୟେୱ ୱିପ୍ପଟିସାରିଭାୱତୋ।

ତସ୍ସାତି ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ। ସମାଦାୟ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଉଟ୍ଠାୟ ସମୁଟ୍ଠାୟ କତକାରଣଂ। ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ତଂ ମନସୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଇଧଲୋକନ୍ତି ଉମ୍ମୀଲନକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଦାରାଦିଦସ୍ସନୱସେନ ଇଧ ଲୋକଂ ପସ୍ସତି। ନିମୀଲେତ୍ୱା ପରଲୋକନ୍ତି ନିମୀଲନକାଲେ ଗତିନିମିତ୍ତୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ପରଲୋକଂ ପସ୍ସତି। ତେନାହ ''ଚତ୍ତାରୋ ଅପାୟା''ତିଆଦି। ପଞ୍ଚମପଦନ୍ତି ''କାୟସ୍ସ ଭେଦା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଚମୋ ଆଦୀନୱକୋଟ୍ଠାସୋ।

ସୀଲୱନ୍ତଆନିସଂସୱଣ୍ଣନା

୧୫୦।ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନାତି ୱୁତ୍ତାୟ ଆଦୀନୱକଥାୟ ୱିପରିୟାୟେନ। ''ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ତଂ ତଂ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିଂ ୟଥାକାଲଂ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୋତୀ''ତିଆଦିନା ''ପାସଂସଂ ସୀଲମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲୱା। ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସମ୍ପନ୍ନସୀଲୋ''ତି ଏୱମାଦିକଂ ପନ ଅତ୍ଥୱଚନଂ ସୁକରନ୍ତି ଅନାମଟ୍ଠଂ।

୧୫୧।ପାଠଇମୁତ୍ତକାୟାତି ସଙ୍ଗୀତିଅନାରୁଳ୍ହାୟ ଧମ୍ମିକଥାୟ। ତତ୍ଥେୱାତି ଆୱସଥାଗାରେ ଏୱ।

ପାଟଲିପୁତ୍ତନଗରମାପନୱଣ୍ଣନା

୧୫୨।ଇସ୍ସରିୟମତ୍ତାୟାତି ଇସ୍ସରିୟପ୍ପମାଣେନ, ଇସ୍ସରିୟେନ ଚେୱ ୱିତ୍ତୂପକରଣେନ ଚାତି ଏୱଂ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉପଭୋଗୂପକରଣାନିପି ହି ଲୋକେ ''ମତ୍ତା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପାଟଲିଗାମଂ ନଗରଂ କତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ''ପାଟଲିଗାମୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଠାନଂ ଇଦାନି ନଗରଂ କତ୍ୱା। ମାପେନ୍ତୀତି ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ଆୟମୁଖପଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥନ୍ତି ଆୟଦ୍ୱାରାନଂ ଉପଚ୍ଛେଦନାୟ। ''ସହସ୍ସସେୱା''ତି ୱା ପାଠୋ, ସହସ୍ସସୋ ଏୱ। ତେନାହ

‘‘ଏକେକଓ୍ଗ୍ଗଓସେନ ସହସ୍ସଂ ସହସ୍ସଂ ହୁତ୍ୱା’’ତି। ଘରଓ୍ହୂନୀତି ଘରପତିଟ୍ଠାପନଟ୍ଠାନାନି। ଚିତ୍ତାନି ନମନ୍ତୀତି ତଂତଂଦେଓ୍ତାନୁଭାଓ୍ୱେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଓ୍ ଚିତ୍ତାନି ନମନ୍ତି ଓ୍ତ୍ଥୁଓ୍ୱିଜ୍ଜାପାଠକାନଂ, ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ତାହି ଓ୍ହୂନି ପରିଗ୍ଗହିତାନି। ସିପ୍ପାନୁଭାଓ୍ୱେନାତି ସିପ୍ପାନୁଗତଓ୍ୱିଜ୍ଜାନୁଭାଓ୍ୱେନ। ନାଗଗ୍ଗାହୋତି ନାଗାନଂ ନିଓ୍ୱାସପ୍ପରିଗ୍ଗହୋ। ସେସଦ୍ୱଯେସୁପି ଏସେଓ୍ ନଯୋ। ପାସାଣୋତି ଅପ୍ପଲକ୍ଖଣପାସାଣୋ। ଖାଣୁକୋତି ଯୋ କୋଚି ଖାଣୁକୋ । ସିପ୍ପଂ ଜପ୍ପିତ୍ୱା ତାଦିସଂ ସାରମ୍ଭଟ୍ଠାନଂ ପରିହରିତ୍ୱା ଅନାରମ୍ଭେ ଠାନେ ତାହି ଓ୍ତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗାହିକାହି ଦେଓ୍ତାହି ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତଯମାନାଓ୍ୱିଯ ତଂତଂଗେହାନି ମାପେନ୍ତି ଉପଦେସଦାନଓ୍ସେନ। ନେସନ୍ତି ଓ୍ତ୍ଥୁଓ୍ୱିଜ୍ଜାପାଠକାନଂ, ସଙ୍ଘାସଂ ଦେଓ୍ତାନଂ। ମଙ୍ଗଲଂ ଓ୍ଦନ୍ତିପେସ୍ସନ୍ତୀତି ମଙ୍ଗଲଂ ବ୍ରୂହେସ୍ସନ୍ତି। ପଣ୍ଡିତଦସ୍ସନାଦୀନି ହି ଉତ୍ତମମଙ୍ଗଲାନି। ତେନାହ ‘‘ଅଥ ମଯ’’ନ୍ତିଆଦି।

ସଦ୍ଦୋ ଅଦ୍ଭୁଗ୍ଗଛତି ଅଓ୍ୟଓ୍ଧମ୍ମେନ ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅପଦିସିତତ୍ତା ଯଥା ‘‘ଅଲଙ୍କତୋ ଦେଓ୍ଦତ୍ତୋ’’ତି।

ଅରିଯକମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ଅରିଯଦେସଓ୍ୱାସିମନୁସ୍ସାନଂ। ରାସିଓ୍ସେନେଓ୍ୱାତି ‘‘ସହସ୍ସଂ ସତସହସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ରାସିଓ୍ସେନେଓ୍, ଅପ୍ପକସ୍ସ ପନ ଭଣ୍ଡସ୍ସ କଯଓ୍ୱିକ୍କଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଲବ୍ଭତେଓ୍ୱାତି ‘‘ରାସିଓ୍ସେନେଓ୍ୱା’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଓ୍ୱାଣିଜାଯ ପଥୋ ପଓ୍ଟିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଓ୍ଣିପ୍ପଥୋତି ପୁରିମଓ୍ୱିକପ୍ପେ ଅତ୍ଥୋ ଦୁତିଯଓ୍ୱିକପ୍ପେ ପନ ଓ୍ୱାଣିଜାନଂ ପଥୋ ପଓ୍ଟିଟ୍ଠାନନ୍ତି, ଓ୍ଣିପ୍ପଥୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଓ୍ୱାଣିଜାନଂ ଓ୍ସନଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ଭଣ୍ଡପୁଟେ ଭିନ୍ଦନ୍ତି ମୋଚେନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପୁଟଭେଦନନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଭଣ୍ଡପୁଟେ…ପେ… ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି।

ଚ-କାରତ୍ଥୋ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ ଓ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ।

୧୫୩।କାଠଅକଣ୍ଣୀ ସତ୍ତାତି ଅତ୍ତନା କଣ୍ଣଧମ୍ମବହୁଲତାଯ ପରେସଞ୍ଚ କଣ୍ଣଓ୍ପାକାନତ୍ଥନିଙ୍କତିନିମିତ୍ତତାଯ ‘‘କାଠଅକଣ୍ଣୀ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମା ପରୂପଦ୍ଦଓ୍କରା ଅପ୍ପେସକ୍ଖସତ୍ତା। ତନ୍ତି ଭଗଓ୍ନ୍ତଂ। ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯନ୍ତି ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଏକଂ ସମଯଂ। ଗାମପ୍ପଓ୍ୱିସନନୀହାରେନାତି ଗାମପ୍ପଓ୍ୱେସନ ନିଓ୍ସନାକାରେନ। କାଯପଟିବଦ୍ଧଂ କତ୍ୱାତି ଚୀଓ୍ରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା, ପତ୍ତଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଓ୍ୱା ସକପ୍ପିତପ୍ପଦେସେ। ସଞ୍ଞତେତି ସମ୍ମଦେଓ୍ ସଞ୍ଞତେ ସୁସଂଓ୍ୱୁତକାଯଓ୍ୱାଚାଚିତ୍ତେ।

ପତ୍ତିଂ ଦଦେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ତନା ପସୁତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ତାସଂ ଦେଓ୍ତାନଂ ଅନୁପ୍ପଦଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ‘‘ପୂଜିତା’’ତିଆଦୀସୁ ତଦେଓ୍ ପତ୍ତିଦାନଂ ପୂଜା, ଅନାଗତେ ଏଓ୍ ଉପଦ୍ଦଓ୍ୱେ ଆରକ୍ଖସଂଓ୍ଧାନଂ ପଟିପୂଜା। ‘‘ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଞାତିମନୁସ୍ସା ଞାତିପେତାନଂ ପତ୍ତିଦାନାଦିନା ପୂଜନମାନନାଦୀନି କରୋନ୍ତି ଇମେ ପନ ଅଞ୍ଞାତକାପି ସମାନା ତଥା କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନେସଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଆରକ୍ଖା ସଂଓ୍ଧାତବ୍ବା’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ମଓ୍ୱାରେତ୍ୱା ଦେଓ୍ତା ତତ୍ଥ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମେ’’ତିଆଦିମାହ। ବଲିକମ୍ମକରଣଂ ମାନନଂ, ସମ୍ପତି ଉପ୍ପନ୍ନପରିସ୍ସଯହରଣଂ ପଟିମାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତେ’’ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁନ୍ଦରାନି ପସ୍ସତୀତି ସୁନ୍ଦରାନି ଇଟ୍ଠାନି ଏଓ୍ ପସ୍ସତି, ନ ଅନିଟ୍ଠାନି।

୧୫୪।ଆଣିଯୋ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଲହୁକେ ଦାରୁଦଣ୍ଡେ ଗହେତ୍ୱା କଓ୍ୱାଟଫଲକେ ଓ୍ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ବନ୍ଧେ କାତୁଂ ଆଣିଯୋ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା। ନାଓ୍ୱାସଙ୍ଖେପେନ କତଂ ଉଳୁମ୍ପଂ, ଓ୍ଳୁଓ୍ନଳାଦିକେ ସଙ୍ଘରିତ୍ୱା ଓ୍ଲ୍ଲିଆଦୀହି କଲାପଓ୍ସେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କତ୍ତଙ୍ଗ କୁଲ୍ଲଂ।

ଉଦକଟ୍ଠାନସ୍ସେତଂ ଅଧିଓ୍ଚନନ୍ତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଉଦକଟ୍ଠାନସ୍ସ ଏତଂ ‘‘ଅଣ୍ଣଓ୍’’ନ୍ତି ଅଧିଓ୍ଚନଂ, ସମୁଦ୍ଦସ୍ସେଓ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସରନ୍ତି ଇଧ ନଦୀ ଅଧିପ୍ପେତା ସରତି ସନ୍ଦତୀତି କତ୍ୱା। ଗମ୍ଭୀରଓ୍ୱିତ୍ଥତନ୍ତି ଅଗାଧଟ୍ଠେନ ଗମ୍ଭୀରଂ, ସକଲଲୋକଓ୍ୟପ୍ପିତାଯ ଓ୍ୱିତ୍ଥତଂ। ଓ୍ୱିସଜ୍ଜାତି ଅନାସଜ୍ଜ ଅପ୍ପତ୍ୱା। ପଲ୍ଲଲାନି ତେସଂ ଅତରଣତୋ। ଓ୍ୱିନାଯେଓ୍ କୁଲ୍ଲେନାତି ଇଦିସଂ ଉଦକଂ କୁଲ୍ଲେନ ଇଦିସେନ ଓ୍ୱିନା ଏଓ୍ ତିଣ୍ଣା ମେଧାଓ୍ୱିନୋ ଜନା, ତଣ୍ହାସରଂ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ସେତୁଂ କତ୍ୱା ନିତ୍ତିଣ୍ଣାତି ଯୋଜନା।

ପଠମଭାଣଓ୍ୱାରଓ୍ଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅରିଯସଚ୍ଚକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା

୧୫୫।ମହାପନାଦସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ। ପାସାଦକୋଟିଯଂକତଗାମୋତି ପାସାଦସ୍ସ ପତିତଥୂପିକାଯ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନେ ନିଓ୍ୱିଟ୍ଠଗାମୋ। ଅରିଯଭାଓ୍କରାନନ୍ତି

ଯେ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ତେସଂ ଅରିଯଭାୱକରାନଂ ନିମିତ୍ତସ୍ସ କତ୍ତୁଭାୱୂପଚାରୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତଚ୍ଛାୱିପଲ୍ଲାସଭୂତଭାୱେନ ସଚ୍ଚାନଂ। ଅନୁବୋଧୋ ପୁବ୍ବଭାଗିଯଂ ଞାଣଂ, ପଟିୱେଧୋ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଭିସମଯୋ, ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅନୁବୋଧପୁବ୍ବକୋ ପଟିୱେଧୋ ଅନୁବୋଧେନ ୱିନା ନ ହୋତି, ଅନୁବୋଧୋପି ଏକଚ୍ଚୋ ପଟିୱେଧେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଦୁଭଯାଭାୱହେତୁକଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟେୱ ସଂସରଣଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ ''ଅନନୁବୋଧା…ପେ… ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚା''ତି। ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଭୱତୋ ଭୱନ୍ତରୂପଗମନଂ ସନ୍ଧାୱନଂ, ଅପରାପରଂ ଚୱନୁପପଜ୍ଜନୱସେନ ସଞ୍ଚରଣଂ ସଂସରଣନ୍ତି ଆହ ''ଭୱତୋ''ତିଆଦି। ସନ୍ଧାୱିତସଂସରିତପଦାନଂ କମ୍ମସାଧନତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ମଯା ଚ ତୁମ୍ହେହି ଚା''ତି ପଠମୱିକପ୍ପେ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ଭାୱସାଧନତଂ ହଦଯେ କତ୍ୱା ''ମମଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚା''ତି ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ନଯନସମତ୍ଥାତି ପାପନସମତ୍ଥା, ଦୀଘରଜ୍ଜୁନା ବଦ୍ଧସକୁଣଂ ୱିଯ ରଜ୍ଜୁହତ୍ଥୋ ପୁରିସୋ ଦେସନ୍ତରଂ ତଣ୍ହାରଜ୍ଜୁନା ବଦ୍ଧଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଭୱନ୍ତରଂ ନେତି ଏତାଯାତି ଭୱନେତ୍ତି, ତଣ୍ହା, ସା ଅରିଯମଗ୍ଗସତ୍ଥେନ ସୁଟ୍ଠୁ ହତା ଛିନ୍ନାତି ଭୱନେତ୍ତିସମୂହତା।

ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୱଣ୍ଣନା

୧୫୬। ଦ୍ୱେ ଗାମା ''ନାତିକା''ତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧନାମୋ, ଞ-କାରସ୍ସ ଚାଯଂ ନ-କାରାଦେସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ ''ଅନିମିତ୍ତା ନ ନାଯରେ''ତିଆଦୀସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୭୪; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୩୪) ୱିଯ। ତେନାହ ''ଞାତିଗାମକେ''ତି । ଗିଞ୍ଜକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଇଟ୍ଠକା, ଗିଞ୍ଜକାହି ଏୱ କତୋ ଆୱସଥୋତି ଗିଞ୍ଜକାୱସଥୋ। ସୋ କିର ଆୱାସୋ ଯଥା ସୁଧାପରିକମ୍ମେନ ସମ୍ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଇଟ୍ଠକାହି ଏୱ ଚିନିତ୍ୱା ଛାଦେତ୍ୱା କତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଟ୍ଠକାମଯେ ଆୱସଥେ''ତି। ତୁଲାଦଣ୍ଡକୱାଟଫଲକାନି ପନ ଦାରୁମଯାନେୱ।

୧୫୭। ଓରଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୁ, ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ତଂ ଓରଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି, ଓରମ୍ଭାଗସ୍ସ ୱା ହିତାନି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି। ତେନାହ ''ହେଟ୍ଠାଭାଗିଯାନ''ନ୍ତିଆଦି। ତୀହି ମଗ୍ଗେହୀତି ହେଟ୍ଠିମେହି ତୀହି ମଗ୍ଗେହି। ତେହି ପହାତବ୍ବତାଯ ହି ନେସଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯତା। ଓରମ୍ଭଜିଯାନି ୱା ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି ୱୁତ୍ତାନି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। ଇଦାନି ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ନେସଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନି ସମତ୍ଥତାୱିଘାତେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାନି ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱେନ ଅରିଯାନଂ ରୂପାରୂପଭୱୂପପତ୍ତିଯା ୱିବନ୍ଧାଯ ନ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନି ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାନୀ''ତି। ନିବ୍ବତ୍ତୱସେନାତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ। ଗନ୍ତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି ମହଗ୍ଗତଗାମିକମ୍ମାଯୂହନସ୍ସ ୱିନିବନ୍ଧନତୋ। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି କାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ଯାପାଦା ୱିଯ ମହଗ୍ଗତୂପପତ୍ତିଯା ଅୱିନିବନ୍ଧଭୂତାନିପି କାମଭୱୂପପତ୍ତିଯା ୱିସେସପଚ୍ଚଯତ୍ତା ତତ୍ଥ ମହଗ୍ଗତଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତମ୍ପି ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁକମ୍ମପରିକ୍ଖଯେ କାମଭୱୂପପତ୍ତିପଚ୍ଚଯତାଯ ମହଗ୍ଗତଭୱତୋ ଆନେତ୍ୱା ପୁନ ଇଧେୱ କାମଭୱେ ଏୱ ନିବ୍ବତ୍ତାପେନ୍ତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବାନିପି ପଞ୍ଚପି ସଂଯୋଜନାନି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି ଏୱ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅନାଗମନସଭାୱାତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ତସ୍ମା ଲୋକା ଇଧ ନ ଆଗମନସଭାୱା। ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନଧମ୍ମସ୍ସୱନାନଂ ପନତ୍ଥାଯସ୍ସ ଆଗମନଂ ଅନିୱାରିତଂ।

କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସୱିରଳାକାରତା ପରିଯୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାଯ ଅବହଲତାତି ଦ୍ୱେଧାପି ତନୁଭାୱୋ। ଅଭିଣ୍ହନ୍ତି ବହୁସୋ। ବହଲବହଲାତି ତିବ୍ବତିବ୍ବା। ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ସନ୍ତାନଂ ମଦ୍ଦନ୍ତା, ଫରନ୍ତା, ସାଧେନ୍ତା, ଅନ୍ଧକାରଂ କରୋନ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦ୍ୱୀହି ପନ ମଗ୍ଗେହି ପହୀନତ୍ତା ତନୁକତନୁକା ମନ୍ଦମନ୍ଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ''ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ହୋନ୍ତୀ''ତି ଇଦଂ ଅକାରଣଂ। ତଥା ହି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗପରାମସନମତ୍ତେନପି ତେ ହୋନ୍ତି। ଇଦନ୍ତି ''ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତା''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ। ଭୱତନୁକୱସେନାତି ଅପ୍ପକଭୱୱସେନ। ତନ୍ତି ମହାସିୱତ୍ଥେରସ୍ସ ୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯେ ଭୱା ଅରିଯାନଂ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ପରିପୁଣ୍ଣଲକ୍ଖଣଭୱା ଏୱ। ଯେ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତତ୍ଥ କୀଦିସଂ ତଂ ଭୱତନୁକଂ, ତସ୍ମା ଉଭଯଥାପି ଭୱତନୁକସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋତାପନ୍ନସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠମେ ଭୱେ ଭୱତନୁକଂ ନତ୍ଥି ଅଟ୍ଠମସ୍ସେୱ ଭୱସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କାମାୱଚରଲୋକଂସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଇତରସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ୱସେନ ତଥା ୱତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତ୍ତା। ଯୋ ହି ସକଦାଗାମୀ ଦେୱମନୁସ୍ସଲୋକେସୁ ୱୋମିସ୍ସକୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ସୋପି କାମଭୱୱସେନେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବୋ। ଭଗୱତା ଚ କାମଲୋକେ ଠତ୍ୱା ''ସକିଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ''ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା''ତି ଚ ଇମିନା ପଞ୍ଚସୁ ସକଦାଗାମୀସୁ ଚତ୍ତାରୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକୋୱ ଗହିତୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଇଧ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଇଧେୱ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେୱଲୋକେ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେୱଲୋକେ ପତ୍ୱା ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଇଧ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯୋ ପନ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ଯାୱତାଯୁକଂ ୱସିତ୍ୱା ପୁନ ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଇମଂ ଲୋକନ୍ତି କାମଭୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ସଚେ ହୀ''ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞଂଯେୱ ଚତୁକ୍କଂ ଦସ୍ସିତଂ।

ଚତୂସୁ…ପେ… ସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ ଅପାଯଗମନୀଯାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା। ଧମ୍ମନିଯାମେନାତି ମଗ୍ଗଧମ୍ମନିଯାମେନ। ନିଯତୋ ଉପରିମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂଭାୱିଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ''ତି।

ଧମ୍ମାଦାସଧମ୍ମପରିଯାଯୱଣ୍ଣନା

୧୫୮।ତେସଂ ତେସଂ ଞାଣଗତିନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ''ଅସୁକୋ ସୋତାପନ୍ନୋ, ଅସୁକୋ ସକଦାଗାମୀ''ତିଆଦିନା ତଂତଂଞାଣାଧିଗମନଂ। ଞାଣୂପପତ୍ତିଂ ଞାଣାଭିସମ୍ପରାଯନ୍ତି ତତୋ ପରମ୍ପି ''ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ, ସକିଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ଚ ଞାଣସହିତଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯଭାୱଂ। ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ କାଯକିଲମଥୋୱ, ନ ତେନ କାଚି ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିତ୍ତୱିହେସାତି ଚିତ୍ତଖେଦୋ, ସା କିଲେସୂପସଂହିତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧାନଂ ନତ୍ଥି। ଆଦୀଯତି ଆଲୋକୀଯତି ଅତ୍ତା ଏତେନାତି ଆଦାସଂ, ଧମ୍ମଭୂତଂ ଆଦାସଂ ଧମ୍ମାଦାସଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତେନ ଅରିଯସାୱକା ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ୱିଦ୍ଧସ୍ତସମ୍ମୋହତ୍ତା ଅତ୍ତାନମ୍ପି ଯାଥାୱତୋ ଞତ୍ୱା ଯାଥାୱତୋ ବ୍ୟାକରେଯ୍ୟ, ତପ୍ପକାସନତୋ ପନ ଧମ୍ମପରିଯାଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମାଦାସତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯେନ ଧମ୍ମାଦାସେନାତି ଇଧ ପନ ମଗ୍ଗଧମ୍ମମେୱ ୱଦତି।

ଅୱେଚ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ଜାନିତ୍ୱା ତନ୍ନିମିତ୍ତୌପ୍ପନ୍ନପସାଦୋ ଅୱେଚ୍ଚପସାଦୋ, ମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଉପ୍ପନ୍ନପସାଦୋ , ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ପାସାଣପବ୍ବତୋ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଲୋ, ନ ଚ କେନଚି କାରଣେନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଚଲେନ ଅଚ୍ଚୁତେନା''ତି।

''ପଞ୍ଚସୀଲାନୀ''ତି ଗହଟ୍ଠୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ତେହି ଏକନ୍ତପରିହରଣୀଯତୋ। ଅରିଯାନଂ ପନ ସବ୍ବାନି ସୀଲାନି କନ୍ତାନେୱ। ତେନାହ ''ସଙ୍ୱୋପି ପନେତ୍ଥ ସଂୱରୋ ଲବ୍ଭତିଯେୱା''ତି।

ସବ୍ବେସନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ଅରିଯାନଂ। ସିକ୍ଖାପଦାୱିରୋଧେନାତି ଯଥା ଭୂତରୋଚନାପତ୍ତି ନ ହୋତି, ଏୱଂ। ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେତି କାତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ।

ଅମ୍ବପାଲୀଗଣିକାୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୧୬୧। ତଦା କିର ୱେସାଲୀ ଇଦ୍ଧା ଫୀତା ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନା ଅହୋସି ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଖନ୍ଧକେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେସାଲିଯା ସମ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି। ତସ୍ମିଂ କିର ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ପଞ୍ଚସତମତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ନୱା ଅଚିରପବ୍ବଜିତା ଅହେସୁଂ ଓସନ୍ନୱୀରିଯା ଚ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ତତ୍ଥ କିର ଏକଚ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୂ ଓସନ୍ନୱୀରିଯା''ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୬୫)। ସତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତ୍ଥନ୍ତି ତେସଂ ସତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ। ସରତୀତି କାଯାଦିକେ ଯଥାସଭାୱତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସତିଯା ଅନୁସ୍ସରତି ଉପଧାରେତି। ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମଂ ପକାରେହି ଜାନାତି ଅୱବୁଜ୍ଝତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରତୋ ସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬) ଆଗମିସ୍ସତି।

ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକନ୍ତି ସରୀରଗତସ୍ସ ଚେୱ ୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରଗତସ୍ସ ଚାତି ସବ୍ବସ୍ସ ନୀଲଭାୱସ୍ସ ସଙ୍ଗାହକଂ ୱଚନଂ। ତସ୍ସେୱାତି ନୀଲାତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥସ୍ସେୱ। ୱିଭାଗଦସ୍ସନନ୍ତି ପଭେଦଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ତେ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜାନୋ ଅପୀତାଦିୱଣ୍ଣା ଏୱ କେଚି ୱିଲେପନୱସେନ ପୀତାଦିୱଣ୍ଣା ଖାଯିଂସୁ, ଏୱଂ ଅନୀଲାଦିୱଣ୍ଣା ଏୱ କେଚି ୱିଲେପନୱସେନ ନୀଲାଦିୱଣ୍ଣା ଖାଯିଂସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ତେସଂ ପକତିୱଣ୍ଣୋ ନୀଲୋ''ତିଆଦି। ନୀଲୋ ମଣି ଏତେସୂତି ନୀଲମଣି, ଇନ୍ଦନୀଲମହାନୀଲାଦିନୀଲରତନୱିନଦ୍ଧା ଅଲଙ୍କାରା। ତେ କିର ସୁୱଣ୍ଣୱିରଚିତେ ହି ମଣିଓଭାସେହି ଏକନୀଲା ୱିଯ ଖାଯନ୍ତି। ନୀଲମଣିଖଚିତାତି ନୀଲରତନପରିକ୍ଖିତ୍ତା। ନୀଲୱତ୍ଥପରିକ୍ଖିତ୍ତାତି ନୀଲୱତ୍ଥନୀଲକମ୍ବଲପରିକ୍ଖେପା। ନୀଲୱମ୍ମିକେହୀତି ନୀଲକଘଟପରିକ୍ଖିତ୍ତେହି। ସବ୍ବପଦେସୂତି ''ପୀତା ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦିସବ୍ବପଦେସୁ। ପରିୱଚ୍ଚେସୀତି ପଟିଘଚ୍ଚେସି। ଆହରନ୍ତି ଇମସ୍ମା ରାଜପୁରିସା ବଲିନ୍ତି ଆହାରୋ, ତପ୍ପତ୍ତଜନପଦୋତି ଆହ ''ସାହାରନ୍ତି ସଜନପଦ''ନ୍ତି। ଅଙ୍ଗୁଲିଫୋଟୋପି ଅଙ୍ଗୁଲିଯା ଚାଲନୱସେନେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଙ୍ଗୁଲିଂ ଚାଲେସୁ''ନ୍ତି। ଅମ୍ବକାଯାତି ମାତୁଗାମେନ। ଉପଚାରୱଚନଂ ହେତଂ ଇତ୍ଥୀସୁ, ଯଦିଦଂ ''ଅମ୍ବକା ମାତୁଗାମୋ ଜନନିକା''ତି।

ଅୱଲୋକେଥାତି ଅପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଓଲୋକନଂ ଓଲୋକେଥ। ତଂ ପନ ଅପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଓଲୋକନଂ ଅନୁ ଅନୁ ଦସ୍ସନଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ପସ୍ସଥା''ତି। ଉପନେଥାତି ''ଯଥାଯଂ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜପରିସା ସୋଭାତିସଯେନ ଯୁତ୍ତା, ଏୱଂ ତାୱତିଂସପରିସା''ତି ଉପନଯଂ କରୋଥ। ତେନାହ ''ତାୱତିଂସେହି ସମକେ କତ୍ୱା ପସ୍ସଥା''ତି।

''ଉପସଂହରଥ ଭିକ୍ଖୱେ ଲିଚ୍ଛୱିପରିସଂ ତାୱତିଂସସଦିସ''ନ୍ତି ନଯିଦଂ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହେ ନିଯୋଜନଂ, କେୱଲଂ ପନ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସଦିସା ଏତେସଂ ରାଜୂନଂ

ଇସ୍ସରିଯସମ୍ପତ୍ତୀତି ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାଯ ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିକଥନଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେସୁ ପନ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଏକଚ୍ଚାନଂ ତତ୍ଥ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋପି ସିଯା, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ "ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହେ ଉପ୍ପୋଜେତୀ"ତି। ହିତକାମତାଯ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯଥା ଆଯସ୍ମତୋ ନନ୍ଦସ୍ସ ହିତକାମତାଯ ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ "ତତ୍ର କିରା"ତିଆଦି। ଓସନ୍ନୱୀରିଯାତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ଅୱସନ୍ନୱୀରିଯା, ଓସ୍ସଟ୍ଠୱୀରିଯା ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିଚ୍ଛଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନତ୍ଥନ୍ତି ତେସଂ ରାଜୂନଂ ୱସେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନିଚ୍ଛଲକ୍ଖଣୱିଭୂତଭାୱତ୍ଥଂ।

ୱେଠଦୀପକଗାମୱତ୍ଥୁପଗମନୱଣ୍ଣନା

୧୬୩।ସମୀପେ ୱେଠଦୀପକଗାମୋତି ପୁବ୍ବଣ୍ହଂ ୱା ସାଯନ୍ହଂ ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ନିୱତ୍ତନଯୋଗ୍ଗେ ଆସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ନିୱିଟ୍ଠୋ ପରିୱାରଗାମୋ। ସଙ୍ଘମ୍ପାତି ସମ୍ମା ଗନ୍ତ୍ୱା। ଅସ୍ସାତି ଭଗୱତୋ।

୧୬୪।ଫରୁସୋତି କକ୍ଖଳୋ, ଗରୁତରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସଭାଗରୋଗୋତି ଧାତୁୱିସଭାଗତାଯ ସମୁଟ୍ଠିତୋ ବହଲତରରୋଗୋ, ନ ଆବାଧମତ୍ତଂ। ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ୱେଦନାନଂ ଖଣିକତଂ, ଦୁକ୍ଖତଂ, ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତଞ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ପରିତୁଲେତ୍ୱା। ଅଧିୱାସେସୀତି ତା ଅଭିଭୱନ୍ତୋ ଯଥାପରିମଦ୍ଦିତାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ଅତ୍ତନି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାସେସି, ନ ତାହି ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନୋ। ତେନାହ "ଅୱିହଞ୍ଞମାନୋ"ତିଆଦି। ଅଦୁକ୍ଖିଯମାନୋତି ଚେତୋଦୁକ୍ଖୱସେନ ଅଦୁକ୍ଖିଯମାନୋ , କାଯଦୁକ୍ଖଂ ପନ "ନତ୍ଥୀ"ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଅସତି ହି ତସ୍ମିଂ ଅଧିୱାସନାଯ ଏୱ ଅସମ୍ଭୱୋତି। ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱାତି ଅନାଲପିତ୍ୱା। ଅନପଲୋକେତ୍ୱାତି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା। ତେନାହ "ଓୱାଦାନୁସାସନିଂ ଅଦତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ"ତି। ପୁବ୍ବଭାଗୱୀରିଯେନାତି ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ପରିକମ୍ମୱୀରିଯେନ। ଫଲସମାପତ୍ତିୱୀରିଯେନାତି ଫଲସମାପତ୍ତିସମ୍ପଯୁତ୍ତୱୀରିଯେନ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ୱିନୋଦେତ୍ୱା। ଯଥା ନାମ ପୁପ୍ଫନସମଯେ ଚମ୍ପକାଦିରୁକ୍ଖେ ୱେଖେ ଦିନ୍ନେ ଯାୱ ସୋ ୱେଖୋ ନାପନୀଯତି, ତାୱସ୍ସ ପୁପ୍ଫନସମତ୍ଥତା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ୱିନୋଦିତା ହୋତି, ଏୱମେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୀରିଯୱେଖଦାନେନ ତା ୱେଦନା ସତ୍ଥୁ ସରୀରେ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ କାଲଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ୱିନୋଦିତା ଅହେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ୱିନୋଦେତ୍ୱା"ତି। ଜୀୱିତମ୍ପି ଜୀୱିତସଙ୍ଖାରୋ କମ୍ମୁନା ସଙ୍ଖରୀଯତୀତି କତ୍ୱା। ଛିଜ୍ଜମାନଂ ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମାଯୋଗେନ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଘଟେତ୍ୱା ଠପୀଯତି। ଅଧିଟ୍ଠାଯାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ "ଦସମାସେ ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥାତି ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜୀ"ତି। ତଂ ପନ "ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ପୱତ୍ତନ"ନ୍ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତ୍ୱା"ତି।

ଖଣିକସମାପତ୍ତୀତି ତାଦିସଂ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅକତ୍ୱା ଠାନସୋ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବସମାପତ୍ତି। ପୁନ ସରୀରଂ ୱେଦନା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି ସୱିସେସପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅକତତ୍ତା। ରୂପସତ୍ତକଅରୂପସତ୍ତକାନି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨।୭୦୬, ୭୧୭) ୱିତ୍ଥାରିତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସୁଟ୍ଠୁ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ସାତିସଯତ୍ତା। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ "ଯଥା ନାମା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପବ୍ବୂଳ୍ହୋତି ଅପନୀତୋ। ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ସନ୍ନେତ୍ୱାତି ତେସଂଯେୱ ରୂପସତ୍ତକଅରୂପସତ୍ତକାନଂ ୱସେନ ଚୁଦ୍ଦସହି ପକାରେହି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ, ସକଲମେୱ ୱା ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱିସଭାଗରୋଗସଞ୍ଜନିତଲୂଖଭାୱନିରୋଗକରଣାଯ ସିନେହେତ୍ୱା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଯେୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ସାତିସଯସମାପତ୍ତିୱେଗେନ ସୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା।

ଗିଲାନୋ ହୁତ୍ୱା ପୁନ ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ପୁବ୍ବେ ଗିଲାନୋ ହୁତ୍ୱା ପୁନ ତତୋ ଗିଲାନଭାୱତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ। ମଧୁରକଭାୱୋ ନାମ ସରୀରସ୍ସ ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଗରୁଭାୱପୁବ୍ବକନ୍ତି ଆହ "ସଞ୍ଜାତଗରୁଭାୱୋ ସଞ୍ଜାତଥଦ୍ଧଭାୱୋ"ତି। "ନାନାକାରତୋ ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ"ତି ଇମିନା ଦିସାସମ୍ମୋହୋପି ମେ ଅହୋସି ସୋକବଲେନାତି ଦସ୍ସେତି। ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଧମ୍ମାତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦଯୋ ଅନୁପସ୍ସନାଧମ୍ମା ପୁବ୍ବେ ୱିଭୂତା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତାପି ଇଦାନି ମଯ୍ହଂ ପାକଟା ନ ହୋନ୍ତି।

୧୬୫।ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କରୋତି ନାମ ଅତ୍ତନିଯେୱ ଠପନତୋ। ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କରୋତି ନାମ ସମାନତ୍ତତାୱସେନ ଧମ୍ମେନ ପୁବ୍ବେ ତସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହତୋ। ଦହରକାଲେତି ଅତ୍ତନୋ ଦହରକାଲେ। କସ୍ସଚି ଅକଥେତ୍ୱାତି କସ୍ସଚି ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ ଉପନିଗୂହଭୂତଂ ଗନ୍ଥଂ ଅକଥେତ୍ୱା। ମୁଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱାତି ମୁଟ୍ଠିଗତଂ ୱିଯ ରହସିଭୂତଂ କତ୍ୱା। ଯସ୍ମିଂ ୱା ନଟ୍ଠେ ସବ୍ବୋ ତଂମୂଲକୋ ଧମ୍ମୋ ୱିନସ୍ସତି, ସୋ ଆଦିତୋ ମୂଲଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ, ମୁସ୍ସତି ୱିନସ୍ସତି ଧମ୍ମୋ ଏତେନ ନଟ୍ଠେନାତି ମୁଟ୍ଠି, ତଂ ତଥାରୂପଂ ମୁଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ପରିହରିତ୍ୱା ଠପିତଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଅହମେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିହରଣସ୍ସ ଅଞ୍ଞସାଧାରଣିଚ୍ଛାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଅୱଧାରଣେନ ପନ ୱିନା "ଅହଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘ"ନ୍ତିଆଦି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିହରଣେ ଅହଂକାରମମଂକାରାଭାୱଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି "ସତ୍ଥା"ତି ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବଟ୍ଠେନ। ମା ୱାଅହେସୁଂ ଭିକ୍ଖୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। "ମା ୱା ଅହୋସୀ"ତି ୱା ପାଠୋ। ଏୱଂ ନ ହୋତୀତି "ଅହଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ପରିହରିସ୍ସାମୀ"ତିଆଦି ଆକାରେନ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ନ ହୋତି।

‘‘ପଚ୍ଛିମଓୟଅନୁପ୍ପତ୍ତଭାଓଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଓୟୋ ୱିୟ ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚମ୍ପି ପରିୟୋସିତକମ୍ମନ୍ତି ଦୀପେତି। ସକଟସ୍ସ ବାହପ୍ପଦେସେ ଦଳ୍ହୀଭାୱାୟ ୱେଠଦାନଂ ବାହବନ୍ଧୋ। ଚକ୍କନେମିସନ୍ଧୀନଂ ଦଳ୍ହୀଭାୱାୟ ୱେଠଦାନଂ ଚକ୍କବନ୍ଧୋ।

ତମହନ୍ତି ୱେଠମିସ୍ସକେନ ମଞ୍ଜେତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ। ରୂପାଦୟୋ ଏୱ ଧମ୍ମା ସଓିଗ୍ଗହୋ ୱିୟ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ରୂପନିମିତ୍ତାଦୟୋ, ତେସଂ ରୂପନିମିତ୍ତାଦୀନଂ। ଲୋକିୟାନଂ ୱେଦନାନନ୍ତି ଯାସଂ ନିରୋଧନେନ ଫଲସମାପତ୍ତି ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବା, ତାସଂ ନିରୋଧା ଫାସୁ ହୋତି, ତଥା ବାଳ୍ହୱେଦନାଭିତୁନ୍ନସରୀରସ୍ସାପି। ତଦତ୍ଥାୟାତି ଫଲସମାପତ୍ତିୱିହାରତ୍ଥାୟ। ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ଆପୋ ଗତୋ ଏତ୍ଥାତି ଦୀପୋ, ଓଘେନ ପରିଗତୋ ହୁତ୍ୱା ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ଭୂମିଭାଗୋ, ଇଧ ପନ ଚତୂହିପି ଓଘେହି, ସଂସାରମହୋଘେନେୱ ୱା ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ଅତ୍ତା ‘‘ଦୀପୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦଗତା’’ତିଆଦି। ଅତ୍ତସରଣାତି ଅତ୍ତପଟିସରଣା। ଅତ୍ତଗତିକା ୱାତି ଅତ୍ତପରାୟଣାୱ । ମା ଅଞ୍ଞଗତିକାତି ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଗତିଂ ପଟିସରଣଂ ପରାୟଣଂ ମା ଚିନ୍ତୟିତ୍ଥ। କସ୍ମା? ଅତ୍ତା ନାମେତ୍ଥ ପରମତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠେନ, ସୋ ଏୱଂ ସମ୍ପାଦିତୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଦୀପଂ ତାଣଂ ଗତି ପରାୟଣନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧମ୍ମଦୀପା’’ତିଆଦି। ତଥା ଚାହ ‘‘ଅତ୍ତା ହି ଅତ୍ତନୋ ନାଥୋ, କୋ ହି ନାଥୋ ପରୋ ସିୟା’’ତି (ଧ। ପ। ୧୬୦, ୩୮୦) ଉପଦେସମତ୍ତମେୱ ହି ପରସ୍ମିଂ ପଟିବଦ୍ଧଂ, ଅଞ୍ଞା ସବ୍ବା ସମ୍ପତ୍ତି ପୁରିସସ୍ସ ଅତ୍ତାଧୀନା ଏୱ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ତୁମ୍ହେହି କିଚ୍ଚଂ ଆତପ୍ପଂ, ଅକ୍ଖାତାରୋ ତଥାଗତା’’ତି (ଧ। ପ। ୨୭୬)। ତମଗ୍ଗେତି ତମୟୋଗସ୍ସ ଅଗ୍ଗେ ତସ୍ସ ଅତିକ୍କନ୍ତାଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଇମେ ଅଗ୍ଗତମା’’ତିଆଦି। ମମାତି ମମ ସାସନେ। ସବ୍ବେପି ତେ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନଗୋଚରା ୱାତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେତ୍ୱା ବ୍ରୂହେତ୍ୱା ତଦେୱ ଗୋଚରଂ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଠିତା ଏୱ ଭିକ୍ଖୂ ଅଗ୍ଗେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି।

ଦୁତିୟଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିମିତ୍ତୋଭାସକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୬। ଅନେକୱାରଂ ଭଗୱା ୱେସାଲିୟଂ ୱିହରତି, ତସ୍ମା ଇମଂ ୱେସାଲିପ୍ପୱେସନଂ ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କଦା ପାୱିସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭଗୱା କିରା’’ତିଆଦିମାହ। ଆଗତମଗ୍ଗେନେୱାତି ପୁବ୍ବେ ଯାୱ ୱେଳୁୱଗାମକା ଆଗତମଗ୍ଗେନେୱ ପଟିନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ। ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନାତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେନ। ତତୋତି ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ। ଅୟନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରୋ। ଦିୱାଟ୍ଠାନୋଲୋକନାଦି ପରିନିବ୍ବାନସ୍ସ ଏକନ୍ତିକଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଓସ୍ସଟ୍ଠୋତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠୋ ଆୟୁସଙ୍ଖାରୋ ‘‘ସତ୍ତାହମେୱ ମୟା ଜୀୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଜେଟ୍ଠକନିଟ୍ଠଭାତିକାନନ୍ତି ସବ୍ବେୱ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି।

ପଟିପାଦେସ୍ସାମୀତି ମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିୟା ନିୟୋଜେସ୍ସାମି। ମଣିଫଲକେତି ମଣିଖଚିତେ ପମୁଖେ ଅତ୍ଥତଫଲକେ। ତଂ ପଠମଂଦସ୍ସନନ୍ତି ଯଂ ୱେଳୁୱନେ ପରିବ୍ବାଜକରୂପେନ ଆଗତସ୍ସ ସିଦ୍ଧଂ ଦସ୍ସନଂ, ତଂ ପଠମଦସ୍ସନଂ। ଯଂ ୱା ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତେନ ତଦା ଅଭିନୀହାରକାଲେ ପଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିୟ ତୁମ୍ହାକଂ ଦସ୍ସନଂ ସିଦ୍ଧଂ, ତଂ ପଠମଦସ୍ସନଂ। ପଚ୍ଛାଗମନଚାରିକନ୍ତି ପଚ୍ଛାଗମନତ୍ଥଂ ଚାରିକଂ।

ସତ୍ତାହନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ। ଥେରସ୍ସ ଜାତୋୱରକଗେହଂ କିର ଇତରଗେହତୋ ୱିୱେକଟ୍ଠଂ, ୱିୱଟଙ୍ଗଣଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ଦେୱବ୍ରହ୍ମାନଂ ଉପସଙ୍କମନୟୋଗ୍ଗନ୍ତି ‘‘ଜାତୋୱରକଂ ପଟିଜଗ୍ଗଥା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତି ଉପରେୱତୋ। ତଂ ପୱତ୍ତିନ୍ତି ତତ୍ଥ ୱସିତୁକାମତାୟ ୱୁତ୍ତଂ ତଂ।

‘‘ଜାନନ୍ତାପି ତଥାଗତା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି (ପାରା। ୧୬, ୧୬୫) ଇମିନା ନୀହାରେନ ଥେରୋ ‘‘କେ ତୁମ୍ହେ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ତ୍ୱଂ ଚତୂହି ମହାରାଜେହି ମହନ୍ତତରୋ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ତନୋ ମହତ୍ତଂ ସତ୍ଥୁ ଉପରି ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ଆରାମିକସଦିସା ଏତେ ଉପାସିକେ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥୁନୋ’’ତି ଆହ। ସାୱକସମ୍ପତ୍ତିକିତ୍ତନମ୍ପି ହି ଅତ୍ଥତୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପତ୍ତିଂୟେୱ ୱିଭାୱେତି।

ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାୟାତି ଥେରସ୍ସ ଦେସନାନୁଭାୱେନ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ଞାଣସ୍ସ ପରିପକ୍କତ୍ତା ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା।

ଅୟନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତା। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ୱେସାଲିଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପାୱିସୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ୱେସାଲୀପୱେସେ। ଅନୁପୁବ୍ବୀକଥାତି ଅନୁପୁବ୍ବଦୀପନୀ କଥା।

୧୬୭।ଉଦେନୟକ୍ଖସ୍ସ ଚେତିୟଟ୍ଠାନେତି ଉଦେନସ୍ସ ନାମ ୟକ୍ଖସ୍ସ ଆୟତନଭାୱେନ ଇଟ୍ଠକାହି ଚିତେ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠାନେ। କତୱିହାରୋତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତୱିହାରୋ। ୱୁଚ୍ଚତୀତି ପୁରିମୱୋହାରେନ ‘‘ଉଦେନଚେତିୟ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଗୋତମକାଦୀସୁପୀତି ‘‘ଗୋତମକଚେତିୟ’’ନ୍ତି ଏୱଂ

ଆଦୀସୁପି। ଏସେୱ ନୟୋତି ଚେତିୟଟ୍ଠାନେ କତୱିହାରଭାୱଂ ଅତିଦିସତି। ୱଡ୍ଢିତାତି ଭାୱନାପାରିପୂରିୱସେନ ପରିବ୍ରୂହିତା। ପୁନପ୍ପୁନଂ କତାତି ଭାୱନାୟ ବହୁଲୀକରଣେନ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତିତା। ୟୁତ୍ତୟାନଂ ୱିୟ କତାତି ୟଥା ୟୁତ୍ତଂ ଆଜଞ୍ଞୟାନଂ ଛେକେନ ସାରଥିନା ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ୟଥାରୁଚି ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ୟଥାରୁଚିପୱତ୍ତିରହତଂ ଗମିତା। ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ୱତ୍ଥୁ ୱିୟ କତାତି ସବ୍ବସୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିସୋଧନେନ ଇଦ୍ଧିୱିସୟତାୟ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ସୁୱିସୋଧିତପରିସ୍ସୟୱତ୍ଥୁ ୱିୟ କତା। ଅଧିଟ୍ଠିତାତି ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱତୋ ସୁଭାୱିତଭାୱେନ ତଂତଂଅଧିଟ୍ଠାନୟୋଗ୍ଗତାୟ ଠପିତା । ସମନ୍ତତୋ ଚିତାତି ସବ୍ବଭାଗେନ ଭାୱନୁପଚୟଂ ଗମିତା। ତେନାହ ‘‘ସୁୱଡ୍ଢିତା’’ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ସମାରଦ୍ଧାତି ଇଦ୍ଧିଭାୱନାୟ ସିଖାପ୍ପତ୍ତିୟା ସମ୍ମଦେୱ ସଂସେୱିତା।

ଅନିୟମେନାତି ‘‘ୟସ୍ସ କସ୍ସଚୀ’’ତି ଅନିୟମୱଚନେନ। ନିୟମେତ୍ୱାତି ‘‘ତଥାଗତସ୍ସା’’ତି ସରୂପଦସ୍ସନେନ ନିୟମେତ୍ୱା। ଆୟୁପ୍ପମାଣନ୍ତି ପରମାୟୁପ୍ପମାଣଂ ୱଦତି, ତସ୍ସେୱ ଗହଣେ କାରଣଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୦; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୦) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମହାସିୱତ୍ଥେରୋ ପନ ‘‘ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଚରିମଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଦାୟିନୋ କମ୍ମସ୍ସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାୟୁକତାସଂୱତ୍ତନସମତ୍ଥତଂ ହଦୟେ ଠପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆୟୁସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପରିସ୍ସୟୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତା ପାଳିୟଂ ଆଗତା ଏୱାତି ଇମଂ ଭଦ୍ଦକପ୍ପମେୱ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟା’’ତି ଅୱୋଚ। ‘‘ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀହି ଅଭିଭୁୟ୍ୟତୀ’’ତି ଏତେନ ୟଥା ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଜରାୟ ନ ପଟିଘାତୋ, ଏୱଂ ତେନ ମରଣସ୍ସପି ନ ପଟିଘାତୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନମେୱାତି। ‘‘କ୍ୱ ସରୋ ଖିତ୍ତୋ, କ୍ୱ ଚ ନିପତିତୋ’’ତି ଅଞ୍ଞଥା ୱୁଟ୍ଠିତେନାପି ଥେରୱାଦେନ ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନମେୱ ସମତ୍ଥିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ । ତେନାହ ‘‘ସୋ ନ ରୁଚ୍ଚତି…ପେ… ନିୟମିତ’’ନ୍ତି।

ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି ୟଥା କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏୱଂ ଅଭିଭୂତଚିତ୍ତୋ। ସୋ ପନ ଅଭିଭୱୋ ମହତା ଉଦକୋଘେନ ଅପ୍ପକସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣଂ ୱିୟ ଅହୋସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଚିତ୍ତୋ’’ତି। ଅଞ୍ଞୋପୀତି ଥେରତୋ, ଅରିୟେହି ୱା ଅଞ୍ଞୋପି ୟୋ କୋଚି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ୟଥା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସୋ ମାରେନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ଥେରୋ ଭଗୱତା କତଂ ନିମିତ୍ତୋଭାସଂ ସବ୍ବସୋ ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେସୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ମାରୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସାତି ଅସୁଭେ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଦୁକ୍ଖେ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା। ତେନାତି ୟଦିପି ଇତରେ ଅଟ୍ଠ ୱିପଲ୍ଲାସା ପହୀନା, ତଥାପି ୟଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ। ଅସ୍ସାତି ଥେରସ୍ସ। ମଦ୍ଦତୀତି ଫୁସନମତ୍ତେନ ମଦ୍ଦନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତି, ଅଞ୍ଞଥା ତେନ ମଦ୍ଦିତେ ସତ୍ତାନଂ ମରଣମେୱ ସିୟା। କିଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କସ୍ମା ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ନନୁ ଏସ ଅଟ୍ଠସାୱକସ୍ସ କୁଚ୍ଛିଂ ପୱିଟ୍ଠୋତି? ସଚ୍ଚଂ ପୱିଟ୍ଠୋ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ନ ୱିବାଧନାଧିପ୍ପାୟେନ। ୱିବାଧନାଧିପ୍ପାୟେନ ପନ ଇଧ ‘‘କିଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ହଦୟମଦ୍ଦନସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା। ନିମିତ୍ତୋଭାସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତିଟ୍ଠତୁ ଭଗୱା କପ୍ପ’’ନ୍ତି ସକଲକପ୍ପଂ ଅୱଟ୍ଠାନୟାଚନାୟ ‘‘ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି ଆନନ୍ଦ ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାୱିତା’’ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅତ୍ତନୋ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାନୁଭାୱେନ କପ୍ପଂ ଅୱଟ୍ଠାନସମତ୍ଥତାୱସେନ ସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନଂ ନିମିତ୍ତଂ, ତଥା ପନ ପରିୟାୟଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉଜୁକଂୟେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାୟୱିଭାୱନଂ ଓଭାସୋ। ଜାନନ୍ତୋୟେୱ ୱାତି ମାରେନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତଭାୱଂ ଜାନନ୍ତୋ ଏୱ। ଅତ୍ତନୋ ଅପରାଧହେତୁତୋ ସତ୍ତାନଂ ସୋକୋ ତନୁକୋ ହୋତି, ନ ବଲୱାତି ଆହ ‘‘ଦୋସାରୋପନେନ ସୋକତନୁକରଣତ୍ଥ’’ନ୍ତି। କିଂ ପନ ଥେରୋ ମାରେନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତକାଲେ ପୱତ୍ତିଂ ପଚ୍ଛା ଜାନାତୀତି? ନ ଜାନାତି ସଭାୱେନ, ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ପନ ଅନୁଜାନାତି।

ମାରୟାଚନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୮ ।ଅନତ୍ଥେ ନିୟୋଜେନ୍ତୋ ଗୁଣମାରଣେନ ମାରେତି, ୱିରାଗୱିବନ୍ଧନେନ ୱା ଜାତିନିମିତ୍ତତାୟ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଜାତଂ ଜାତଂ ମାରେନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ‘‘ମାରେତୀତି ମାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିୱିୟ ପାପତାୟ ପାପିମା। କଣ୍ହଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ କଣ୍ହୋ। ୱିରାଗାଦିଗୁଣାନଂ ଅନ୍ତକରଣତୋ ଅନ୍ତକୋ। ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥାୱହପଟିପତ୍ତିଂ ନ ମୁଞ୍ଚତୀତି ନମୁଚି। ଅତ୍ତନୋ ମାରପାସେନ ପମତ୍ତେ ବନ୍ଧତି, ପମତ୍ତା ୱା ବନ୍ଧୂ ଏତସ୍ସାତି ପମତ୍ତବନ୍ଧୁ। ସତ୍ତମସତ୍ତାହତୋ ପରଂ ସତ୍ତ ଅହାନି ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ’’ତି ନ ପନ ପଲ୍ଲଙ୍କସତ୍ତାହାଦି ୱିୟ ନିୟତକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଟ୍ଠମସତ୍ତାହସ୍ସ ନାମ ଲବ୍ଭନତୋ। ସତ୍ତମସତ୍ତାହସ୍ସ ହି ପରତୋ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ, ସକ୍କସ୍ସ ଚ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ପଟିଞ୍ଞାତଧମ୍ମଦେସନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଇଦାନି ସତ୍ତେ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ମମ ୱିସୟଂ ଅତିକ୍କମାପେସ୍ସତୀ’’ତି ସଞ୍ଜାତଦୋମନସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ ଚିନ୍ତେସି ‘‘ହନ୍ଦ ଦାନାହଂ ନଂ ଉପାୟେନ ପରିନିବ୍ବାପେସ୍ସାମି, ଏୱମସ୍ସ ମନୋରଥୋ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଗମିସ୍ସତି, ମମ ଚ ମନୋରଥୋ ଇଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି । ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏକଂ ଅନ୍ତଂ ଠିତୋ ‘‘ପରିନିବ୍ବାତୁ ଦାନି ଭନ୍ତେ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା ପରିନିବ୍ବାନଂ ୟାଚି, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଜାତି ଆୟୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନଦିୱସଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ଭଗୱା ଚସ୍ସ ଅଭିସନ୍ଧିଂ ଜାନନ୍ତୋପି ତଂ ଅନାୱିକତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅକାଲଭାୱମେୱ

ପକାସେନ୍ତୋ ଯାଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପି। ତେନାହ ‘‘ନ ତାୱାହ’’ନ୍ତିଆଦି।

ମଗ୍ଗୱସେନ ୱିଯତ୍ତାତି ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯେନ ବ୍ୟତ୍ତା। ତଥେୱ ୱିନୀତାତି ମଗ୍ଗୱସେନ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିନଯନେନ ୱିନୀତା। ତଥା ୱିସାରଦାତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନେୱ ସତ୍ଥୁସାସନେ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସାରଦା , ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିପାପଧମ୍ମାନଂ ୱିଗମେନ ୱିସାରଦଭାୱଂ ପତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ୱସେନ ୱଜ୍ଜଦୁକ୍କଟତୋ ନିସ୍ସରଣଂ ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ଇଧ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ‘‘ସୁତ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତେପିଟକୱସେନା’’ତି। ତିଣ୍ଣଂ ପିଟକାନଂ ସମୂହୋ ତେପିଟକଂ, ତୀଣି ୱା ପିଟକାନି ତିପିଟକଂ, ତିପିଟକମେୱ ତେପିଟକଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ତମେୱାତି ଯଂ ତଂ ତେପିଟକଂ ସୋତବ୍ବଭାୱେନ ‘‘ସୁତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତମେୱ। ଧମ୍ମନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ। ଧାରେନ୍ତୀତି ସୁୱଣ୍ଣଭାଜନେ ପକ୍ଖିତ୍ତସୀହୱସଂ ୱିଯ ଅୱିନସ୍ସନ୍ତଂ କତ୍ୱା ସୁପ୍ପଗୁଣସୁପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ଧାରେନ୍ତି ହଦଯେ ଠପେନ୍ତି। ଇତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ ବହୁସ୍ସୁତଧମ୍ମଧରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଟିୱେଧଧମ୍ମୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସାତି ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମସ୍ସ, ନୱୱିଧସ୍ସାପି ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ। ଅନୁଧମ୍ମଭୂତନ୍ତି ଅଧିଗମାଯ ଅନୁରୂପଧମ୍ମଭୂତଂ। ଅନୁଚ୍ଛୱିକପଟିପଦନ୍ତି ଚ ତମେୱ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମମାହ, ଛବ୍ବିଧା ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ୱା। ଅନୁଧମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସା ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିପଦାଯ ଅନୁରୂପଂ ଅଭିସଲ୍ଲେଖିତଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଧମ୍ମଂ। ଚରଣସୀଲାତି ସମାଦାଯ ପୱତ୍ତନସୀଲା। ଅନୁ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମୋ ଏତିସ୍ସାତି ୱା ଅନୁଧମ୍ମା, ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା, ତସ୍ସା ଚରଣସୀଲା। ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯୱାଦନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱାଦଂ। ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଆଚାରସିକ୍ଖାପନେନ ଆଚରିଯୋ, ଭଗୱା। ତସ୍ସ ୱାଦୋ, ଚତୁସଚ୍ଚଦେସନା।

ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆଦିତୋ କଥେସ୍ସନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ଉଗ୍ଗହିତନିଯାମେନ ପରେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେସେସ୍ସନ୍ତୀତି ୱାଚେସ୍ସନ୍ତି, ପାଠଂ ସମ୍ମା ପବୋଧେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାପେସ୍ସନ୍ତୀତି ପଜାନାପେସ୍ସନ୍ତି, ସଙ୍କାପେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟ୍ଠପେସ୍ସନ୍ତୀତି ପକାରେହି ଠପେସ୍ସନ୍ତି, ପକାସେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱରିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱିୱଟଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ୱିଭଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱିଭତ୍ତଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ଉତ୍ତାନିଂ କରିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅନୁତ୍ତାନଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ଉତ୍ତାନଂ ପାକଟଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ସହ ଧମ୍ମେନାତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ କାରଣପରିଯାଯୋ ‘‘ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ. ୨୭୦) ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ସହେତୁକେନ ସକାରଣେନ ୱଚନେନା’’ତି। ସପ୍ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ସନିସ୍ସରଣଂ , ଯଥା ପରୱାଦଂ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ସକୱାଦୋ ପତିଟ୍ଠହତି, ଏୱଂ ହେତୁଦାହରଣେହି ଯଥାଧିଗତମତ୍ଥଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେସ୍ସନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି, ନୱୱିଧଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପବୋଧେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ପଞ୍ଞାପେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀହି ଛହି ପଦେହି ଛ ଅତ୍ଥପଦାନି ଦସ୍ସିତାନି, ଆଦିତୋ ପନ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଛ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି। ଏତ୍ତାୱତା ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ନେତ୍ତିଯଂ ‘‘ଦ୍ୱାଦସପଦାନି ସୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚା’’ତି (ନେତ୍ତି. ସଙ୍ଗାରେ)।

ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଣଂ। ସକଲଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଅନୱସେସଂ ସତ୍ଥୁସାସନଭୂତଂ ସେଟ୍ଠଚରିଯଂ। ସମିଦ୍ଧନ୍ତି ସମ୍ମଦେୱ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଝାନସ୍ସାଦୱସେନାତି ତେହି ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସମଧିଗତଝାନସୁଖୱସେନ। ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଉଳାରପଣୀତଭାୱଗମନେନ ସବ୍ବସୋ ପରିୱୁଦ୍ଧିଂ ଉପଗତଂ। ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲଂ ୱିଯ ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ପଦାହି ସାସନାଭିୱୁଦ୍ଧିଯା ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିତୋ। ପତିଟ୍ଠିତୱସେନାତି ପତିଟ୍ଠାନୱସେନ, ପତିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିୱେଧୱସେନ ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ହିତନ୍ତି ବାହୁଜଞ୍ଞଂ। ତେନାହ ‘‘ବହୁଜନାଭିସମଯୱସେନା’’ତି। ପୁଥୁ ପୁଥୁଲଂ ଭୂତଂ ଜାତଂ, ପୁଥୁ ୱା ପୁଥୁତ୍ତଂ ଭୂତଂ ପତ୍ତନ୍ତି ପୁଥୁଭୂତଂ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବାକାର…ପେ… ପତ୍ତ’’ନ୍ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ପକାସିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମ୍ମଦେୱ ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଭାୱେନ ପୱେଦିତଂ।

ଆଯୁସଙ୍ଖାରଓସ୍ସଜ୍ଜନୱଣ୍ଣନା

୧୬୯।ସତିଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱାତି ଅଯଂ କାଯାଦିୱିଭାଗୋ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତୋ ଦୁକ୍ଖଭାରୋ ମଯା ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ୱହିତୋ, ଇଦାନି ପନ ନ ୱହିତବ୍ବୋ, ଏତସ୍ସ ଅୱହନତ୍ଥଂ ଚିରତରଂ କାଲଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ଭାରୋ ସମ୍ଭତୋ, ସ୍ୱାଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ, ଯତୋ ଇମେ କାଯାଦଯୋ ଅସୁଭାଦିତୋ ସମ୍ମଦେୱ ପରିଞ୍ଞାତା, ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ସମ୍ମାସତିଂ ଯଥାତଥଂ ୱିସଯେ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା। ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଯସ୍ମା ଇମସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାରସ୍ସ ୱହନେ ପଯୋଜନଭୂତଂ ଅତ୍ତହିତଂ ତାୱ ମହାବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ପରିସମାପିତଂ, ପରହିତଂ ପନ ବୁଦ୍ଧୱେନେଯ୍ୟୱିନଯନଂ ପରିସମାପିତବ୍ବଂ, ତଂ ଇଦାନି ମାସତ୍ତଯେନେୱ ପରିସମାପନଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଅଭାସି ‘‘ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯଂ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମୀ’’ତି, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସବ୍ବଭାଗେନ ନିଚ୍ଛଯଂ କତ୍ୱା। ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜୀତି ଆଯୁନୋ ଜୀୱିତସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରକଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଧମ୍ମଂ ‘‘ନ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜି ତଂୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନେୱ ତେନ ଅଭିସଙ୍ଖରିଯମାନଂ ଜୀୱିତସଙ୍ଖାରଂ ‘‘ନପ୍ପୱତ୍ତେସ୍ସାମୀ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜି। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥ’’ତିଆଦି। ଠାନମହନ୍ତତାଯପି ପୱତ୍ତିଆକାରମହନ୍ତତାଯପି ମହନ୍ତୋ ପଥୱୀକମ୍ପୋ। ତତ୍ଥ ଠାନମହନ୍ତତାଯ ଭୂମିଚାଲସ୍ସ ମହତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଦା କିର…ପେ…

କମ୍ପିତ୍ଥା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଭୂତା ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଏୱ, ନ ଯା କାଚି, ଯା ମହାଭିନୀହାରମହାଜାତିଆଦୀସୁପି କମ୍ପିତ୍ଥ। ତଦାପି ତତ୍ତିକାଯ ଏୱ କମ୍ପନେ କିଂ କାରଣଂ ? ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଭାୱେନ ତସ୍ସେୱ ଆଦିତୋ ପରିଗ୍ଗହସ୍ସ କତତ୍ତା। ପରିଗ୍ଗହକରଣଂ ଚସ୍ସ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ତାୱତକମେୱ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅହୋସି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୂ, ନିସ୍ସଦ୍ଦା ହୋନ୍ତି ନିରାକୁଲା...ପେ... ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଆଭୁଜତି, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପତୀ''ତି ଚ ଆଦି (ବୁ॰ ୱଂ॰ ୮୪-୯୧)। ଉଦକପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଛପ୍ପକାରପୱେଧନେନ ଅୱୀତରାଗେ ଭିଂସେତୀତି ଭିଂସନୋ, ସୋ ଏୱ ଭିଂସନକୋତି ଆହ ''ଭଯଜନକୋ''ତି। ଦେୱଭେରିଯୋତି ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭିସଦ୍ଦସ୍ସ ପରିଯାଯୱଚନମତ୍ତଂ। ନ ହେତ୍ଥ କାଚି ଭେରୀ ''ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭୀ''ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ଅଥ ଖୋ ଉପ୍ପାତଭାୱେନ ଲବ୍ଭମାନୋ ଆକାସଗତୋ ନିଗ୍ଘୋସସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ ''ଦେୱୋ''ତିଆଦି। ଦେୱୋତି ମେଘୋ। ତସ୍ସ ହି ଅଚ୍ଛଭାୱେନ ଆକାସସ୍ସ ୱସ୍ସାଭାୱେନ ସୁକ୍ଖଗଜ୍ଜିତସଞ୍ଞିତେ ସଦ୍ଦେ ନିଚ୍ଛରନ୍ତେ ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭିସମଞ୍ଞା। ତେନାହ ''ଦେୱୋ ସୁକ୍ଖଗଜ୍ଜିତଂ ଗଜ୍ଜୀ''ତି।

ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠନ୍ତି ''ଏୱଂ ଚିରତରଂ କାଲଂ ୱହିତୋ ଅଯଂ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତୋ ଦୁକ୍ଖଭାରୋ, ଇଦାନି ନ ଚିରସ୍ସେୱ ନିକ୍ଖିପିସ୍ସତୀ''ତି ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ ଭଗୱା ସଭାୱେନେୱ ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ଏୱଂ ପନ ଉଦାନେନ୍ତେନ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ସାଧିତୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''କସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତୁଲୀଯତୀତି ତୁଲନ୍ତି ତୁଲ-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମସାଧନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତୁଲିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପାନୁଭାୱତାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ତଥା ହି ତଂ ପରିତୋ ଖଣ୍ଡିତଭାୱେନ ''ପରିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ଦୀଘସନ୍ତାନତାଯ, ୱିପୁଲଫଲତାଯ ଚ ନ ତୁଲଂ ନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଯେହି କାରଣେହି ପୁବ୍ବେ ଅୱିସେସତୋ ମହଗ୍ଗତଂ ''ଅତୁଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତାନି କାରଣାନି ରୂପାୱଚରତୋ ଆରୁପ୍ପସ୍ସ ସାତିସଯାନି ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ''ଅରୂପାୱଚରଂ ଅତୁଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରଞ୍ଚ ''ତୁଲ''ନ୍ତି, ଅପ୍ପୱିପାକଂ ତୀସୁପି କମ୍ମେସୁ ଯଂ ତନୁୱିପାକଂ ହୀନଂ, ତଂ ତୁଲଂ। ବହୁୱିପାକନ୍ତି ଯଂ ମହାୱିପାକଂ ପଣୀତଂ, ତଂ ଅତୁଲଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ମଜ୍ଝିମଂ, ତଂ ହୀନଂ, ଉକ୍କଟ୍ଠନ୍ତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦ୍ୱୀସୁ ଭାଗେସୁ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବଂ। ହୀନତ୍ତିକୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅପ୍ପବହୁୱିପାକତଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱସେନ ତୁଲାତୁଲଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ଭୱତି ଏତସ୍ମାତି ସମ୍ଭୱୋତି ଆହ ''ସମ୍ଭୱସ୍ସ ହେତୁଭୂତ''ନ୍ତି। ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତରତୋତି ସସନ୍ତାନଧମ୍ମେସୁ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ, ଗୋଚରାସେୱନାଯ ଚ ନିରତୋ। ସୱିପାକଂ ସମାନଂ ପୱତ୍ତିୱିପାକମତ୍ତଦାଯିକମ୍ମଂ ସୱିପାକଟ୍ଠେନ ସମ୍ଭୱଂ। ନ ଚ ତଂ କାମାଦିଭୱାଭିସଙ୍ଖାରକନ୍ତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''ସମ୍ଭୱ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ଭୱସଙ୍ଖାର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଓସ୍ସଜ୍ଜୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅୱସ୍ସଜ୍ଜି । କୱଚଂ ୱିଯ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତତ୍ତା ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଅଭିନ୍ଦୀତି କିଲେସଭେଦସହଭାୱିକମ୍ମୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତଦୁଭଯସ୍ସ କାରଣଂ ଅୱୋଚ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ''ତି।

ତୀରେନ୍ତୋତି ''ଉପ୍ପାଦୋ ଭଯଂ, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୀମଂସନ୍ତୋ। ''ତୁଲେନ୍ତୋ ତୀରେନ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା''ତି ଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଭୱସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱସ୍ସଜ୍ଜନାକାରଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେସି। ''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ଉଦାନୱଣ୍ଣନାଯଂ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେସି।

ମହାଭୂମିଚାଲୱଣ୍ଣନା

୧୭୧। ଯନ୍ତି କରଣେ ୱା ଅଧିକରଣେ ୱା ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଆହ ''ଯେନ ସମଯେନ, ଯସ୍ମିଂ ୱା ସମଯେ''ତି। ଉକ୍ଖେପକୱାତାତି ଉଦକସନ୍ଧାରକୱାତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଖେପକୱାତା। ''ସଟ୍ଠି...ପେ... ବହଲ''ନ୍ତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ୱାତସ୍ସ ଉବ୍ବେଧପ୍ପମାଣମେୱ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଆଯାମୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପ୍ପମାଣମ୍ପି ଉଦକସନ୍ଧାରକୱାତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦତିଯେୱ। ଆକାସେତି ପୁବ୍ବେ ୱାତେନ ପତିଟ୍ଠିତୋକାସେ। ପୁନ ୱାତୋତି ଉକ୍ଖେପକୱାତେ ତଥାକତ୍ୱା ୱିଗତେ ଉଦକସନ୍ଧାରକୱାତୋ ପୁନ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱାଗଣ୍ହାତି ଯଥା ତଂ ଉଦକଂ ନ ଭସ୍ସତି, ଏୱଂ ଉତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତଂ ଆବନ୍ଧନୱିତାନୱସେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ତତୋ ଉଦକଂ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ତତୋ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗହଣତୋ ତେନ ୱାତେନ ଉତ୍ଥମ୍ଭିତଂ ଉଦକଂ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି ଉପରି ଗଚ୍ଛତି। ହୋତିଯେୱାତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ହୋତିଯେୱ। ବହଲଭାୱେନାତି ମହାପଥୱିଯା ମହନ୍ତଭାୱେନ। ସକଲା ହି ମହାପଥୱୀ ତଦା ଓଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି ଚ, ତସ୍ମା କମ୍ପନଂ ନ ପଞ୍ଞାଯତି।

ଇଜ୍ଝନସ୍ସାତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସିଜ୍ଝନସ୍ସ। ଅନୁଭୱିତବ୍ବସ୍ସେସ୍ସରିଯସମ୍ପତ୍ତିଆଦିକସ୍ସ। ପରିତ୍ତାତି ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତା ନାତିସୁଭାୱିତା। ତଥା ଚ ଭାୱନା ବଲୱତୀ ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଦୁବ୍ବଲା''ତି। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ହି ଭାୱନା ୱୁତ୍ତା। ଅପ୍ପମାଣାତି ପଗୁଣା ସୁଭାୱିତା। ସା ହି ଥିରା ଦଳ୍ହତରା ହୋତୀତି ଆହ ''ବଲୱା''ତି। ''ପରିତ୍ତା ପଥୱୀସଞ୍ଞା, ଅପ୍ପମାଣା ଆପୋସଞ୍ଞା''ତି ଦେସନାମତ୍ତମେୱ, ଆପୋସଞ୍ଞାଯ ପନ ସୁଭାୱିତାଯ ପଥୱୀକମ୍ପୋ ସୁଖେନେୱ ଇଜ୍ଝତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଂୱେଜେନ୍ତୋ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯା ପମତ୍ତଂ ସକ୍କଂ ଦେୱରାଜାନଂ। ୱୀମଂସନ୍ତୋ ୱା ତାୱଦେୱ

ସମଧିଗତଂ ଅତ୍ତନୋ ଇଦ୍ଧିବଲଂ। ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ପାସାଦକମ୍ପନଂ ପାକଟନ୍ତି ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତସାମଣେରସ୍ସ ପାସାଦକମ୍ପନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ କିରାୟସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୂତିମିସ୍ସୋ ଗନ୍ଧୋ ଏତସ୍ସାତି ପୂତିଗନ୍ଧୋ, ତେନ ପୂତିଗନ୍ଧେନେୱ ଅଧିଗତମାତୁକୁଚ୍ଛିସମ୍ଭୱଂ ୱିୟ ଗନ୍ଧେନେୱ ସୀସେନ, ଅତିୱିୟ ଦାରକୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆଚରିୟନ୍ତି ଆଚରିୟୂପଦେସଂ। ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ ଇଦ୍ଧିୱିଧପ୍ପଟିପକ୍ଖାଦୀଭାୱେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ସୋ ଚ ଉପାୟେ କୋସଲ୍ଲସ୍ସ ଅତ୍ତନା ନ ସମ୍ମା ଉଗ୍ଗହିତତ୍ତା ନ ତାୱ ସିକ୍ଖିତୋତି ଆହ ''ଅସିକ୍ଖିତ୍ୱାୱ ୟୁଦ୍ଧଂ ପୱିଟ୍ଠୋସୀ''ତି। ''ପିଲୱନ୍ତ''ନ୍ତି ଇମିନା ସକଲମେୱ ପାସାଦୱତ୍ଥୁଂ ଉଦକଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବପାସାଦୋୱ ତତ୍ଥ ପିଲୱତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଧିଟ୍ଠାନକ୍କମଂ ପନ ଉପମାୟ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତାତ…ପେ… ଜାନାହୀ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ କପଲ୍ଲକପୂୱନ୍ତି ଆସିତ୍ତକପୂୱଂ, ତଂ ପଚନ୍ତା କପାଲେ ପଠମଂ କିଞ୍ଚି ପିଟ୍ଠଂ ଠପେତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅନ୍ତନ୍ତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି ପୂୱଂ ସମନ୍ତତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଠପେନ୍ତି, ଏୱଂ ''ଆପୋକସିଣୱସେନ 'ପାସାଦେନ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଉଦକଂ ହୋତୂ'ତି ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋ ସମନ୍ତତୋ ପାସାଦସ୍ସ ୟାୱ ପରିୟନ୍ତା ୟଥା ଉଦକଂ ହୋତି, ତଥା ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବ''ନ୍ତି ଉପମାୟ ଉପଦିସତି।

ମହାପଦାନେୱୁତ୍ତମେୱାତି ''ଧମ୍ମତା ଏସା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୟଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ତୁସିତା କାୟା ଚୱିତ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮) ୱତ୍ୱା ''ଅୟଞ୍ଚ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ସଙ୍କମ୍ପତି ସମ୍ପକମ୍ପତି ସମ୍ପୱେଧତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮), ତଥା ''ଧମ୍ମତା ଏସା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୟଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହା ନିକ୍ଖମତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୦) ୱତ୍ୱା ''ଅୟଞ୍ଚ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ସଙ୍କମ୍ପତି ସମ୍ପକମ୍ପତି ସମ୍ପୱେଧତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨) ଚ ମହାବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିୟଂ, ଅଭିଜାତିୟଞ୍ଚ ଧମ୍ମତାୱସେନ ମହାପଦାନେପଥୱୀକମ୍ପସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇତରେସୁପି ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ପଥୱୀକମ୍ପୋ ଧମ୍ମତାୱସେନେୱାତି ମହାପଦାନେଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତଂ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଇଦାନି ନେସଂ ପଥୱୀକମ୍ପନଂ କାରଣତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇତି ଇମେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧାତୁକୋପେନାତି ଉକ୍ଖେପକଧାତୁସଙ୍ଖାତାୟ ୱାୟୋଧାତୁୟା ପକୋପେନ। ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନାତି ଝାଣିଦ୍ଧିୟା ୱା କମ୍ମୱିପାକଜିଦ୍ଧିୟା ୱା ପଭାୱେନ, ତେଜେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଞ୍ଞତେଜେନାତି ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ, ମହାବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞବଲେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣତେଜେନାତି ପଟିୱେଧଞାଣାନୁଭାୱେନ। ସାଧୁକାରଦାନୱସେନାତି ୟଥା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ପଟିୱେଧଞାଣାନୁଭାୱେନ ଅଭିହତା ମହାପଥୱୀ ଅଭିସମ୍ବୋଧିୟଂ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ, ଏୱଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଦେସନାଞାଣାନୁଭାୱେନ ଅଭିହତା ମହାପଥୱୀ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ, ତଂ ପନସ୍ସା ସାଧୁକାରଦାନଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ''ସାଧୁକାରଦାନୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୟେନ ପନ ଭଗୱା ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣ- (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩; ୩।୧୯୮; ମ। ନି। ୨।୩୮୫) ୱିଚିତ୍ତରୂପକାୟୋ ସବ୍ବାକାରପରିସୁଦ୍ଧସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିଗୁଣରତନସମିଦ୍ଧିଧମ୍ମକାୟୋ ପୁଞ୍ଞମହତ୍ତଥାମମହତ୍ତୟସମହଆଇଦ୍ଧିମହତ୍ତପଞ୍ଞାମହତ୍ତାନଂ ପରମୁକ୍କଂସଗତୋ ଅସମୋ ଅସମସମୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ କପ୍ପଂ ୱା କପ୍ପାୱସେସଂ ୱା ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥୋପି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମଂ ପଟିଜିଗୁଚ୍ଛନାକାରପ୍ପୱତ୍ତେନ ଞାଣୱିସେସେନ ତିଣାୟପି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ଆୟୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନୱିଧିନା ନିରପେକ୍ଖୋ ଓସ୍ସଜ୍ଜି। ତଦନୁଭାୱାଭିହତା ମହାପଥୱୀ ଆୟୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ, ତଂ ପନସ୍ସା କାରୁଞ୍ଞସଭାୱସଣ୍ଠିତା ୱିୟ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାରୁଞ୍ଞସଭାୱେନା''ତି । ୟସ୍ମା ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବାନସମୟେ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟା ସମାପତ୍ତିୟୋ ସମାପଜ୍ଜି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେନ, ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସାତିସୟଂ ତିକ୍ଖଂ ସୂରଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେସି, ''ୟଦତ୍ଥଞ୍ଚ ମୟା ଏୱଂ ସୁଚିରକାଲଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ପରମୁକ୍କଂସଗତୋ ଞାଣସମ୍ଭାରୋ ସମ୍ଭତୋ, ଅନୁତ୍ତରୋ ଚ ୱିମୋକ୍ଖୋ ସମଧିଗତୋ, ତସ୍ସ ୱତ ମେ ସିଖାପ୍ପତ୍ତଫଲଭୂତା ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଟ୍ଠା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ ଅଜ୍ଜ ସମିଜ୍ଝତୀ''ତି ଭିୟ୍ୟୋ ଅତିୱିୟ ସୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପୀତିୱିପ୍ଫାରାଦିଗୁଣୱିପୁଲତରାନୁଭାୱୋ ପରେହି ଅସାଧାରଣଞାଣାତିସୟୋ ଉଦପାଦି, ୟସ୍ସ ସମାପତ୍ତିବଲସମୁପବ୍ରୂହିତସ୍ସ ଞାଣାତିସୟସ୍ସ ଆନୁଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱେମେ ପିଣ୍ଡପାତା ସମସମଫଲା ସମସମୱିପାକା''ତିଆଦି (ଉଦା। ୭୫), ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ସମଭିହତା ମହାପଥୱୀ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ତଂ ପନସ୍ସା ତସ୍ସଂ ୱେଲାୟଂ ଆରୋଦନାକାରପ୍ପତ୍ତି ୱିୟ ହୋତୀତି ''ଅଟ୍ଟମୋ ଆରୋଦନେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମନ୍ତେ''ତିଆଦିମାହ। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥାତି ''ସାଧୁକାରଦାନୱସେନା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ। ପଥୱୀଦେୱତାୟ ୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ସମୁଦ୍ଦଦେୱତା ୱିୟ ମହାପଥୱିୟା ଅଧିଦେୱତା କିର ନାମ ଅତ୍ଥି। ତାଦିସେ କାରଣେ ସତି ତସ୍ସା ଚିତ୍ତୱସେନ ଅୟଂ ମହାପଥୱୀ ସଙ୍କମ୍ପତି ସମ୍ପକମ୍ପତି ସମ୍ପୱେଧତି, ୟଥା ୱାତୱଲାହକଦେୱତାନଂ ଚିତ୍ତୱସେନ ୱାତା ୱାୟନ୍ତି, ସୀତୁଣ୍ହଅବ୍ଭୱସ୍ସୱଲାହକଦେୱତାନଂ ଚିତ୍ତୱସେନ ସୀତାଦୟୋ ଭୱନ୍ତି। ତଥା ହି ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟଂ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଅତ୍ଥଂ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ

ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରଣତ୍ଥଂ ଉପଟ୍ଠିତଂ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତୁଂ –

‘‘ଅଚେତନାଯଂ ପଥୱୀ, ଅୱିଞ୍ଞାଯ ସୁଖଂ ଦୁଖଂ;

ସାପି ଦାନବଲା ମଯ୍ହଂ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପକମ୍ପଥା’’ତି। (ଚରିଯା। ୧।୧୨୪) –

ୱଚନସମନନ୍ତରଂ ମହାପଥୱୀ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ସପରିସଂ ମାରଂ ପରିୱତ୍ତେସି। ଏତନ୍ତି ସାଧୁକାରଦାନାଦି। ଯଦିପି ନତ୍ଥି ଅଚେତନତ୍ତା, ଧମ୍ମତାୱସେନ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସିଯାତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଧମ୍ମତା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମସଭାୱୋ, ସୋ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ଞାଣଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ଆନୁଭାୱସଭାୱୋତି। ତଯିଦଂ ସବ୍ବଂ ୱିଚାରିତମେୱ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା –

‘‘ଇମେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମସତୋ, ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣେ;

ଧମ୍ମତେଜେନ ୱସୁଧା, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପଥା’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୧।୧୬୬);

ଆଦି ୱଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନିଦସ୍ସନନ୍ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତନଂ, ନିଗମନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତାୱତାତି ପଥୱୀକମ୍ପାଦିଉପ୍ପାଦଜନନେନ ଚେୱ ପଥୱୀକମ୍ପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ହେତୁନିଦସ୍ସନେନ ଚ। ‘‘ଅଦ୍ଧା ଅଜ୍ଜ ଭଗୱତା ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋ ଓସ୍ସଟ୍ଠୋ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେସି ପାରିସେସଞାଯେନ। ଏୱଞ୍ହି ତଦା ଥେରୋ ତମତ୍ଥଂ ୱୀମଂସେଯ୍ୟ ନାଯଂ ଭୂମିକମ୍ପୋ ଧାତୁପ୍ପକୋପହେତୁକୋ ତସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାଯମାନରୂପତ୍ତା, ବାହିରକୋପି ଇସି ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱୋ ବୁଦ୍ଧକାଲେ ନତ୍ଥି, ସାସନିକୋପି ସତ୍ଥୁ ଅନାରୋଚେତ୍ୱା ଏୱଂ କରୋନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ସେସାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇଦାନି ଅସମ୍ଭୱୋ, ଏୱଂ ଭୂମିକମ୍ପୋ ଚାଯଂ ମହାଭିଂସନକୋ ସଲୋମହଂସୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ପାରିସେସତୋ ଆହ ‘‘ଅଜ୍ଜ ଭଗୱତା ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋ ଓସ୍ସଟ୍ଠୋତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେସୀ’’ତି।

ଅଟ୍ଠପରିସୱଣ୍ଣନା

୧୭୨।ଓକାସଂ ଅଦତ୍ୱାତି ‘‘ତିଟ୍ଠତୁ ଭନ୍ତେ ଭଗୱା କପ୍ପ’’ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୭୮) ନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ଥେରସ୍ସ ଆଯାଚନାଯ ଅୱସରଂ ଅଦତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞାନିପି ଅଟ୍ଠକାନି ସମ୍ପିଣ୍ଡେନ୍ତୋ ହେତୁଅଟ୍ଠକତୋ ଅଞ୍ଞାନି ପରିସାଭିଭାଯତନୱିମୋକ୍ଖୱସେନ ତୀଣି ଅଟ୍ଠକାନି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଟ୍ଠ ଖୋ ଇମା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଆଯସ୍ମତୋ ଆନନ୍ଦସ୍ସ ସୋକୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପରିହରନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତୋ’’ତି କେଚି ସହସା ଭଣିତେ ବଲୱସୋକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି।

ସମାଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ସମାଗଚ୍ଛତୀତି ୱା ସମାଗମୋ, ପରିସା। ବିମ୍ବିସାରପମୁଖୋ ସମାଗମୋ ବିମ୍ବିସାରସମାଗମୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ବିମ୍ବିସାର…ପେ… ସମାଗମାଦିସଦିସଂ ଖତ୍ତିଯପରିସନ୍ତି ଯୋଜନା। ଅଞ୍ଞେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁପି ଲବ୍ଭତେୱେୱ ସତ୍ଥୁ ଖତ୍ତିଯପରିସାଦିଉପସଙ୍କମନଂ। ଆଦିତୋ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ଥୁ ଭାସନଂ ଆଲାପୋ। କଥନପଟିକଥନଂ ସଲ୍ଲାପୋ। ଧମ୍ମୁପସଞ୍ହିତା ପୁଚ୍ଛା ପଟିପୁଚ୍ଛା ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛା। ସଣ୍ଠାନଂ ପଟିଚ୍ଚ କଥନଂ ସଣ୍ଠାନପରିଯାଯତ୍ତା ୱଣ୍ଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ‘‘ମହନ୍ତଂ ହତ୍ଥିରାଜୱଣ୍ଣଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୮) ୱିଯ। ‘‘ତେସ’’ନ୍ତି ପଦଂ ଉଭଯପଦାପେକ୍ଖଂ ‘‘ତେସମ୍ପି ଲକ୍ଖଣସଣ୍ଠାନଂ ୱିଯ ସତ୍ଥୁ ସରୀରସଣ୍ଠାନଂ, ତେସଂ କେୱଲଂ ପଞ୍ଞାଯତି ଏୱା’’ତି। ନାପି ଆମୁକ୍କମଣିକୁଣ୍ଡଲୋ ଭଗୱା ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ଛିନ୍ନସ୍ସରାତି ଦ୍ୱିଧାଭୂତସ୍ସରା। ଗଗ୍ଗରସ୍ସରାତି ଜଜ୍ଜରିତସ୍ସରା। ଭାସନ୍ତରନ୍ତି ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଭାସତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଭାସଂ। ୱୀମଂସାତି ଚିନ୍ତନା। ‘‘କିମତ୍ଥଂ…ପେ… ଦେସେତୀ’’ତି ଇଦଂ ନନୁ ଅତ୍ତାନଂ ଜାନାପେତ୍ୱା ଧମ୍ମେ କଥିତେ ତେସଂ ସାତିସଯୋ ପସାଦୋ ହୋତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ? ଯେସଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଜାନାପେତ୍ୱାୱ ଧମ୍ମେ କଥିତେ ପସାଦୋ ହୋତି, ନ ଜାନାପେତ୍ୱା, ତାଦିସେ ସନ୍ଧାଯ ସତ୍ଥା ତଥା କରୋତି। ତତ୍ଥ ପଯୋଜନମାହ ‘‘ୱାସନତ୍ଥାଯା’’ତି। ଏୱଂ ସୁତୋପୀତି ଏୱଂ ଅୱିଞ୍ଞାତଦେସକୋ ଅୱିଞ୍ଞାତାଗମନୋପି ସୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯେୱ ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ସୁଣନ୍ତସ୍ସ।

‘‘ଆନନ୍ଦା’’ତିଆଦିକୋ ସଙ୍ଗୀତିଅନାରୁଳ୍ହୋ ପାଳିଧମ୍ମୋ ଏୱ ତଥା ଦସ୍ସିତୋ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ।

ଅଟ୍ଠଅଭିଭାଯତନୱଣ୍ଣନା

୧୭୩। ଅଭିଭୱତୀତି ଅଭିଭୁ, ପରିକମ୍ମଂ, ଞାଣଂ ୱା। ଅଭିଭୁ ଆୟତନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଭିଭାୟତନଂ, ଝାନଂ। ଅଭିଭୱିତବ୍ବଂ ୱା ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ ଆୟତନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଭିଭାୟତନଂ। ଆରମ୍ମଣାଭିଭୱନତୋ ଅଭିଭୁ ଚ ତଂ ଆୟତନଞ୍ଚ ୟୋଗିନୋ ସୁଖୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, ମନାୟତନଧମ୍ମାୟତନଭାୱତୋ ୱାତିପି ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଝାନଂ ଅଭିଭାୟତନଂ। ତେନାହ "ଅଭିଭୱନକାରଣାନୀ"ତିଆଦି। ତାନି ହୀତି ଅଭିଭାୟତନସଞ୍ଞିତାନି ଝାନାନି। "ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଞାଣୁତ୍ତରିୟତାୟା"ତି ଇଦଂ ଉଭୟତ୍ଥାପି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। କଥଂ? ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଞାଣୁତ୍ତରିୟତାୟ ଆରମ୍ମଣାନି ଅଭିଭୱନ୍ତି। ଞାଣବଲେନେୱ ହି ଆରମ୍ମଣାଭିଭୱନଂ ୱିୟ ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱୋ ପୀତି।

ପରିକମ୍ମୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ, ନ ଅପ୍ପନାୱସେନ। ନ ହି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଅପ୍ପନା ଅଜ୍ଝତ୍ତୱିସୟା ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତପରିକମ୍ମୱସେନ ଲଦ୍ଧଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ଅୱିସୁଦ୍ଧମେୱ ହୋତି, ନ ବହିଦ୍ଧାପରିକମ୍ମୱସେନ ଲଦ୍ଧଂ ୱିୟ ୱିସୁଦ୍ଧଂ।

ପରିତ୍ତାନୀତି ୟଥାଲଦ୍ଧାନି ସୁପ୍ପସରାୱମତ୍ତାନି। ତେନାହ "ଅୱଡ୍ଢିତାନୀ"ତି। ପରିତ୍ତୱସେନେୱାତି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୋଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେପି ପରିତ୍ତୱସେନେୱ ଇଦଂ ଅଭିଭାୟତନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପରିତ୍ତତା ହେତ୍ଥ ଅଭିଭୱନସ୍ସ କାରଣଂ। ୱଣ୍ଣାଭୋଗେ ସତିପି ଅସତିପି ଅଭିଭାୟତନଭାୱନା ନାମ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସେୱ ସମ୍ଭୱତି, ନ ଇତରସ୍ସାତି ଆହ "ଞାଣୁତ୍ତରିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ"ତି। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଭିଭୱନଂ, ସମାପଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଧିଗମସମନନ୍ତରମେୱ ଅପ୍ପନାଝାନୁପ୍ପାଦନନ୍ତି ଆହ "ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ"ତି। ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନାତି ଚ ଅପ୍ପନାପରିୱାସାଭାୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ୱଚନମେତଂ। ୟୋ "ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋପି ଞାଣୁତ୍ତରସ୍ସେୱ ଅଭିଭାୟତନଭାୱନା। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତେ। ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀତି ଭାୱନଂ ଅପ୍ପନଂ ନେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି "ଉପ୍ପନ୍ନେ ଉପଚାରଜ୍ଝାନେ ତଂ ଆରବ୍ଭ ୟେ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଜୱନୱାରା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ଉପଚାରଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକା ଏୱ, ତଦନନ୍ତରଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗପରିୱାସେନ, ଉପଚାରାସେୱନାୟ ଚ ୱିନା ଅପ୍ପନା ହୋତି, ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ"ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ନ ହି ପରିୱାସିତପରିକମ୍ମେନ ଅପ୍ପନାୱାରୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନାପି ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣଜ୍ଝାନେସୁ ୱିୟ ଉପଚାରଜ୍ଝାନେ ଏକନ୍ତତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ତସ୍ମା ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଧିଗମନତୋ ପରଂ କତିପୟଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତାୱସାନେ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣନ୍ତୋ "ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱାତି ଚ ଅଧିପ୍ପାୟିକମିଦଂ ୱଚନଂ, ନ ନୀତତ୍ଥଂ, ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ତଦା ତଥାରୂପସ୍ସ ଆଭୋଗସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଆଭୋଗୋ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟୱସେନ ଝାନକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ଅଭିଭୱନାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ "ଇମିନା ତସ୍ସ ପୁବ୍ବାଭୋଗୋ କଥିତୋ"ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୪) ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ତଥା ଆଭୋଗାଭାୱେ କସ୍ମା "ଝାନସଞ୍ଞାୟପୀ"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଅଭିଭୱନ…ପେ… ଅତ୍ଥୀ"ତି।

ୱଡ୍ଢିତପ୍ପମାଣାନୀତି ୱିପୁଲପ୍ପମାଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲାଦିୱସେନ ୱଡ୍ଢିଂ ପାପିତାନୀତି ତଥା ୱଡ୍ଢନସ୍ସେୱେତ୍ଥ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ "ମହନ୍ତାନୀ"ତି। ଭତ୍ତୱଡ୍ଢିତକନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜନଭାଜନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଭତ୍ତଂ, ଏକାସନେ ପୁରିସେନ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଭତ୍ତତୋ ଉପଡ୍ଢଭତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞା, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପସଞ୍ଞୀ, ନ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଝାନଂ ୱଦତି। ରୂପସଞ୍ଞାୟ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ ଏୱେତ୍ଥ ଅଲାଭିତା।

ବହିଦ୍ଧାୱୌପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ବହିଦ୍ଧା ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂୟେୱ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ "ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି… ପେ… ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ"ତି (ଧ। ସ। ୨୨୦) ଏୱଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅଭିଭାୟତନାନଂ ଆଗତତ୍ତା ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୪) "କସ୍ମା ପନ 'ୟଥା ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅୱତ୍ୱା ଇଧ ଚତୂସୁପି ଅଭିଭାୟତନେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାୱ ୱୁତ୍ତା'ତି ଚୋଦନଂ କତ୍ୱା 'ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀୟତୋ'ତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ୱା ହି ଇଧ ୱା ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନେୱ ଅଭିଭୱିତବ୍ବାନି, ତସ୍ମା ତାନି ନିୟମତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ତତ୍ରାପି ଇଧାପି ୱୁତ୍ତାନି। 'ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ'ତି ଇଦଂ ପନ ସତ୍ଥୁ ଦେସନାୱିଲାସମତ୍ତମେୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି, ସହିତାନି ଚ ସବ୍ବାନି ପରିତ୍ତାନି "ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ"ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତଥା ଅପ୍ପମାଣାନି "ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ"ତି। ଅତ୍ଥି ହି ସୋ ପରିୟାୟୋ ପରିତ୍ତାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ତାନି ଚେ କଦାଚି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୁଜିତାନି ହୋନ୍ତି, ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟାତି। ପରିୟାୟକଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାତି। ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୨୨୨) ପନ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନି, ତଥା ସହିତାନି। ଅତ୍ଥି ହି ଉଭୟତ୍ଥ ଅଭିଭୱନୱିସେସୋତି। ତଥା ଇଧ ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାନମ୍ପି ଅଭିଭୱନପରିୟାୟୋ ଅତ୍ଥୀତି "ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ"ତିଆଦିନା ପଠମଦୁତିୟଅଭିଭାୟତନେସୁ ପଠମୱିମୋକ୍ଖୋ, ତତିୟଚତୁତ୍ଥଅଭିଭାୟତନେସୁ ଦୁତିୟୱିମୋକ୍ଖୋ, ୱଣ୍ଣାଭିଭାୟତନେସୁ ତତିୟୱିମୋକ୍ଖୋ ଚ ଅଭିଭୱନପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାଭିଭାୟତନାନି

ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିମୋକ୍ଖେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଭିଭାଯତନାନି କଥିତାନି ; ସବ୍ବାନି ଚ ୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚାନି ଝାନାନି ୱିମୋକ୍ଖଦେସନାଯଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତଦେତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତି ଆଗତସ୍ସ ଅଭିଭାଯତନଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ ଅଭିଭାଯତନେସୁ ଅୱଚନତୋ ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ସବ୍ବୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସାଧାରଣୱଚନଭାୱତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ’’ତି ଇଦଂ କତ୍ଥଚିପି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି, ତସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ, ତେନ ଯଂ ଅଞ୍ଞହେତୁକଂ, ତଂ ତେନ ହେତୁନା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ଦେସନାୱିଲାସହେତୁକଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାଯ ଏୱ ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୨୨୩) ୱଚନଂ, ନ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ମଗ୍ଗିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀଯତା ଚ ତେସଂ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନଂ ୱିଯ ଅଭୂତତ୍ତା। ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱିଜ୍ଜମାନପରିଯାଯକଥାଭାୱତୋ। ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି ଏତେନେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ନ ନୀଲାଦି ଅଭିଭାଯତନାନି ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ଚେ? ତଂ ନ, ନୀଲାଦୀସୁ କତାଧିକାରାନଂ ନୀଲାଦିଭାୱସ୍ସେୱ ଅଭିଭୱନକାରଣତ୍ତା। ନ ହି ତେସଂ ପରିସୁଦ୍ଧାପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣାନଂ ପରିତ୍ତତା, ଅପ୍ପମାଣତା ୱା ଅଭିଭୱନକାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ନୀଲାଦିଭାୱୋ ଏୱାତି। ଏତେସୁ ଚ ପରିତ୍ତାଦିକସିଣରୂପେସୁ ଯଂ ଯଂ ଚରିତସ୍ସ ଇମାନି ଅଭିଭାଯତନାନି ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମେସୁ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନାତି ସକଲନୀଲୱଣ୍ଣନୀଲନିଦସ୍ସନନୀଲନିଭାସାନଂ ସାଧାରଣୱସେନ। ୱଣ୍ଣୱସେନାତି ସଭାୱୱଣ୍ଣୱସେନ। ନିଦସ୍ସନୱସେନାତି ପସ୍ସିତବ୍ବତାୱସେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ଗହେତବ୍ବତାୱସେନ। ଓଭାସୱସେନାତି ସପ୍ପଭାସତାଯ ଅୱଭାସନୱସେନ। ଉମାପୁପ୍ଫନ୍ତି ଅତସିପୁପ୍ଫଂ। ନୀଲମେୱ ହୋତି ୱଣ୍ଣସଙ୍କରାଭାୱତୋ। ବାରାଣସିସମ୍ଭୱନ୍ତି ବାରାଣସିଯଂ ସମୁଟ୍ଠିତଂ।

ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଇତୋ ବାହିରକସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣଂ ଅତିୱିହାରିତଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଭଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ ସକଲଂ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି, ତଥାଗତସ୍ସ ପନ ତାଦିସଂ ଭଯଂ ୱା ସାରଜ୍ଜଂ ୱା ନତ୍ଥୀତି ଅଭୀତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱ ଆନୀତାନି।

ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖୱଣ୍ଣନା

୧୭୪।ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱ ହେଟ୍ଠା ଅତ୍ଥତୋ ୱିଭତ୍ତତ୍ତା। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଘୋସୋପି ଭଯାୱହୋ ୱଚ୍ଚାଭିରତଭାୱତୋ, ତଥାଗତସ୍ସ ପନ ୱିମୋକ୍ଖେ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୋପି ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଭୀତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱ ଆନୀତାନି।

ଆନନ୍ଦଯାଚନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୭୮।ବୋଧୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ‘‘ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣପଟିୱେଧ’’ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସ ତଂମୂଲକତ୍ତା। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଭାୱନ୍ତି ‘‘ଆକଙ୍ଖମାନୋ ଆନନ୍ଦ ତଥାଗତୋ କପ୍ପଂ ୱା ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୬୬) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଭାୱଂ।

୧୭୯।ତମ୍ପି ଓଳାରିକନିମିତ୍ତଂ କତଂ ତସ୍ସ ମାରେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତଚେତସୋ ନ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖିତଂ।

୧୮୩।ଆଦିକେହୀତି ଏୱମାଦୀହି ମିତ୍ତାମଚ୍ଚସୁହଜ୍ଜାହି। ପିଯାଯିତବ୍ବତୋ ପିଯେହି। ମନୱଡ୍ଢନତୋ ମନାପେହି। ଜାତିଯାତି ଜାତିଅନୁରୂପଗମନେନ। ନାନାଭାୱୋ ୱିସୁଂଭାୱୋ ଅସମ୍ବନ୍ଧଭାୱୋ। ମରଣେନ ୱିନାଭାୱୋତି ଚୁତିଯା ତେନତ୍ତଭାୱେନ ଅପୁନରାୱତ୍ତନତୋ ୱିପ୍ପଯୋଗୋ। ଭୱେନ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋତି ଭୱନ୍ତରଗ୍ଗହଣେନ ପୁରିମାକାରତୋ ଅଞ୍ଞାକାରତା ‘‘କାମାୱଚରସତ୍ତୋ ରୂପାୱଚରୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା, ତତ୍ଥାପି ‘‘ମନୁସ୍ସୋ ଦେୱୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନାପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ। କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭାତି କୁତୋ କୁହିଂ କିସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତେ ‘‘ଯଂ ତଂ ଜାତଂ… ପେ… ମା ପଲୁଜ୍ଜୀ’’ତି ଲଦ୍ଧୁଂ ସକ୍କା। ନ ସକ୍କା ଏୱ ତାଦିସସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଏୱଂ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମଂ ତଥାଗତସ୍ସାପି ସରୀରଂ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ପଚ୍ଚାୱମିସ୍ସତୀ’’ତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି ସତିଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆଯୁସଙ୍ଖାରାନଂ ଓସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା, ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ପରିଯୋସାପିତତ୍ତା। ନ ହେତ୍ଥ ମାସଭଯତୋ ପରଂ ବୁଦ୍ଧୱେନେଯ୍ୟା ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି।

୧୮୪। ସାସନସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତି ନାମ ସସମ୍ଭାରେହି ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମେହି କେୱଲେହୀତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନେୱ କଥିତ’’ନ୍ତି ଲୋକିଯାହି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାହି ୱିନା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସମଧିଗମସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ।

ତତିଯଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନାଗାପଲୋକିତୱଣ୍ଣନା

୧୮୬।ନାଗାପଲୋକିତନ୍ତି ନାଗସ୍ସ ୱିଯ ଅପଲୋକିତଂ, ହତ୍ଥିନାଗସ୍ସ ଅପଲୋକନସଦିସଂ ଅପଲୋକନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆହଚ୍ଚାତି ଫୁସିତ୍ୱା। ଅଙ୍କୁସକଲଗ୍ଗାନି ୱିଯାତି ଅଙ୍କୁସକାନି ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଲଗ୍ଗାନି ଆସତ୍ତାନି ହୁତ୍ୱା ଠିତାନି। ଏକାବଦ୍ଧାନୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଏକତୋ ଆବଦ୍ଧାନି। ତସ୍ମାତି ଗୀୱଟ୍ଠୀନଂ ଏକଗ୍ଘନାନଂ ୱିଯ ଏକାବଦ୍ଧଭାୱେନ, ନ କେୱଲଂ ଗୀୱଟ୍ଠୀନଂଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବାନିପି ତାନି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଠପେତ୍ୱା ବାହୁସନ୍ଧିଆଦିକା ଦ୍ୱାଦସ ମହାସନ୍ଧିଯୋ, ଅଙ୍ଗୁଲିସନ୍ଧିଯୋ ଚ ଇତରସନ୍ଧୀସୁ ଏକାବଦ୍ଧାନି ହୁତ୍ୱା ଠିତାନି, ଯତୋ ନେସଂ ପକତିହତ୍ଥୀନଂ କୋଟିସହସ୍ସବଲପ୍ପମାଣଂ କାଯବଲଂ ହୋତି। ୱେସାଲିନଗରାଭିମୁଖଂ ଅକାସି କଣ୍ଟକପରିୱତ୍ତନେ ୱିଯ କପିଲନଗରାଭିମୁଖଂ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ତଂ ନାଗାପଲୋକିତଂ ନାମ ଜାତଂ? ତଦତ୍ଥାସଯଂ ଉପାଦାଯ। ଭଗୱା ହି ନାଗାପଲୋକିତୱସେନେୱ ଅପଲୋକେତୁକାମୋ ଜାତୋ, ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ପନସ୍ସ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ ପରିୱତ୍ତି, ତେନ ତଂ "ନାଗାପଲୋକିତଂ" ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି।

"ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମକଂ ଆନନ୍ଦ ତଥାଗତସ୍ସ ୱେସାଲିଯା ଦସ୍ସନ"ନ୍ତି ନଯିଦଂ ୱେସାଲିଯା ଅପଲୋକନସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ ଅନେକନ୍ତିକତ୍ତା, ଭୂତକଥନମତ୍ତଂ ପନେତଂ। ମଗ୍ଗସୋଧନୱସେନ ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଦେୱେତ୍ଥ ଅପଲୋକନକାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ "ନନୁ ଚା"ତିଆଦିମାହ। ତଂ ତଂ ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଛିମଦସ୍ସନମେୱ ଅନୁକ୍କମେନ କୁସିନାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତୁକାମତାଯ ତତୋ ତତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା। "ଅନଚ୍ଛରିଯତ୍ତା"ତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅନେକନ୍ତିକତ୍ତଂ ପରିହରତି, ତଯିଦଂ ସୋଧନମତ୍ତଂ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ଅୱିପରୀତଂ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପିଚା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଭଗୱା ସାପେକ୍ଖୋ ୱେସାଲିଂ ଅପଲୋକେସି, "ଇଦଂ ପନ ମେ ଗମନଂ ଅପୁନରାଗମନ"ନ୍ତି ଦସ୍ସନମୁଖେନ ବହୁଜନହିତାଯ ବହୁଜନସୁଖାଯ ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯ ଅପଲୋକେସି। ତେନାହ "ଅପିଚ ୱେସାଲିରାଜାନୋ"ତିଆଦି।

ଅନ୍ତକରୋତି ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସକସନ୍ତାନେ, ପରସନ୍ତାନେ ଚ ୱିନାସକରୋ ଅଭାୱକରୋ। ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁମଂସଚକ୍ଖୁସମନ୍ତଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତେହି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମା। ସୱାସନାନଂ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସାତିସଯଂ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ।

ଚତୁମହାପଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୮୭।ମହାଓକାସେତି ମହନ୍ତେ ଓକାସେ। ମହନ୍ତାନି ଧମ୍ମସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାପନଟ୍ଠାନାନି। ଯେସୁ ପତିଟ୍ଠାପିତୋ ଧମ୍ମୋ ନିଚ୍ଛୀଯତି ଅସନ୍ଦେହତୋ, କାନି ପନ ତାନି? ଆଗମନୱିସିଟ୍ଠାନି ସୁତ୍ତୋତରଣାଦୀନି। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ଅପଦିସନ୍ତୀତି ଅପଦେସା, "ସମ୍ମୁଖା ମେତଂ ଆୱୁସୋ ଭଗୱତୋ ସୁତ"ନ୍ତିଆଦିନା କେନଚି ଆଭତସ୍ସ "ଧମ୍ମୋ"ତି ୱିନିଚ୍ଛିନନେ କାରଣଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ତସ୍ସ ଯଥାଭତସ୍ସ ସୁତ୍ତୋତରଣାଦି ଏୱ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଚତ୍ତାରୋତି? ଯସ୍ମା ଧମ୍ମସ୍ସ ଦ୍ୱେ ସମ୍ପଦାଯା ସତ୍ଥା, ସାୱକା ଚ, ତେସୁ ଚ ସାୱକା ସଙ୍ଘଗଣପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ତିୱିଧା , ଏୱଂ "ତୁମ୍ହାକଂ ମଯା ଯଂ ଧମ୍ମୋ ପଟିଗ୍ଗହିତୋ"ତି ଅପଦିସିତବ୍ବାନଂ ଭେଦେନ ଚତ୍ତାରୋ। ତେନାହ "ସମ୍ମୁଖା ମେ ତଂ ଆୱୁସୋ ଭଗୱତୋ ସୁତ"ନ୍ତିଆଦି। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ନେତ୍ତିଯଂ "ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା ବୁଦ୍ଧାପଦେସୋ ସଙ୍ଘାପଦେସୋ ସମ୍ବହୁଲତ୍ଥେରାପଦେସୋ ଏକତ୍ଥେରାପଦେସୋ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା"ତି (ନେତ୍ତି। ୧୮) ବୁଦ୍ଧୋ ଅପଦେସୋ ଏତସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧାପଦେସୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ତେନାହ "ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ...ପେ... ମହାକାରଣାନୀ"ତି।

୧୮୮।ନେୱଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବନ୍ତି ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଗନ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ନାମ ସୱନନ୍ତି ଆହ "ନ ସୋତବ୍ବ"ନ୍ତି। ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାନୀତି ପଦାନି ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଚ, ଅତ୍ଥପଦାନି, ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେହୀତି ପଦାନି, ଅକ୍ଖରାଦୀନି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି। ପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପଦାନି, ସଙ୍କାସନାଦୀନି ଅତ୍ଥପଦାନି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂପନ "'ପଦସଙ୍ଖାତାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନୀ'ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନେୱ ୱୁତ୍ତାନୀ"ତି କେଚି, ତଂ ନ, ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି, ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି, ତେହି ବ୍ୟଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି, ଅତ୍ଥପଦାନୀତି ଉଭଯସଙ୍ଗହତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି ତେନାଭତସୁତ୍ତସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂ ପଦେସେ। ପାଳିଇ ୱୁତ୍ତାତି କେୱଲୋ ପାଳିଇଧମ୍ମୋ ପୱତ୍ତୋ। ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ପାଳିଇଯା ଅତ୍ଥୋ ପୱତ୍ତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଅନୁସନ୍ଧି କଥିତୋତି ଯଥାରଦ୍ଧଦେସନାଯ, ଉପରି ଦେସନାଯ ଚ ଅନୁସନ୍ଧାନଂ କଥିତଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ କଥିତୋ । ପୁବ୍ବାପରଂ କଥିତନ୍ତି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଅୱିରୁଜ୍ଝନଞ୍ଚେୱ ୱିସେସାଧାନଞ୍ଚ କଥିତଂ ପକାସିତଂ। ଏୱଂ ପାଳିଇଧମ୍ମାଦୀନି ସମ୍ମଦେୱ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଗହଣଂ ସାଧୁକଂ ଉଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ "ସୁଟ୍ଠୁ ଗହେତ୍ୱା"ତି। ସୁତ୍ତେ ଓତାରେତବ୍ବାନୀତି ଞାଣେନ ସୁତ୍ତେ ଓଗାହେତ୍ୱା ତାରେତବ୍ବାନି, ତଂ ପନ ଓଗାହେତ୍ୱା ତରଣଂ ତତ୍ଥ ଓତରଣଂ ଅନୁପ୍ପୱେସନଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ସୁତ୍ତେ ଓତାରେତବ୍ବାନୀ"ତି। ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱା ଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ "ୱିନଯେ ସଂସନ୍ଦେତବ୍ବାନୀ"ତି।

କିଂ ପନ ତଂ ସୁତ୍ତଂ, କୋ ୱା ୱିନଯୋତି ୱିଚାରଣାଯ ଆଚରିଯାନଂ ମତିଭେଦମୁଖେନ ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଏତ୍ଥ ଚା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିନଯୋତି

ୱିଭଙ୍ଗପାଠମାହ। ସୋ ହି ମାତିକାସଞ୍ଞିତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସୂଚନତୋ ‘‘ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ୱିୱିଧନଯତ୍ତା, ୱିସିଟ୍ଠନଯତ୍ତା ଚ ୱିନଯୋ, ଖନ୍ଧକପାଠୋ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତୱିନଯେସୁ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହମାନେସୁ ୱିନଯପିଟକମ୍ପି ନ ପରିଯାଦୀଯତି ପରିୱାରପାଠସ୍ସ ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ସୁତ୍ତନ୍ତାଭିଧମ୍ମପିଟକାନି ୱା ସୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥସୂଚନାଦିଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। ଏୱମ୍ପୀତି ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତାଭିଧମ୍ମପିଟକାନି ସୁତ୍ତଂ, ୱିନଯପିଟକଂ ୱିନଯୋ’’ତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତୱିନଯୱିଭାଗେ ୱୁଚ୍ଚମାନେପି। ନ ତାୱ ପରିଯାଦୀଯନ୍ତୀତି ନ ତାୱ ଅନୱସେସତୋ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, କସ୍ମାତି ଆହ ‘‘ଅସୁତ୍ତନାମକଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ‘‘ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇମଂ ନାମଂ ଅନାରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଗୀତମ୍ପି ଜାତକାଦିବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନ ତୀଣି ପିଟକାନି ନ ପରିଯାଦିଣ୍ଣାନୀତି। ସୁତ୍ତନିପାତୌଦାନୈତିୱୁତ୍ତକାଦୀନି ଦୀଘନିକାଯାଦଯୋ ୱିଯ ସୁତ୍ତନାମଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅସଙ୍ଗୀତାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେ ପନେତ୍ଥ ଜାତକାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ତାନିପି ଗହିତାନି। ବୁଦ୍ଧୱଂସଚରିଯାପିଟକାନଂ ପନେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ମଗ୍ଗିତବ୍ବଂ, କିଂ ୱା ତେନ ମଗ୍ଗନେନ? ସବ୍ବୋପାଯଂ ୱଣ୍ଣନାନଯୋ ଥେରୱାଦଂ ଦସ୍ସନମୁଖେନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଏୱାତି।

ଅତ୍ଥୀତି କିଂ ଅତ୍ଥି, ଅସୁତ୍ତନାମକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନତ୍ଥି ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ନିଦାନୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା) ଅମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତି ସାମଞ୍ଞୱିଧି, ୱିସେସୱିଧଯୋ ପରେ’’ତି। ତଂ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱିନଯୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯଂ ‘‘ନାଯମତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ’’ତି ପଟିସୋଧେତ୍ୱା। ୱିନେତି ଏତେନ କିଲେସେତି ୱିନଯୋ, କିଲେସୱିନଯନୂପାଯୋ, ସୋ ଏୱ ଚ ନଂ କରୋତୀତି କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିନଯୋ ପନ କାରଣ’’ନ୍ତି।

ଧମ୍ମେତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେ। ସରାଗାଯାତି ସରାଗଭାୱାଯ କାମରାଗଭୱରାଗପରିବ୍ରୂହନାଯ। ସଞ୍ଞୋଗାଯାତି ଭୱସଂଯୋଜନାଯ। ଆଚଯାଯାତି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ। ମହିଚ୍ଛତାଯାତି ମହିଚ୍ଛଭାୱାଯ। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯାତି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଭାୱାଯ। ସଙ୍ଗଣିକାଯାତି କିଲେସସଙ୍ଗଣଗଣସଙ୍ଗଣୱିହାରାଯ। କୋସଜ୍ଜାଯାତି କୁସୀତଭାୱାଯ। ଦୁବ୍ଭରତାଯାତି ଦୁପ୍ପୋସତାଯ। ୱିରାଗାଯାତି ସକଲୱଟ୍ଟତୋ ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ। ୱିସଞ୍ଞୋଗାଯାତି କାମଭୱାଦୀହି ୱିସଂଯୁଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ। ଅପଚଯାଯାତି ସବ୍ବସ୍ସାପି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅପଚଯନାଯ, ନିବ୍ବାନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯାତି ପଚ୍ଚଯପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିୱସେନ ସବ୍ବସୋ ଇଚ୍ଛାପଗମାଯ। ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯାତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧସନ୍ତୁଟ୍ଠିଭାୱାଯ। ପୱିୱେକାଯାତି ପୱିୱିତ୍ତଭାୱାଯ, କାଯୱିୱେକାଦିତଦଙ୍ଗୱିୱେକାଦିୱିୱେକସିଦ୍ଧିଯା। ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଯାତି କାଯିକସ୍ସ ଚେୱ, ଚେତସିକସ୍ସ ଚ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଗ୍ଗହଣତ୍ଥାଯ। ସୁଭରତାଯାତି ସୁଖପୋସନତ୍ଥାଯ। ଏୱଂ ଯୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଉଗ୍ଗହଣଧାରଣପରିପୁଚ୍ଛାମନସିକାରୱସେନ ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସରାଗାଦିଭାୱପରିୱଜ୍ଜନସ୍ସ କାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ୱିରାଗାଦିଭାୱାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ଏକଂସତୋ ଏସୋ ଧମ୍ମୋ। ଏସୋ ୱିନଯୋ, ସମ୍ମଦେୱ ଅପାଯାଦୀସୁ ଅପତନୱସେନ ଧାରଣତୋ, କିଲେସାନଂ ୱିନଯନତୋ, ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଓୱାଦାନୁସିଟ୍ଠିଭାୱତୋ ଏତଂ ସତ୍ଥୁସାସନନ୍ତି ଧାରେଯ୍ୟାସି ଜାନେଯ୍ୟାସି, ଅୱବୁଜ୍ଝେଯ୍ୟାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁସଚ୍ଚସ୍ସ ସୂଚନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ତେତି ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ’’ତି। ତେପିଟକଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ସଚ୍ଚୱିନିମୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି। ରାଗାଦିୱିନଯନକାରଣଂ ତଥାଗତେନ ସୁତ୍ତପଦେନ ପକାସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିନଯେତି ଏତସ୍ମିଂ ରାଗାଦିୱିନଯକାରଣେ’’ତି।

ସୁତ୍ତେ ଓସରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ପରିଯାପନ୍ନତାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ତପଟିପାଟିଯା କତ୍ଥଚି ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି। ଛଲ୍ଲିଂ ଉଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅରୋଗସ୍ସ ମହତୋ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ତିଟ୍ଠତୋ ଉପକ୍କମେନ ଛଲ୍ଲିଯା ସକଲିକାଯ, ପପଟିକାଯ ୱା ଉଟ୍ଠପନଂ ୱିଯ ଅରୋଗସ୍ସ ସାସନଧମ୍ମସ୍ସ ତିଟ୍ଠତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତେନ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଛଲ୍ଲିସଦିସଂ ପୁବ୍ବାପରୱିରୁଦ୍ଧତାଦିଦୋସଂ ଉଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପରିଦୀପେତ୍ୱା, ତାଦିସାନି ପନ ଏକଂସତୋ ଗୁଳ୍ହୱେସ୍ସନ୍ତରାଦିପରିଯାପନ୍ନାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଗୁଳ୍ହୱେସ୍ସନ୍ତର…ପେ…ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି । ରାଗାଦିୱିନଯେତି ରାଗାଦୀନଂ ୱିନଯନତ୍ଥେ। ତଦାକାରତାଯ ନ ପଞ୍ଞାଯମାନାନି ନ ଦିସ୍ସମାନାନି ଛଡ୍ଡେତବ୍ବାନି ୱଜ୍ଜିତବ୍ବାନି ନ ଗହେତବ୍ବାନି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବୱାରେସୁ।

ଇମସ୍ମିଂପନ ଠାନେତି ଇମସ୍ମିଂ ମହାପଦେସନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠାନେ। ‘‘ସୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଅୱୁତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ପକିଣ୍ଣକକଥାଯ ମାତିକଂ ଉଦ୍ଦିସତି। ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ ପଞ୍ହୋ, ତସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ପଞ୍ହାବ୍ୟାକରଣାନି, ଅତ୍ଥସୂଚନାଦିଅତ୍ଥେନ ସୁତ୍ତଂ, ପାଠଇ, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଅନୁଲୋମେତି ଅନୁକୂଲେତୀତି ସୁତ୍ତାନୁଲୋମଂ, ମହାପଦେସୋ। ଆଚରିଯା ୱଦନ୍ତି ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତି ପାଠଇଂ ଏତେନାତି ଆଚରିଯୱାଦୋ ଅଟ୍ଠକଥା। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ମତି ଅଧିପ୍ପାଯୋତି ଅତ୍ତନୋମତି। ଧମ୍ମୱିନିଚ୍ଛଯେ ପତ୍ତେତି ଧମ୍ମେ ୱିନିଚ୍ଛିନିତବ୍ବେ ଉପଟ୍ଠିତେ। ଇମେତି ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା। ପମୀଯତି ଧମ୍ମୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନିଚ୍ଛୀଯତି ଏତେନାତି ପମାଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଯଂ ଏତ୍ଥ ସମେତୀ’’ତିଆଦି। ଇତରନ୍ତି ମହାପଦେସେସୁ ଅସମେନ୍ତଂ। ପୁନ ଇତରନ୍ତି ଅକପ୍ପିଯଂ ଅନୁଲୋମେନ୍ତଂ କପ୍ପିଯଂ ପଟିବାହନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

ଏକଂସେନେୱ ବ୍ୟାକାତବ୍ବୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବୋତି ଏକଂସବ୍ୟାକରଣୀଯୋ। ୱିଭଜ୍ଜାତି ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ଅୱଧାରଣାଦିଭେଦେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା। ପଟିପୁଚ୍ଛାତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା। ଠପନୀଯୋତି ତିଧାପି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯତ୍ତା ଠପନୀଯୋ ବ୍ୟାକରଣଂ ଅକତ୍ୱା ଠପେତବ୍ବୋ। ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପଞ୍ହେ

ଉତ୍ତରପଦାୱଧାରଣଂ ସନ୍ଧାୟ ''ଏକଂସେନେୱ ବ୍ୟାକାତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚତାୟ ଲେସସ୍ସାପି ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ। ପୁରିମପଦାୱଧାରଣେ ପନ ୱିଭଜ୍ଜବ୍ୟାକରଣୀୟତା ଚକ୍ଖୁସୋତେସୁ ୱିସେସତ୍ଥସାମଞ୍ଞତ୍ଥାନଂ ଅସାଧାରଣଭାୱତୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତେସଂ ସଦିସତାଚୋଦନା ପଟିପୁଚ୍ଛନମୁଖେନେୱ ବ୍ୟାକରଣୀୟା ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ, ଅନୁଞ୍ଞାତୱସେନ ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବତୋତି ଆହ ''ୟଥା ଚକ୍ଖୁ, ତଥା ସୋତଂ…ପେ… ଅୟଂ ପଟିପୁଚ୍ଛାବ୍ୟାକରଣୀୟୋ ପଞ୍ହୋ''ତି। ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ଜୀୱସରୀରାନଂ ଅନଞ୍ଞତାପଞ୍ହୋ। ୟସ୍ସ ୟେନ ଅନଞ୍ଞତାଚୋଦିତା, ସୋ ଏୱ ପରମତ୍ଥତୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ୱଞ୍ଝାତନୟସ୍ସ ମତ୍ତେୟ୍ୟତାକିତ୍ତନସଦିସୋତି ଅବ୍ୟାକାତବ୍ବତାୟ ଠପନୀୟୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣାନି ପମାଣଂ ତେନେୱ ନୟେନ ତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ବ୍ୟାକାତବ୍ବତୋ।

ୱିନୟମହାପଦେସୋ କପ୍ପିୟାନୁଲୋମୱିଧାନତୋ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ଅନୁଲୋମକପ୍ପିୟଂ ନାମ, ମହାପଦେସଭାୱେନ ପନ ତଂସଦିସତାୟ ସୁତ୍ତନ୍ତମହାପଦେସେସୁପି ''ଅନୁଲୋମକପ୍ପିୟ''ନ୍ତି ଅୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାୱୋହାରୋ। ୟଦିପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଗୱତା ପୱତ୍ତିତପକିଣ୍ଣକଦେସନାୱ ଅଟ୍ଠକଥା, ସା ପନ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ପଠମଂ ତୀଣି ପିଟକାନି ସଙ୍ଗାୟିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନୁରୂପେନେୱ ୱାଚନାମଗ୍ଗଂ ଆରୋପିତତ୍ତା ''ଆଚରିୟୱାଦୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଆଚରିୟା ୱଦନ୍ତି ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତି ପାଳିଂ ଏତେନାତି। ତେନାହ ''ଆଚରିୟୱାଦୋ ନାମ ଅଟ୍ଠକଥା''ତି। ତିସ୍ସୋ ସଙ୍ଗୀତିୟୋ ଆରୁଳ୍ହୋ ଏୱ ଚ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାଭୂତୋ କଥାମଗ୍ଗୋ ମହିନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପଂ ଆଭତୋ ପଚ୍ଛା ତମ୍ବପଣ୍ଣିୟେହି ମହାଥେରେହି ସୀହଳଭାସାୟ ଠପିତୋ ନିକାୟନ୍ତରଲଦ୍ଧିସଙ୍କରପରିହରଣତ୍ଥଂ। ଅତ୍ତନୋମତି ନାମ ଥେରୱାଦୋ। ନୟଗ୍ଗାହେନାତି ସୁତ୍ତାଦିତୋ ଲବ୍ଭମାନନୟଗ୍ଗହଣେନ। ଅନୁବୁଦ୍ଧିୟାତି ସୁତ୍ତାଦୀନିୟେୱ ଅନୁଗତବୁଦ୍ଧିୟା। ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ୟଥାଉପଟ୍ଠିତା ଅତ୍ଥା ଏୱ ତଥା ୱୁତ୍ତା। ସମେନ୍ତମେୱ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ୟଥା ସୁତ୍ତେନ ସଂସନ୍ଦତି, ଏୱଂ ମହାପଦେସତୋ ଅତ୍ଥା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି। ପମାଦପାଠୱସେନ ଆଚରିୟୱାଦସ୍ସ କଦାଚି ପାଳିୟା ଅସଂସନ୍ଦନାପି ସିୟା, ସୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଆଚରିୟୱାଦୋପି ସୁତ୍ତେନ ସମେନ୍ତୋୟେୱଗହେତବ୍ବୋ''ତି। ସବ୍ବଦୁବ୍ବଲା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୟଂ ପଟିଭାନଭାୱତୋ। ତଥା ଚ ସାପି ଗହେତବ୍ବା, କୀଦିସୀ? ସୁତ୍ତେନ ସମେନ୍ତା ୟେୱାତି ୟୋଜନା। ତାସୁତି ତୀସୁ ସଙ୍ଗୀତୀସୁ। ''ଆଗତମେୱ ପମାଣ''ନ୍ତି ଇମିନା ମହାକସ୍ସପାଦୀହି ସଙ୍ଗୀତମେୱ ''ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ସୁତ୍ତଭାୱମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ତଦତ୍ଥା ଏୱ ହି ତିସ୍ସୋ ସଙ୍ଗୀତିୟୋ। ତତ୍ଥାତି ଗାରୟ୍ହସୁତ୍ତେ। ନ ଚେୱ ସୁତ୍ତେ ଓସରନ୍ତି, ନ ଚ ୱିନୟେ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି ତସ୍ସ ଅସୁତ୍ତଭାୱତୋ ତେନ ''ଅନୁଲୋମକପ୍ପିୟଂ ସୁତ୍ତେନ ସମେନ୍ତମେୱ ଗହେତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଏୱତ୍ଥଂ ନିଗମନୱସେନ ନିଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ''ନ ଇତର''ନ୍ତି ୱଚନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗହିତାୱଧାରଣଫଲଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କମ୍ମାରପୁତ୍ତଚୁନ୍ଦୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୧୮୯।ସୂକରମଦ୍ଦୱନ୍ତି ୱନୱରାହସ୍ସ ମୁଦୁମଂସଂ। ୟସ୍ମା ଚୁନ୍ଦୋ ଅରିୟସାୱକୋ ସୋତାପନ୍ନୋ, ଅଞ୍ଞେ ଚ ଭଗୱତୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଆହାରଂ ପଟିୟାଦେନ୍ତା ଅନୱଜ୍ଜମେୱ ପଟିୟାଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ପୱତ୍ତମଂସ''ନ୍ତି। ତଂ କିରାତି ''ନାତିତରୁଣସ୍ସା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱିସେସଂ। ତଥା ହି ତଂ ''ମୁଦୁ ଚେୱ ସିନିଦ୍ଧଞ୍ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମୁଦୁମଂସଭାୱତୋ ହି ଅଭିସଙ୍ଖରଣୱିସେସେନ ଚ ''ମଦ୍ଦୱ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଓଜଂ ପକ୍ଖିପିଂସୁ ''ଅୟଂ ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଛିମକୋ ଆହାରୋ''ତି ପୁଞ୍ଞୱିସେସାପେକ୍ଖାୟ, ତଂ ପନ ତଥାପକ୍ଖିତ୍ତଦିବ୍ବୋଜତାୟ ଗରୁତରଂ ଜାତଂ।

ଅଞ୍ଞେ ୟଂ ଦୁଜ୍ଜୀରଂ, ତଂ ଅଜାନନ୍ତା ''କସ୍ସଚି ଅଦତ୍ୱା ୱିନାସିତ''ନ୍ତି ଉପୱଦେୟ୍ୟୁନ୍ତି ପରୂପୱାଦମୋଚନତ୍ଥଂ ଭଗୱା ''ନାହଂ ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ସୀହନାଦଂ ନଦତି।

୧୯୦। କଥଂ ପନାୟଂ ସୀହନାଦୋ ନନୁ ତଂ ଭଗୱତୋପି ସମ୍ମାପରିଣାମଂ ନ ଗତନ୍ତି? ନୟିଦଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ୟସ୍ମା ''ସମ୍ମଦେୱ ତଂ ଭଗୱତୋ ପରିଣାମଂ ଗତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ଅରହତି ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱିକାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଚ ୱିକାରସ୍ସ ମୁଦୁଭାୱଂ ଆପାଦିତତ୍ତା। ତେନାହ ''ନ ପନ ଭୁତ୍ତପ୍ପଚ୍ଚୟା''ତିଆଦି। ନ ହି ଭଗୱା, ଅଞ୍ଞେ ୱା ପନ ଖୀଣାସୱା ନୱୱେଦନୁପ୍ପାଦନୱସେନ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତମେୱ କତ୍ୱା ଆହାରସ୍ସ ଉପଭୁଞ୍ଜନତୋ। ୟଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ପାଳିୟଂ ''ଭତ୍ତଂ ଭୁତ୍ତାୱିସ୍ସ ଖରୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ? ତଂ ଭୋଜନୁତ୍ତରକାଲଂ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ''ନ ପନ ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା''ତି ୱୁତ୍ତୋ ୱାୟମତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ। କତୁପଚିତସ୍ସ ଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ବଲୱତିପି ରୋଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଗରୁସିନିଦ୍ଧଭୋଜନପ୍ପଚ୍ଚୟା ୱେଦନାନିଗ୍ଗହୋ ଜାତୋ, ତେନାହ ''ୟଦି ହୀ''ତିଆଦି। ପତ୍ଥିତଟ୍ଠାନେତି ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନେ, ଇଚ୍ଛା ଚସ୍ସ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିନେତବ୍ବୱେନେୟ୍ୟାପେକ୍ଖା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଗାଥାୟମ୍ପି ''ସୁତ''ନ୍ତି ଇମିନା ସୁତମତ୍ତଂ, ପରେସଂ ୱଚନମତ୍ତମେତଂ, ନ ପନ ଭୋଜନପ୍ପଚ୍ଚୟା ଆବାଧଂ ଫୁସି ଧୀରୋତି ଦସ୍ସେତି।

ପାନୀୟାହରଣୱଣ୍ଣନା

୧୯୧। ପସନ୍ନଭାୱେନ ଉଦକସ୍ସ ଅଚ୍ଛଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଅଚ୍ଛୋଦକାତି ପସନ୍ନୋଦକା’’ତି। ସାଦୁରସତ୍ତା ସାତତାତି ଆହ ‘‘ମଧୁରୋଦକା’’ତି। ତନୁକମେୱ ସଲିଲଂ ୱିସେସତୋ ସୀତଲଂ, ନ ବହଲନ୍ତି ଆହ ‘‘ତନୁସୀତଲସଲିଲା’’ତି। ନିକ୍କଦ୍ଦମାତି ସେତଭାୱସ୍ସ କାରଣମାହ। ପଙ୍କଚିକ୍ଖଲ୍ଲାଦିୱସେନ ହି ଉଦକସ୍ସ ୱିୱଣ୍ଣତା, ସଭାୱତୋ ପନ ତଂ ସେତୱଣ୍ଣଂ ଏୱାତି।

ପୁକ୍କୁସମଲ୍ଲପୁତ୍ତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୧୯୨।ଧୁରୱାତେତି ପଟିମୁଖୱାତେ। ଦୀଘପିଙ୍ଗଲୋତି ଦୀଘୋ ହୁତ୍ୱା ପିଙ୍ଗଲଚକ୍ଖୁକୋ। ପିଙ୍ଗଲକ୍ଖିକୋ ହି ସୋ ‘‘ଆଳାରୋ’’ତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ଏୱରୂପନ୍ତି ଦକ୍ଖତି କରିସ୍ସତି ଭୱିସ୍ସତୀତି ଇଦିସଂ। ଇଦିସେସୂତି ଯତ୍ର ଯଂଚାତି ଏୱରୂପନିପାତସଦ୍ଦଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେସୁ।

୧୯୩। ୱିଚରନ୍ତିୟୋ ମେଘଗବ୍ଭତୋ ନିଚ୍ଛରନ୍ତିୟୋ ୱିୟ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିଚ୍ଛରନ୍ତୀସୂତି ୱିଚରନ୍ତୀସୂ’’ତି। ନୱୱିଧାୟାତି ନୱପ୍ପକାରାୟ। ନୱସୁ ହି ପକାରେସୁ ଏକୱିଧାପି ଅସନି ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନତାୟ ‘‘ନୱୱିଧା’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦିସୀ ହି ଏସା ରୁଳ୍ହି ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖପଦିପି ସମଞ୍ଞା ୱିୟ। ଅସଞ୍ଞଂ କରୋତି, ୟୋ ତସ୍ସା ସଦ୍ଦେନ , ତେଜସା ଚ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ। ଏକଂ ଚକ୍କନ୍ତି ଏକଂ ମଣ୍ଡଲଂ। ସଙ୍ଖାରଂ ତୀରେନ୍ତୀ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ୱିୟ ଦସ୍ସେତୀତି ସତେରା। ଗଗ୍ଗରାୟମାନାତି ଗଗ୍ଗରାତିସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତୀ, ଅନୁରୱଦସ୍ସନଞ୍ହେତଂ। କପିସୀସାତି କପିସୀସାକାରୱତୀ। ମଚ୍ଛୱିଲୋଳିକାତି ଉଦକେ ପରିପ୍ଫନ୍ଦମାନମଚ୍ଛୋ ୱିୟ ୱିଲୁଳିତାକାରା। କୁକ୍କୁଟସଦିସାତି ପସାରିତପକ୍ଖକୁକ୍କୁଟାକାରା। ନଙ୍ଗଲସ୍ସ କସ୍ସନକାଲେ କସ୍ସକାନଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତବ୍ବଟ୍ଠାନେ ମଣିକା ହୋତି, ତଂ ଉପାଦାୟ ନଙ୍ଗଲଂ ‘‘ଦଣ୍ଡମଣିକା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସା ଦଣ୍ଡମଣିକାକାରା ଦଣ୍ଡମଣିକା। ତେନାହ ‘‘ନଙ୍ଗଲସଦିସା’’ତି। ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେପି ସଜୋତିଭୂତତାୟ ଉଦକେନ ଅତେମେତବ୍ବତୋ ମହାସନି ‘‘ସୁକ୍ଖାସନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ପତିତଟ୍ଠାନଂ ସମୁଗ୍ଘାଟେତୀ’’ତି।

ଭୁସାଗାରକେତି ଭୁସମୟେ ଅଗାରକେ। ତତ୍ଥ କିର ମହନ୍ତଂ ପଲାଲପୁଞ୍ଜଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ପଲାଲଂ ନିକ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ସାଲାସଦିସଂ ପଞ୍ଜିତାନଂ ୱସନୟୋଗ୍ଗଟ୍ଠାନଂ କତଂ, ତଦା ଭଗୱା ତତ୍ଥ ୱସି, ତଂ ପନ ଖଲମଣ୍ଡଲଂ ସାଲାସଦିସନ୍ତି ଆହ ‘‘ଖଲସାଲାୟ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥାତି ହେତୁମ୍ହି ଭୁମ୍ମୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତସ୍ମିଂ କାରଣେ’’ତି, ଅସନିପାତେନ ଛନ୍ନଂ ଜନାନଂ ହତକାରଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ତ୍ୱଂ ଭନ୍ତେତି ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ।

୧୯୪। ସିଙ୍ଗୀ ନାମ କିର ଉତ୍ତମଂ ଅତିୱିୟ ପଭସ୍ସରଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଛୱିୱଣ୍ଣୋଭାସଂ ଦେୱଲୋକତୋ ଆଗତସୁୱଣ୍ଣଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ସିଙ୍ଗୀସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣ’’ନ୍ତି। ‘‘କିଂ ପନ ଥେରୋ ତଂ ଗଣ୍ହି’’ତି ସୟମେୱ ପୁଚ୍ଛଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତେନେୱ କାରଣେନାତି ଉପଟ୍ଠାକଟ୍ଠାନସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତି, ପରେସଂ ୱଚନୋକାସପଚ୍ଛେଦନଂ, ତେନ ୱତ୍ଥେନ ସତ୍ଥୁ ପୂଜନଂ, ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁୱତ୍ତନନ୍ତି ଇମିନା ତେନେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଚତୁବ୍ବିଧେନ କାରଣେନ।

୧୯୫। ଥେରୋ ଚ ତାୱଦେୱ ତଂ ସିଙ୍ଗୀୱଣ୍ଣଂ ମଟ୍ଟଦୁସ୍ସଂ ଭଗୱତୋ ଉପନାମେସି ‘‘ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହତୁ ମେ ଭନ୍ତେ ଭଗୱା ଇମଂ ମଟ୍ଟଦୁସ୍ସଂ, ତଂ ମମସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟା’’ତି। ପଟିଗ୍ଗହେସି ଭଗୱା, ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱାୱ ନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜି । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗୱାପି ତତୋ ଏକଂ ନିୱାସେସି, ଏକଂ ପାରୁପୀ’’ତି। ତାୱଦେୱ କିର ତଂ ଭିକ୍ଖୂ ଓୱଟ୍ଟିକରଣମତ୍ତେନ ତୁନ୍ନକମ୍ମଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଉପନେସୁଂ, ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ଉପନାମେସି। ହତଚ୍ଚିକଂ ୱିୟାତି ପଟିହତପ୍ପଭଂ, ୱିୟ-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତଂ। ଭଗୱତୋ ହି ସରୀରପ୍ପଭାହି ଅଭିଭୁୟ୍ୟମାନା ତସ୍ସ ୱତ୍ଥଯୁଗସ୍ସ ପଭସ୍ସରତା ନାହୋସି। ଅନ୍ତନ୍ତେନେୱାତି ଅନ୍ତୋ ଅନ୍ତୋ ଏୱ, ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ବହିଘନସ୍ସ ପଭା ନତ୍ଥୀ’’ତି।

‘‘ପସନ୍ନରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି ଏତେନେତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ନ ସୋ ରୋଗୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ। ଦ୍ୱୀସୁ କାଲେସୁ ଏୱଂ ହୋତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନିବ୍ବାନଧାତୂନଂ ସମଧିଗମସମୟଭାୱତୋ। ଉପୱତ୍ତନେ ଅନ୍ତରେନ ଯମକସାଲାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି।

୧୯୬।ସଙ୍ଖସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣମେୱ ଅହୋସି ଅତିୱିୟ ପରିସୁଦ୍ଧାୟ ପଭସ୍ସରାୟ ଏକଗ୍ଘନାୟ ଭଗୱତୋ ସରୀରପ୍ପଭାୟ ନିରନ୍ତରଂ ଅଭିଭୂତତ୍ତା।

ଧମ୍ମେତି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମେ। ପୱତ୍ତାତି ପାୱଚନଭାୱେନ ଦେସେତା। ପୁରତୋୱ ନିସୀଦି ୱାଦପ୍ପଟିକରଣଭାୱତୋ।

୧୯୭।ଦାନାନିସଂସସଙ୍ଖାତାଲାଭାତି ୱଣ୍ଣଦାନବଲଦାନାଦିଭେଦା ଦାନସ୍ସ ଆନିସଂସସଞ୍ଞିତା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା, ସମ୍ପରାୟିକା ଚ ଲାଭା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତେ ଅଲାଭାତି ତେ ସବ୍ବେ ତୁୟ୍ହଂ ଅଲାଭା, ଲାଭା ଏୱ ନ ହୋନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତେ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଭୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା।

ସମ୍ପରେତବ୍ବତୋ ପେଚ୍ଚ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ‘‘ସମ୍ପରାଯୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ପରଲୋକେ ଭଓା ସମ୍ପରାଯିକା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା ଚ ସମ୍ପରାଯିକା ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକା। ଦାନାନିସଂସସଙ୍ଖାତା ଲାଭାତି ଦାନାନିସଂସଭୂତା ଲାଭା। ସବ୍ବଥା ସମମେଓ ହୁତ୍ୱା ସମଂ ଫଲଂ ଏତେସଂ ନ ଏକଦେସେନାତି ସମସମଫଲା। ପିଣ୍ଡପାତାତି ତବ୍ବିସଯଂ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞମାହ।

ଯଦି ଖେତ୍ତଓସେନ ନେସଂ ସମଫଲତା ଅଧିପ୍ପେତା, ସତିପି ଏକସନ୍ତାନଭାଓେ ପୁଥୁଜ୍ଜନଅରହନ୍ତଭାଓସିଦ୍ଧଂ ନନୁ ତେସଂ ଖେତ୍ତଂ ଓିସିଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନନୁ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ପରିନିବ୍ବାନସମତାଯାତି କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନଭାଓେନ ପରିନିବ୍ବାନସମତାଯ। ‘‘ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତୋ’’ତି ଏତେନ ଯଥା ପଣୀତପିଣ୍ଡପାତପରିଭୋଗୁପତ୍ଥମ୍ଭିତରୂପକାଯସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ଧମ୍ମକାଯୋ ସୁଖେନେଓ କିଲେସେ ପରିଚ୍ଚଜି, ଭୋଜନସପ୍ପାଯସଂସିଦ୍ଧିଯା ଏଓଂ ସୁଖେନେଓ ଖନ୍ଧେ ପରିଚ୍ଚଜୀତି ଏଓଂ କିଲେସପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସ, ଖନ୍ଧପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସ ଚ ସୁଖସିଦ୍ଧିନିମିତ୍ତତାଯ ଉଭିନ୍ନଂ ପିଣ୍ଡପାତାନଂ ସମଫଲତା ଜୋତିତା। ‘‘ପିଣ୍ଡପାତସୀସେନ ଚ ପିଣ୍ଡପାତଦାନଂ ଜୋତିତ’’ନ୍ତି ଓୁତ୍ତୋ ଓାଯମତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ସୁଜାତାଯ ‘‘ଇମଂ ଆହାରଂ ନିସ୍ସାଯ ମଯ୍ହଂ ଦେଓତାଯ ଓଣ୍ଣସୁଖବଲାଦିଗୁଣା ସମ୍ପଦେଓ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଉଳାରୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ତଦା ଅହୋସି, ଏଓଂ ଚୁନ୍ଦସ୍ସପି କମ୍ମାରପୁତ୍ତସ୍ସ ‘‘ଇମଂ ଆହାରଂ ନିସ୍ସାଯ ଭଗଓତୋ ଓଣ୍ଣସୁଖବଲାଦିଗୁଣା ସମ୍ପଦେଓ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଉଳାରୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋତି ଏଓମ୍ପି ନେସଂ ଉଭିନ୍ନଂ ସମଫଲତା ଓେଦିତବ୍ବା। ସତିପି ଚତୁଓୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସମାପତ୍ତୀନଂ ଦେଓସିକଂ ଓଳଞ୍ଜନସମାପତ୍ତିଭାଓେ ଯଥା ପନ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନଦିଓସେ ଅଭିନଓଓିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତୋ ରୂପସତ୍ତକାଦି (ଓିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨।୭୦୭ ଓିତ୍ଥାରୋ) ଓସେନ ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ସନ୍ନେତ୍ୱା ମହାଓିପସ୍ସନାମୁଖେନ ତା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜି, ଏଓଂ ପରିନିବ୍ବାନଦିଓସେପି ସବ୍ବା ତା ସମାପଜ୍ଜୀତି ଏଓଂ ସମାପତ୍ତିସମତାଯପି ତେସଂ ସମଫଲତା। ଚୁନ୍ଦସ୍ସ ତାଓ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଉଳାରତରଂ ହୋତୁ ଭଗଓତୋ ଦିନ୍ନଭାଓେନ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତାଭାଓତୋ, ସୁଜାତାଯ ପନ କଥଂ ଦେଓତାଯ ଦିନ୍ନନ୍ତି? ଏଓଂସଞ୍ଞିଭାଓତୋତି ଆହ ‘‘ସୁଜାତା ଚା’’ତିଆଦି। ଅପରଭାଗେତି ଅଭିସମ୍ବୋଧିତୋ ଅପରଭାଗେ। ପୁନ ଅପରଭାଗେତି ପରିନିବ୍ବାନତୋ ପରତୋ। ଧମ୍ମସୀସନ୍ତି ଧମ୍ମାନଂ ମତ୍ଥକଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ। ମେ ଗହିତନ୍ତି ମମ ଓସେନ ଗହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ମଯ୍ହଂ କିରା’’ତିଆଦି।

ଅଧିପତିଭାଓୋ ଆଧିପତେଯ୍ୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ଜେଟ୍ଠଭାଓସଂଓତ୍ତନିଯକ’’ନ୍ତି।

ସଂଓରେତି ସୀଲସଂଓରେ। ଓେରନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିପଞ୍ଚଓିଧଂ ଓେରଂ। ତଞ୍ହି ଓେରିଧମ୍ମଭାଓତୋ, ଓେରହେତୁତାଯ ଚ ‘‘ଓେର’’ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। କୋସଲ୍ଲଂ ଓୁଚ୍ଚତି ଞାଣଂ, ତେନ ଯୁତ୍ତୋ କୁସଲୋତି ଆହ ‘‘କୁସଲୋ ପନ ଞାଣସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି। ଞାଣସମ୍ପଦା ନାମ ଞାଣପାରିପୂରୀ, ସା ଚ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଓସେନ ଓେଦିତବ୍ବା, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ ଚ ନିରଓସେସତୋ କିଲେସେ ପଜହତୀତି ଆହ ‘‘ଅରିଯମଗ୍ଗେନ…ପେ… ଜହାତୀ’’ତି। ଇମଂ ପାପକଂ ଜହିତ୍ୱାତି ଦାନେନ ତାଓ ଲୋଭମଚ୍ଛରିଯାଦିପାପକଂ, ସୀଲେନ ପାଣାତିପାତାଦିପାପକଂ ଜହିତ୍ୱା ତଦଙ୍ଗଓସେନ ପହାଯ ତତୋ ସମଥଓିପସ୍ସନାଧମ୍ମେହି ଓିକ୍ଖମ୍ଭନଓସେନ, ତତୋ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ସମୁଚ୍ଛେଦଓସେନ ଅନଓସେସଂ ପାପକଂ ପହାଯ। ତଥା ପହୀନତ୍ତା ଏଓ ରାଗାଦୀନଂ ଖଯା କିଲେସନିବ୍ବାନେନ ସବ୍ବସୋ କିଲେସଓୂପସମେନ ନିବ୍ବୁତୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋତି ସୌପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ଦେସନାଯ କୂଟଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଇତି ଚୁନ୍ଦସ୍ସ…ପେ… ସମ୍ପସ୍ସମାନୋ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀ’’ତି।

ଚତୁତ୍ଥଭାଣଓାରଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଯମକସାଲଓଣ୍ଣନା

୧୯୮।ଏଓଂତଂ କୁସିନାରାଯଂ ହୋତୀତି ଯଥା ଅନୁରାଧପୁରସ୍ସ ଥୂପାରାମୋ ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମଦିସାଯଂ, ଏଓଂ ତଂ ଉଯ୍ୟାନଂ କୁସିନାରାଯ ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମଦିସାଯଂ ହୋତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ନଗରଂ ପଓିସିତୁକାମା ଉଯ୍ୟାନତୋ ଉପେଚ୍ଚ ଓତ୍ତନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ‘‘ଉପଓତ୍ତନ’’ନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି, ତଂ ସାଲପନ୍ତିଭାଓେନ ଠିତଂ ସାଲଓନଂ। ଅନ୍ତରେନାତି ଓେମଜ୍ଝେ। ତସ୍ସ କିର ମଞ୍ଚକସ୍ସାତି ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞପିଯମାନସ୍ସ ତସ୍ସ ମଞ୍ଚକସ୍ସ। ତତ୍ରାପି…ପେ… ଏକୋ ପାଦଭାଗସ୍ସ, ତସ୍ମା ‘‘ଅନ୍ତରେନ ଯମକସାଲାନ’’ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ। ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଆସତ୍ତଓିଟପସାଖତାଯ ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଓିଯ। ‘‘ଠିତସାଖା’’ତିପି ଓୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ। ଯଂ ପନ ପାଳିଯଂ ‘‘ଉତ୍ତରସୀସକଂ ମଞ୍ଚକଂ ପଞ୍ଞପେହୀ’’ତି ଓୁତ୍ତଂ, ତଂ ପଚ୍ଛିମଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଆଗତାନଂ ଦେଓତାନଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଯୋଗ୍ୟତାଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ‘‘ଉତ୍ତରଦିସାଓିଲୋକନମୁଖଂ ପୁବ୍ବଦିସାସୀସକଂ କତ୍ୱା ମଞ୍ଚକଂ ପଞ୍ଞପେହୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଓଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ।

ଏତେ ନାଗାନମୁତ୍ତମାତି ଏତେ ଗୋତ୍ତତୋ ଗୋଚରିଆଦିନାମକା ହତ୍ଥିନାଗେସୁ ବଲେନ ସେଟ୍ଠତମା। ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୮) ପନ କେଚି ହତ୍ଥିନୋ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଆଗତା, ସୋ ପନ ନେସଂ ନାମମତ୍ତକତୋ ଭେଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପରିଭୁତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ…ପେ… ପରିକ୍ଖୟଂ ଗତଂ, ‘‘ନ ପନ ପରିଭୁତ୍ତଓ୍ୱଜଯା’’ତି ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନେଓ୍ୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଙ୍ଗଓ୍ୱାରେତି ଉମିଯଂ। କଟୋକାସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଓ୍ୱସେନ ଯଥାସମ୍ମୁଟ୍ଠିତୋ ରୋଗୋ ଆରୋଗ୍ୟଂ ଅଭିମଦ୍ଦତୀତି କତ୍ୱା ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଓ୍ୱିଯା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଭଗଓ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନ କପ୍ପଂ, କପ୍ପାଓ୍ୱସେସଂ ଓ୍ୱା ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଏଓ୍ୱ, ତତ୍ତକଂ କାଲଂ ଠାନେ ପଯୋଜନାଭାଓ୍ୱତୋ ଆଯୁସଙ୍ଖାରେ ଓସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ତାଦିସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଓକାସଂ ଅଦାସି, ତସ୍ମା ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଓ୍ୱିଯା’’ତିପି ଓ୍ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତିଯେଓ୍ୱ।

କୁସଲଂ କାତଙ୍ଗଂ ମଞ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି ‘‘ଏଓ୍ୱଂ ମହପ୍ଫଲଂ, ଏଓ୍ୱଂ ମହାନିସଂସଂ, ମହାନୁଭାଓ୍ୱଞ୍ଚ ତଂ କୁସଲ’’ନ୍ତି।

ଏକସ୍ସାପି ସତ୍ତସ୍ସ ଓ୍ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖୂପସମୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଗରୁତରୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି ଅତିଦୁଲ୍ଲଭଭାଓ୍ୱତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଅପରମ୍ପି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ମାଗଣ୍ଡିଯସୁତ୍ତେନ (ସୁ। ନି। ୮୪୧) ଦୀପେତବ୍ବୋ।

ତତିଯଂ ପନ କାରଣଂ ସତ୍ତାନଂ ଉସ୍ସଜ୍ଜନକଅନତ୍ଥପରିହରଣନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁନ ‘‘ଅପରମ୍ପି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ସୀହସେଯ୍ୟନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ସଯନଂ ସେଯ୍ୟା, ସୀହସ୍ସ ଓ୍ୱିଯ ସେଯ୍ୟା ସୀହସେଯ୍ୟା, ତଂ ସୀହସେଯ୍ୟଂ। ଅଥ ଓ୍ୱା ସୀହସେଯ୍ୟନ୍ତି ସେଟ୍ଠସେଯ୍ୟଂ, ଯଦିଦଂ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି।

‘‘ଓ୍ୱାମେନ ପସ୍ସେନ ସେନ୍ତୀ’’ତି ଏଓ୍ୱଂ ଵୁତ୍ତା କାମଭୋଗିସେଯ୍ୟା,ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନ ସଯାନୋ ନାମ ନତ୍ଥି ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥସ୍ସ ସରୀରଗ୍ଗହଣାଦିଯୋଗକ୍ଖମତୋ, ପୁରିସଓ୍ୱସେନ ଚେତଂ ଵୁତ୍ତଂ।

ଏକେନପସ୍ସେନ ସଯିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିତୋ।

ଅଯଂ ସୀହସେଯ୍ୟାତି ଅଯଂ ଏଓ୍ୱଂ ଵୁତ୍ତା ସୀହସେଯ୍ୟା। ‘‘ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତା’’ତି ଇମିନା ସୀହସ୍ସ ଅଭୀରୁଭାଓ୍ୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଭୀରୁକା ହି ସେସମିଗା ଅତ୍ତନୋ ଆସଯଂ ପଓ୍ୱିସିତ୍ୱା ସନ୍ତାସପୁବ୍ବକଂ ଯଥା ତଥା ସଯନ୍ତି, ସୀହୋ ପନ ଅଭୀରୁଭାଓ୍ୱତୋ ସତୋକାରୀ ଭିକ୍ଖୁ ଓ୍ୱିଯ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠାପେତ୍ୱାଓ୍ୱ ସଯତି। ତେନାହ ‘‘ପୁରିମପାଦେ’’ତିଆଦି। ଦକ୍ଖିଣେ ପୁରିମପାଦେ ଓ୍ୱାମସ୍ସ ପୁରିମପାଦସ୍ସ ଠପନଓ୍ୱସେନ ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା। ପଚ୍ଛିମପାଦେତି ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଛିମପାଦେ। ଵୁତ୍ତନଯେନେଓ୍ୱ ଇଧାପି ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ପାଦଟ୍ଠପନଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଠିତୋକାସସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଅଭୀରୁଭାଓ୍ୱେନେଓ୍ୱ। ‘‘ସୀସଂ ପନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତା ସୀହକିରିଯା ଅନୁତ୍ରାସପବୁଜ୍ଝନଂ ଓ୍ୱିଯ ଅଭୀରୁଭାଓ୍ୱସିଦ୍ଧା ଧମ୍ମତାଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା। ସୀହଓ୍ୱିଜମ୍ଭିତଓ୍ୱିଜମ୍ଭନଂ ଅତିଓ୍ୱେଲଂ ଏକାକାରେନ ଠପିତାନଂ ସରୀରାଓ୍ୱଯଓ୍ୱାନଂ ଗମନାଦିକିରିଯାସୁ ଯୋଗ୍ୟଭାଓ୍ୱାପାଦନତ୍ଥଂ। ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦନଦନଂ ଅପ୍ପେସକ୍ଖମିଗଜାତପରିହରଣତ୍ଥଂ।

ସେତି ଅବ୍ୟାଓ୍ୱଟଭାଓ୍ୱେନ ପଓ୍ୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ସେଯ୍ୟା, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେଓ୍ୱ ସେଯ୍ୟା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସେଯ୍ୟା। କିଂ ପନ ତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନ୍ତି? ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ, ତତୋ ହି ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଓ୍ୱିପସ୍ସନଂ ଓ୍ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଭଗଓ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ତଥାଗତୋ ଜାତୋତି। ‘‘ତଯିଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ, ନ ସେଯ୍ୟା, ତଥାପି ଯସ୍ମା ‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନା ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସମନନ୍ତରା ଭଗଓ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯୀ’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୯) ଓ୍ୱକ୍ଖତି, ତସ୍ମା ଲୋକିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତି ଏଓ୍ୱ ତଥାଗତସେଯ୍ୟା’’ତି କେଚି, ଏଓ୍ୱଂ ସତି ପରିନିବ୍ବାନକାଲିକାଓ୍ୱ ତଥାଗତସେଯ୍ୟାତି ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ଭଗଓ୍ୱା ଲୋକିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନବହୁଲୋ ଓ୍ୱିହାସି। ଅଗ୍ଗଫଲଓ୍ୱସେନ ପଓ୍ୱତ୍ତଂ ପନେତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ସତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦୁପଗମନଲକ୍ଖଣା ସେଯ୍ୟା ଭଓ୍ୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଓ୍ୱସେନ ହୋତି, ସା ଚ ନେସଂ ପଠମଜାତିସମନ୍ୱଯା ଯେଭୁଯ୍ୟଓ୍ୱୁତ୍ତିକା, ଏଓ୍ୱଂ ଭଗଓ୍ୱତୋ ଅରିଯଜାତିସମନ୍ୱଯଂ ଯେଭୁଯ୍ୟଓ୍ୱୁତ୍ତିକଂ ଅଗ୍ଗଫଲଭୂତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ‘‘ତଥାଗତସେଯ୍ୟା’’ତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୀହସେଯ୍ୟା ନାମ ସେଟ୍ଠସେଯ୍ୟାତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତମସେଯ୍ୟା’’ତି।

ନତ୍ଥି ଏତିସ୍ସା ଉଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅନୁଟ୍ଠାନା, ସେଯ୍ୟା, ତଂ ଅନୁଟ୍ଠାନସେଯ୍ୟଂ। ‘‘ଇତୋ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି ମନସିକାରସ୍ସ ଅଭାଓ୍ୱତୋ ‘‘ଉଟ୍ଠାନସଞ୍ଞଂ ମନସି କରିତ୍ୱା’’ତି ନ ଵୁତ୍ତଂ।ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅନୁଟ୍ଠାନସେଯ୍ୟୁପଗମନେ। କାଯଓ୍ୱସେନ ଅନୁଟ୍ଠାନଂ, ନ ଚିତ୍ତଓ୍ୱସେନ, ଚିତ୍ତଓ୍ୱସେନ ଚ ଅନୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନିଦ୍ଦୁପଗମନନ୍ତି ତଦଭାଓ୍ୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିଦ୍ଦାଓ୍ୱସେନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଭଓ୍ୱଙ୍ଗସ୍ସାତି ନିଦ୍ଦୁପଗମନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଭଓ୍ୱଙ୍ଗସ୍ସ।

ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲାତି ସବ୍ବତ୍ଥକମେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିକସନଓ୍ୱସେନ ଫୁଲ୍ଲା, ନ ଏକଦେସଓ୍ୱିକସନଓ୍ୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବେ ସମନ୍ତତୋ ପୁପ୍ଫିତା’’ତି। ଏକଚ୍ଛନ୍ନାତି ସମ୍ଫୁଲ୍ଲପୁପ୍ଫେହି ଏକାକାରେନ ସବ୍ବତ୍ଥେଓ୍ୱ ଛାଦିତା। ଉଲ୍ଲୋକପଦୁମାନୀତି ହେଟ୍ଠା ଓଲୋକେନ୍ତାନି ଓ୍ୱିଯ ତିଟ୍ଠନପଦୁମାନି। ମୋରପିଞ୍ଛକଲାପୋ ଓ୍ୱିଯ

ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣପୁପ୍ଫସଞ୍ଛାଦିତତ୍ତା।

ନନ୍ଦପୋକ୍ଖରଣୀସମ୍ପତ୍ତାନୀତି ନନ୍ଦପୋକ୍ଖରଣୀତୀରସମ୍ପତ୍ତାନି। ମହାତୁମ୍ବମତ୍ତନ୍ତି ଆଳ୍ହକମତ୍ତଂ। ପୱିଟ୍ଠାନୀତି ଖିତ୍ତାନି। ସରୀରମେୱ ଓକିରନ୍ତୀତି ସରୀରମେୱ ଅଜ୍ଝୋକିରନ୍ତି।

ଦେୱତାନଂଉପକପ୍ପନଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣାନୀତି ସଟ୍ଠିପି ପଞ୍ଞାସମ୍ପି ଯୋଜନାନି ୱାଯନକସେତୱଣ୍ଣଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣାନି। ଦିବ୍ବଗନ୍ଧଜାଲଚୁଣ୍ଣାନୀତି ଦିବ୍ବଗନ୍ଧଦିବ୍ବଚୁଣ୍ଣାନି। ହରିତାଲଅଞ୍ଜନଚୁଣ୍ଣାଦୀନିପି ଦିବ୍ବାନି ପରମସୁଗନ୍ଧାନି ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତେନେୱାହ ‘‘ସବ୍ବଦିବ୍ବଗନ୍ଧୱାସୱିକତିଯୋ’’ତି।

ଏକଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ୱଜ୍ଜନ୍ତି ମହାଭିନିକ୍ଖମନକାଲେ ୱିଯ।

ତାତି ଦେୱତା। ଗଚ୍ଛମାନା ୱାତି ମାଲଂ ରଚନ୍ତିଯୋ ଏୱ। ଅପରିନିଟ୍ଠିତା ୱାତି ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ପରିଯୋସିତା ଏୱ। ହତ୍ଥେନ ହତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥେନ ପରସ୍ସ ହତ୍ଥଂ। ଗୀୱାଯ ଗୀୱନ୍ତି କଣ୍ଠଗାହୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଗୀୱାଯ ପରସ୍ସ ଗୀୱଂ। ଗହେତ୍ୱାତି ଆମସିତ୍ୱା। ମହାଯସୋ ମହାଯସୋତି ଆମେଡିତୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲାପୱଚନଂ।

୧୯୯।ମହନ୍ତଂ ଉସ୍ସାହନ୍ତି ତଥାଗତସ୍ସ ପୂଜାସକ୍କାରୱସେନ ପୱତ୍ତିଯମାନଂ ମହନ୍ତଂ ଉସ୍ସାହଂ ଦିସ୍ୱା।

ସାଯେୱପନ ପଟିପଦାତି ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା ଏୱ। ଅନୁଚ୍ଛୱିକତ୍ତାତି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବସ୍ସ ନୱୱିଧଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁରୂପତ୍ତା।

ସୀଲନ୍ତି ଚାରିତ୍ତସୀଲମାହ। ଆଚାରପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଚାରିତ୍ତସୀଲଂ। ଯାୱ ଗୋତ୍ରଭୁତୋତି ଯାୱ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ, ତାୱ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା ସମଥୱିପସ୍ସନା ସମ୍ମାପଟିପଦା। ଇଦାନି ତଂ ସମ୍ମାପଟିପଦଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ, ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜିନକାଳଅସ୍ସୁତ୍ତନ୍ତି ଜିନମହାୱତ୍ଥୁକିନା ଠପିତଂ ୱଜ୍ଜେତବ୍ବଗହେତବ୍ବଧମ୍ମସନ୍ଦସ୍ସନକାଳଅସ୍ସୁତ୍ତଂ ସିକ୍ଖାପଦମରିଯାଦଂ, ଉପାସକୋପାସିକାୱାରେସୁ ‘‘ଗନ୍ଧପୂଜଂ ମାଲାପୂଜଂ କରୋତୀ’’ତି ୱଚନଂ ଚାରିତ୍ତସୀଲପକ୍ଖେ ଠପେତ୍ୱା କରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀନମ୍ପି ତଥାକରଣଂ ଅନୁଞ୍ଞାତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଯଞ୍ହୀତି ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

ଉପୱାଣତ୍ଥେରୱଣ୍ଣନା

୨୦୦।ଅପନେସୀତି ଠିତପ୍ପଦେସତୋ ଯଥା ଅପଗଚ୍ଛତି, ଏୱମକାସି, ନ ପନ ନିବ୍ଭଚ୍ଛି। ତେନାହ ‘‘ଆନନ୍ଦୋ’’ତିଆଦି। ୱୁତ୍ତସଦିସା ୱାତି ସମଚିତ୍ତପରିଯାଯଦେସନାଯଂ (ଅ। ନି। ୨।୩୭) ୱୁତ୍ତସଦିସା ଏୱ। ଆୱାରେନ୍ତୋତି ଛାଦେନ୍ତୋ।

ଯସ୍ମା କସ୍ସପସ୍ସବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚେତିଯେ ଆରକ୍ଖଦେୱତା ଅହୋସି, ତସ୍ମା ଥେରୋୱ ତେଜୁସ୍ସଦୋ, ନ ଅଞ୍ଞେ ଅରହନ୍ତୋତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା।

ଇଦାନି ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିପସ୍ସିମ୍ହି କିର ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ‘‘ଚାତୁମହାରାଜିକା ଦେୱତା’’ତି ଇଦଂ ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାଯେନ ଗହେତବ୍ବଂ ଭୁମ୍ମଦେୱତାଦୀନମ୍ପି ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା। ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ।

ତସ୍ସାତି କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଚେତିଯେ।

୨୦୧।ଅଧିୱାସେନ୍ତୀତି ରୋଚେନ୍ତି।

ଛିନ୍ନପାତୋ ୱିଯ ଛିନ୍ନପାତୋ, ତଂ ଛିନ୍ନପାତଂ, ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ଯଂ। ଆୱଟ୍ଟନ୍ତୀତି ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ୱଟ୍ଟନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ପତିତା, ତତୋ କତିପଯରତନଟ୍ଠାନଂ ୱଟ୍ଟନୱସେନେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନ ଯଥାପତିତମେୱ ଠାନଂ ୱଟ୍ଟନୱସେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଆୱଟ୍ଟନ୍ତିଯୋପତିତଟ୍ଠାନମେୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ୱିୱଟ୍ଟନ୍ତୀତି ଯତ୍ଥ ପତିତା, ତତୋ ୱିନିୱଟ୍ଟନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ପତିତଟ୍ଠାନତୋ ପରଭାଗଂ ୱଟ୍ଟମାନା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ପୁରତୋ ୱଟ୍ଟନଂ ଆୱଟ୍ଟନଂ, ଇତରଂ ତିୱିଧମ୍ପି ୱିୱଟ୍ଟନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେୱତା ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଉଦକଂ ୱିଯ ଓସୀଦନତୋ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥାତି ପକତିପଥୱିଯଂ। ଦେୱତା ଓସୀଦନ୍ତି ଧାତୂନଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମାଲଭାୱତୋ। ପଥୱିଯଂପଥୱିଂ ମାପେସୁନ୍ତି ପକତିପଥୱିଯଂ

ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ଧାରେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ପଥୱିଂ ମାପେସୁଂ।

କାମଂ ଦୋମନସ୍ସେ ଅସତିପି ଏକଚ୍ଚୋ ରାଗୋ ହୋତିଯେୱ, ରାଗେ ପନ ଅସତି ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ତଦେକଟ୍ଠଭାୱତୋତି ଆହ "ୱୀତରାଗାତି ପହୀନଦୋମନସ୍ସା"ତି। ସିଲାଥମ୍ଭସଦିସା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ନିବ୍ବିକାରତାଯ।

ଚତୁସଂୱେଜନୀଯଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

୨୦୨।ଅପାରଗଙ୍ଗାଯାତି ଗଙ୍ଗାଯ ଓରମ୍ଭାଗେ। "ସଙ୍ଖାରଛଡ୍ଡକସମ୍ମଜ୍ଜନିଯୋ ଗହେତ୍ୱା"ତିଆଦି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନେ ୱତ୍ତକରଣାକାରଦସ୍ସନଂ। "ଏୱଂ ଦ୍ୱୀସୁ କାଲେସୂ"ତିଆଦି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚାମସନଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ଅଧିଗତଂ।

କମ୍ମସାଧନୋ ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥୋ ଭାୱନୀଯ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ "ମନସା ଭାୱିତେ ସମ୍ଭାୱିତେ"ତି। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ଭାୱନଂ, ୱଡ୍ଢନଞ୍ଚ ପଟିପକ୍ଖପହାନତୋତି ଆହ "ଯେ ୱା"ତିଆଦି।

ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ତୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ପସନ୍ନଚିତ୍ତସ୍ସ, ନ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାମତ୍ତେନ। ସା ଚସ୍ସ ସଦ୍ଧାସମ୍ପଦା ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଫଲେନ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନସ୍ସା"ତି ଆହ। ସଂୱେଗୋ ନାମ ସହୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଞାଣଂ, ଅଭିଜାତିଟ୍ଠାନାଦୀନିପି ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୂନି ଭୱନ୍ତୀତି ଆହ "ସଂୱେଗଜନକାନୀ"ତି।

ଚେତିଯପୂଜନତ୍ଥଂ ଚାରିକା ଚେତିଯଚାରିକା। ସଗ୍ଗେ ପତିଟ୍ଠହିସ୍ସନ୍ତିଯେୱ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାରମ୍ମଣାଯ କୁସଲଚେତନାଯ ସଗ୍ଗସଂୱତ୍ତନିଯଭାୱତୋ।

ଆନନ୍ଦପୁଚ୍ଛାକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୦୩।ଏୱାତି ମାତୁଗାମେ। ଅଯଂ ଉତ୍ତମା ପଟିପତ୍ତି,ଯଦିଦଂ ଅଦସ୍ସନଂ, ଦସ୍ସନମୂଲକତ୍ତା ତପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ସବ୍ବାନତ୍ଥାନଂ। ଲୋଭୋତି କାମରାଗୋ। ଚିତ୍ତଚଲନା ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରାଯକରୋ ଚିତ୍ତକ୍ଖୋଭୋ। ମୁଚୁମୁଚାପେତ୍ୱାତି ସଅଟ୍ଠିକଂ କତ୍ୱା ଖାଦନେ ଅନୁରୱଦସ୍ସନଂ। ଅପରିମିତଂ କାଲଂ ଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନଂ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନଂ। ୱିସ୍ସାସୋତି ୱିସଙ୍ଗୋ ଘଟ୍ଟନାଭାୱୋ। ଓତାରୋତି ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପୱେସୋ। ଅସିହତ୍ଥେନ ୱେରୀପୁରିସେନ, ପିସାଚେନାପି ଖାଦିତୁକାମେନ। ଆସୀଦେତି ଅକ୍କମନାଦିୱସେନ ବାଧେଯ୍ୟ। ଅସ୍ସାତି ମାତୁଗାମସ୍ସ। ପଟ୍ଟଜିତେହି କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମନ୍ତି ଆମିସପଟିଗ୍ଗହଣାଦି ପଟ୍ଟଜିତେହି କାତବ୍ବଂ କମ୍ମଂ। ସତୀତି ୱା କାଯଗତାସତି ଉପଟ୍ଠାପେତବ୍ବା।

୨୦୪।ଅତନ୍ତିବଦ୍ଧାତି ଅଭାରୱହା। ପେସିତଚିତ୍ତାତି ନିବ୍ବାନଂ ପତି ପେସିତଚିତ୍ତା।

୨୦୫।ୱିହତେନାତି କପ୍ପାସୱିହନନଧନୁନା ପଟ୍ଟଜଟାନଂ ୱିଜଟନୱସେନ ହତେନ। ତେନାହ "ସୁପୋଥିତେନା"ତି, ଅସଙ୍କରଣୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ପୋଥିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ, ଦସ୍ସନୀଯସଂୱେଜନୀଯଟ୍ଠାନକିତ୍ତନେନ ଚ ୱସନଟ୍ଠାନଂ କଥିତଂ।

ଆନନ୍ଦଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୨୦୭।ଥେରଂ ଅଦିସ୍ୱା ଆମନ୍ତେସୀତି ତତ୍ଥ ଅଦିସ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ଥେରସ୍ସ ଠିତଟ୍ଠାନଂ, ପଓତ୍ତିଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଆମନ୍ତେସି।

କାଯକମ୍ମସ୍ସ ହିତଭାୱୋ ହିତଜ୍ଝାସଯେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତାତି ଆହ "ହିତୱୁଦ୍ଧିଯା କତେନା"ତି। ସୁଖଭାୱୋ କାଯିକଦୁକ୍ଖାଭାୱୋ, ଚେତସିକସୁଖଭାୱୋ ଚେତସିକସୁଖସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ "ସୁଖସୋମନସ୍ସେନେୱ କତେନା"ତି। ଆୱିରହୋୱିଭାଗତୋ ଅଦ୍ୱଯଭାୱତୋ ଅଦ୍ୱଯେନାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ଥୁ ଖେତ୍ତଭାୱସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଥେରସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ "ଏତ୍ତକମିଦ"ନ୍ତି ପମାଣଂ ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ପମାଣୱିରହିତତ୍ତା ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସାତି ଆହ "ଚକ୍କୱାଳଅମ୍ପୀ"ତିଆଦି।

ଏୱଂ ପୱତ୍ତିତେନାତି ଏୱଂ ଓଦିସ୍ସକମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ୱସେନ ପୱତ୍ତିତେନ। ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯଭୂତଂ କତଂ ଉପଚିତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଏତେନାତି କତପୁଞ୍ଞୋ, ଅରହତ୍ତାଧିଗମାଯ କତାଧିକାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନୋସୀତି ଦସ୍ସେତୀ"ତି।

୨୦୮। କତ୍ଥଚି ସଙ୍କୁଟିତଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଂ ମହାପଥୱିଂ ପତ୍ଥରନ୍ତୋ ୱିଯ, ପଟିସଂହଟଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଂ ଆକାସଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ୱିଯ,

ଚତୁସଟ୍ଠାଧିକଯୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧଂ ଚକ୍କୱାଳଅଗିରିଂ ଅଧୋ ଓସାରେନ୍ତୋ ୱିଯ, ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠାଧିକସହସ୍ସଯୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧଂ ସିନେରୁଂ ଉକ୍ଖିପେନ୍ତୋ ୱିଯ, ସତଯୋଜନାଯାମୱିତ୍ଥାରଂ ମହାଜମ୍ବୁଂ ଖନ୍ଧେ ଗହେତ୍ୱା ଚାଲେନ୍ତୋ ୱିଯାତି ପଞ୍ଚ ହି ଉପମା ହି ଥେରସ୍ସ ଗୁଣକଥା ମହନ୍ତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞେସଂ ଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଆଗତାୱ। ଏତେନେୱ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ''ଅହଂ ଏତରହି ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ'' (ଦୀ। ନି। ୨।୪), ''ସଦେୱକସ୍ମିଂ ଲୋକସ୍ମିଂ ନତ୍ଥି ମେ ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫; ମି। ପ। ୪। ୧୧) ଚ ଏୱଂ ଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଖ୍ବତ୍ତୋତି ଖନ୍ଧକୋସଲ୍ଲାଦିସଙ୍ଖାତେନ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ମେଧାୱୀତି ମେଧାସଙ୍ଖାତାଯ ସମ୍ମାଭାୱିତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ।

୨୦୯।ପଟିସନ୍ଥାରଧମ୍ମନ୍ତି ପକତିଚାରିତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଉପଗତାନଂ ପନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭିକ୍ଖୁନୀନଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଚେୱ ଚିତ୍ତରୁଚିୱସେନ ଚ ଯଥାକାଲଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତିଯେୱ, ଉପାସକୋପାସିକାନଂ ପନ ଉପନିସିନ୍ନକଥାୱସେନ।

ମହାସୁଦସ୍ସନସୁତ୍ତଦେସନାୱଣ୍ଣନା

୨୧୦।ଖୁଦ୍ଦକ-ସଦ୍ଦୋ ପତିରୂପୱାଚୀ, କ-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଖୁଦ୍ଦକନଗରକେତି ନଗରପତିରୂପକେ ସମ୍ବାଧେ ଖୁଦ୍ଦକନଗରକେ''ତି। ଧୁପରୱିସାଲସଣ୍ଠାନତାଯ ତଂ ''ଉଜ୍ଜଙ୍ଗଲନଗରକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ୱିସମନଗରକେ''ତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ମହାନଗରାନଂ ଏକଦେସପ୍ପମାଣତାଯ ସାଖାସଦିସେ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଖୁଦ୍ଦକନଗରକେ''ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଅପ୍ପକଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ''ଉଜ୍ଜଙ୍ଗଲନଗରକେ''ତି ଇମିନା ଭୂମିୱିପତ୍ତିଯା ନିହୀନଭାୱୋ, ''ସାଖାନଗରକେ''ତି ଇମିନା ଅପ୍ପଧାନଭାୱୋ। ସାରପ୍ପତ୍ତାତି ୱିଭୱସାରାଦିନା ସାରମହତ୍ତଂ ପତ୍ତା।

କହାପଣସକଟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''ଦ୍ୱିକୁମ୍ଭଂ ସକଟଂ। କୁମ୍ଭୋ ପନ ଦସମ୍ବଣୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଦ୍ୱେ ପୱିସନ୍ତୀତି ଦ୍ୱେ କହାପଣସକଟାନି ଦ୍ୱେ ଆଯୱସେନ ପୱିସନ୍ତି।

ସୁଭିକ୍ଖାତି ସୁଲଭାହାରା, ସୁନ୍ଦରାହାରା ଚ। ତେନାହ ''ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜସମ୍ପନ୍ନା''ତି। ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତେତି ରୱସାରିନା ତୁଟ୍ଠଭାୱେନ କୋଞ୍ଚନାଦଂ କରୋନ୍ତେ। ଅୱିୱିତ୍ତାତି ଅସୁଞ୍ଞା, କଦାଚି ରଥୋ ପଠମଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ଅଞ୍ଞୋ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, କଦାଚି ଦୁତିଯଂ ୱୁତ୍ତରଥୋ ପଠମଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇତରୋ ତଂ ଅନୁବନ୍ଧତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୁବନ୍ଧମାନା। ଏତ୍ଥାତି କୁସାୱତୀନଗରେ। ତସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱତୋ ଚେୱ ଇଦ୍ଧାଦିଭାୱତୋ ଚ ନିଚ୍ଚଂ ପଯୋଜିତାନେୱ ଭେରିଆଦୀନି ତୂରିଯାନି, ସମ୍ମ ସମ୍ମାତି ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପିଯାଲାପସଦ୍ଦୋ ସମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ। କଂସତାଳଆଦିସଦ୍ଦତାଳଆୱଚରସଦ୍ଦୋ ତାଳଅ-ସଦ୍ଦୋ, କୂଟଭେରି-ସଦ୍ଦୋ କୁମ୍ଭଥୂଣସଦ୍ଦୋ।

ଏୱରୂପାସଦ୍ଦା ହୋନ୍ତି କଟୱରାକିଣ୍ଣୱୀଥିତାଯ, ଅରଞ୍ଞେ କନ୍ଦମୂଲପଣ୍ଣାଦିଗ୍ଗହଣାଯ, ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଜୀୱିକତାଯ ଚାତି ଯଥାକ୍କମଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଧ ନ ଏୱଂ ଅହୋସି ଦେୱଲୋକେ ୱିଯ ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିକତାଯ।

ମହନ୍ତଂ କୋଲାହଲନ୍ତି ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଦେୱତାନଂ, ଉପାସକାନଞ୍ଚ ୱସେନ ପୁରତୋ ପୁରତୋ ମହତୀ ଉଗ୍ଘୋସନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତସ୍ସ ୱିହାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ମହନ୍ତଭାୱତୋ ତେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା…ପେ… ପେସେସି। ପେସେନ୍ତୋ ଚ ''କଥଞ୍ହି ନାମ ଭଗୱା ପଚ୍ଛିମେ କାଲେ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଂ ଅମ୍ହାକଂ ନାରୋଚେସି, ନେସଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ମା ଅହୋସୀ''ତି ''ଅଜ୍ଜ ଖୋ ୱାସେଟ୍ଠା''ତିଆଦିନା ସାସନଂ ପେସେସି।

ମଲ୍ଲାନଂ ୱନ୍ଦନାୱଣ୍ଣନା

୨୧୧। ଅଘଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆୱେନ୍ତି ପକାସେନ୍ତୀତି ଅଘାୱିନୋ, ପାକଟୀଭୂତଦୁକ୍ଖାତି ଆହ ''ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖା''ତି। ଞାତିସାଲୋହିତଭାୱେନ କୁଲଂ ପରିୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି କୁଲପରିୱତ୍ତଂ। ତଂ ତଂକୁଲୀନଭାଗେନ ଠିତୋ ସତ୍ତନିକାଯୋ ''କୁଲପରିୱତ୍ତସୋ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''କୁଲପରିୱତ୍ତ''ନ୍ତି। ତେ ପନ ତଂତଂକୁଲପରିୱତ୍ତପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ମଲ୍ଲରାଜାନୋ ତସ୍ମିଂ ନଗରେ ୱୀଥିଆଦିସଭାଗେନ ୱସନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱୀଥିସଭାଗେନ ଚେୱ ରଚ୍ଛାସଭାଗେନ ଚା''ତି।

ସୁଭଦ୍ଦପରିବ୍ବାଜକୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୨୧୨। କଙ୍ଖା ଏୱ କଙ୍ଖାଧମ୍ମୋ। ଏକତୋ ୱାତି ଭୂମିଂ ଅୱିଭଜିତ୍ୱା ସାଧାରଣତୋୱ। ବୀଜତୋ ଚ ଅଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ଆହାରଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଦାନଂ ବୀଜଗ୍ଗଂ। ଗବ୍ଭକାଲେତି ଗବ୍ଭଧାରଣତୋ ପରଂ ଖୀରଗ୍ଗହଣକାଲୋ। ତେନାହ ''ଗବ୍ଭଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଖୀରଂ ନିହରିତ୍ୱା''ତିଆଦି। ପୁଥୁକକାଲେତି ସସ୍ସାନଂ ନାତିପକ୍କେ ପୁଥୁକଯୋଗ୍ଗଫଲକାଲୋ। ଲାଯନଗ୍ଗନ୍ତି ପକ୍କସ୍ସ ସସ୍ସସ୍ସ ଲୱନେ ଲୱନାରମ୍ଭେ ଦାନଂ ଅଦାସି। ଲୁନସ୍ସ ସସ୍ସସ୍ସ ୱେଣିୱସେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠପନଂ

ୱେଣିକରଣଂ। ତସ୍ସ ଆରମ୍ଭେ ଦାନଂ ୱେଣଗ୍ଗଂ। ୱେଣିଯୋ ପନ ଏକତୋ କତ୍ୱା ରାସିକରଣଂ କଲାପୋ। ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଦାନଂ କଲାପଗ୍ଗଂ। କଲାପତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ମଦ୍ଦନେ ଅଗ୍ଗଦାନଂ ଖଲଗ୍ଗଂ। ମଦ୍ଦିତଂ ଓଫୁଣିତ୍ୱା ଧଞ୍ଞସ୍ସ ରାସିକରଣେ ଅଗ୍ଗଦାନଂ ଖଲଭଣ୍ଡଗ୍ଗଂ। ଧଞ୍ଞସ୍ସ ଖଲତୋ କୋଟ୍ଠେ ପକ୍ଖିପନେ ଅଗ୍ଗଦାନଂ କୋଟ୍ଠଗ୍ଗଂ। ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାତି କୋଟ୍ଠତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା।

‘‘ନଓଅଗ୍ଗଦାନାନି ଅଦାସୀ’’ତି ଇମିନା ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ସବ୍ବେ ସନ୍ତିକେ ଅଗ୍ଗତୋଓ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଅଗ୍ଗଗ୍ଗଦାନଓସେନ ୱିଓଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କତୂପଚିତତ୍ତା, ଞାଣସ୍ସ ଚ ତଥା ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ଅଗ୍ଗଧମ୍ମଦେସନାଯ ତସ୍ସ ଭାଜନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଇମଂ ଅଗ୍ଗଧମ୍ମଂ ତସ୍ସ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦି। ଓହୀଯିତ୍ୱା ସଙ୍କୋଚଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା।

୨୧୩।ଅଞ୍ଞାତୁକାମୋଓ ନ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିଂ ପରାମାସୀ। ଅବ୍ଭୁଞ୍ଞିଂସୂତି ସନ୍ଦେହଜାତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାଓଚନନ୍ତି କତ୍ୱା ଜାନିଂସୂତି ଅତ୍ଥମାହ। ତେନାହ ପାଠଇଯଂ ‘‘ସବ୍ବେଓ ନ ଅବ୍ଭୁଞ୍ଞିଂସୂ’’ତି। ନେସନ୍ତି ପୂରଣାଦୀନଂ। ସା ପଟିଞ୍ଞାତି ‘‘କରୋତୋ ଖୋ ମହାରାଜ କାରଯତୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୬) ପଟିଞ୍ଞାତା, ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞା ଏଓ ୱା। ନିଯ୍ୟାନିକାତି ସପ୍ପାଟିହାରିଯା, ତେସଂ ୱା ସିଦ୍ଧନ୍ତସଙ୍ଖାତା ପଟିଞ୍ଞା ୱଟ୍ଟତୋ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠେନ ନିଯ୍ୟାନିକାତି। ସାସନସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ତେସଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ, ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ଚ ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଅତ୍ଥାଭାଓତୋତି ସୁଭଦ୍ଦସ୍ସ ସାଧେତବ୍ବଅତ୍ଥାଭାଓତୋ। ଓକାସାଭାଓତୋତି ତଥା ୱିତ୍ଥାରିତଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ଅଓସରାଭାଓତୋ। ଇଦାନି ତମେଓ ଓକାସାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଠମଯାମସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୧୪। ଯେସଂ ସମଣଭାୱକରାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପାଦନେନ ସମଣୋ, ତେ ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମାତି ଚତୁମଗ୍ଗସଂସିଦ୍ଧିଯା ପାଠଇଯଂ ଚତ୍ତାରୋ ସମଣା ୱୁତ୍ତାତି ତେ ବାହିରସମଯେ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଠମୋ ସୋତାପନ୍ନସମଣୋ’’ତିଆଦିମାହ। ପୁରିମଦେସନାଯାତି ‘‘ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ସୁଭଦ୍ଦ, ଧମ୍ମୱିନଯେ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାଯ ଦେସନାଯ। ବ୍ଯତିରେକତୋ, ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ଅଧିପ୍ପେତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱୀଯତୀତି ପଠମନଯୋପେତ୍ଥ ‘‘ପୁରିମଦେସନାଯା’’ତି ପଦେନ ସଙ୍ଗହିତୋ ୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅତ୍ତନୋ ସାସନଂ ନିଯମେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଖୋ’’ତି ଯୋଜନା। ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକେହୀତି ସମାଧିକମ୍ମିକୱିପସ୍ସକେହି, ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସକେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଟ୍ଠପିତୱିପସ୍ସନେ। ଅପରେ ପନ ‘‘ବାହିରକସମଯେ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭସ୍ସ ଗନ୍ଧୋପି ନତ୍ଥେୱାତି ଅୱିସେସଓଚନମେତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଧିଗତଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଧିଗତସ୍ସ କାରଣଂ, ତଦତ୍ଥଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଯେନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଧିଗତୋ, ନ ଉପରିମଗ୍ଗୋ, ସୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ଠିତୋ ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତାଯ ତସ୍ସ, ତତ୍ଥ ୱା ସିଦ୍ଧିତୋ ଠିତପୁବ୍ବୋ ଭୂତପୁବ୍ବଗତିଯାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ସୋତାପନ୍ନୋ, ନ ସେସଅରିଯା ଭୂମନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ସୋତାପନ୍ନୋ ହି ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତଟ୍ଠାନଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କଥେତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠଂ କରେଯ୍ୟ, ନ ଅଟ୍ଠମକୋ ଅସମ୍ଭଓତୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସମଗ୍ଗଟ୍ଠେସୂତି ଏତ୍ଥାପି ଇମିନାଓ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଗୁଣଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଗୁଣଂ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଏତେନେଓ ‘‘ଅୱିସେସଓଚନ’’ନ୍ତି ୱାଦୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମାୱବୋଧନେ ‘‘କୁସଲଂ ଛେକଂ ନିପୁଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ତତ୍ଥ ଅସଙ୍ଗଅପ୍ପଟିହତଂ ପଓତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା। ସମଧିକାନି ଏକେନ ଓସ୍ସେନ। ଞାଯନ୍ତି ଏତେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଯାଥାଓତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଞାଯୋ, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି। ପଦିସ୍ସତି ଏତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିସ୍ସତୀତି ପଦେସୋ, ୱିପସ୍ସନାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଦେସେ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେ’’ତି। ସମଣୋପୀତି ଏତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପଦେସଓତ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ପଦେସଓତ୍ତି…ପେ… ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି।

୨୧୫।ସୋତି ତଥାୱୁତ୍ତୋ ଅନ୍ତେୱାସୀ। ତେନାତି ଆଚରିଯେନ। ଅତ୍ତନୋ ଠାନେ ଠପିତୋ ହୋତି ପରପବ୍ବାଜନାଦୀସୁ ନିଯୁତ୍ତତ୍ତା।

ସକ୍ଖିସାୱକୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖସାୱକୋ, ସମ୍ମୁଖସାୱକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗଓତି ଧରମାନେତି ଧରମାନସ୍ସ ଭଗଓତୋ ସନ୍ତିକେ। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସବ୍ବୋପି ସୋତି ସବ୍ବୋ ସୋ ତିୱିଧୋପି। ଅଯଂ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ପରିପୁଣ୍ଣଗତାଯ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମୋ ସକ୍ଖିସାୱକୋତି।

ପଞ୍ଚମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତଥାଗତପଚ୍ଛିମୱାଚାୱଣ୍ଣନା

୨୧୬।ତନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଓୱାଦକଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ…ପେ… ୱୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅତିସଜ୍ଜନଂ ସମ୍ବୋଧନଂ ଦେସନା, ତସ୍ସେଓ ପକାରତୋ ଞାପନଂ ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେ ଠପନଂ ପଞ୍ଞାପନନ୍ତି ‘‘ଧମ୍ମୋପି ଦେସିତୋ ଚେଓପଞ୍ଞତ୍ତୋ ଚା’’ତି

ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ଵିନଯତନ୍ତିସଙ୍ଗହିତସ୍ସ କାଯଵାଚାନଂ ଵିନଯନତୋ “ଵିନଯୋ”ତି ଲଦ୍ଧାଧିଵଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅତିସଜ୍ଜନଂ ସମ୍ବୋଧନଂ ଦେସନା, ତସ୍ସେଵ ପକାରତୋ ଞାପନଂ ଅସଙ୍କରତୋ ଠପନଂ ପଞ୍ଞାପନନ୍ତି “ଵିନଯୋପି ଦେସିତୋ ଚେଵ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ ଚା”ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାନିଦ୍ଦେସଭାଵେନ ସାସନସ୍ସ ମୂଲଭୂତତ୍ତା ଵିନଯୋ ପଠମଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବୋତି ତଂ ତାଵ ଅଯମୁଦ୍ଦେସଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ମଯା ହି ଵୋ”ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସତ୍ତାପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧଵସେନାତି ସତ୍ତନ୍ନଂ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅଵୀତିକ୍କମନୀଯତାଵସେନ । ସତ୍ଥୁକିଚ୍ଚଂ ସାଧେସ୍ସତି “ଇଦଂ ଵୋ କତ୍ତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ଵୋ ନ କତ୍ତବ୍ବ”ନ୍ତି କତ୍ତବ୍ବାକତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଵିଭାଗେନ ଅନୁସାସନତୋ।

ତେନତେନାକାରେନାତି ତେନ ତେନ ଵେନେଯ୍ୟାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପେନ ପକାରେନ। ଇମେ ଧମ୍ମେତି ଇମେ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେ। ତପ୍ପଧାନତ୍ତା ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାଯ “ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ ଦେସିତ”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସତ୍ଥୁକିଚ୍ଚଂ ସାଧେସ୍ସତି ତଂତଂଚରିଯାନୁରୂପଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅନୁସାସନତୋ। କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଵସେନ ନଵ ହେତୂ। “ସତ୍ତ ଫସ୍ସା”ତିଆଦି ସତ୍ତଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ପଯୋଗଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମାନୁଲୋମେ ତିକପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଛ, ତଥା ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀଯେ, ଧମ୍ମାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ, ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେତି ଚତୁଵୀସତି ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନାନି ଏତସ୍ସାତି ଚତୁଵୀସତିସମନ୍ତପଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ପନ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମାଦିଵସେନ ଵିଭଜିଯମାନଂ ଅପରିମାଣନଯଂ ଏଵାତି ଆହ “ଅନନ୍ତନଯମହାପଟ୍ଠାନପଟିମଣ୍ଡିତ”ନ୍ତି। ସତ୍ଥୁକିଚ୍ଚଂ ସାଧେସ୍ସତୀତି ଖନ୍ଧାଦିଵିଭାଗେନ ଞାଯମାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧାଵହତ୍ତା ସତ୍ଥାରା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ନିପ୍ଫାଦେସ୍ସତି।

ଓଵଦିସ୍ସନ୍ତି ଅନୁସାସିସ୍ସନ୍ତି ଓଵାଦାନୁସାସନୀକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନତୋ।

ଚାରିତ୍ତନ୍ତି ସମୁଦାଚାରା, ନଵେସୁ ପିଯାଲାପଂ ଵୁଡ୍ଢେସୁ ଗାରଵାଲାପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ “ଭନ୍ତେତି ଵା ଆଯସ୍ମାତି ଵା”ତି। ଗାରଵଵଚନଂ ହେତଂ ଯଦିଦଂ ଭନ୍ତେତି ଵା ଆଯସ୍ମାତି ଵା, ଲୋକେ ପନ “ତତ୍ର ଭଵ”ନ୍ତି, “ଦେଵାନଂ ପିଯା”ତି ଚ ଗାରଵଵଚନମେଵ।

“ଆକଙ୍ଖମାନୋ ସମୂହନତୂ”ତି ଵୁତ୍ତେ “ନ ଆକଙ୍ଖମାନୋ ନ ସମୂହନତୂ”ତିପି ଵୁତ୍ତମେଵ ହୋତୀତି ଆହ “ଵିକପ୍ପଵଚନେନେଵ ଠପେସୀ”ତି। ବଲନ୍ତି ଞାଣବଲଂ। ଯଦି ଅସମୂହନନଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଦେଵ ଚ ଇଚ୍ଛିତଂ, ଅଥ କସ୍ମା ଭଗଵା “ଆକଙ୍ଖମାନୋ ସମୂହନତୂ”ତି ଅଵୋଚାତି? ତଥାରୂପପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯଵସେନ। ସନ୍ତି ହି କେଚି ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ସମାଦାଯ ସଂଵତ୍ତିତୁଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତା, ତେସଂ ତଥା ଅଵୁଚ୍ଚମାନେ ଭଗଵତି ଵିଘାତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତଂ ତେସଂ ଭଵିସ୍ସତି ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ, ତଥା ପନ ଵୁତ୍ତେ ତେସଂ ଵିଘାତୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ “ଅମ୍ହାକଂ ଏଵାଯଂ ଦୋସୋ, ଯତୋ ଅମ୍ହେସୁ ଏଵ କେଚି ସମୂହନନଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀ”ତି। କେଚି “ସକଲସ୍ସ ପନ ସାସନସ୍ସ ସଙ୍ଘାଯତ୍ତଭାଵକରଣତ୍ଥଂ ତଥା ଵୁତ୍ତ”ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଯଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ସତ୍ଥାରା ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତଂ ସମଣା ସକ୍କପୁତ୍ତିଯା ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ଵା ଜୀଵିତଂ ଵିଯ ରକ୍ଖନ୍ତି। ତଥା ହି ତେ “ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ଆକଙ୍ଖମାନୋ ସଙ୍ଘୋ ସମୂହନତୂ”ତି ଵୁତ୍ତେପି ନ ସମୂହନିଂସୁ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ “ପୁରତୋ ଵିଯ ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେପି ରକ୍ଖିଂସୁ ଏଵା”ତି ସତ୍ଥୁସାସନସ୍ସ , ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ମହନ୍ତଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥମ୍ପି ତଥା ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ, ଅଞ୍ଞେପି ଵା ଭିକ୍ଖୂ “କତମଂ ପନ ଭନ୍ତେ ଖୁଦ୍ଦକଂ, କତମଂ ଅନୁଖୁଦ୍ଦକ”ନ୍ତି ନ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ ସମୂହନଜ୍ଝାସଯସ୍ସେଵ ଅଭାଵତୋ।

ନ ତଂ ଏଵଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି “ନାଗସେନତ୍ଥେରୋ ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକଂ ଜାନାତୀ”ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତଂ ତଂ ନେସଂ ଵଚନଂ ଇମିନା ଵୁତ୍ତାକାରେନ ନ ଗହେତବ୍ବଂ ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ଅଵିଦିତତ୍ତା। ଇଦାନି ତଂ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଵିଭାଵେତୁଂ “ନାଗସେନତ୍ଥେରୋହୀ”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ନାଗସେନତ୍ଥେରୋ (ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେ ଅଭେଜ୍ଜଵଗ୍ଗେ ଵିତ୍ଥାରୋ) ପରେସଂ ଵାଦପଥୋପଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକମହାଥେରେହି ଗହିତକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଚ ଅନ୍ତିମକୋଟ୍ଠାସମେଵ ଗହେତ୍ଵା ମିଲିନ୍ଦରାଜାନଂ ପଞ୍ଞାପେସି। ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ ପନ ଏକସିକ୍ଖାପଦମ୍ପି ଅସମୂହନିତୁକାମତାଯ ତଥା କମ୍ମଵାଚଂ ସାଵେତି, ତସ୍ମା ତଂ ତେସଂ ଵଚନଂ ତଥା ନ ଗହେତବ୍ବଂ।

୨୧୭।ଦ୍ଵେଳ୍ହକନ୍ତି ଦ୍ଵିଧାଗାହୋ, ଅନେକଂସଗ୍ଗାହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିମତୀତି ସଂସଯାପନ୍ନୋ। ତେନାହ “ଵିନିଚ୍ଛିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା”ତି। ତଂ ଵୋ ଵଦାମୀତି ତଂ ସଂସଯଵନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୋ ତୁମ୍ହେ ଵଦାମି।

ନିକ୍କଙ୍ଖଭାଵପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଞାଣଂ ଯେଵାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ନିକ୍କଙ୍ଖଭାଵସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିଯାଭାଵତୋ ତମତ୍ଥଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା ଠିତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେଵ। ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ।

୨୧୮। ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ ଅପ୍ପମାଦୋ, ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଞାଣୂପସଞ୍ହିତା ସତି। ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ସତିଯା ଵ୍ୟାପାରୋ ସାତିସଯୋ, ତସ୍ମା “ସତିଅଵିପ୍ପଵାସେନା”ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପମାଦପଦେଯେଵ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଅଦାସି ତଂ ଅତ୍ଥତୋ, ତସ୍ସ ସକଲସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଵଚନସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ ଚ।

ପରିନିବ୍ବୁତକଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୧୯। ଝାନାଦୀସୁ, ଚିତ୍ତେ ଚ ପରମୁକ୍କଂସଗତଓ୍ୱସୀଭାଓ୍ୱତାଯ ‘‘ଏତ୍ତକେ କାଲେ ଏତ୍ତକା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମୀ’’ତି କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତି ସମାପଜ୍ଜନଂ ‘‘ପରିନିବ୍ବାନପରିକମ୍ମ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଥେରୋତି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୋ।

ଅଯମ୍ପିଚାତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତପଞ୍ଚସଟ୍ଠିଯା ଝାନାନଂ ସମାପନ୍ନଭାଓ୍ୱକଥାପି ସଙ୍ଖେପକଥା ଏଓ୍ୱ, କସ୍ମା ? ଯସ୍ମା ଭଗଓ୍ୱା ତଦାପି ଦେଓ୍ୱସିକଂ ଓ୍ୱଳଞ୍ଜନସମାପତ୍ତିଯୋ ସବ୍ବାପି ଅପରିହାପେତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜି ଏଓ୍ୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନିବ୍ବାନପୁରଂ ପଓ୍ୱିସନ୍ତୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ଇମାନି ଦ୍ୱେପି ସମନନ୍ତରାନେଓ୍ୱ ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖଣାଯପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନାନନ୍ତରିଯକତାଯ ଝାନପକ୍ଖିକଭାଓ୍ୱତୋ, ଯସ୍ମା ଭଓ୍ୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମଂ, ତତୋ ଭଓ୍ୱତୋ ଚଓ୍ୱନତୋ ‘‘ଚୁତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ନ କେଓ୍ୱଲଂ ଅଯମେଓ୍ୱ ଭଗଓ୍ୱା, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା ଭଓ୍ୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନେଓ୍ୱ ଚଓ୍ୱନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ ହି କେଚୀ’’ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

୨୨୦।ପଟିଭାଗପୁଗ୍ଗଲଓ୍ୱିରହିତୋତି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ଅସଦିସତାଯ ସଦିସପୁଗ୍ଗଲରହିତୋ।

୨୨୧। ସଙ୍ଖାରା ଓ୍ୱୂପସମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଓ୍ୱୂପସମୋତି ଏଓ୍ୱଂସଙ୍ଖାତଂ ଞାତଂ କଥିତଂ ନିବ୍ବାନଂ।

୨୨୨।ଯନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଉପଯୋଗଓ୍ୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯୋ କାଲଂ ଅକରୀ’’ତି।

ସୁଓ୍ୱିକସିତେନେଓ୍ୱାତି ପୀତିସୋମନସ୍ସଯୋଗତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଓ୍ୱିକସିତେନ ମୁଦିତେନ। ଓ୍ୱେଦନଂ ଅଧିଓ୍ୱାସେସି ଅଭାଓ୍ୱସମୁଦଯୋ କତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ଅନାଓ୍ୱରଣଓ୍ୱିମୋକ୍ଖୋ ସବ୍ବସୋ ନିବ୍ବୁତଭାଓ୍ୱତୋ।

୨୨୩। ଆକରୋନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲାନି ସମାନାକାରେ କରୋନ୍ତୀତି ଆକାରା, କାରଣାନି। ସବ୍ବାକାରଓ୍ୱରୂପେତେତି ସବ୍ବେହି ଆକାରଓ୍ୱରେହି ଉତ୍ତମକାରଣେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତେତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୨୫।କଥଂଭୂତାତି କୀଦିସାଭୂତା।

ଚୁଲ୍ଲକଦ୍ଧାନନ୍ତି ପରିତ୍ତଂ କାଲଂ ଦ୍ୱତ୍ତିନାଡିକାମତ୍ତଂ ଓ୍ୱେଲଂ।

ବୁଦ୍ଧସରୀରପୂଜାଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୨୭। କଂସତାଳଆଦି ତାଳଂ ଅଓ୍ୱଚରତି ଏତ୍ଥାତି ‘‘ତାଳାଓ୍ୱଚର’’ନ୍ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ଆତତାଦିତୂରିଯଭଣ୍ଡଂ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବଂ ତୂରିଯଭଣ୍ଡ’’ନ୍ତି।

ଦକ୍ଖିଣଦିସାଭାଗେନେଓ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞେନ ଦିସାଭାଗେନ ଅନାହରିତ୍ୱା ଯମକସାଲାନଂ ଠାନତୋ ଦକ୍ଖିଣଦିସାଭାଗେନେଓ୍ୱ, ତତୋପି ଦକ୍ଖିଣଦିସାଭାଗଂ ହରିତ୍ୱା ନେତ୍ୱା।

ଜେତଓ୍ୱନସଦିସେତି ସାଓ୍ୱତ୍ଥିଯା ଜେତଓ୍ୱନସଦିସେ ଠାନେ, ‘‘ଜେତଓ୍ୱନସଦିସେ ଠାନେ’’ତିପି ପାଠୋ।

୨୨୮।ପସାଧନମଙ୍ଗଲସାଲାଯାତି ଅଭିସେକକାଲେ ଅଲଙ୍କରଣମଙ୍ଗଲସାଲାଯ।

୨୨୯।ଦେଓ୍ୱଦାନିଯୋତି ତସ୍ସ ଚୋରସ୍ସ ନାମଂ।

ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରଓ୍ୱତ୍ଥୁଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୩୧।ପାଓ୍ୱାଯାତି ପାଓ୍ୱା ନଗରତୋ। ଆଓ୍ୱଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ଜାନନସ୍ସ ଅନାଓ୍ୱଜ୍ଜିତତ୍ତା ସତ୍ଥୁ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଦସବଲଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଥେରୋ ଚିନ୍ତେସି, ସତ୍ଥୁ ସରୀରେ ଓ୍ୱା ସତ୍ଥୁସଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ତଥା ଚିନ୍ତେସି। ତେନେଓ୍ୱାହ ‘‘ଅଥ ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା’’ତି। ‘‘ଧୁଓ୍ୱଂ ପରିନିବ୍ବୁତୋ

ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତେସି ପାରିସେସଞ୍ଞାୟେନ। ଜାନନ୍ତୋପି ଥେରୋ ଆଜୀୱକଂ ପୁଚ୍ଛିୟେୱ, ପୁଚ୍ଛନେ ପନ କାରଣଂ ସୟମେୱ ପକାସେତୁଂ ''କିଂ ପନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ଅଜ୍ଜ ସତ୍ତାହପରିନିବ୍ବୁତୋତି ଅଜ୍ଜ ଦିୱସତୋ ପଟିଲୋମତୋ ସତ୍ତମେ ଅହନି ପରିନିବ୍ବୁତୋ।

୨୩୨।ନାଠଇୟା ୱାପକେନାତି ନାଠଇୟା ଚେୱ ଥୱିକାୟ ଚ।

ମଞ୍ଜୁକେତି ମଞ୍ଜୁଭାଣିନେ ମଧୁରସ୍ସରେ। ପଟିଭାନେୟ୍ୟକେତି ପଟିଭାନୱନ୍ତେ। ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପାତଦ୍ଧୟାଗୂତି ପଠମଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପିୱିତଦ୍ଧୟାଗୁ।

ତସ୍ସାତି ସୁଭଦ୍ଦସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢପବ୍ବଜିତସ୍ସ।

ଆରାଧିତସାସନେତି ସମାହିତସାସନେ। ଅଲନ୍ତି ସମତ୍ଥୋ। ପାପୋତି ପାପପୁଗ୍ଗଲୋ। ଓସକ୍କାପେତୁନ୍ତି ହାପେତୁଂ ଅନ୍ତରଧାପେତୁଂ।

ପଞ୍ଚୱାରାତି ପଞ୍ଚ ୱିୟ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ''ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା, (ଧ। ସ। ୧।୧) ''ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ ରୂପୂପପତ୍ତିୟା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧।୨୫୧) ଚ ପୱତ୍ତାନି ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଭୂମନ୍ତରାନି।ମୂଲେ ନଟ୍ଠେ ପିସାଚସଦିସା ଭୱିସ୍ସାମାତି ୟଥା ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥୋ ପିସାଚୋ ତସ୍ସ ସାଖାପରିୱାରେ ନଟ୍ଠେ ଖନ୍ଧଂ ନିସ୍ସାୟ ୱସତି, ଖନ୍ଧେ ନଟ୍ଠେ ମୂଲଂ ନିସ୍ସାୟ ୱସତି, ମୂଲେ ପନ ନଟ୍ଠେ ଅନିସ୍ସୟୋୱ ହୋତି, ତଥା ଭୱିସ୍ସାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ମୂଲେ ନଟ୍ଠେତି ପିସାଚେନ କିର ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦୀନଂ କଞ୍ଚିଦେୱ ମୂଲଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ, ୟାୱ ତଂ ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ସୋ ତଂ ପଦେସଂ ଅଦିସ୍ସମାନରୂପୋ ୱିଚରତି। ୟଦା ପନ ତସ୍ମିଂ କେନଚି ଅଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱେନ ୱା ସତିୱିପ୍ପୱାସୱସେନ ୱା ନଟ୍ଠେ ମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ଦିସ୍ସମାନରୂପୋ ୱିଚରତି, ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ମୂଲେ ନଟ୍ଠେ ପିସାଚସଦିସା ଭୱିସ୍ସାମା''ତି।

ମଂ କାୟସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱାତି ତଂ ପଟିପଦଂ କାୟେନ ସଚ୍ଛିକତୱନ୍ତଂ ତସ୍ସା ତସ୍ସା ଦେସନାୟ ସକ୍ଖିଭୂତଂ ମଂ କତ୍ୱା। ପଟିଚ୍ଛାପେସି ତଂ ପଟିଚ୍ଛାପନଂ କସ୍ସପସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତବ୍ବଂ।

୨୩୩। ଚନ୍ଦନଘଟିକାବାହୁଲ୍ଲତୋ ଚନ୍ଦନଚିତକା।

ତଂ ସୁତ୍ୱାତି ତଂ ଆୟସ୍ମତା ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ ଦେୱତାନଂ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ସୁତ୍ୱା।

୨୩୪।ଦସିକତନ୍ତଂ ୱାତି ପଲିୱେଠିତଅହତକାସିକୱତ୍ଥାନଂ ଦସଠାନେନ ତନ୍ତୁମତ୍ତମ୍ପି ୱା। ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱାତି ଚନ୍ଦନାଦିଚିତକଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱା।

୨୩୫। ସମୁଦାୟେସୁ ପୱତ୍ତୱୋହାରାନଂ ଅୱୟୱେସୁ ଦିସ୍ସନତୋ ସରୀରସ୍ସ ଅୱୟୱଭୂତାନି ଅଟ୍ଠୀନି ''ସରୀରାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନି।

ନ ୱିପ୍ପକିରିଂସୂତି ସରୂପେନେୱ ଠିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସେସା ୱିପ୍ପକିରିଂସୂ''ତି ୱତ୍ୱା ୟଥା ପନ ତା ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣା ଅହେସୁଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉଦକଧାରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ନିବ୍ବାପେସୁନ୍ତି ଦେୱତାନୁଭାୱେନ। ଏୱଂ ମହତିୟୋ ବହୂ ଉଦକଧାରା କିମତ୍ଥାୟାତି ଆହ ''ଭଗୱତୋ ଚିତକୋ ମହନ୍ତୋ''ତି। ମହା ହି ସୋ ୱୀସରତନସତିକୋ। ଅଟ୍ଟଦନ୍ତକେହୀତି ନଙ୍ଗଲେହି ଅଟ୍ଠେୱ ହି ନେସଂ ଦନ୍ତସଦିସାନି ପୋତ୍ଥାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଅଟ୍ଟଦନ୍ତକାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଧମ୍ମକଥାୱପମାଣନ୍ତି ଅତିୱିୟ ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଭାୱତୋ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ, ସୁଣନ୍ତାନଞ୍ଚ ସାତିସୟଂ ପସାଦାୱହଭାୱତୋ, ସୱିସେସଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଦୀପନତୋ। ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ହି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଏୱରୂପୋ ଆନୁଭାୱୋତି ତଂ ପୱତ୍ତିଂ କଥେନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତିୟମାନା ଧମ୍ମକଥା ଏତ୍ତକେନ୍ତି ପମାଣଂ ୱଣ୍ଣେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ମହାୱିସୟତ୍ତା, ତସ୍ମା ୱଣ୍ଣନାଭୂମି ନାମେସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଚତୁଜ୍ଜାତିୟଗନ୍ଧପରିଭଣ୍ଡଂ କାରେତ୍ୱାତି ତଗରକୁଙ୍କୁମୟୱନପୁପ୍ଫତମାଲପତ୍ତାନି ପିସିତ୍ୱା କତଗନ୍ଧେନ ପରିଭଣ୍ଡଂ କାରେତ୍ୱା। ଖଚିତ୍ୱାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଓଲମ୍ବନୱସେନ ରଚେତ୍ୱା, ଗନ୍ଧୱତ୍ଥୂନି ଗହେତ୍ୱା ଗନ୍ଥିତମାଲା ଗନ୍ଧଦାମାନି ରତନାୱଠଇୟୋ ରତନଦାମାନି। ବହିକିଲଞ୍ଜପରିକ୍ଖେପସ୍ସ, ଅନ୍ତୋସାଣିପରିକ୍ଖେପସ୍ସ କରଣେନ ସାଣିକିଲଞ୍ଜପରିକ୍ଖେପଂ କାରେତ୍ୱା। ୱାତଗ୍ଗାହିନିୟୋ ପଟାକା ୱାତପଟାକା। ସରଭରୂପପାଦକୋ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ ସରଭମୟପଲ୍ଲଙ୍କୋ, ତସ୍ମିଂ

ସରଭମୟପଲ୍ଲଙ୍କୋ।

ସଭିହତ୍ୱା ପୁରିସା ସଭିଯୋ ତଂସହଚରଣତୋ ଯଥା ‘‘କୁନ୍ତା ପଚରନ୍ତୀ’’ତି, ତେହି ସମନ୍ତତୋ ରକ୍ଖାପନଂ ପଞ୍ଜରକରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତିହତ୍ଥେହି ପୁରିସେହି ପରିକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା’’ତି। ଧନୂହୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସନ୍ନାହଗୱଚ୍ଛିକଂୱିଯ କତ୍ୱା ନିରନ୍ତରାୱଟ୍ଟିତଆରକ୍ଖସନ୍ନାହେନ ଗୱଚ୍ଛିଜାଲଂ ୱିଯ କତ୍ୱା।

ସାଧୁକୀଳଇତନ୍ତି ସପରହିତଂ ସାଧନଟ୍ଠେନ ସାଧୂ, ତେସଂ କୀଳଇତଂ ଉଳାଆରପୁଞ୍ଞପସୱନତୋ, ସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥାୱିରୋଧିକଂ କୀଳାୱିହାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସରୀରଧାତୁୱିଭଜନୱଣ୍ଣନା

୨୩୬।ଇମିନାୱ ନିଯାମେନାତି ଯେନ ନୀହାରେନ ମହାତଲେ ନିସିନ୍ନୋ କଞ୍ଚି ପରିହାରଂ ଅକତ୍ୱା କେୱଲଂ ଇମିନା ନିଯାମେନେୱ। ସୁପିନକୋତି ଦୁସ୍ସୁପିନକୋ। ଦୁକୂଲଦୁପଟ୍ଟଂ ନିୱାସେତ୍ୱାତି ଦ୍ୱେ ଦୁକୂଲୱତ୍ଥାନି ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ନିୱାସେତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ତାନି ସୋକସମପ୍ପିତସ୍ସାପି ଅଭସ୍ସିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି।

ଅଭିସେକସିଞ୍ଚକୋତି ରଜ୍ଜାଭିସେକେ ଅଭିସେକମଙ୍ଗଲସିଞ୍ଚକୋ ଉତ୍ତମମଙ୍ଗଲଭାୱତୋ। ୱିସଞ୍ଞୀ ଜାତୋ ଯଥା ତଂ ଭଗୱତୋ ଗୁଣୱିସେସାମତରସଞ୍ଞୁତାଯ ଅୱଟ୍ଠିତପେମୋ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାଯ ପତିଟ୍ଠିତପସାଦୋ କତୂପକାରତାଯ ସଞ୍ଜନିତଚିତ୍ତମଦ୍ଦୱୋ।

ସୁୱଣ୍ଣବିମ୍ବିସକୱଣ୍ଣନ୍ତି ସୁୱିରଚିତ ଅପସ୍ସେନସଦିସଂ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପାୱେଯ୍ୟକା ପାଠଇଯଂ ସଙ୍ଘପଚ୍ଛତୋ ଗହିତା, କିଂ ତେ କୁସିନାରାଯ ଆସନ୍ନତରାପି ସଙ୍ଘପଚ୍ଛତୋ ଉଟ୍ଠିତା? ଆମ, ସଙ୍ଘପଚ୍ଛତୋ ଉଟ୍ଠିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ପାୱେଯ୍ୟକା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଧାତୁପାସନତ୍ଥନ୍ତି ସବ୍ବୁ ଧାତୂନଂ ପଯିରୁପାସନାଯ। ନେସଂ ପଟ୍ଟା ଅହେସୁଂ ‘‘ଞାଯେନ ତେସଂ ସନ୍ତକା ଧାତୁଯୋ’’ତି।

୨୩୭।ଦୋଣଗଜ୍ଜିତଂ ନାମ ଅୱୋଚ ସବ୍ବୁ ଅୱତ୍ଥତ୍ତଯୂପସଂହିତଂ। ଏତଦତ୍ଥମେୱ ହି ଭଗୱା ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦୋଣୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଯାୱ ମେ ପଦୱଳଞ୍ଜଂ ପସ୍ସତି, ତାୱ ମା ୱିଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି। ଦୋଣୋପି ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ଇମାନି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଦାନୀ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ପଦାନୁସାରେନ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗଚ୍ଛି, ସତ୍ଥାପିସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତେନପି ସୋ ଭଗୱତି ନିୱିଟ୍ଠସଦ୍ଧୋ ଅହୋସି। ଏତଦୱୋଚ, କିଂ ଅୱୋଚାତି ଆହ ‘‘ସୁଣନ୍ତୁ…ପେ… ଅୱୋଚା’’ତି।

କାଯେନ ଏକସନ୍ନିପାତା ୱାଚାଯ ଏକୱଚନା ଅଭିନ୍ନୱଚନା ଏୱଂ ସମଗ୍ଗା ହୋଥ। ତସ୍ସ ପନିଦଂ କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମ୍ମୋଦମାନା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଚିତ୍ତେନାପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ମୋଦମାନା ହୋଥା’’ତି।

୨୩୮।ତତୋ ତତୋ ସମାଗତସଙ୍ଘାନନ୍ତି ତତୋ ତତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନତୋ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ସନ୍ନିପତିତଭାୱେନ ସମାଗତସଙ୍ଘାନଂ। ତଥା ସମାପତିତସମୂହଭାୱେନ ସମାଗତଗଣାନଂ। ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା।

ଧାତୁଥୂପପୂଜାୱଣ୍ଣନା

୨୩୯।ଯକ୍ଖଗ୍ଗାହୋ ଦେୱତାୱେସୋ। ଖିପିତକଂ ଧାତୁକ୍ଖୋଭଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଖିପିତକରୋଗୋ। ଅରୋଚକୋ ଆହାରସ୍ସ ଅରୁଚ୍ଚନରୋଗୋ।

ସତ୍ତମଦିୱସେତି ସତ୍ତୱସ୍ସସତ୍ତମାସତୋ ପରତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ। ବଲାନୁରୂପେନାତି ୱିଭୱବଲାନୁରୂପେନ।

ପଚ୍ଛା ସଙ୍ଗୀତିକାରକାତି ଦୁତିଯଂ ତତିଯଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରକା। ଧାତୂନଂ ଅନ୍ତରାଯଂ ଦିସ୍ୱାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚେତିଯେ ଯଥାପତିଟ୍ଠାପିତଭାୱେନେୱ ଠିତାନଂ ଧାତୂନଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଂ ୱସେନ ଅନ୍ତରାଯଂ ଦିସ୍ୱା, ମହାଧାତୁନିଧାନେନ ସମ୍ମଦେୱ ରକ୍ଖିତାନଂ ଅନାଗତେ ଅସୋକେନ ଧମ୍ମରଞ୍ଞା ତତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରିତଭାୱେ କତେ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ହିତସୁଖାୱହଭାୱଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରିଚରଣମତ୍ତମେୱାତି ଗହେତ୍ୱା

ପରିଚରିତବ୍ବଧାତୁମତ୍ତମେୱ। ରାଜୂନଂ ହତ୍ଥେ ଠପେତ୍ୱା, ନ ଚେତିଯେସୁ। ତଥା ହି ପଚ୍ଛା ଅସୋକମହାରାଜା ଚେତିଯେସୁ ଧାତୂନଂ ନ ଲଭତି।

ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ କତସ୍ସ ଗଣ୍ହନଯୋଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ କାରେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ହରିଚନ୍ଦନାଦିମଯେ କରଣ୍ଡେ ଚ ଥୂପେ ଚ କାରେସି। ଲୋହିତଚନ୍ଦନମଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମଣିକରଣ୍ଡେସୂତି ଲୋହିତଙ୍କମସାରଗଲ୍ଲଫଲିକମଯେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସମଣିୱିଚିତ୍ତକେସୁ କରଣ୍ଡେସୁ।

ଥୂପାରାମଚେତିଯପ୍ପମାଣନ୍ତି ଦେୱାନଂପିଯତିସ୍ସମହାରାଜେନ କାରିତଚେତିଯପ୍ପମାଣଂ।

ମାଲା ମା ମିଲାଯନ୍ତୂତି ‘‘ଯାୱ ଅସୋକୋ ଧମ୍ମରାଜା ବହି ଚେତିଯାନି କାରେତୁଂ ଇତୋ ଧାତୁଯୋ ଉଦ୍ଧରିସ୍ସତି, ତାୱ ମାଲା ମା ମିଲାଯନ୍ତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ଆୱିଞ୍ଛନରଜ୍ଜୁଯନ୍ତି ଅଗ୍ଗଳଆୱିଞ୍ଛନରଜ୍ଜୁଯଂ। କୁଞ୍ଚିକମୁଦ୍ଦିକନ୍ତି ଦ୍ୱାରୱିୱରଣତ୍ଥଂ କୁଞ୍ଚିକଞ୍ଚେୱ ମୁଦ୍ଦିକଞ୍ଚ।

ୱାଳସଙ୍ଘାତଯନ୍ତନ୍ତି କୁକ୍କୁଲଂ ପଟିଭଯଦସ୍ସନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିବଦ୍ଧଗମନାଦିତାଯ ସଙ୍ଘାଟିତରୂପକଯନ୍ତଂ ଯୋଜେସି। ତେନାହ ‘‘କଟ୍ଠରୂପକାନୀ’’ତିଆଦି। ଆଣିଯା ବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ଅନେକକଟ୍ଠରୂପୱିଚିତ୍ତଯନ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଦେୱାନୁଭାୱେନ ଏକାଯ ଏୱ ଆଣିଯା ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିସ୍ସକମ୍ମୋ ଦେୱଲୋକମେୱ ଗତୋ। ‘‘ସମନ୍ତତୋ’’ତିଆଦି ପନ ତସ୍ମିଂ ଧାତୁନିଦାନେ ଅଜାତସତ୍ତୁନୋ କିଚ୍ଚୱିସେସାନୁଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ।

‘‘ଅସୁକଟ୍ଠାନେ ନାମ ଧାତୁନିଧାନ’’ନ୍ତି ରଞ୍ଞା ପୁଚ୍ଛିତେ ‘‘ତସ୍ମିଂ ସନ୍ନିପାତେ ୱିସେସଲାଭିନୋ ନାହେସୁ’’ନ୍ତି କେଚି। ‘‘ଅତ୍ତାନଂ ନିଗୂହିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢତରସ୍ସ ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ୱୀମଂସନ୍ତୋ ଜାନିସ୍ସତୀତି ନ କଥେସୁ’’ନ୍ତି ଅପରେ। ଯକ୍ଖଦାସକେତି ଉପହାରାଦିୱିଧିନା ଦେୱତାୱେସନକେ ଭୂତାୱିଗ୍ଗାହକେ।

ଇମଂପଦନ୍ତି ‘‘ଏୱମେତଂ ଭୂତପୁବ୍ବ’’ନ୍ତି ଦୁତିଯସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ଠପିତଂ ଇମଂ ପଦଂ। ମହାଧାତୁନିଧାନମ୍ପି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ତତିଯସଙ୍ଗୀତିକାରାପି ଠପଯିଂସୁ।

ମହାପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୪। ମହାସୁଦସ୍ସନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

କୁସାୱତୀରାଜଧାନୀୱଣ୍ଣନା

୨୪୨।ସୋୱଣ୍ଣମଯାତି ସୁୱଣ୍ଣମଯା। ଅଯଂ ପାକାରୋତି ସଦ୍ଦରତନମଯୋ ପାକାରୋ। ତଯୋ ତଯୋତି ଅନ୍ତୋ ଚ ତଯୋ, ବହି ଚ ତଯୋତି ତଯୋ ତଯୋ।

ଏସିକତ୍ଥମ୍ଭୋ ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ନଗରସୋଭନୋ ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥମ୍ଭୋ। ଅଙ୍ଗୀଯତି ଞାଯତି ପୁଥୁଲଭାୱୋ ଏତେନାତି ଅଙ୍ଗଂ, ପରିକ୍ଖେପୋ। ତିପୋରିସଂ ଅଙ୍ଗଂ ଏତିସ୍ସାତି ତିପୋରିସଙ୍ଗା। ତେନାହ ‘‘ତେନା’’ତିଆଦି। ତେନ ପଞ୍ଚହତ୍ଥପ୍ପମାଣେନ ତିପୋରିସେନ। ପଣ୍ଡଫଲେସୁପୀତି ସଦ୍ଦରତନମଯାନଂ ତାଲାନଂ ପଣ୍ଡଫଲେସୁପି। ଏସେୱ ନଯୋତି ‘‘ପଣ୍ଣେସୁ ଏକଂ ପତ୍ତକଂ ସୋୱଣ୍ଣମଯଂ, ଏକଂ ରୂପିଯମଯଂ। ଫଲେସୁପି ଏକୋ ଲେଖାଭାୱୋ ସୋୱଣ୍ଣମଯୋ, ଏକୋ ରୂପିଯମଯୋ’’ତିଆଦିକୋ ଅଯମତ୍ଥୋ ଅତିଦିଟ୍ଠୋ। ପାକାରନ୍ତରେତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପାକାରାନଂ ଅନ୍ତରେ। ଏକେକା ହୁତ୍ୱା ଠିତା ତାଲପନ୍ତି।

ଛେକୋତି ପଟୁ ସୁୱିସଦୋ, ସୋ ଚସ୍ସ ପଟୁଭାୱୋ ମନୋସାରୋତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦରୋ’’ତି। ରଞ୍ଜେତୁନ୍ତି ରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ। ଖମତେୱାତି ରୋଚତେୱ। ନ ବୀଭଚ୍ଛେତୀତି ନ ତଜ୍ଜେତି, ସୋତସୁଖଭାୱତୋ ପିଯାଯିତବ୍ବୋ ଚ ହୋତି। କୁସ୍ସଥୁଣଦଦ୍ଦରିକାଦି ଏକତଲଂ ତୂରିଯଂ। ଉଭଯତଲଂ ପାକଟମେୱ। ସବ୍ବତୋ ପରିଯୋନଦ୍ଧଂ ଚତୁରସ୍ସଅମ୍ବଣକଂ, ପଣୱାଦି ଚ। ୱଂସାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖାଦିକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୁମୁଚ୍ଛିତସ୍ସାତି ସୁଟ୍ଠୁ ପରିଯତ୍ତସ୍ସ। ପମାଣେତି ନାତିଦଳ୍ହନାତିସିଥିଲତାସଙ୍ଖାତେ ମଜ୍ଝିମେ ମୁଚ୍ଛନପ୍ପମାଣେ । ହତ୍ଥଂ ୱା ପାଦଂ ୱା ଚାଲେତ୍ୱାତି ହତ୍ଥଲଯପାଦଲଯେ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ନଚ୍ଚନ୍ତାତି ସାଖାନଚ୍ଚଂ ନଚ୍ଚନ୍ତା।

ଚକ୍କରତନୱଣ୍ଣନା

୨୪୩।ଉପୋସଥଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ସବ୍ବଦିୱସେସୁ ଗହଟ୍ଠେହି ରକ୍ଖିତବ୍ବସୀଲଂ, ସମାଦାନୱସେନ ତଂ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଉପୋସଥିକୋ, ତସ୍ସ ଉପୋସଥିକସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ସମାଦିନ୍ନୌପୋସଥଙ୍ଗସ୍ସା’’ତି। ତଦାତି ତସ୍ମିଂ କାଲେ। କସ୍ମିଂ ପନ କାଲେତି? ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱସଂୱତ୍ତନିଯଦାନସୀଲାଦିପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସମୁଦାଗମସମ୍ପନ୍ନୋ ପୂରିତଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତୋ କାଲଦୀପଦେସୱିସେସପଚ୍ଚାଜାତିଯା ଚେୱ କୁଲରୂପଭୋଗାଧିପତେଯ୍ୟାଦିଗୁଣୱିସେସସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ତଦନୁରୂପେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଠିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ କାଲେ। ତାଦିସେ ହି କାଲେ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱୀ ପୁରିସୱିସେସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ରାଜା ଖତ୍ତିଯୋ ମୁଦ୍ଧାୱସିତ୍ତୋ ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ଅନୁପୋସଥଂ ସତସହସ୍ସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଦିନା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ନ ଯଦା ଚକ୍କରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ଏୱ। ଇମେ ଚ ୱିସେସା ସବ୍ବଚକ୍କୱତ୍ତୀନଂ ସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ପାତୋୱ…ପେ… ଧମ୍ମତା’’ତି। ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱାୱହଗୁଣାପି ଚକ୍କୱତ୍ତିଗୁଣାପି ସାତିସଯାୱ ହୋନ୍ତି।

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପୁଞ୍ଞକମ୍ମପଚ୍ଚଯନ୍ତି ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱାୱହଦାନଦମସଂଯମାଦିପୁଞ୍ଞକମ୍ମହେତୁକଂ। ନୀଲମଣିସଙ୍ଘାତସଦିସନ୍ତି ଇନ୍ଦନୀଲମଣିସଞ୍ଚଯସମାନଂ। ଦିବ୍ବାନୁଭାୱଯୁତ୍ତତ୍ତାତି ଦସ୍ସନେଯ୍ୟତା, ମନୁଞ୍ଞଘୋସତା, ଆକାସଗାମିତା, ଓଭାସୱିସ୍ସଜ୍ଜନା, ଅପ୍ପଟିଘାତତା, ରଞ୍ଞୋ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିକାରଣତାତି ଏୱମାଦୀହି ଦିବ୍ବସଦିସେହି ଆନୁଭାୱେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା, ଏତେନ ଦିବ୍ବଂ ୱିଯାତି ଦିବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ତଂ ଦେୱଲୋକପରିଯାପନ୍ନଂ। ସହସ୍ସଂ ଅରା ଏତସ୍ସାତି ୱା ସହସ୍ସାରଂ। ସବ୍ବେହି ଆକାରେହୀତି ସବ୍ବେହି ସୁନ୍ଦରେହି ପରିପୁଣ୍ଣାୱଯୱେ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନେ ଚକ୍କେ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବେହି ଆକାରେହି। ପରିପୂରନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ସା ଚସ୍ସା ପାରିପୂରିଂ ଇଦାନେୱ ୱିତ୍ଥାରେସ୍ସତି।

ପନାଳିଇତି ଛିଦ୍ଦଂ। ସୁଦ୍ଧସିନିଦ୍ଧଦନ୍ତପନ୍ତିଯା ନିବ୍ବିୱରାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତସ୍ସା ପନ ପନାଳିଇଯା ସମନ୍ତତୋ ପଟ୍ଟସ୍ସ ରଜତମଯତ୍ତା ସାରରଜତମଯା ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ସା ଚସ୍ସ ଚକ୍କସ୍ସ ରଥଚକ୍କସ୍ସ ୱିଯ ଅନ୍ତୋଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଭୋସୁପି ବାହିରନ୍ତେସୂ’’ତି। କତପରିକ୍ଖେପା ହୋତି ପନାଳିଇତି ଯୋଜନା। ନାଭିପନାଳିଇପରିକ୍ଖେପପଟ୍ଟେସୂତି ନାଭିପରିକ୍ଖେପପଟ୍ଟେ ଚେୱ ନାଭିଯା ପନାଳିଇପରିକ୍ଖେପପଟ୍ଟେ ଚ।

ତେସନ୍ତି ଅରାନଂ। ଘଟକା ନାମ ଅଲଙ୍କାରଭୂତା ଖୁଦ୍ଦକପୁଣ୍ଣଘଟା। ତଥା ମଣିକା ନାମ ମୁତ୍ତାୱଳିକା। ପରିଚ୍ଛେଦଲେଖା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନୱସେନ ଠିତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଲେଖା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମାଲାକମ୍ମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୁୱିଭତ୍ତାନେୱାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଂକିଣ୍ଣତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭତ୍ତାନି।

‘‘ସୁରତ୍ତା’’ତିଆଦୀସୁ ସୁରତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ମହାନାମୱଣ୍ଣତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସୁଦ୍ଧଗ୍ଗହଣେନ ସଂକ୍କିଲିଟ୍ଠତଂ, ସିନିଦ୍ଧଗ୍ଗହଣେନ ଲୂଖତଂ। କାମଂ ତସ୍ସ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ନେମିମଣ୍ଡଲଂ ଅସନ୍ଧିକମେୱ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ପନ କେୱଲଂ ପୱାଠଅୱଣ୍ଣେନ ଚ ସୋଭତୀତି ପକତିଚକ୍କସ୍ସ ସନ୍ଧିଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ସୁରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣପଟ୍ଟାଦିମଯାହି ୱଟ୍ଟପରିଚ୍ଛେଦଲେଖାହି ପଞ୍ଞାଯମାନାହି ସସନ୍ଧିକା ୱିଯ ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସନ୍ଧୀସୁ ପନସ୍ସା’’ତିଆଦି।

ନେମିମଣ୍ଡଲପିଟ୍ଠିଯନ୍ତି ନେମିମଣ୍ଡଲସ୍ସ ପିଟ୍ଠିପଦେସେ। ଆକାସଚାରିଭାୱତୋ ହିସ୍ସ ତତ୍ଥ ୱାତଗ୍ଗାହୀ ପୱାଠଅଦଣ୍ଡୋ ହୋତି। ଦସନ୍ନଂ ଦସନ୍ନଂ ଅରାନଂ ଅନ୍ତରେତି ଦସନ୍ନଂ ଦସନ୍ନଂ ଅରାନଂ ଅନ୍ତରେ ସମୀପେ ପଦେସେ। ଛିଦ୍ଦମଣ୍ଡଲଖଚିତୋତି ମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନଛିଦ୍ଦୱିଚିତ୍ତୋ। ସୁକୁସଲସମନ୍ନାହତସ୍ସାତି ସୁଟ୍ଠୁ କୁସଲେନ ସିପ୍ପିନା ପହତସ୍ସ, ୱାଦିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଗ୍ଗୂତି ମନୋରମୋ। ରଜନୀଯୋତି ସୁଣନ୍ତାନଂ ରାଗୁପ୍ପାଦକୋ। କମନୀଯୋତି କନ୍ତୋ। ସମୋସରିତକୁସୁମଦାମାତି ଓଲମ୍ବିତସୁଗନ୍ଧକୁସୁମଦାମା। ନେମିପରିକ୍ଖେପସ୍ସାତି ନେମିପରିଯନ୍ତପରିକ୍ଖେପସ୍ସ। ନାଭିପନାଠଇଯା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପସ୍ସାନଂ ୱସେନ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ନାଭିପନାଠଇନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକା ଏୱ ହି ସା ପନାଠଇ। ଯେହୀତି ଯେହି ଦ୍ୱୀହି ମୁଖେହି। ପୁନ ଯେହୀତି ଯେହି ମୁତ୍ତକଲାପେହି।

ଓଧାପଯମାନନ୍ତି ସୋତୁଂ ଅୱହିତାନି କୁରୁମାନଂ।

ଚନ୍ଦୋ ପୁରତୋ ଚକ୍କରତନଂ ପଚ୍ଛାତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବାପରିଯେନ ପୁବ୍ବାପରଭାୱେନ।

ଅନ୍ତେପୁରସ୍ସାତି ଅନୁରାଧପୁରେ ରଞ୍ଞୋ ଅନ୍ତେପୁରସ୍ସ। ଉତ୍ତରସୀହପଞ୍ଜରସଦିସେତି ତଦା ରଞ୍ଞୋ ପାସାଦେ ତାଦିସସ୍ସ ଉତ୍ତରଦିସାଯ ସୀହପଞ୍ଜରସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖେନ ସକ୍କାତି କିଞ୍ଚି ଅନାରୁହିତ୍ୱା, ସରୀରଞ୍ଚ ଅନୁଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ଯଥାଠିତେନେୱ ହତ୍ଥେନ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିଯୋ ଖିପିତ୍ୱା ସୁଖେନ ସକ୍କା ହୋତି ପୂଜେତୁଂ।

ନାନାୱିରାଗରତନପ୍ପଭାସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତି ନାନାୱିଧୱିଚିତ୍ତୱଣ୍ଣରତନୋଭାସପଭସ୍ସରଂ। ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଉପରି ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ।

୨୪୪।ରାଜାଯୁତ୍ତାତି ରଞ୍ଞୋ କିଚ୍ଚେ ଆଯୁତ୍ତକପୁରିସା।

ସିନେରୁଂ ୱାମପସ୍ସେନ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଧୁରତରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ୱାମପସ୍ସେନ ସିନେରୁଂ ପହାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିନିବ୍ବେଧେନାତି ତିରିଯଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝନୱସେନ। ସନ୍ନିୱେସକ୍ଖମୋତି ଖନ୍ଧାୱାରସନ୍ନିୱେସଯୋଗ୍ଗୋ। ସୁଲଭାହାରୁପକରଣୋତି ସୁଖେନେୱ ଲଦ୍ଧବ୍ବଧଞ୍ଞଗୋରସଦାରୁତିଣାଦିଭୋଜନସାଧନୋ।

ପରଚକ୍କନ୍ତି ପରସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ସେନା, ଆଣା ୱା।

ଆଗମନନନ୍ଦନୋତି ଆଗମନେନ ନନ୍ଦିଜନନୋ। ଗମନେନ ସୋଚେତୀତି ଗମନସୋଚନୋ। ଉପକପ୍ପେଥାତି ଉପରୂପରି କପ୍ପେଥ, ସଂୱିଦହଥ ଉପନେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱାତି ହେତୁତୋପି ସଭାୱତୋପି ଫଲତୋପି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକାଦିଆଦୀନୱତୋପି ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ୱିଭାୱେନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭୂତଂ କରୋନ୍ତୀତି ୱିଭାୱିନୋ, ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ। ଅନୁଯନ୍ତାତି ଅନୁୱତ୍ତକା, ଅନୁୱତ୍ତକଭାୱେନେୱ, ପନ ରଞ୍ଞୋ ଚ ମହାନୁଭାୱେନ ତେ ଜିଗୁଚ୍ଛନୱସେନ ପାପତୋ ଅନୋରମନ୍ତାପି ଏକଚ୍ଚେ ଓତ୍ତପ୍ପୱସେନ ଓରମନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଓଗଚ୍ଛମାନନ୍ତି ଓସୀଦନ୍ତଂ। ଯୋଜନମତ୍ତନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଯୋଜନମତ୍ତଂ ପଦେସଂ। ଗମ୍ଭୀରଭାୱେନ ପନ ଯଥା ଭୂମି ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ଓଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦତଲ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅନ୍ତେ ଚକ୍କରତନଂ ଉଦକେନ ସେନାଯ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣତ୍ଥଂ। ପୁରତ୍ଥିମୋ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ପରିଯନ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି ପୁରତ୍ଥିମମହାସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତୋ, ତଂ ପୁରତ୍ଥିମମହାସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତଂ, ପୁରତ୍ଥିମମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚାତୁରନ୍ତାଯାତି ଚତୁସମୁଦ୍ଦନ୍ତାଯ, ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଦିଚତୁକୋଟ୍ଠାସନ୍ତାଯ ୱା। ସୋଭଯମାନଂ ୱିଯାତି ୱିଯ-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଅଚ୍ଛରିଯଗୁଣେହି ସୋଭନ୍ତମେୱ ହି ତଂ ତିଟ୍ଠତି। ପାଠଇଯମ୍ପି ହି ‘‘ଉପସୋଭଯମାନଂ’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ହତ୍ଥିରତନୱଣ୍ଣନା

୨୪୬।ହରିଚନ୍ଦନାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚତୁଜ୍ଜାତିଯଗନ୍ଧାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଆଗମନଂ ଚିନ୍ତେଥାତିଓଦନ୍ତି ଚକ୍କଓତ୍ତିଓତ୍ତସ୍ସ ପୂରିତତାଯ ପରିଚିତତ୍ତା। କାଳଅତିଲକାଦୀନଂ ଅଭାଓେନ ଓିସୁଦ୍ଧସେତସରୀରୋ। ସତ୍ତପତିଟ୍ଠୋତି ଭୂମିଫୁସନକେହି ଓାଲଧି, ଓରଙ୍ଗଂ, ହତ୍ଥୋତି ଇମେହି ଚ ତୀହି, ଚତୂହି ପାଦେହି ଚାତି ସତ୍ତହି ଅଓଯଓେହି ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ସତ୍ତପତିଟ୍ଠୋ। ସବ୍ବକନିଟ୍ଠୋତି ସବ୍ବେହି ଛଦ୍ଦନ୍ତକୁଲହତ୍ଥୀହି ହୀନୋ। ଉପୋସଥକୁଲା ସବ୍ବଜେଟ୍ଠୋତି ଉପୋସଥକୁଲତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ସବ୍ବପ୍ପଧାନୋ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା। ଓୁତ୍ତନଯେନାତି ''ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା''ତିଆଦିନା ଓୁତ୍ତେନ ନଯେନ। ଚକ୍କଓତ୍ତୀନଂ, ଚକ୍କଓତ୍ତିପୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ଚକ୍କଓତ୍ତିଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଚିନ୍ତଯନ୍ତାନଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ଅପନେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାଓେନ ଅପନେତ୍ୱା। ଗନ୍ଧମେଓ ହି ତସ୍ସ ଇତରେ ହତ୍ଥୀ ନ ସହନ୍ତି।

ଘରଧେନୁଓଚ୍ଛକୋ ଓିଯାତି ଘରେ ପରିଚିତଧେନୁଯା ତତ୍ଥେଓ ଜାତସଂଓଦ୍ଧଓଚ୍ଛକୋ ଓିଯ। ସକଲପଥଓିନ୍ତି ସକଲଂ ଜମ୍ବୁଦୀପସଞ୍ଞିତଂ ପଥଓିଂ।

ଅସ୍ସରତନଓଣ୍ଣନା

୨୪୭।ସିନ୍ଧଓକୁଲତୋତି ସିନ୍ଧଓସ୍ସାଜାନୀଯକୁଲତୋ।

ମଣିରତନଓଣ୍ଣନା

୨୪୮।ସକଟନାଭିସମପରିଣାହନ୍ତି ପରିଣାହତୋ ମହାସକଟସ୍ସ ନାଭିଯା ସମପ୍ପମାଣଂ। ଉଭୋସୁ ଅନ୍ତେସୂତି ହେଟ୍ଠା, ଉପରି ଚାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଅନ୍ତେସୁ। କଣ୍ଣିକପରିଯନ୍ତତୋତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କଞ୍ଚନପଦୁମାନଂ କଣ୍ଣିକାଯ ପରିଯନ୍ତତୋ। ମୁତ୍ତାଜାଲକେ ଠପେତ୍ୱାତି ସୁଓିସୁଦ୍ଧେ ମୁତ୍ତମଯେ ଜାଲକେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନଓେଲା ଓିଯାତି ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନସୀସେନ ସୂରିଯୋଦଯକ୍ଖଣଂ ଉପଲକ୍ଖେତି।

ଇତ୍ଥିରତନଓଣ୍ଣନା

୨୪୯। ''ଇତ୍ଥିରତନଂ ପାତୁଭଓତୀ''ତି ଓତ୍ୱା କୁତସ୍ସା ପାତୁଭାଓୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମଦ୍ଦରାଜକୁଲତୋ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ମଦ୍ଦରଟ୍ଠଂ କିର ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଅଭିରୂପାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ତଥା ହି ''ସିଞ୍ଚଯମହାରାଜସ୍ସ ଦେଓୀ, ଓେସ୍ସନ୍ତରମହାରାଜସ୍ସ ଦେଓୀ, ଭଦ୍ଦକାପିଲାନୀ''ତି ଏଓମାଦି ଇତ୍ଥିରତନଂ ମଦ୍ଦରଟ୍ଠେ ଏଓ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ପୁଞ୍ଞାନୁଭାଓେନାତି ଚକ୍କଓତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ପୁଞ୍ଞତେଜେନ।

ସଣ୍ଠାନପାରିପୂରିଯାତି ହତ୍ଥପାଦାଦିସରୀରାଓଯଓାନଂ ସୁସଣ୍ଠିତାଯ। ଅଓଯଓପାରିପୂରିଯା ହି ସମୁଦାଯପାରିପୂରିସିଦ୍ଧି । ରୂପନ୍ତି ସରୀରଂ ''ରୂପଂ ତ୍ୱେଓ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୦୬) ଓିଯ। ଦସ୍ସନୀଯାତି ସୁରୂପଭାଓେନ ପସ୍ସିତବ୍ବଯୁତ୍ତା। ତେନାହ ''ଦିସ୍ସମାନାଓା''ତିଆଦି। ସୋମନସ୍ସଓସେନ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି ଯୋନିସୋ ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ଓସେନ। ପସାଦାଓହତ୍ତାତି କାରଣଓଚନେନ ଯଥା ପାସାଦିକତାଯ ଓଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାସିଦ୍ଧି ଓୁତ୍ତା, ଏଓଂ ଦସ୍ସନୀଯତାଯ ପାସାଦିକତାସିଦ୍ଧି, ଅଭିରୂପତାଯ ଚ ଦସ୍ସନୀଯତାସିଦ୍ଧି ଓତ୍ତବ୍ବାତି ନଯଂ ଦସ୍ସେତି। ପଟିଲୋମତୋ ଓା ଓଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ପାସାଦିକତାସିଦ୍ଧି, ପାସାଦିକତାଯ ଦସ୍ସନୀଯତାସିଦ୍ଧି, ଦସ୍ସନୀଯତାଯ ଅଭିରୂପତାସିଦ୍ଧି ଯୋଜେତବ୍ବା। ଏଓଂ ସରୀରସମ୍ପତ୍ତିଓସେନ ଅଭିରୂପତାଦିକେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସରୀରେ ଦୋସାଭାଓଓସେନପି ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିରୂପା ଓା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ପମାଣଯୁତ୍ତା, ଏଓଂ ଆରୋହପରିଣାହଯୋଗତୋ ଚ ପାସାଦିକା ନାତିଦୀଘତାଦଯୋ, ଏଓଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଦିବ୍ବରୂପତାସମ୍ପତ୍ତିପୀତି ''ଅପ୍ପତ୍ତା ଦିବ୍ବଓଣ୍ଣ''ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ।

ଆରୋହସମ୍ପତ୍ତି ଓୁତ୍ତା ଉବ୍ବେଧେନ ପାସାଦିକଭାଓତୋ। ପରିଣାହସମ୍ପତ୍ତି ଓୁତ୍ତା କିସଥୂଲଦୋସାଭାଓତୋ। ଓଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତି ଓୁତ୍ତା ଓିଓଣ୍ଣତାଭାଓତୋ। କାଯଓିପତ୍ତିଯାତି ସରୀରଦୋସସ୍ସ। ସତଓାରଓିହତସ୍ସାତି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଓିହତସ୍ସ, ''ସତଓାରଓିହତସ୍ସା''ତି ଚ ଇଦଂ କପ୍ପାସପିଚୁଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ, ତୂଲପିଚୁନୋ ପନ ଓିହନନମେଓ ନତ୍ଥି। କୁଙ୍କୁମତଗରତୁରୁକ୍ଖଯଓନପୁପ୍ଫାନି ଚତୁଜ୍ଜାତି। ''ତମାଲତଗରତୁରୁକ୍ଖଯଓନପୁପ୍ଫାନୀ''ତି ଅପରେ।

ଅଗ୍ଗିଦଡ୍ଢା ଓିଯାତି ଆସନଗତେନ ଅଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢା ଓିଯ। ପଠମମେଓାତି ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱାପି କିଚ୍ଚନ୍ତରପ୍ପସୁତା ଅହୁତ୍ୱା କିଚ୍ଚନ୍ତରତୋ ପଠମମେଓ, ଦସ୍ସନସମକାଲଂ ଏଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ରଞ୍ଞୋ ନିସଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଛା ନିପାତନଂ ନିସୀଦନଂ ସୀଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ପଚ୍ଛାନିପାତିନୀ। ତଂ ତଂ ଅତ୍ତନା ରଞ୍ଞୋ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ''କିଂ କରୋମୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତାଯ କିଂ କରଣଂ ପଟିସାଓେତୀତି କିଂକାରପଟିସ୍ସାଓିନୀ।

ମାତୁଗାମୋ ନାମ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସଠଜାତିକୋ, ଇତ୍ଥିରତନସ୍ସ ପନ ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସ୍ୱାସ୍ସା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ।

ଗୁଣାତି ରୂପଗୁଣା ଚେୱ ଆଚାରଗୁଣା ଚ। ପୁରିମକମ୍ମାନୁଭାୱେନାତି କତସ୍ସ ପୁରିମକମ୍ମସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଇତ୍ଥିରତନସ୍ସ ତବ୍ଭାୱସଂୱତ୍ତନିୟସ୍ସ ପୁରିମକମ୍ମସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ। ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋପି ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିସଂୱତ୍ତନିୟଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ତାଦିସସ୍ସ ଫଲୱିସେସସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋ ହୋତିୟେୱ। ତେନାହ ‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋପୁଞ୍ଞଂ ଉପନିସ୍ସାୟା’’ତି, ଏତେନ ସେସେସୁପି ସୱିଞ୍ଞାଣକରତନେସୁ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତେସୁପି ତେସଂ ତେସଂ ୱିସେସାନଂ ତଦୁପନିସ୍ସୟତା ୱିଭାୱିତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପୁବ୍ବେ ଏକଦେସୱସେନ ଲବ୍ଭମାନା ପାରିପୂରୀ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱୂପଗମନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସବ୍ବାକାରପରିପୂରା ଜାତା।

ଗହପତିରତନୱଣ୍ଣନା

୨୫୦।ପକତିୟା ୱାତି ସଭାୱେନେୱ ଚକ୍କରତନପାତୁଭାୱତୋ ପୁବ୍ବେପି। ୟାଦିସଂ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞବଲଂ ନିସ୍ସାୟ ୟଥାୱୁତ୍ତା ଚକ୍କରତନାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତି, ତାଦିସଂ ଏତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞବଲଂ ନିସ୍ସାୟ ଗହପତିରତନସ୍ସ କମ୍ମୱିପାକଜଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଆହ ‘‘ଚକ୍କରତନାନୁଭାୱସହିତ’’ନ୍ତି। କାରଣସ୍ସ ହି ଏକସନ୍ତତିପତିତତାୟ, ଫଲସ୍ସ ଚ ସମାନକାଲିକତାୟ ତଥାୱଚନଂ।

ପରିଣାୟକରତନୱଣ୍ଣନା

୨୫୧। ‘‘ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ, ଅୟଂ ଅଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା କମ୍ମସ୍ସକତାୱବୋଧନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାୟ ପଣ୍ଡିତୋ। ବାହୁସଚ୍ଚବ୍ୟତ୍ତିୟା ବ୍ୟତ୍ତୋ। ସଭାୱସିଦ୍ଧାୟ ମେଧାସଙ୍ଖାତାୟ ପକତିପଞ୍ଞାୟ ଅତ୍ଥିତାୟ ମେଧାୱୀ। ଅତ୍ତନୋ ୟାଥାୱବୁଦ୍ଧମତ୍ଥଂ ପରେସଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ପକାସେତୁଂ ସମତ୍ଥତାୟ ୱିଭାୱୀ। ୱୱତ୍ଥପେତୁନ୍ତି ନିଚ୍ଛିତୁଂ।

ଚତୁଇଦ୍ଧିସମନ୍ନାଗତୱଣ୍ଣନା

୨୫୨। ୱିପଚ୍ଚନଂ ୱିପାକୋ, ୱିପାକୋ ଏୱ ୱେପାକୋ ୟଥା ‘‘ୱିକତମେୱ ୱେକତ’’ନ୍ତି। ସମଂ ନାତିସୀତନାଚ୍ଚୁଣ୍ହତାୟ ଅୱିସମଂ ଭୁତ୍ତସ୍ସ ୱେପାକୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ସମୱେପାକିନୀ, ତାୟ ସମୱେପାକିନିୟା।

ଧମ୍ମପାସାଦପୋକ୍ଖରଣିୱଣ୍ଣନା

୨୫୩।ଜନରାସିଂ କାରେତ୍ୱା ତେନ ଜନରାସିନା ଖଣିତ୍ୱା ନ ମାପେସି। କିଞ୍ଚରହୀତି ଆହ ‘‘ରଞ୍ଞୋ ପନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ଏକାୟ ୱେଦିକାୟ ପରିକ୍ଖିତ୍ତା ପୋକ୍ଖରଣିୟୋ । ପରିୱେଣପରିଚ୍ଛେଦପରିୟନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ପରିୱେଣଂ ନାମ ସମନ୍ତତୋ ୱିୱଟଙ୍ଗଣଭୂତଂ ପୋକ୍ଖରଣିୟା ତୀରଂ, ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦଭୂତେ ପରିୟନ୍ତେ ଏକାୟ ୱେଦିକାୟ ପରିକ୍ଖିତ୍ତା ପୋକ୍ଖରଣିୟୋ। ଏତଦହୋସୀତି ଏତଂ ‘‘ୟଂନୂନାହଂ ଇମାସୁ ପୋକ୍ଖରଣୀସୂ’’ତିଆଦିକଂ ଅହୋସୀତି। ସବ୍ବୋତୁକନ୍ତି ସବ୍ବେସୁ ଉତୂସୁ ପୁପ୍ଫନକଂ। ନାନାୱଣ୍ଣୌପ୍ପଲବୀଜାଦୀନୀତି ରତ୍ତନୀଲାଦିନାନାୱଣ୍ଣପୁପ୍ଫେନ ପୁପ୍ଫନକୌପ୍ପଲବୀଜାଦୀନି। ଜଲଜଥଲଜମାଲନ୍ତି ଜଲଜଥଲଜପୁପ୍ଫମାଲଂ।

୨୫୪।ପରିଚାରୱସେନାତି ତଙ୍ଖଣିକପରିଚାରୱସେନ, ଇଦଞ୍ଚ ପଠମଂ ପଟ୍ଠପିତନିୟାମେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ପଚ୍ଛା ପନ ୟାନସୟନାଦୀନି ୱିୟ ଇତ୍ଥିୟୋପି ଅତ୍ଥିକାନଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ଏୱ। ତେନାହ ‘‘ଇତ୍ଥୀହିପୀ’’ତିଆଦି। ପରିଚ୍ଚାଗୱସେନାତି ନିରପେକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗୱସେନ। ଦୀୟତୀତି ଦାନଂ, ଦେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁ। ତଂ ଅଗ୍ଗୀୟତି ନିସ୍ସଜ୍ଜୀୟତି ଏତ୍ଥାତି ଦାନଗ୍ଗଂ, ପରିୱେସନଟ୍ଠାନଂ। ତାଦିସାନି ଅତ୍ଥୀତି ୟାଦିସାନି ରଞ୍ଞୋ ଦାନଗ୍ଗେ ଖୋମସୁଖୁମାଦୀନି ୱତ୍ଥାନି, ତାଦିସାନି ୟେସଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକାନି ସନ୍ତି। ୱହାୟାତି ପହାୟ ତତ୍ଥେୱ ଠପେତ୍ୱା। ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି ୟେସଂ ତେତି ଅତ୍ଥିକା। ଏୱଂ ଅନତ୍ଥିକାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୨୫୫।କଲହସଦ୍ଦୋପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଦାନାଧିପ୍ପାୟେନ ଗେହତୋ ନୀହଟଂ ପୁନ ଗେହଂ ପୱେସେତୁଂ ନ ୟୁତ୍ତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମୁଚ୍ଚେତି। ତେନାହ ‘‘ନ ଖୋ ଏତଂ ଅମ୍ହାକଂ ପତିରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୫୫)।

୨୫୭।ଉଣ୍ହୀସମତ୍ଥକେତି ସିଖାପରିୟନ୍ତମତ୍ଥକେ। ପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ଥକେତି ପାସାଦଙ୍ଗଣପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ମତ୍ଥକେ।

୨୫୮।ହରତୀତି ଅତିୱିୟ ପଭସ୍ସରଭାୱେନ ଚକ୍ଖୂନି ପଟିହରନ୍ତଂ ଦୁଦ୍ଦିକ୍ଖତାୟ ଦିଟ୍ଠିୟୋ ହରତି ଅପନେନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତି। ତଂ ପନ ହରଣଂ ନେସଂ ପରିପ୍ଫନ୍ଦନେନାତି ଆହ ‘‘ଫନ୍ଦାପେତୀ’’ତି।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଝାନସମ୍ପତ୍ତିୱଣ୍ଣନା

୨୬୦।ମହତିଯା ଇଦ୍ଧିଯାତି ମହନ୍ତେନ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସମିଜ୍ଝନେନ। ତେସଂଯେୱ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ। ''ଅନୁଭୱିତବ୍ବାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ଆନୁଭାୱ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମସାଧନତଂ ଦସ୍ସେତି। ପୁବ୍ବେ ସମ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଦେସ୍ସଧମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସ କତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମ୍ପତ୍ତିପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସା''ତି ଆହ। ଅତ୍ତାନଂ ଦମେତି ଏତେନାତି ଦମୋ।

ବୋଧିସତ୍ତପୁବ୍ବଯୋଗୱଣ୍ଣନା

ଅସ୍ସାତି ମହାସୁଦସ୍ସନରଞ୍ଞୋ। ଏକୋ ଥେରୋତି ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋ ନାମଗୋତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞତରୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଥେରୋ। ଥେରଂ ଦିସ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା। କଟ୍ଠତ୍ଥରଣନ୍ତି କଟ୍ଠମଯଂ ଅତ୍ଥରଣଂ, ଦାରୁଫଲକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିଭୋଗଭାଜନନ୍ତି ପାନୀଯପରିଭୋଜନୀଯାଦିପରିଭୋଗଯୋଗ୍ଗଂ ଭାଜନଂ। ଆରକଣ୍ଟକନ୍ତି ସୂଚିୱିଜ୍ଝନକକଣ୍ଟକଂ। ପିପ୍ଫଲିକନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକସତ୍ଥକଂ। ଉଦକତୁମ୍ବକନ୍ତି କୁଣ୍ଡିକଂ।

କୂଟାଗାରଦ୍ୱାରେଯେୱ ନିୱତ୍ତେସୀତି କୂଟାଗାରଂ ପୱିଟ୍ଠକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତେସଂ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଂ ପୱତ୍ତିଯା ଓକାସଂ ନାଦାସି।

୨୬୧।କସିଣମେୱ ପଞ୍ଞାଯତି ମହାପୁରିସସ୍ସ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କତାଧିକାରତ୍ତା, ତେସଞ୍ଚ ପଦେସାନଂ ସୁପରିକମ୍ମକତକସିଣସଦିସତ୍ତା।

୨୬୨।ଚତ୍ତାରି ଝାନାନୀତି ଚତ୍ତାରି କସିଣଜ୍ଝାନାନି। କସିଣଜ୍ଝାନଗ୍ଗହଣଞ୍ଚାନଂଯେୱ ୱଚନଂ ତାସଂ ତଦା ଆଦରଗାରୱୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତତ୍ତା। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ଆଦରୋ ନତ୍ଥି, ଅଭିଞ୍ଞାପଦଟ୍ଠାନତଂ ପନ ସନ୍ଧାଯ ତାନିପି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ତସ୍ମା ମହାସତ୍ତୋ ତାପସପରିବ୍ବାଜକକାଲେ ଯତ୍ତକେ ଲୋକିଯଗୁଣେ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତେ ସବ୍ବେପି ତଦା ନିବ୍ବତ୍ତେସିଯେୱ। ତେନାହ ''ମହାପୁରିସୋ ପନା''ତିଆଦି।

ଚତୁରାସୀତିନଗରସହସ୍ସାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୬୩।ଅଭିହରିତବ୍ବଭତ୍ତନ୍ତି ଉପନେତବ୍ବଭତ୍ତଂ।

୨୬୪।ନିବଦ୍ଧୱତ୍ତନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ଉପନିବଦ୍ଧଂ ପାକୱତ୍ତଂ।

ସୁଭଦ୍ଦାଦେୱିଉପସଙ୍କମନୱଣ୍ଣନା

୨୬୫।ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଅତିୱିସିତ୍ୱା। ଯଂ ଯଂ ରଞ୍ଞୋ ଇଚ୍ଛିତଂ ଦାନୂପକରଣଞ୍ଚେୱ ଭୋଗୂପକରଣଞ୍ଚ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ତଥେୱ ସମିଦ୍ଧଭାୱଂ ୱିତ୍ଥୱତି।

୨୬୬। ସଚେ ପନ ରାଜା ଜୀୱିତେ ଛନ୍ଦଂ ଜନେଯ୍ଯ, ଇତୋ ପରମ୍ପି ଚିରଂ କାଲଂ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋତି ଏୱଂ ମହଜ୍ଝାସଯା ଦେୱୀ ଭୋଗେସୁ, ଜୀୱିତେ ଚ ରାଜାନଂ ସାପେକ୍ଖଂ କାତୁଂ ୱାଯମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମା ହେୱ ଖୋ ରାଜା''ତିଆଦି। ତେନେୱାହ ''ତସ୍ସ କାଲଙ୍କିରିଯଂ ଅନିଚ୍ଛମାନା''ତିଆଦି। ଛନ୍ଦଂ ଜନେହୀତି ଏତ୍ଥ ଛନ୍ଦ-ସଦ୍ଦୋ ତଣ୍ହାପରିଯାଯୋତି ଆହ ''ପେମଂ ଉପ୍ପାଦେହୀ''ତି। ଅପେକ୍ଖତି ଆରମ୍ମଣଂ ଏତାଯ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ଅପେକ୍ଖା, ତଣ୍ହା।

୨୬୭।ଗରହିତାତି ଏତ୍ଥ କେହି ଗରହିତା, କସ୍ମା ଚ ଗରହିତାତି ଅନ୍ତୋଲୀନଂ ଚୋଦନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ''ବୁଦ୍ଧେହୀ''ତିଆଦିମାହ, ତେନ ୱିଞ୍ଞୁଗରହିତତ୍ତା, ଦୁଗ୍ଗତିସଂୱତ୍ତନିଯତୋ ଚ ସାପେକ୍ଖକାଲକିରିଯା ପରିୱଜ୍ଜେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି।

୨୬୮।ଏକମନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍ଖୁପଥଂ ୱିଜହିତ୍ୱା।

ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପଗମନୱଣ୍ଣନା

୨୬୯।ସୋଣସ୍ସାତି କୋଛଇଓୀସସ୍ସ ସୋଣସ୍ସା ଏକା ଭଉପାତୀତି ଏକଂ ଭଉଓଢ୍ତିକଂ। ତାଦିସଂ ଭଉନ୍ତି ତଥାରୂପଂ ଗରୁଂ ମଧୁରଂ ସିନିଦ୍ଧଂ ଭଉଂ। ଭୁଞ୍ଜାନନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜଓନ୍ତାନଂ।

୨୭୧।ଦାସମନୁସ୍ସାତି ଦାସା ଚେଓ ଆୟୁତ୍ତକମନୁସ୍ସା ଚ।

ଇଦାନି ଯଥାଓୁତ୍ତାଯ ରଞ୍ଝୋ ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା କଜ୍ଝସରିକ୍ଖତଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ''ଏତାନି ପନା''ତିଆଦିମାହ, ତଂ ସୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଓ।

୨୭୨।ଆଦିତୋପଟ୍ଠାଯାତି ସମୁଦାଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଯଞ୍ଚ ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଆଯୂହିତଂ, ଯତୋ ସା ସମ୍ପତ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତା, ତତୋ ତତିଯଭଓଭାଓତୋ ପଭୁତି। ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ଜାତକଦେସନା ହି ତଦା ସମୁଦାଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭଗଓତା ଦେସିତାତି। ପଂସ୍ସାଗାରକୀଛଅଂ ଓିଯାତି ଯଥା ନାମ ଦାରକା ପଂସୂହି ଓାପିଗେହଭୋଜନାଦୀନି ଦସ୍ସେନ୍ତା ଯଥାରୁଚି କୀଛଇତ୍ୱା ଗମନକାଲେ ସବ୍ବଂ ତଂ ଓିଧଂସେନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏଓମେଓ ଭଗଓା ମହାସୁଦସ୍ସନକାଲେ ଅତ୍ତନା ଅନୁଭୂତଂ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସଦିସଂ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ଯାନୁଭାଓସମ୍ପତ୍ତିଂ ଓିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଅତ୍ତନୋ ଦେସନଂ ଆଦୀନଓନିସ୍ସରଣଦସ୍ସନଓସେନ ଓିଓଟ୍ଟାଭିମୁଖଂ ଓିପରିଓତ୍ତେନ୍ତୋ ''ସବ୍ବା ସା ସମ୍ପତ୍ତି ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଓିପରିଣତା ଓିଧଂସିତା''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପସ୍ସାନନ୍ଦା''ତିଆଦିମାହ। ଓିପରିଣତାତି ଓିପରିଣାମଂ ସଭାଓଓିଗମଂ ଗତା। ତେନାହ ''ପକତିଓିଜହନେନା''ତିଆଦି। ପକତୀତି ସଭାଓଧମ୍ମାନଂ ଉଦଯଓଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ କକ୍ଖଛଅଫୁସନାଦିସଭାଓୋ, ସୋ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଜହିତୋ, ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ସବ୍ବସୋ ନଟ୍ଠେଓ। ତେନାହ ''ନିବ୍ବୁତପଦୀପୋ ଓିଯ ଅପଞ୍ଞତ୍ତିକଭାଓଂ ଗତା''ତି।

ଏତ୍ତାଓତାତି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଓତ୍ତେନ ଏତ୍ତକେନ ଦେସନାମଗ୍ଗେନ। ଅନେକାନି ଓସ୍ସକୋଟିସତସହସ୍ସାନିଯେଓ ଉବ୍ବେଧୋ ଏତିସ୍ସାତି ଅନେକଓସ୍ସକୋଟିସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧା। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଆଦାଯାତି ତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଗତଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଦେସନାଯ ଗହେତ୍ୱା ଓିଭାଓେତ୍ୱା। ଯଥା ନିସ୍ସେଣିମୁଚ୍ଚନେ ତାଦିସଂ ସତହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ରୁକ୍ଖଂ ପକତିପୁରିସେନ ଆରୋହିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏଓଂ ଅନିଚ୍ଚତାଓିଭାଓନେନ ତସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅପେକ୍ଖାନିସ୍ସେଣିମୁଚ୍ଚନେ କେନଚି ଆରୋହିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଆହ ''ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଆଦାଯ ନିସ୍ସେଣିଂ ମୁଞ୍ଚନ୍ତୋ ଓିଯା''ତି। ତେନେଓାତି ଯଥାଓୁତ୍ତକାରଣେନେଓ, ଆଦିତୋ ସାତିସଯଂ କାମେସୁ ଅସ୍ସାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାପି ଉପରି ନେସଂ ''ପସ୍ସାନନ୍ଦା''ତିଆଦିନା ଆଦୀନଓଂ, ଓକାରଂ, ସଂକିଲେସଂ, ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ଓିଭାଓେତ୍ୱା ଦେସନାଯ ନିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା। ପୁବ୍ବେତି ଅତୀତକାଲେ। ଓସଭରାଜାତି ଓସଭନାମକୋ ସୀହଛଅମହାରାଜା।

ଉଦକପୁପ୍ଫୁଛଅଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତିଣଗ୍ଗେ ଉସ୍ସାଓବିନ୍ଦୁଆଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ପନାତି ପନ-ସଦ୍ଦୋ ଓିସେସତ୍ଥଜୋତନୋ, ତେନ ମହାସୁଦସ୍ସନମହାରାଜା ଝାନାଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେସି, ତଦଗ୍ଗେନ ପରିସୁଦ୍ଧେ ଚ ସମଣଭାଓେ ପତିଟ୍ଠିତୋ, ଯତୋ ଓିଧୁଯ ଏଓ କାମଓିତକ୍କାଦିସମଣଭାଓସଂକିଲେସଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ପାଓିସି, ଏଓଂଭୂତସ୍ସାପି ତସ୍ସ କାଲଂ କିରିଯତୋ ସତ୍ତମେ ଦିଓସେ ସବ୍ବା ଚକ୍କଓତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତି ଅନ୍ତରହିତା, ନ ତତୋ ପରଂ, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯମନୁସ୍ସୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁଣଓିସେସୋତି ଇମଂ ଓିସେସଂ ଦସ୍ସେତି।

ଅନାରୁଛହନ୍ତି ''ରାଜା କିର ପୁବ୍ବେ ଗହପତିକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୀ''ତିଆଦିନା, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୬୦) ''ପୁନ ଥେରଂ ଆମନ୍ତେସୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୭୨) ଚ ଓୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ସୋ ହି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସଙ୍ଗୀତିଂ ଅନାରୁଛହୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଆଗତୋ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ପିଟ୍ଠିଓତ୍ତକଭାଓେନ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ଓିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ ଏଓାତି।

ମହାସୁଦସ୍ସନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ଜନଓ୍ୱସଭସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

ନାତିକିଯାଦିବ୍ୟାକରଣଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୭୩-୨୭୫।''ପରିତୋ''ତି ପଦଂ ଯଥା ସମନ୍ତତ୍ଥଓ୍ୱାଚକୋ, ଏଓ୍ୱଂ ସମୀପତ୍ଥଓ୍ୱାଚକୋପି ହୋତୀତି ସମନ୍ତା ସାମନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ। ଆମେଡିତେନ ପନ ସମନ୍ତତ୍ଥୋ ଜୋତିତୋ। ଯସ୍ମ ପନ ସାମନ୍ତା ଜନପଦେସୁ ''ନାତିକେ ୱିହରତୀ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନାତିକସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାତୋ ଯମତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମ ପରିତୋ ଜନପଦେସୁ ବ୍ୟାକରୋତି, ତତ୍ଥ ପରିଚାରକାରକାନଂ ବ୍ୟାକରଣଂ ଅଓ୍ୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧଂ, ନିଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱା ତସ୍ମ ଓ୍ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ''ପରିତୋ ପରିତୋ ଜନପଦେସୁ'' ଇଚ୍ଚେଓ୍ୱ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଚାରକେତି ଉପାସକେ। ତେନାହ ''ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘାନଂ ପରିଚାରକେ''ତି। ଉପପତ୍ତୀସୂତି ନିଦ୍ଧତ୍ତୀସୁ। ଞ୍ଜାଣଗତିପୁଞ୍ଞ୍ଜାନଂ ଉପପତ୍ତୀସୂତି ଏତ୍ଥ ଞ୍ଜାଣଗତୂପପତ୍ତି ନାମ ତସ୍ମ ତସ୍ମ ମଗ୍ଗଞ୍ଜାଣଗମନସ୍ସ ନିଦ୍ଧତ୍ତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ପରିକ୍ଖଯା''ତିଆଦି। ପୁଞ୍ଞୂପପତ୍ତି ନାମ ତଂତଂଦେଓ୍ୱନିକାଯୂପପତ୍ତି। ସଦ୍ଧତ୍ଥାତି ''ଓ୍ୱଜ୍ଜିମଲ୍ଲେସୂ''ତିଆଦିକେ ସଦ୍ଧତ୍ଥ ଚତୂସୁପି ପଦେସୁ। ପୁରିମେସୂତି ପାଠଦ୍ଵଯଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତେ ସନ୍ଧାଯାହ। ଦସସୁଯେଓ୍ୱାତି ତେସୁ ଏଓ୍ୱ ଦସସୁ ଜନପଦେସୁ। ପରିଚାରକେ ବ୍ୟାକରୋତି ବ୍ୟାକାତଦ୍ଧାନଂ ବହୂନଂ ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭନତୋ। ନାତିକେ ଭଓ୍ୱା ନାତିକିଯା।

ନିଟ୍ଠଙ୍ଗତାତି ନିଟ୍ଠଂ ନିଚ୍ଛଯଂ ଉପଗତା।

ଆନନ୍ଦପରିକଥାଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୭୬। ଯସ୍ମା ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତି ନାମ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯ, ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତା ଚ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ, ତସ୍ମା ''ଅହୋ ଧମ୍ମୋ, ଅହୋ ସଙ୍ଘୋ''ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଘଗୁଣକିତ୍ତନାପି ଅତ୍ଥତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣକିତ୍ତନା ଏଓ୍ୱ ହୋତୀତି ''ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ କିତ୍ତଯମାନରୂପା''ତି ପଦସ୍ସ ''ଅହୋ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦିନାପି ଅତ୍ଥୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ।

୨୭୮।ଞ୍ଜାଣଗତୀତି ''ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା''ତିଆଦିନା ଆଗତଂ ପହାତବ୍ବପହାନଓ୍ୱସେନ ପଓ୍ୱତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଜାଣଗମନଂ। ଯସ୍ମା ତସ୍ସା ଏଓ୍ୱ ଞ୍ଜାଣଗତିଯା ଓ୍ୱସେନ ତସ୍ମ ତସ୍ମ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଓପପାତିକତାଦିଓ୍ୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ତଂ ତାଦିସଂ ତସ୍ମ ଅଭିସମ୍ପରାଯଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଞ୍ଜାଣାଭିସମ୍ପରାଯମେଓ୍ୱା''ତି।

୨୭୯। ଉପସନ୍ତଂ ପତି ସମ୍ପତି ଆଲୋକୀଯତୀତି ଉପସନ୍ତପତିସୋ। ଉପସନ୍ତଦସ୍ସନୋ ଉପସନ୍ତୌସ୍ସନୋ। ଭାତିରିଓ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ର-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଇଓ୍ୱ-ସଦ୍ଦୋ ଭୁସତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଅତିଓ୍ୱିଯ ଭାତୀ''ତି।

ଜନଓ୍ୱସଭଯକ୍ଖଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୮୦। ଜେଟ୍ଠକଭାଓ୍ୱେନ ଜନେ ଓ୍ୱସଭସଦିସୋତି ଜନଓ୍ୱସଭୋତି ଅସ୍ସ ଦେଓ୍ୱପୁତ୍ତସ୍ସ ନାମଂ ଅହୋସି।

ଇତୋ ଦେଓ୍ୱଲୋକା ଚଓ୍ୱିତ୍ୱା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ରାଜଭୂତସ୍ସ। ମନୁସ୍ସଲୋକା ଚଓ୍ୱିତ୍ୱା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେଓ୍ୱଭୂତସ୍ସ। ଏତ୍ଥେଓ୍ୱାତି ଏତସ୍ମିଂଯେଓ୍ୱ ଚାତୁମହାରାଜିକଭଓ୍ୱେ, ଏତ୍ଥାପି ଓ୍ୱେସ୍ସଓ୍ୱଣସ୍ସ ସହବ୍ୟତାଓ୍ୱସେନ।

୨୮୧। ଆସିସନଂ ଆସା, ପତ୍ଥନା। ଆସାସୀସେନ ଚେତ୍ଥ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଓ୍ୱଦତି। ତେନେଓ୍ୱାହ ''ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯା''ତିଆଦି। ଯଦଗ୍ଗେତି ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିପରିଯାଯୋତି ଆହ ''ତଂ ଦିଓ୍ୱସଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା''ତି। ''ପୁରିମଂ…ପେ… ଅଓ୍ୱିନିପାତୋ''ତି ଇଦଂ ଯଥା ତତ୍ତକଂ କାଲଂ ସୁଗତିତୋ ସୁଗତୂପପତ୍ତିଯେଓ୍ୱ ଅହୋସି, ତଥା କତୂପଚିତକୁସଲକମ୍ମତ୍ତା। ଫୁସ୍ସସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କାଲତୋ ପଭୁତି ହି ସୟତଓ୍ୱିଓ୍ୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯକୁସଲସମ୍ଭାରୋ ଏସ ଦେଓ୍ୱପୁତ୍ତୋ। ଅନଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଅନୁ ଅନୁ ଅଚ୍ଛରିଯଂ। ତେନାହ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅଚ୍ଛରିଯମେଓ୍ୱା''ତି। ସଯଂପରିସାଯାତି ସକାଯ ପରିସାଯ। ଭଗଓ୍ୱତୋ ଦିଟ୍ଠସଦିସମେଓ୍ୱାତି ଆଓ୍ୱଜ୍ଜନସମନନ୍ତରଂ ଯଥା ତେ ଭଗଓ୍ୱତୋ ଚତୁଓ୍ୱୀସତିସତସହସ୍ସମତ୍ତା ସତ୍ତା ଞ୍ଜାଣଗତିତୋ ଦିଟ୍ଠା, ଏଓ୍ୱଂ ତୁମ୍ହେହି ଦିଟ୍ଠସଦିସମେଓ୍ୱ। ଓ୍ୱେସ୍ସଓ୍ୱଣସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ସୁତଂ ମଯାତି ଓ୍ୱଦତି।

ଦେୱସଭାୱଣ୍ଣନା

୨୮୨।ୱସ୍ସୂପନାଯିକସଙ୍ଗହନ୍ତି ୱସ୍ସୂପନାଯିକାଯ ଆରକ୍ଖାସଂୱିଧାନୱସେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ‘‘ୱସ୍ସୂପଗତା ଭିକ୍ଖୂ ଏୱଂ ସୁଖେନ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି, ପୱାରଣସଙ୍ଗହୋ ପନସ୍ସ ପୱାରେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ପରିସ୍ସଯପରିହରଣତ୍ଥଂ। ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ଦୂରଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଭନାପି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ସନ୍ନିପତିଯେୱ। ଏତ୍ଥେତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ଏତ୍ଥ ଅସ୍ମାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନେ।

ତଦାପୀତି ‘‘ପୁରିମାନି ଭନ୍ତେ ଦିୱସାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତକାଲେପି। ଏତେନେୱ କାରଣେନାତି ୱସ୍ସୂପନାଯିକନିମିତ୍ତମେୱ। ତେନାହ ପାଠଇଯଂ ‘‘ତଦହୁପୋସଥେ ପନ୍ନରସେ ୱସ୍ସୂପନାଯିକାଯା’’ତିଆଦି। ଆସନେପି ନିସଜ୍ଜାଯ ସୁଧମ୍ମାଯ ଦେୱସଭାଯ ପଠମଂ ଦେୱେସୁ ତାୱତିଂସେସୁ ନିସିନ୍ନେସୁ ତସ୍ସା ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ନିସୀଦନ୍ତି, ଇଦଂ ନେସଂ ଆସନେ ନିସଜ୍ଜାଯ ଚାରିତ୍ତଂ ହୋତି।

ଯେନତ୍ଥେନାତି ଯେନ କିଚ୍ଚେନ ଯେନ ପଯୋଜନେନ। ଆରକ୍ଖତ୍ଥନ୍ତି ଆରକ୍ଖଭୂତମତ୍ଥଂ। ୱୁତ୍ତଂ ୱଚନଂ ଏତେସନ୍ତି ୱୁତ୍ତୱଚନା, ମହାରାଜାନୋ।

୨୮୩।ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାତି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା।

ସନଙ୍କୁମାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୮୪। ଅଭିସମ୍ଭୱିତୁଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ ଅନଭିସମ୍ଭୱନୀଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପତ୍ତବ୍ବୋ’’ତିଆଦି। ଚକ୍ଖୁଯେୱ ପଥୋ ରୂପଦସ୍ସନସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଉପାଯୋତି ଚକ୍ଖୁପଥୋ, ତସ୍ମିଂ ଚକ୍ଖୁପଥସ୍ମିନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖୁପସାଦେ’’ତି, ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଗୋଚରଯୋଗ୍ୟେ ୱା ଚକ୍ଖୁପଥୋତି ଆହ ‘‘ଆପାଥେ ୱା’’ତି। ନାଭିଭୱତୀତି ନ ଅଭିଭୱତି, ଗୋଚରଭାୱଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ହେଟ୍ଠା ହେଟ୍ଠାତି ତାୱତିଂସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହେଟ୍ଠା ହେଟ୍ଠା, ନ ଚାତୁମହାରାଜିକତୋ ପଟ୍ଠାଯ, ନାପି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ‘‘ଚାତୁମହାରାଜିକା ହି ତାୱତିଂସାନଂ ଯଥା ଜାତିରୂପାନି ପସ୍ସିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତଥା ବ୍ରହ୍ମାନୋ ହେଟ୍ଠିମା ଉପରିମାନ’’ନ୍ତି କେଚି, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି ହେଟ୍ଠିମା ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଉପରିମାନଂ ମୂଲପଟିସନ୍ଧିରୂପଂ ପସ୍ସିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ମାପିତମେୱ ପସ୍ସିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୁଣନ୍ତୋୱନିବ୍ଦଂ ୱକ୍କମୀତି ଗତିଯୋ ଉପଧାରେନ୍ତୋ ବହି ୱିସଟୱିତକ୍କୱିଚ୍ଛେଦେନ ସଙ୍କୋଚଂ ଆପନ୍ନଚିତ୍ତତାଯ। ମଯ୍ହଂ ଅମ୍ଭକସ୍ସାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

ପଞ୍ଚ ସିଖା ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚସିଖୋ, ପଞ୍ଚସିଖୋ ୱିଯ ପଞ୍ଚସିଖୋତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚସିଖଗନ୍ଧବ୍ବସଦିସୋ’’ତି। ମମାଯନ୍ତୀତି ପିଯାଯନ୍ତି।

୨୮୫।ସୁମୁତ୍ତୋତି ସରଦୋସେହି ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତୋ। ଯେହି ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି ପଲିବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସରୋ ଅୱିସ୍ସଟ୍ଠୋ ସିଯା, ତଦଭାୱତୋ ୱିସ୍ସଟ୍ଠୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅପଲିବୁଦ୍ଧୋ’’ତି। ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ଅତ୍ଥୋଗଧହେତୁଅତ୍ଥୋ କରୁସାଧନୋ ଏସ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନୋ’’ତି। ସରସ୍ସ ମଧୁରତା ନାମ ମଦ୍ଦୱନ୍ତି ଆହ ‘‘ମଧୁରୋ ମୁଦୂ’’ତି। ସୱନଂ ଅରହତୀତି ସୱନୀଯୋ। ସୱନାରହତାଯ ଚ ଆପାଥସୁଖତାଯାତି ଆହ ‘‘କଣ୍ଣସୁଖୋ’’ତି। ବିନ୍ଦୂତି ପିଣ୍ଡିତୋ। ଆକୋଟିତଭିନ୍ନକଂସସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଅନେକାୱଯୱୋ ଅହୁତ୍ୱା ନିରୱଯୱୋ, ଏକଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକଗ୍ଘନୋ’’ତି, ଏତେନେୱସ୍ସ ଅୱିସାରିତା ସଂୱଣ୍ଣିତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଗମ୍ଭୀରୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ଚସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତାତି ଆହ ‘‘ନାଭିମୂଲତୋ’’ତିଆଦି। ଏୱଂ ସମୁଟ୍ଠିତୋତି ଜୀୱ୍ହାଦିପ୍ପହାରମତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତୋ। ଅମଧୁରୋ ଚ ହୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନାନଂ ପରିଲହୁଭାୱତୋ। ନ ଚ ଦୂରଂ ସାୱେତି ୱୀରଭାୱାଭାୱତୋ। ନିନ୍ନାଦୀ ସୁୱିପୁଲଭାୱତୋ ସୱିସେସଂ ନିନ୍ନାଦୋ, ପାସଂସନିନ୍ନାଦୋ ୱା। ତେନାହ ‘‘ମହାମେଘ…ପେ… ଯୁତ୍ତୋ’’ତି।

ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମନ୍ତି ଦୁତିଯଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ, ଛଟ୍ଠଂ, ଅଟ୍ଠମଞ୍ଚ ପଦଂ। ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସାତି ଯଥାକ୍କମଂ ପଠମସ୍ସ, ତତିଯସ୍ସ, ପଞ୍ଚମସ୍ସ, ସତ୍ତମସ୍ସ ଚ। ଅତ୍ଥୋଯେୱାତି ଅତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋ ଏୱ। ୱିସ୍ସଟ୍ଠତା ହିସ୍ସ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ ୱେଦିତବ୍ବା, ମଞ୍ଜୁଭାୱୋ ସୱନୀଯତାଯ, ବିନ୍ଦୁଭାୱୋ ଅୱିସାରିତାଯ, ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ନିନ୍ନାଦିତାଯାତି। ଯଥାପରିସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ ପରିମାଣୱାଚୀ, ନ ପକାରାଦିୱାଚୀତି ଆହ ‘‘ଯତ୍ତକାପରିସା’’ତି, ତେନ ପରିସପ୍ପମାଣଂ ଏୱସ୍ସ ସରୋ ନିଚ୍ଛରତି, ଅଯମସ୍ସ ଧମ୍ମତାତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ତକମେୱା’’ତିଆଦି।

‘‘ଯେ ହି କେଚୀ’’ତିଆଦି ‘‘ଯାୱଞ୍ଚ ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ହେତୁକିତ୍ତନୱସେନ ସମତ୍ଥନଂ ସରଣେସୁ ନେସଂ ନିଚ୍ଚସେୱନେନ,

ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାପନେନ ଛକାମସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଅନୁପ୍ପାଦନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଯେ ହି କେଚି…ପେ… ଓ୍ୱଦତୀ’’ତି। ନିଙ୍କେମତିକଗହିତସରଣେତି ମଗ୍ଗେନାଗତସରଣଗମନେ। ତେ ହି ସଦ୍ଧସୋ ସମୁଗ୍ଘାତିତୱିଚିକିଚ୍ଛତାଯ ରତନତ୍ତଯେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତାଯେୱ, ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାଯ ୱସେନ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଗୁଣେ ଓଗାହେତ୍ୱା ଜାନନ୍ତି, ଅପରନେଯ୍ୟବୁଦ୍ଧିନୋ ତେ ପରିଯାଯତୋ ନିଙ୍କେମତିକଗହିତସରଣା ୱେଦିତବ୍ବା। ଗନ୍ଧବ୍ବଦେୱଗଣନ୍ତି ଗନ୍ଧବ୍ବଦେୱସମୂହଂ। ତୁକା ୱୁଚ୍ଚତି ଖୀରିଣୀ ଯା ତୁକାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସା ତୁଣ୍ଡଂ ତୁକାପିଟ୍ଟଂ। ତଂ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ଘନଂ ନିରନ୍ତରଚିତଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି।

ଭାୱିତେଦ୍ଧିପାଦୱଣ୍ଣନା

୨୮୭।ସୁପଞ୍ଚଞ୍ଚତ୍ତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ପକାରେହି ଞାପିତା ବୋଧିତା, ଅସଙ୍କରତୋ ୱା ଠପିତା, ତଂ ପନ ବୋଧନଂ, ଅସଙ୍କରତୋ ଠପନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଦେସନା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ସୁକଥିତା’’ତି। ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନାତି ସମିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ, ନିପ୍ଫଜ୍ଜନସ୍ସ କାରଣଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିଯା ଅଧିଗମୁପାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ହି ଯସ୍ମା ଉପରୂପରି ୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ପାଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ତାୱ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା’’ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦ୍ଧିପହୋନକତାଯାତି ଇଦ୍ଧିଯା ନିପ୍ଫାଦନେ ସମତ୍ଥଭାୱାଯ। ଇଦ୍ଧିୱିସୱିତାଯାତି ଇଦ୍ଧିଯା ନିପ୍ଫାଦନେ ଯୋଗ୍ଗଭାୱାଯ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ହି ଧାତୂନଂ ଯୋଗ୍ଗତ୍ଥୋ ୱି-ପୁବ୍ବୋ ସୁ-ସଦ୍ଦୋ, ୱିସୱନଂ ୱା ପଜ୍ଜନଂ ୱିସୱିତା, ତତ୍ଥ କାମକାରିତା ୱିସୱିତା। ତେନାହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନତାଯାତି ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିଯା ୱିୱିଧରୂପକରଣାଯ। ତେନାହ ‘‘ନାନପ୍ପକାରତୋ କତ୍ୱା ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯା’’ତି।

‘‘ଛନ୍ଦଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ଲଭତି ସମାଧିଂ, ଲଭତି ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଛନ୍ଦସମାଧୀ’’ତି (ୱିଭ। ୪୩୨) ଇମାଯ ପାଠିଇଯା ଛନ୍ଦାଧିପତି ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧୀତି ଅଧିପତିସଦ୍ଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ସମାସୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଅଧିପତିସଦ୍ଦତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନ ପନ ‘‘ଛନ୍ଦହେତୁକୋ, ଛନ୍ଦାଧିକୋ ୱା ସମାଧି ଛନ୍ଦସସମାଧୀ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ପଧାନଭୂତାତି ୱୀରିଯଭୂତା’’ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରାଦିନିୱତ୍ତନତ୍ଥଞ୍ହି ପଧାନଗ୍ଗହଣନ୍ତି। ଅଥ ୱା ତଂ ତଂ ୱିସେସଂ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ, ସବ୍ବମ୍ପି ୱୀରିଯଂ। ତତ୍ଥ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ପଧାନଗ୍ଗହଣନ୍ତି ପଧାନଭୂତା ସେଟ୍ଠଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ପନ ୱୀରିଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ୱିସୁଂ ସମାସଯୋଜନୱସେନ ଯୋ ପୁବ୍ବେ ଇଦ୍ଧିପାଦତ୍ଥୋ ପାଦସ୍ସ ଉପାଯତ୍ଥତଂ, କୋଟ୍ଠାସତ୍ଥତଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ଯଥାଯୋଗୱସେନ ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ୱକ୍ଖମାନାନଂ ପଟିଲାଭପୁବ୍ବଭାଗାନଂ କତ୍ତୁକରଣିଦ୍ଧିଭାୱଂ, ଉତ୍ତରଚୂଳଭାଜନୀଯେ ୱା ୱୁତ୍ତେହି ଛନ୍ଦାଦୀହି ଇଦ୍ଧିପାଦେହି ସାଧେତବ୍ବାଯ ଇଦ୍ଧିଯା କତ୍ତିଦ୍ଧିଭାୱଂ, ଛନ୍ଦାଦୀନଞ୍ଚ କରଣିଦ୍ଧିଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧୀ’’ତି ଏତ୍ଥ କତ୍ତୁଅତ୍ଥୋ, କରଣତ୍ଥୋ ଚ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିପ୍ଫତ୍ତିପରିଯାଯେନ ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ୱା’’ତି ୱତ୍ୱା ଇତରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଜ୍ଝନ୍ତିଏତାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ୱୁତ୍ତନ୍ତି କତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ? ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗପାଠେ। (ୱିଭ। ୪୩୪) ତଥାଭୂତସ୍ସାତି ତେନାକାରେନ ଭୂତସ୍ସ, ତେ ଛନ୍ଦାଦିଧମ୍ମେ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀହି ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋପି ଖନ୍ଧା କଥିତା। ସେସେସୁପି ସେସିଦ୍ଧିପାଦେସୁ।

ୱୀରିଯିଦ୍ଧିପାଦନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ୱୀରିଯସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୀରିଯଂ ଆଗତଂ। ତତ୍ଥ ପୁରିମଂ ସମାଧିୱିସେସନଂ ‘‘ୱୀରିଯାଧିପତି ସମାଧି ୱୀରିଯସମାଧୀ’’ତି, ଦୁତିଯଂ ସମନ୍ନାଗମଙ୍ଗଦସ୍ସନଂ। ଦ୍ୱେଯେୱ ହି ସବ୍ବତ୍ଥ ସମନ୍ନାଗମଙ୍ଗାନି, ସମାଧି, ପଧାନସଙ୍ଖାରୋ ଚ। ଛନ୍ଦାଦଯୋ ହି ସମାଧିୱିସେସନାନି, ପଧାନସଙ୍ଖାରୋ ପନ ପଧାନୱଚନେନେୱ ୱିସେସିତୋ, ନ ଛନ୍ଦାଦୀହୀତି ନ ଇଧ ୱୀରିଯାଧିପତିତା ପଧାନସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ୱୀରିଯଞ୍ଚ ସମାଧିଂ ୱିସେସେତ୍ୱା ଠିତମେୱ, ସମନ୍ନାଗମଙ୍ଗୱସେନ ପନ ପଧାନସଙ୍ଖାରୱଚନେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନାପି ଦ୍ୱୀହି ୱୀରିଯେହି ସମନ୍ନାଗମୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ଛନ୍ଦାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠୋ ସମାଧି, ତଥାୱିସିଟ୍ଠେନେୱ ଚ ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପଧାନସଙ୍ଖାରୋ, ସେସଧମ୍ମା ଚ, ତସ୍ମା ସମାଧିୱିସେସନାନଂ ୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ୱୁତ୍ତା, ୱିସେସନଭାୱୋ ଚ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ତଂତଂଅୱସ୍ସଯଦସ୍ସନୱସେନ ହୋତୀତି ‘‘ଛନ୍ଦସମାଧି…ପେ… ଇଦ୍ଧିପାଦ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନିସ୍ସଯତ୍ଥେପି ପାଦ-ସଦ୍ଦେ ଉପାଯତ୍ଥେନ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ତେନେୱ ହି ଅଭିଧମ୍ମେ ଉତ୍ତରଚୂଳଭାଜନୀଯେ (ୱିଭ। ୪୫୬) ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତିଆଦିନା ଛନ୍ଦାଦୀନମେୱ ଇଦ୍ଧିପାଦତା ୱୁତ୍ତା। ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକେ (ୱିଭ। ୪୫୭ ଆଦଯୋ) ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦସମାଧୀ’’ତିଆଦିନା ଚ ଉଦ୍ଦେସଂ କତ୍ୱାପି ପୁନ ଛନ୍ଦାଦୀନଂଯେୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ଉପାଯିଦ୍ଧିପାଦଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱ ହି ନିସ୍ସଯିଦ୍ଧିପାଦଦସ୍ସନଂ କତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଚତୁବ୍ବିଧତା ନ ସିଯାତି। ଅଯମେତ୍ଥ ପାଠିଇୱସେନ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦାନି ପଟିଲାଭପୁବ୍ବଭାଗାନଂ ୱସେନ ଇଦ୍ଧିପାଦେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଇଧ ଇଦ୍ଧିପାଦକଥା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ୱିତ୍ଥାରେନ ପନ…ପେ… ୱୁତ୍ତା’’ତି।

କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ। ତେସୁ ହି ଏକଚ୍ଚେ ‘‘ଇଦ୍ଧି ନାମ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚେ ‘‘ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ପନ ଅନିପ୍ଫନ୍ନୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି,

ଅନିପ୍ଫନ୍ନୋତି ଚ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସିଦ୍ଧୋ, ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଭତୋତି ଅଭିଧମ୍ମପାଠତୋ (ୱିଭ। ୪୫୮) ଦୀଘନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୨୮୭) ଆନୀତୋ ପୁରିମନୟତୋ ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ଦେସନାୟ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଛନ୍ଦୋ ଏୱ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ। ଏସେୱ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଇମେ ପନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତା ଇଦ୍ଧିପାଦା । ରଟ୍ଠପାଲତ୍ଥେରୋ (ମ। ନି। ୨।୨୯୩; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୧୦; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୨। ରଟ୍ଠପାଲତ୍ଥେରଅପଦାନୱଣ୍ଣନାୟ ୱିତ୍ଥାରୋ) ''ଛନ୍ଦେ ସତି କଥଂ ନାନୁଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ସତ୍ତାହଂ ଭତ୍ତାନି ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ମାତାପିତରୋ ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଛନ୍ଦମେୱ ଅୱସ୍ସାୟ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସୀତି ଆହ ''ରଟ୍ଠପାଲତ୍ଥେରୋ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତେସୀ''ତି। ସୋଣତ୍ଥେରୋ (ମହାୱ। ୨୪୩; ଅ। ନି। ୬।୫୫; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ତେରସନିପାତ; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।ସୋଣକୋଟିୱୀସତ୍ଥେରଅପଦାନୱଣ୍ଣନାୟ ୱିତ୍ଥାରୋ) ଭାୱନମନୁୟୁତ୍ତୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ ପରମସୁଖୁମାଲୋ ପାଦେସୁ ଫୋଟେସୁ ଜାତେସୁପି ୱୀରିୟଂ ନପ୍ପଟିପସ୍ସମ୍ଭେସୀତି ଆହ ''ସୋଣତ୍ଥେରୋ ୱୀରିୟଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା''ତି। ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରୋ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନାୟ ୱିତ୍ଥାରୋ) ''ଚିତ୍ତୱତୋ କିଂ ନାମ ନ ସିଜ୍ଝତୀ''ତି ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଭାୱନଂ ଆରାଧେସୀତି ଆହ ''ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରୋ ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା''ତି। ମୋଘତ୍ଥେରୋ ୱୀମଂସଂ ଅୱସ୍ସୟି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଭଗୱା ''ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୂ''ତି (ସୁ। ନି। ୧୧୨୫; ଚୂ। ୱ। ୫୪।୩୫୩; ମହା। ନି। ୧୮୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୪୪; ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସେ ୮୮; ନେତ୍ତି। ୫; ପେଟକୋ। ୨୨, ୩୧) ସୁଞ୍ଞତାକଥଂ କଥେସି, ପଞ୍ଞାନିସ୍ସିତମାନନିଗ୍ଗହତ୍ଥଂ, ପଞ୍ଞାୟ ପରିଗ୍ଗହତ୍ଥଞ୍ଚ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ସମାନୋ ପଞ୍ହଂ କଥେସି। ତେନାହ ''ଆୟସ୍ମା ମୋଘରାଜା ୱୀମଂସଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା''ତି।

ପୁନପ୍ପୁନଂ ଛନ୍ଦୁପ୍ପାଦନଂ ପେସନଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନସଦିସତା ୱୁତ୍ତା।

ପରକ୍କମେନାତି ପରକ୍କମସୀସେନ ସୂରଭାୱଂ ୱଦତି। ଥାମଭାୱତୋ ଚ ୱୀରିୟସ୍ସ ସୂରଭାୱସଦିସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଚିନ୍ତନପ୍ପଧାନତ୍ତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ମନ୍ତସଂୱିଧାନସଦିସତା ୱୁତ୍ତା।

ଜାତିସମ୍ପତ୍ତି ନାମ ୱିସିଟ୍ଠଜାତିତା। ''ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଚ ପଞ୍ଞା ସେଟ୍ଠା''ତି ୱୀମଂସାୟ ଜାତିସମ୍ପତ୍ତିସଦିସତା ୱୁତ୍ତା। ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୪୩୩) ପନ ଚିତ୍ତିଦ୍ଧିପାଦସ୍ସ ଜାତିସମ୍ପତ୍ତିସଦିସତା, ୱୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦସ୍ସ ମନ୍ତବଲସଦିସତା ଚ ୟୋଜିତା।

ଅନେକଂ ୱିହିତଂ ୱିଧଂ ଏତସ୍ସାତି ଅନେକୱିହିତନ୍ତି ଆହ ''ଅନେକୱିଧ''ନ୍ତି। ୱିଧ-ସଦ୍ଦୋ କୋଟ୍ଠାସପରିୟାୟୋ ''ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୂ''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୫୧) ୱିୟାତି ଆହ ''ଇଦ୍ଧିୱିଧନ୍ତି ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସ''ନ୍ତି।

ତିୱିଧଓକାସାଧିଗମୱଣ୍ଣନା

୨୮୮।''ସୁଖସ୍ସା''ତି ଇଦଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ସୁଖାନଂ ସାଧାରଣୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଝାନସୁଖସ୍ସ ମଗ୍ଗସୁଖସ୍ସ ଫଲସୁଖସ୍ସା''ତି। ନାନପ୍ପନାପତ୍ତତାୟ ପନ ଅପ୍ପଧାନତ୍ତା ଉପଚାରଜ୍ଝାନସୁଖସ୍ସ, ୱିପସ୍ସନାସୁଖସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗହଣଂ। ପୁରିମେସୁ ତାୱ ଦ୍ୱୀସୁ ଓକାସାଧିଗମେସୁ ତୀଣିପି ସୁଖାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତତିୟେ ପନ କଥନ୍ତି? ତତ୍ଥ କାମଂ ତୀଣି ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଦ୍ୱେ ପନ ଲବ୍ଭନ୍ତିୟେୱ। ୟଥାଲାଭୱସେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''ସଙ୍କରକଥଲମ୍ପି ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପି ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୯; ମ। ନି। ୧।୪୩୩; ୨।୨୫୯; ଅ। ନି। ୧।୪୫, ୪୬) ୱିୟ। ସଂସଟ୍ଠୋତି ସଂସଗ୍ଗଂ ଉପଗତୋ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ, ସୋ ପନ ତେହି ସମନ୍ନାଗତଚିତ୍ତୋପି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ''ତି। ଅରିୟଧମ୍ମନ୍ତି ଅରିୟଭାୱକରଂ ଧମ୍ମଂ। ଉପାୟତୋତି ୱିଧିତୋ। ପଥତୋତି ମଗ୍ଗତୋ। କାରଣତୋତି ହେତୁତୋ। ୟେନ ହି ୱିଧିନା ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତି ହୋତି, ସୋ ଉପେତି ଏତେନାତି ଉପାୟୋ, ସୋ ତଦଧିଗମସ୍ସ ମଗ୍ଗଭାୱତୋ ପଥୋ, ତସ୍ସ କରଣତୋ କାରଣନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି।

''ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିୱସେନ ମନସି କରୋତୀ''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ୟୋନିସୋ ମନସିକାରୋ ନାମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉପାୟମନସିକାରୋତି କୁସଲଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିୟା କାରଣଭୂତୋ ମନସିକାରୋ। ପଥମନସିକାରୋତି ତସ୍ସ ଏୱ ମଗ୍ଗଭୂତୋ ମନସିକାରୋ। ଅନିଚ୍ଚେତି ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାୟ, ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତାୟ ଚ ଅନିଚ୍ଚେ ତେଭୂମକେ ସଙ୍ଖାରେ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ମନସିକାରୋତି ୟୋଜନା। ଏସେୱ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଉଦୟବ୍ବୟପଟିପୀଳଅନତାୟ ଦୁକ୍ଖନତୋ, ଦୁକ୍ଖମତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖେ, ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ, ଅନତ୍ତସଭାୱତାୟ ଚ ଅନତ୍ତନି, ଅସୁଚିସଭାୱତାୟ ଅସୁଭେ। ସବ୍ବମ୍ପି ହି ତେଭୂମକଂ ସଙ୍ଖତଂ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତୋ ''ଅସୁଭ''ନ୍ତ୍ୱେୱ ୱତ୍ତୁଂ ଅରହତି। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକେନ ୱାତି ସଚ୍ଚାଭିସମୟସ୍ସ ଅନୁଲୋମନୱସେନ। ''ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟନା''ତିଆଦିନା ଆୱଜ୍ଜନାୟ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ତତୋ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ମନୋଦ୍ୱାରିକା କୁସଲଜୱନପ୍ପୱତ୍ତି ଫଲୱୋହାରେନେୱ ତଥା ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ସା ହି ୱସେନ ସା କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଉପନିସ୍ସୟୋ ହୋତୀତି। ଆୱଜ୍ଜନା ହି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ

ଆଓଟ୍ଟେତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଓଟ୍ଟନା, ଅନୁ ଅନୁ ଆଓଟ୍ଟେତୀତି ଅନ୍ୱାଓଟ୍ଟନା। ଭଓଙ୍ଗାରମ୍ମଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆଭୁଜତୀତି ଆଭୋଗୋ। ସମନ୍ନାହରତୀତି ସମନ୍ନାହାରୋ। ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ମନସି କରୋତି ଠପେତୀତି ମନସିକାରୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଉପାୟମନସିକାରଲକ୍ଖଣୋ ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ୟସ୍ସ ୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ସଚ୍ଚାନି ଆୱଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋତି।

ଅସଂସଟ୍ଠୋତି ନ ସଂସଟ୍ଠୋ କାମାଦୀହି ୱିୱିତ୍ତୋ ୱିନାଭୂତୋ। କାମାଦିୱିସଂସଗ୍ଗହେତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଂ ନାମ ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖନ୍ତି ଆହ ''ପଠମଜ୍ଝାନସୁଖ''ନ୍ତି। କାମଂ ପଠମଜ୍ଝାନସୁଖମ୍ପି ସୋମନସ୍ସମେୱ, ସୁତ୍ତେସୁ ପନ ତଂ କାୟିକସୁଖସ୍ସାପି ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ୱିସେସତୋ ''ସୁଖ''ନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇଧାପି ଝାନଭୂତଂ ସୋମନସ୍ସଂ ସୁଖନ୍ତି, ଇତରଂ ସୋମନସ୍ସଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁଖା''ତି। ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଝାନସୁଖପଚ୍ଚୟା''ତି। ଅପରାପରଂ ସୋମନସ୍ସନ୍ତି ଝାନାଧିଗମହେତୁ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୋମନସ୍ସଂ।

ପମୋଦନଂ ପମୁଦୋ, ତରୁଣପୀତି, ତତୋ ପମୁଦା। ''ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୀତଦ୍ଧାୟା''ତିଆଦୀସୁ ତରୁଣପୀତି ''ପାମୋଜ୍ଜ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଧ ପନ ପକଟ୍ଠୋ ମୁଦୋ ପମୁଦୋ ପାମୋଜ୍ଜନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସରହିତଂ ନତ୍ଥୀତି ଅୱିନାଭାୱିତାୟ ''ବଲୱତରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠିପଚ୍ଚନୀକତଂ ସନ୍ଧାୟ ''ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣାନି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନଂ ପନ ତଦେକଟ୍ଠେ ସବ୍ବେପି କିଲେସେ, ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତିୟେୱ, ଅତ୍ତନୋ ଓକାସଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେହି ଅନଭିଭୱନୀୟତୋ। ତସ୍ମାତି ଓକାସଗ୍ଗହଣତୋ, ଲଦ୍ଧୋକାସତାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗଫଲସୁଖାଧିଗମାୟ ଓକାସଭାୱତୋ ୱା ଓକାସୋ, ଅସ୍ସ ଅଧିଗମୋ ଓକାସାଧିଗମୋ। ପୁରିମପକ୍ଖେ ପନ ଓକାସଂ ଅୱସରଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ଓକାସାଧିଗମୋ।

ରୂପସଭାୱତାୟ , ଏକନ୍ତରୂପାଧୀନୱୁତ୍ତିତାୟ, ସୱିପ୍ଫାରିକତାୟ ଚ ଆନାପାନୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ଥୂଲଭାୱଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ''କାୟୱଚୀସଙ୍ଖାରା ତାୱ ଓଠଆରିକା ହୋନ୍ତୂ''ତି ଆହ। ତବ୍ବିଧୁରତାୟ ପନ ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱେଦନାସଞ୍ଞାନଂ ଥୂଲତଂ ଅନନୁଜାନନ୍ତୋ ''ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା କଥଂ ଓଠଆରିକା''ତି ଆହ। ଇତରୋ ''ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା''ତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ''କାୟସଙ୍ଖାରା ହୀ''ତିଆଦିନା ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ତେତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା। ଅପ୍ପହୀନା ସଙ୍ଖାରା ଲଦ୍ଧୁମାନସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତତାୟ ''ଓଠଆରିକା''ତି ୱତ୍ତୁଂ ଅରହନ୍ତି, ପହୀନା ପନ ତଦଭାୱତୋ ''ସୁଖୁମା''ତି ଆହ ''ପହୀନେ ଉପାଦାୟଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଓଠଆରିକା ନାମ ଜାତା''ତି। ପାଠଇୟଂ ''କାୟସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୟା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ସୁଖନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୟା''ତି ପନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଚୀସଙ୍ଖାରପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି କାୟସଙ୍ଖାରପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୟାୱ ସିଦ୍ଧାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନେୱାହ ''ଦୁତିୟ...ପେ... ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତାନୀ''ତି। ପାଠଇୟଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ସିଦ୍ଧାପି ସୁପାକଟଭାୱେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ସରୂପତୋ ଗଣ୍ହାତି। ନ ହି ଅରିୟୱିନୟେ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିୱିଭାୱନା ଅଭିଧମ୍ମଦେସନାୟ ପକତୀତି। ୟଥା ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନଞ୍ଚ ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଅଧିଗମାୟ ଉପାୟୋ, ଏୱଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଅଧିଗମାୟ ଉପାୟୋତି ''ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଅୱିଜ୍ଜାରାଗାଦୀହି ସହ ୱଜ୍ଜେହୀତି ସାୱଜ୍ଜଂ, ଅକୁସଲଂ, ତଦଭାୱତୋ ଅନୱଜ୍ଜଂ କୁସଲଂ। ଅତ୍ତନୋ ହିତସୁଖଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତେନ ସେୱନୀୟତୋ ସେୱିତବ୍ବଂ, କୁସଲଂ, ତବ୍ବିପରିୟାୟତୋ ନ ସେୱିତବ୍ବଂ, ଅକୁସଲଂ। ଲାମକଭାୱେନ ହୀନଂ, ଅକୁସଲଂ, ସେଟ୍ଠଭାୱେନ ପଣୀତଂ, କୁସଲନ୍ତି ସାୱଜ୍ଜଦୁକାଦୟୋ ତୟୋପି ଦୁକା ୟଥାରହଂ ଏତେସଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମପଥାନଂ ୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ ଚତୂହି ଦୁକେହି ସଙ୍ଗହିତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ। ୟଥାରହଂ କଣ୍ହଞ୍ଚ ସୁକ୍କଞ୍ଚ ପଟିଦ୍ୱନ୍ଦିଭାୱତୋ, ସପ୍ପଟିଭାଗଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିଭାଗଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱୟଭାୱତୋ। ୱଚପଟିଚ୍ଛାଦିକା ଅୱିଜ୍ଜା ପହୀୟତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ସମ୍ମଦେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝନତୋ। ତତୋ ଏୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୁଖନ୍ତି ଏୱଂ କମ୍ମପଥମୁଖେନ ତେଭୂମକଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ୟଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସୁଖଞ୍ଚେୱ ଅରହତ୍ତଫଲସୁଖଞ୍ଚ, ତଂ ଇଧ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅନ୍ତୋଗଧା ଏୱ ନାନନ୍ତରିୟଭାୱତୋ।

ଅଟ୍ଠତିଂସାରମ୍ମଣୱସେନାତି ପାଠଇୟଂ ଆଗତାନଂ ଅଟ୍ଠତିଂସାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନଂ ୱସେନ। ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବା ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ଆଗତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ''କଥ''ନ୍ତିଆଦିନା ତମେୱ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା କଥନଂ ନୟତୋ ଦସ୍ସେତି। ''ଚତୁୱୀସତିୟା ଠାନେସୂ''ତିଆଦୀସୁ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ମହାପରିନିବ୍ବାନୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୧୯) ୱୁତ୍ତମେୱ। ''ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ପାପେତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ଅରୂପଜ୍ଝାନାନିପି ଗହିତାନି ହୋନ୍ତି ତେହି ୱିନା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସଭାୱତ୍ତା ଚ ତେସଂ। ଦସ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାନୀତି ଠପେତ୍ୱା କାୟଗତାସତିଂ ଆନାପାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠ ଅନୁସ୍ସତିୟୋ, ସଞ୍ଞାୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚାତି ଦସ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାନି। ଅଧିସୀଲଂ ନାମ ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିୟନ୍ତି ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପରିୟୋସାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା ପଠମଂ ଓକାସାଧିଗମଂ ଭଜତୀ''ତି। ଅଧିଚିତ୍ତଂ ନାମ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନିଟ୍ଠଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଅରୂପଜ୍ଝାନାନଂ, ତପ୍ପରିୟୋସାନତ୍ତା ଫଲଜ୍ଝାନାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ଦୁତିୟ''ନ୍ତି। ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତା ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା ନାମ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୱିଜ୍ଜାତି ଆହ

‘‘ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା ତତିଯ’’ନ୍ତି। ସିକ୍ଖତ୍ତଯଓସେନ ତଯୋ ଓକାସାଧିଗମେ ନୀହରନ୍ତେନ ଯଥାରହଂ ତଂତଂସୁତ୍ତଓସେନପି ନୀହରିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସାମଞ୍ଞଫଲେପୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ଯଥାକ୍କମଂ ତଯୋ ଓକାସାଧିଗମେ ଭଜନ୍ତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତପ୍ପଧାନତ୍ତା ଯଥାକ୍କମଂ ତୀଣି ପିଟକାନି ତେ ଭଜନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତୀସୁ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତୀଣିପିଟକାନି ୱିଭଜିତ୍ୱାତି ତିଣ୍ଣଂ ଓକାସାଧିଗମାନଂ ୱସେନ ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ତୀଣି ପିଟକାନି ୱିଭାରେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମାତି। ସମୋଧାନେତ୍ୱାତି ସମାଯୋଜେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଭାୱେନ ସମାନେତ୍ୱା। ଦୁକ୍କଥିତନ୍ତି ଅସମ୍ବନ୍ଧକଥନେନ, ଅତିପପଞ୍ଚକଥନେନ ୱା ଦୁଟ୍ଠୁ କଥିତନ୍ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ତଥାକଥନସ୍ସେୱ ସୁକଥନଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ତେପିଟକଂ…ପେ… ସୁକଥିତଂ ହୋତୀ’’ତି।

ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

୨୮୯। ନ କେୱଲଂ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନେୱ କୁସଲଚ୍ଚୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ଅଥ ଖୋ ବାହିତିକପରିଯାଯେନ ପୀତି ଆହ ‘‘ଫଲକୁସଲସ୍ସ ଚା’’ତି। ଖେମଟ୍ଠେନାତି ଚତୂହିପି ଯୋଗେହି ଅନୁପଦ୍ଦୱଭାୱେନ । ସମ୍ମା ସମାହିତୋତି ସମଥୱସେନ ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତୋ। ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋତି ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତତ୍ତା ଏକଗ୍ଗତଂ ଅୱିକ୍ଖେପଂ ପତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ଅତ୍ତନୋ କାଯତୋତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ସମ୍ମା ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ସମାନୋ ‘‘ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ପସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫; ୫।୧୦୭୧, ୧୦୭୨; ନେତ୍ତି। ୪୦; ମି। ପା। ୧। ୧୪) ୱଚନତୋ। ତତ୍ଥ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ତତୋ ବହିଦ୍ଧା ପରସ୍ସ କାଯେପି ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ତେନାହ ‘‘ପରସ୍ସ କାଯାଭିମୁଖଂ ଞାଣଂ ପେସେତୀ’’ତି। ସମ୍ମା ୱିପ୍ପସୀଦତୀତି ସମ୍ମା ସମାଧାନପଚ୍ଚଯେନ ଅଭିପ୍ପସାଦେନ ଞାଣୂପସଞ୍ହିତେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯଂ ଓକପ୍ପେତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବଟ୍ଠାନେସୁ। ସତି କଥିତାତି ଯୋଜନା। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତା ଅନୁପସ୍ସନାଞାଣଦସ୍ସନାନଂ ତଦୁଭଯସାଧାରଣଭାୱତୋ।

ସତ୍ତସମାଧିପରିକ୍ଖାରୱଣ୍ଣନା

୨୯୦।ଏତ୍ଥାତି ଇମିସ୍ସା କଥାଯ। ଝାନଙ୍ଗସ୍ସ ୱୀରିଯଚକ୍କସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗରଥସ୍ସ ସୀଲଂ ୱିଭୂସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଲଙ୍କାରୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ନାମା’’ତି। ସତ୍ତହି ନଗରପରିକ୍ଖାରେହୀତି ନଗରଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ରକ୍ଖଣକେହି କତପରିକ୍ଖେପୋ, ପରିଖା, ଉଦ୍ଦାପୋ, ପାକାରୋ, ଏସିକା, ପଲିଘା, ପାକାରପକ୍କଣ୍ଡିଲନ୍ତି ଇମେହି ସତ୍ତହି ନଗରପରିକ୍ଖାରେହି। ସମ୍ଭରୀଯତି ଫଲଂ ଏତେନାତି ସମ୍ଭାରୋ, କାରଣଂ। ଭେସଜ୍ଜଞ୍ହି ବ୍ୟାଧିୱୂପସମନେନ ଜୀୱିତସ୍ସ କାରଣଂ। ପରିୱାରପରିକ୍ଖାରୱସେନାତି ପରିୱାରସଙ୍ଖାତପରିକ୍ଖାରୱସେନ। ପରିକ୍ଖାରୋ ହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯାଦଯୋ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ସମ୍ମାସମାଧିସ୍ସ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପରିକରଣତୋ ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ। ଉପେଚ୍ଚ ନିସ୍ସୀଯତୀତି ଉପନିସା, ସହ ଉପନିସାଯାତି ସୌପନିସୋତି ଆହ ‘‘ସୌପନିସ୍ସଯୋ’’ତି, ସହକାରୀକାରଣଭୂତୋ ଧମ୍ମସମୂହୋ ଇଧ ‘‘ଉପନିସ୍ସଯୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସମ୍ମା ପସତ୍ଥା ସୁନ୍ଦରା ଦିଟ୍ଠି ଏତସ୍ସାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ପତିଟ୍ଠିତସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯଂ ଠିତସ୍ସା’’ତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପହୋତୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ପରିଜାନନାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତିଯା କାମୱିତକ୍କାଦିକେ ସମୁଗ୍ଘାଟେନ୍ତୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଯଥା ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚସାଧନେ ପହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତିଂ ପନସ୍ସ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବପଦେସୂତି ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଚା ପହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ସେସପଦେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ନିବ୍ବାନାଧିଗମାଯ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ବହୂପକାରା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ତଥା ହି ସା ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ, ପଞ୍ଞାସତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ତାଯ ହି ସୋ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା କିଲେସଚୋରେ ଘାତେନ୍ତୋ ଖେମେନ ନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ମା ଅରିଯମଗ୍ଗକଥାଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଆଦିତୋ ଗୟ୍ହତି, ଇଧ ପନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଦେସନାଯ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁଗ୍ଗଲୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦିୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ସଙ୍କପ୍ପେତି, ନ ମିଚ୍ଛାକାମସଙ୍କପ୍ପାଦିୱସେନ, ତସ୍ମା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପହୋତି। ଯସ୍ମା ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାୱାଚାଯ ଉପକାରକୋ। ଯଥାହ ‘‘ପୁବ୍ବେ ଖୋ ଗହପତି ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିଚାରେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦତୀ’’ତି, (ସଂ। ନି। ୨।୩୪୮) ତସ୍ମା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଚା ପହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ‘‘ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ କରିସ୍ସାମା’’ତି ହି ପଠମଂ ୱାଚାଯ ସଂୱିଦହିତ୍ୱା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତେ ତେ କମ୍ମନ୍ତା ସମ୍ମା ପଯୋଜୀଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱାଚା କାଯକମ୍ମସ୍ସ ଉପକାରିକାତି ସମ୍ମାୱାଚସ୍ସ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ପହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ତିୱିଧଞ୍ଚ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ପହାଯ ଉଭଯଂ ସୁଚରିତଂ ପୂରେନ୍ତସ୍ସେୱ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଂ ପୂରତି, ନ ଇତରସ୍ସ , ତସ୍ମା ସମ୍ମାୱାଚସ୍ସ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସ୍ସ ଚ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ପହୋତି। ୱିସୁଦ୍ଧିଦିଟ୍ଠିସମୁଦାଗତସମ୍ମାଆଜୀୱସ୍ସ ଯୋନିସୋ ପଧାନସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ପହୋତି। ଯୋନିସୋ ପଦହନ୍ତସ୍ସ କାଯାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ସତି ସୂପଟ୍ଠିତା ହୋତୀତି ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ ସମ୍ମାସତି ପହୋତି। ଯସ୍ମା ଏୱଂ ସୂପଟ୍ଠିତା ସତି ସମାଧିସ୍ସ ଉପକାରାନୁପକାରାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ନେସିତ୍ୱା ପହୋତି ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧାତୁଂ, ତସ୍ମା ସମ୍ମାସତିସ୍ସ ସମ୍ମାସମାଧି ପହୋତୀତି। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାକ୍ଖଣିକାନଂ

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସହଜାତାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପହୋତୀ''ତିଆଦୀନଂ ପଦାନମତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ, ଅଯମେୱ ଚ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ''ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ''ତିଆଦି।

ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେତି ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନଞ୍ଞାଣେ ଠିତସ୍ସ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ। ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ହି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ସମ୍ମାଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ''ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ''ତି ୱୁତ୍ତା, ସା ଏୱ ନେସଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନତୋ ଇଧ ''ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିପି ୱୁତ୍ତା। ମଗ୍ଗୱିମୁତ୍ତୀତି ମଗ୍ଗେନ କିଲେସାନଂ ୱିମୁଚ୍ଚନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନମେୱ। ଫଲସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଏୱ ''ଫଲସମ୍ମାଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ପରିଯାଯୱଚନଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଫଲୱିମୁତ୍ତି ପନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅମତସ୍ସ ଦ୍ୱାରାତି ଅରିଯମଗ୍ଗମାହ। ସୋ ପନ ୱିନା ଚ ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠିନା ଅନନ୍ତରଂ ଅବାହିରଂ କରିତ୍ୱା ଯାୱଦେୱ ମନୁସ୍ସେହି ସୁପ୍ପକାସିତତ୍ତା ୱିୱଟୋ। ଧମ୍ମୱିନୀତାତି ଅରିଯଧମ୍ମେ ୱିନୀତା। ସୋ ପନେତ୍ଥ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିନଯୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ସମ୍ମାନିଯ୍ୟାନେନ ନିଯ୍ୟାତା''ତି।

ଅତ୍ଥୀତି ପୁଥୁତ୍ତୱିସଯଂ ନିପାତପଦଂ ''ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦; ୩।୧୫୪; ସଂ। ନି। ୪। ୧୨୭; ଅ। ନି। ୬।୨୯; ୧୦।୬୦; ୱିଭ। ୩୫୬; ଖୁ। ପା। ୨।୧।ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାର; ନେତ୍ତି। ୪୭) ୱିଯାତି ଆହ ''ଅନାଗାମିନୋ ଚ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ତେନେୱାହ ''ଅତ୍ଥି ଚେୱେତ୍ଥ ସକଦାଗାମିନୋ''ତି। ବହିଦ୍ଧା ସଂଯୋଜନପଚ୍ଚଯୋ ନିଚ୍ଚତ୍ତିହେତୁଭୂତୋ ପୁଞ୍ଞଭାଗୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ପୁଞ୍ଞଭାଗା, ଅତିସଯୱିସିଟ୍ଠୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥିଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଓଉପ୍ପମାନୋତି ଉତ୍ତସନ୍ତୋ ଭାଯନ୍ତୋ। ନ ପନ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ଥି ଏୱାତି ଦୀପେତି।

୨୯୧।ଅସ୍ସାତି ୱେସ୍ସୱଣସ୍ସ। ଲଦ୍ଧି ପନ ନ ଅତ୍ଥି ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚତ୍ତା। ''ଅଭିସମଯେ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଏତେନ ସବ୍ବେପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ସଦିସା ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି।

୨୯୨। କାରଣସ୍ସ ଏକରୂପତ୍ତା ଇମାନି ପନ ପଦାନୀତି ନ କେୱଲଂ ''ତଯିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ''ନ୍ତିଆଦୀନି ପଦାନି, ଅଥ ଖୋ ''ଇମମତ୍ଥଂ ଜନୱସଭୋ ଯକ୍ଖୋ''ତିଆଦୀନି ପଦାନି ପୀତି।

ଜନୱସଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ମହାଗୋୱିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯୩।ପଞ୍ଚକୁଣ୍ଡଲିକୋତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠପଞ୍ଚୱେଣିକୋ। ଚତୁମଗ୍ଗଟ୍ଠାନେସୂତି ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗତଟ୍ଠାନେସୁ। ତଙ୍ହି କତା ସାଲାଦଯୋ ଚତୂହି ଦିସାହି ଆଗତମନୁସ୍ସାନଂ ଉପଭୋଗକ୍ଖମା ହୋନ୍ତି। ‘‘ଏୱରୂପାନୀ’’ତି ଇମିନା ରୁକ୍ଖମୂଲସୋଧନାଦୀନି ଚେୱ ଯଥାସତ୍ତି ଅନ୍ନଦାନାଦୀନି ଚ ପୁଞ୍ଞାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ସୁୱଣ୍ଣକ୍ଖନ୍ଧସଦିସୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଇଟ୍ଠୋ କନ୍ତୋ ମନାପୋ ଅହୋସୀ’’ତି ପାଠୋ। ସକଟସହସ୍ସମତ୍ତନ୍ତି ୱାହସହସ୍ସମତ୍ତଂ, ୱାହୋ ପନ ୱୀସତି ଖାରୀ, ଖାରୀ ସୋଳସଦୋଣମତ୍ତା, ଦୋଣଂ ସୋଳସ ନାଳିଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। କୁମ୍ଭଂ ଦସମ୍ବଣାନି। ‘‘ସହସ୍ସନାଳିଯୋ’’ତି କେଚି। ରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣକଣ୍ଣିକନ୍ତି ରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣମଯଂ ୱଟଂସକଂ।

ଯସ୍ମା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଏୱ ଦେୱତା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଅୱସରଂ ଲଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଏକକୋଟ୍ଠାସଂ ଅତୀତାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିକ୍କନ୍ତୱଣ୍ଣୋତି ଅତିୱିଯ କମନୀଯରୂପୋ, କେୱଲକପ୍ପନ୍ତି ୱା ମନଂ ଉନଂ ଅୱସେସଂ, ଇସକଂ ଅସମତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଭଗୱତୋ ହି ସମୀପଟ୍ଠାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସବ୍ବୋ ଗିଜ୍ଝକୂଟୱିହାରୋ ତେନ ଓଭାସିତୋ। ତେନାହ ‘‘ଚନ୍ଦିମା ୱିଯା’’ତିଆଦି।

ଦେୱସଭାୱଣ୍ଣନା

୨୯୪।ରତନମତ୍ତକଣ୍ଣିକରୁକ୍ଖନିସ୍ସନ୍ଦେନାତି ରତନପ୍ପମାଣରୁକ୍ଖମଯକୂଟଦାନପୁଞ୍ଞନିସ୍ସନ୍ଦେନ, ତସ୍ସ ୱା ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଭାୱେନ। ନିବ୍ବତ୍ତସଭାଯନ୍ତି ସମୁଟ୍ଠିତୌପଟ୍ଠାନସାଲାଯଂ। ମଣିମଯାତି ପଦୁମରାଗାଦିମଣିମଯା। ଆଣିଯୋତି ଥମ୍ଭତୁଲାସଙ୍ଘାଟକାଦୀସୁ ୱାଳଅରୂପାଦିସଙ୍ଘାଟନକଆଣିଯୋ।

ଗନ୍ଧବ୍ବରାଜାତି ଗନ୍ଧବ୍ବକାଯିକାନଂ ଦେୱତାନଂ ରାଜା। ଯେ ତାୱତିଂସାନଂ ଆସନ୍ନୱାସିନୋ ଚାତୁମହାରାଜିକା ଦେୱା, ତେ ପୁରତୋ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ଦେୱଲୋକେସୁ ଦେୱତା ପୁରତୋ କତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସେସେସୁପି ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ।

ନାଗରାଜାତି ନାଗାନଂ ଅଧିପତି, ନ ପନ ସଯଂ ନାଗଜାତିକୋ।

ଆସତି ନିସୀଦତି ଏତ୍ଥାତି ଆସନଂ, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ନିସୀଦିତୁଂ ଓକାସୋ’’ତି। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ପଦଂ ନିପାତମତ୍ତଂ, ଏତ୍ଥାତି ୱା ଏତସ୍ମିଂ ପାଠେ। ଅନ୍ତୁଦ୍ଧାରନଯେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧମେୱ। ତାୱତିଂସା, ଏକଚ୍ଚେ ଚ ଚାତୁମହାରାଜିକା ଯଥାଲଦ୍ଧାଯ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଥାୱରଭାୱାଯ, ଆଯତିଂ ସୋଧନାଯ ଚ ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ରକ୍ଖନ୍ତି, ତେ ତସ୍ସ ୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ପୱାରଣାସଙ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମହାପୱାରଣାଯା’’ତିଆଦି।

ୱସ୍ସସହସ୍ସନ୍ତି ମନୁସ୍ସଗଣନାଯ ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ।

ପନ୍ନପଲାସୋତି ପତିତପତ୍ତୋ। ଖାରକଜାତୋତି ଜାତଖୁଦ୍ଦକମକୁଳୋ। ଯେ ହି ନୀଲପତ୍ତକା ଅତିୱିଯ ଖୁଦ୍ଦକା ମକୁଳଆ, ତେ ‘‘ଖାରକା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଜାଲକଜାତୋତି ତେହିଯେୱ ଖୁଦ୍ଦକମକୁଳଏହି ଜାତଜାଲକୋ ସବ୍ବସୋ ଜାଲୋ ୱିଯ ଜାତୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଜାଲକଜାତୋତି ଏକଜାଲୋ ୱିଯ ଜାତୋ’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ କିର ଖାରକଗ୍ଗହଣକାଲେ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ପଲ୍ଲୱିକୋ ହୋତି, ତେ ଚସ୍ସ ପଲ୍ଲୱା ପଭସ୍ସରପୱାଳଅୱଣ୍ଣସମୁଜ୍ଜଲା ହୋନ୍ତି, ତେନ ସୋ ସବ୍ବସୋ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। କୁଟୁମଲକଜାତୋତି ସଞ୍ଜାତମହାମକୁଳୋ। କୋରକଜାତୋତି ସଞ୍ଜାତସୂଚିଭେଦୋ ସମ୍ପତି ୱିକସମାନାୱତ୍ଥୋ। ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲୋତି ସବ୍ବସୋ ଫୁଲ୍ଲିତୱିକସିତୋ।

କନ୍ତନକୱାତୋତି ଦେୱାନଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମପଚ୍ଚଯା ପୁପ୍ଫାନଂ ଛିନ୍ଦନକୱାତୋ। କନ୍ତତୀତି ଛିନ୍ଦତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକୱାତୋତି ଛିନ୍ନାନଂ ଛିନ୍ନାନଂ ପୁପ୍ଫାନଂ ସମ୍ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନକୱାତୋ । ନଚ୍ଚନ୍ତୋତି ନାନାୱିଧଭଙ୍ଗିଂ ସନ୍ନିୱେସୱସେନ ନଚ୍ଚନଂ କରୋନ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞତରଦେୱତାନନ୍ତି ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ଅପ୍ପଞ୍ଞାତଦେୱତାନଂ।

ରେଣୁୱଟ୍ଟୀତି ରେଣୁସଙ୍ଘାତୋ। କଣ୍ଣିକଂ ଆହଚ୍ଚାତି ସୁଧମ୍ମାଯ କୂଟଂ ଆହଚ୍ଚ।

ଅଟ୍ଠ ଦିୱସେତି ପଞ୍ଚମିଯା ସଦ୍ଧିଂ ପକ୍ଖେ ଚତ୍ତାରୋ ଦିୱସେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଦିୱସେସୁ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ନିବଦ୍ଧଂ ତଦା ପୱତ୍ତତୀତି ତତୋ ଅଞ୍ଞଦା କାରିତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅକାଲଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ କାରିତ’’ନ୍ତି। ଚେତିଯେ ଛତ୍ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା କାତବ୍ବୱେଦିକା ଛତ୍ତୱେଦିକା। ଚେତିଯଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା

ପଦକ୍ଖିଣକରଣଟ୍ଠାନଂ ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା କାତବ୍ବୱେଦିକା ପୁଟୱେଦିକା। ଚେତିଯସ୍ସ କୁଚ୍ଛିଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଂ ସମ୍ବନ୍ଧମେୱ କତ୍ୱା କାତବ୍ବୱେଦିକା କୁଚ୍ଛିୱେଦିକା। ସୀହରୂପପାଦକଂ ଆସନଂ ସୀହାସନଂ। ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ସୀହରୂପଯୁତ୍ତଂ ସୋପାନଂ ସୀହସୋପାନଂ।

ଅତ୍ତମନାହୋନ୍ତି ଅନିଯାମନକଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ମହାପୁଞ୍ଞେ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ପୱାରଣାସଙ୍ଗହତ୍ଥାଯ ସନ୍ନିପତିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା ‘‘ତଦହୁପୋସଥେ ପନ୍ନରସେ ପୱାରଣାଯ ପୁଣ୍ଣାଯ ପୁଣ୍ଣମାଯ ରତ୍ତିଯା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୯୪) ୱଚନତୋ।

୨୯୫।ନୱହି କାରଣେହୀତି ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୫୭, ୨୫୫) ୱୁତ୍ତେହି ଅରହତ୍ତାଦୀହି ନୱହି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଦୀପନେହି କାରଣେହି। ଧମ୍ମସ୍ସ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋତି ତେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଉଜୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିଭେଦଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତି’’ନ୍ତି ଆହ।

ଅଟ୍ଠଯଥାଭୁଚ୍ଚୱଣ୍ଣନା

୨୯୬। ଯଥା ଅନନ୍ତମେୱ ଆନଞ୍ଚଂ, ଭିସକ୍କମେୱ ଭେସଜ୍ଜଂ , ଏୱଂ ଯଥାଭୂତା ଏୱ ଯଥାଭୁଚ୍ଚାତି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଥାଭୁଚ୍ଚେତି ଯଥାଭୂତେ’’ତି। ୱଣ୍ଣେତବ୍ବତୋ କିତ୍ତେତବ୍ବତୋ ୱଣ୍ଣା, ଗୁଣା। କଥଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ହେତୁଅୱତ୍ଥାଯଂ, ଫଲଅୱତ୍ଥାଯଂ, ସତ୍ତାନଂ ଉପକାରା ୱତ୍ଥାଯନ୍ତି ତୀସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ଲୋକନାଥସ୍ସ ବହୁଜନହିତାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ତଥା ହି ନଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଭିନୀହରମାନୋତି ଅଭିନୀହାରଂ କରୋନ୍ତୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ମହାଭିନୀହାରେ, ପାରମୀସୁ ଚ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲଟୀକାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୭) ୱୁତ୍ତଂ ଏୱାତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ଖନ୍ତିୱାଦିତାପସକାଲେ’’ତିଆଦି (ଜା। ୧।ଖନ୍ତୀୱାଦୀଜାତକ) ହେତୁଅୱତ୍ଥାଯମେୱ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାଯ ସୁଦୁକ୍କରାଯ ବହୁଜନହିତାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ୱିଭାୱନଂ। ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ହିତସୁଖଂ ଯାଯ କିରିଯାଯ ୱିନା ନ ଇଜ୍ଝତି, ସାପି ତଦତ୍ଥା ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତୁସିତପୁରେ ଯାୱତାଯୁକଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନାଦି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୩।୩୦) ପନ ନିବ୍ବତ୍ତିତା ବହୁଜନହିତାଯ ପଟିପତ୍ତି। ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନମ୍ପି ‘‘ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ତିଟ୍ଠାମୀ’’ତି ପୱତ୍ତିଯା ବହୁଜନହିତାଯ ପଟିପତ୍ତି। ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାନୱସେନ ବହୁଜନହିତାଯ ପଟିପତ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଯାୱସ୍ସା’’ତିଆଦି। ସେସପଦାନୀତି ‘‘ବହୁଜନସୁଖାଯା’’ତିଆଦୀନି ପଦାନି। ପଚ୍ଛିମନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯା’’ତି ପଦତ୍ତଯଂ। ପୁରିମସ୍ସାତି ତତୋ ପୁରିମସ୍ସ ପଦତ୍ତଯସ୍ସ। ଅତ୍ଥୋତି ଅତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋ।

ଯଦିପି ଅତୀତେନଙ୍ଗେନ ସମନ୍ନାଗତା ସତ୍ଥାରୋ ଅହେସୁଂ, ତେପି ପନ ବୁଦ୍ଧା ଏୱାତି ଅତ୍ଥତୋ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା ଅନଞ୍ଞୋତି ଆହ ‘‘ଅତୀତେପି ବୁଦ୍ଧତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନ ସମନୁପସ୍ସାମା’’ତି। ଯଥା ଚ ଅତୀତେ, ଏୱଂ ଅନାଗତେ ଚାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ନଯତୋ ଲବ୍ଭତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନାଗତେପି ନ ସମନୁପସ୍ସାମା’’ତି। ସକ୍କୋ ପନ ଦେୱରାଜା ତମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥାପନ୍ନମେୱ କତ୍ୱା ‘‘ନ ପନେତରହି’’ ଇଚ୍ଚେୱାହ। କିଂ ସକ୍କୋ କଥେତୀତି ୱିଚାରେତ୍ୱାତି ‘‘ନେୱ ଅତୀତଂସେ ସମନୁପସ୍ସମା’ତି ୱଦନ୍ତୋ ସକ୍କୋ କିଂ କଥେତୀ’’ତି ୱିଚାରଣଂ ସମୁଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ଅତୀତେ ବୁଦ୍ଧା ଅହେସୁଂ, ଅନାଗତେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ନାଯମତ୍ଥୋ ସକ୍କେନ ଦେୱରାଜେନ ପରିଞ୍ଞାତୋ, ତେ ପନ ବୁଦ୍ଧସାମଞ୍ଞେନ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଏତରହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାୱତୋ ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତରହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସ୍ୱାକ୍ଖାତାଦୀନୀତି ସ୍ୱାକ୍ଖାତପଦାଦୀନି। କୁସଲାଦୀନୀତି ‘‘ଇଦଂ କୁସଲ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ପଦାନି।

ଗଙ୍ଗାଯମୁନାନଂ ଅସମାଗମଟ୍ଠାନେ ଉଦକଂ ଭିନ୍ନୱଣ୍ଣଂ ହୋନ୍ତମ୍ପି ସମାଗମଟ୍ଠାନେ ଅଭିନ୍ନୱଣ୍ଣଂ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ୱଣ୍ଣେନପି ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ କିର ଗଙ୍ଗୋଦକସଦିସମେୱ ଯମୁନୋଦକଂ। ଯଥା ନିବ୍ବାନଂ କେନଚି କିଲେସେନ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ ପରିସୁଦ୍ଧଂ, ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିପଟିପଦାପି କେନଚି କିଲେସେନ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ ପରିସୁଦ୍ଧାୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି। ଯେନ ପରିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ, ନିବ୍ବାନଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଚ ଆକାସୂପମତା, ସୋ କେନଚି ଅନୁପଲେପୋ, ଅନୁପକ୍କିଲେସୋ ଚାତି ଆହ ‘‘ଆକାସମ୍ପି ଅଲଗ୍ଗଂ ପରିସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନେନ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଂସନ୍ଦତି ଯୁଜ୍ଜତି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତାପଟିପଜ୍ଜନେହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁଚ୍ଛୱିକତାଯ।

ପଟିପଦାଯ ଠିତାନନ୍ତି ପଟିପଦଂ ମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନାନଂ। ୱୁସିତୱନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସଂ ୱୁସିତୱନ୍ତାନଂ ଏତେସଂ। ଲଦ୍ଧସହାଯୋତି ଏତାସଂ ପଟିପଦାନଂ ୱସେନ ଲଦ୍ଧସହାଯୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସାୱକେହି ସଦ୍ଧିଂ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚେ। ଇଦଂ ପନ ‘‘ଅଦୁତିଯୋ’’ତିଆଦି ସୁତ୍ତନ୍ତରେ ଆଗତୱଚନଂ ଅଞ୍ଞେହି

ଅସଦିସଟ୍ଟେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଯଥାୱୁତ୍ତସହାୟାଭାୱତୋ। ଅପନୁଜ୍ଜାତି ଅପନୀୟ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ‘‘ଅପନୁଜ୍ଜା’’ତି ଚ ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣଂ ଇଦଂ ୱଚନଂ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା ତସ୍ସ ଅପନୋଦସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅପନୁଜ୍ଜେୱା’’ତି।

ଲଦ୍ଧୁତୀତି ଲାଭୋ, ସୋ ପନ ଉକ୍କଂସଗତିୱିଜାନନେନ ସାତିସୟୋ, ୱିପୁଲୋ ଏୱ ଚ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ମହାଲାଭୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି। ଉସ୍ସନ୍ନପୁଞ୍ଞନିସ୍ସନ୍ଦସମୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାଲଂ ସମ୍ଭତସୁୱିପୁଲୋଳାରତରପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦତୋ ନିଦ୍ଧତ୍ତୋ।‘‘ଇମେ ନିଦ୍ଧତ୍ତା, ଇତୋ ପରଂ ମଯ୍ହଂ ଓକାସୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ୱିଯ ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢମାନୋ ଉଦପାଦି। ସବ୍ବଦିସାସୁ ହି ଯମକମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମହାମେଘଂ ୱିଯ ସବ୍ବପାରମିଯୋ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦସ୍ସାମା’’ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ୱିଯ ଭଗୱତୋ ଇଦଂ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯିଂସୁ, ତତୋ ଅନ୍ନପାନୱତ୍ଥଯାନମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦିହତ୍ଥା ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କହଂ ବୁଦ୍ଧୋ, କହଂ ଭଗୱା, କହଂ ଦେୱଦେୱୋ, କହଂ ନରାସଭୋ, କହଂ ପୁରିସସୀହୋ’’ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିଯେସନ୍ତି, ସକଟସତେହିପି ପଚ୍ଚଯେ ଆହରିତ୍ୱା ଓକାସଂ ଅଲଭମାନା ସମନ୍ତା ଗାୱୁତପ୍ପମାଣମ୍ପି ସକଟଧୁରେନ ସକଟଧୁରଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚେୱ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତି ଚ ଅନ୍ଧକୱିନ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ୱିଯ। ସବ୍ବଂ ଖନ୍ଧକେ, ତେସୁ ତେସୁ ଚ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଲାଭସକ୍କାରୋ ମହୋଘୋ ୱିଯା’’ତିଆଦି।

ପଟିପାଟିଭତ୍ତନ୍ତି ବହୂସୁ ‘‘ଦାନଂ ଦସ୍ସାମା’’ତି ଆହଟପଟିପାଟିକାଯ ଉଟ୍ଠିତେସୁ ଅନୁପଟିପାଟିଯା ଦାତବ୍ବ ଭତ୍ତଂ।

ମଜ୍ଝକଂ ପତ୍ତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ତସ୍ସ ଦାନସ୍ସ। ଉପାଯଂ ଆଚିକ୍ଖି ନାଗରାନଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟରୂପେନ ଦାନଂ ଦାପେତୁଂ। ସାଲକଲ୍ୟାଣିରୁକ୍ଖା ରାଜପରିଗ୍ଗହା ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣା, ତସ୍ମା ତେସଂ ପଦରେହି ମଣ୍ଡପୋ କାରିତୋ, ହତ୍ଥିନୋ ଚ ରାଜଭଣ୍ଡଭୂତା ନାଗରେହି ନ ସକ୍କା ଲଦ୍ଧୁନ୍ତି ତେହି ଛତ୍ତଂ ଧାରାପିତଂ, ତଥା ଖତ୍ତିଯଧୀତାହି ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କାରିତଂ। ‘‘ପଞ୍ଚ ଆସନସତାନୀ’’ତି ଇଦଂ ସାଲକଲ୍ୟାଣିମଣ୍ଡପେ ପଞ୍ଞତ୍ତେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତତୋ ବହି ପନ ବହୂନି ପଞ୍ଞତ୍ତାନି ଅହେସୁଂ । ଚତୁଜ୍ଜାତିଯଗନ୍ଧଂ ପିସତି ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ପୂଜନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପତ୍ତସ୍ସ ଉବ୍ବଟନତ୍ଥଞ୍ଚ। ଉଦକନ୍ତି ପତ୍ତଧୋୱନୋଦକଂ। ଅନଗ୍ଘାନି ଅହେସୁଂ ଅନଗ୍ଘରତନାଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା।

ସତ୍ତଧା ମୁଦ୍ଧା ଫଲିସ୍ସତି ଅନାଦରକାରଣାଦିନା। କାଳଅଂ ୱଲୋକେସ୍ସାମୀତି କାଳଅଂ ଏୱଂ ଅନୁପେକ୍ଖିସ୍ସାମି, ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ ଅନତ୍ଥଂ ପରିହରିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କଦରିଯାତି ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିନୋ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମୱିମୁଖା। ଦେୱଲୋକଂ ନ ୱଜନ୍ତି ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅକତତ୍ତା, ମଚ୍ଛରିଭାୱେନ ଚ ପାପସ୍ସ ପସୁତତ୍ତା। ବାଲାତି ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତନାଦିନା ବାଲଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତା। ନପ୍ପସଂସନ୍ତି ଦାନଂ ପସଂସିତୁମ୍ପି ନ ୱିସହନ୍ତି। ଧୀରୋତି ଧୀତିସମ୍ପନ୍ନୋ ଉଳାରପଞ୍ଞୋ ପରେହି କତଂ ଦାନଂଅନୁମୋଦମାନୋପି, ତେନେୱ ଦାନାନୁମୋଦନେନେୱ। ସୁଖୀ ପରତ୍ଥାତି ପରଲୋକେ କାଯିକଚେତସିକସୁଖସମଙ୍ଗୀ ହୋତି।

ୱରରୋଜୋ ନାମ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଏକୋ ଖତ୍ତିଯୋ, ତସ୍ସ ୱରରୋଜସ୍ସ। ଅନୱଜ୍ଜ…ପେ… ଫଲେଯ୍ୟ ଅଭୂତୱାଦିଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତିରେକପଦସହସ୍ସେନ ତିଂସାଧିକେନ ଅଦ୍ଧତେଯ୍ୟଗାଥାସତେନ ୱଣ୍ଣମେୱ କଥେସି ରୂପପ୍ପସନ୍ନତାଯ ଚ।

ଯାୱ ମଜ୍ଝେ ଖତ୍ତିଯାତି ଏତ୍ଥ ଯାୱାତି ଅୱଧିପରିଚ୍ଛେଦୱଚନଂ, ଅଞ୍ଞେତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ଯାୱ ଖତ୍ତିଯା ଖତ୍ତିଯେ ଅୱଧିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଦେୱମନୁସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଖତ୍ତିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତିଆଦି। ମଦପମତ୍ତୋତି ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକମଦେନ ପମତ୍ତୋ ଚେୱ ତଦନ୍ୱଯେନ ପମାଦେନ ପମତ୍ତୋ ଚ ହୁତ୍ୱା।

ତଦନ୍ୱଯମେୱାତି ତଦନୁଗତମେୱ। ୱାଚା…ପେ… ସମେତୀତି ୱଚୀକମ୍ମକାଯକମ୍ମାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧାନି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦନ୍ତି। ଅଜା ଏୱ ମିଗାତି ଅଜାମିଗା, ତେ ଅଜାମିଗେ।

ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛୋ ସବ୍ବସୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୱିଚିକିଚ୍ଛାକନ୍ତାରୋ । ନନୁ ଚ ସବ୍ବେପି ସୋତାପନ୍ନା ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛା, ୱିଗତକଥଂକଥା ଚ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଦଂ ପନ ନ ତାଦିସଂ ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ସବ୍ବାକାରାୱବୋଧସଙ୍ଖାତସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱସେନ ସବ୍ବସୋ ନିରାକତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତି ଆଦିମାହ। ଉସ୍ସନ୍ନୁସ୍ସନ୍ନତ୍ତାତି ପରୋପରଭାୱତୋ, ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଭଗୱତୋ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଞ୍ଞାଣବଲେନପି ଇଚ୍ଛତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିଗତକଥଂକଥୋ ସବ୍ବଦସ୍ସାୱିଭାୱତୋ। ସବ୍ବେସଂ ପରମତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ସଚ୍ଚାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱୋହାରୱସେନା’’ତି ୱା ନାମଗୋତ୍ତାଦିୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିଯୋସିତସଙ୍କପ୍ପୋତି ସଙ୍କପ୍ପୋ ନିଟ୍ଠିତମନୋରଥୋ। ନନୁ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ପରିଯୋସିତସଙ୍କପ୍ପତା ନାମ ସୋଳସସକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା କତକରଣୀଯଭାଵେନ, ନ ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମାଵବୋଧେନାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ପୁବ୍ବେଅନନୁସ୍ସୁତେସୂ''ତିଆଦି। ସାଵକାନଂ ସାଵକପାରମିଞ୍ଞାଣଂ ଵିଯ, ହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞ୍ଞାଣଂ ଵିଯ ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧପୁବ୍ବକମେଵାତି। ଅନନୁସ୍ସୁତେସୂତି ନ ଅନୁସ୍ସୁତେସୁ। ସାମନ୍ତି ସଯମେଵ। ପଦଦ୍ଵଯେନାପି ପରତୋ ଘୋସେନ ଵିନାତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥାତି ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ, ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧୋ ଚ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଵସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ବଲେସୁ ଚ ଵସୀଭାଵନ୍ତି ଦସନ୍ନଂ ବଲଞ୍ଞାଣାନଂ ଯଥାରୁଚି ପଵତ୍ତି। ଜାତତ୍ତା ଜାତାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଵଦତି।

୨୯୭। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ରାଜଧାନିଆଦିକେ ନିବଦ୍ଧଵାସଂ ଵସନ୍ତୋ। ତୀସୁ ମଣ୍ଡଲେସୁ ଯଥାକାଲଂ ଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ।

୨୯୮।ଅସ୍ସାତି ଫଲସ୍ସ। ତନ୍ତି କାରଣଂ। ଦ୍ଵିନ୍ନମ୍ପି ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଂ ନତ୍ଥି, ପଗେଵ ତିଣ୍ଣଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ଵାତି। ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦି ''ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା''ତି ଵୁତ୍ତଲୋକଧାତୁଯା ପମାଣପରିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆରଦ୍ଧଂ।

ଯାଵତାତି ଯତ୍ତକେନ ଠାନେନ। ପରିହରନ୍ତୀତି ସିନେରୁଂ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତା ପରିଵତ୍ତନ୍ତି। ଦିସାତି ଦିସାସୁ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଵଚନଂ। ଭନ୍ତି ଦିବ୍ବନ୍ତି। ଵିରୋଚନାତି ଓଭାସନ୍ତା, ଵିରୋଚନା ଵା ସୋଭମାନା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ଭନ୍ତି, ତତୋ ଏଵ ଦିସା ଚ ଭନ୍ତି।ତାଵ ସହସ୍ସଧାତି ତତ୍ତକୋ ସହସ୍ସଲୋକୋ।

ଏତ୍ତକନ୍ତି ଇମଂ ଚକ୍କଵାଳଅଂ ମଜ୍ଝେ କତ୍ଵା ଇମିନାଵ ସଦ୍ଧିଂ ଚକ୍କଵାଳଅଂ ଦସସହସ୍ସଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ମହାପଦାନଵଣ୍ଣନାଯଂ ଵୁତ୍ତମେଵ। ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଅନାଗତତ୍ତା।

ସନଙ୍କୁମାରକଥାଵଣ୍ଣନା

୩୦୦।ଵଣ୍ଣେନାତି ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଯା। ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ତା ତଂ ଅନାମସିତ୍ଵା ଯସସଦ୍ଦସ୍ସେଵ ଅତ୍ଥମାହ। ଅଲଙ୍କାରପରିଵାରେନାତି ଅଲଙ୍କାରେନ ଚ ପରିଵାରେନ ଚ। ପୁଞ୍ଞସିରିଯାତି ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିଯା।

୩୦୧।ସମ୍ପସାଦନେତି ସମ୍ପସାଦଜନନେ। ସଂପୁବ୍ବୋ ଖା-ସଦ୍ଦୋ ଜାନନତ୍ଥୋ ''ସଙ୍ଖାଯେତଂ ପଟିସେଵତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୧୬୮) ଵିଯାତି ଆହ ''ଜାନିତ୍ଵା ମୋଦାମା''ତି।

ଗୋଵିନ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣଵତ୍ଥୁଵଣ୍ଣନା

୩୦୪।ଯାଵଦୀଘରତ୍ତନ୍ତି ଯାଵ ପରିମାଣତୋ, ଅପରିମିତକାଲପରିଦୀପନମେତନ୍ତି ଆହ ''ଏତ୍ତକନ୍ତି…ପେ… ଅତିଚିରରତ୍ତ''ନ୍ତି। ମହାପଞ୍ଞୋଵ ସୋ ଭଗଵାତି ତେନ ବ୍ରହ୍ମୁନା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛାଵସେନ ଦେଵାନଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମହାପଞ୍ଞୋଵ ସୋ ଭଗଵା। ନୋତି କଥଂ ତୁମ୍ହେ ମଞ୍ଞଥା''ତି ଆହ। ସଯମେଵେତଂ ପଞ୍ହଂ ବ୍ଯାକାତୁକାମୋ ''ଭୂତପୁବ୍ବଂ ଭୋ''ତି ଆଦିଂ ଆହାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏଵଂ ପନ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତେନ ଅତ୍ଥତୋ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅନଚ୍ଛରିଯମେତ''ନ୍ତି ଆଦିମାହ। ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନନ୍ତି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଦେଵପୁତ୍ତମାରାନଂ। ''ଅନଚ୍ଛରିଯମେତ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତମେଵତ୍ଥଂ ନିଗମନଵସେନ ''କିମେତ୍ଥ ଅଚ୍ଛରିଯ''ନ୍ତି ପୁନପି ଵୁତ୍ତଂ।

ରଞ୍ଞୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଅତ୍ଥାନଂ ପୁରୋ ଧାନତୋ ପୁରେ ପୁରେ ସଂଵିଧାନତୋ ପୁରୋହିତୋତି ଆହ ''ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନିଅନୁସାସନପୁରୋହିତୋ''ତି। ଗୋଵିନ୍ଦିଯାଭିସେକେନାତି ଗୋଵିନ୍ଦସ୍ସ ଠାନେ ଠପନାଭିସେକେନ। ତଂ କିର ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କୁଲପରମ୍ପରାଗତଂ ଠାନନ୍ତରଂ। ଜୋତିତତ୍ତାତି ଆଵୁଧାନଂ ଜୋତିତତ୍ତା। ପାଲନସମତ୍ଥତାଯାତି ରଞ୍ଞୋ, ଅପରିମିତସ୍ସ ଚ ସତ୍ତକାଯସ୍ସ ଅନତ୍ଥତୋ ପରିପାଲନସମତ୍ଥତାଯ।

ସମ୍ମା ଵୋସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ଵାତି ସୁଟ୍ଠୁ ତସ୍ସେଵାଗାରଵଭାଵେନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିଯ୍ଯାତେତ୍ଵା। ତଂ ତମତ୍ଥଂ କିଞ୍ଚଂ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥଦସୋ।

୩୦୫। ଭଵନ୍ତଂ ଵଦ୍ଧନ୍ତଂ ଭଵ୍ଵୋ, ଭଵତି ଏତେନାତି ଵା ଭଵ୍ଵୋ, ଵଡ୍ଢିକାରଣଂ ସନ୍ଧିଵସେନ ମ-କାରାଗମୋ, ଓ-କାରସ୍ସ ଚ ଅ-କାରାଦେସଂ କତ୍ଵା ''ଭଵମତ୍ଥୂ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଭଵନ୍ତଂ ଜୋତିପାଲନ୍ତି ପନ ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗଵଚନନ୍ତି ଆହ ''ଭୋତୋ''ତି। ମା ପଚ୍ଚକ୍ଖାହାସୀତି ମା ପଟିକ୍ଖିପୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋ ପନ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପଟିୱଚନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ମା ପଟିବ୍ବାହାସୀ’’ତି। ଅଭିସମ୍ଭୋସୀତି କମ୍ମନ୍ତାନଂ ସଂୱିଧାନେ ସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସଂୱିଦହିତ୍ୱା’’ତି। ଭୱାଭୱଂ, ପଞ୍ଚଞ୍ଚ ୱିନ୍ଦି ପଟିଲଭୀତି ଗୋୱିନ୍ଦୋ, ମହନ୍ତୋ ଗୋୱିନ୍ଦୋ ମହାଗୋୱିନ୍ଦୋ। ‘‘ଗୋ’’ତି ହି ପଞ୍ଞାୟେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ଗଚ୍ଛତି ଅଞ୍ଚେ ବୁଚ୍ଚତୀତି।

ରଜ୍ଜସଂୱିଭଜନୱଣ୍ଣନା

୩୦୬।ଏକପିତିକା ୱେମାତୁକା କନିଟ୍ଠଭାତରୋ। ଅୟଂ ଅଭିସିତ୍ତୋତି ଅୟଂ ରେଣୁ ରାଜକୁମାରୋ ପିତୁ ଅଚ୍ଚୟେନ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିତ୍ତୋ। ରାଜକାରକାତି ରାଜପୁତ୍ତଂ ରଜ୍ଜେ ପତିଟ୍ଠାପେତାରୋ।

୩୦୭। ମଦେନ୍ତୀତି ମଦନୀୟାତି କତ୍ତୁସାଧନତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମଦକରା’’ତି ଆହ। ମଦକରଣଂ ପନ ପମାଦସ୍ସ ୱିସେସକାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପମାଦକରା’’ତି।

୩୦୮। ରେଣୁସ୍ସ ରଜ୍ଜସମୀପେ ଦସଗାୱୁତମତ୍ତୱିତ୍ଥତାନି ହୁତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ତିୟୋଜନସତଂ ୱିତ୍ଥତତ୍ତା ସଙ୍ଖାନି ଛ ରଜ୍ଜାନି ସକଟମୁଖାନି ପଟ୍ଟପେସି। ୱିତାନସଦିସଂ ଚତୁରସ୍ସଭାୱତୋ।

୩୧୦।ସହାତି ଗାଥାୟ ପଦପରିପୂରଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେନେୱ ସହା’’ତି ଆହ। ସହାତି ୱା ଅୱିନାଭାୱତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ସୋ ସହ ଆସୁଂ ସତ୍ତ ଭାରଧାତି ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ତେନ ତେ ଦେସନ୍ତରେ ୱସନ୍ତା ୱିଚିତ୍ତେନ ସହଭାୱିନୋ ଅୱିନାଭାୱିନୋତି ଦୀପେତି। ରଜ୍ଜଭାରଂ ଧାରେନ୍ତି ଅତ୍ତନି ଆରୋପେନ୍ତି ୱହନ୍ତୀତି ଭାରଧା।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କିତ୍ତିସଦ୍ଦଅବ୍ଭୁଗ୍ଗମନୱଣ୍ଣନା

୩୧୧।ଅନୁପୁରୋହିତେ ଠପେସୀତି ଅନୁପୁରୋହିତେ କତ୍ୱା ଠପେସି, ଅନୁପୁରୋହିତେ ୱା ଠାନେ ଠପେସି। ତିସୱନଂ କରୋନ୍ତେ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଦିୱସସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱୀସୁ ସନ୍ଧୀସୁ ସୱନଂ କରୋନ୍ତେ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ସାୟଂ, ପାତୋ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ୱତଚରିୟଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ନ୍ହାତକାଲତୋ ପଭୁତି।

୩୧୨।ଅଭିଉଗ୍ଗଚ୍ଛୀତି ଉଟ୍ଠହି ଉଦପାଦି। ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱାତି ‘‘କଥଂ ଖୋ ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମୁନା ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଏୱଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ତେନ ସମାଗମନସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ ଅମନ୍ତେତ୍ୱା। ତଂ ଦିସ୍ୱାତି ତଂ କରୁଣାବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନଂ ବ୍ରହ୍ମଦସ୍ସନୂପାୟଂ ଦିସ୍ୱା ଞାଣଚକ୍ଖୁନା।

୩୧୩।ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ପଟିସଲ୍ଲାନଂ ଉପଗତୋ। ସଙ୍ଖାତି ସଙ୍ଖେସୁ ଛନ୍ନଂ ଖତ୍ତିୟାନଂ, ସତ୍ତନ୍ନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲାନଂ , ସତ୍ତନ୍ନଂ ନାଟକସତାନଂ, ଚତ୍ତାରୀସାୟ ଚ ଭରିୟାନଂ ଆପୁଚ୍ଛନୱାରେସୁ।

୩୧୬।ସାଦିସିୟୋତି ଜାତିୟା ସାଦିସିୟୋତି ଆହ ‘‘ସମୱଣ୍ଣା ସମଜାତିକା’’ତି।

୩୧୭।ସନ୍ଥାଗାରନ୍ତି ଝାନମନସିକାରେନ ବହି ୱିସଟୱିତକ୍କୱୂପସମନେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ଥମ୍ଭନଂ ଅଗାରଂ, ଝାନସାଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଗହିତାୱାତି ଭାୱନାନୁୟୋଗେନ ମହାସତ୍ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ଗହିତା ଏୱ। ନତ୍ଥି ଝାନେନେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା। ୱିସେସତୋ ହିସ୍ସ କରୁଣାୟ ଭାୱିତତ୍ତା ଅନଭିରତି ଉକ୍କଣ୍ଠନା ନତ୍ଥି, ମେତ୍ତାୟ ଭାୱିତତ୍ତା ଭୟପରିତସ୍ସନା ନତ୍ଥି। ଉକ୍କଣ୍ଠନାତି ପନ ବ୍ରହ୍ମଦସ୍ସନେ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ, ପରିତସ୍ସନାତି ତଦଭିପତ୍ଥନାତି ଆହ ‘‘ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପନା’’ତିଆଦି।

ବ୍ରହ୍ମୁନାସାକଚ୍ଛାୱଣ୍ଣନା

୩୧୮।ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉତ୍ରାସନମତ୍ତଂ। କଥନ୍ତି ସତ୍ତନିକାୟନିୱାସଟ୍ଠାନନାମଗୋତ୍ତାଦୀନଂ ୱସେନ କେନ ପକାରେନ। ତେନାହ ‘‘କି’’ନ୍ତିଆଦି।

ସୋତି ଯେ ତେ ପନକନସନନ୍ତବନ୍ଧସତନସନଙ୍କୁମାରକାଲନାମକା ଲୋକେ ପାକଟା ପଞ୍ଚଜାତା ବ୍ରହ୍ମାନୋ, ତେସୁ ସନଙ୍କୁମାରୋ ନାମାହନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଅଗ୍ଘନ୍ତି ଗରୁଟ୍ଠାନିୟାନଂ ଦାତବ୍ବଂଆହାରଂ। ମଧୁସାକନ୍ତି ମଧୁରାହାରଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତିଥିନୋ ଦାତବ୍ବଂ ଆହାରଂ ଉପଚାରୱସେନ ଏୱଂ ୱଦତି। ତେନାହ ''ମଧୁସାକଂ ପନା''ତିଆଦି। ପୁଚ୍ଛାମାତି ନିମନ୍ତନୱସେନ ପୁଚ୍ଛାମ।

୩୧୯। ମହାସତ୍ତୋ ଚତ୍ତାରୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ଭାୱେତ୍ୱା ଠିତୋପି ତେସୁ ''ବ୍ରହ୍ମସହବ୍ୟତାୟ ମଗ୍ଗୋ''ତି ଅନିଚ୍ଚେମତିକତାୟ ''କଙ୍ଖୀ''ତି ଅୱୋଚ। କେଚି ପନ ''ତପୋକମ୍ମେନ ପରିକ୍ଖୀଣସରୀରତାୟ, ବ୍ରହ୍ମସମାଗମେନ ଭୟାଦିସମୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ପଟିଲଦ୍ଧମଞ୍ଜେହି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେହି ପରିହୀନୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୱିଚିକିଚ୍ଛତାୟ 'କଙ୍ଖୀ'ତି ଅୱୋଚା''ତି ୱଦନ୍ତି। ପରସ୍ସ ୱେଦିୟା ୱିଦିତା ପରୱେଦିୟା, ତେ ପନ ତସ୍ସ ପାକଟା ୱିଭୂତାତି ଆହ ''ପରସ୍ସପାକଟେସୁ ପରୱେଦିୟେସୂ''ତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ପରେନ ସୟଂ ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା''ତି। ମମାତି କମ୍ମଂ ମମଂକାରୋ, ମମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଇଦଂ ମମ...ପେ... ତଣ୍ହ''ନ୍ତି। ''ମମ''ନ୍ତି କରୋତି ଏତେନାତି ହି ମମଂକାରୋ, ତଥାପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା। ମନୁଜେସୂତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ, ନ ୱିସୟେତି ଆହ ''ମନୁଜେସୁ ଯୋ କୋଚୀ''ତି। ''ଏକୋଦିଭୂତୋ''ତି ପଦସ୍ସ ଭାୱତ୍ଥଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏକୀଭୂତୋ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ଏକୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଏକୋ ନିସୀଦନ୍ତୋ''ତି ଆହ। ତାଦିସୋତି ଏକୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନକୋ। ଭୂତୋତି ଜାତୋ। ଝାନେ ଅଧିମୁତ୍ତି ନାମ ତସ୍ମିଂ ନିଚ୍ଚତ୍ତିତେ, ଅନିଚ୍ଚତ୍ତିତେ କୁତୋ ଅଧିମୁଭୀତି ଆହ ''ଝାନଂ ନିଚ୍ଚତ୍ତେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ୱିସ୍ସଗନ୍ଧୋ ନାମ କୋଧାଦିକିଲେସପରିଭାୱନାତି ତେସଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ୱିସ୍ସଗନ୍ଧୱିରହିତୋ। ଏତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ପଞ୍ଚଜ୍ଝାନଂ ୱିୱେକୱାସକରୁଣାବ୍ରହ୍ମୱିହାରାଦିଧମ୍ମେସୁ।

୩୨୦।ଅୱିଦ୍ୱାତି ନ ୱିଦିତୱା। ଆୱରିତାତି କୁସଲାନଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିନିୱାରଣେନ ଆୱରିତା। ପୂତିକାତି ଣ୍ଣପନଚିତ୍ତତାଦିନା ପୂତିଭୂତା। କିଲେସୱସେନ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ୱିସ୍ସଗନ୍ଧଂ ୱାୟତି। ନିରୟାଦିଅପାୟେସୁ ନିଚ୍ଚତ୍ତନସୀଲତାୟ ଆପାୟିକାତି ଆହ ''ଅପାୟୂପଗା''ତି। ଚୋରାଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତସ୍ସ ପୱିସିତୁକାମସ୍ସ ପାକାରକୱାଟପରିଖାଦୀହି ୱିୟ ନଗରଂ କୋଧାଦୀହି ନିୱୁତୋ ପିହିତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ଅସ୍ସାତି ନିୱୁତବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ। ପୁଚ୍ଛତି ''କେନାୱଟା''ତି ୱଦନ୍ତୋ।

ମୁସାୱାଦୋୱ ମୋସୱଜ୍ଜଂ ଯଥା ଭିସକ୍କମେୱ ଭେସଜ୍ଜଂ। କୁହନଂ ଦୁସ୍ସନଂ। ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ଅଦିଟ୍ଠାଦିୱାଦିତାୱସେନ ପରେସଂ ୱିସଂୱାଦନଂ ପରୱିସଂୱାଦନଂ। ସଦିସଂ ପତିରୂପଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଲୋଭନଂ ସଦିସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱଞ୍ଚନଂ। ମିତ୍ତାନଂ ୱିହିଂସନଂ ମେତ୍ତିଭେଦୋ ମିତ୍ତଦୁବ୍ଭନଂ। ଦଳ୍ହମଚ୍ଛରିତା ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିୟଂ। ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନଂ ନିହୀନତଂ, ସଦିସତଂ ୱା ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଞ୍ଞନଂ। ପରେସଂ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅସହନଂ ଖୀୟନଂ। ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିୟା ନିଗୂହନୱସେନ, ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱାସହନୱସେନ ଚ ୱିୱିଧା ଇଚ୍ଛା ରୁଚି ଏତସ୍ସାତି ୱିୱିଚ୍ଛା। କଦରିୟତାୟ ମୁଦୁକଂ ମଚ୍ଛରିୟଂ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚୀତି ସକସନ୍ତକେ, ପରସନ୍ତକେ, ହୀନାତିକେ ଚାତି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଆରମ୍ମଣେ। ଲୁବ୍ଭନଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣଂ ଅଭିଗିଜ୍ଝନଂ। ମଜ୍ଜନଂ ସେୟ୍ୟାଦିୱସେନ ମଦନଂ ସମ୍ପଗ୍ଗହୋ। ମୁୟ୍ହନଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନୱବୋଧୋ। ଏତେସୂତି ଏତେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ କୋଧାଦୀସୁ ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ କିଲିସ୍ସନତୋ ୱିବାଧନତୋ, ଉପତାପନତୋ ଚ କିଲେସସଞ୍ଞିତେସୁ ପାପଧମ୍ମେସୁ। ଯୁତ୍ତା ପୟୁତ୍ତା ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଅୱିରହିତା।

ଏତ୍ଥ ଚାୟଂ ବ୍ରହ୍ମା ମହାସତ୍ତେନ ଆମଗନ୍ଧେ ସୁପୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ତନୋ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତେ ପାପଧମ୍ମେ ଚୁଦ୍ଦସହି ପଦେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା କଥେସି, ତେ ପନ ତାଦିସଂ ପୱତ୍ତିୱିସେସଂ ଉପାଦାୟ ୱୁତ୍ତାପି କେଚି ପୁନ ୱୁତ୍ତା, ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତେ (ସୁ॰ ନି॰ ୨୪୨) ପନ ୱୁତ୍ତାପି କେଚି ଇଧ ସବ୍ବସୋ ନ ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଲକ୍ଖଣହାରନୟେନ, ତଦେକଟ୍ଠତାୟ ୱା ତେସଂ ପେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ଇଦଂ ପନ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତ୍ୱାତି ଇଧ ସରୂପତୋ ଅୱୁତ୍ତେ ଆମଗନ୍ଧେପି ୱୁତ୍ତେହି ଏକଲକ୍ଖଣତାଦିନା ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତେନ ପକାସେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ ତତ୍ଥ ନେସଂ ସରୂପତୋ କଥିତତ୍ତା। ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତମ୍ପି ଇମିନା ଦୀପେତବ୍ବଂ ଇଧ ୱୁତ୍ତାନମ୍ପି କେସଞ୍ଚି ଆମଗନ୍ଧାନଂ ତତ୍ଥ ଅୱୁତ୍ତଭାୱତୋ। ଯସ୍ମା ଆମଗନ୍ଧସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାପି ଆମଗନ୍ଧା ଅତ୍ଥତୋ ଇଧ ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇଧ ୱୁତ୍ତେ ପରିହରଣୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଯସ୍ମା ତେତ୍ଥ କେଚି ଅଭିଧମ୍ମନୟେନ ଅକିଲେସସଭାୱାପି ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିବାଧନଟ୍ଠେନ ''କିଲେସା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଚୁଦ୍ଦସସୁ କିଲେସେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନିମ୍ମାଦଂ ମିଲାପନଂ ଖେପନନ୍ତି ଆହ ''ନିମ୍ମାଦେତବ୍ବା ପହାତବ୍ବା''ତି। ବୁଦ୍ଧତନ୍ତୀତି ବୁଦ୍ଧଭାୱୀନଂ ପୱେଣୀ, ବୁଦ୍ଧଭାୱିନୋପି ''ବୁଦ୍ଧା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଯଥା ''ଅଗମା ରାଜଗହଂ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି। ମହାପୁରିସସ୍ସ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ମହାପୁରିସସ୍ସ ''ପଜ୍ଜିସ୍ସାମହ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ କତ୍ୱା।

ରେଣୁରାଜଆମନ୍ତନାୱଣ୍ଣନା

୩୨୧।ମମ ମନଂ ହରିତ୍ୱାତି ମମ ଚିତ୍ତଂ ଅପନେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱସେନ ଅୱତ୍ୱିତ୍ୱା।

ଏକୀଭାଓଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ୱୁତ୍ତସ୍ସାତି କାଯୱିୱେକପରିବ୍ରୂହନେନ ଏକୀଭାଓଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତପୋକମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ଥସ୍ସ। କୁସପତ୍ତେହି ପରିକ୍ଖିତୋତି ବରିହିସେହି ୱେଦିଯା ସମନ୍ତତୋ ସନ୍ଥରିତୋ। ଅକାଚୋତି ୱଣୋ ୱଣସଦିସଖଣ୍ଡିଚ୍ଛିରହିତୋ। ତେନାହ ''ଅକକ୍କସୋ''ତି।

ଛଖତ୍ତିଯଆମନ୍ତନାୱଣ୍ଣନା

୩୨୨।ସିକ୍ଖେଯ୍ୟାମାତି ସିକ୍ଖାପେଯ୍ୟାମ, ସିକ୍ଖାପନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଭିଭାୱାପାଦନନ୍ତି ଆହ ''ଉପଲାପେଯ୍ୟାମା''ତି।

୩୨୩। ଯସ୍ସ ୱୀରିଯାରମ୍ଭସ୍ସ, ଖନ୍ତିବଲସ୍ସ ଚ ଅଭାୱେନ ପବ୍ବଜିତାନଂ ସମଣଧମ୍ମୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଚ ନ ହୋତି, ତେସୁ ୱୀରିଯାରମ୍ଭଖନ୍ତିବଲେସୁ ତେ ତେ ନିଯୋଜେତୁଂ ''ଆରମ୍ଭଥ୍ୱୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

କରୁଣାଝାନମଗ୍ଗୋତି କରୁଣାଝାନସଙ୍ଖାତୋ ମଗ୍ଗୋ। ଉକ୍କମଗ୍ଗୋତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗମନେ ଉକ୍କଭୂତୋ ମଗ୍ଗୋ। ଅନୁତ୍ତରୋତି ସେଟ୍ଠୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ଉତ୍ତମମଗ୍ଗୋ ନାମା''ତି। ସବ୍ଭି ରକ୍ଖିତୋ ସାଧୂହି ଯଥା ପରିହାନି ନ ହୋତି, ଏୱଂ ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀକରଣେନ ରକ୍ଖିତୋ ଗୋପିତୋ। ''ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ସବ୍ଭି ୱକ୍ଖିତୋ''ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ସପରହିତସାଧନେନ ସାଧୂହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି କଥିତୋ ପୱେଦିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଙ୍ଖଣୱିଦ୍ଧଂସନଧମ୍ମନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱିରୋଧିଧମ୍ମସମାଯୋଗୋ, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ୱିନସ୍ସନସଭାୱଂ, ଯୋ ୱା ସୋ ଗମନସ୍ସାଦାନଂ ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିଯେନ ପଟିମୁଖଂ ଧାୱନ୍ତାନଂ ସିରସି, ପାଦେ ଚ ବଦ୍ଧଖୁରଧାରାସମାଗମନତୋପି ସୀଘତରତାଯ ଅତିଇତ୍ତରୋ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣୋ, ତେନେୱ ୱିନସ୍ସନସଭାୱଂ। ତସ୍ସ ଜୀୱିତସ୍ସ। ଗତିନ୍ତି ନିଟ୍ଠଂ। ମନ୍ତାଯନ୍ତି ମନ୍ତେଯ୍ୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ମନ୍ତେତବ୍ବ''ନ୍ତି। କରଣତ୍ଥେ ୱା ଭୁମ୍ମନ୍ତି ''ମନ୍ତାଯ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଭୁମ୍ମଂ କରଣତ୍ଥେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଯଥା ''ଞାତାଯ''ନ୍ତି। ସବ୍ବପଲିବୋଧେତି ସବ୍ବେପି କୁସଲକିରିଯାଯ ୱିବନ୍ଧେ ଉପରୋଧେ।

ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲାଦୀନଂ ଆମନ୍ତନାୱଣ୍ଣନା

୩୨୪।ଅପ୍ପେସକ୍ଖାତି ଅପ୍ପାନୁଭାୱାତି ଆହ ''ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯା''ତିଆଦି।

ଚକ୍କୱତ୍ତି ରାଜା ୱିଯ ସମ୍ଭାୱିତୋ।

ମହାଗୋୱିନ୍ଦପବ୍ବଜ୍ଜାୱଣ୍ଣନା

୩୨୮। ସମାପତ୍ତୀନଂ ଆଜାନନଂ ନାମ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତା, ସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ଆହ ''ନ ସକ୍ଖିଂସୁ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁ''ନ୍ତି।

୩୨୯।ଇମିନାତି ''ସରାମହ''ନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ। ''ସରାମହ''ନ୍ତି ହି ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତୋ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନା କଥିତଂ ''ତଥେୱ ତ''ନ୍ତି ଭଗୱତା ପଟିଞ୍ଞାତମେୱ ଜାତନ୍ତି। ନ ୱଚ୍ଚେ ନିବ୍ବିଦନତ୍ଥାଯ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନକଥାଯ ଅଭାୱତୋ। ଅସତି ପନ ୱଚ୍ଚେ ନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାନଂ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ଆହ ''ନ ୱିରାଗାଯା''ତିଆଦି। ଏକନ୍ତମେୱ ୱଚ୍ଚେ ନିବ୍ବିଦନତ୍ଥାଯ ଅନେକାକାରୱୋକାରୱଚ୍ଚେ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନତୋ।

''ନିବ୍ବିଦାଯା''ତି ଇମିନା ପଦେନ ୱିପସ୍ସନା ୱୁତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ୱୱତ୍ଥାନକଥାତି ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗନିବ୍ବାନାନଂ ତଂତଂପଦେହି ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା କଥା। ଅଯମେତ୍ଥ ନିପ୍ପରିଯାଯକଥାତି ଆହ ''ପରିଯାଯେନ ପନା''ତିଆଦି।

୩୩୦।ପରିପୂରେତୁନ୍ତି ଭାୱନାପାରିପୂରିୱସେନ ପରିପୁଣ୍ଣେ କାତୁଂ, ନିବ୍ବତ୍ତେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଚିଣ୍ଣକୁଲପୁତ୍ତାନନ୍ତି ଚିଣ୍ଣମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସି।

ଅଭିନନ୍ଦନଂ ନାମ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ''ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତି ଆଗତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତମନତାତି ଆହ ''ଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା''ତି। ''ସାଧୁ ସାଧୂ''ତି ୱାଚାଯ ସମ୍ପହଂସନା ଅନୁମୋଦନାତି ଆହ ''ୱାଚାଯ ସମ୍ପହଂସମାନୋ ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା''ତି।

ମହାଗୋୱିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ମହାସମଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ନିଦାନୱଣ୍ଣନା

୩୩୧।ଉଦାନନ୍ତି ରଞ୍ଞୋ ଓକ୍କାକେନ ଜାତିସମ୍ଭେଦପରିହାରନିମିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିତଂ ଉଦାନଂ ପଟିଚ୍ଚ। ଏକୋପି ଜନପଦୋ ରୁଳ୍ହିସଦ୍ଦେନ ‘‘ସକ୍କା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ମହାନିଦାନୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅରୋପିତେତି କେନଚି ଅରୋପିତେ।

ଆୱରଣେନାତି ସେତୁନା। ବନ୍ଧାପେତ୍ୱାତି ପଂସୁପଲାସପାସାଣମତ୍ତିକାଖଣ୍ଡାଦୀହି ଆଳିଂ ଥିରଂ କାରାପେତ୍ୱା।

‘‘ଜାତିଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା କଲହଂ ୱଡ୍ଢଯିଂସୂ’’ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘କୋଲିଯକମ୍ମକରା ୱଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତୀଣି ଜାତକାନୀତି ଫନ୍ଦନଜାତକପଥୱୀଉନ୍ଦ୍ରିଯଜାତକଲଟୁକିକଜାତକାନି ଦ୍ୱେ ଜାତକାନୀତି ରୁକ୍ଖଧମ୍ମୱଟ୍ଟକଜାତକାନି।

ତେନାତି ଭଗୱତା। କଲହକାରଣଭାୱୋତି କଲହକାରଣସ୍ସ ଅଭିଭାୱୋ।

ଅଟ୍ଠାନେତି ଅକାରଣେ। ୱେରଂ କତ୍ୱାତି ୱିରୋଧଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ‘‘କୁଠାରିହତ୍ଥୋ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିନା ଫନ୍ଦନଜାତକଂ କଥେସି। ‘‘ଦୁଦ୍ଦୁଭାଯତି ଭଦ୍ଦନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ପଥୱୀଉନ୍ଦ୍ରିଯଜାତକଂ କଥେସି। ‘‘ୱନ୍ଦାମି ତଂ କୁଞ୍ଜରା’’ତିଆଦିନା ଲଟୁକିକଜାତକଂ କଥେସି।

‘‘ସାଧୂ ସମ୍ବହୁଲା ଞାତୀ; ଅପି ରୁକ୍ଖା ଅରଞ୍ଞଜା;

ୱାତୋ ୱହତି ଏକଟ୍ଠଂ, ବ୍ରହନ୍ତମ୍ପି ୱନପ୍ପତି’’ନ୍ତି। –

ଆଦିନା ରୁକ୍ଖଧମ୍ମଜାତକଂ କଥେସି।

‘‘ସମ୍ମୋଦମାନା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଜାଲଂ ଆଦାଯ ପକ୍ଖିନୋ;

ଯଦା ତେ ୱିୱଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଦା ଏହିନ୍ତି ମେ ୱସ’’ନ୍ତି। –

ଆଦିନା ୱଟ୍ଟକଜାତକଂ କଥେସି।

‘‘ଅତ୍ତଦଣ୍ଡା ଭଯଂ ଜାତଂ, ଜନଂ ପସ୍ସଥ ମେଧଗଂ;

ସଂୱେଗଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ଯଥା ସଂୱିଜିତଂ ମଯା’’ତି। (ସୁ। ନି। ୧।୯୪୧);

ଆଦିନା ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଂ କଥେସି।

ତଂତଂପଲୋଭନକିରିଯା କାଯୱାଚାହି ପରକ୍କମନ୍ତିଯୋ ‘‘ଉକ୍କଣ୍ଠନ୍ତୂ’’ତି ସାସନଂ ପେସେନ୍ତି।

କୁଣାଲଦହେତି କୁଣାଲଦହତୀରେ ପତିଟ୍ଠାଯ। ପୁଚ୍ଛିତପୁଚ୍ଛିତଂ କଥେସି (ଜା। ୨।କୁଣାଲଜାତକ) ‘‘ଅନୁକ୍କମେନ କୁଣାଲସକୁଣରାଜସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନପ୍ପସଙ୍ଗେନ କୁଣାଲଜାତକଂ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଅନଭିରତିଂ ୱିନୋଦେସି ଇତ୍ଥୀନଂ ଦୋସଦସ୍ସନମୁଖେନ କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋକାରସଂକିଲେସୱିଭାୱନେନ।

କୋସଜ୍ଜଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ପୁରିସଥାମପରିବ୍ରୂହନେନ ‘‘ଉତ୍ତମପୁରିସସଦିସେହି ନୋ ଭୱିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତା।

ଅୱିସ୍ସଟ୍ଠକମ୍ମନ୍ତାତି ଅରତିୱିନୋଦନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅୱିସ୍ସଟ୍ଠସମଣକମ୍ମନ୍ତା, ଅପରିଚତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସୀଦିତ୍ୱନ୍ତି ୱଚନତୀତି ଭଗୱା ଚିନ୍ତେସୀତି ଯୋଜନା।

ପଦୁମିନିଯନ୍ତି ପଦୁମସ୍ସରେ। ୱିକସିଂସୁ ଗୁଣଗଣୱିବୋଧେନ। ''ଅଯଂ ଇମସ୍ସ...ପେ... ନ କଥେସୀ''ତି ଇମିନା ସଙ୍ଖେପି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତାୱଦେୱ ପଟିପାଟିଯା ଆଗତତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଲଜ୍ଜମାନା ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧୱିସେସଂ ଭଗୱତୋ ନାରୋଚେସୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ''ଖୀଣାସୱାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ।

ୱସୀଦମତ୍ତେତି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତମତ୍ତେ। ଅରିଯମଣ୍ଡଲେତି ଅରିଯସମୂହେ। ପାଚୀନଯୁଗନ୍ଧରପରିକ୍ଖେପତୋତି ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତସ୍ସ ପାଚୀନପରିକ୍ଖେପତୋ, ନ ବାହିରକେହି ଉଚ୍ଚମାନୋଦଯପବ୍ବତତୋ। ରାମଣେଯ୍ୟକଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପଟିମଣ୍ଡିତତ୍ତା ୱିସେସତୋ ରମଣୀଯସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ରମଣୀଯଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱାତି ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ଏୱରୂପେ ଖଣେ ଲଯେ ମୁହୁତ୍ତେତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସ୍ସ ଉଟ୍ଠିତକ୍ଖଣେ ଉଟ୍ଠିତୱେଲାଯଂ ଉଟ୍ଠିତମୁହୁତ୍ତେତି ଉପରୂପରି କାଲସ୍ସ ୱଡ୍ଢିତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଜାତିଆଦିୱସେନ ଭଗୱତୋ ଅନୁରୂପପରିୱାରିତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥା''ତି ଆଦିମାହ।

ସମାପନ୍ନଦେୱତାତି ଆସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଝାନସମାପତ୍ତି ସମାପନ୍ନଦେୱତା। ଚଲିଂସୂତି ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। କୋସମତ୍ତଂ ଠାନଂ ସଦ୍ଦନ୍ତରଂ। ଜମ୍ବୁଦୀପେ କିର ଆଦିତୋ ତେସଟ୍ଠିମତ୍ତାନି ନଗରସହସ୍ସାନି ଉପ୍ପନ୍ନାନି, ତଥା ଦୁତିଯଂ, ତଥା ତତିଯଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତେସଟ୍ଠିଯା ନଗରସହସ୍ସେସୂ''ତି। ତେ ପନ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ସତସହସ୍ସତୋ ପରଂ ଅସୀତିସହସ୍ସାନି, ନୱସହସ୍ସାନି ଚ ହୋନ୍ତି। ନୱନୱୁତିଯା ଦୋଣମୁଖସତସହସ୍ସେସୂତି ନୱସତସହସ୍ସାଧିକେସୁ ନୱୁତିସତସହସ୍ସେସୁ ଦୋଣମୁଖେସୁ। ଦୋଣମୁଖନ୍ତି ଚ ମହାନଗରସ୍ସ ଆଯୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପାଦନଗରଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଛନ୍ନୱୁତିଯା ପଟ୍ଟନକୋଟିସତସହସ୍ସେସୂତି ଛକୋଟିଅଧିକନୱୁତିକୋଟିସତସହସ୍ସପଟ୍ଟନେସୁ। ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପାଦୀସୁ ଛପଣ୍ଣାସାଯ ରତନାକରେସୁ। ଏୱଂ ପନ ନଗରଦୋଣିମୁଖପଟ୍ଟନରତନାକରାଦିୱିଭାଗେନ କଥନଂ ତଂତଂଅଧିୱତ୍ଥାଯ ୱସନ୍ତୀନଂ ଦେୱତାନଂ ବହୁଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯଦି ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଦେୱତା ସନ୍ନିପତିତା, ଅଥ କସ୍ମା ପାଳିଯଂ ''ଦସହି ଚ ଲୋକଧାତୂହୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଦସସହସ୍ସ...ପେ... ଅଧିପ୍ପେତା''ତି, ତେନ ସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ଇଧ ''ଏକା ଲୋକଧାତୂ''ତି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଲୋହପାସାଦେତି ଆଦିତୋ କତେ ଲୋହପାସାଦେ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେତି ହେଟ୍ଠିମେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ। ଯଦି ତା ଦେୱତା ଏୱଂ ନିରନ୍ତରା, ପଚ୍ଛା ଆଗତାନଂ ଓକାସୋ ଏୱ ନ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଯଥା ଖୋ ପନା''ତିଆଦି। ସୁଦ୍ଧାୱାସକାଯଂ ଉପପନ୍ନା ସୁଦ୍ଧାୱାସକାଯିକା, ତାସଂ ପନ ଯସ୍ମା ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମି ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁଦ୍ଧାୱାସୱାସୀନ''ନ୍ତି। ଆୱାସାତି ଆୱାସନଟ୍ଠାନଭୂତା , ଦେୱତା ପନ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ, ଇତରେସଞ୍ଚ ସଂଯୋଜନାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ସୁଦ୍ଧୋ ଆୱାସୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁଦ୍ଧାୱାସା।

୩୩୨।ପୁରତ୍ଥିମଚକ୍କୱାଳଅମୁଖୱଟ୍ଟିଯଂ ଓତରି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଓକାସଂ ଅଲଭମାନୋ। ଏୱଂ ସେସାପି। ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଭିମୁଖମଗ୍ଗୋ ବୁଦ୍ଧୱୀଥି। ଯାୱ ଚକ୍କୱାଳଆ ଓତ୍ଥରିତୁଂ ୱରିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ପହଟବୁଦ୍ଧୱୀଥିଯାୱାତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେହି ତେହି ଦେୱବ୍ରହ୍ମେହି ୱଳଞ୍ଜିତୱୀଥିଯାୱ। ସମିତି ସଙ୍ଗତି ସନ୍ନିପାତୋ ସମଯୋ, ମହନ୍ତୋ ସମଯୋ ମହାସମଯୋତି ଆହ ''ମହାସମୂହୋ''ତି । ପୱଦ୍ଧଂ ୱନଂ ପୱନନ୍ତି ଆହ ''ୱନସଣ୍ଡୋ''ତି। ଦେୱଘଟାତି ଦେୱସମୂହା।

ସମାଦହଂସୂତି ସମାଦହିତଂ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିନା ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତଂ ଅକଂସୁ, ଯଥାସମାହିତଂ ପନ ସମାଧିନା ଯୋଜିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସମାଧିନା ଯୋଜେସୁ''ନ୍ତି। ସବ୍ବେସଂ ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କାଦୀନଂ ଦୂରସମୂହନିତତ୍ତା ସବ୍ବେ...ପେ... ଅକରିଂସୁ। ନଯତି ଅସ୍ସେ ଏତେହୀତି ନେତ୍ତାନି, ଯୋତ୍ତାନି। ଅୱୀଥିପଟିପନ୍ନାନଂ ଅସ୍ସାନଂ ୱୀଥିପଟିପାଦନଂ ରସ୍ମିଗ୍ଗହଣେନ ପହୋତୀତି ''ସଦ୍ଦଯୋତ୍ତାନି ଗହେତ୍ୱା ଅଚୋଦେନ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପନ ଅଚୋଦନଂ ଅୱାରଣଂ ଏୱାତି ଆହ ''ଅଚୋଦେନ୍ତୋ ଅୱାରେନ୍ତୋ''ତି।

ଯଥା ଖୀଲଂ ଭିତ୍ତିଯଂ ୱା ଭୂମିଯଂ ୱା ଆକୋଟିତଂ ଦୁନ୍ନୀହରଣଂ, ଯଥା ଚ ପଲିଘଂ ନଗରପ୍ପୱେସନିୱାରଣଂ, ଯଥା ଚ ଇନ୍ଦଖୀଲଂ ଗମ୍ଭୀରନେମି ସୁନିଖାତଂ ଦୁନ୍ନୀହରଣଂ, ଏୱଂ ରାଗାଦଯୋ ସତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଦୁନ୍ନୀହରଣା, ନିବ୍ବାନନଗରପ୍ପୱେସନିୱାରଣା ଚାତି ତେ ''ଖୀଲଂ, ପଲିଘଂ, ଇନ୍ଦଖୀଲ''ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ତଣ୍ହାଏଜାଯ ଅଭାୱେନ ଅନେଜା ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠଭାୱେନ ଚାତୁଦ୍ଦିସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିହତଚାରିକଂ ଚରନ୍ତି।

ଗତାସେତି ଗତା ଏୱ, ନ ପନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ପରିନିଟ୍ଠିତସରଣଗମନତ୍ତାତି । ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ନିବ୍ବେମତିକସରଣଗମନେନ

ଗତା’’ତି। ତେ ହି ନିଯମେନ ଅପାଯଭୂମିଂ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ଦେୱକାଯଞ୍ଚ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତି। ଯେ ପନ ଲୋକିଯେନ ସରଣଗମନେନ ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତାସେ, ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଭୂମିଂ, ସତି ଚ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ପହାଯ ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ଦେୱକାଯଂ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ଦେୱତାସନ୍ନିପାତୱଣ୍ଣନା

୩୩୩।ଏତେସନ୍ତି ଦେୱତାସନ୍ନିପାତାନଂ। ଇଦାନୀତି ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ। ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ଅଞ୍ଞେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଭାୱା। ଚିତ୍ତକଲ୍ଲତା ଚିତ୍ତମଦ୍ଦୱଂ।

କିଂ ପନ ଭଗୱତାୱ ମହନ୍ତେ ଦେୱତାସମାଗମେ ତେସଂ ନାମଗୋତ୍ତଂ କଥେତୁଂ ସକ୍କାତି? ଆମ ସକ୍କାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧା ନାମ ମହନ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ରୂପାଯତନମାହ, ସୁତନ୍ତି ସଦ୍ଦାଯତନଂ, ମୁତନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହିଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯଂ ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ, ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ୱୁତ୍ତାୱସେସଂ ସବ୍ବଂ ଞେଯ୍ୟଂ, ପତ୍ତନ୍ତି ପରିଯେସିତ୍ୱା, ଅପରିଯେସିତ୍ୱା ୱା ସମ୍ପତ୍ତଂ, ପରିଯେସିତନ୍ତି ପତ୍ତଂ, ଅପ୍ପତ୍ତଂ ୱା ପରିଯିଟ୍ଠଂ। ଅନୁୱିଚରିତଂ ମନସାତି କେୱଲଂ ମନସା ଆଲୋଚିତଂ। କତ୍ଥଚି ନୀଲାଦିୱସେନ ୱିଭତ୍ତରୂପାରମ୍ମଣେତି ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୬୧୫) ‘‘ନୀଲଂ ପୀତକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିଭତ୍ତେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ରୂପାରମ୍ମଣେ କିଞ୍ଚି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା ନ ଅତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ଭେରିସଦ୍ଦାଦିୱସେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯନ୍ତି ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ଏତେସନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନଂ।

ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦା ଜାନନକିରିଯାଯ ଅପରିଯୋସିତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଜାନାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଯସ୍ମା ଯଂ କିଞ୍ଚି ନେଯ୍ୟଂ ନାମ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଭଗୱତା ଅଞ୍ଞାତଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତମହଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି’’ନ୍ତି।

ନ ଓଲୋକେନ୍ତି ପଯୋଜନାଭାୱତୋ। ୱିପରୀତା ‘‘ନ କମ୍ମାୱରଣେନ ସମନ୍ନାଗତା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଯସ୍ସ ମଙ୍ଗଲା ସମୂହତା’’ତି (ସୁ। ନି। ୩୬୨) ଆରଭିତ୍ୱା ‘‘ରାଗଂ ୱିନଯେଥ ମାନୁସେସୁ ଦିବ୍ବେସୁ କାମେସୁ ଚା’’ତିଆଦିନା (ସୁ। ନି। ୩୬୩) ଚ ରାଗନିଗ୍ଗହକଥାବାହୁଲ୍ଲତୋ ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତଂ ରାଗଚରିତାନଂ ସପ୍ପାଯଂ, ‘‘ପିଯପ୍ପିଯଭୂତା କଲହ ୱିୱାଦା ପରିଦେୱସୋକା ସହମଚ୍ଛରା ଚା’’ତିଆଦିନା (ସୁ। ନି। ୮୬୯; ମହାନି। ୯୮) କଲହାଦଯୋ ଯତୋ ଦୋସତୋ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ସୋ ଚ ଦୋସୋ ଯତୋ ପିଯଭାୱତୋ, ସୋ ଚ ପିଯଭାୱୋ ଯତୋ ଛନ୍ଦତୋ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ଇତି ଫଲତୋ, କାରଣପରମ୍ପରତୋ ଚ ଦୋସେ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନବାହୁଲ୍ଲତୋ କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତଂ (ସୁ। ନି। ୮୬୯; ମହାନି। ୯୮) ଦୋସଚରିତାନଂ ସପ୍ପାଯଂ –

‘‘ଅପ୍ପଞ୍ହି ଏତଂ ନ ଅଲଂ ସମାଯ,

ଦୁୱେ ୱିୱାଦସ୍ସ ଫଲାନି ବ୍ରୂମି;

ଏତମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ନ ୱିୱାଦଯେଥ,

ଖେମାଭିପସ୍ସଂ ଅୱିୱାଦଭୂମି’’ନ୍ତି। (ସୁ। ନି। ୯୦୨; ମହାନି। ୧୩୧) –

ଆଦିନା ନଯେନ ସମ୍ମୋହୱିଧମନତୋ, ପଞ୍ଞାପରିବ୍ରୂହନତୋ ଚ ମହାବ୍ଯୂହସୁତ୍ତଂ ମୋହଚରିତାନଂ ସପ୍ପାଯଂ –

‘‘ପରସ୍ସ ଚେ ଧମ୍ମଂ ଅନାନୁଜାନଂ,

ବାଲୋ, ମଗୋ ହୋତି ନିହୀନପଞ୍ଞୋ;

ସବ୍ବେୱ ବାଲା ସୁନିହୀନପଞ୍ଞା,

ସବ୍ବେୱିମେ ଦିଟ୍ଠିପରିବ୍ବସାନା’’ତି। (ସୁ। ନି। ୮୮୬; ମହାନି। ୧୧୫) –

ଆଦିନା ନଯେନ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସିତାପନଯନମୁଖେନ ସତ୍ତିସଯେସୁ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେସୁ ୱିସଟୱିତକ୍କୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଚୂଳବ୍ଯୂହସୁତ୍ତଂ ୱିତକ୍କଚରିତାନଂ ସପ୍ପାଯଂ –

‘‘ମୂଲଂ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାୟ (ଇତି ଭଗଵା),

ମନ୍ତା ଅସ୍ମୀତି ସବ୍ବଂ ଉପରୁନ୍ଧେ;

ଯା କାଚି ତଣ୍ହା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ,

ତାସଂ ଵିନଯା ସଦା ସତୋ ସିକ୍ଖେ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୯୨୨; ମହାନି॰ ୧୫୧) –

ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାୟ ମୂଲଂ ଅଵିଜ୍ଜାଦିକିଲେସଜାତଂ ଅସ୍ମୀତି ପଵତ୍ତମାନଞ୍ଚାତି ସବ୍ବଂ ମନ୍ତା ପଞ୍ଞାୟ ଉପରୁନ୍ଧେୟ୍ୟ। ଯା କାଚି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପତଣ୍ହାଦିଭେଦା ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତାସଂ ଵିନଯା ଵୂପସମାୟ ସଦା ସତୋ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ହୁତ୍ଵା ସିକ୍ଖେୟ୍ୟାତି ଏଵମାଦି ଉପଦେସସ୍ସ ସବ୍ବୋଵ ଭାଜନଂ। ତସ୍ସ ହି ସୋ ଅତ୍ଥାଵହୋତି ତୁଵଟ୍ଟକସୁତ୍ତଂ ସବ୍ବାଚରିତାନଂ ସପ୍ପାୟଂ –

‘‘ଵୀତତଣ୍ହୋ ପୁରା ଭେଦା (ଇତି ଭଗଵା),

ପୁବ୍ବମନ୍ତମନିସ୍ସିତୋ;

ଵେମଜ୍ଝେ ନୁପସଙ୍ଖେୟ୍ୟୋ,

ତସ୍ସ ନତ୍ଥି ପୁରକ୍ଖତ’’ନ୍ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୮୫୫; ମହାନି॰ ୮୪) –

ଯୋ ସରୀରଭେଦତୋ ପୁବ୍ବେଵ ପହୀନତଣ୍ହୋ, ତତୋ ଏଵ ଅତୀତଦ୍ଧସଞ୍ଞିତଂ ପୁରିମକୋଟ୍ଠାସଂ ତଣ୍ହାନିସ୍ସଯେନ ଅନିସ୍ସିତୋ, ଵେମଜ୍ଝେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେପି ଅଦ୍ଧନି ‘‘ରତ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ଉପସଙ୍ଖାତବ୍ବୋ, ତସ୍ସ ଅରହତୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପୁରକ୍ଖାରାନଂ ଅଭାଵା ଅନାଗତେ ଅଦ୍ଧନି କିଞ୍ଚି ପୁରକ୍ଖତଂ ନତ୍ଥୀତି ଆଦିନା ଏଵଂ ଗମ୍ଭୀରକଥାବାହୁଲ୍ଲତୋ ପୂରାଭେଦସୁତ୍ତଂ (ସୁ॰ ନି॰ ୮୫୫; ମହାନି॰ ୮୪) ବୁଦ୍ଧିଚରିତାନଂ ସପ୍ପାୟନ୍ତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥ ନେସଂ ସପ୍ପାୟଂ …ପେ… ଵଵତ୍ଥପେତ୍ଵା’’ତି। ମନସାକାସୀତି ଏଵଂ ଚରିଯାୟ ଵସେନ ମନସି କତ୍ଵା ପୁନ ତଂ ସଦିସଂ ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାନିକ୍ଖେପଯୋଗ୍ଯତାଵସେନ ମନସି ଅକାସି। ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯେନ ନୁ ଖୋ ଜାନେୟ୍ୟାତି ପରଜ୍ଝାସଯାଦିଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ଵା ମୟ୍ହଂଯେଵ ଅଜ୍ଝାସଯେନ ଆରଦ୍ଧ ଦେସନଂ ଜାନେୟ୍ୟ ନୁ ଖୋ। ପରଜ୍ଝାସଯେନାତି ସନ୍ନିପତିତାୟ ପରିସାୟ କସ୍ସଚି ଅଜ୍ଝାସଯେନ। ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକେନାତି ଇଧ ସମୁଟ୍ଠିତଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା। ପୁଚ୍ଛାଵସେନାତି କସ୍ସଚି ପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାଵସେନ। ଆରଦ୍ଧଦେସନଂ ଜାନେୟ୍ୟାତି। ‘‘ସଚେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଭଵେୟ୍ୟା’’ତି ଇଦଂ ଇମେସଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଦେସନାୟ ପୁଚ୍ଛା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ଭାରିଯା, ଅଵିସଯା ଚାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସୋପି ନ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ନ ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା, କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା ଵା ଯୁତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନପୁଚ୍ଛାସଦିସୀ ଵା ଵିମତିଚ୍ଛେଦନପୁଚ୍ଛାସଦିସୀ ଵା ପୁଚ୍ଛା ଯୁତ୍ତା, ତାଵ ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯଵସେନ ପଣ୍ଡିତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ନ ଯଥାଧମ୍ମଵସେନ, ତତ୍ଥ ଯଦି ଭଗଵା ତଥା ସଯମେଵ ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ସଯମେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ସୁଣନ୍ତୀନଂ ଦେଵତାନଂ ସମ୍ମୋହୋ ଭଵେୟ୍ୟ ‘‘କିଂ ନାମେତଂ ଭଗଵା ପଠମଂ ଏଵମାହ, ପୁନପି ଏଵମାହା’’ତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ପଵିଟ୍ଠା ଵିଯ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଏଵଂ ପେତା ଦେଵତା ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି ପଟିଵିଜ୍ଝିତୁ’’ନ୍ତି। ଯଥାଧମ୍ମଦେସନାଯଂ ପନ କଥେତୁକମ୍ୟତାଵସେନ ପୁଚ୍ଛନେନ ସମ୍ମୋହୋ ହୋତୀତି। ସୂରିଯୋ ଉଗ୍ଗତୋତି ଆହ ଦେଵସଙ୍ଘୋ ଆସନ୍ନତରଭାଵେନ ଓଭାସସ୍ସ ଵିପୁଲୌଠଆରଭାଵତୋ। ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯାତି ସୁତ୍ତେ (ଦୀ॰ ନି॰ ୩। ୧୬୧; ମ॰ ନି॰ ୩।୧୨୯; ଅ॰ ନି॰ ୧।୨୭୭; ଵିଭ॰ ୮୦୯; ନେତ୍ତି॰ ୫୭; ମି॰ ପ॰ ୫।୧।୧) ଆଗତନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥେଵ ପନ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଦ୍ଵେ ବୁଦ୍ଧା ନ ହୋନ୍ତେଵ। ତେନେଵାହ – ‘‘ଅନନ୍ତାସୁ…ପେ… ଅଦ୍ଦସା’’ତି।

ଗାଥାଯଂ ପୁଚ୍ଛାମୀତି ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଓକାସଂ କାରାପେସି। ମୁନିନ୍ତି ବୁଦ୍ଧମୁନିଂ । ପହୂତପଞ୍ଞନ୍ତି ମହାପଞ୍ଞଂ। ତିଣ୍ଣନ୍ତି ଚତୁରୋଘତିଣ୍ଣଂ। ପାରଙ୍ଗତନ୍ତି ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତଂ, ସବ୍ବସ୍ସ ଵା ଞେୟ୍ୟସ୍ସ ପାରଂ ପରିଯନ୍ତଂ ଗତଂ। ପରିନିବ୍ବୁତଂ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଵସେନ। ଠିତତ୍ତନ୍ତି ଅଵଟ୍ଠିତଚିତ୍ତଂ ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପନେୟ୍ୟତାଯ। ନିକ୍ଖମ୍ମ ଘରା ପନୁଜ୍ଜ କାମେତି ଵତ୍ଥୁକାମେ ପନୂଦିତ୍ଵା ଘରାଵାସା ନିକ୍ଖମ୍ମ। କଥଂ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟାତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ କଥଂ ସମ୍ମା ପରିବ୍ବଜେୟ୍ୟ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଵିହରେୟ୍ୟ, ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ଲୋକଂ ଅତିକ୍କମେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୩୪।ସିଲୋକଂଅନୁକସ୍ସାମୀତି ଏତ୍ଥ ସିଲୋକୋ ନାମ ପାଦସମୁଦଯୋ, ଇସୀହି ଵୁଚ୍ଚମାନା ଗାଥାତିପି ଵୁଚ୍ଚତି। ପାଦୋଵ ନିଯତଵଣ୍ଣାନୁପୁବ୍ବିକାନଂ

ପଦାନଂ ସମୂହୋ, ତଂ ସିଲୋକଂ ଅନୁକସ୍ସାମି ପଓଉଯିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅକ୍ଖର…ପେ… ପଓଉଯିସ୍ସାମୀ’’ତି। ଯତ୍ଥାତି ଅଧିକରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ଆମେଡିତଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଯେସୁ ଯେସୁ ଠାନେସୂ’’ତି। ଭୁମ୍ମାତି ଭୂମିପଟିବଦ୍ଧନିୱାସା। ତଂ ତଂ ନିସ୍ସିତା ତଂ ତଂ ଠାନଂ ନିସ୍ସିତଓନ୍ତୋ ନିସ୍ସାଯ ୱସମାନା, ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସିଲୋକଂ ଅନୁକସ୍ସାମୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଯେ ସିତା ଗିରିଗବ୍ଭର’’ନ୍ତି ଇମିନା ତେସଂ ୱିୱେକୱାସଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ପହିତତ୍ତା ସମାହିତା’’ତି ଇମିନା ଭାୱନାଭିଯୋଗଂ।

ବହୁଜନା ପଞ୍ଚସତସଙ୍ଖତ୍ତା। ପଟିପକ୍ଖାଭିଭଓନତୋ, ତେଜୁସ୍ସଦତାଯ ଚ ସୀହା ୱିଯ ପୱିୱିତ୍ତତାଯ ନିଲୀନା। ଏକଓନ୍ତି ଏକୀଭାୱଂ। ଓଦାତଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ପରିଯୋଦାତଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧା, ନ କେୱଲଂ ସରୀରସୁଦ୍ଧିଯାୱ। ୱିପ୍ପସନ୍ନାତି ଅରିଯମଗ୍ଗପ୍ପସାଦେନ ୱିସେସତୋ ପସନ୍ନା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱିଲଭାୱକରାନଂ କିଲେସାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନାୱିଲା।

ଭିକ୍ଖୂ ଜାନିତ୍ୱାତି ଭିନ୍ନକିଲେସେ ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ଇମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଏତେ ଦେୱକାଯେ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଜାନିତ୍ୱା। ସୱନନ୍ତେ ଜାତତ୍ତାତି ଧମ୍ମସ୍ସୱନପରିଯୋସାନେ ଅରିଯଜାତିଯା ଜାତତ୍ତା। ଇଦଂ ସଙ୍କନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ଭିଯ୍ୟୋ ପଞ୍ଚସତେ’’ତିଆଦିକଂ ସଙ୍କଂ।

ତଦତ୍ଥାଯ ୱୀରିଯଂ କରିଂସୂତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାଭିନୀହାରଓସେନ ୱୀରିଯଂ ଉସ୍ସାହଂ ଅକଂସୁ। ତେନାହ ‘‘ନ ତଂ ତେହୀ’’ତିଆଦି। ସତ୍ତରିନ୍ତି ତ-କାରସ୍ସ ର-କାରାଦେସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ସତ୍ତତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସହସ୍ସ’’ନ୍ତି ପନ ଅନୁୱତ୍ତତି, ସତ୍ତତିଯୋଗେନ ବହୁୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ଏକେ ସହସ୍ସଂ। ଏକେ ସତ୍ତତିସହସ୍ସାନୀ’’ତି।

ଅନନ୍ତନ୍ତି ଅନ୍ତରହିତଂ, ତଂ ପନ ଅତିୱିଯ ମହନ୍ତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ୱିପୁଲ’’ନ୍ତି।

ଅୱେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ୱଓତ୍ଥିତ୍ୱାନା’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ତଂ ଅୱେକ୍ଖନଂ ନିଚ୍ଛଯକରଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ୱଓତ୍ଥପେତ୍ୱା’’ତି। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଗାଥାସୁ ତତିଯଗାଥାଯ ପଚ୍ଛିମଦ୍ଧଂ, ଚତୁତ୍ଥଗାଥାଯ ପୁରିମଦ୍ଧଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଗାଥମେୱା’’ତି।

ୱିଜାନନମ୍ପି ଦସ୍ସନଂ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ପସ୍ସଥ ଓଲୋକେଥା’’ତି। ୱାଚାଯତପଓତ୍ତିତଭାୱତୋ ‘‘ଅନୁପଟିପାଟିଯାୱ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱଦତି।

୩୩୫। ସତ୍ତ ସହସ୍ସାନି ସଙ୍ଖାଯାତି ସତ୍ତ ସହସ୍ସା। ଯକ୍ଖାୟେୱାତି ଯକ୍ଖଜାତିକା ଏୱ। ଆନୁଭାୱସମ୍ପନ୍ନାତି ମହେସକ୍ଖା। ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋତି ୱା ମହାନୁଭାୱା। ଜୁତିମନ୍ତୋତି ମହପ୍ପଭା। ୱଣ୍ଣଓନ୍ତୋତି ଅତିକ୍କନ୍ତୱଣ୍ଣା। ଯସସ୍ସିନୋତି ମହାପରିୱାରା ଚେୱ ପତ୍ଥଟକିତ୍ତିସଦ୍ଦା ଚ। ସମିତି-ସଦ୍ଦୋ ସମୀପତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକ’’ନ୍ତି।

ହେମୱତପଵତେତି ହିମୱତୋ ସମୀପେ ଠିତପଵତେ।

ଏତେ ସବ୍ବେପୀତି ଏତେ ସତ୍ତସହସ୍ସା କାପିଲୱତ୍ଥୱା, ଛସହସ୍ସା ହେମୱତା, ତିସହସ୍ସା ସାତାଗିରାତି ଯଥାୱୁତ୍ତା ସବ୍ବେପି ସୋଳଅସସହସ୍ସା।

ରାଜଗହନଗରେତି ରାଜଗହନଗରସ୍ସ ସମୀପେ। ତନ୍ତି କୁମ୍ଭୀରଂ।

୩୩୬। କାମଂ ପାଚୀନଦିସଂ ପସାସତି, ତଥାପି ଚତୂସୁପି ଦିସାସୁ ସପରିୱାରଦୀପେସୁ ଚତୂସୁପି ମହାଦୀପେସୁ ଗନ୍ଧବ୍ବାନଂ ଜେଟ୍ଠକୋ, କଥଂ? ସବ୍ବେ ତେ ତସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତନ୍ତି।କୁମ୍ଭଣ୍ଡାନଂ ଅଧିପତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତସ୍ସାପି ୱିରୁଳ୍ହସ୍ସ। ତାଦିସାୟେୱାତି ଧତରଟ୍ଠସ୍ସ ପୁତ୍ତସଦିସା ଏୱ ପୁଥୁତ୍ତତୋ, ନାମତୋ, ବଲତୋ, ଇଦ୍ଧିଆଦିୱିସେସତୋ ଚ।

ସଵସଙ୍ଗାହିକୱସେନାତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯା ପଚ୍ଚେକଂ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋତି ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ଅଯଞ୍ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦି।

ଚତୁରୋ ଦିସାତି ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ। ଚତୁରୋ ଦିସା ଜଲମାନା ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତା ଓଭାସେନ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ ମହତିଯା ପରିସାଯ ଆଗତାନଂ କଥଂ କାପିଲୱତ୍ଥୱେ ୱନେ ଠିତାତି ଆହ ‘‘ତେ ପନା’’ତିଆଦି।

୩୩୭। ତେସଂ ମହାରାଜାନଂ ଦାସାତି ଯୋଜନା। ମାଯାଯ ଯୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ମାଯାୱିନୋ। ୱଞ୍ଚନଂ ଏତେସୁ ଅତ୍ଥି, ୱଞ୍ଚନେ ୱା ନିଯୁତ୍ତାତି ୱଞ୍ଚନିକା। କେରାଟିଯସାଠେଯ୍ୟେନାତି ନିହୀନସଠେନ କମ୍ମେନ। ମାଯା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ମାଯା, ତେ ଚ ପରେସଂ ୱଞ୍ଚନତ୍ଥଂ ଯେନ ମାଯାକରଣେନ ''ମାଯା''ତି ୱୁତ୍ତା, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମାଯାକାରକା''ତି ଆହ।

ଏତ୍ତକା ଦାସାତି ଏତ୍ତକା କୁଟେଣ୍ଡୁଆଦିକା ନିଘଣ୍ଡୁପରିଯୋସାନା ଅଟ୍ଠମହାରାଜାନଂ ଦାସା।

ଦେୱରାଜାନୋତି ଦେୱା ହୁତ୍ୱା ତଂତଂଦେୱକାଯସ୍ସ ରାଜାନୋ। ଚିତ୍ତୋ ଚ ସେନୋ ଚ ଚିତ୍ତସେନୋ ଚାତି ତଯୋ ଏତେ ଦେୱପୁତ୍ତା ପାଠଇଯଂ ଏକସେସନଯେନ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ଚିତ୍ତୋ ଚା''ତିଆଦି।

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ସମିତୋ ସନ୍ନିପତିତୋ ଏତ୍ଥାତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସମିତି, ଇମଂ ୱନଂ।

୩୩୮।ନାଗସଦହୱାସିକାତି ନାଗସଦହନିୱାସିନୋ। ତକ୍ଖକୋ କିର ନାଗରାଜା, ଚିରକାଲଂ ୱସତୋ ତସ୍ସ ପରିସା ମହତୀ ପରମ୍ପରାଗତା ଅତ୍ଥି, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତଚ୍ଛକନାଗପରିସାଯା''ତି।

ଯମୁନୱାସିନୋତି ଯମୁନାଯଂ ୱସନକନାଗା। ନାଗୱୋହାରେନାତି ହତ୍ଥିନାଗୱୋହାରେନ।

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେତି କମ୍ବଲସ୍ସତରେ ଠପେତ୍ୱା ଇତରେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରନାଗା। ଲୋଭାଭିଭୂତାତି ଆହାରଲୋଭେନ ଅଭିଭୂତା। ଦିବ୍ବାନୁଭାୱତାତି ଦିବ୍ବାନୁଭାୱତୋ, ଦିବ୍ବାନୁଭାୱହେତୁ ୱା ଦିବ୍ବା। ''ଚିତ୍ରସୁପଣ୍ଣା''ତି ନାମଂ ୱିଚିତ୍ରସୁନ୍ଦରପତ୍ତୱନ୍ତତାଯ।

ଉପୱ୍ହଯନ୍ତାତି ଉପେଚ୍ଚ କଥେନ୍ତା। କାକୋଲୂକଅହିନକୁଲାଦଯୋ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଜାତିସମୁଦାଗତୱେରାପି ସମାନା ମିତ୍ତା ୱିଯ...ପେ... ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବୁଦ୍ଧଂଯେୱ ତେ ସରଣଂ ଗତା ''ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନେୱ ମଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ମେତ୍ତିଂ ପଟିଲଭିମ୍ହା''ତି।

୩୩୯।ଭାତରୋତି ମେଥୁନଭାତରୋ। ତେନାହ ''ସୁଜାଯ ଅସୁରକଞ୍ଞାଯ କାରଣା''ତି।

ତେସୂତି ଅସୁରେସୁ। କାଲକଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ନାମା। ମହାଭିସ୍ମାତି ଭିଂସନକମହାସରୀରା। ଅଭବ୍ବାତି ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ନ ଭବ୍ବା ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକତ୍ତା ତାଦିସସ୍ସ ଛନ୍ଦସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ।

ବଲିନୋ ମହାଅସୁରସ୍ସ ଅବ୍ଭୁତୀତତ୍ତା ତସ୍ସ ପୁତ୍ତେ ଏୱ କିତ୍ତେନ୍ତୋ ଭଗୱା ''ସତଞ୍ଚ ବଲିପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଆଦିମାହ। ସୋ କିର ସୁଖୁମଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ମାପେତ୍ୱା ଉପଗଚ୍ଛି।

୩୪୦।କମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା। ନିବ୍ବତ୍ତାତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତା। ଅପ୍ପନାଝାନେନ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମାନୋ ହୋନ୍ତି, ତେ ପରତୋ ୱକ୍ଖତି ''ସୁବ୍ରହ୍ମା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୪୧), ଅଯଞ୍ଚ କାମାୱଚରଦେୱତା ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେୱାହ – ''ମେତ୍ତାକରୁଣାକାଯିକାତି ମେତ୍ତାଝାନେ ଚ କରୁଣାଝାନେ ଚ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତଦେୱା''ତି। ମେତ୍ତାଝାନେ କରୁଣାଝାନେତି ମେତ୍ତାଝାନନିମିତ୍ତଂ କରୁଣାଝାନନିମିତ୍ତଂ, ତଦତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତେ ଆପୋଦେୱାଦଯୋ ଯଥାସକଂ ୱଣ୍ଣୱସେନ ଠିତତ୍ତା ଦସଧା ଠିତା। ଯାୱ କରୁଣାକାଯିକା ଦସ ଦେୱକାଯା।ନାନତ୍ତୱଣ୍ଣାତି ନାନାସଭାୱୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ।

ୱେଣ୍ଡୁଦେୱତାତି ୱେଣ୍ଡୁ ନାମ ଦେୱତା, ଏୱଂ ସହଲି ଦେୱତା। ଅସମଦେୱତା, ଯମକଦେୱତାତି ''ଦ୍ୱେ ଅଯନିଯୋ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତପ୍ପମୁଖା ଦ୍ୱେ ଦେୱନିକାଯାତି। ଚନ୍ଦସ୍ସୂପନିସା ଦେୱା ଚନ୍ଦସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯତୋ ୱତ୍ତମାନା ତସ୍ସ ପୁରତୋ ଚ ପଚ୍ଛତୋ ଚ ପସ୍ସତୋ ଚ ଧାୱନକଦେୱା। ତେନାହ ''ଚନ୍ଦନିସ୍ସିତକା ଦେୱା''ତି। ସୂରିଯସ୍ସୂପନିସା, ନକ୍ଖତ୍ତନିସ୍ସିତାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। କେୱଲଂ ୱାତୱାଯନହେତୱୋ ଦେୱତା ୱାତୱଲାହକା। ତଥା କେୱଲଂ ଅବ୍ଭପଟଲସଞ୍ଚରଣହେତୱୋ ଅବ୍ଭୱଲାହକା। ଉଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତିହେତୱୋ ଉଣ୍ହୱଲାହକା। ୱସ୍ସୱଲାହକା ପନ ପଜ୍ଜୁନ୍ନସଦିସାତି। ତେ ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତା। ୱସୁଦେୱତା ନାମ ଏକୋ ଦେୱନିକାଯୋ, ତେସଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତ୍ତା ୱାସୱୋ, ସକ୍କୋ।

ଦସେତେତି ଏତେ ୱେଣ୍ଡୁଦେୱତାଦଯୋ ୱାସୱପରିଯୋସାନା ଦସ ଦେୱକାଯା।

ଇମାନୀତି ‘‘ଜଲମଗ୍ଗୀ’’ତି ଚ ‘‘ସିଖାରିୱା’’ତି ଚ ଇମାନି ତେସଂ ନାମାନି। କେଚି ପନ ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ ‘‘ଜଲା’’ତି ଚ ‘‘ଅଗ୍ଗୀ’’ତି ଚ ‘‘ସିଖାରିୱା’’ତି ଚ ଇମାନି ତେସଂ ନାମାନୀତି ୱଦନ୍ତି। ଏତେତି ତେସୁ ଏୱ ‘‘ଅରିଟ୍ଠକା, ରୋଜା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଦେୱେସୁ ଏକଚ୍ଚେ,ଉମାପୁପ୍ଫନିଭାସିନୋ ୱଣ୍ଣତୋ ଉମାପୁପ୍ଫସଦିସାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ଅଞ୍ଞଥା ଏକାଦସ ଦେୱକାଯା ସିଯୁଂ।

ଦସେତେତି ଏତେ ଦସ ସହଭୂଦେୱାଦଯୋ ୱାସୱନେସିପରିଯୋସାନା ଦସ ଦେୱକାଯା। ତେନେୱ ନିକାଯଭେଦୱସେନ ଦସଧାୱ ଆଗତା।

‘‘ସମାନା’’ତିଆଦି ତେସଂ ଦେୱାନଂ ନିକାଯସମୁଦାଯଗତଂ ନାମଂ। ଏୱଂ ସେସାନମ୍ପି।

ଦସେତେତି ଏତେ ସମାନାଦିକା ମହାପାରଗପରିଯୋସାନା ଦସ ଦେୱକାଯା। ତେନେୱ ନିକାଯଭେଦେନ ଦସଧା ଆଗତା।

ସୁକ୍କାଦଯୋ ତଯୋ ଦେୱକାଯା। ପାମୋକ୍ଖଦେୱାତି ପମୁଖା ପଧାନଭୂତା ଦେୱା।

ଦିସାତି ଦିସାସୁ। ଦେୱୋତି ମେଘୋ। ଦସେତେତି ଏତେ ସୁକ୍କାଦଯୋ ପଜ୍ଜୁନ୍ନପରିଯୋସାନା ଦସ ଦେୱକାଯା, ତେ ଦେୱନିକାଯଭେଦେନ ଦସଧା ଆଗତା।

ଦସେତେତି ଏତେ ଖେମିଯାଦଯୋ ପରନିମ୍ମିତପରିଯୋସାନା ଦସ ଦେୱକାଯା, ତେ ଦେୱନିକାଯଭେଦେନ ଦସଧାୱ ଆଗତା। ତତ୍ଥ ‘‘ଖେମିଯା, କଟ୍ଠକାଦଯୋ ଚ ପଞ୍ଚାପି ସଦେୱକାଯା ତାୱତିଂସକାଯିକା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ନାମନ୍ୱଯେନାତି ନାମାନୁଗମେନ ‘‘ଆପୋଦେୱତା’’ତିଆଦିନାମସଭାଗେନ। ତେନେୱାହ ‘‘ନାମଭାଗେନ ନାମକୋଟ୍ଠାସେନା’’ତି। ସବ୍ବା ଦେୱତାତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୂସୁ ସବ୍ବାପି ଦେୱତା। ନିଦ୍ଦିସତି ତଂତଂନାମସଭାଗେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା।

ପୱୁଟ୍ଠାତି ପୱାସଂ ଗତା ୱିଯ ଅପେତାତି ଆହ ‘‘ୱିଗତା’’ତି। ପୱୁଟ୍ଠା ୱା ପକାରତୋ ୱୁଟ୍ଠା ୱୁସିତା, ତେନ ଜାତି ୱୁସିତଙ୍ଗା ଅସ୍ସାତି ପୱୁଟ୍ଠଜାତି। କାଠଅକଭାୱା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା, ସବ୍ବସୋ ତଦଭାୱତୋ କାଠଅକଭାୱାତୀତଂ ଦସବଲଂ। ଲଞ୍ଛନାଭାୱେନ ୱା ଅସିତାତିଗୋ କାଠଅକଭାୱାତୀତାଯ ସିରିଯା ଚନ୍ଦୋ, ତାଦିସଂ ଚନ୍ଦଂ ୱିଯ ସିରିଯା ୱିରୋଚମାନଂ।

୩୪୧।ଏକୋ ବ୍ରହ୍ମାତି ସଗାଥକୱଗ୍ଗେ (ସଂ। ନି। ୧।୯୮) ଆଗତୋ ସୁବ୍ରହ୍ମଦେୱପୁତ୍ତୋ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠିମେସୁ ପତିଟ୍ଠିତା ଅରିଯବ୍ରହ୍ମାନୋ, ନ ସୁଦ୍ଧାୱାସବ୍ରହ୍ମାନୋ। ତିସ୍ସମହାବ୍ରହ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, ଯୋ ଅପରଭାଗେ ମନୁସ୍ସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ଜାତୋ।

ସହସ୍ସଂବ୍ରହ୍ମଲୋକାନନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ଏତେସନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକା, ବ୍ରହ୍ମାନୋ, ତେସଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାନଂ ସହସ୍ସଂ ସତ୍ତଲୋକପରିଯାଯୋ ଚାଯଂ ଲୋକସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ସହସ୍ସଂ ଆଗତ’’ନ୍ତି। ଅନନ୍ତରଗାଥାଯଂ ‘‘ଆଗତା’’ତି ୱୁତ୍ତପଦମେୱ ଅତ୍ଥୱସେନ ୱଦତି। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ବ୍ରହ୍ମସହସ୍ସେ। ଅଞ୍ଞେ ବ୍ରହ୍ମେତି ତଦଞ୍ଞେ ବ୍ରହ୍ମାନୋ। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱଣ୍ଣେନ, ଯସସା ଆଯୁନା ଚ।

ଇସ୍ସରାତି ତେନେୱ ୱସପୱତ୍ତନେନ ସେସବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅଧିପତିନୋ।

୩୪୨। କାଠଅକଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋ କାଠଅକସ୍ସ ପାପିମସ୍ସ ମାରସ୍ସ ବାଲଭାୱଂ ପସ୍ସଥ, ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିସଯେ ନିରତ୍ଥକଂ ପରକ୍କମିତୁଂ ୱାଯମତି।

ୱୀତରାଗଭାୱାୱହସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରଣେନ ଅୱୀତରାଗା ରାଗେନ ବଦ୍ଧା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରାଗେନ ବଦ୍ଧଂ ହୋତୂ’’ତି।

ଭଯାନକଂ ସରଞ୍ଚ କତ୍ୱାତି ଭେରୱଂ ମହନ୍ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସମୁଟ୍ଠପେତ୍ୱା।

ଇଦାନି ତଂ ସଦ୍ଦଂ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା’’ତି ଆଦିମାହ। କଞ୍ଚୀତି ତସ୍ମିଂ ସମାଗମେ କଞ୍ଚି ଦେୱତଂ, ମାନୁସକଂ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଅସଯଂୱସେ ସଯଞ୍ଚ ନ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଠିତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅସଯଂୱସୀ’’ତିଆଦି।

୩୪୩।‘‘ୱୀତରାଗେହୀ’’ତି ଦେସନାସୀସମେତଂ। ସବ୍ବାଯପି ହି ତତ୍ଥ ସମାଗତପରିସାଯ ମାରସେନା ଅପକ୍କନ୍ତାୱ। ନେସଂ ଲୋମମ୍ପି ଇଞ୍ଜଯୁଂ ତେସଂ ଲୋମମତ୍ତମ୍ପି ନ ଚାଲେସୁଂ, କୁତୋ ଅନ୍ତରାଯକରଣଂ। ଇତି ଯତ୍ତକା ତତ୍ଥ ୱିସେସଂ ଅଧିଗଚ୍ଛିଂସୁ, ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅନ୍ତରାଯାକରଣୱସେନ ଅତ୍ଥୋ

ୱିଭାୱେତଦ୍ବୋ, ୱୀତରାଗଗ୍ଗହଣେନ ୱା ସରାଗୱୀତରାଗୱିଭାୱିନୋ ଚ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମାରୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତୋ। କଥଞ୍ହି ନାମ ତାୱ ଘୋରତରଂ ମହତିଂ ୱିଭିଂସକଂ ମୟି କରୋନ୍ତେପି ସବ୍ବେ ପିମେ ନିବ୍ବିକାରା ସମାହିତା ଏୱ। କସ୍ମା? ୱିଜିତାୱିନୋ ଇମେ ଉତ୍ତମପୁରିସାତି। ତେନାହ "ସବ୍ବେ"ତିଆଦି। ୟାଦିସୋ ଅରିୟାନଂ ଧମ୍ମନିସ୍ସିତୋ ପମୋଦୋ, ନ କଦାଚି ତାଦିସୋ ଅନରିୟାନଂ ହୋତୀତି "ସାସନେ ଭୂତେହି ଅରିୟେହି" ଇଚ୍ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱି-ସଦ୍ଦେନ ୱିନା କେୱଲୋପି ସୁତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଖ୍ୟାତତ୍ଥୱଚନୋ ହୋତି "ସୁତଧମ୍ମସ୍ସ"ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୫; ଉଦା। ୧୧) ୱିୟାତି ଆହ "ଜନେ ୱିସ୍ସୁତା"ତି।

ଦୂରେତି ଦୂରେ ପଦେସେ। ଦହରସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟଂ ପରିହରନ୍ତୀ "ନ ସକ୍କା ଭନ୍ତେ ସକଲଂ କାୟଂ ଦସ୍ସେତୁ"ନ୍ତି ଅୱୋଚାତି।

ମହାସମୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୮। ସକ୍କପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ନିଦାନୱଣ୍ଣନା

୩୪୪। ଅମ୍ବସଣ୍ଡାନଂ ଅଦୂରଭୱତ୍ତା ଏକୋପି ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମୋ ‘‘ଅମ୍ବସଣ୍ଡା’’ତ୍ୱେୱ ବହୁୱଚନୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ‘‘ୱରଣା ନଗର’’ନ୍ତି। ୱେଦି ଏୱ ୱେଦିକୋ, ୱେଦିକୋ ଏୱ ୱେଦିଯୋ କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ମିଂ ୱେଦିଯକେ। ତେନାହ ‘‘ମଣିୱେଦିକାସଦିସେନା’’ତିଆଦି, ଇନ୍ଦନୀଲାଦିମଣିମଯୱେଦିକାସଦିସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବେପୀତି ଲେଣକରଣତୋ ପୁବ୍ବେ, ଗୁହାରୂପେନ ଠିତା, ଦ୍ୱାରେ ଇନ୍ଦସାଲରୁକ୍ଖୱତୀ ଚ, ତସ୍ମା ‘‘ଇନ୍ଦସାଲଗୁହା’’ତି ୱୁତ୍ତା ପୁରିମୱୋହାରେନ।

ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଭିରୁଚି, ତଂ ପନ ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନକାମତାୱସେନ, ତଥା ଉସ୍ସାହନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିଯା ‘‘ଧମ୍ମିକୋ ଉସ୍ସାହୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସକ୍କେନ ସଦିସୋ…ପେ… ନତ୍ଥୀତି। ଯଥାହ ‘‘ଅପ୍ପମାଦେନ ମଘୱା, ଦେୱାନଂ ସେଟ୍ଠତଂ ଗତୋ’’ତି (ଧ। ପ। ୩୦)। ପରିତ୍ତକେନାତି ଅପରାପରଂ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକେନେୱ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ।

ସକ୍କୋପି କାମଂ ମହାପୁଞ୍ଞକତଭୀରୁତ୍ତାନୋ ହୋତି, ସାତିସଯାଯ ପନ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱିଯୋଗହେତୁକେନ ସୋକେନ ଦିଗୁଣିତେନ ମରଣଭଯେନ ସଂତଜ୍ଜିତୋ ଜାତୋ। ତେନାହ ‘‘ସକ୍କୋ ପନ ମରଣଭଯାଭିଭୂତୋ ଅହୋସୀ’’ତି।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦେୱତାନଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ପଟିୱିଜ୍ଝନସଦିସନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଟିୱିଜ୍ଝୀ’’ତି। ପାଟିଯେକ୍କୋ ୱୋହାରୋତି ଆୱେଣିକୋ ପିଯସମୁଦାହାରୋ। ମରିସନିଯସମ୍ପତ୍ତିକାତି ମାରିସା। ତେସଞ୍ହି ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ମହାନୁଭାୱତାଯ ସହନ୍ତି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରତାଯ ଚେୱ ଅପ୍ପହୁକାଯ ଚ ନ ସହନ୍ତିଯେୱ, ସା ପନ ନେସଂ ମରିସନିଯସମ୍ପତ୍ତିକତା ଦୁକ୍ଖୱିରହିତାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ଏକକୋ ୱାତି ଦେୱପରିସାଯ ୱିନା ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ମାତଲିଆଦଯୋ ପନ ତାଦିସା ସହାଯା ତଦାପି ଅହେସୁଂଯେୱ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ଅପି ଚାଯଂ ଆଯସ୍ମତୋ ଚକ୍କନେମିସଦ୍ଦେନ ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠିତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୫୨)। ଓକାସଂ ନାକାସି ସକ୍କସ୍ସ ଞାଣପରିପାକଂ ଆଗମେନ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ବହୂନଂ ଦେୱାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯଂ ଉପପରିକ୍ଖମାନୋ। ସୋତି ସକ୍କୋ।

ଏୱନ୍ତି ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ ନିପାତୋତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ହୋତୂ’’ତିଆଦି। ଭଦ୍ଦଂତୱାତି ପନ ସକ୍କଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ନେସଂ ଆସି ୱାଦୋ।

୩୪୫।ୱଲ୍ଲଭୋ…ପେ… ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଗୋୱିନ୍ଦସୁତ୍ତାଦୀହି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୯୪) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଇମିନା କତୋକାସେତି ଇମିନା ପଞ୍ଚସିଖେନ କତୋକାସେ ଭଗୱତି।

ଅନୁଚରିଯନ୍ତି ଅନୁଚରଣଭାୱଂ, ତଂ ପନସ୍ସ ଅନୁଚରଣଂ ନାମ ସଦ୍ଧିଂ ଗମନମେୱାତି ଆହ ‘‘ସହଚରଣଂ ଏକତୋ ଗମନ’’ନ୍ତି।

ସୋୱଣ୍ଣମଯନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣମଯଂ। ପୋକ୍ଖରନ୍ତି ୱୀଣାଯ ଦୋଣିମାହ। ଦଣ୍ଡୋତି ୱୀଣଦଣ୍ଡୋ। ୱେଠକାତି ତନ୍ତୀନଂ ବନ୍ଧନାଯ ଚେୱ ଉପ୍ପୀଳନାଯ ଚ ଧମେତବ୍ବା ୱେଠକା। ପତ୍ତକନ୍ତି ପୋକ୍ଖରଂ। ସମପଞ୍ଞାସମୁଚ୍ଛନା ମୁଚ୍ଛେତ୍ୱାତି ଯଥା ସମପଞ୍ଞାସମୁଚ୍ଛନା କମତୋ ତତ୍ଥ ସଂମୁଚ୍ଛନଂ କାତୁଂ ସକ୍କା, ଏୱଂ ତଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସମପଞ୍ଞାସମୁଚ୍ଛନା ସଂମୁଚ୍ଛେତ୍ୱା’’ତି ଚ ଇଦଂ ଦେୱଲୋକେ ନିଯତଂ ୱୀଣାୱାଦନୱିଧିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ପନ ଏକୱୀସତି ମୁଚ୍ଛନା। ତେନେୱାହ ୱୀଣୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ –

‘‘ସତ୍ତ ସରା ତଯୋ ଗାମା, ମୁଚ୍ଛନା ଏକୱୀସତି;

ତାନା ଚେକୂନପଞ୍ଞାସ, ଇଚ୍ଚେତେ ସରମଣ୍ଡଲା’’ତି। (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫୫; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୩।୨୪୩);

ତତ୍ଥ ଛଜ୍ଜୋ, ଉସଭୋ, ଗନ୍ଧାରୋ, ମଜ୍ଝିମୋ, ପଞ୍ଚମୋ, ଧେୱତୋ, ନିସାଦୋତି ଏତେ ସତ୍ତ ସରା। ଛଜ୍ଜଗାମୋ, ମଜ୍ଝିମଗାମୋ, ସାଧାରଣଗାମୋତି ତଯୋ ଗାମା, ସରସମୂହାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ୱାଦନୱିଧିନା ଏକେକସ୍ସେୱ ଚ ସରସ୍ସ ୱସେନ ତଯୋ ତଯୋ ମୁଚ୍ଛନା କତ୍ୱା ଏକୱୀସତି ମୁଚ୍ଛନା। ଏକେକସ୍ସେୱ ଚ ସରସ୍ସ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ତାନଭେଦା, ଯତୋ ସରସ୍ସ ମନ୍ଦତରୱତ୍ଥାନଂ ହୋତି, ତେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସ ତାନୱିସେସାତି, ତିସ୍ସୋ

ଦ୍ୱେ ଚତସ୍ସୋ, ଚତସ୍ସୋ ତିସ୍ସୋ ଦ୍ୱେ ଚତସ୍ସୋତି ଦ୍ୱାୱୀସତି ସୁତିଭେଦା ଇଚ୍ଛିତା, ଅଯଂ ପନ ଏକେକସ୍ସ ସରସ୍ସ ୱସେନ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ମୁଚ୍ଛନା, ଅନ୍ତରସରସ୍ସ ଚ ଏକାତି ସମପଞ୍ଞାସାଯ ମୁଚ୍ଛନାନଂ ଯୋଗ୍ଗଭାୱେନ ୱୀଣଂ ୱଜ୍ଜେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସମପଞ୍ଞାସ ମୁଚ୍ଛନା ସଂମୁଚ୍ଛେତ୍ୱା''ତି। ସେସଦେୱେ ଜାନାପେନ୍ତୋ ସକ୍କସ୍ସ ଗମନକାଲନ୍ତି ଯୋଜନା।

୩୪୬।ଅତିରିୱାତି ର-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଅତୀୱ ଅତିୱିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପକତି…ପେ… ଅଗମାସି ମରଣଭଯସଂତଜ୍ଜିତତ୍ତା ତରମାନରୂପୋ। ତେନେୱାହ ''ନନୁ ଚା''ତିଆଦି।

୩୪୭। ବୁଦ୍ଧା ନାମ ମହାକାରୁଣିକା, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ହିତସୁଖତ୍ଥାଯ ଏୱ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତେ କଥଂ ଅତ୍ଥିକେହି ଦୁରୁପସଙ୍କମାତି ଆହ ''ଅହଂ ସରାଗୋ''ତିଆଦି। ତଦନ୍ତରଂ ପଟିସଲ୍ଲୀନାତି ଯେନ ଅନ୍ତରେନ ଯେନ ଖଣେନ ଉପସଙ୍କମେଯ୍ୟ, ତଦନ୍ତରଂ ପଟିସଲ୍ଲୀନା ଝାନଂ ସମାପନ୍ନା। ତଦନ୍ତର-ସଦ୍ଦୋ ୱା ''ଏତରହୀ''ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସମ୍ପତି ପଟିସଲ୍ଲୀନା ୱା''ତି।

ପଞ୍ଚସିଖଗୀତଗାଥାୱଣ୍ଣନା

୩୪୮।ସାୱେସୀତି ଯଥାଧିପ୍ପେତମୁଚ୍ଛନଂ ପତ୍ୱପେତ୍ୱା ୱୀଣଂ ୱାଦେନ୍ତୋ ତଂତଂଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପାକଟୀଭୂତମନ୍ଦତାୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସୁମଧୁରକୋମଲମଧୁପାନମତ୍ତମଧୁକାରୱିରୁତାପହାସିନିଲକ୍ଖଣୋ ପସନ୍ନଭାନୀ ସମରୱଂ ତନ୍ତିସ୍ସରଂ ସାୱେସି।

''ସକ୍କପୁତ୍ତୋୱ ଝାନେନ, ଏକୋଦି ନିପକୋ ସତୋ;

ଅମତଂ ମୁନି ଜିଗୀସାନୋ…।

ଯଥାପି ମୁନି ନନ୍ଦେଯ୍ୟ, ପତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ଉତ୍ତମ''ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୪୮);

ଚ ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧୂପସଞ୍ହିତା। ବୁଦ୍ଧୂପସଞ୍ହିତା ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମସରୀରଂ ଆରବ୍ଭ ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତାତି ଆହ ''ଧମ୍ମୋ ଅରହତଂ ଇୱା''ତି। ଧମ୍ମୂପସଞ୍ହିତା, ଅରହତ୍ତୂପସଞ୍ହିତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ସୂରିଯସମାନସରୀରାତି ସୂରିଯସମାନପ୍ପଭାସରୀରା। ତେନାହ ''ତସ୍ସା କିରା''ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ତିମ୍ବରୁନୋ ଗନ୍ଧବ୍ବଦେୱରାଜସ୍ସ ସୂରିଯୱଚ୍ଛ ସା ଅଙ୍କେ ଜାତା, ତସ୍ମା ଆହ ''ଯଂ ତିମ୍ବରୁଂ ଦେୱରାଜାନଂନିସ୍ସାଯ ତ୍ୱଂ ଜାତା''ତି। କଲ୍ୟାଣଙ୍ଗତାଯ ''କଲ୍ୟାଣୀ''ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ସବ୍ବଙ୍ଗସୋଭନା''ତି।

ରାଗାୱେସୱସେନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତା ଗାଥା ଇଦାନିପି ତମେୱ ଆରବ୍ଭ ପୁରତୋ ଠିତଂ ୱିଯ ଆଲପନ୍ତୋ ୱଦତି।

ଥନୁଦରନ୍ତି ପଯୋଧରଞ୍ଚ ଉଦରଞ୍ଚ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ଥନୱେମଜ୍ଝଂ ଉଦରଞ୍ଚା''ତି।

କିଞ୍ଚି କାରଣନ୍ତି କିଞ୍ଚି ପୀଠଅଂ।

ପକତିଂ ଜହିତ୍ୱା ଠିତଂ ଅଭିରତ୍ତଭାୱେନ।

ୱାମୂରୂତି ରୁଚିରଊରୂ। ତେନାହ ''ୱାମାକାରେନା''ତିଆଦି। ୱାମୱିକସିତରୁଚିରସୁନ୍ଦରାଭିରୂପଚାରୁସଦ୍ଦା ହି ଏକତ୍ଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନ ତିଖିଣନ୍ତି ନ ତିକ୍ଖଂ ନ ଲୂଖଂ ନ କକ୍କଠଅଂ। ମନ୍ଦନ୍ତି ମୁଦୁ ସିନିଦ୍ଧଂ।

ଅନେକଭାୱୋତି ଅନେକସଭାୱୋ, ସୋ ପନ ବହୁୱିଧୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅନେକୱିଧୋ ଜାତୋ''ତି। ଅନେକଭାଗୋତି ଅନେକକୋଟ୍ଠାସୋ।

ତଯା ସଦ୍ଧିଂ ୱିପଚ୍ଚତନ୍ତି ତଯା ସହିତଂଯେୱ ମେ ତଂ କମ୍ମଂ ୱିପଚ୍ଚତୁ, ତଯା ସହେୱ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଫଲଂ ଅନୁଭୱେଯ୍ୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଯା ସଦ୍ଧିମେୱାତି ଯଥା ଚକ୍କୱତ୍ତିସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମଂ ତସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଭୂତେନ ଇତ୍ଥିରତନେନ ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ୱିପାକଂ ଦେତି, ଏୱଂ ତଂ ମେ କମ୍ମଂ ତଯା ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ମଯ୍ହଂ ୱିପାକଂ ଦେତୁ।

ଏକୋଦୀତି ଏକୋଦିଭାୱଂ ଗତୋ, ସମାହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜିଗୀସାନୋତି ଜିଗୀସମାନୋ ହୋତି। ତଥାଭୂତୋୱ ଜିଗୀସତି ନାମାତି ତଥା ପଠମୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ‘‘ୱିଚରତୀ’’ତି କିରିଯାପଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ନନ୍ଦେଯ୍ଯୁନ୍ତି ସମାଗମଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ୱଦତି ଅତିସସ୍ସିରିକରୂପସୋଭାଯ।

୩୪୯।ସଂସନ୍ଦତୀତି ସମେତି, ଯାଯ ମୁଚ୍ଛନାଯ, ଯେନ ଚ ଆକାରେନ ତନ୍ତିସ୍ସରୋ ପୱତ୍ତୋ, ତଂ ମୁଚ୍ଛନଂ ଅନତିୱତ୍ତେନ୍ତୋ, ତେନେୱ ଚ ଆକାରେନ ଗୀତସ୍ସରୋପି ପୱତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେନ ଅଜ୍ଝାସଯେନ ଭଗୱା ପଞ୍ଚସିଖସ୍ସ ଗନ୍ଧବ୍ବେ ୱଣ୍ଣଂ କଥେସି, ଯଦତ୍ଥଞ୍ଚ କଥେସି, ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ। ନତ୍ଥି ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖକୋ ଭଗୱା ଅନୁପଲିତ୍ତଭାୱତୋ। ସୁୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଭଗୱା ଛନ୍ଦରାଗତୋ, ସବ୍ବସ୍ମା ଚ କିଲେସା। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ପଞ୍ଚସିଖସ୍ସ ଗନ୍ଧବ୍ବେ ୱଣ୍ଣଂ କଥେସୀତି ଆହ ‘‘ସଚେ ପନା’’ତିଆଦି।

ଗଚ୍ଛିତାତି ସନ୍ଦହିତା, ତା ପନ ନିରନ୍ତରଂ କଥିଯମାନା ରାସିକତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ପିଣ୍ଡିତା’’ତି। ୱୋହାରୱଚନନ୍ତି ଭଗୱତୋ, ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ପୁରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଉପଚାରୱଚନଂ।

ଉପନଚ୍ଚନ୍ତିଯାତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନଚ୍ଚନ୍ତିଯା।

ସକ୍କୂପସଙ୍କମନୱଣ୍ଣନା

୩୫୦। ‘‘କଦା ସଂଯୂଳ୍ହା’’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ପଟିସମ୍ମୋଦତି। ୱିପ୍ପକାରମ୍ପି ଦସ୍ସେଯ୍ଯାତି ଅଦ୍ଧୁକତାଭିନଯୱସେନ ନଚ୍ଚମ୍ପି ଦସ୍ସେଯ୍ଯ।

୩୫୧। ‘‘ଅଭିୱଦିତୋ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ’’ତିଆଦୀନଂ ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନା’’ତିଆଦୀନଂ (ପାରା। ୧୬, ୨୪) ୱିଯ ସଙ୍ଗୀତିକାରୱଚନଭାୱେ ସଂସଯୋ ନତ୍ଥି, ‘‘ଏୱଞ୍ଚ ପନ ତଥାଗତା’’ତି ଇଧ ପନ ସିଯା ସଂସଯୋତି ‘‘ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକତ୍ଥେରେହି ଠପିତୱଚନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଇତରସ୍ସାପି ତଥାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବମେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁଦ୍ଧିୱଚନେନ ୱୁତ୍ତୋତି ‘‘ସୁଖୀ ହୋତୁ ପଞ୍ଚସିଖ ସକ୍କୋ ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦୋ’’ତି ଆସୀସୱାଦଂ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଭଗୱତୋ ପାଦେ ସିରସା ୱନ୍ଦତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅଭିୱାଦେତି ନାମ ‘‘ସୁଖୀ ହୋତୂ’’ତି ଆସୀସୱାଦସ୍ସ ୱଦାପନତୋ। ତଥା ପନ ଆସୀସୱାଦଂ ୱଦନ୍ତୋ ଅଭିୱଦତି ନାମ ସବ୍ବକାଲଂ ତଥେୱ ତିଟ୍ଠନତୋ।

ଉରୁଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଦସ୍ସତି ଦକ୍ଖତୀତି ଉରୁନ୍ଦା ୱିଭତ୍ତିଅଲୋପେନ। ୱିୱଟା ଅଙ୍ଗଣଟ୍ଠାନଂ। ଯୋ ପକତିଯା ଗୁହାଯଂ ଅନ୍ଧକାରୋ, ସୋ ଅନ୍ତରହିତୋତି ଯୋ ତସ୍ସଂ ଗୁହାଯଂ ସବ୍ବୁ ସମନ୍ତତୋ ଅସୀତିହତ୍ଥତୋ ଅଯଂ ପାକତିକୋ ଅନ୍ଧକାରୋ, ସୋ ଦେୱାନଂ ୱତ୍ଥାଭରଣସରୀରୋଭାସେହି ଅନ୍ତରହିତୋ, ଆଲୋକୋ ସମ୍ପଜ୍ଜି। ଅସୀତିହତ୍ଥେ ପନ ବୁଦ୍ଧାଲୋକେନେୱ ଅନ୍ଧକାରୋ ଅନ୍ତରହିତୋ, ନ ଚ ସମତ୍ଥୋ ଦେୱାନଂ ଓଭାସୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଭିଭୱିତୁଂ।

୩୫୨।ଚିରପ୍ପଟିକାହନ୍ତି ଚିରପ୍ପଭୁତିକୋ ଅହଂ। ଅଜ୍ଝକରଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି ଅୱିୱାଦାଧିକରଣଟ୍ଠାନେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। କୀଳ୍ହଆଦୀନିପୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସଲଳ୍ହଅମଯଗନ୍ଧକୁଟିଯନ୍ତି ସଲଳ୍ହଅରୁକ୍ଖେହି ରଞ୍ଞା ପସେନଦିନା କାରିତଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ। ତେନସ୍ସାତି ତେନ ଫଲଦ୍ୱଯାଧିଗମେନ ପହୀନଓଳ୍ହଆରିକକାମରାଗତାଯ ଅସ୍ସା ଭୁଜତିଯା ଦେୱଲୋକେ ଅଭିରତିଯେୱ ନତ୍ଥି। ଚକ୍କନେମିସଦ୍ଦେନ ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅଜାନନ୍ତା ‘‘ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତାଯ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଜାତ’’ନ୍ତି ମଞ୍ଞେଯ୍ଯୁନ୍ତି ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ସମାପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତୀତି ନୋ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ’’ତି ଆହ। ସତି ଚ ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନାଯଂ ଗହଣେନପି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ସୁଣାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରୋ ‘‘ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଟକୋ’’ତି ୱଚନମତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଝାନସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଟକୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପଟିକ୍ଖେପଂ ଅସହନ୍ତୋ ‘‘ନନୁ ଭଗୱା… ପେ…ଭଣତୀ’’ତି ଇମମେୱ ସୁତ୍ତପଦଂ ଉଦ୍ଧରି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଦୋସଦସ୍ସନପଟିପକ୍ଖଭାୱନାୱସେନ ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ମହତାପି ସଦ୍ଦେନ ଅରୂପସମାପତ୍ତିତୋ ନ ୱୁଟ୍ଠାନଂ, ଏୱଂ ‘‘ଉପ୍ପାଦୋ ଭଯଂ, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସମ୍ମଦେୱ ଦୋସଦସ୍ସନପଟିପକ୍ଖଭାୱନାୱସେନ ସବ୍ବାସମ୍ପି ଲୋକିଯସଞ୍ଞାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣାଧିଗମତାଯ ନ କଦାଚି ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି। ତଥା ପନ ନ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ସବ୍ବରୂପସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପନ ଅପ୍ପକମ୍ପି ସଦ୍ଦଂ ନ ସହତୀତି ତଂସମାପନ୍ନସ୍ସ ‘‘ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଟକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ପନ ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ମହତାପି ସଦ୍ଦେନ ଅରୂପସମାପତ୍ତିତୋ ନ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ପଗେୱ ମଗ୍ଗଫଲସମାପତ୍ତିତୋ। ତେନାହ

‘‘ଚକ୍କନେମିସଦ୍ଦେନା’’ତିଆଦି। ଚକ୍କନେମିସଦ୍ଦେନାତି ଚ ନୟିଦଂ କରଣୱଚନଂ ହେତ୍ୱତ୍ଥଂ, କରଣେ ୱା ଅଥ ଖୋ ସହୟୋଗେ। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଗୋପକୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୫୩।ପରିପୂରକାରିନୀତି ପରିପୁଣ୍ଣାନି, ପରିସୁଦ୍ଧାନି ଚ କତ୍ୱା ରକ୍ଖିତୱତୀ। ‘‘ଇଦ୍ଧିଉ’’ନ୍ତିଆଦି ତତ୍ଥ ୱିରଜ୍ଜନାକାରଦସ୍ସନଂ। ଧିଦ୍ଧିଭାୱଂଇଦ୍ଧିଭାୱସ୍ସ ଧିକ୍କାରୋ ହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଲନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ, ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିରାଜେତୀତି ଜିଗୁଚ୍ଛତି। ଏତା ସମ୍ପତ୍ତିୟୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିଆଦିକା ଏତା ଯଥାୱୁତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିୟୋ। ତସ୍ମା ପୁବ୍ବପରିଚୟେନ ଉପଟ୍ଠିତନିକନ୍ତିୱସେନ। ଉପଟ୍ଠାନସାଲନ୍ତି ସୁଧମ୍ମଦେୱସଭଂ।

ସୋତି ଗୋପକଦେୱପୁତ୍ତୋ। ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ତୋମରାଦିଂ ୱତ୍ତେନ୍ତେନ ୱିୟ ଚୋଦନୱଚନଂ ପରିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ପରିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା। ଗାଳ୍ହଂ ୱିଜ୍ଝିତବ୍ବାତି ଗାଳ୍ହତରଂ ଘଟ୍ଟେତବ୍ବା।

କୁତୋ ମୁଖାତି କୁତୋ ପୱତ୍ତଞାଣମୁଖା। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ତୱିହିତକା’’ତି। କତପୁଞ୍ଞେତି ସମ୍ମା କତପୁଞ୍ଞେ ଧମ୍ମେ।

ଦାୟୋତି ଲାଭୋ। ସୋ ହି ଦୀୟତି ତେହି ଦାତବ୍ବତ୍ତା ଦାୟୋ, ୟେସଂ ଦୀୟତି, ତେହି ଲଦ୍ଧବ୍ବତ୍ତା ଲାଭୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ସଙ୍ଖାରେ…ପେ… ପଟିଟ୍ଠହିଂସୁ କତାଧିକାରତ୍ତା। ତତ୍ଥ ତାୱତିଂସଭୱନେ ଠିତାନଂୟେୱ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଯଥା ସକ୍କସ୍ସ ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାୟଂ ଠିତସ୍ସେୱ ସକ୍କତ୍ତଭାୱୋ।

ନିକନ୍ତିଂ ତସ୍ମିଂ ଗନ୍ଧବ୍ବକାୟେ ଆଲୟଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୋ।

୩୫୪।ଅତ୍ତନାୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ତନାୱ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ପରପ୍ପଚ୍ଚୟିକେନ। ତୁମ୍ହେହି ୱୁଚ୍ଚମାନାନୀତି କେୱଲଂ ତୁମ୍ହେହି ୱୁଚ୍ଚମାନାନି।

ୱିୟାୟାମାତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ୱୀରିୟଂ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତେମ। ପକତିୟାତି ରୂପାୱଚରଭାୱେନ, ‘‘ଅନୁସ୍ସର’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ।

କାମରାଗୋ ଏୱ ‘‘ଛନ୍ଦୋ ରାଗୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ’’ତିଆଦି ପୱତ୍ତିଭେଦେନ ସଂୟୋଜନଟ୍ଠେନ ‘‘କାମରାଗସଂୟୋଜନାନୀ’’ତି, ୟୋଗଗଣ୍ଠାଦିପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦେନ ‘‘କାମବନ୍ଧନାନୀ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ପାପିମୟୋଗାନୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ସେସୟୋଗଗଣ୍ଠାନମ୍ପି ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୁୱିଧାନନ୍ତି ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମୱସେନ ଦୁୱିଧାନଂ।

‘‘ଏତ୍ଥ କିଂ, ତତ୍ଥ କି’’ନ୍ତି ଚ ପଦଦ୍ୱୟେ କିନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଚାତୁଦ୍ଦିସଭାୱେତି ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଚତୁଦ୍ଦିସୟୋଗ୍ଗଭାୱେ ଅପ୍ପଟିହତଭାୱେ। ବୁଦ୍ଧରତନଞ୍ହି ମହାକାରୁଣିକତାୟ, ଅନାୱରଣଞାଣତାୟ, ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠତାୟ ଚ ଚାତୁଦ୍ଦିସଂ, ଧମ୍ମରତନଂ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାୟ, ସଙ୍ଘରତନଂ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାୟ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବଦିସାସୁ ଅସଜ୍ଜମାନୋ’’ତି।

ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ତାୱଦେୱ କାୟଂ ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ପୁରିମଂ ଝାନସତିଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଓରମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ମଗ୍ଗଫଲୱିସେସଂ ଅନାଗାମିଫଲସଙ୍ଖାତଂ ୱିସେସଂ ଅଜ୍ଝଗଂସୁ ଅଧିଗଚ୍ଛିଂସୁ। କେଚି ପନ ‘‘କାମାୱଚରତ୍ତଭାୱେନ ମଗ୍ଗଫଲାନି ଅଧିଗଚ୍ଛିଂସୂତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ, ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭିତାୟ ପନ ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୂ’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ମଘମାଣୱୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୫୫।ୱିସୁଦ୍ଧୋତି ୱିସୁଦ୍ଧଅଜ୍ଝାସୟୋ, ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଗାମକମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନନ୍ତି ଗାମିକାନଂ ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନଂ ୱଦତି। ତାୱତକେନେୱାତି ଅତ୍ତନା ସୋଧିତଟ୍ଠାନେୱ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅୱଟ୍ଠାନେନେୱ। ସତିଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱାତି ‘‘ଅହୋ ମୟା କତକମ୍ମଂ ସଫଲଂ ଜାତ’’ନ୍ତି ୟୋନିସୋ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା।

ପାସାଣେତି ମଗ୍ଗମଜ୍ଝେ ଉଚ୍ଚତରଭାୱେନ ଠିତପାସାଣେ। ଉଚ୍ଚାଲେତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ଏତସ୍ସ ସଗ୍ଗସ୍ସ ଗମନମଗ୍ଗନ୍ତି ଏତସ୍ସ ଚନ୍ଦାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତସ୍ସ ସଗ୍ଗସ୍ସ ଗମନମଗ୍ଗଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ।

ସୁଗତିୱସେନ ଲଦ୍ଧଙ୍ଗଂ, କହାପଣଞ୍ଚାତି କହାପଣଂ, ଦଣ୍ଡୱସେନ ଲଦ୍ଧଙ୍ଗଂ ବଲି ଦଣ୍ଡବଲି। ଗହପତିକାକିଂ କରିସ୍ସନ୍ତୀତି ଗହପତିକା ନାମ ଅଟୱିକା ୱିଯ ୱିସମନିସ୍ସିତା, ତେ ନ କଞ୍ଚି ଅନତ୍ଥଂ କରିସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ତଯା ଜାନମାନେନ କସ୍ମା ମଯ୍ହଂ ନ କଥିତନ୍ତି ଯଦିପି ପୁବ୍ବେ ନ କଥିତଂ, ଏତରହି ପନ ଭଯେନ କଥିତଂ, ମା ମଯ୍ହଂ ଦୋସଂ କରେଯ୍ୟାଥ, ଆରୋଚିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନ ମଯ୍ହଂ ଦୋସୋତି ୱଦତି।

ନିବଦ୍ଧନ୍ତି ଏକନ୍ତିକଂ।

ପିସୁଣେସୀତି ପିସୁଣକମ୍ମମକାସି, ତୁମ୍ହାକଂ ଅନ୍ତରେ ମଯ୍ହଂ ପେସୁଞ୍ଞଂ ଉପସଂହରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ଅହରଣୀଯଂ ବ୍ରହ୍ମଦେଯ୍ୟଂ କତ୍ୱା। ମଯ୍ହମ୍ପୀତି ମଯ୍ହମ୍ପି ଅତ୍ଥାଯ ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ କରୋଥ। ନୀଲୁପ୍ପଲଂ ନାମ ୱିକସମାନଂ ଉଦକତୋ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱାୱ ୱିକସତି, ଏୱଂ ଅହୁତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଉଦକେ ପୁପ୍ଫିତଂ ନୀଲୁପ୍ପଲଂ ୱିଯ। ଅମ୍ହାକଂ ପନିଦଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଭୱନ୍ତରୂପପତ୍ତିଯା ୱିନା ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦେତୀତି ଯୋଜନା। ଚିନ୍ତାମତ୍ତକମ୍ପୀତି ଦୋମନସ୍ସୱସେନ ଚିନ୍ତାମତ୍ତକମ୍ପି।

ପଗେୱାତି କାଲସ୍ସେୱ, ଅତିୱିଯ ପାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କଣ୍ଣିକୂପଗନ୍ତି କଣ୍ଣିକଯୋଗ୍ଗଂ। ତଚ୍ଛେତ୍ୱା ମଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା କଣ୍ଣିକାଯ କତ୍ତଙ୍ଗଂ ସଙ୍ଗଂ ନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ତଥା ହି ସା ୱଡ୍ଢେନ ୱେଠେତ୍ୱା ଠପିତା।

ଚଯବନ୍ଧନଂ ସାଲାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନସଜ୍ଜନଂ। କଣ୍ଣିକମଞ୍ଚବନ୍ଧନଂ କଣ୍ଣିକାରୋହନକାଲେ ଆରୁହିତ୍ୱା ଅୱଟ୍ଠାନଅଟ୍ଟକରଣଂ।

ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥତେ ଫଲକେ ଯସ୍ସ ଫଲକେ ଅତ୍ଥତେତି ଯୋଜନା।

ଅୱିଦୂରେତି ସାଲାଯ, କୋୱିଳାରରୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅୱିଦୂରେ। ସଙ୍କଜେଟ୍ଠିକାତି ସଙ୍କାସଂ ତସ୍ସ ଭରିଯାନଂ ଜେଟ୍ଠିକା ସୁଜାତା।

ତସ୍ସେୱାତି ସକ୍କସ୍ସେୱ। ସନ୍ତିକେତି ସମୀପେ ସନ୍ତିକାୱଚରା ହୁତ୍ୱା ନିଦ୍ଦତ୍ତା। ଧଜେନ ସଦ୍ଧିଂ ସହସ୍ସଯୋଜନିକୋ ପାସାଦୋ।

କକ୍କଟକୱିଜ୍ଝନସୂଲସଦିସନ୍ତି କକ୍କଟକେ ଗଣ୍ହିତୁଂ ତସ୍ସ ବିଲପରିଯନ୍ତସ୍ସ ୱିଜ୍ଝନସୂଚିସଦିସଂ।

ମଚ୍ଛରୂପେନାତି ମତମଚ୍ଛରୂପେନ। ଓସରତୀତି ପିଲୱନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ସାପି ବକସକୁଣିକାଯ ପଞ୍ଚ ୱସ୍ସସତାନି ଆଯୁ ଅହୋସି ଦେୱନେରଯିକାନଂ ୱିଯ ମନୁସ୍ସପେତତିରଚ୍ଛାନାନଂ ଆଯୁନୋ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା।

ଉକ୍କୁଟ୍ଠିମକାସୀତି ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମକାସି।

ପୁବ୍ବସନ୍ନିୱାସେନାତି ପୁରିମଜାତୀସୁ ଚିରସନ୍ନିୱାସେନ। ଏୱଞ୍ହି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେନପି ସିନେହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ପୁବ୍ବେୱ ସନ୍ନିୱାସେନ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନହିତେନ ୱା;

ଏୱଂ ତଂ ଜାଯତେ ପେମଂ, ଉପ୍ପଲଂୱ ଯଥୋଦକେ’’ତି। (ଜା॰ ୧।୨।୧୭୪);

ଅୱସେସେସୂତି ଅସୁରେ, ସକ୍କଂ ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱୀସୁ ଦେୱଲୋକେସୁ ଦେୱେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

ଅତ୍ଥନିସ୍ସିତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଞ୍ଚ ଅତ୍ଥମେୱ ହିତମେୱ ନିସ୍ସିତଂ, ତଂ ପନ ହିତଂ ସୁଖସ୍ସ ନିଦାନନ୍ତି ଆହ ‘‘କାରଣନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି।

ପଞ୍ହୱେଯ୍ୟାକରଣୱଣ୍ଣନା

୩୫୭।କିଂସଂଯୋଜନାତି କୀଦିସସଂଯୋଜନା। ସତ୍ତେ ଅନତ୍ଥେ ସଂଯୋଜେନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତୀତି ସଂଯୋଜନାନୀତି ଆହ ‘‘କିଂବନ୍ଧନା, କେନ ବନ୍ଧନେନ

ବଦ୍ଧା’’ତି। ପୁଥୁକାଯାତି ବହୂ ସତ୍ତକାଯାତି ଆହ ‘‘ବହୂ ଜନା’’ତି। ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋତି ଆହ ‘‘ଅୱେରାତି ଅପ୍ପଟିଘା’’ତି। ଆୱୁଧେନ ସରୀରେ ଦଣ୍ଡୋ ଆୱୁଧଦଣ୍ଡୋ, ଧନସ୍ସ ଦାପନଞ୍ଚେନ ଦଣ୍ଡୋ ଧନଦଣ୍ଡୋ, ତଦୁଭଯାକରଣେନ ନତ୍ଥି ଦଣ୍ଡୋ ଏତେସନ୍ତି ଅଦଣ୍ଡା, ସମ୍ପତ୍ତିହରଣତୋ, ସହ ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ସପତ୍ତୋ, ପଟିସେତ୍ତୂତି ଆହ ‘‘ଅସପତ୍ତାତି ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକା’’ତି। ବ୍ଯାପଜ୍ଜଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖଂ, ତଦ୍ଧିରହିତା ଅବ୍ଯାପଜ୍ଜାତି ଆହ ‘‘ୱିଗତଦୋମନସ୍ସା’’ତି। ପୁବ୍ବେ ‘‘ଅୱେରା’’ତି ପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧାଘାତକାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପଟିଘା’’ତି। ‘‘ଅୱେରିନୋ’’ତି ପନ ଇମିନାପି କୋପମତ୍ତସ୍ସପି ଅନୁପ୍ପାଦନଂ। ତେନାହ ‘‘କସ୍ସଚି କୋପଂ ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ’’ତି। ‘‘ୱିହରେମୂ’’ତି ଚ ପଦଂ ପୁରିମପଦେହିପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ‘‘ଅୱେରା ୱିହରେମୂ’’ତିଆଦିନା। ଅଯଞ୍ଚ ଅୱେରାଦିଭାୱୋ ସଂୱିଭାଗେନ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଚ୍ଛରାଯା’’ତି ଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଇତି ଚେ ନେସଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି ଦଲ୍ହତରାପି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦାନଂ ଦତ୍ୱା, ପୂଜଂ କତ୍ୱା ଚ ପତ୍ଥଯନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତି ଚେତି ଚେ-ସଦ୍ଦୋ ଅନ୍ୱଯସଂସଗ୍ଗେନ ପରିକପ୍ପେତୀତି ଆହ ‘‘ଏୱଞ୍ଚ ନେସ’’ନ୍ତି।

ଯାଯ କାଯଚି ପରେସଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଖୀଯନଂ ଉସୂଯନଂ ଅସହନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ପରସମ୍ପତ୍ତିଖୀଯନଲକ୍ଖଣା, ଯଦଗ୍ଗେନ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱଂ ଅସହନଲକ୍ଖଣଂ, ତଦଗ୍ଗେନସ୍ସ ‘‘ନିଗୂହନଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତଥା ହିସ୍ସ ପୋରାଣା ‘‘ମା ଇଦଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ହୋତୁ, ମଯ୍ହମେୱ ହୋତୂତି ମଚ୍ଛରିଯ’’ନ୍ତି ନିବ୍ବଚନଂ ୱଦନ୍ତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ‘‘ଯା ପରଲାଭସକ୍କାରଗରୁକାରମାନନୱନ୍ଦନପୂଜନାସୁ ଇସ୍ସା ଇସ୍ସାଯନା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୨୬) ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ, ‘‘ଯା ଏତେସୁ ପରେସଂ ଲାଭାଦୀସୁ କିଂ ଇମିନା ଇମେସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତାନେୱ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯାନି ବହ୍ୱାଦୀନୱାନି, ତେସଂ ୱିଭାୱନା ଲୋକସ୍ସ ବହୁକାରା , ତସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୨୫) ୱିଭାୱିତାନମ୍ପି ତେସଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକେପି ସମ୍ପରାଯିକେ ପିଆଦୀନୱେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯେନ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯେସୁ, ଏତେସୁ ୱା ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ମଚ୍ଛରିଯେସୁ। ସଙ୍କାରଂ ସୀସେନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାୱ ୱିଚରତି ତତ୍ଥ ଲଗ୍ଗଚିତ୍ତତାଯ, ନିହୀନଜ୍ଝାସଯତାଯ ଚ। ମମାତି ମଯା, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଲୋହିତମ୍ପି ମୁଖତୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି ଚିତ୍ତୱିଘାତେନ ସଂତତ୍ତହଦଯତାଯ। କୁଚ୍ଛିୱିରେଚନମ୍ପି ହୋତି ଅତିଜଲଗ୍ଗିନୋ। ଅଞ୍ଞୋ ୱିଭୱପଟିୱେଧଧମ୍ମୋ ଅରିଯାନଂଯେୱ ହୋତି, ତେ ଚ ତଂ ନ ମଚ୍ଛରାଯନ୍ତି ମଚ୍ଛରିଯସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା। ପଟିୱେଧଧମ୍ମେ ମଚ୍ଛରିଯସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନ ଚା’’ତି। ୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରିଯେନ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ, ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନ ଏଳମୂଗୋ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ହୋତି।

‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ମଚ୍ଛରିଯାନଂ ୱସେନ କମ୍ମସରିକ୍ଖକୱିପାକଦସ୍ସନଂ। ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯେନ ଲୋହଗେହେ ପଚ୍ଚତି ପରେସଂ ଆୱାସପଚ୍ଚଯହିତସୁଖନିସେଧନତୋ। କୁଲମଚ୍ଛରିଯେନ ଅପ୍ପଲାଭୋ ହୋତି ପରେହି କୁଲେସୁ ଲଦ୍ଧବ୍ବଲାଭନିସେଧନତୋ, ଅପ୍ପଲାଭୋତି ଚ ଅଲାଭୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲାଭମଚ୍ଛରିଯେନ ଗୂଥନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି ଲାଭହେତୁ ପରେହି ଲଦ୍ଧବ୍ବସ୍ସ ଅସ୍ସାଦନିସେଧନତୋ। ସବ୍ବଥାପି ନିରସ୍ସାଦୋ ହି ଗୂଥନିରଯୋ। ୱଣ୍ଣୋ ନାମ ନ ହୋତୀତି ସରୀରୱଣ୍ଣୋ, ଗୁଣୱଣ୍ଣୋତି ଦୁୱିଧୋପି ୱଣ୍ଣୋ ନାମମତ୍ତେନପି ନ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତମାନୋ ୱିରୂପୋ ଏୱ ହୋତି। ସମ୍ପତ୍ତିନିଗୂହନସଭାୱେନ ମଚ୍ଛରିଯେନ ୱିରୂପିତେ ସନ୍ତାନେ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଗୁଣା ପତିଟ୍ଠମେୱ ନ ଲଭନ୍ତି, ଯେ ଚ ପତିଟ୍ଠହେଯ୍ୟୁଂ, ତେସମ୍ପି ୱସେନସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ। ତେ ହି ତସ୍ସ ଲୋକେ ରତ୍ତିଂ ଖିତ୍ତା ସରା ୱିଯ ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନକୁକ୍କୁଳଅନିରଯେ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନପହୀଯତି ଅପାଯଗମନୀଯଭାୱତୋ। ୱେରାଦୀହି ନ ପରିମୁଚ୍ଚନ୍ତିଯେୱ ତପ୍ପରିମୁଚ୍ଚନାଯ ଇଚ୍ଛାଯ ଅପ୍ପୱତ୍ତତ୍ତା ଜାତିଆଦିଧମ୍ମାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଜାତିଆଦୀହି ୱିଯ।

ତିଣ୍ଣା ମେତ୍ଥ କଙ୍ଖାତି ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଏତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେତି ଏତସ୍ମିଂ ‘‘କିଂସଂଯୋଜନା ନୁ ଖୋ’’ତି ଏୱଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ। ତୁମ୍ହାକଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାତି ‘‘ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯସଂଯୋଜନା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ତୁମ୍ହାକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା। କଙ୍ଖା ତିଣ୍ଣାତି ଯଥାପୁଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ ସଂସଯୋ ତରିତୋ ୱିଗତୋ ଦେସନାନୁସ୍ସରଣମତ୍ତେନ, ନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନାତି ଆହ ‘‘ନ ମଗ୍ଗୱସେନା’’ତିଆଦି। ଅଯମ୍ପି କଥଂକଥା ୱିଗତାତି କଙ୍ଖାଯ ୱିଗତତ୍ତା ଏୱ ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସଭୂତା ‘‘ଇଦଂ କଥ ଇଦଂ କଥ’’ନ୍ତି ଅଯମ୍ପି କଥଂକଥା ୱିଗତା ଅପଗତା।

୩୫୮ ।ନିଦାନାଦୀନି ମହାନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୯୫) ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ପିଯାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିଗ୍ଗହଭୂତାନଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରାନଂ ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱାସହନୱସେନ, ନିଗୂହନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତନତୋ ପିଯସତ୍ତସଙ୍ଖାରନିଦାନଂ ମଚ୍ଛରିଯଂ, ଅପ୍ପିଯାନଂ ପରିଗ୍ଗହଭୂତାନଂ ସତ୍ତାନଂ, ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଅସହନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଅପ୍ପିଯସତ୍ତସଙ୍ଖାରନିଦାନା ଇସ୍ସା। ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପିଯସମ୍ବନ୍ଧଂ ଭଦ୍ଦକମ୍ପି ତଂ କୋଧନସ୍ସ ଅପ୍ପିଯମେୱାତି। ଉଭଯନ୍ତି ମଚ୍ଛରିଯଂ, ଇସ୍ସା ଚାତି ଉଭଯଂ। ଉଭଯନିଦାନନ୍ତି ପିଯନିଦାନଞ୍ଚେୱ ଅପ୍ପିଯନିଦାନଞ୍ଚ। ପିଯାତି ଇଟ୍ଠା। କେଳାଯିତାତି ଧନାଯିତା।

ମମାଯିତାତି ମମତ୍ତଂ କତ୍ୱା ପରିଗ୍ଗହିତା। ଇସ୍ସଂ କରୋତୀତି ‘‘କିଂ ଇମସ୍ସ ଇମିନା’’ତି ତସ୍ସ ପିଯସତ୍ତଲାଭାସହନୱସେନ ଉସ୍ସୂଯତି, ତମେୱ ପିଯସତ୍ତଂ ଯାଚିତୋ। ଅହୋ ୱତସ୍ସାତି ସାଧୁ ୱତ ଅସ୍ସ। ‘‘ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏୱରୂପଂ ପିଯୱତ୍ଥୁ ନ ଭୱେଯ୍ଯା’’ତି ଇସ୍ସଂ କରୋତି ଉସୂଯଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ମମାଯନ୍ତାତି କେଳାଯନ୍ତା। ଅପ୍ପିଯେତି ଅପ୍ପିଯେ ସତ୍ତେ ତେସଂ ସତାପତୋ। ଅସ୍ସାତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଯେନ ତେ ଲଦ୍ଧା। ତେତି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରା, ସଚେପି ଅମନାପା ହୋନ୍ତି ଅପ୍ପିଯେହି ସମୁଦାଗତତ୍ତା। ୱିପରୀତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଅଯାଥାୱଗାହିତାଯ। କୋ ଅଞ୍ଞୋ ଏୱରୂପସ୍ସ ଲାଭୀତି ତେନ ଅତ୍ତାନଂ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତୋ ଇସ୍ସଂ ୱା କରୋତି। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ତାଦିସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ‘‘ଅହୋ ୱତସ୍ସ ଏୱରୂପଂ ନ ଭୱେଯ୍ଯା’’ତି ଇସ୍ସଂ ୱା କରୋତି, ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ନ ଗହିତୋ।

ୱତ୍ଥୁକାମାନଂ ପରିଯେସନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋ ପରିଯେସନଛନ୍ଦୋ। ପଟିଲାଭପଚଯୋ ଛନ୍ଦୋ ପଟିଲାଭଛନ୍ଦୋ। ପରିଭୁଞ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋ ପରିଭୋଗଛନ୍ଦୋ। ପଟିଲଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ନିଧାପନୱସେନ, ସଙ୍ଗୋପନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋ ସନ୍ନିଧିଛନ୍ଦୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକମେୱ ପଯୋଜନଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଛନ୍ଦୋ। ତେନାହ ‘‘କତମୋ’’ତିଆଦି।

ଅଯଂ ପଞ୍ଚୱିଧୋପି ଅତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାଯନମେୱାତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହାମତ୍ତମେୱା’’ତି।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଲାଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ’’ତି ଏୱଂ ମହାନିଦାନସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୦୩) ୱୁତ୍ତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୱିତକ୍କୋ ୱିତକ୍କୋ ନାମ, ନ ଯୋ କୋଚି ୱିତକ୍କୋ। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୱିତକ୍କଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିନିଚ୍ଛଯୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠସତନ୍ତି ଅଟ୍ଠାଧିକଂ ସତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନଂ ସତଂ, ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଣ୍ହାୱିଚରିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାୱିନିଚ୍ଛଯୋ ନାମ ତଣ୍ହାଯ ୱସେନ ୱଟ୍ଟମାନନଯେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିନିଚ୍ଛିନନତୋ। ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘଂ ଅଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱିନିଚ୍ଛିନନତୋ ଦିଟ୍ଠିୱିନିଚ୍ଛଯୋ ନାମ। ଇଟ୍ଠଂ ପଣୀତଂ, ଅନିଟ୍ଠଂ ଅପ୍ପଣୀତଂ, ପିଯାଯିତବ୍ବଂ ପିଯଂ, ଅପ୍ପିଯାଯିତବ୍ବଂ ଅପ୍ପିଯଂ, ତେସଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ ତଣ୍ହାୱସେନ ନ ହୋତି। ତଣ୍ହାୱସେନ ହି ଏକଚ୍ଚୋ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁଂ ପଣୀତଂ ମଞ୍ଞତି, ଏକଚ୍ଚୋ ହୀନଂ, ଏକଚ୍ଚୋ ପିଯାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ନପ୍ପିଯାଯତି। ତେନାହ ‘‘ତଦେୱ ହୀ’’ତିଆଦି । ‘‘ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଇଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଛନ୍ଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଚେୱ ୱଙ୍କୂପନିସ୍ସଯଦାନୱସେନ ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତମ୍ପି ହି ତଣ୍ହାଛନ୍ଦହେତୁକନ୍ତି।

ଯତ୍ଥ ସଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ସନ୍ତାନଂ ସଂସାରେ ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରଯନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚା। ଯସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ ‘‘ରତ୍ତୋ’’ତି ୱା ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱା ‘‘ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିଟ୍ଠୋ’’ତି ୱା ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ବ୍ଯଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚା। ଯସ୍ମା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଅଧିମତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନା ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ପମତ୍ତାକାରଂ ପାପେନ୍ତି, ମାନୋ ପନ ଜାତିମଦାଦିୱସେନ ମତ୍ତାକାରମ୍ପି, ତସ୍ମା ‘‘ମତ୍ତପମତ୍ତାକାରପାପନଟ୍ଠେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖା ୱୁଚ୍ଚତି କୋଟ୍ଠାସୋ ଭାଗସୋ ସଙ୍ଖାଯତି ଉପଟ୍ଠାତୀତି। ଯସ୍ମା ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞା ତଂତଂଦ୍ୱାରୱସେନ, ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ଭାଗସୋ ୱିତକ୍କସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନ କେୱଲା, ତସ୍ମା ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାନିଦାନୋ ୱିତକ୍କୋ ୱୁତ୍ତୋ, ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାନଂ ୱା ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନତ୍ତା ତଂସମୁଦାଯୋ ‘‘ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଅନୱସେସୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ୱୁତ୍ତୋ ତଂତଂ ନିମିତ୍ତତ୍ତା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି।

ଯୋ ନିରୋଧୋ ୱୂପସମୋତି ନିରୋଧସଚ୍ଚମାହ। ତସ୍ସ ସାରୁପ୍ପନ୍ତି ତସ୍ସ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାଯ ନିରୋଧସ୍ସ ୱୂପସମସ୍ସ ଅଧିଗମୁପାଯତାଯ ସାରୁପ୍ପଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ, ଏତେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଦତି। ତତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତନିରୋଧେ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ତତ୍ଥଗାମିନୀ, ଏତେନ ମଗ୍ଗଂ। ତେନାହ ‘‘ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ୱେଦନାକମ୍ମଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

୩୫୯ ।ପୁଚ୍ଛିତମେୱ କଥିତଂ। ଯସ୍ମା ସକ୍କେନ ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦେନ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦା ପୁଚ୍ଛିତା, ଭଗୱା ଚ ତଦଧିଗମୁପାଯଂ ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱେଦନାମୁଖେନ କଥେନ୍ତୋ ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା ଆରଭି, ଇତି ପୁଚ୍ଛିତମେୱ କଥେନ୍ତେନ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ସାନୁସନ୍ଧିମେୱ ଚ କଥିତଂ। ନ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନନୁସନ୍ଧିକା କଥା ନାମ ଅତ୍ଥି। ଇଦାନିସ୍ସ ୱେଦନାମୁଖେନ ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସେୱ କଥନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦେୱତାନଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କରଜକାଯସ୍ସ ସୁଖୁମତାୱଚନେନେୱ ଅଚ୍ଚନ୍ତମୁଦୁସୁଖୁମାଲଭାୱାପି ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କମ୍ମଜନ୍ତି କମ୍ମଜତେଜଂ। ତସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଉଳାରପୁଞ୍ଞକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା, ଅତିୱିଯ ଗରୁମଧୁରସିନିଦ୍ଧସୁଧାହାରଜୀରଣତୋ ଚ। ଏକାହାରମ୍ପୀତି ଏକାହାରୱାରମ୍ପି। ‘‘ୱିଲୀଯନ୍ତୀ’’ତି ଏତେନ କରଜକାଯସ୍ସ ମନ୍ଦତାଯ କମ୍ମଜତେଜସ୍ସ ବଲୱଭାୱେନ ଆହାରୱେଲାତିକ୍କମେନ ନେସଂ ବଲୱତୀ ଦୁକ୍ଖୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସୁପାକଟା ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ , ସୁଖୱେଦନାପି ପନ ନେସଂ ଉଳାରପଣୀତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଉପରୂପରି ଅନିଗ୍ଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ସୁପାକଟା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତିଯେୱ। ଉପେକ୍ଖାପି ତେସଂ କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସନ୍ତପଣୀତରୂପା ଏୱ

ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଏୱ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତନତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି।

ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ରୂପପରିଗ୍ଗହଂ, ରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନେନ ସମଥାଭିନିୱେସୋପି ସଙ୍ଗଯ୍ହତି, ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ପନ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋତିପି ଏତଦେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଆହ। ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାୱ କଥେତି ‘‘ଏୱଂ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭୂତଂ ପାକଟଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀ’’ତି। ‘‘ଏତେନ ଇଧାପି ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଏକଦେସେନ ୱିଭାୱିତମେୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାୱସେନ ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଗତଂ, ତଦଞ୍ଞଧମ୍ମୱସେନପି ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଲବ୍ଭତୀତି ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତିୱିଧୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଭିନିୱେସୋତି ଅନୁପ୍ପୱେସୋ, ଆରମ୍ଭୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ଭେ ଏୱ ହି ଅଯଂ ୱିଭାଗୋ, ସମ୍ମସନଂ ପନ ଅନୱସେସତୋୱ ଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି। ‘‘ପରିଗ୍ଗହିତେ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନେ’’ତି ଇଦଂ ରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅରୂପମୁଖେନ ପନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସମଥଯାନିକସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ସୋ ଚ ପଠମଂ ଝାନଙ୍ଗାନି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ସେସଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଠମାଭିନିପାତୋତି ସବ୍ବେ ଚେତସିକା ଚିତ୍ତାଯତ୍ତା ଚିତ୍ତକିରିଯାଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଫସ୍ସୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଯଥାପରିଗ୍ଗହିତଂ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନସଞ୍ଞିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ଉପ୍ପନ୍ନଫସ୍ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଚିତ୍ତଚେତସିକରାସି ୱା ଆରମ୍ମଣେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସସହଜାତାଯ ୱେଦନାଯ ତଂସମକାଲମେୱ ୱେଦେତି, ଫସ୍ସୋ ପନ ଓଭାସସ୍ସ ୱିଯ ପଦୀପୋ ୱେଦନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୱିସେସୋ ହୋତୀତି ପୁରିମକାଲୋ ୱିଯ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯା ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣତା ୱୁଚ୍ଚତି। ଫୁସନ୍ତୋତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଫୁସନାକାରେନ। ଅଯଞ୍ହି ଅରୂପଧମ୍ମତ୍ତା ଏକଦେସେନ ଅନଲ୍ଲୀଯମାନୋପି ରୂପଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଂ, ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଚ ସୋତଂ, ଚିତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଫୁସନ୍ତୋ ୱିଯ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ପୱତ୍ତତୀତି। ତଥା ହେସ ‘‘ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀତି ଇସ୍ସରୱତାଯ ୱିସୱିତାଯ ସାମିଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣରସଂ ସଂୱେଦେନ୍ତୀ। ଫସ୍ସାଦୀନଞ୍ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଏକଦେସେନେୱ ପୱତ୍ତି ଫୁସନାଦିମତ୍ତଭାୱତୋ, ୱେଦନାଯ ପନ ଇଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଆରମ୍ମଣେ ନିପ୍ପଦେସତୋ ପୱତ୍ତି। ଫୁସନାଦିଭାୱେନ ହି ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ଏକଦେସାନୁଭୱନଂ, ୱେଦଯିତଭାୱେନ ଗହଣଂ ଯଥାକାମଂ ସବ୍ବାନୁଭୱନଂ, ଏୱଂସଭାୱାନେୱ ତାନି ଗହଣାନୀତି ନ ୱେଦନାଯ ୱିଯ ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ଯଥା ସକକିଚ୍ଚକରଣେନ ସାମିଭାୱାନୁଭୱନଂ ଚୋଦେତବ୍ବଂ। ୱିଜାନନ୍ତନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ୱିସେସତୋ ଜାନନ୍ତଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ମିନିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ନାଳିଯା ମିନନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ୱିଭାୱେନ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ନ ସଞ୍ଞା ୱିଯ ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା। ତଥା ହି ଅନେନ କଦାଚି ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯୱିଭାୱନାପି ହୋତି, ଇମେସଂ ପନ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପାକଟଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯୱିସେସସିଦ୍ଧସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ପାକଟଭାୱେପି ‘‘ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୪୬; ପଟି। ମ। ୧।୩), ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଜାନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୭) ଚ ଏୱମାଦି ୱଚନତୋ ସବ୍ବେ ସମ୍ମସନୁପଗା ଧମ୍ମା ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ଯସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକେଯେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତତ୍ତା ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ। ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକଗ୍ଗହଣଞ୍ହି ତସ୍ସେ ସବ୍ବସ୍ସ ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସାଧାରଣଭାୱତୋ । ତତ୍ଥ ଚ ଫସ୍ସଚେତନାଗ୍ଗହଣେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଗହୋ ଚେତନପ୍ପଧାନତ୍ତା ତେସଂ। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୨୧) ଚେତନାୱ ୱିଭତ୍ତା, ଇତରେ ପନ ଖନ୍ଧା ସରୂପେନେୱ ଗହିତା।

ୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତାତି ଏତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁ-ସଦ୍ଦୋ କରଜକାଯୱିସଯୋ, ନ ଛବ୍ବତ୍ଥୁୱିସଯୋତି। କଥମିଦଂ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। କତ୍ଥ ପନ ୱୁତ୍ତଂ? ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତେ। ସୋତି କରଜକାଯୋ। ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତଂ ନାମରୂପଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇଦଂ ଅଧିକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତମ୍ପି ନାମଂ ଅତ୍ଥେୱାତି। ଅୱିଜ୍ଜାଦିହେତୁକାତି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପାଦାନାଦିହେତୁକା। ‘‘ୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିଯା ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତାତି ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିଚରତୀ’’ତି ଇମିନା ବଲୱୱିପସ୍ସନଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସ ଉସ୍ସୁକ୍କାପନଂ, ୱିସେସାଧିଗମଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସକ୍କପଞ୍ହସୁତ୍ତେ। ୱେଦନାୱସେନ ଚେତ୍ଥ ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନକଥନେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ । ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଚ ତୀସୁ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସେସୁ ୱେଦନାୱସେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସୋ ସୁକରୋ ୱେଦନାନଂ ୱିଭୂତଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଫସ୍ସୱସେନ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ନ ପାକଟଂ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ସକ୍କପମୁଖାନଂ ତେସଂ ଦେୱାନଂ ଯଥା ୱେଦନା ୱିଭୂତା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, ନ ଏୱଂ ଇତରଦ୍ୱଯନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ୱେଦନାଯ ଏୱ ଚ ନେସଂ ୱିଭୂତଭାୱୋ ୱେଦନାମୁଖେନେୱେତ୍ଥ ଭଗୱତା ଦେସନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା। ''ୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପାକଟତାଯା''ତି ଇଦଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତାସଞ୍ହି ପୱତ୍ତି ଓଳାରିକା, ନ ଇତରାଯ। ତଦୁଭଯଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ୱା ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଇତରାଯପି ପୱତ୍ତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପାକଟା ଏୱାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଞ୍ହୀ''ତି ୱିସେସଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଯଦା ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦି ସୁଖୱେଦନାଯ ପାକଟଭାୱୱିଭାୱନଂ, ତଯିଦଂ ଅସମାହିତଭୂମିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ''ସକଲଂ ସରୀରଂ ଖୋ ଭନ୍ତେ''ନ୍ତିଆଦିନା କାମଂ ପୱତ୍ତିଓଳାରିକତାଯ ଅୱୂପସନ୍ତସଭାୱମେତଂ ସୁଖଂ, ସାତଲକ୍ଖଣତାଯ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ, ନିସ୍ସଯଞ୍ଚ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତି। ''ଯଦା ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୁଦ୍ଦୀପନାତି ଞାଣେନ ଦୀପେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା, ଦୁବିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅନ୍ଧକାରା ଅଭିଭୂତା''ତି। ଅନ୍ଧକାରାତି ଅନ୍ଧକାରଗତସଦିସୀ, ଜାନିତୁକାମେ ଚ ଅନ୍ଧକାରିନୀ। ପୁବ୍ବାପରଂ ସମଂ ସୁକରେ ସୁପଲକ୍ଖିତମଗ୍ଗୱସେନ ପାସାଣତଲେ ମିଗଗତମଗ୍ଗୋ ୱିଯ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେସୁ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନେହି ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେସୁ ଅନୁମିନିତବ୍ବତାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ସା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ...ପେ... ପାକଟା ହୋତୀ''ତି। ତେନାହ ''ଯଥା''ତିଆଦି। ନଯତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାଯଂ ନଯୋ – ଯସ୍ମା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିସଯାଯ ଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧିଯା ଅନୁଭୱନତୋ ନିଟ୍ଠାମଜ୍ଝତ୍ତୱିସଯା ଚ ଉପଲଦ୍ଧି, ତସ୍ମା ନ ତାଯ ନିରନୁଭୱନାଯ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଯଂ ତତ୍ଥାନୁଭୱନଂ, ସା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା। ତଥା ଅନୁପଲବ୍ଭମାନଂ ରୂପାଦିଅନୁଭୁଯ୍ୟମାନଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଉପଲବ୍ଭୂତି, ଯୋ ପନ ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ତବ୍ବିସଯସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ, ତସ୍ମା ଅନନୁଭୁଯ୍ୟମାନେନ ତେନ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବା ହି ୱତ୍ତୁଂ ଅନୁଭୱମାନା ମଜ୍ଝତ୍ତୱିସଯୁପଲଦ୍ଧି ଉପଲଦ୍ଧିଭାୱତୋ। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିସଯୁପଲଦ୍ଧିୱିସଯଂ ପନ ନିରନୁଭୱନଂ ତଂ ଅନୁପଲଦ୍ଧିସଭାୱମେୱ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଂ ଯଥାରୂପନ୍ତି। ନିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା, ''ସୋମନସ୍ସଂପାହ''ନ୍ତିଆଦିନା ସମାନଜାତିଯମ୍ପି ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞେହି ଅରୂପଧମ୍ମେହି ୱିୱେଚେତ୍ୱା ଅସଂସଟ୍ଠଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଯଞ୍ଚ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତ୍ୱା ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱେଦନାୱସେନ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଦେସନା ତଥାୱିନେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲାପେକ୍ଖାଯ ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁପି (ଦୀ। ନି। ୨। ୩୭୩; ମ। ନି। ୧।୧୦୬, ୩୯୦, ୪୧୩, ୪୫୦, ୪୬୫, ୪୬୭; ମ। ନି। ୨।୩୦୬, ୨୦୯; ୩।୬୭, ୩୪୨; ସଂ। ନି। ୪।୨୪୮) ଆଗତା ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ କେୱଲ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୭୩) ତଥା ଦେସନାଯ ଆଗତଭାୱୋ ଅନନ୍ତରମେୱ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି, ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ସତିପଟ୍ଠାନଦେସନାପି (ମ। ନି। ୧।୧୦୬) ତାଦିସୀ ଏୱ। ଚୂଳଅତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯେ ''ଏୱଂ ଚେତଂ, ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୁତଂ ହୋତି 'ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ନାଲଂ ଅଭିନିୱେସାଯା'ତି, ସୋ ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାନାତି , ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ପରିଜାନାତି, ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ପରିଞ୍ଞାଯ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦନଂ ୱେଦେତି ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା, ସୋ ତାସୁ ୱେଦନାସୁ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି, ୱିରାଗାନୁପସ୍ସୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୯୦) ଆଗତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱେଦନାୱସେନ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସୀ''ତି। ମହାତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯେ ପନ ''ସୋ ଏୱଂ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପହୀନୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦନଂ ୱେଦେତି ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା, ସୋ ତଂ ୱେଦନଂ ନାଭିନନ୍ଦତି ନାଭିୱଦତି ନାଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତି। ତସ୍ସ ତଂ ୱେଦନଂ ଅନଭିନନ୍ଦତୋ ଅନଭିୱଦତୋ ଅନଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତୋ ଯା ୱେଦନାସୁ ନନ୍ଦୀ ସା ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୧୪) ଆଗତଂ। ଚୂଳୱେଦଲ୍ଲେ ''କତି ପନାଯ୍ୟେ ୱେଦନା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୬୫) ଆଗତଂ। ମହାୱେଦଲ୍ଲେ ''ୱେଦନାତି, ଆୱୁସୋ, ୱୁଚ୍ଚତି, କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, 'ୱେଦନା'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୫୦) ଆଗତଂ। ଏୱଂ ରଟ୍ଠପାଲସୁତ୍ତାଦୀସୁପି (ମ। ନି। ୨।୩୦୫) ୱେଦନାକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

''ପଠମଂ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, କଥଂ ତମେତ୍ଥ କଥିତନ୍ତି ଆହ ''ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି। ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ, କଥଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ? ୱେଦନାଯ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତକଂଯେୱ, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ୱେଦନା ରୂପଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ତେନ ଚସ୍ସା ପୁରିମସିଦ୍ଧା ଏୱ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ୱେଦନଂ ୱଦନ୍ତେନ ତସ୍ସାରମ୍ମଣଧମ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ପଠମତରଂ ଗହିତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଇମାଯ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିଯା ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସେୱେତ୍ଥ ପଠମଂ ଗହିତତା ଜୋତିତା, ନ ସରୂପେନେୱ ଗହିତତ୍ତା। ତେନାହ ''ତସ୍ମା ପାଠଇଯଂ ନାରୁଳ୍ହଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି।

୩୬୦।ଦ୍ୱୀହି କୋଟ୍ଠାସେହୀତି ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବଭାଗେହି। ଏୱରୂପନ୍ତି ଯଂ ଅକୁସଲାନଂ ଅଭିବୁଦ୍ଧିଯା, କୁସଲାନଞ୍ଚ ପରିହାନାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ଏୱରୂପଂ, ତଂ ପନ କାମୂପସଞ୍ହିତତାଯ ''ଗେହନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଗେହସିତସୋମନସ୍ସ''ନ୍ତି। ଇଟ୍ଠାନନ୍ତି ପିଯାନଂ। କନ୍ତାନନ୍ତି କମନୀଯାନଂ। ମନାପାନନ୍ତି ମନୱଡ୍ଢନକାନଂ। ତତୋ ଏୱ ମନୋ ରମେନ୍ତୀତି ମନୋରମାନଂ। ଲୋକାମିସପଟିସଂଯୁତ୍ତାନନ୍ତି ତଣ୍ହାସନିସ୍ସିତାନଂ କାମୂପସଞ୍ହିତାନଂ। ପଟିଲାଭତୋ ସମନୁପସ୍ସତୋତି ''ଅହୋ ମଯା ଇମାନି ଲଦ୍ଧାନୀ''ତି ଯଥାଲଦ୍ଧାନି ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ଅସ୍ସାଦଯତୋ। ଅତୀତନ୍ତି ଅତିକ୍କନ୍ତଂ। ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ନିରୋଧପ୍ପତ୍ତଂ। ୱିପରିଣତନ୍ତି ସଭାୱୱିଗମେନ ୱିଗତଂ। ସମନୁସ୍ସରତୋତି ଅସ୍ସାଦନୱସେନ ଅନୁଚିନ୍ତଯତୋ। ଗେହସିତନ୍ତି କାମଗୁଣନିସ୍ସିତଂ। କାମଗୁଣା ହି କାମରାଗସ୍ସ ଗେହସଦିସତ୍ତା ଇଧ ''ଗେହ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା।

ଏୱରୂପନ୍ତି ଯଂ ଅକୁସଲାନଂ ପରିହାନାଯ, କୁସଲାନଞ୍ଚ ଅଭିଵୁଦ୍ଧିଯା ସଂୱତ୍ତତି, ଏୱରୂପଂ, ତଂ ପନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ନେକ୍ଖମ୍ମୂପସଞ୍ହିତନ୍ତି ଆହ "ନେକ୍ଖମ୍ମସିତଂ ସୋମନସ୍ସ"ନ୍ତି। ଇଦାନି ତଂ ପାଳିୱସେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତତ୍ଥ କତମାନୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣେ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଦସ୍ସିତେ ଇତରାନି ତସ୍ସ କାରଣତୋ, ଫଲତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଦସ୍ସିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣମେୱ ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ରୂପାନନ୍ତ୍ୱେୱା"ତିଆଦିମାହ। ୱିପରିଣାମୱିରାଗନିରୋଧନ୍ତି ଜରାଯ ୱିପରିଣାମେତଦ୍ଧତଞ୍ଚେୱ ଜରାମରଣେହି ପଲୁଜ୍ଜନଂ ନିରୁଜ୍ଝନଞ୍ଚ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୋମନସ୍ସନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଯ ୱୀଥିପଟିପଡିଯା କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାମୋଜ୍ଜପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧୀନଂ ଉପରି ଅନପ୍ପକଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

"ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ, ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ;

ଅମାନୁସୀ ରତି ହୋତି, ସମ୍ମା ଧମ୍ମଂ ୱିପସ୍ସତୋ।

ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ"ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪) ଚ –

ନେକ୍ଖମ୍ମୱସେନାତି ପବ୍ବଜ୍ଜାଦିୱସେନ। "ୱଚ୍ଛଦୁକ୍ଖତୋ ନିଦ୍ଧରିସ୍ସାମୀ"ତି ପବ୍ବଜିତୁଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ, ପବ୍ବଜନ୍ତସ୍ସ, ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଅନୁତିଟ୍ଠନ୍ତସ୍ସ, ତଂ ସୋଧେନ୍ତସ୍ସ, ଧୁତଗୁଣେ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସ, କସିଣପରିକମ୍ମାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚ ଯା ପଟିପତ୍ତି, ସବ୍ବା ସା ଇଧ "ନେକ୍ଖମ୍ମ"ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅନୁସ୍ସତିଯା ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ ନିପ୍ଫାତୀତି କତ୍ୱା "ଅନୁସ୍ସତିୱସେନା"ତି ୱତ୍ୱା "ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱସେନା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ପବ୍ବଜ୍ଜା ଘରବନ୍ଧନତୋ ନିକ୍ଖମନଟ୍ଠେନ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାଦଯୋପି ତଂପଟିପକ୍ଖତୋ। ତେନାହ –

"ପବ୍ବଜ୍ଜା ପଠମଂ ଝାନଂ, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନା;

ସବ୍ବେପି କୁସଲା ଧମ୍ମା, ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚରେ"ତି। (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୯);

ଯଂ ଚେତି ଏତ୍ଥ ଚେତି ନିପାତମତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଚତୁକ୍କନଯୱସେନେୱ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଝାନକଥାତି ୱୁତ୍ତଂ "ଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନୱସେନା"ତି। ଦ୍ୱୀସୂତି "ସୱିତକ୍କଂ ସୱିଚାରଂ ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାର"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସୋମନସ୍ସେସୁ।

ସୱିତକ୍କସୱିଚାରେ ସୋମନସ୍ସେତି ପରିତ୍ତଭୂମିକେ, ପଠମଜ୍ଝାନେ ୱା ସୋମନସ୍ସେ। ଅଭିନିୱିଟ୍ଠସୋମନସ୍ସେସୂତି ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପିତସୋମନସ୍ସେସୁ। ପି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମଟ୍ଠସୋମନସ୍ସେସୁ ପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ସୋମନସ୍ସୱିପସ୍ସନାତୋପୀତି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରସୋମନସ୍ସପୱତ୍ତିୱିପସ୍ସନାତୋପି। ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାର ୱିପସ୍ସନା ପଣୀତତରା ସମ୍ମସିତଧମ୍ମୱସେନପି ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିସେସସିଦ୍ଧିତୋ, ଯତୋ ମଗ୍ଗେପି ତଥାରୂପା ୱିସେସା ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ "ଅରିଯମଗ୍ଗ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିୱିସେସଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିଯମେନ୍ତୀ"ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେନ ମୋରୱାପୀୱାସିମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୱାଦେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ।

୩୦୧।ଗେହସିତଦୋମନସ୍ସଂ ନାମ କାମଗୁଣାନଂ ଅପ୍ପଟିଲାଭନିମିତ୍ତଂ, ୱିଗତନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଦୋମନସ୍ସଂ। ଅପ୍ପଟିଲାଭତୋ ସମନୁପସ୍ସତୋତି ଅପ୍ପଟିଲାଭେନ "ଅହମେୱ ନ ଲଭାମୀ"ତି ପରିତସ୍ସନତୋ। ସମନୁସ୍ସରତୋତି "ଅହୁ ୱତ ମେ ତଂ ୱତ ନତ୍ଥୀ"ତିଆଦିନା ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଚିନ୍ତଯତୋ। ତେନାହ "ଏୱଂ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୂ"ତିଆଦି।

ଅନୁତ୍ତରେସୁ ୱିମୋକ୍ଖେସୂତି ସୁଞ୍ଞତଫଲାଦିଅରିଯଫଲୱିମୋକ୍ଖେସୁ। ପିହନ୍ତି ଅପେକ୍ଖଂ, ଆସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କଥଂ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଆସା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ "ଯଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ତତ୍ଥ ପିହା ପୱତ୍ତତୀ"ତି ଅୱିସଯତ୍ତା, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚ ଅନଧିଗତଭାୱତୋ। ଅନୁସ୍ସୱୂପଲଦ୍ଧେ ପନ ଅନୁତ୍ତରୱିମୋକ୍ଖେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତୋ "ତତ୍ଥ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠପେତୀ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ "କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହ"ନ୍ତିଆଦି। ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। "ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ"ତି ଚ ଇମିନା ନଯିଦଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ସଭାୱତୋ ଅନିଟ୍ଠଧମ୍ମେଯେୱ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ, ଅଥ ଖୋ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭହେତୁକଂ ଇଚ୍ଛାୱିଘାତୱସେନ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଆରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ "କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାକାରେନ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଏୱଂ ଇମମ୍ପି ପକ୍ଖଂ…ପେ… ନାସକ୍ଖିନ୍ତି ଅନୁସୋଚତୋତି ଯୋଜନା।

‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ, ଇମସ୍ମିଂ ମାସେ, ଇମସ୍ମିଂ ସଂୱଚ୍ଛରେ ପଟ୍ଟଜିତୁଂ ନାଲଦ୍ଧଂ, କସିଣପରିକମ୍ମଂ କାତୁଂ ନାଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତିଆଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱିପସ୍ସନାୱସେନା’’ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନୟେନ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯତୋ ଏୱ-କାରୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନିୟମୋତି କତ୍ୱା ‘‘ତସ୍ମିମ୍ପି…ପେ… ଗେହସିତଦୋମନସ୍ସମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହେତ୍ଥ ଗେହସିତଦୋମନସ୍ସତା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରେ ନିୟତା, ଅଥ ଖୋ ଗେହସିତଦୋମନସ୍ସେ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରତା ନିୟତା ପଟିଯୋଗିନିୱତ୍ତନତ୍ଥତ୍ତା ଏୱ-କାରସ୍ସ। ‘‘ଗେହସିତଦୋମନସ୍ସଂ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରମେୱ, ନ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାର’’ନ୍ତି। ନେକ୍ଖମ୍ମସିତଦୋମନସ୍ସଂ ପନ ସିୟା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଂ, ସିୟା ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଂ। ସୱିତକ୍କସୱିଚାରସ୍ସେୱ କାରଣଭୂତଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଦୋମନସ୍ସଂ। କିଂ ତଂ? ଗେହସିତଦୋମନସ୍ସଂ , ଯଂ ପନ ନେକ୍ଖମ୍ମାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଦୋମନସ୍ସନ୍ତି। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ପରିୟାୟୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପନା’’ତିଆଦି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ‘‘ଯଂ ଚେ ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାର’’ନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି। ମଞ୍ଜନୱସେନାତି ପରିକପ୍ପନୱସେନ। ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ମଞ୍ଜନେ। ଅୟଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ନୟୋ। ଦୋମନସ୍ସପଚ୍ଚୟଭୂତେତି ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତେ। ଉପଚାରଜ୍ଝାନଞ୍ଚ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱା ପାଦକାନି କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଫଲାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତୁକାମସ୍ସ ତେସଂ ଅଲାଭେ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନେ ତାନି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟା ନାମ ହୋନ୍ତି ଇତି ତେ ଧମ୍ମା ଫଲୂପଚାରେନ ‘‘ଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଯୋ ପନ ତଥା ଉପ୍ପନ୍ନଦୋମନସ୍ସୋ ଧୁରନିକ୍ଖେପଂ ଅକତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମେ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତେ କାରଣୂପଚାରେନ ‘‘ଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ’’ତିଆଦିମାହ। ନନୁ ଏତସ୍ସ ତଦା ଦୋମନସ୍ସମେୱ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ନ ଦୋମନସ୍ସହେତୁକା ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତତ୍ଥ କଥଂ ଦୋମନସ୍ସସମଞ୍ଞଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱୋହରତୀତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞେସଂ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନୱସେନ ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଦୋମନସ୍ସେତି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରନିମିତ୍ତେ ଦୋମନସ୍ସେ। ତୀହି ମାସେହି ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବା ତେମାସିକା, ତଂ ତେମାସିକଂ। ଇମା ଚ ତେମାସିକାଦୟୋ ପଟିପଦା ତଥାପୱତ୍ତୌକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ଅଧିକମଜ୍ଝିମମୁଦୁସ୍ସାହୱସେନ ୱା। ଜଗ୍ଗତୀତି ଜାଗରିକଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜତି।

ମହାସିୱତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

ସହସ୍ସଦ୍ୱିସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟା ମହାଗଣେ।

ଅଟ୍ଠକଥାଥେରୋତି ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଅତ୍ଥପଟିପୁଚ୍ଛନକଥେରୋ। ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେତି ଭିକ୍ଖଂ ଗହେତ୍ୱା ଗାମତୋ ୱିହାରଂ ପଟିଗମନମଗ୍ଗେ । ତଯୋ…ପେ… ଗାହାପେତ୍ୱାତି ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ଉଣ୍ହାପନାନି।

କେନଚିପପଞ୍ଚେନାତି କେନଚି ସରୀରକିଚ୍ଚଭୂତେନ ପପଞ୍ଚେନ। ସଞ୍ଞଂ ଅକାସି ଗଣ୍ଡିଯଂ ପଚ୍ଛତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ।

କସ୍ମା ପନ ଥେରୋ ଅନ୍ତେୱାସିକାନଂ ଅନାରୋଚେତ୍ୱାୱ ଗତୋତି ଆହ ‘‘ଥେରୋ କିରା’’ତିଆଦି। ଅରହତ୍ତଂ ନାମ କିନ୍ତି ତଦଧିଗମସ୍ସ ଅଦୁକ୍କରଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଚତୂହି ଇରିୟାପଥେହୀତି ଚତୂହିପି ଇରିୟାପଥେହି ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ, ତସ୍ମା ଯାୱ ଅରହତ୍ତାଧିଗମା ସୟନଂ ପଟିକ୍ଖିପାମୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

‘‘ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ନୁ ଖୋ ତେ ଏତ’’ନ୍ତି ସଂୱେଗଜାତୋ ୱୀରିୟଂ ସମୁତ୍ତେଜେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେସି ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ୱିପସ୍ସନାୟ ସୁଚିଣ୍ଣଭାୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା।

ପରିମଜ୍ଜୀତି ପରିମସି। କେଚି ପନ ‘‘ପରିମଜ୍ଜୀତି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଥେରେନ ଧୋୱିୟମାନଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଧୋୱୀ’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି।

ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଂ ନାମ ଉପଚାରଜ୍ଝାନପଠମଜ୍ଝାନାଦି।

‘‘ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଦୋମନସ୍ସେ’’ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସେସୁ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩୬୨ ।ଏୱରୂପାତି ଯା ଅକୁସଲାନଂ ଅଭିୱୁଦ୍ଧିୟା, କୁସଲାନଂ ପରିହାନାୟ ଚ ସଂୱତ୍ତତି, ଏୱରୂପା, ସା ପନ କାମୂପସଞ୍ହିତତାୟ ‘‘ଗେହସିତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଗେହସିତୌପେକ୍ଖା’’ତି। ‘‘ବାଲସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ ବାଲକରଧମ୍ମଯୋଗତୋ ବାଲସ୍ସ ଅତ୍ତହିତପରହିତଜ୍ଜାମୂଳ୍ହତାୟ ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଥୂନଂ

କିଲେସାଦୀନଂ ଜନନାଦୀହି କାରଣେହି ପୁଥୁଜନସ୍ସ କିଲେସୋଧୀନଂ ମଗ୍ଗୋଧୀହି ଅଜିତତ୍ତା ଅନୋଧିଜିନସ୍ସ, ଓଧିଜିନୋ ୱାଯପେକ୍ଖା, ଓଧିସୋ ଚ କିଲେସାନଂ ଜିତତ୍ତା, ତେନସ୍ସ ସେକ୍ଖଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସତ୍ତମଭୱାଦିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତନୱିପାକସ୍ସ ଅଜିତତ୍ତା ଅୱିପାକଜିନସ୍ସ, ୱିପାକଜିନା ୱା ଅରହନ୍ତୋ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା, ତେନସ୍ସ ଅସେକ୍ଖତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅନେକାଦୀନୱେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ପାପଧମ୍ମାନଂ ମୂଲଭୂତେ ସମ୍ମୋହେ ଆଦୀନୱାନଂ ଅଦସ୍ସନସୀଲତାଯ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋ। ଆଗମାଧିଗମାଭାୱା ଅସ୍ସୁତୱତୋ। ଏଦିସୋ ଏକଂସେନ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ନାମ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନପି ''ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱରୂପାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ସମ୍ମୋହପୁବ୍ବିକା। ରୂପଂ ସା ନାତିୱତ୍ତତୀତି ରୂପାନଂ ସମତିକ୍କମନାଯ କାରଣଂ ନ ହୋତି, ରୂପାରମ୍ମଣେ କିଲେସେ ନାତିକ୍କମତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଞ୍ଞାଣାୱିଭୂତତାଯ ଆରମ୍ମଣେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତୌପେକ୍ଖା ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ତସ୍ସ ଲୋଭସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ''ତି ଆହ। ଅନତିୱତ୍ତମାନା ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସିତାଯ। ତତୋ ଏୱ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନତୋ ତତ୍ଥେୱ ଲଗ୍ଗା। ଅଭିସଙ୍ଗସ୍ସ ଲୋଭସ୍ସ ୱସେନ, ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯତାଯ ଚ ତେନ ଲଗ୍ଗିତା ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା।

ଏୱରୂପାତି ଯା ଅକୁସଲାନଂ ପହାନାଯ, କୁସଲାନଞ୍ଚ ଅଭିବୁଦ୍ଧିଯା ସଂୱତ୍ତତି, ଏୱରୂପା, ସା ପନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ନେକ୍ଖମ୍ମୂପସଞ୍ହିତାତି ଆହ ''ନେକ୍ଖମ୍ମସିତା''ତି। ଇଦାନି ତଂ ପାଠଈୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ରୂପଂ ସା ଅତିୱତ୍ତତୀତି ରୂପସ୍ମିଂ ସମ୍ପଦେୱ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନତୋ। ରୂପନିଯାତାତି କିଲେସେହି ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ। ଇଟ୍ଠେତି ସଭାୱତୋ, ସଙ୍କପ୍ପତୋ ଚ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ। ଅରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତି ନ ରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ରାଗଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଅନିଟ୍ଠେ ଅଦୁସ୍ସନ୍ତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମଂ ସମ୍ମା ଯୋନିସୋ ନ ପେକ୍ଖନଂ ଅସମପେକ୍ଖନଂ, ତଂ ପନ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ୱିଯ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁପି ବାଲସ୍ସ ହୋତୀତି ''ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ''ତି ଅୱତ୍ୱା ''ଅସମପେକ୍ଖନେନ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତିୱିଧେପି ଆରମ୍ମଣେ ଅସମପେକ୍ଖନୱସେନ ମୁଯ୍ହନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଉପେକ୍ଖା। ନେକ୍ଖମ୍ମସିତା ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନାସଭାଗାତି ଉଦାସିନାକାରେନ ପୱତ୍ତିଯା, ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନାଯ ଚ ସଭାଗା। ଏତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖା ୱାତି ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଉପେକ୍ଖାନିଦ୍ଦେସେ ''ଉପେକ୍ଖା''ତି ଗହିତା ଏୱ। ତସ୍ମାତି ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯପି ଇଧ ଉପେକ୍ଖାଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା। ତଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ''ପଠମଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୌପେକ୍ଖା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତାଯପି ନେକ୍ଖମ୍ମସିତୌପେକ୍ଖାଯାତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ''ଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମୱସେନା''ତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତା ନତ୍ଥମେୱ।

୩୬୩। ଯଦି ସକ୍କସ୍ସ ତଦା ସୋତାପତ୍ତିଫଲପତ୍ତିଯାୱ ଉପନିସ୍ସଯୋ, ଅଥ କସ୍ମା ଭଗୱା ଯାୱ ଅରହତ୍ତଂ ଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେସୀତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି''ତିଆଦି। ତରୁଣସକ୍କୋତି ଅଭିନୱୋ ଅଧୁନା ପାତୁଭୂତୋ ସକ୍କୋ। ସମ୍ପତି ପାତୁଭାୱଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ''ତରୁଣସକ୍କୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତସ୍ସ କୁମାରତା, ୱୁଦ୍ଧତା ୱା ଅତ୍ଥି। ଗତାଗତଟ୍ଠାନନ୍ତି ଗମନାଗମନକାରଣଂ। ନ ପଞ୍ଞାଯତି ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଞ୍ହି ଚୱନ୍ତାନଂ କମ୍ମଜରୂପଂ ୱିଗଚ୍ଛତି ଅନୁଦେୱ ଚିତ୍ତଜଂ, ଆହାରଜଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯାଭାୱତୋ, ଉତୁଜଂ ପନ ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ ପୱେଣିଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତଂ ଭସ୍ସନ୍ତଂ ୱା ସୋସନ୍ତଂ ୱା କିଲେସନ୍ତଂ ୱା ୱିଟ୍ଟତଂ ୱା ହୋତି, ନ ଏୱଂ ଦେୱାନଂ। ତେସଞ୍ହି ଓପପାତିକତ୍ତା କମ୍ମଜରୂପେ ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତେ ସେସତିସନ୍ତତିରୂପମ୍ପି ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତରଧାଯତି। ତେନାହ ''ଦୀପସିଖାଗମନଂ ୱିଯ ହୋତୀ''ତି। ସେସଦେୱତା ନ ଜାନିଂସୁ ପୁନପି ସକ୍କତ୍ତଭାୱେନ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା। ତୀସୁ ଠାନେସୂତି ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସୌପେକ୍ଖାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୱସାନଟ୍ଠାନେସୁ। ନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲମେୱାତି ସପ୍ପିମ୍ହ ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ୱିଯ ଆଗମନୀଯପଟିପଦାଯ ନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲଭୂତଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଫଲମେୱ କଥିତଂ। ସକୁଣିକାଯ ୱିଯ କିଞ୍ଚି ଗଯ୍ହୂପଗଂ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଉଡ୍ଡେତ୍ୱା ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା। ଅସ୍ସାତି ମଗ୍ଗଫଲସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଅରିଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ।

ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୱଣ୍ଣନା

୩୬୪।ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଯାତି ପାତିମୋକ୍ଖଭୂତସୀଲସଂୱରାଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଉତ୍ତମଜେଟ୍ଠକସୀଲସଂୱରାଯା''ତି। ''ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲଞ୍ହି ସବ୍ବସୀଲତୋ ଜେଟ୍ଠକସୀଲ''ନ୍ତି ଦୀଘୱାପୀୱିହାରୱାସି ସୁମତ୍ଥେରୋ ୱଦତି, ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ପନସ୍ସ ତେପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୋ ''ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ ଏୱ ସୀଲଂ, ଇତରାନି ପନ 'ସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ'ତି ଅନନୁଜାନନ୍ତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ନାମ ଛଦ୍ୱାରରକ୍ଖାମତ୍ତକଂ, ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧି ଧମ୍ମେନ ସମେନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପାଦନମତ୍ତକଂ, ପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ପଟିଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯେ 'ଇଦମତ୍ଥ'ନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନମତ୍ତକଂ, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋୱ ସୀଲଂ। ତଥା ହି ଯସ୍ସ ସୋ ଭିନ୍ନୋ, ସୋ ଇତରାନି ରକ୍ଖିତୁଂ ଅଭବ୍ବତ୍ତା ଅସୀଲୋ ହୋତି। ଯସ୍ସ ପନ ସବ୍ବସୋ ଅରୋଗୋ ସେସାନଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ଭବ୍ବତ୍ତା ସମ୍ପନ୍ନସୀଲୋ''ତି ୱଦତି, ତସ୍ମା ଇତରେସଂ ତସ୍ସ ପରିୱାରଭାୱତୋ, ସବ୍ବସୋ ଏକଦେସେନ ଚ ତଦନ୍ତୋଗଧଭାୱତୋ ତଦେୱ ପଧାନସୀଲଂ ନାମାତି ଆହ ''ଉତ୍ତମଜେଟ୍ଠକସୀଲସଂୱରାଯା''ତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ହେଟ୍ଠା ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାନିରୋଧସାରୁପ୍ପଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛିତେନ ଭଗୱତା ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାନଂ, ପଟିପଦାଯ ଚ ମୂଲଭୂତଂ ୱେଦନଂ

ୱିଭଜିତ୍ୱା ପଟିପଦା ଦେସିତା ସକ୍କସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ସଂକିଲେସଧମ୍ମପ୍ପହାନମୁଖେନ ୱୋଦାନଧମ୍ମପାରିପୂରୀତି, ଏୱଂ ତସ୍ସା ଏୱ ପଟିପଦାଯ ମୂଲଭୂତମ୍ପି ସୀଲସଂୱରଂ ପୁଚ୍ଛିତେନ ଭଗୱତା ଯତୋ ସୋ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ଯଥା ଚ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ତଦୁଭଯଂ ସକ୍କସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "କାଯସମାଚାରମ୍ପୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମପ୍ପହାନମୁଖେନ ୱୋଦାନଧମ୍ମପାରିପୂରୀତି କତ୍ୱା। ସୀଲକଥାଯଂ ଅସେୱିତବ୍ବକାଯସମାଚାରାଦିକଥନେ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ, ତସ୍ମା କମ୍ମପଥୱସେନାତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନ।

କମ୍ମପଥୱସେନାତି ଚ କମ୍ମପଥୱିଚାରୱସେନ । କମ୍ମପଥଭାୱଂ ଅପତ୍ତାନମ୍ପି ହି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ଅସେୱିତବ୍ବକାଦୀନଂ ଅସେୱିତବ୍ବକାଯସମାଚାରାଦିଭାୱୋ ଇଧ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନାତି ସିକ୍ଖାପଦପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ। ଯତୋ ଯତୋ ହି ଯା ଯା ୱେରମଣୀ, ତଦୁଭଯେପି ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ କଥେତି ନାମ। ତେନାହ "କାଯଦ୍ୱାରେ"ତିଆଦି। ସିକ୍ଖାପଦଂ ୱୀତିକ୍କମତି ଏତେନାତି ସିକ୍ଖାପଦୱୀତିକ୍କମୋ, ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମନାକାରେନ ପୱତ୍ତୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ଯଂ, ତସ୍ସ ଅସେୱିତବ୍ବକାଯସମାଚାରାଦିତା। ୱୀତିକ୍କମପଟିପକ୍ଖୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ନ ୱୀତିକ୍କମତି ଏତେନାତି ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ସୀଲଂ।

ମିଚ୍ଛା ସମ୍ମା ଚ ପରିଯେସତି ଏତାଯାତି ପରିଯେସନା, ଆଜୀୱୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପଚ୍ଚଯଗୱେସନବ୍ୟାପାରୋ କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରିକୋ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ୱିସୁଂ ଗହଣନ୍ତି ଆହ "ଯସ୍ମା"ତିଆଦି । ଅରିଯା ନିଦ୍ଦୋସା ପରିଯେସନା ଗୱେସନାତି ଅରିଯପରିଯେସନା, ଅରିଯେହି ସାଧୂହି ପରିଯେସିତବ୍ବାତିପି ଅରିଯପରିଯେସନାତି। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯତୋ ଅନରିଯପରିଯେସନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଜାତିଧମ୍ମୋତି ଜାଯନସଭାୱୋ ଜାଯନପକତିକୋ। ଜରାଧମ୍ମୋତି ଜୀରଣସଭାୱୋ। ବ୍ୟାଧିଧମ୍ମୋତି ବ୍ୟାଧିସଭାୱୋ। ମରଣଧମ୍ମୋତି ମୀଯନସଭାୱୋ। ସୋକଧମ୍ମୋତି ସୋଚନକସଭାୱୋ। ସଂକିଲେସଧମ୍ମୋତି ସଂକିଲିସ୍ସନସଭାୱୋ।

ପୁତ୍ତଭରିଯନ୍ତି ପୁତ୍ତା ଚ ଭରିଯା ଚ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଦ୍ୱନ୍ଦେକତ୍ତୱସେନ ତେସଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଜାତରୂପରଜତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯତୋ ୱିକାରଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଜାତରୂପମେୱ ହୋତୀତି ଜାତରୂପଂ ନାମ ସୁୱଣ୍ଣଂ। ଧୱଲସଭାୱତାଯ ରଜତୀତି ରଜତଂ, ରୂପିଯଂ। ଇଧ ପନ ସୁୱଣ୍ଣଂ ଠପେତ୍ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉପଭୋଗପରିଭୋଗାରହଂ "ରଜତ"ନ୍ତ୍ୱେୱ ଗହିତଂ ୱୋହାରୂପଗମାସକାଦି। ଜାତିଧମ୍ମା ହେତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପଧଯୋତି ଏତେ କାମଗୁଣୂପଧଯୋ ନାମ ହୋନ୍ତି, ତେ ସବ୍ବେପି ଜାତିଧମ୍ମାତି ଦସ୍ସେତି।

ବ୍ୟାଧିଧମ୍ମୱାରାଦୀସୁ ଜାତରୂପରଜତଂ ନ ଗହିତଂ। ନ ହେତସ୍ସ ସୀସରୋଗାଦଯୋ ବ୍ୟାଧଯୋ ନାମ ସନ୍ତି, ନ ସତ୍ତାନଂ ୱିଯ ଚୁତିସଙ୍ଖାତଂ ମରଣଂ, ନ ସୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଚୁତିସଙ୍ଖାତଂ ମରଣନ୍ତି ଚ ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନଖନ୍ଧନିରୋଧୋ, ସୋ ତସ୍ସ ନତ୍ଥି, ଖଣିକନିରୋଧୋ ପନ ଖଣେ ଖଣେ ଲବ୍ଭତେୱ। ରାଗାଦୀହି ପନ ସଂକିଲେସେହି ସଂକିଲିସ୍ସତୀତି ସଂକିଲେସଧମ୍ମୱାରେ ଗହିତଂ ଜାତରୂପଂ, ତଥା ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଜାତିଧମ୍ମୱାରେ, ମଲଂ ଗହେତ୍ୱା ଜୀରଣତୋ ଜରାଧମ୍ମୱାରେ ଚ। ଅରିଯେହି ନ ଅରଣୀଯା, ପରିଯେସନାତିପି ଅନରିଯପରିଯେସନା।

ଇଦାନି ଅନେସନାୱସେନାପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପିଚା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସୁକ୍କପକ୍ଖେପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସମ୍ଭାରପରିଯେସନଂ ପହରଣୱିସାଦିଗୱେସନଂ, ପଯୋଗୱସେନ ପଯୋଗକରଣଂ ତଜ୍ଜାୱାଯାମଜନନଂ ତାଦିସଂ ଉପକ୍କମନିବ୍ବତ୍ତନଂ, ପାଣାତିପାତାଦିଅତ୍ଥଂ ଗମନଂ, ପଚ୍ଚେକଂ କାଲ-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ "ସମ୍ଭାରପରିଯେସନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ, ପଯୋଗକରଣକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ, ଗମନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯା"ତି। ଇତରୋତି "ସେୱିତବ୍ବୋ"ତି ୱୁତ୍ତକାଯସମାଚାରାଦିକୋ। ଚିତ୍ତମ୍ପି ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ତଥା ଉପ୍ପାଦିତଚିତ୍ତୋ ହି ସତି ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ତାଦିସଂ ପଯୋଗଂ ପରକ୍କମଂ କରୋନ୍ତୋ ପଟିପତ୍ତିଯା ମତ୍ଥକଂ ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ "ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମ୍ପି ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ବହୁପକାରଂ ୱଦାମୀ"ତି (ମ। ନି। ୧।୮୪)।

ଇଦାନି ତଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ଅସେୱିତବ୍ବଂ, ସେୱିତବ୍ବଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅପିଚା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଘଭେଦାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଲୋହିତୁପ୍ପାଦନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ବୁଦ୍ଧରତନସଙ୍ଘରତନୁପଟ୍ଠାନେହେୱ ଧମ୍ମରତନୁପଟ୍ଠାନସିଦ୍ଧୀତି ଆହ "ଦିୱସସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଉପଟ୍ଠାନଗମନାଦିୱସେନା"ତି । ଧନୁଗ୍ଗହପେସନଂ ଧନୁଗ୍ଗହପୁରିସାନଂ ଉଯ୍ୟୋଜନଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଚୱରଯାଚନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। "ଅଜାତସତ୍ତୁଂ ପସାଦେତ୍ୱା ଲାଭୁପ୍ପାଦୱସେନ ପରିହୀନଲାଭସକ୍କାରସ୍ସ କୁଲେସୁ ୱିଞ୍ଞାପନ"ନ୍ତି ଏୱମାଦିଂ ଅନରିଯପରିଯେସନଂ ପରିଯେସନ୍ତାନଂ।

ପାରିପୂରିଯାତି ପାରିପୂରିଅତ୍ଥଂ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଫଲୱସେନେୱ ହି ସେୱିତବ୍ବାନଂ ପାରିପୂରୀତି ତଦତ୍ଥଂ ସବ୍ବା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋପି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନେୱ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୋତୀତି ତଦତ୍ଥଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ୱତ୍ୱା ନିଗମେନ୍ତୋ "ପାତିମୋକ୍ଖୋ…ପେ… ହୋତୀ"ତି ଆହ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୱଣ୍ଣନା

୩୬୫।ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପିଧାନାଯାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପିଦହନତ୍ଥାଯ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଦ୍ୱାରାନି, ତେସଂ ପିଧାନଂ ସଂୱରଣଂ ଅକୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଗୋପନାତି ଆହ ‘‘ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାଯା’’ତି। ଅସେୱିତବ୍ବରୂପାଦିୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ଅସଂୱରୋ, ସଂକିଲେସଧମ୍ମୱିପ୍ପହାନୱସେନ ୱୋଦାନଧମ୍ମପାରିସୁଦ୍ଧୀତି। କାମଂ ପାଳିଯଂ ଅସେୱିତବ୍ବମ୍ପି ରୂପାଦି ଦସ୍ସିତଂ, ସକ୍କେନ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଯ ପଟିପତ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତାତି ତମେୱ ନିୟ୍ୟାତେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ରୂପମ୍ପୀତିଆଦି ସେୱିତବ୍ବରୂପାଦିୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ‘‘ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କଥେତୁକାମୋପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯନ୍ତି ସକ୍କୋ ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦୋ।

ରୂପନ୍ତି ରୂପାଯତନଂ, ତସ୍ସ ଅସେୱନଂ ନାମ ଅଦସ୍ସନଂ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ନ ସେୱିତବ୍ବଂ ନ ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଯଂ ପନ ସତ୍ତସନ୍ତାନଗତଂ ରୂପଂ ପସ୍ସତୋ ପଟିକୂଲମନସିକାରୱସେନ, ଅସୁଭସଞ୍ଞା ୱା ସଣ୍ଠାତି ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯୱସେନ। ଅଥ ୱା କମ୍ମଫଲସଦ୍ଦହନୱସେନ ପସାଦୋ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାପଟିଲାଭୋ ୱା ହୋତି।

ପରିଯାଯକ୍ଖରଣତୋ ଅକ୍ଖରଂ, ୱଣ୍ଣୋ, ସୋ ଏୱ ନିରନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସମୁଦିତୋ ପଦୱାକ୍ୟସଞ୍ଞିତୋ, ଅଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ତଯିଦଂ କାବ୍ୟନାଟକାଦିଗତୱେୱଚନୱସେନ, ଉଚ୍ଚାରଣୱସେନ ଚ ୱିଚିତ୍ତସନ୍ନିୱେସତାଯ ତଥାପୱତ୍ତିକପ୍ପନୱସେନ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଭାୱେନ ଉପତିଟ୍ଠନକଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଯଂ ଚିତ୍ତକ୍ଖରଂ ଚିତ୍ତବ୍ୟଞ୍ଜନମ୍ପି ସଦ୍ଦଂ ସୁଣତୋ ରାଗାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି। ଅତ୍ଥନିସ୍ସିତନ୍ତି ସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥନିସ୍ସିତଂ। ଧମ୍ମନିସ୍ସିତନ୍ତି ୱିୱଟ୍ଟଧମ୍ମନିସ୍ସିତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରରତନତ୍ତଯଧମ୍ମନିସ୍ସିତଂ ୱା। ପସାଦୋତି ରତନତ୍ତଯସଦ୍ଧା, କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାପି। ନିବ୍ବିଦା ୱାତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିୱସେନ ୱଟ୍ଟତୋ ଉକ୍କଣ୍ଠା ୱା।

ଗନ୍ଧରସାୱିପରୋଧାଦିୱସେନ ସେୱିଯମାନଂ ଅଯୋନିସୋ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ଅସେୱିତବ୍ବଂ ନାମ। ଯୋନିସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସେୱିଯମାନଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନ ଗହଣତୋ ସେୱିତବ୍ବଂ ନାମ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଂ ଗନ୍ଧଂ ଘାଯତୋ’’ତିଆଦି।

ଯଂପନ ଫୁସତୋତି ଯଂ ପନ ସେୱିତବ୍ବଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନସ୍ସେୱ ଫୁସତୋ। ଆସୱକ୍ଖଯୋ ଚେୱ ହୋତି ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିତୋ। ୱୀରିଯଞ୍ଚ ସୁପଗ୍ଗହିତଂ ହୋତି ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଅରିଯୱଂସସ୍ସ ଉକ୍କଂସନତୋ। ପଚ୍ଛିମା ଚ...ପେ... ଅନୁଗ୍ଗହିତା ହୋତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ନିଯୋଜନତୋ।

ଯେ ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟେ ଧମ୍ମେ ଇଟ୍ଠାଦିଭେଦେ ସମନ୍ନାହରନ୍ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ‘‘ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଧମ୍ମା’’ତି ୱିଭତ୍ତି ୱିପରିଣାମେତବ୍ବା, ମେତ୍ତାଦିୱସେନ ସମନ୍ନାହରନ୍ତସ୍ସ ଯେ ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଧମ୍ମା ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱରୂପା ସେୱିତବ୍ବାତି ଯୋଜନା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କରୁଣାଦୀନଞ୍ଚେୱ ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତିଣ୍ଣଂ ଥେରାନଂ ଧମ୍ମାତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନପଟିପତ୍ତୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଥେରାନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଧମ୍ମା। ବହି ଧାୱିତୁଂ ନ ଅଦାସିନ୍ତି ଅନ୍ତୋପରିୱେଣଂ ଆଗତମେୱ ରୂପାଦିଂ ଆରବ୍ଭ ଇମସ୍ମିଂ ତେମାସେ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିନିମୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ କଦାଚି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଂ, ଅନ୍ତୋପରିୱେଣେ ଚ ୱିସଭାଗରୂପାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱ, ତସ୍ମା ୱିସଟୱିତକ୍କୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ବହି ଧାୱିତୁଂ ନ ଅଦାସିନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ନିୱାସଗେହତୋ ନିୱାସନଗବ୍ଭତୋ। ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଖନ୍ଧପଞ୍ଚକତୋ ୱିପସ୍ସନାଗୋଚରତୋ। ଥେରୋ କିର ସବ୍ବମ୍ପି ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକିରିଯଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜତି।

୩୬୬। ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନ ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝଭାୱତୋ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି ଏକନ୍ତୋ, ଏକନ୍ତୋ ୱାଦୋ ଏତେସନ୍ତି ଏକନ୍ତୱାଦା। ତେନାହ ‘‘ଏକଂଯେୱ ୱଦନ୍ତୀ’’ତି, ଅଭିନ୍ନୱାଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକାଚାରାତି ସମାନାଚାରା। ଏକଲଦ୍ଧିକାତି ସମାନଲଦ୍ଧିକା। ଏକପରିଯୋସାନାତି ସମାନନିଟ୍ଠାନା।

ଇତି ସକ୍କୋ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନା ସୁତଂ ପୁଥୁସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ନାନାୱାଦା ଚାରଲଦ୍ଧିନିଟ୍ଠାନଂ ଇଦାନି ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ଅସାରତୋ ଞତ୍ୱା ଠିତୋ, ତସ୍ସ କାରଣଂ ଞାତୁକାମୋ ତମେୱ ତାୱ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ପୁଚ୍ଛତି ‘‘ସବ୍ବେୱ ଧମ୍ମା ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦିନା।

ଧାତୂତି ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୁ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ୱୁତ୍ତା, ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୂତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଅନେକଜ୍ଝାସଯୋ ନାନଜ୍ଝାସଯୋ’’ତି। ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଗନ୍ତୁକାମେ ଏକୋ ଠାତୁକାମୋ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଇରିଯାପଥେପି ନାମ ସତ୍ତା ଏକଜ୍ଝାସଯା ଦୁଲ୍ଲଭା, ପଗେୱ ଲଦ୍ଧୀସୂତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯଂ ଯଦେୱ ଅଜ୍ଝାସଯନ୍ତି ଯଂ ଯମେୱ ସସ୍ସତାଦିଅଜ୍ଝାସଯଂ। ଅଭିନିୱିସନ୍ତୀତି ତଂ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୱସେନ ଅଭିମୁଖା ହୁତ୍ୱା ଦୃଳ୍ହନିସ୍ସଯଭାୱେନ ନିୱିସନ୍ତି, ଆଦାନଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଥାମେନ ଚ ପରାମାସେନ ଚାତି ଦିଟ୍ଠିଥାମେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିପରାମାସେନ ଚ। ସୁଟ୍ଠୁ ଗଣ୍ହିତ୍ୱାତି

ଅତିୱିଯ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ୱୋହରନ୍ତୀତି ଯଥାଭିନିୱିଟ୍ଠଂ ଦିଟ୍ଠିୱାଦଂ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି ପରେ ହି ଗାହେନ୍ତି ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘କଥେନ୍ତି ଦୀପେନ୍ତି କିତ୍ତେନ୍ତୀ’’ତି, ଉଗ୍ଘୋସେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନ୍ତଂ ଅତୀତା ଅଚ୍ଚନ୍ତା, ଅଚ୍ଚନ୍ତା ନିଟ୍ଠା ଏତେସନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଟ୍ଠା। ସବ୍ବେସନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ। ଯୋଗକ୍ଖେମୋତିପି ନିବ୍ବାନଂ ଚତୂହିପି ଯୋଗେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁଟ୍ଠତ୍ତା। ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତଯୋଗକ୍ଖେମା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଇ-କାରେନ ନିଦ୍ଦେସେନ ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତଯୋଗକ୍ଖେମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତଯୋଗକ୍ଖେମୋ ୱା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଯୋଗକ୍ଖେମୀତି। ଚରନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯସ୍ୱତି ପରିକ୍ଖିପ୍ପତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନ୍ତଂ ଆଗମ୍ମାତି ପରିଯୋସାନନ୍ତିପି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ନାମଂ।

ସଙ୍ଖିଣାତୀତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ଖେପେତି। ୱିନାସେତୀତି ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବସୋ ଅଦସ୍ସନଂ ପାପେତି। ୱିମୁତ୍ତାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଗ୍ଗମେନ ୱିସେସେନ ମୁତ୍ତା।

‘‘ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯଂ ଏକୋ ପଞ୍ହୋ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଯୋ ପନ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ପଞ୍ହୋ। ସୋ ଏୱ ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜୀଯତୀତି ନାଯଂ ଦୋସୋ, ଅଞ୍ଞଥା ଅମ୍ବଂ ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ଲବୁଜଂ ବ୍ଯାକରଣଂ ୱିଯ ସିଯା, ଏୱଂ ପଞ୍ହସୀସେନ ପଞ୍ହବ୍ଯାକରଣଂ ୱଦତି। ତଥା ହି ‘‘ପିଯାପ୍ପିଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପଦାନେୱ ଗହିତାନି, ‘‘ପିଯାପ୍ପିଯଂ ଏକୋ’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ପପଞ୍ଚା ଏୱ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ପପଞ୍ଚୋ ଏକୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରପୁଚ୍ଛା କାଯସମାଚାରାଦିୱିଭାଗେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତତ୍ତା ତଯୋ ପଞ୍ହା ଜାତା, ଏୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରପୁଚ୍ଛା ରୂପାଦିୱିଭାଗେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତତ୍ତା ଛ ପଞ୍ହା ସିଯୁଂ। ତଥା ସତି ଏକୂନୱୀସତି ପୁଚ୍ଛା ସିଯୁଂ, ଅଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରତାସାମଞ୍ଞେନ ଏକୋୱ ପଞ୍ହୋ କତୋ, ଏୱଂ ସତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରପୁଚ୍ଛାଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ତେପି ତଯୋ ଏକୋୱ ପଞ୍ହୋତି ସବ୍ବେୱ ଦ୍ୱାଦସେୱ ପଞ୍ହା ଭୱେଯ୍ୟୁନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ। ଯସ୍ମା କାଯସମାଚାରାଦୀସୁ ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ମହାୱିସଯତାଯ ଅପରିମାଣୋ ୱିଭାଗୋ ସମ୍ଭୱତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ। ସକଲମ୍ପି ୱିନଯପିଟକଂ ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ। ରୂପାଦୀସୁ ପନ ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ଅପ୍ପୱିସଯତାଯ ନ ତାଦିସୋ ୱିଭାଗୋ ସମ୍ଭୱତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ। ଇତି ମହାୱିସଯତାଯ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରପୁଚ୍ଛା ତଯୋ ପଞ୍ହା କତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରପୁଚ୍ଛା ପନ ଅପ୍ପୱିସଯତାଯ ଏକୋୱ ପଞ୍ହୋ କତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚୁଦ୍ଦସ ମହାପଞ୍ହା’’ତି।

୩୬୭।ଚଲନଟ୍ଠେନାତି କମ୍ପନଟ୍ଠେନ। ତଣ୍ହା ହି କାମରାଗରୂପରାଗଅରୂପରାଗାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଅନୱଟ୍ଠିତତାଯ ସଯମ୍ପି ଚଲତି, ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତମ୍ପି ସନ୍ତାନଂ ଭୱାଦୀସୁ ପରିକଡ୍ଢନେନ ଚାଲେତି, ତସ୍ମା ଚଲନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା ଏଜା ନାମ। ପୀଳନଟ୍ଠେନାତି ୱିବାଧନଟ୍ଠେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ। ପଦୁସ୍ସନଟ୍ଠେନାତି ଅଧମ୍ମରାଗାଦିଭାୱେନ, ସମ୍ମୁଖପରଂମୁଖେନ, କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣେନ ଚ ପକାରତୋ ଦୁସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଗଣ୍ଡୋ। ଅନୁପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠେନାତି ଆସଯସ୍ସ ଦୁନ୍ନୀହରଣୀଯଭାୱେନ ଅନୁପୱିସନଟ୍ଠେନ। କତ୍ଥଚି ଅତ୍ତନୋ ଚ ରୁଚିଯା ଉପନେତି। ଉଚ୍ଚାୱଚନ୍ତି ପଣୀତଭାୱଂ, ନିହୀନଭାୱଞ୍ଚ। ଯେସୁ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ। ‘‘ଯେସାହ’’ନ୍ତିପି ପାଠଇ, ତସ୍ସା କେଚି ‘‘ଯେସଂ ଅହ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଏୱନ୍ତି ସୁତାନୁରୂପଂ, ଉଗ୍ଗହାନୁରୂପଞ୍ଚ। ‘‘ଅହଂ ଖୋ ପନ ଭନ୍ତେ ଅଞ୍ଞେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଧମ୍ମାଚରିଯୋ ହୋନ୍ତୋପି ଭଗୱତୋ ସାୱକୋ…ପେ… ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ସୋତାପନ୍ନଭାୱଂ ଜାନାପେତି।

ସୋମନସ୍ସପଟିଲାଭକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୬୮।ସମାପନ୍ନୋତି ସମୋଗାଳ୍ହୋ ପୱତ୍ତସମ୍ପହାରୋ ୱିଯାତିବ୍ୟୂଳ୍ହୋ। ଜିନିଂସୂତି ଯଥା ଅସୁରା ପୁନ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ, ଏୱଂ ଦେୱା ୱିଜିନିଂସୁଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଦେୱା ପୁନ ଅପଚ୍ଚାଗମନାଯ ଅସୁରେ ଜିନିଂସୂ’’ତି। ତାଦିସୋ ହିସ୍ସ ଜଯୋ ସାତିସଯଂ ୱେଦପଟିଲାଭାଯ ଅହୋସି। ଦୁୱିଧମ୍ପିଓଜନ୍ତି ଦିବ୍ବଂ, ଅସୁରଂ ଚାତି ଦ୍ୱିପ୍ପକାରମ୍ପି ଓଜଂ। ଦେୱାଯେୱ ପରିଭୁଞ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି ଅସୁରାନଂ ପୱେସାଭାୱତୋ। ଦଣ୍ଡସ୍ସ ଅୱଚରଣଂ ଆୱରଣଂ ଦଣ୍ଡାୱଚରୋ, ସହ ଦଣ୍ଡାୱଚରେନାତି ସଦଣ୍ଡାୱଚରୋ, ଦଣ୍ଡେନ ପହରିତ୍ୱା ୱା ଆୱରିତ୍ୱା ୱା ସାଧେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୬୯।ଇମସ୍ମିଂଯେୱଓକାସେତି ଇମିସ୍ସମେୱ ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାଯଂ। ଦେୱଭୂତସ୍ସ ମେତି ପୁବ୍ବେପି ଦେୱଭୂତସ୍ସ ସକ୍କସ୍ସେୱ ମେ ଭୂତସ୍ସ। ସତୋତି ଇଦାନିପି ସକ୍କସ୍ସେୱ ସତୋ ପୁନରାଯୁ ଚ ମେ ଲଦ୍ଧୋ।

ଦିୱିଯା କାଯାତି ଦିବ୍ବା, ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତା କାଯାତି ଆହ ‘‘ଦିବ୍ବା ଅତ୍ତଭାୱା’’ତି। ‘‘ଅମୂଳ୍ହୋ ଗବ୍ଭଂ ଏସ୍ସାମୀ’’ତି ଇମିନା ଅରିଯସାୱକାନଂ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱିଯ ସମ୍ମୋହମରଣଂ, ଅସମ୍ପଜାନଗବ୍ଭୋକ୍କମନଞ୍ଚ ନତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଅସମ୍ମୋହମରଣଞ୍ଚେୱ ସମ୍ପଜାନଗବ୍ଭୋକ୍କମନଞ୍ଚ ହୋତୀତି

ଦସ୍ସେତି। ଅରିଯସାୱକା ନିଯତଗତିକତ୍ତା ସୁଗତୀସୁ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥାପି ମନୁସ୍ସେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତା ଉଚ୍ଚାରେସୁ ଏୱ କୁଲେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସନ୍ତି, ସବ୍ବସ୍ସାପି ତାଦିସୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ ''ଯତ୍ଥ ମେ ରମତୀ ମନୋ''ତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଯତ୍ଥ ମେ''ତିଆଦି। ସକ୍କୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଦିବ୍ବାନୁଭାୱେନାପି ତାଦିସଂ ଜାନିତୁଂ ସକ୍କୋତିଯେୱ।

କାରଣେନାତି ଯୁତ୍ତେନ ଅରିଯସାୱକଭାୱସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକେନ। ତେନାହ ''ସମେନା''ତି।

ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି ଛଟ୍ଟେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା। ଆଜାନିତୁକାମୋତି ଅପ୍ପତ୍ତଂ ୱିସେସଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁକାମୋ। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଅନ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସତି ପୁନ ମାନୁସୂପପତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ।

ପୁନଦେୱାତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ପୁନଦେୱ । ଇମସ୍ମିଂ ତାୱତିଂସଦେୱଲୋକସ୍ମିଂ। ଉତ୍ତମୋ, କୀଦିସୋତି ଆହ ''ସକ୍କୋ''ତିଆଦି।

ଅନ୍ତିମେ ଭୱେତି ମମ ସବ୍ବଭୱେସୁ ଅନ୍ତିମେ ସବ୍ବପରିଯୋସାନେ ଭୱେ। ''ଆଯୁନା''ତି ଇମିନା ଚ ତଂସହଭାୱିନୋ ସବ୍ବେପି ୱଣ୍ଣାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ''ପଞ୍ଞାଯା''ତି ଚ ଇମିନା ସବ୍ବେପି ସଦ୍ଧାସତିୱୀରିଯାଦିକେ। ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେତି ତସ୍ମିଂ ସବ୍ବନ୍ତିମେ ସକ୍କତ୍ତଭାୱେ। ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ହୁତ୍ୱାତି ଅନ୍ତରାଯପରିନିବ୍ବାଯିଆଦିଭାୱଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଏକଂସତୋ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ଏୱ ହୁତ୍ୱା। ତତୋ ଏୱ ଅନୁକ୍କମେନ ଅୱିହାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୋ। ଏୱମାହାତି ''ସୋ ନିୱାସୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱମାହ। ''ଅୱିହାଦୀସୁ...ପେ... ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଏସ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ନ କେୱଲଂ ସକ୍କସ୍ସେୱ, ଅଥ ଖୋ ମହାସେଟ୍ଠିମହାଉପାସିକାନମ୍ପି ହୋତିଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା''ତିଆଦିମାହ।

୩୭୦। ଭୱସମ୍ପତ୍ତିନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ଅପରିପୁଣ୍ଣଜ୍ଝାସଯତାଯ ଅନିଟ୍ଠିତମନୋରଥୋ ତଂ ତଂ ପତ୍ଥୁକାମୋଯେୱ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ। ଯେ ଚ ସମଣେତି ଯେ ଚ ପବ୍ବଜିତେ। ପୱିୱିତ୍ତୱିହାରିନୋତି ''ଅନେକୱିୱେକତ୍ତଯଂ ପରିବ୍ରୂହେତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୀ''ତି ମଞ୍ଞାମି।

ସମ୍ପାଦନାତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପସମ୍ପାଦନଂ ତସ୍ସ ସମ୍ପାପନଂ ସମ୍ପଦେୱ ପାପନଂ। ୱିରାଧନାତି ଅନାରାଧନା ଅନୁପାଯପଟିପତ୍ତି। ନ ସମ୍ଭୋନ୍ତୀତି ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତି। ଯଥାପୁଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନଂ ନାମ ସମ୍ମା କଥେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା ଏୱାତି ଆହ ''ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀ''ତି।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଆଦିଚ୍ଚେନ ସମାନଗୋତ୍ତତାଯ। ତେନେୱାହ ''ଆଦିଚ୍ଚ ନାମ ଗୋତ୍ତେନା''ତି, ତସ୍ମା । ଆଦିଚ୍ଚୋ ବନ୍ଧୁ ଏତସ୍ସାତି ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ, ଅଥ ୱା ଆଦିଚ୍ଚସ୍ସ ବନ୍ଧୂତି ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁ, ଭଗୱା, ତଂ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନଂ। ଆଦିଚ୍ଚୋ ହି ସୋତାପନ୍ନତାଯ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତୋ। ତେନେୱାହ –

''ଯୋ ଅନ୍ଧକାରେ ତମସି ପଭଙ୍କରୋ,

ୱେରୋଚନୋ ମଣ୍ଡଲୀ ଉଗ୍ଗତେଜୋ;

ମା ରାହୁ ଗିଲୀ ଚରଂ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ,

ପଜଂ ମମଂ ରାହୁ ପମୁଞ୍ଚ ସୂରିଯ''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୯୧);

ସାମନ୍ତି ସାମଂପଯୋଗଂ, ସନ୍ଥୁ ପନ ସାୱକସ୍ସ ସାମଂପଯୋଗୋ ନାମ ସନିପାତୋ ଏୱାତି ଆହ ''ନମକ୍କାରଂ କରୋମା''ତି।

୩୭୧।ପରାମସିତ୍ୱାତି ''ଇମାଯ ନାମ ପଥୱିଯଂ ନିସିନ୍ନେନ ମଯା ଅଯଂ ଅଚ୍ଛରିଯଧମ୍ମୋ ଅଧିଗତୋ''ତି ସୋମନସ୍ସଜାତୋ, ''ଇମାଯ ନାମ ପଥୱିଯଂ ଏୱଂ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଂ ବୁଦ୍ଧରତନଂ ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତୋ ଚ ପଥୱିଂ ପରାମସିତ୍ୱା। ପତ୍ଥିତପଞ୍ହାତି ଦୀଘରତ୍ତାନୁସଯିତସଂସଯସମୁଗ୍ଘାତତ୍ଥଂ ''କଦା ନୁ ଖୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଲଭାମୀ''ତି ଏୱଂ ଅଭିପତ୍ଥିତପଞ୍ହା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି।

ସକ୍କପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୯। ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଉଦ୍ଦେସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୭୩। ‘‘କସ୍ମା ଭଗୱା ଇଦଂ ସୁତ୍ତମଭାସୀ’’ତି ଅସାଧାରଣଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ସାଧାରଣଂ ପନ ‘‘ପାକଟ’’ନ୍ତି ଅନାମସିତ୍ୱା ‘‘କୁରୁରଟ୍ଠୱାସୀନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ହି ଦେସନାନିଦାନଂ, ତଂ ସାଧାରଣାସାଧାରଣଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ, ସାଧାରଣମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଭଗୱତୋ ମହାକରୁଣା। ତାଯ ହି ସମୁସ୍ସାହିତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଉଦପାଦି। ଯଥାହ ‘‘ସତ୍ତେସୁ ଚ କାରୁଞ୍ଞତଂ ପଟିଚ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେସୀ’’ତିଆଦି। (ଦୀ। ନି। ୨।୬୯; ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ୨।୩୩୯; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୯) ବାହିରଂ ପନ ସାଧାରଣଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସସହସ୍ସମହାବ୍ରହ୍ମପରିୱାରସ୍ସ ସହମ୍ପତିମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅଜ୍ଝେସନଂ। ତଥା ଚାହ ‘‘ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଚ ଅଜ୍ଝେସନଂ ୱିଦିତ୍ୱା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୬୯; ମ। ନି। ୧। ୨୮୩; ୨।୩୩୯; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୯; ମହାୱ। ୯) ତଦଜ୍ଝେସନୁତ୍ତରକାଲଞ୍ହି ଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଜନିତଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭେତ୍ୱା ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ଅହୋସି। ଯଥା ଚ ମହାକରୁଣା, ଏୱଂ ଦସବଲଞାଣାଦଯୋ ଚ ଦେସନାଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବା। ସବ୍ବଞ୍ହି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ, ତେସଂ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଂ, ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆସଯାନୁସଯାଦିଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନିତ୍ୱା ଭଗୱା ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀସୁ କୋସଲ୍ଲେନ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ୱିଚିତ୍ତନଯଦେସନଂ ପୱତ୍ତେସୀତି। ଅସାଧାରଣମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧମେୱ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଯାଯ ମହାକରୁଣାଯ, ଯେନ ଚ ଦେସନାଞାଣେନ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିତଂ, ତଦୁଭଯଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ବାହିରଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୁରୁରଟ୍ଠୱାସୀନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସାଧାରଣଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି, ତେନ ‘‘ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପେସୁ କତରୋଯ’’ନ୍ତି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ ପୁଚ୍ଛିତୋ ହୋତୀତି ଇତରୋ ‘‘କୁରୁରଟ୍ଠୱାସୀନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ‘‘ପରଜ୍ଝାସଯୋଯଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ଦସ୍ସେତି।

କୁରୁରଟ୍ଠଂ କିର ତଦା ତଂନିୱାସିସତ୍ତାନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରୱନ୍ତତାଦିନା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଯ, ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞତାବଲେନ ତଦା ଉତୁଆଦିସମ୍ପତ୍ତିଯୁତ୍ତମେୱ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉତୁପଚ୍ଚଯାଦିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା’’ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଭୋଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କେଚି ପନ ‘‘ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତକୁରୁୱତ୍ତଧମ୍ମାନୁଟ୍ଠାନୱାସନାଯ ଉତ୍ତରକୁରୁ ୱିଯ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଉତୁଆଦିସମ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋନ୍ତଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ସାତିସଯଂ ଉତୁସପ୍ପାଯାଦିଯୁତ୍ତଂ ତଂ ରଟ୍ଠଂ ଅହୋସୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଚିତ୍ତସରୀରକଲ୍ଲତାଯାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ, ସରୀରସ୍ସ ଚ ଅରୋଗତାଯ। ଅନୁଗ୍ଗହିତପଞ୍ଞାବଲାତି ଲଦ୍ଧୂପକାରଞାଣାନୁଭାୱା, ଅନୁ ଅନୁ ୱା ଆଚିଣ୍ଣପଞ୍ଞାତେଜା। ଏକୱୀସତିଯା ଠାନେସୁତି କାଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ଚୁଦ୍ଦସସୁ ଠାନେସୁ, ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ, ତଥା ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱସେନ, ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୂତି ଏୱଂ ଏକୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅରହତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଯଥା ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତି, ଏୱଂ ଦେସନାୱସେନ ଅରହତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ସୁୱଣ୍ଣଚଙ୍କୋଟକସୁୱଣ୍ଣମଞ୍ଜୂସାସୁ ପକ୍ଖିତ୍ତାନି ସୁମନଚମ୍ପକାଦିନାନାପୁପ୍ଫାନି, ମଣିମୁତ୍ତାଦିସତ୍ତରତନାନି ଚ ଯଥା ଭାଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୱିସେସଂ ସୋଭନ୍ତି, କିଚ୍ଚକରାନି ଚ ହୋନ୍ତି ମନୁଞ୍ଞଭାୱତୋ, ଏୱଂ ସୀଲଦସ୍ସନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଭାଜନୱିସେସଭୂତାଯ କୁରୁରଟ୍ଠୱାସିପରିସାଯ ଦେସିତା ଭଗୱତୋ ଅଯଂ ଦେସନା ଭିଯ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାଯ ସୋଭତି, କିଚ୍ଚକାରୀ ଚ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯଥା ହି ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିନା। ଏତ୍ଥାତି କୁରୁରଟ୍ଠେ।

ପକତିଯାତି ସରସତୋପି, ଇମିସ୍ସା ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଦେସନାଯ ପୁବ୍ବେପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି ସତ୍ଥୁ ଦେସନାନୁସାରତୋ ଭାୱନାନୁଯୋଗଂ।

ୱିସ୍ସଟ୍ଠଅତ୍ତଭାୱେନାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଯୋନିସୋମନସିକାରେ ଚିତ୍ତଂ ଅନିଯୋଜେତ୍ୱା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ଅଭିରତିୱସେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତେନ ଭୱିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ପମାଦୱିହାରଂ ପହାଯ ଅପ୍ପମତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏକାଯନୋତି ଏତ୍ଥ ଅଯନ-ସଦ୍ଦୋ ମଗ୍ଗପରିଯାଯୋ। ନ କେୱଲଂ ଅଯନମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ବହୂ ମଗ୍ଗପରିଯାଯାତି ପଦୁଦ୍ଧାରଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ମଗ୍ଗସ୍ସ ହୀ’’ତି ଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଯଦି ମଗ୍ଗପରିଯାଯୋ ଅଯନ-ସଦ୍ଦୋ, କସ୍ମା ପୁନ ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏକମଗ୍ଗୋତି ଏକୋ ଏୱ ମଗ୍ଗୋ। ନ ହି ନିବ୍ବାନଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୀତି। ନନୁ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଇଧ ମଗ୍ଗୋତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଦଞ୍ଞେ ଚ ବହୂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି, ତେ ପନ ସତିପଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ଞାଣୱୀରିଯାଦଯୋ ନିଦ୍ଦେସେ ଗହିତା, ଉଦ୍ଦେସେ ପନ ସତିଯା ଏୱ ଗହଣଂ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ନ ଦ୍ୱିଧାପଥଭୂତୋ’’ତି ଇମିନା ଇମସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନେକମଗ୍ଗଭାୱାଭାୱଂ

ୱିଯ ଅନିବ୍ବାନଗାମିଭାୱାଭାୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଏକେନାତି ଅସହାଯେନ। ଅସହାଯତା ଚ ଦୁୱିଧା ଅଦୁତିଯତାଭାୱେନ ୱା, ଯା ''ୱୂପକଟ୍ଠକାଯତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଣ୍ହାଦୁତିଯତାଭାୱେନ ୱା, ଯା ''ପୱିୱେକଚିତ୍ତତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ୱୂପକଟ୍ଠେନ ପୱିୱେକଚିତ୍ତେନା''ତି। ସେଟ୍ଠୋପି ଲୋକେ ''ଏକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ''ଯାୱ ପରେ ଏକାହଂ ୱୋ କରୋମୀ''ତିଆଦୀସୁପି ଆହ ''ଏକସ୍ସାତି ସେଟ୍ଠସ୍ସା''ତି। ଯଦି ସଂସାରତୋ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠୋ ଅଯନଟ୍ଠୋ, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନାନଂ ସାଧାରଣତୋ, କଥଂ ଭଗୱତୋତି ଆହ ''କିଞ୍ଚାପୀ''ତିଆଦି। ଇମସ୍ମିଂ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେ, ତସ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେସନାଭେଦୋଯେୱ ହେସୋ, ଯଦିଦଂ ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ୱା ''ଅଯନୋ''ତି ୱା। ଅଯନ-ସଦ୍ଦୋ ୱା କମ୍ମକରଣାଦିୱିଭାଗୋ। ତେନାହ ''ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଏକୋ ୱା''ତି।

ନାନାମୁଖଭାୱନାନଯପ୍ପୱତ୍ତୋତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିମୁଖେନ ତତ୍ଥାପି ଆନାପାନାଦିମୁଖେନ ଭାୱନାନଯେନ ପୱତ୍ତୋ। ଏକାଯନନ୍ତି ଏକଗାମିନଂ, ନିବ୍ବାନଗାମିନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଅଦୁତିଯଭାୱତୋ, ସେଟ୍ଠଭାୱତୋ ଚ ''ଏକ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ''ଏକଞ୍ହି ସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁତୀଯମତ୍ଥୀ''ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୮୯୦)। ''ଯାୱତା ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗଂ ଅକ୍ଖାଯତୀ''ତି। (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୪; ଇତିୱୁ॰ ୯୦) ଖଯୋ ଏୱ ଅନ୍ତୋତି ଖଯନ୍ତୋ, ଜାତିଯା ଖଯନ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠୱାତି ଜାତିଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀ। ଅୱିଭାଗେନ ସବ୍ବେପି ସତ୍ତେ ହିତେନ ଅନୁକମ୍ପତୀତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ। ଅତରିଂସୁତି ତରିଂସୁ। ପୁବ୍ବେତି ପୁରିମକା ବୁଦ୍ଧା, ପୁବ୍ବେ ୱା ଅତୀତକାଲେ।

ତନ୍ତି ତେସଂ ୱଚନଂ, ତଂ ୱା କିରିଯାୱିସେସୱାଚକତ୍ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ସଙ୍ଖେପସ୍ସପ୍ପଧାନତାଯ ସଉଦ୍ଦେସଚିନୋ ଏକସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିଯାୱିସେସୱାଚକତା ଅତ୍ଥି। ''ସକିମ୍ପି ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୭।୭୨) ୱିଯ ସକିଂ ଅଯନୋତି ଇମିନା ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଏୱମତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱାତି ''ଏକଂ ଅଯନଂ ଅସ୍ସା''ତି ଏୱଂ ସମାସପଦତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ଉଭଯଥାପୀତି ପୁରିମନଯେନ, ପଚ୍ଛିମନଯେନ ଚ। ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଇଧାଧିପ୍ପେତମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନେକୱାରଂ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। ତେନାହ ''କସ୍ମା''ତିଆଦି। ''ଅନେକୱାରମ୍ପି ଅଯତୀ''ତି ପୁରିମନଯସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତତାଦସ୍ସନଂ, ''ଅନେକଞ୍ଚସ୍ସ ଅଯନଂ ହୋତୀ''ତି ପଚ୍ଛିମନଯସ୍ସ।

ଇମସ୍ମିଂପଦେତି ''ଏକାଯନୋ ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୱେ ମଗ୍ଗୋ''ତି ଇମସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ, ଇମସ୍ମିଂ ୱା ''ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ''ତି ୱିଧାନପଦେ। ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋତି ଲୋକିଯେନ ମିସ୍ସକୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ । ୱିସୁଦ୍ଧିଆଦୀନଂ ନିପ୍ପରିଯାଯହେତୁକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆଚରିଯତ୍ଥେରୋ ''ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋ''ତି ଆହ। ଇତରୋ ପରିଯାଯହେତୁ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ''ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ''ତି ଅୱୋଚ।

ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତି ''କାଲୋ ଭନ୍ତେ ଧମ୍ମସୱନାଯା''ତି କାଲାରୋଚନସଦ୍ଦଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ, ପରମ୍ପରାଯ ଚ ସୁତ୍ୱା। ଏୱଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଏୱଂ ''ସୁନ୍ଦରଂ ମନୋହରଂ ଇମଂ କଥଂ ଛଡ୍ଡେମା''ତି ଅଛଡ୍ଡେନ୍ତା ଉଚ୍ଛୁଭାରଂ ୱିଯ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନ ୱିଚରନ୍ତି। ଆଲୁଠେଏତୀତି ୱିଲୁଠଇତୋ ଆକୁଲୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକାଯନମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁବ୍ବଭାଗସତିପଟ୍ଠାନମଗ୍ଗୋତି ଏତ୍ତାୱତା ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ଥେ ସିଦ୍ଧେ ତସ୍ସେୱ ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥଂ ସୋ ପନ ଯସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମଗ୍ଗାନଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ''ତିଆଦିକା ଗାଥାପି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗତୋୱ ଆନେତ୍ୱା ଠପିତା।

ନିବ୍ବାନଗମନଟ୍ଠେନାତି ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଅଧିଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ନିବ୍ବାନଗମନଂ,ସୋଯେୱ ଅୱିପରୀତସଭାୱତାଯ ଅତ୍ଥୋ, ତେନ ନିବ୍ବାନଗମନଟ୍ଠେନ, ନିବ୍ବାନାଧିଗମୂପାଯତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗନୀଯଟ୍ଠେନାତି ଗୱେସିତବ୍ବତାଯ। ''ଗମନୀଯଟ୍ଠେନା''ତି ୱା ପାଠୋ, ଉପଗନ୍ତବ୍ବତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ରାଗାଦୀହୀ''ତି ଇମିନା ରାଗଦୋସମୋହାନଂଯେୱ ଗହଣଂ ''ରାଗୋ ମଲଂ, ଦୋସୋ ମଲଂ, ମୋହୋ ମଲ''ନ୍ତି (ୱିଭ॰ ୯୨୪) ୱଚନତୋ। ''ଅଭିଜ୍ଝାୱିସମଲୋଭାଦୀହୀ''ତି ପନ ଇମିନା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ତେ ୱିସୁଂ ଉଦ୍ଧଟା। ''ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା''ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଥା ହୀ''ତିଆଦିମାହ। କାମଂ ''ୱିସୁଦ୍ଧିଯା''ତି ସାମଞ୍ଞଜୋତନା, ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧି ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପମଲୱସେନ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ କେୱଲଂ ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଇଦଂ ଏତ୍ଥ ଆହଚ୍ଚ ଭାସିତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଥା ହୀ''ତିଆଦିମାହ।

ସା ପନାଯଂ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ସିଜ୍ଝମାନା ଯସ୍ମା ସୋକାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋକପରିଦେୱାନଂ ସମତିକ୍କମାଯା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସୋଚନଂ ଞାତିବ୍ୟସନାଦିନିମିତ୍ତଂ ଚେତସୋ ସନ୍ତାପୋ ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଂ ସୋକୋ। ଞାତିବ୍ୟସନାଦିନିମିତ୍ତମେୱ ସୋକାୱତିଣ୍ଣତୋ ''କହଂ ଏକପୁତ୍ତକ କହଂ ଏକପୁତ୍ତକା''ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୨।୩୫୩, ୩୫୪; ସଂ॰ ନି॰ ୨।୬୩) ପରିଦେୱନୱସେନ ୱାଚାୱିପ୍ପଲାପୋ ପରିଦୱନଂ ପରିଦେୱୋ। ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଂ ଇଧ ସମତିକ୍କମୋତି ଆହ ''ପହାନାଯା''ତି। ତଂ ପନସ୍ସ ସମତିକ୍କମାୱହତଂ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଯଞ୍ହୀ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଯଂ ପୁବ୍ବେ, ତଂ ୱିସୋଧେହୀତି ଅତୀତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୱିସୋଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଛାତି ପରତୋ । ତେତି ତୁଯ୍ହଂ। ମାହୂତି ମା ଅହୁ। କିଞ୍ଚନନ୍ତି ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନଂ, ଏତେନ ଅନାଗତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ସଂକିଲେସୱିସୋଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମଜ୍ଝେତି ତଦୁଭଯୱେମଜ୍ଝେ। ନୋ ଚେ ଗହେସ୍ସସୀତି ନ ଉପାଦିଯିସ୍ସସି ଚେ, ଏତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧେ ଉପାଦାନପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସସୀତି ଏୱଂ ଅଦ୍ଧତ୍ତଯଗତସଂକିଲେସୱିସୋଧନେ ସତି ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହତାଯ ଉପସନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିସ୍ସସୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଗାଥଂ ନିଟ୍ଠପେସି। ତେନାହ ‘‘ଇମଂ ଗାଥ’’ନ୍ତିଆଦି।

ପୁତ୍ତାତି ଓରସା, ଅଞ୍ଞେପି ୱା ଦିନ୍ନକକିତ୍ତିମାଦଯୋ ଯେ କେଚି। ପିତାତି ଜନକୋ, ଅଞ୍ଞେପି ୱା ପିତୁଟ୍ଠାନିଯା। ବନ୍ଧୱାତି ଞାତକା। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ପୁତ୍ତା ୱା ପିତା ୱା ବନ୍ଧୱା ୱା ଅନ୍ତକେନ ମଚ୍ଚୁନା ଅଧିପନ୍ନସ୍ସ ଅଭିଭୂତସ୍ସ ମରଣତୋ ତାଣାଯ ନ ହୋନ୍ତି। କସ୍ମା? ନହି ଞାତୀସୁ ତାଣତାତି। ନ ହି ଞାତୀନଂ ୱସେନ ମରଣତୋ ଆରକ୍ଖା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟାଚାରେ ‘‘ଉଭୋ ପୁତ୍ତା କାଲଙ୍କତା’’ତିଆଦିନା (ଅପ। ଥେରୀ ୨।୪୯୮) ମା ନିରତ୍ଥକଂ ପରିଦେୱି, ଧମ୍ମଂଯେୱ ପନ ଯାଥାୱତୋ ପସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠିତାତି ଯଥାନୁଲୋମଂ ପୱତ୍ତିତାଯ ସାମୁକ୍କଂସିକାଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପରିଯୋସାନେ ସହସ୍ସନଯପଟିମଣ୍ଡିତେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି। କଥଂ ପନାଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନମଗ୍ଗୱସେନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସୀତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି। ନ ହି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନକଥାଯ ୱିନା ସାୱକାନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମୋ ଅତ୍ଥି। ‘‘ଇମଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା’’ତି ପନିଦଂ ସୋକୱିନୋଦନୱସେନ ପୱତ୍ତିତାଯ ଗାଥାଯ ପଠମଂ ସୁତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ସାପି ହି ସଚ୍ଚଦେସନାଯ ପରିୱାରବନ୍ଧା ଏୱ ଅନିଚ୍ଚତାକଥାତି କତ୍ୱା। ଇତରଗାଥାଯଂ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଭାୱନାତି ପଞ୍ଞାଭାୱନା। ସା ହି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ରୂପାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଅନୁପସ୍ସନାପି ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାୱ, ତସ୍ମା। ତେପୀତି ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତପଟାଚାରାପି।

ପଞ୍ଚସତେଚୋରେତି ସତସତଚୋରପରିୱାରେ ପଞ୍ଚଚୋରେ ପଟିପାଟିଯା ପେସେସି, ତେ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଥେରଂ ପରିଯେସନ୍ତା ଅନୁକ୍କମେନ ଥେରସ୍ସ ସମୀପେ ସମାଗଚ୍ଛିଂସୁ। ତେନାହ ‘‘ତେ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୂ’’ତି। ୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଊରୁଟ୍ଠିଭେଦପଚ୍ଚଯଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ଅମନସିକାରେନ ୱିନୋଦେତ୍ୱା। ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ୱିପ୍ପଟିସାରଲେସସ୍ସପି ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧଂ ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତି। ଥେରସ୍ସ ହି ସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯ ଉଳାରଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଊରୁଟ୍ଠିଭେଦଜନିତଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେସି। ତିଯାମରତ୍ତିନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ତେନସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଯଂ ଅପ୍ପମାଦଂ, ପଟିପତ୍ତିଉସ୍ସୁକ୍କାପନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ପାଦାନୀତି ପାଦେ। ସଂଯମେସ୍ସାମୀତି ସଞ୍ଞପେସ୍ସାମି, ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ କରିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଟିଯାମୀତି ଜିଗୁଚ୍ଛାମି। ହରାଯାମୀତି ଲଜ୍ଜାମି। ୱିପସ୍ସିସନ୍ତି ସମ୍ମସିଂ।

ପଚଲାଯନ୍ତାନନ୍ତି ପଚଲାଯିକାନଂ ନିଦ୍ଦଂ ଉପଗତାନଂ। ଅଗତିନ୍ତି ଅଗୋଚରଂ। ୱତସମ୍ପନ୍ନୋତି ଧୁତଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ। ପମାଦନ୍ତି ପଚଲାଯନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଓରୁଦ୍ଧମାନସୋତି ଉପରୁଦ୍ଧଅଧିଚିତ୍ତୋ। ପଞ୍ଜରସ୍ମିନ୍ତି ସରୀରେ। ସରୀରଞ୍ହି ନ୍ହାରୁସମ୍ବନ୍ଧଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟତାଯ ଇଧ ‘‘ପଞ୍ଜର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପୀତୱଣ୍ଣାଯ ପନ ପଟାକାଯ କାଯଂ ପରିହରଣତୋ, ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧଚିତ୍ତକତାଯ ଚ ‘‘ପୀତମଲ୍ଲୋ’’ତି ପଞ୍ଞାତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପୀତମଲ୍ଲତ୍ଥେରୋ ନାମ ଜାତୋ। ତୀସୁ ରଜ୍ଜେସୂତି ପଣ୍ଡୁଚୋଳଅଗୋଳଅରଜ୍ଜେସୁ। ‘‘ସବ୍ବମଲ୍ଲା ସୀହଳଅଦୀପେ ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ ଲଭନ୍ତୀ’’ତି ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପଂ ଆଗମ୍ମ। ତଂଯେୱ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱାତି ‘‘ରୂପାଦଯୋ ‘ମମା’ତି ନ ଗହେତବ୍ବା’’ତି ନତୁମ୍ହାକୱଗ୍ଗେନ ପକାସିତମତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତମତ୍ତହତ୍ଥିନୋ ଅଙ୍କୁସଂ କତ୍ୱା। ପାଦେସୁ ଅୱହନ୍ତେସୂତି ଅତିୱେଲଂ ଚଙ୍କମନେନ ଅକ୍କମିତୁଂ ଅସମତ୍ଥେସୁ। ଜଣ୍ଣୁକେହି ଚଙ୍କମତି ‘‘ନିସିନ୍ନେ ନିଦ୍ଦାଯ ଅୱସରୋ ହୋତୀ’’ତି। ବ୍ୟାକରିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ୱୀରିଯାରମ୍ଭସ୍ସ ସଫଲତାପୱେଦନମୁଖେନ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ତତ୍ଥ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା। ଭାସିତନ୍ତି ୱଚନଂ, କସ୍ସ ପନ ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ ସବ୍ବଲୋକଗ୍ଗୱାଦିନୋ’’ତି। ‘‘ନ ତୁମ୍ହାକ’’ନ୍ତିଆଦି ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଂ। ତଯିଦଂ ମେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱୂପସମକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତା’’ତି ଗାଥମାହରି, ତେନ ଇଦାନାହଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ରୋଗସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅରୋଗୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଅସ୍ସାତି ସକ୍କସ୍ସ। ଉପପତ୍ତୀତି ଦେୱୂପପତ୍ତି। ପୁନ ପାକତିକାୱ ଅହୋସି ସକ୍କଭାୱେନେୱ ଉପପନ୍ନତ୍ତା।

ସୁବ୍ରହ୍ମାତି ଏୱଂନାମୋ। ଅଚ୍ଛରାନଂ ନିରଯୂପପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ତତୋ ପଭୁତି ସତତଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ଉତ୍ରସ୍ତମିଦଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉତ୍ରସ୍ତନ୍ତି ସନ୍ତସ୍ତଂ ଭୀତଂ । ଉବ୍ବିଗ୍ଗନ୍ତି ସଂୱିଗ୍ଗଂ। ଉତ୍ରସ୍ତନ୍ତି ୱା ସଂୱିଗ୍ଗଂ। ଉବ୍ବିଗ୍ଗନ୍ତି ଭଯୱସେନ ସହ ନିସ୍ସଯେନ ସଞ୍ଚଲିତଂ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେସୂତି ଅନାଗତେସୁ। କିଚ୍ଚେସୂତି ତେସୁ ତେସୁ ଇତିକତ୍ତବ୍ବେସୁ। ‘‘କିଚ୍ଛେସୂ’’ତି ୱା ପାଠୋ, ଦୁକ୍ଖେସୂତି ଅତ୍ଥୋ, ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ, ଭାୱିଦୁକ୍ଖନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପତିତେସୂତି ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚେସୂତି ଯୋଜନା। ତଦା ଅତ୍ତନୋ ପରିୱାରସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

ବୋଜ୍ଝାତି ବୋଧିତୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ରା’’ତି ଚ ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ, ବୋଧିଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି

ଏସେୱ ନୟୋ। ତପସାତି ତପୋକମ୍ମତୋ, ତେନ ମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଉପାୟଭୂତଂ ସଲ୍ଲେଖପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରାତି ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ସଂୱରଣତୋ , ଏତେନ ସତିସଂୱରସୀସେନ ସବ୍ବମ୍ପି ସଂୱରସୀଲଂ, ଲକ୍ଖଣହାରନୟେନ ୱା ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବନିସ୍ସଗ୍ଗାତି ସବ୍ବସ୍ସପି ନିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ସବ୍ବକିଲେସପ୍ପହାନତୋ। କିଲେସେସୁ ହି ନିସ୍ସଟ୍ଠେସୁ କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ, ୱିପାକୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ନିସ୍ସଟ୍ଠମେୱ ହୋତୀତି। ସୋତ୍ଥିନ୍ତି ଖେମଂ ଅନୁପଦ୍ଦୱତଂ।

ଞାୟତି ନିଚ୍ଛୟେନ କମତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ୱା ଞାୟତି ପଟିୱିଜ୍ଝୀୟତି ଏତେନାତି ଞାୟୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ଞାୟୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି। ତଣ୍ହାୱାନୱିରହିତତ୍ତାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତୱାନୱିୱିତ୍ତତ୍ତା। ତଣ୍ହା ହି ଖନ୍ଧେହି ଖନ୍ଧଂ, କମ୍ମୁନା ଫଲଂ, ସତ୍ତେହି ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିନତି ସଂସିବ୍ବତୀତି ‘‘ୱାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତୟିଦଂ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ୱାନଂ, ନ ୱା ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱାନନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ, ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। ପରପ୍ପଚ୍ଚୟେନ ୱିନା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାୟା’’ତି।

ନନୁ ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିୟା’’ତି ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିୟା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧିଗ୍ଗହଣେନେୱେତ୍ଥ ସୋକସମତିକ୍କମାଦୟୋପି ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ତେ ପୁନ କସ୍ମା ଗହିତାତି ଅନୁୟୋଗଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସାସନଯୁତ୍ତିକୋୱିଦେତି ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଲକ୍ଖଣାୟଂ ଧମ୍ମନୀତିୟଂ ଛେକେ। ତଂ ତମତ୍ଥଂଞାପେତୀତି ଯେ ଯେ ବୋଧନେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲା ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରାଦିୱସେନ ଯଥା ଯଥା ବୋଧେତବ୍ବା, ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଭଗୱା ତେ ତେ ତଥା ତଥା ବୋଧେନ୍ତୋ ତଂ ତମତ୍ଥଂ ଞାପେତି। ତଂ ତଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିଂ ଅଗଣେନ୍ତୋ ତଂ ତମତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ନ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିଞାପକାଦିସାଧନୀୟୱଚନାତି। ସଂୱତ୍ତତୀତି ଜାୟତି, ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଅନତିକ୍କନ୍ତସୋକପରିଦେୱସ୍ସ ନ କଦାଚି ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ଅତ୍ଥି ସୋକପରିଦେୱସମତିକ୍କମନମୁଖେନେୱ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିୟା ଇଚ୍ଛନତୋ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ସୋକପରିଦେୱାନଂ ସମତିକ୍କମେନ ହୋତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଦୋମନସ୍ସପଚ୍ଚୟେହି ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେହି ଫୁଟ୍ଠଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଂ ସୋକାଦୟୋ ଅଭିଭୱନ୍ତି, ପରିଞ୍ଞାତେସୁ ଚ ତେସୁ ତେ ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋକପରିଦେୱାନଂ ସମତିକ୍କମୋ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମେନା’’ତି। ଞାୟସ୍ସାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ, ତତିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଚା। ତଦଧିଗମେନ ହି ଯଥାକ୍କମଂ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ। ସଚ୍ଛିକିରିୟାଭିସମୟସହଭାୱୀପି ଇତରାଭିସମୟୋ ତଦୱିନାଭାୱତୋ ସଚ୍ଛିକିରିୟାଭିସମୟହେତୁକୋ ୱିୟ ୱୁତ୍ତୋ। ଞାୟସ୍ସାଧିଗମୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିୟାୟାତି ଫଲଞାଣେନ ୱା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିୟାୟା’’ତି ସମ୍ପଦାନୱଚନଞ୍ଚେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱଣ୍ଣଭଣନନ୍ତି ପସଂସାୱଚନଂ। ତୟିଦଂ ନ ଇଧେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ସତ୍ଥୁ ଆଚିଣ୍ଣଂ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥେୱ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆଦିମ୍ହି କଲ୍ୟାଣମାଦି ୱା କଲ୍ୟାଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ। ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିୟା ସାତ୍ଥଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିୟା ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ସୀଲାଦିପଞ୍ଚଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧପାରିପୂରିତୋ, ଉପନେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଚ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ। ନିରୁପକ୍କିଲେସତୋ ଅପନେତବ୍ବସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସେଟ୍ଠଚରିୟଭାୱତୋ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ, ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଞ୍ଚ ୱୋ ପକାସେସ୍ସାମୀତି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୭) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅରିୟୱଂସାତି ଅରିୟାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱଂସା ପୱେଣିୟୋ। ଅଗ୍ଗଞ୍ଞାତି ଅଗ୍ଗାତି ଜାନିତବ୍ବା ସବ୍ବୱଂସେହି ସେଟ୍ଠଭାୱତୋ। ରତ୍ତଞ୍ଞାତି ଚିରରତ୍ତାତି ଜାନିତବ୍ବା। ୱଂସଞ୍ଞାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱଂସାତି ଜାନିତବ୍ବା। ପୋରାଣାତି ପୁରାତନା ଅନଧୁନାତନତ୍ତା। ଅସଙ୍କିଣ୍ଣାତି ଅୱିକିଣ୍ଣା ଅନପନୀତା। ଅସଙ୍କିଣ୍ଣପୁବ୍ବାତି ‘‘କିଂ ଇମେହୀ’’ତି ଅରିୟେହି ନ ଅପନୀତପୁବ୍ବା । ନ ସଙ୍କୀୟନ୍ତୀତି ଇଦାନିପି ତେହି ନ ଅପନୀୟନ୍ତି। ନ ସଙ୍କୀୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅନାଗତେପି ତେହି ନ ଅପନୀୟିସ୍ସନ୍ତି। ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠା…ପେ… ୱିଞ୍ଞୂହୀତି ଯେ ଲୋକେ ୱିଞ୍ଞୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା, ତେହି ଅପ୍ପଟିକ୍କୁଟ୍ଠା ଅନିନ୍ଦିତା, ଅଗରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିୟା’’ତିଆଦୀହୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିଦୀପନେହି। ପଦେହୀତି ୱାକ୍ୟେହି, ୱିସୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥତାଦିଭେଦଭିନ୍ନେହି ୱା ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେହି। ଉପଦ୍ଦୱେତି ଅନତ୍ଥେ। ୱିସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ୱିସୁଜ୍ଝନଂ ସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ। ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ। ପରିୟାପୁଣନଂ ପରିଚୟୋ। ଅତ୍ଥସ୍ସ ହଦୟେ ଠପନଂ ଧାରଣଂ। ପରିୱତ୍ତନଂ ୱାଚନଂ।

ଗନ୍ଧାରକୋତି ଗନ୍ଧାରଦେସେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ପହୋନ୍ତୀତି ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅନିୟ୍ୟାନିକମଗ୍ଗାତି ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗା, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନିୟତମଗ୍ଗାପି ୱା। ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତି କୂଟସୁୱଣ୍ଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ମଣୀତି କାଚମଣିପି, ମୁତ୍ତାତି ୱେଠଉଜାପି, ପୱାଠଅନ୍ତି ପଲ୍ଲୱୋପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ରତ୍ତଜମ୍ବୁନଦାଦିପଦେହି ତେ ୱିସେସିତା।

ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠାତି ଇଧାଧିପ୍ପେତକାୟାଦୀନଂ ୱେଦନାଦିସଭାୱତ୍ତାଭାୱା, କାୟୱେଦନାଚିତ୍ତୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ତେଭୂମକଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥନ୍ତରଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ଚ ହେଟ୍ଠା ଗହଣେସୁ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୂନଂ ଅନିଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପନ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱା ‘‘ନ ଉଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଆହ। ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେନ ହେତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋତି। ତୟୋ ସତିପଟ୍ଠାନାତି ସତିପଟ୍ଠାନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଦସ୍ସନଂ, ନ ଇଧ ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସତିପଟ୍ଠାନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନନ୍ତି। ଆଦୀସୁ ହି ସତିଗୋଚରୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଫସ୍ସସମୁଦୟା ୱେଦନାନଂ ସମୁଦୟୋ,

ନାମରୂପସମୁଦୟା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦୟୋ, ମନସିକାରସମୁଦୟା ଧମ୍ମାନଂ ସମୁଦୟୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୪୦୮) ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ୱୁତ୍ତାନଂ ସଭିଗୋଚରାନଂ ପକାସକେ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠେଇୟ’’ମ୍ପି (ପଟି। ମ। ୨।୩୪) ଅୱସେସପାଠେଇପ୍ପଦେସଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ଆଦି-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସତିୟା ପଟ୍ଠାନନ୍ତି ସତିୟା ପତିଟ୍ଠାତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ଦାନାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ରୂପାଦୀନି ସତିୟା ଠାନଂ ହୋନ୍ତୀତି ତଂନିୱାରଣତ୍ଥମାହ ‘‘ପଧାନଂ ଠାନ’’ନ୍ତି। ପ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଇଧ ‘‘ପଣୀତା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସଂ। ମାତିକା ୧୪) ୱିୟ ପଧାନତ୍ଥଦୀପକୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅରିୟୋତି ଅରିୟଂ ସବ୍ବସତ୍ତସେଟ୍ଠଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧମାହ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସଳାୟତନୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ।(ମ। ନି। ୩।୩୧୦) ସୁତ୍ତେକଦେସେନ ହି ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ହି –

‘‘ତୟୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ୟଦରିୟୋ…ପେ… ଅରହତୀତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, କିଞ୍ଚେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ଥା ସାୱକାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଅନୁକମ୍ପକୋ ହିତେସୀ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାୟ ‘ଇଦଂ ୱୋ ହିତାୟ ଇଦଂ ୱୋ ସୁଖାୟା’ତି। ତସ୍ସ ସାୱକା ନ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି। ନ ସୋତଂ ଓଦହନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତି, ୱୋକ୍କମ୍ମ ଚ ସତ୍ଥୁ ସାସନା ୱତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ନ ଚେୱ ଅନତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅନତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଅନୱସ୍ସୁତୋ ଚ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଇଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ୟଦରିୟୋ ସେୱତି…ପେ… ଅରହତି।

ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ଥା…ପେ।।ଇଦଂ ୱୋ ସୁଖାୟାତି । ତସ୍ସ ଏକଚ୍ଚେ ସାୱକା ନ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି…ପେ… ନ ଚ ୱୋକ୍କମ୍ମ ସତ୍ଥୁ ସାସନା ୱତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ନ ଚେୱ ଅନତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅନତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, ନ ଚ ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଅନତ୍ତମନତା ଚ ଅତ୍ତମନତା ଚ ତଦୁଭୟଂ ଅଭିନିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁତିୟଂ।

ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ସୁଖାୟାତି, ତସ୍ସ ସାୱକା ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି…ପେ… ୱତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ଅତ୍ତମନୋ ଚେୱ ହୋତି, ଅତ୍ତମନତଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଅନୱସ୍ସୁତୋ ଚ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତତିୟ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୩୧୧)।

ଏୱଂ ପଟିଘାନୁନୟେହି ଅନୱସ୍ସୁତତା, ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିତାୟ ତଦୁଭୟୱୀତିୱତ୍ତତା ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ହି ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିତା ହୋତି ଆୱେଣିକଧମ୍ମଭାୱତୋ, ନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ। ପ-ସଦ୍ଦୋ ଆରମ୍ଭଂ ଜୋତେତି, ଆରମ୍ଭୋ ଚ ପୱତ୍ତୀତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ପୱତ୍ତୟିତବ୍ବତୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ସତିୟା କରଣଭୂତାୟ ପଟ୍ଠାନଂ ପଟ୍ଠପେତବ୍ବଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଅନ-ସଦ୍ଦୋ ହି ବହୁଲଂୱଚନେନ କମ୍ମତ୍ଥୋପି ହୋତୀତି। ତଥାସ୍ସ କତ୍ତୁଅତ୍ଥୋପି ଲବ୍ଭତୀତି ‘‘ପଟ୍ଠାତୀତି ପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟ୍ଠାତୀତି ଏତ୍ଥ ପ-ସଦ୍ଦୋ ଭୁସତ୍ଥୱିସିଟ୍ଠଂ ପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ଦୀପେତୀତି ‘‘ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ। ପୁନ ଭାୱତ୍ଥଂ ସତି, ସଦ୍ଦଂ, ପଟ୍ଠାନସଦ୍ଦଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ, ତେନ ପୁରିମୱିକପ୍ପେ ସତି, ସଦ୍ଦୋ, ପଟ୍ଠାନ-ସଦ୍ଦୋ ଚ କତ୍ତୁଅତ୍ଥୋତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ସରଣଟ୍ଠେନାତି ଚିରକତସ୍ସ, ଚିରଭାସିତସ୍ସ ଚ ଅନୁସ୍ସରଣଟ୍ଠେନ। ଇଦନ୍ତି ୟଂ ‘‘ସତିୟେୱ ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ। ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତପଦେସେ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ୟଦି ଏୱନ୍ତି। ୟଦି ସତି ଏୱ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ସତି ନାମ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ବହୁୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସତିବହୁତ୍ତା’’ତିଆଦି। ୟଦି ବହୁକା ତା ସତିୟୋ, ଅଥ କସ୍ମା ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଏକୱଚନନ୍ତି ଯୋଜନା। ମଗ୍ଗଟ୍ଠେନାତି ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ। ନିୟ୍ୟାନିକୋ ହି ମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ, ତେନେୱ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱେନ ଏକତ୍ତୂପଗତୋ ଏକନ୍ତତୋ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅତ୍ଥିକେହି ଚ ତଦତ୍ଥଂ ମଗ୍ଗୀୟତୀତି ଆହ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତି, ଅତ୍ତନାୱ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚାହରତି। ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋପି ଚେତାତି କାୟାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧାପି ଚ ଏତା ସତିୟୋ। ଅପରଭାଗେତି ଅରିୟମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। କିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ କାୟାଦୀସୁ ସୁଭସଞ୍ଞାଦିୱିଧମନୱସେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସତିୟେୱ ତତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନେନେୱ ହେତ୍ଥ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସତୀତି ଏୱଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ଏକତ୍ତଂ ଉପାଦାୟ ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଏକୱଚନେନ, ଆରମ୍ମଣଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧତଂ ଉପାଦାୟ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ’’ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତାୟ ସତି ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ୱଚନାନୁସନ୍ଧିନା ‘‘ଏକାୟନୋ ଅୟ’’ନ୍ତିଆଦିକା ଦେସନା ସାନୁସନ୍ଧିକାୱ, ନ ଅନନୁସନ୍ଧିକାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନେନ ପଟିପାଦେତୁଂ ‘‘ମାରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୨୪) ସୁତ୍ତପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ‘‘ୟଥା’’ତିଆଦିନା ନିଦସ୍ସନଂ ସଂସନ୍ଦତି। ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ନିଗମନଂ।

ୱିସେସତୋ କାୟୋ, ୱେଦନା ଚ ଅସ୍ସାଦସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ତପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ତେସୁ ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୂସୁ ଓଳାରିକସୁଖୁମେସୁ ଅସୁଭଦୁକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନାନି ମନ୍ଦତିକ୍ଖପଞ୍ଞେହି ତଣ୍ହାଚରିତେହି ସୁକରାନୀତି ତାନି ତେସଂ ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି। ତଥା ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଅଭିନିୱେସୱତ୍ଥୁତାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା

ୱିସେସକାରଣେସୁ ଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଅନିଚ୍ଚାନତ୍ତତାଦସ୍ସନାନି ସରାଗାଦିୱସେନ, ସଞ୍ଞାଫସ୍ସାଦିୱସେନ, ନୀୱରଣାଦିୱସେନ ଚ ନାତିପ୍ପଭେଦାତିପ୍ପଭେଦଗତେସୁ ତେସୁ ତପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ମନ୍ଦତିକ୍ଖପଞ୍ଞାନଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଂ ସୁକରାନୀତି ତେସଂ ତାନି "ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ"ତି ୱୁତ୍ତାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନମ୍ପି ତଣ୍ହାଯ ୱତ୍ଥୁଭାୱୋ ସମ୍ଭୱତି, ତଥା କାଯୱେଦନାନମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିଯାତି ସତିପି ନେସଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁଭାୱେ ଯୋ ଯସ୍ସା ସାତିସଯପଚ୍ଚଯୋ, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସେସଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସମଥଯାନିକୋ ଓଳାରିକାରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ୱେଦନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ଓଳାରିକାରମ୍ମଣେ ଅସଣ୍ଠହନତୋ"ତି। ୱିପସ୍ସନାଯାନିକସ୍ସ ପନ ସୁଖୁମେ ଚିତ୍ତେ, ଧମ୍ମେସୁ ଚ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାନଂ ମନ୍ଦତିକ୍ଖପଞ୍ଞୱିପସ୍ସନାଯାନିକାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତା ୱୁତ୍ତା।

ତେସଂ ତତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ତତ୍ଥ-ସଦ୍ଦସ୍ସ "ପହାନତ୍ଥ"ନ୍ତି ଏତେନ ଯୋଜନା। ପରତୋ ତେସଂ ତତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ସୱିସେସା କାଯେ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱିସେସେନ କାଯୋ କାମୋଘସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଭୱେସୁ ସୁଖଗ୍ଗହଣୱସେନ ଭୱସ୍ସାଦୋ ହୋତୀତି ଭୱୋଘସ୍ସ ୱେଦନା ୱତ୍ଥୁ, ସନ୍ତତିଘନଗ୍ଗହଣୱସେନ ୱିସେସତୋ ଚିତ୍ତେ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ ହୋତୀତି ଦିଟ୍ଠୋଘସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁ, ଧମ୍ମେସୁ ୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ଦୁକ୍କରତ୍ତା, ଧମ୍ମାନଂ ଧମ୍ମମତ୍ତତାଯ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତ୍ତା ଚ ସମ୍ମୋହୋ ହୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜୋଘସ୍ସ ଧମ୍ମା ୱତ୍ଥୁ, ତସ୍ମା ତେସୁ ତେସଂ ପହାନତ୍ଥଂ ଚତ୍ତାରୋୱ ୱୁତ୍ତା।

ଏୱଂ କାଯାଦୀନଂ କାମୋଘାଦିୱତ୍ଥୁଭାୱକଥନେନେୱ କାମଯୋଗକାମାସୱାଦୀନମ୍ପି ୱତ୍ଥୁଭାୱୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି ଓଘେହି ତେସଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା। ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ କାଯୋ କାମୋଘାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁ, ତଦଗ୍ଗେନ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। "ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ"ତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭୂତା ୱେଦନା ୱିସେସେନ ବ୍ଯାପାଦକାଯଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। ଚିତ୍ତେ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗହଣୱସେନ ସସ୍ସତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧୀତି ଆଦି ପରାମସନଂ ହୋତୀତି ସୀଲବ୍ବତପରାମାସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁ। ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦେନ ଭୂତଂ ଭୂତତୋ ଅପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଭୱୱିଭୱଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମା ୱତ୍ଥୁ। କାଯସ୍ସ କାମୁପାଦାନୱତ୍ଥୁତା ୱୁତ୍ତନଯାୱ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି କାଯୋ କାମୋଘସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ତଦଗ୍ଗେନ କାମୁପାଦାନସ୍ସପି ୱତ୍ଥୁ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭିନ୍ନତ୍ତା। ସୁଖୱେଦନସ୍ସାଦୱସେନ ପରଲୋକନିରପେକ୍ଖୋ "ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ"ନ୍ତିଆଦିକଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧; ମ। ନି। ୧।୪୪୫; ୨।୯୫, ୨୨୫; ୩।୯୧, ୧୧୬; ସଂ। ନି। ୩।୨୧୦; ଧ। ସ। ୧୨୨୧; ୱିଭ। ୯୩୮) ପରାମାସଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନସ୍ସ ୱେଦନା ୱତ୍ଥୁ । ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଇତରୁପାଦାନୱତ୍ଥୁତା ତତିଯଚତୁତ୍ଥଗନ୍ଥଯୋଜନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ। କାଯୱେଦନାନଂ ଛନ୍ଦଦୋସାଗତିୱତ୍ଥୁତା କାମୋଘବ୍ଯାପାଦକାଯଗନ୍ଥଯୋଜନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ। ସନ୍ତତିଘନଗ୍ଗହଣୱସେନ ସରାଗାଦିଚିତ୍ତେ ସମ୍ମୋହୋ ହୋତୀତି ମୋହାଗତିଯା ଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁ। ଧମ୍ମସଭାୱାନୱବୋଧେ ଭଯଂ ହୋତୀତି ଭଯାଗତିଯା ଧମ୍ମା ୱତ୍ଥୁ।

ଆହାରସମୁଦଯା କାଯସ୍ସ ସମୁଦଯା, ଫସ୍ସସମୁଦଯା ୱେଦନାନଂ ସମୁଦଯୋ, (ସଂ। ନି। ୫।୪୦୮) ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ଉଦା। ୧; ୱିଭ। ୨୨୫) ୱଚନତୋ କାଯାଦୀନଂ ସମୁଦଯଭୂତା କବଳୀକାରଫସ୍ସମନୋସଞ୍ଚେତନାୱିଞ୍ଞାଣାହାରା କାଯାଦିପରିଜାନନେନ ପରିଞ୍ଞାତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ "ଚତୁବ୍ବିଧାହାରପରିଞ୍ଞତ୍ଥ"ନ୍ତି। ପକରଣନଯୋତି ନେତ୍ତିପକରଣୱସେନ ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାନଯୋ।

ସରଣୱସେନାତି କାଯାଦୀନଂ, କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଉପଧାରଣୱସେନ। ସରନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ଏତାଯାତି ସତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଏକତ୍ତେ ଏକସଭାୱେ ନିବ୍ବାନେ ସମୋସରଣଂ ସମାଗମୋ ଏକତ୍ତସମୋସରଣଂ। ଏତଦେୱ ହି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏକନିବ୍ବାନପୱେସହେତୁଭୂତୋ ୱା ସମାନତାଯ ଏକୋ ସତିପଟ୍ଠାନସଭାୱୋ ଏକତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ସମୋସରଣଂ ଏକତ୍ତସମୋସରଣଂ, ତଂସଭାଗତାୱ, ଏକନିବ୍ବାନପୱେସହେତୁଭାୱଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା"ତିଆଦିମାହ। ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସରଣେକତ୍ତସମୋସରଣାନି ସହେୱ ସତିପଟ୍ଠାନେକଭାୱସ୍ସ କାରଣତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି, ପୁରିମସ୍ମିଂ ୱିସୁଂ। ସରଣୱସେନାତି ୱା ଗମନୱସେନାତି ଅତ୍ଥେ ସତି ତଦେୱ ଗମନଂ ସମୋସରଣନ୍ତି, ସମୋସରଣେ ୱା ସତି-ସଦ୍ଦତ୍ଥୱସେନ ଅୱୁଚ୍ଚମାନେ ଧାରଣତାୱ ସତୀତି ସତି-ସଦ୍ଦତ୍ଥନ୍ତରାଭାୱା ପୁରିମଂ ସତିଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଏକଭାୱସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନସମୋସରଣେପି ସହିତାନେୱ ତାନି ସତିପଟ୍ଠାନେକଭାୱସ୍ସ କାରଣାନି ୱୁତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

"ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ, ନୱୱିଧେନ, ସୋଳସୱିଧେନ, ପଞ୍ଚୱିଧେନା"ତି ଇଦଂ ଉପରି ପାଳିଯଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୪) ଆଗତାନଂ ଆନାପାନପବ୍ବାଦୀନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତେସଂ ପନ ଅନନ୍ତରଭେଦୱସେନ, ତଦନୁଗତଭେଦୱସେନ ଚ ଭାୱନାଯ ଅନେକୱିଧତା ଲବ୍ଭତିଯେୱ, ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଉଟ୍ଠାନକଭଣ୍ଡସଦିସତା କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିତଂତଂସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାନୁଭାୱସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କଥେତୁକମ୍ଯତାପୁଚ୍ଛା ଇତରାସଂ ପୁଚ୍ଛାନଂ ଇଧ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ନିଦ୍ଦେସାଦିୱସେନ ଦେସେତୁକମ୍ଯତାଯ ଚ ତଥା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। "ଇଧା"ତି

ବୁଚ୍ଚମାନପଟିପତ୍ତିସମ୍ପାଦକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ନିସ୍ସୟଦସ୍ସନଂ, ସୋ ଚସ୍ସ ସନ୍ନିସ୍ସୟୋ ସାସନତୋ ଅଞ୍ଞୋ ନତ୍ଥୀତି ବୁତ୍ତଂ ''ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ''ତି। ଧମ୍ମ…ପେ… ଲପନମେତଂ ତେସଂ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମୁଖୀଭିମୁଖଭାୱକରଣତ୍ଥଂ, ତଞ୍ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚସୱନତ୍ଥଂ। ''ଗୋଚରେ ଭିକ୍ଖୱେ ଚରଥ ସକେ ପେତ୍ତିକେ ୱିସୟେ''ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୨) ୱଚନତୋ ଭିକ୍ଖୁଗୋଚରା ଏତେ ଧମ୍ମା, ଯଦିଦଂ କାୟାନୁପସ୍ସନାଦୟୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କାୟାନୁପସ୍ସନାଦିପଟିପତ୍ତିୟା ଭିକ୍ଖୁ ହୋତି, ତସ୍ମା ''କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ''ତିଆଦିନା ଭିକ୍ଖୁଂ ଦସ୍ସେତି ଭିକ୍ଖୂତ୍ଥି ତଂନିୟମତୋତି ଆହ ''ପଟିପତ୍ତିୟା ଭିକ୍ଖୁଭାୱଦସ୍ସନତୋ''ତି। ସବ୍ବୁଚରିୟାନୁୱିଧାୟକତ୍ତା, ସକଲସାସନସମ୍ପଟିଗ୍ଗାହକତ୍ତା ଚ ସବ୍ବପ୍ପକାରାୟ ଅନୁସାସନିୟା ଭାଜନଭାୱତୋ। ତସ୍ମିଂ ଗହିତେତି ଭିକ୍ଖୂତ୍ଥି ଗହିତେ। ଭିକ୍ଖୁପରିସାୟ ଜେଟ୍ଠଭାୱତୋ ରାଜଗମନଞାୟେନ ଇତରା ପରିସାପି ଅତ୍ଥତୋ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ସେସା''ତିଆଦି। ଏୱଂ ପଠମଂ କାରଣଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇତରମ୍ପି ୱିଭଜିତୁଂ ''ଯୋ ଚ ଇମ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସମଂ ଚରେୟ୍ୟାତି କାୟାଦି ୱିସମଚରିୟଂ ପହାୟ କାୟାଦୀହି ସମଂ ଚରେୟ୍ୟ। ରାଗାଦିୱୂପସମେନ ସନ୍ତୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦମେନ ଦନ୍ତୋ, ଚତୁମଗ୍ଗନିୟାମେନ ନିୟତୋ, ସେଟ୍ଠଚରିତାୟ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ସବ୍ବତ୍ଥ କାୟଦଣ୍ଡାଦିଓରୋପନେନ ନିଧାୟ ଦଣ୍ଡଂ। ଅରିୟଭାୱେ ଠିତୋ ସୋ ଏୱରୂପୋ ବାହିତପାପସମିତପାପଭିନ୍ନକିଲେସତାହି ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ସମଣୋ, ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''ଅୟଞ୍ଚେୱ କାୟୋ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ନାମରୂପ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ତଥା ''ସୁଖଞ୍ଚ କାୟେନ ପଟିସଂୱେଦେତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୭୧, ୨୮୭; ପାରା। ୧୧), ''ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ କାୟସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୀ''ତିଆଦୀସୁ ଚ ୱେଦନାଦୟୋ ଚେତସିକା ଖନ୍ଧା କାୟୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''କାୟେତି ରୂପକାୟେ''ତି ଆହ। କେସାଦୀନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନନ୍ତି କେସାଦିସଞ୍ଞିତାନଂ ଭୂତୁପାଦାଧମ୍ମାନଂ। ଏୱଂ ''ଚୟଟ୍ଠୋ ସରୀରଟ୍ଠୋ କାୟଟ୍ଠୋ''ତି ସଦ୍ଦନୟେନ କାୟ-ସଦ୍ଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନିରୁତ୍ତିନୟେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆୟନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋତି ୱେଦନାଦୟୋପି ଏତ୍ଥ ସିତା, ଏତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧାତି କାୟେ ୱେଦନାଦିଅନୁପସ୍ସନାପସଙ୍ଗେପି ଆପନ୍ନେ ତତୋ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମୂହୱିସୟତାୟ ଚସ୍ସ କାୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ, ସମୁଦାୟୁପାଦାନତାୟ ଚ ଅସୁଭାକାରସ୍ସ ''କାୟେ''ତି ଏକୱଚନଂ, ତଥା ଆରମ୍ମଣାଦିୱିଭାଗେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ''ଚିତ୍ତେ''ତି ଏକୱଚନଂ, ୱେଦନା ପନ ସୁଖାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ୱେଦନାସୂ''ତି ବହୁୱଚନେନ ୱୁତ୍ତା, ତଥେୱ ଚ ନିଦ୍ଦେସୋ ପୱତ୍ତିତୋ, ଧମ୍ମା ଚ ପରୋପଣ୍ଣାସଭେଦା, ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାକାରେନ ଚ ଅନେକଭେଦା ଏୱାତି ତେପି ବହୁୱଚନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତା।

ଅୱୟୱୀଗାହସମଞ୍ଞାତିଧାୱନସାରାଦାନାଭିନିୱେସନିସେଧନତ୍ଥଂ କାୟଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗେହି, ତାନି ଚ କେସାଦୀହି, କେସାଦିକେ ଚ ଭୂତୁପାଦାୟରୂପେହି ୱିନିବ୍ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ''ତଥା ନ କାୟେ''ତିଆଦିମାହ। ପାସାଦାଦିନଗରାୱୟୱସମୂହେ ଅୱୟୱୀୱାଦିନୋପି ଅୱୟୱୀଗାହଂ ନ କରୋନ୍ତି, ''ନଗରଂ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ପନ କେସଞ୍ଚି ସମଞ୍ଞାତିଧାୱନଂ ସିୟାତି ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିସମଞ୍ଞାତିଧାୱନେ ନଗରନିଦସ୍ସନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସମୂହୋ, କେସଲୋମାଦିସମୂହୋ, ଭୂତୁପାଦାୟସମୂହୋ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତସମୂହୋ, ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ କାୟୋପି ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି, ପଗେୱ ଇତ୍ଥିଆଦୟୋତି ଆହ ''କାୟୋ ୱା ଇତ୍ଥୀ ୱା ପୁରିସୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ୱା କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଦିସ୍ସତୀ''ତି। ''କୋଚି ଧମ୍ମୋ''ତି ଇମିନା ସତ୍ତଜୀୱାଦିଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଅୱୟୱୀ ପନ କାୟପଟିକ୍ଖେପେନେୱ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ କାୟାଦିସମଞ୍ଞାତିଧାୱନାନୀତି ଆହ ''ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମ…ପେ… କରୋନ୍ତୀ''ତି। ତଥା ତଥାତି କାୟାଦିଆକାରେନ।

ଯଂପସ୍ସତୀତି ଯଂ ଇତ୍ଥିଂ, ପୁରିସଂ ୱା ପସ୍ସତି। ନନୁ ଚକ୍ଖୁନା ଇତ୍ଥିପୁରିସଦସ୍ସନଂ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ''ଇତ୍ଥିଂ ପସ୍ସାମି, ପୁରିସଂ ପସ୍ସାମୀ''ତି ପନ ପୱତ୍ତସଞ୍ଞାୟ ୱସେନ ''ଯଂ ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେନ ୱା ଦିଟ୍ଠିୟା ଯଂ ପସ୍ସତି, ନ ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ ତଂ ରୂପାୟତନଂ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୱସେନ ମିଚ୍ଛାପରିକପ୍ପିତରୂପତ୍ତା। ଅଥ ୱା ତଂ କେସାଦିଭୂତୁପାଦାୟସମୂହସଙ୍ଖାତଂ ଦିଟ୍ଠଂ ନ ହୋତି, ଅଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ଦିଟ୍ଠଂ ୱା ତଂ ନ ହୋତି। ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଯଂ ରୂପାୟତନଂ କେସାଦିଭୂତୁପାଦାୟସମୂହସଙ୍ଖାତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଭୂତତୋ ନ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପସ୍ସଂ ବଜ୍ଝତେତି ଇମଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ''ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି କିଲେସବନ୍ଧନେନ ବଜ୍ଝତି।

ନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀତି ନ ଅଞ୍ଞସଭାୱାନୁପସ୍ସୀ, ଅସୁଭାଦିତୋ ଅଞ୍ଞାକାରାନୁପସ୍ସୀ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ତଂ ଏୱତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କରୋତି। ପଥୱୀକାୟନ୍ତି କେସାଦିକୋଟ୍ଠାସଂ ପଥୱିଂ ଧମ୍ମସମୂହତ୍ତା ''କାୟୋ''ତି ୱଦତି, ଲକ୍ଖଣପଥୱିମେୱ ୱା ଅନେକପ୍ପଭେଦଂ ସକଲସରୀରଗତଂ, ପୁବ୍ବାପରିୟଭାୱେନ ଚ ପୱତ୍ତମାନଂ ସମୂହୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ''କାୟୋ''ତି ୱଦତି। ''ଆପୋକାୟ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଏୱଂ ଗହେତବ୍ବସ୍ସାତି ''ଅହଂ ମମ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଅୱତ୍ତନିଯଭାୱେନ ଅନ୍ଧବାଲେହି ଗହେତବ୍ବସ୍ସ।

ଇଦାନି ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାକାରାନମ୍ପି ୱସେନ କାଯାନୁପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଂ କାଯଂ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅନୁପସ୍ସତି, ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଏୱଞ୍ଚସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାକାରମ୍ପି ''ଅନୁପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥାଭୂତସ୍ସ ଚସ୍ସ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହସ୍ସ ଲେସୋପି ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ''ତି। ତଥା ହେସ ''ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୩୫) ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅନିଚ୍ଚତୋ ଏୱ ଅନୁପସ୍ସତୀ''ତି ଏୱ-କାରୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ତେନ ନିୱତ୍ତିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନାଦିନିୱତ୍ତନଂ ଆସଙ୍କିତବ୍ବଂ ପଟିଯୋଗୀନିୱତ୍ତନପରତ୍ତା ଏୱ-କାରସ୍ସ, ଉପରି ଦେସନାରୁଳ୍ହତ୍ତା ଚ ତାସଂ। ''ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ତମେୱ ଚ କାଯଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନତ୍ତତ୍ତା ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ ଯଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା, ନ ତଂ ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ଯଞ୍ଚ ନ ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ନ ତତ୍ଥ ରଞ୍ଜିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ନୋ ନନ୍ଦତି। ୱିରଜ୍ଜତି, ନୋ ରଜ୍ଜତୀ''ତି। ସୋ ଏୱଂ ଅରଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗଂ ନିରୋଧେତି, ନୋ ସମୁଦେତି ସମୁଦଯଂ ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଚ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି, ନୋ ଆଦିଯତି। ଅଯଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚାଦିଅନୁପସ୍ସନା ତଦଙ୍ଗୱସେନ ସଦ୍ଧିଂ କାଯଂ ତନ୍ନିସ୍ସଯଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରେହି କିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନତୋ, ସଙ୍ଖତଦୋସଦସ୍ସନେନ ତବ୍ବିପରୀତେ ନିବ୍ବାନେ ତନ୍ନିନ୍ନତାଯ ପକ୍ଖନ୍ଦନତୋ ''ପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦନପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ କିଲେସେ ପରିଚ୍ଚଜତି, ନିବ୍ବାନେ ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ତଥାଭୂତୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ କିଲେସେ ନ ଆଦିଯତି, ନାପି ଅଦୋସଦସ୍ସିତାୱସେନ ସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣଂ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି, ନୋ ଆଦିଯତୀ''ତି। ଇଦାନିସ୍ସ ତାହି ଅନୁପସ୍ସନାହି ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ''ସଙ୍ଖାରା ନିଚ୍ଚା''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ୱିପରୀତସଞ୍ଞଂ। ଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନମୁଖେନେୱ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣଂ, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱା ତେସମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନନ୍ଦିନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

''ୱିହରତୀ''ତି ଇମିନା କାଯାନୁପସ୍ସନାସମଙ୍ଗିନୋ ଇରିଯାପଥୱିହାରୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ଇରିଯତୀ''ତି, ଇରିଯାପଥଂ ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଅଭିବ୍ଯାପନତୋ ''ତୀସୁ ଭୱେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ପନ କିଲେସା ପରିତ୍ତଭୂମକା ଏୱାତି। ଯଦିପି କିଲେସାନଂ ପହାନଂ ଆତାପନନ୍ତି ତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥେୱ, ଆତପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପନ ଆତାପସଦ୍ଦୋ ୱୀରିଯେଯେୱ ନିରୁଳ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ନାମ''ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ପଟିପକ୍ଖପ୍ପହାନେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ସାତିସଯଂ ତଦାତାପନନ୍ତି ୱୀରିଯମେୱ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଅଞ୍ଞେ ଧମ୍ମା। ଆତାପୀତି ଚାଯମୀକାରୋ ପସଂସାଯ, ଅତିସଯସ୍ସ ୱା ଦୀପକୋତି ଆତାପୀଗହଣେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସମଙ୍ଗିତଂ ଦସ୍ସେତି। ସମ୍ମା, ସମନ୍ତତୋ, ସାମଞ୍ଚ ପଜାନନ୍ତୋ ସମ୍ପଜାନୋ, ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନେ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିତାଭାୱେନ ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ, ସବ୍ବାକାରପଜାନନେନ ସମନ୍ତତୋ, ଉପରୂପରି ୱିସେସାୱହଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯା ସାମଂ ପଜାନନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ । ଯଦି ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁପସ୍ସତି, କଥଂ ସତିପଟ୍ଠାନତାତି ଆହ ''ନ ହୀ''ତିଆଦି। ସବ୍ବତ୍ଥିକନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଭୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଲୀନେ, ଉଦ୍ଧତେ ଚ ଚିତ୍ତେ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ସବ୍ବେ ୱା ଲୀନେ, ଉଦ୍ଧତେ ଚ ଭାୱେତବ୍ବା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଅତ୍ଥିକା ଏତାଯାତି ସବ୍ବତ୍ଥିକା। ସତିଯା ଲଦ୍ଧୂପକାରାଯ ଏୱ ପଞ୍ଞାଯ ଏତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତେ କାଯେ କମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ ଭିକ୍ଖୁ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି। ଅନ୍ତୋ ସଙ୍ଖେପୋ ଅନ୍ତୋଓଲୀଯନୋ, କୋସଜ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାଯପରିଗ୍ଗହେତି ଏତ୍ଥ ସୀଲୱିସୋଧନାଦି, ଗଣନାଦି, ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲାଦି ଚ ଉପାଯୋ, ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ଅନୁପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଉପାଯଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜତି, ଅନୁପାଯଞ୍ଚ ନ ଉପାଦିଯତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀ…ପେ… ଅସମତ୍ଥୋ ହୋତୀ''ତି। ତେନାତି ଉପାଯାନୁପାଯାନଂ ପରିଗ୍ଗହପରିୱଜ୍ଜନେସୁ, ପରିଚ୍ଚାଗାପରିଗ୍ଗହେସୁ ଚ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ। ଅସ୍ସ ଯୋଗିନୋ।

ଯସ୍ମା ସତିଯେୱେତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମାସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱୀରିଯାଦଯୋ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଆହ ''ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗଞ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସେତ୍ୱା''ତି। ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କାରଣପରିଯାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସତିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ସମାଧିସ୍ସାପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତସ୍ସା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଯସ୍ମା ୱା ସତିସୀସେନାଯଂ ଦେସନା। ନ ହି କେୱଲାଯ ସତିଯା କିଲେସପ୍ପହାନଂ ସମ୍ଭୱତି, ନିବ୍ବାନାଧିଗମୋ ୱା, ନାପି କେୱଲା ସତି ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ଝାନଦେସନାଯଂ ସୱିତକ୍କାଦିୱଚନସ୍ସ ୱିଯ ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗଦସ୍ସନତାତି ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅୱଯୱପରିଯାଯତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପହାନଙ୍ଗନ୍ତି ''ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୬; ମ। ନି। ୧।୨୭୧, ୨୮୭, ୨୯୭; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୨; ଅ। ନି। ୪।୧୨୩; ପାରା। ୧୧) ୱିଯ ପହାତବ୍ବଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ। ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଲୋକିଯମଗ୍ଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ପୁବ୍ବଭାଗିଯମେୱ ୱିନଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଦଙ୍ଗୱିନଯେନ ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିନଯେନ ୱା''ତି ଆହ। ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ୱେଦନାଦିଧମ୍ମାନଂ। ତେସଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନେତଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ୱିଭଙ୍ଗେ। ଏତ୍ଥାତି ''ଲୋକେ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ।

ଅୱିସେସେନ ଦ୍ୱୀହିପି ନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି କତ୍ୱା ପୁନ ଏକେକେନ ୱୁତ୍ତଂ ପହାନୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିସେସେନା’’ତି ଆହ। ଅଥ ୱା ‘‘ୱିନେୟ୍ୟ ନୀୱରଣାନୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସୱିନୟୱଚନସ୍ସ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିସେସେନା’’ତିଆଦିମାହ। କାୟାନୁପସ୍ସନାଭାୱନାୟ ହି ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକାନଂ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧାଦୀନଂ ପହାନଦସ୍ସନଂ ଏତସ୍ସ ପୟୋଜନନ୍ତି। କାୟସମ୍ପତ୍ତିମୂଲକସ୍ସାତି ରୂପବଲୟୋବ୍ବନାରୋଗ୍ୟାଦିସରୀରସମ୍ପଦାନିମିତ୍ତସ୍ସ। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟତୋ କାୟୱିପତ୍ତିମୂଲକୋ ୱିରୋଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କାୟଭାୱନାୟାତି କାୟାନୁପସ୍ସନାଭାୱନାୟ। ସା ହି ଇଧ କାୟଭାୱନାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ସୁଭସୁଖଭାୱାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମନୁଞ୍ଞନିଚ୍ଚତାଦିସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅସୁଭାସୁଖଭାୱାଦୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅମନୁଞ୍ଞଅନିଚ୍ଚତାଦୀନଂ। ତେନାତି ଅନୁରୋଧାଦିପ୍ପହାନୱଚନେନ। ‘‘ୟୋଗାନୁଭାୱୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣଂ। ୟୋଗାନୁଭାୱୋ ହି ଭାୱନାନୁଭାୱୋ। ୟୋଗସମତ୍ଥୋତି ୟୋଗମନୁୟୁଞ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ। ପୁରିମେନ ହି ‘‘ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିୱଚନେନ ଭାୱନଂ ଅନୁୟୁତ୍ତସ୍ସ ଆନିସଂସୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁତିୟେନ ଭାୱନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତି। ନ ହି ଅନୁରୋଧୱିରୋଧାଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତସ୍ସ ଭାୱନା ଇଜ୍ଝତି।

ଅନୁପସ୍ସୀତିଏତ୍ଥାତି ‘‘ଅନୁପସ୍ସୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ ଲବ୍ଭମାନାୟ ଅନୁପସ୍ସନାୟ ଅନୁପସ୍ସନାଜୋତନାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଅଞ୍ଞଥା ‘‘ଅନୁପସ୍ସନାୟା’’ତି କରଣୱଚନଂ ନ ୟୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଅନୁପସ୍ସନା ଏୱ ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ନ ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ୟୁଜ୍ଜତି ୱା। କାୟପରିହରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିହରଣସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧତ୍ତା ‘‘କାୟପରିହରଣ’’ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ ହି କାୟପରିହରଣଂ ୟାୱଦେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିହରଣତ୍ଥନ୍ତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିହରଣସ୍ସ ୱା ‘‘ଆତାପୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩) ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ‘‘କାୟପରିହରଣ’’ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କାୟଗ୍ଗହଣେନ ୱା ନାମକାୟସ୍ସାପି ଗହଣଂ, ନ ରୂପକାୟସ୍ସେୱ, ତେନେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିହରଣମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ ହୋତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ୱିହରତୀତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିହାରେନା’’ତି ଏତ୍ଥଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି ‘‘କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ’’ତି ୱିହାରସ୍ସ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ଆତାପୀ’’ତିଆଦି ପନ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିହରଣସ୍ସ ସହ ସାଧନେନ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସନଂ। ଆତାପେନାତି ଆତାପଗ୍ଗହଣେନ। ‘‘ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନା’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସବ୍ବତ୍ଥକକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି, ମେତ୍ତା, ମରଣସ୍ସତି , ଅସୁଭଭାୱନା ଚ। ଇଦଞ୍ହି ଚତୁକ୍କଂ ୟୋଗିନା ପରିହରିୟମାନଂ ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥକକମ୍ମଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସବ୍ବତ୍ଥ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁୟୋଗସ୍ସାରକ୍ଖଭୂତତ୍ତା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞବଲେନ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ପରିହରିତବ୍ବତ୍ତା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଗ୍ଗହଣେନ ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତତା ୱୁତ୍ତା। ସତିୟା ୱା ସମଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ତସ୍ସା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା।

ୱିଭଙ୍ଗେ(ୱିଭ। କାୟାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସେ) ପନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୟୋଜନା। ତେନାତି ସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ଭାୱତ୍ଥସ୍ସେୱ ୱିଭଜନୱସେନ ପୱତ୍ତେନ ୱିଭଙ୍ଗପାଠେନ ସହ। ଅଟ୍ଠକଥାନୟୋତି ସଦ୍ଦତ୍ଥସ୍ସାପି ୱିୱରଣୱସେନ ୟଥାରହଂ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାନୟୋ। ୟଥା ସଂସନ୍ଦତୀତି ୟଥା ଅତ୍ଥତୋ, ଅଧିପ୍ପାୟତୋ ଚ ଅୱିଲୋମେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତି, ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱେଦନାଦୀନଂ ପୁନ ୱଚନେତି ଏତ୍ଥ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭାୱୱସେନ ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱେଦନାସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ରୂପପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତୋ ଚ ୱେଦନାୟ କାୟାଦିଅନୁପସ୍ସନାପ୍ପସଙ୍ଗେପି ଆପନ୍ନେ ତତୋ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଦୁତିୟଂ ୱେଦନାଗ୍ଗହଣଂ, ତେନ ନ ୱେଦନାୟଂ କାୟାନୁପସ୍ସୀ, ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱା, ଅଥ ଖୋ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ ଏୱାତି ୱେଦନାସଙ୍ଖାତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାକାରସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତଥା ‘‘ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ ସୁଖା ୱେଦନା, ନ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଦୁକ୍ଖା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱା ୱେଦନା, ୟସ୍ମିଂ ୱା ପନ ସମୟେ ଦୁକ୍ଖା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱା ୱେଦନା, ନ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଇତରା ୱେଦନା’’ତି ୱେଦନାଭାୱସାମଞ୍ଞେ ଅୱତ୍ୱା ତଂ ତଂ ୱେଦନଂ ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସନେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଧୁୱଭାୱୱିୱେକୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି, ତେନ ତାସଂ ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାନଦସ୍ସନେନ ଅନିଚ୍ଚତାୟ , ତତୋ ଏୱ ଦୁକ୍ଖତାୟ, ଅନତ୍ତତାୟ ଚ ଦସ୍ସନଂ ୱିଭାୱିତଂ ହୋତି। ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଞ୍ହି ୱେଦନାୟଂ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ ଏୱ, ନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୟଥା ନାମ ବାଲୋ ଅମଣିସଭାୱେପି ଉଦକପୁବ୍ବୁଳକେ ମଣିଆକାରାନୁପସ୍ସୀ ହୋତି, ନ ଏୱଂ ଅୟଂ ଠିତିରମଣୀୟେପି ୱେଦୟିତେ, ପଗେୱ ଇତରସ୍ମିଂ ମନୁଞ୍ଞାକାରାନୁପସ୍ସୀ, ଅଥ ଖୋ ଖଣପଭଙ୍ଗୁରତାୟ, ଅୱସୱତ୍ତିତାୟ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତାୟ ଚ ଅନିଚ୍ଚଅନତ୍ତଅସୁଭାକାରାନୁପସ୍ସୀ, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାୟ, ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟ ଚ ୱିସେସତୋ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସୀ ୟେୱାତି। ଏୱଂ ଚିତ୍ତ ଧମ୍ମେସୁପି ୟଥାରହଂ ପୁନୱଚନେ ପୟୋଜନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଲୋକିୟା ଏୱ ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ‘‘କେୱଲଂ ପନିଧା’’ତିଆଦିନା ‘‘ଇଧ ଏତ୍ତକଂ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଏସ ନୟୋ’’ତି ଇମିନା ୟଥା ଚିତ୍ତଂ, ଧମ୍ମା ଚ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା, ତଥା ତାନି ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ, ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। ଦୁକ୍ଖତୋତି ଦୁକ୍ଖସଭାୱତୋ, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଯୋ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଦ୍ଦାତି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାଯ ‘‘ଦୁକ୍ଖା’’ତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ଦୁକ୍ଖଂ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ସଲ୍ଲତୋତି ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ପୀଳାଜନନତୋ, ଅନ୍ତୋତୁଦନତୋ, ଦୁନ୍ନୀହରଣତୋ ଚ ସଲ୍ଲତୋ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ପସ୍ସି। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନଂ। ସନ୍ତନ୍ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ୱିଯ ଅନୋଳାରିକତାଯ, ପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱୂପସନ୍ତସଭାୱତାଯ ଚ ସନ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚତୋତି ହୁତ୍ୱାଅଭାୱତୋ, ଉଦଯୱଯୱନ୍ତତୋ, ତାୱକାଲିକତୋ, ନିଚ୍ଚପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଯୋ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ସ ୱେ ସମ୍ମଦ୍ଦସୋଭିକ୍ଖୁ ଏକଂସେନ, ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ୱା ୱେଦନାଯ ସମ୍ମାପସ୍ସନକୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁକ୍ଖାତିପୀତି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାଯ ଦୁକ୍ଖା ଇତିପି। ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିନ୍ତି ସବ୍ବଂ ତଂ ୱେଦଯିତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ପରିଯାପନ୍ନଂ ୱଦାମି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାନତିୱତ୍ତନତୋ। ସୁଖଦୁକ୍ଖତୋପି ଚାତି ସୁଖାଦୀନଂ ଠିତିୱିପରିଣାମଞାଣସୁଖତାଯ, ୱିପରିଣାମଠିତିଅଞ୍ଞାଣଦୁକ୍ଖତାଯ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତିସ୍ସୋପି ଚ ସୁଖତୋ, ତିସ୍ସୋପି ଚ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତ ଅନୁପସ୍ସନା ହେଟ୍ଠା ପକାସିତା ଏୱ। ସେସନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସୁଖାଦିୱିଭାଗତୋ ସେସଂ ସାମିସନିରାମିସାଦିଭେଦଂ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଆରମ୍ମଣ…ପେ… ଭେଦାନନ୍ତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣନାନତ୍ତସ୍ସ ନୀଲାଦିତବ୍ଭେଦସ୍ସ, ଛନ୍ଦାଦିଅଧିପତିନାନତ୍ତସ୍ସ ହୀନାଦିତବ୍ଭେଦସ୍ସ, ଞାଣଝାନାଦିସହଜାତନାନତ୍ତସ୍ସ ସସଙ୍ଖାରିକାସଙ୍ଖାରିକସୱିତକ୍କାଦିତବ୍ଭେଦସ୍ସ, କାମାୱଚରାଦିଭୂମିନାନତ୍ତସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମାଦିତବ୍ଭେଦସ୍ସ, କୁସଲାଦିକମ୍ମନାନତ୍ତସ୍ସ ଦେୱଗତିସଂୱତ୍ତନିଯତାଦିତବ୍ଭେଦସ୍ସ, କଣ୍ହସୁକ୍କୱିପାକନାନତ୍ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯତାଦିତବ୍ଭେଦସ୍ସ, ପରିତ୍ତଭୂମକାଦିକିରିଯାନାନତ୍ତସ୍ସ ତିହେତୁକାଦିତବ୍ଭେଦସ୍ସ ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସୱତ୍ଥୁକାୱତ୍ଥୁକାଦିନାନତ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲତ୍ତଯସାଧାରଣାଦିତବ୍ଭେଦସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାନନ୍ତି ଫୁସନାଦିତଂତଂଲକ୍ଖଣାନଞ୍ଚେୱ ଅନିଚ୍ଚତାଦିସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାନଞ୍ଚ ୱସେନାତି ଯୋଜନା। ସୁଞ୍ଞତଧମ୍ମସ୍ସାତି ଅନତ୍ତତାସଙ୍ଖାତସୁଞ୍ଞତାସଭାୱସ୍ସ। ଯଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଅଭିଧମ୍ମେ‘‘ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି, ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ॰ ସ॰ ୧୨୧) ସୁଞ୍ଞତାୱାରଦେସନା ପୱତ୍ତା, ତଂ ପହୀନମେୱ ପୁବ୍ବେ ପହୀନତ୍ତା, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପୁନ ପହାନଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ନ ହି କିଲେସା ପହୀଯମାନା ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେନ ପହୀଯନ୍ତି ଅନାଗତାନଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ ପହାତବ୍ବତ୍ତା, ତସ୍ମା ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଏକତ୍ଥ ପହାନଂ ୱତ୍ୱା ଇତରତ୍ଥ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଏୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘କାମଞ୍ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦିନା। ଅଥ ୱା ମଗ୍ଗଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଏକତ୍ଥ ପହୀନଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପହୀନମେୱ ହୋତୀତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପହାନଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ମଗ୍ଗେନ ହି ପହୀନାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମାଯ ଚୋଦନାଯ ନାନାପୁଗ୍ଗଲପରିହାରୋ, ନ ହି ଏକସ୍ସ ପହୀନଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପହୀନଂ ନାମ ହୋତି। ପଚ୍ଛିମାଯ ନାନାଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକପରିହାରୋ। ନାନାଚିତ୍ତକ୍ଖଣେତି ହି ଲୋକିଯମଗ୍ଗଚିତ୍ତକ୍ଖଣେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ଲୋକିଯଭାୱନାଯ ଚ କାଯେ ପହୀନଂ ନ ୱେଦନାଦୀସୁ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଂ ହୋତି। ଯଦିପି ନପ୍ପୱତ୍ତେଯ୍ୟ, ପଟିପକ୍ଖଭାୱନାଯ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ତତ୍ଥ ସା ‘‘ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତୀ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ତସ୍ମା ପୁନପି ତପ୍ପହାନଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ। ଏକତ୍ଥ ପହୀନଂ ସେସେସୁପି ପହୀନଂ ହୋତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନଂ, ଲୋକିଯଭାୱନାଯ ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଲୋକୋ’’ତି (ୱିଭ॰ ୩୬୨, ୩୬୪, ୩୬୬) ହି ୱିଭଙ୍ଗେଚତୂସୁପି ଠାନେସୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

କାଯାନୁପସ୍ସନା

ଆନାପାନପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୩୭୪।ଆରମ୍ମଣୱସେନାତି ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବକାଯାଦିଆରମ୍ମଣୱସେନ। ଚତୁଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଚତୁଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା। ତତୋ ଚତୁବ୍ବିଧସତିପଟ୍ଠାନତୋ ଏକେକଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା କାଯଂ ୱିଭଜନ୍ତୋତି ପାଠସେସୋ।

କଥଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ କଥନ୍ତି ପକାରପୁଚ୍ଛା, ତେନ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନେ କାଯାନୁପସ୍ସନାପକାରେ ପୁଚ୍ଛତି। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ଯତିରେକୋ, ତେନ ଉଦ୍ଦେସୱାରେନ ଅପାକଟଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେନ ୱିଭାୱିଯମାନଂ ୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ବାହିରକେସୁପି ଇତୋ ଏକଦେସସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରଗ୍ଗହଣଂ କତଂ ‘‘ସବ୍ବପ୍ପକାରକାଯାନୁପସ୍ସନାନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସା’’ତି, ତେନ ଯେ ଇମେ ଆନାପାନପବ୍ବାଦିୱସେନ ଆଗତା ଚୁଦ୍ଦସପ୍ପକାରା, ତଦନ୍ତୋଗଧା ଚ ଅଚ୍ଛତ୍ତାଦିଅନୁପସ୍ସନାପ୍ପକାରା, ତଥା କାଯଗତାସତିସୁତ୍ତେ (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୫୩) ୱୁତ୍ତା କେସାଦିୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନକସିଣାରମ୍ମଣଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନପ୍ପକାରା, ଲୋକିଯାଦିପ୍ପକାରା ଚ, ତେ ସବ୍ବେପି ଅନୱସେସତୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଇମେ ଚ ପକାରା ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ, ନ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବପ୍ପକାର…ପେ… ପଟିସେଧନୋ ଚା’’ତି। ତତ୍ଥ ତଥାଭାୱପଟିସେଧନୋତି ସବ୍ବପ୍ପକାରକାଯାନୁପସ୍ସନାନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଞ୍ଞସାସନସ୍ସ

ନିସ୍ସଯଭାୱପଟିସେଧନୋ, ଏତେନ ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେତି ଏତ୍ଥ ଇଧ-ସଦ୍ଦୋ ଅନ୍ତୋଗଧଏୱସଦ୍ଦତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତି। ସନ୍ତି ହି ଏକପଦାନିପି ଅୱଧାରଣାନି ଯଥା ''ୱାଯୁଭକ୍ଖୋ''ତି। ତେନାହ ''ଇଧେୱ ଭିକ୍ଖୱେସମଣୋ''ତିଆଦି। ପରିପୁଣ୍ଣସମଣକରଣଧମ୍ମୋ ହି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଯୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରକାଯାନୁପସ୍ସନାନିପ୍ଫାଦକୋ। ପରପ୍ପୱାଦାତି ପରେସଂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ ନାନପ୍ପକାରା ୱାଦା ତିତ୍ଥାଯତନାନି।

ଅରଞ୍ଞାଦିକସ୍ସେୱ ଭାୱନାନୁରୂପସେନାସନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇମସ୍ସହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁଦ୍ଦମୋ ଦମଥଂ ଅନୁପଗତୋ ଗୋଣୋ କୂଟଗୋଣୋ। ଦୋହନକାଲେ ଯଥା ଥନେହି ଅନୱସେସତୋ ଖୀରଂ ନ ପଗ୍ଘରତି, ଏୱଂ ଦୋହପଟିବନ୍ଧିନୀ କୂଟଧେନୁ। ରୂପ-ସଦ୍ଦାଦିକେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅସ୍ସାଦୋ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିରସୋ। ପୁବ୍ବେ ଆଚିଣ୍ଣାରମ୍ମଣନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜତୋ ପୁବ୍ବେ, ଅନାଦିମତି ୱା ସଂସାରେ ପରିଚିତାରମ୍ମଣଂ। ନିବନ୍ଧେଯ୍ଯାତି ବନ୍ଧେଯ୍ଯ। ସତିଯାତି ସମ୍ମଦେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ସତିଯା। ଆରମ୍ମଣେତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣେ। ଦଳ୍ହନ୍ତି ଥିରଂ, ଯଥା ସତୋକାରିସ୍ସ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦୋ ସମାଧି ଇଜ୍ଝତି, ତଥା ଥାମଗତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିସେସାଧିଗମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଏକଚ୍ଚାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ, ବୁଦ୍ଧସାୱକାନଞ୍ଚ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନେନ ଅଧିଗତୱିସେସାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ।

ୱତ୍ଥୁୱିଜ୍ଜାଚରିଯୋ ୱିଯ ଭଗୱା ଯୋଗୀନଂ ଅନୁରୂପନିୱାସଟ୍ଠାନୁପଦିସନତୋ। ଭିକ୍ଖୁ ଦୀପିସଦିସୋ ଅରଞ୍ଞେ ଏକକୋ ୱିହରିତ୍ୱା ପଟିପକ୍ଖନିମ୍ମଥନୱସେନ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସାଧନତୋ ଫଲମୁତ୍ତମନ୍ତି ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ପରକ୍କମଜୱଯୋଗ୍ଗଭୂମିନ୍ତି ଭାୱନୁସ୍ସାହଜୱସ୍ସ ଯୋଗ୍ଗକରଣଭୂମିଭୂତଂ।

ଅଦ୍ଧାନୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ୱସେନ ଦୀଘଂ ୱା ଅସ୍ସସନ୍ତୋ, ଇତ୍ତରୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ୱସେନ ରସ୍ସଂ ୱା ଅସ୍ସସନ୍ତୋତି ଯୋଜନା। ଏୱଂ ସିକ୍ଖତୋତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ଦୀଘରସ୍ସତାପଜାନନସବ୍ବକାଯପ୍ପଟିସଂୱେଦନଓଳାରିକୋଳାରିକପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନୱସେନ ଭାୱନଂ ସିକ୍ଖତୋ, ତଥାଭୂତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ପୱତ୍ତଯତୋ। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସନିମିତ୍ତେତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଉପଟ୍ଠିତପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେ। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ, ଯୋ ''ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକମ୍ମିକୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଝାନଙ୍ଗାନି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ଅରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ। ୱତ୍ଥୁ ନାମ କରଜକାଯୋ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିଦିଟ୍ଠି ''ତଯିଦଂ ଧମ୍ମମତ୍ତଂ, ନ ଅହେତୁକଂ, ନାପି ଇସ୍ସରାଦିୱିସମହେତୁକଂ, ଅଥ ଖୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିହେତୁକ''ନ୍ତି ଅଦ୍ଧାତ୍ତଯେପି କଙ୍ଖାୱିତରଣେନ ୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖୋ। ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ଭିକ୍ଖୁ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୬୧; ୨।୧୧୩; ୩।୮୬, ୮୯; ପଟି। ମ। ୧।୫୪) ନଯେନ କଲାପସମ୍ମସନୱସେନ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଉଦଯୱଯାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ। ଅନୁକ୍କମେନ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା।

''ପରସ୍ସ ୱା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାଯେ''ତି ଇଦଂ ସମ୍ମସନୱାରୱସେନାଯଂ ପାଳିଇ ପୱତ୍ତାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ସମଥୱସେନ ପନ ପରସ୍ସ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାଯେ ଅପ୍ପନାନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ନତ୍ଥି। ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନ ଠପେତ୍ୱା। ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରଣକାଲୋତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମେସୁପି ନିରନ୍ତରଂ ୱା ଭାୱନାଯ ପୱତ୍ତନକାଲୋ କଥିତୋ। ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ପନିଦଂ ଉଭଯଂ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ବହିଦ୍ଧା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ଇଦଂ ଧମ୍ମଦ୍ୱଯଂ ଘଟିତଂ ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ଏକତୋ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ନ ଲବ୍ଭତି, ଏକଜ୍ଝଂ ଆଲମ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ସମୁଦଯୋ, ସୋ ଏୱ କାରଣଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମୋତି ସମୁଦଯଧମ୍ମୋ। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁ କରଜକାଯାଦି, ତସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନସୀଲୋ ସମୁଦଯଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ, ତଂ ପନ ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଥା ନାମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭସ୍ତନ୍ତି ଗଗ୍ଗରି। ଗଗ୍ଗରନାଳିନ୍ତି ଉକ୍କାପନାଳିଂ। ତେତି କରଜକାଯାଦିକେ। ଯଥା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାଯୋ କରଜକାଯାଦିସମ୍ବନ୍ଧୀ ତଂନିମିତ୍ତତାଯ, ଏୱଂ କରଜକାଯାଦଯୋପି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାଯସମ୍ବନ୍ଧିନୋ ତଂନିମିତ୍ତଭାୱେନାତି ''ସମୁଦଯଧମ୍ମା କାଯସ୍ମି''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସମୁଦଯ... ପେ... ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ପକତିୱାଚୀ ୱା ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ''ଜାତିଧମ୍ମାନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୩୧; ୩।୩୧୦; ପଟି। ମ। ୧।୩୩) ୱିଯାତି କାଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପକତିକାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱା ''ସମୁଦଯଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''କରଜକାଯଞ୍ଚା''ତିଆଦି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା କାଯସ୍ମିନ୍ତି ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ୱଯଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀତି ଏତ୍ଥ ଅହେତୁକତ୍ତେପି ୱିନାସସ୍ସ ଯେସଂ ହେତୁଧମ୍ମାନଂ ଅଭାୱେ ଯଂ ନ ହୋତି, ତଦଭାୱୋ ତସ୍ସ ଅଭାୱସ୍ସ ହେତୁ ୱିଯ ୱୋହରୀଯତୀତି ଉପଚାରତୋ କରଜକାଯାଦିଅଭାୱୋ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାଯସ୍ସ ୱଯକାରଣଂ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଯଥା ଭସ୍ତାଯା''ତିଆଦି । ଅଯଂ

ତାଏହେଵ ପଠମଵିକପ୍ପଵସେନ ଅଵଵିଭାଵନା। ଦୁତିଯଵିକପ୍ପଵସେନ ଉପଚାରେନ ଵିନାଯେଵ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାନୁପସ୍ସନା ଵିଯ ଭିନ୍ନଵତ୍ଥୁଵିସଯତାଯ ସମୁଦଯଵଯଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାପି ଏକକାଲେ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''କାଲେନ ସମୁଦଯଂ କାଲେନ ଵଯଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ''ତି। ''ଅତ୍ଥି କାଯୋ''ତି ଏଵ-ସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ''କାଯୋଵ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଵତ୍ଵା ଅଵଧାରଣେନ ନିଵତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ସତ୍ତୋ''ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତଵିସତ୍ତତାଯ, ପରେସଞ୍ଚ ସଜ୍ଜାପନଟ୍ଠେନ, ସତ୍ଵଗୁଣଯୋଗତୋ ଵା ''ସତ୍ତୋ''ତି ପରେହି ପରିକପ୍ପିତୋ, ତସ୍ସ ସତ୍ତନିକାଯସ୍ସ ପୂରଣତୋ ଚ ଚଵନୁପପଜ୍ଜନଧମ୍ମତାଯ ଗଲନତୋ ଚ ''ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି, ଥୀଯତି ସଂହଞ୍ଞତି ଏତ୍ଥ ଗବ୍ଭୋତି ''ଇତ୍ଥୀ''ତି, ପୁରି ପୁରେ ଭାଗେ ସେତି ପଵତ୍ତତୀତି ''ପୁରିସୋ''ତି, ଆହିତୋ ଅହଂ ମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ''ଅତ୍ତା''ତି, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଭାଵେନ ''ଅତ୍ତନିଯ''ନ୍ତି, ପରୋ ନ ହୋତୀତି କତ୍ଵା ''ଅହ''ନ୍ତି, ମମ ସନ୍ତକନ୍ତି କତ୍ଵା ''ମମା''ତି, ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରଵିନିମୁତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋତି କତ୍ଵା ''କୋଚୀ''ତି, ତସ୍ସ ସନ୍ତକଭାଵେନ ''କସ୍ସଚୀ''ତି, ଵିକପ୍ପେତବ୍ବୋ କୋଚି ନତ୍ଥି, କେଵଲଂ ''କାଯୋ ଏଵ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ଦସହିପି ପଦେହି ଅତ୍ତତ୍ତନିଯସୁଞ୍ଞତମେଵ କାଯସ୍ସ ଵିଭାଵେତି। ଏଵନ୍ତି ''କାଯୋଵ ଅତ୍ଥୀ''ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ।

ଞାଣପମାଣତ୍ଥାଯାତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ପରଂ ପମାଣଂ ପାପନତ୍ଥାଯ। ସତିପମାଣତ୍ଥାଯାତି କାଯପରିଗ୍ଗାହିକଂ ସତିଂ ପଵତ୍ତନସତିଂ ପରଂ ପମାଣଂ ପାପନତ୍ଥାଯ। ଇମସ୍ସ ହି ଵୁତ୍ତନଯେନ ''ଅତ୍ଥି କାଯୋ''ତି ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଵସେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା ସତି ଭିଯ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାଯ ତତ୍ଥ ଞାଣସ୍ସ, ସତିଯା ଚ ପରିବ୍ରୂହନାଯ ହୋତି। ତେନାହ ''ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ଵୁଡ୍ଢତ୍ଥାଯା''ତି। ଇମିସ୍ସା ଭାଵନାଯ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହାନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ ''ତଣ୍ହା...ପେ... ଵିହରତୀ''ତି। ତଥାଭୂତୋ ଚ ଲୋକେ କିଞ୍ଚିପି ''ଅହ''ନ୍ତି ଵା ''ମମ''ନ୍ତି ଵା ଗହେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତି, କୁତୋ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାତି ଆହ ''ନ ଚ କିଞ୍ଚୀ''ତିଆଦି। ଏଵମ୍ପୀତି ଏତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦୋ ହେଟ୍ଠା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ଅଵୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉପରି ଅତ୍ଥଂ ଉପାଦାଯା''ତି ଆହ ଯଥା ''ଅନ୍ତମସୋ ତିରଚ୍ଛାନଗତାଯପି, ଅଯମ୍ପି ପାରାଜିକୋ ହୋତୀ''ତି। (ପାରା। ୪୨) ଏଵନ୍ତି ପନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାକାରସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନଂ ନିଗମନଵସେନ କତନ୍ତି ଆହ ''ଇମିନା ପନ...ପେ... ଦସ୍ସେତୀ''ତି।

ପୁବ୍ବଭାଗସତିପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ ''ସତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ''ନ୍ତି। ସା ପନ ସତି ଯସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଵେ, ତସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାପିକା ତଣ୍ହା, ତସ୍ସାପି ସମୁଟ୍ଠାପିକା ଏଵ ନାମ ହୋତି ତଦଭାଵେ ଅଭାଵତୋତି ଆହ ''ତସ୍ସା ସମୁଟ୍ଠାପିକା ପୁରିମତଣ୍ହା''ତି, ଯଥା ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ଉଦା। ୧; ଵିଭ। ୪୮୪)। ତଂଵିଞ୍ଞାଣବୀଜତଂସନ୍ତତିସମ୍ଭୂତୋ ସବ୍ବୋପି ଲୋକିଯୋ ଵିଞ୍ଞାଣପ୍ପବନ୍ଧୋ ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଵିଞ୍ଞାଣଂ'' ତ୍ଵେଵ ଵୁଚ୍ଚତି ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ। ଅପ୍ପଵତ୍ତୀତି ଅପ୍ପଵତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ, ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପଵତ୍ତିଯା ନିମିତ୍ତଭୂତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ପଵତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ଵା ଅପ୍ପଵତ୍ତି। ''ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନୋ''ତିଆଦି ଏକକ୍ଖଣେ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନଵସେନେଵ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପଵତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଅଵୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋ ହି ତସ୍ସ ଭାଵନାପଟିଵେଧୋ। ଚତୁସଚ୍ଚଵସେନାତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଵସେନ। ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ଵାତି ଵିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରାଯ ଆରୁହିତ୍ଵା, ଭାଵନଂ ଉପରି ନେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଯ୍ୟାନମୁଖନ୍ତି ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରଣୂପାଯୋ।

ଆନାପାନପବ୍ବଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇରିଯାପଥପବ୍ବଵଣ୍ଣନା

୩୭୫।ଇରିଯାପଥଵସେନାତି ଇରିଯନଂ ଇରିଯା, କିରିଯା, ଇଧ ପନ କାଯିକପଯୋଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଇରିଯାନଂ ପଥୋ ପଵତ୍ତିମଗ୍ଗୋତି ଇରିଯାପଥୋ, ଗମନାଦିଵସେନ ପଵତ୍ତା ସରୀରାଵତ୍ଥା। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଵା ହି ସତ୍ତୋ କାଯେନ କାତବ୍ବକିରିଯଂ କରୋତି ଠିତୋ ଵା ନିସିନ୍ନୋ ଵା ନିପନ୍ନୋ ଵାତି, ତେସଂ ଇରିଯାପଥାନଂ ଵସେନ, ଇରିଯାପଥଵିଭାଗେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ଚପରନ୍ତି ପୁନ ଚ ଅପରଂ, ଯଥାଵୁତ୍ତଆନାପାନକମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ଭିଯ୍ୟୋପି ଅଞ୍ଞଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେମି, ସୁଣାଥାତି ଵା ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ''ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଵା''ତିଆଦି ଗମନାଦିମତ୍ତଜାନନସ୍ସ, ଗମନାଦିଗତଵିସେସଜାନନସ୍ସ ଚ ସାଧାରଣଵଚନଂ, ତତ୍ଥ ଗମନାଦିମତ୍ତଜାନନଂ ନ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତଂ, ଗମନାଦିଗତଵିସେସଜାନନଂ ପନ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ତଂ ଵିଭଜିତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କାମ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତୂପଲଦ୍ଧିନ୍ତି ''ସତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଉପଲଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତଗ୍ଗାହଂ। ନ ପଜହତି ନ ପରିଚ୍ଚଜତି ''ଅହଂ ଗଚ୍ଛାମି, ମମ ଗମନ''ନ୍ତି ଗାହସବ୍ଭାଵତୋ। ତତୋ ଏଵ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ ''ଅତ୍ଥି ଅତ୍ତା କାରକୋ ଵେଦକୋ''ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତଂ ଵିପରୀତସଞ୍ଞଂ ନ ଉଗ୍ଘାଟେତି ନାପନେତି ଅପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାଵତୋ, ଅନନୁବ୍ରୂହନତୋ ଵା। ଏଵଂ ଭୂତସ୍ସ ଚସ୍ସ କୁତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଦିଭାଵୋତି ଆହ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଵା ସତିପଟ୍ଠାନଭାଵନା ଵା ନ ହୋତୀ''ତି। ''ଇମସ୍ସ ପନା''ତିଆଦି ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ଵୁତ୍ତଵିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତମେଵ ହି ଅତ୍ଥଂ ଵିଵରିତୁଂ ''ଇଦଞ୍ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ସାଧନଂ, କିରିଯଞ୍ଚ ଅୱିନିବ୍ଭୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଗମନକିରିଯାଯ କତ୍ତୁପୁଚ୍ଛା, ସା କତ୍ତୁଭାୱୱିସିଟ୍ଠଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥା ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ଗମନସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନତୋ। କସ୍ସ ଗମନନ୍ତି ତମେୱତ୍ଥଂ ପରିଯାଯନ୍ତରେନ ୱଦତି ସାଧନଂ, କିରିଯଞ୍ଚ ୱିନିବ୍ଭୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଗମନକିରିଯାଯ ଅକତ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧୀଭାୱୱିଭାୱନତୋ। ପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥଞ୍ହି ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା ଉଭଯତ୍ଥଂ କିଂ-ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋ। କିଂ କାରଣାତି ପନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତକତ୍ତୁକାଯ ଗମନକିରିଯାଯ ଅୱିପରୀତକାରଣପୁଚ୍ଛା। ଇଦଞ୍ହି ଗମନଂ ନାମ ଅତ୍ତା ମନସା ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ମନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅତ୍ଥେହୀତି ଏୱମାଦି ମିଚ୍ଛାକାରଣୱିନିମୁତ୍ତଅନୁରୂପପଚ୍ଚଯହେତୁକୋ ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ। ତେନାହ "ତସ୍ସା"ତିଆଦି।

ନ କୋଚି ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ଗମନସିଦ୍ଧିତୋ, ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ। ଇଦାନି ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ଗମନସିଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଚିତ୍ତକିରିଯାୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତକିରିଯା ଚ ସା, ୱାଯୋଧାତୁଯା ୱିପ୍ଫାରୋ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଞ୍ଚାତି ଚିତ୍ତକିରିଯାୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୋ, ତେନ। ଏତ୍ଥ ଚ ଚିତ୍ତକିରିଯଗ୍ଗହଣେନ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରଂ ନିୱତ୍ତେତି, ୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତନାୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦଂ ଚିତ୍ତକିରିଯଂ ନିୱତ୍ତେତି, ଉଭଯେନ ପନ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱିଭାୱେତି। "ଗଚ୍ଛତୀ"ତି ୱତ୍ୱା ଯଥା ପୱତ୍ତମାନେ କାଯେ "ଗଚ୍ଛତୀ"ତି ୱୋହାରୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତସ୍ସା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ଗନ୍ତୁକାମତାୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତଂ। ୱାଯଂ ଜନେତୀତି ୱାଯୋଧାତୁଅଧିକଂ ରୂପକଲାପଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଅଧିକତା ଚେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିଯତୋ, ନ ପମାଣତୋ। ଗମନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତଂ ସହଜାତରୂପକାଯସ୍ସ ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣଚଲନାନଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ଆକାରୱିସେସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ୱାଯୋଧାତୁଂ ସନ୍ଧାଯାହ "ୱାଯୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନେତୀ"ତି। ଅଧିପ୍ପାଯସହଭାୱୀ ହି ୱିକାରୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତଅଧିକଭାୱେନେୱ ଚ ୱାଯୋଗହଣଂ , ନ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଏୱ ଜନକଭାୱତୋ, ଅଞ୍ଞଥା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାଯରୂପଭାୱୋ ଦୁରୁପପାଦୋ ସିଯା। ପୁରତୋ ଅଭିନୀହାରୋ ପୁରତୋଭାଗେନ କାଯସ୍ସ ପୱତ୍ତନଂ, ଯୋ "ଅଭିକ୍କମୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

"ଏସେୱ ନଯୋ"ତି ଅତିଦେସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ "ତତ୍ରାପି ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୋଟିତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ହେଟ୍ଠିମକୋଟିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପାଦତଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଉସ୍ସିତଭାୱୋତି ଉବ୍ବିଦ୍ଧଭାୱୋ।

ଏୱଂ ପଜାନତୋତି ଏୱଂ ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ଗମନାଦି ହୋତୀତି ପଜାନତୋ। ତସ୍ସ ଏୱଂ ପଜାନନାଯ ନିଚ୍ଛଯଗମନତ୍ଥଂ "ଏୱଂ ହୋତୀ"ତି ୱିଚାରଣା ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋକେ ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତେହି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୱସେନ, ଲୋକୱୋହାରୱସେନ ୱା। ଅତ୍ଥି ପନାତି ଅତ୍ତନୋ ଏୱଂ ୱୀମଂସନୱସେନ ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ। ନତ୍ଥୀତି ନିଚ୍ଛଯୱସେନ ସତ୍ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ। "ଯଥା ପନା"ତିଆଦି ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପମାଯ ୱିଭାୱନଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ନାୱା ମାଲୁତୱେଗେନାତି ଯଥା ଅଚେତନା ନାୱା ୱାତୱେଗେନ ଦେସନ୍ତରଂ ଯାତି, ଯଥା ଚ ଅଚେତନୋ ତେଜନଂ କଣ୍ଡୋ ଜିଯାୱେଗେନ ଦେସନ୍ତରଂ ଯାତି, ତଥା ଅଚେତନୋ କାଯୋ ୱାତାହତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୱାଯୁନା ନୀତୋ ଦେସନ୍ତରଂ ଯାତୀତି ଏୱଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଚେ ପନ କୋଚି ୱଦେଯ୍ୟ "ଯଥା ନାୱାତେଜନାନଂ ପେଲ୍ଲକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ୱସେନ ଦେସନ୍ତରଗମନଂ, ଏୱଂ କାଯସ୍ସାପୀ"ତି, ହୋତୁ, ଏୱଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ୱାଯମତ୍ଥୋ ଯଥା ହି ନାୱାତେଜନାନଂ ସଂହତଲକ୍ଖଣସ୍ସେୱ ପୁରିସସ୍ସ ୱସେନ ଗମନଂ, ନ ଅସଂହତଲକ୍ଖଣସ୍ସ, ଏୱଂ କାଯସ୍ସାପୀତି। କା ନୋ ହାନି, ଭିଯ୍ୟୋପି ଧମ୍ମମତ୍ତତାୱ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି, ନ ପୁରିସୱାଦୋ। ତେନାହ "ଯନ୍ତସୁତ୍ତୱସେନା"ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗମନାଦିକିରିଯାୱସେନ ପଚ୍ଚଯେହି ପଯୋଜିତଂ। ଠାତୀତି ତିଟ୍ଠତି। ଏତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ। ୱିନା ହେତୁପଚ୍ଚଯେତି ଗନ୍ତୁକାମତାଚିତ୍ତତଂସମୁଟ୍ଠାନୱାଯୋଧାତୁଆଦିହେତୁପଚ୍ଚଯେହି ୱିନା। ତିଟ୍ଠେତି ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ୱଜେତି ୱଜେୟ୍ୟ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ କୋ ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଟିକ୍ଖେପତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ କିଂ-ସଦ୍ଦୋତି ହେତୁପଚ୍ଚଯୱିରହେନ ଠାନଗମନପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ସବ୍ବାଯପି ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯାଧୀନୱୁତ୍ତିତାୱିଭାୱନେନ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତା ୱିଯ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖତାପି ୱିଭାୱିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ପଣିହିତୋତି ଯଥା ଯଥା ପଚ୍ଚଯେହି ପକାରେହି ନିହିତୋ ଠପିତୋ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱଚନନ୍ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିଯାପଥାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱଚନଂ, ପୁବ୍ବେ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଇରିଯାପଥାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦଂ ନେସଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଚନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁରିମନଯୋ ୱା ଇରିଯାପଥପ୍ପଧାନୋ ୱୁତ୍ତୋତି ତତ୍ଥ କାଯୋ ଅପ୍ପଧାନୋ ଅନୁନିପ୍ଫାଦୀତି ଇଧ କାଯଂ ପଧାନଂ, ଅପଧାନଞ୍ଚ ଇରିଯାପଥଂ ଅନୁନିପ୍ଫାଦିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁତିଯନଯୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନଯାନଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଠିତୋତି ପୱତ୍ତୋ।

ଇରିଯାପଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନମ୍ପି ଇରିଯାପଥୱତୋ କାଯସ୍ସେୱ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ତସ୍ସ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ "ଇରିଯାପଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ କାଯେ

କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ''ତି। ତେନେୱେତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୱସେନେୱ ସମୁଦଯାଦଯୋ ଉଦ୍ଧଟା। ଏସ ନଯୋ ସେସୱାରେସୁପି। ଆଦିନାତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ''ତଣ୍ହାସମୁଦଯା କମ୍ମସମୁଦଯା ଆହାରସମୁଦଯା''ତି ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତୀତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆକାରା ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, ଏୱଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା''ତି ଆଦଯୋପି ପଞ୍ଚ ଆକାରା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଇରିଯାପଥପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୩୭୬।ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନାତି ସମନ୍ତତୋ ପକାରେହି, ପକଟ୍ଠଂ ୱା ସୱିସେସଂ ଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋ, ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ଭାୱୋ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତଥାପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ, ହତ୍ଥୱିକାରାଦିଭେଦଭିନ୍ନତ୍ତା ଚତ୍ତାରି ସମ୍ପଜଞ୍ଞାନି ସମାହଟାନି ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ''ଅଭିକ୍କନ୍ତେ''ତିଆଦୀନି ସାମଞ୍ଞଫଲେ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୪; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୧୪ ୱାକ୍ଖଖନ୍ଧେପି) ୱଣ୍ଣିତାନି, ନ ପୁନ ୱଣ୍ଣେତବ୍ବାନି, ତସ୍ମା ତଂତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନାପି ତତ୍ଥ ୱିହିତନଯେନେୱ ଗହେତବ୍ବା। ''ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ''ତିଆଦି ୱଚନତୋ ଅଭିକ୍କମାଦିଗତଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ରୂପକାଯସ୍ସେୱେତ୍ଥ ସମୁଦଯଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିତାଦି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସେୱ ସମୁଦଯୋ ଚ ୱଯୋ ଚନୀହରିତବ୍ବୋ''ତି। ରୂପଧମ୍ମାନଂଯେୱ ହି ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସା ଅଭିକ୍କମାଦଯୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୩୭୭।ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରୱସେନାତି ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତାଯ ପଟିକୂଲମେୱ ପଟିକ୍କୂଲଂ, ଯୋ ପଟିକ୍କୂଲସଭାୱୋ ପଟିକ୍କୂଲାକାରୋ, ତସ୍ସ ମନସି କରଣୱସେନ। ଅନ୍ତରେନାପି ହି ଭାୱୱାଚିନଂ ସଦ୍ଦଂ ଭାୱତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି ଯଥା ''ପଟସ୍ସ ସୁକ୍କ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୮୨) ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ, ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୮୨ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତନଯେନ ''ଇମମେୱ କାଯ''ନ୍ତି ଆଦୀନମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱତ୍ଥାଦୀହି ପସିବ୍ବକାକାରେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କତଂ ଆୱାଟନଂ ପୁତୋଠଇ। ନାନାକାରା ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ସନ୍ନିସ୍ସାତି ଏତ୍ତାୱତା ନାନାୱଣ୍ଣାନଂ କେସାଦୀନଞ୍ଚ ଉପମେଯ୍ୟତା। ୱିଭୂତକାଲୋତି ପଣ୍ଡିତଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା କେସାଦୀନଂ ଅସୁଭାକାରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠିତକାଲୋ। ଇତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଆକାରତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଆକାରଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କେସାଦିପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନା''ତିଆଦିମାହ। କେସାଦିସଞ୍ଞିତାନଞ୍ହି ଅସୁଚିଭାୱାନଂ ପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକ୍କୂଲାକାରସ୍ସ ସମୁଦଯତୋ ଅନୁପସ୍ସନା ଇଧ କାଯାନୁପସ୍ସନାତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧାତୁମନସିକାରପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୩୭୮।ଧାତୁମନସିକାରୱସେନାତି ପଥୱୀଧାତୁଆଦିକା ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଭାୱନାମନସିକାରୱସେନ, ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧାତୁମନସିକାରୋ, ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ଗୋଘାତକୋତି ଜୀୱିକତ୍ଥାଯ ଗୁନ୍ନଂ ଘାତକୋ। ଅନ୍ତେୱାସିକୋତି କମ୍ମକରଣୱସେନ ତସ୍ସ ସମୀପୱାସୀ ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱନକୋ । ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ମହାପଥାନଂ ୱେମଜ୍ଝଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେତି ଚତୁନ୍ନଂ ମହାପଥାନଂ ତାଯ ଏୱ ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠାନତାଯ ୱେମଜ୍ଝସଙ୍ଖାତେ। ଯସ୍ମା ତେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଥା ଚତୂହି ଦିସାହି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସମୋହିତା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ଠାନଂ ଚତୁମହାପଥଂ, ତସ୍ମିଂ ଚତୁମହାପଥେ। ଠିତ-ସଦ୍ଦୋ ''ଠିତୋ ୱା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୬୩; ଅ। ନି। ୫।୨୮) ଠାନସଙ୍ଖାତୈରିଯାପଥସମଙ୍ଗିତାଯ, ଠା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱା ଗତିନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥତାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ଗମନଂ ସେସୈରିଯାପଥସମଙ୍ଗିତାଯ ବୋଧକୋ, ଇଧ ପନ ଯଥା ତଥା ରୂପକାଯସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରବୋଧକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିଯାପଥାନଂ ଯେନ କେନଚି ଆକାରେନ ଠିତତ୍ତା ଯଥା ଠିତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଆକାରେନାତି ଠାନାଦିନା ରୂପକାଯସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରେନ। ଠାନାଦଯୋ ହି ଇରିଯାପଥସଙ୍ଖାତାଯ କିରିଯାଯ ପଥୋ ପୱତ୍ତିମଗ୍ଗୋତି ''ଇରିଯାପଥୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତୋ ୱାଯମତ୍ଥୋ। ଯଥାଠିତନ୍ତି ଯଥାପୱତ୍ତଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଠାନମେୱେତ୍ଥ ପଣିଧାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ଯଥା ଠିତତ୍ତା ଚ ଯଥାପଣିହିତ''ନ୍ତି। ''ଠିତ''ନ୍ତି ୱା କାଯସ୍ସ ଠାନସଙ୍ଖାତୈରିଯାପଥସମାଯୋଗପରିଦୀପନଂ, ''ପଣିହିତ''ନ୍ତି ତଦଞ୍ଞୈରିଯାପଥସମାଯୋଗପରିଦୀପନଂ। ''ଠିତ''ନ୍ତି ୱା କାଯସଙ୍ଖାତାନଂ

ରୂପଧମ୍ମାନଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ସକିଚ୍ଚଓସେନ ଅଓଟ୍ଠାନପରିଦୀପନଂ, ପଣିହିତନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଓସେନ ତେହି ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ପକାରତୋ ନିହିତଂ ପଣିହିତନ୍ତି ଏଓମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି ପତି ପତି ଅୱେକ୍ଖତି, ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ୱିନିବ୍ଭୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପସ୍ସତି।

ଇଦାନି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ଭାୱତ୍ଥୱିଭାୱନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ଗୋଘାତକସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୋସେନ୍ତସ୍ସାତି ମଂସୂପଚଯପରିବ୍ରୂହନାଯ କୁଣ୍ଡକଭତ୍ତକପ୍ପାସଟ୍ଠିଆଦୀହି ସଂୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ। ୱଧିତଂ ମତନ୍ତି ହିଂସିତଂ ହୁତ୍ୱା ମତଂ। ମତନ୍ତି ଚ ମତମତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ''ତାୱଦେୱା''ତି। ଗାୱୀତି ସଞ୍ଞା ନ ଅନ୍ତରଧାଯତୀତି ଯାନି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି ଯଥାସନ୍ନିୱିଟ୍ଠାନି ଉପାଦାଯ ଗାୱୀସମଞ୍ଞା ମତମତ୍ତାଯପି ଗାୱିଯା ତେସଂ ତଂସନ୍ନିୱେସସ୍ସ ଅୱିନଟ୍ଠତ୍ତା। ୱିଲୀଯନ୍ତି ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ୱିଭୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ବୀଲା, ଭାଗା ୱ-କାରସ୍ସ ବ-କାରଂ, ଇକାରସ୍ସ ଚ ଈକାରଂ କତ୍ୱା। ବୀଲସୋତି ବୀଲଂ ବୀଲଂ କତ୍ୱା। ୱିଭଜିତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାତତୋ ମଂସଂ ୱିୟୋଜେତ୍ୱା, ତତୋ ୱା ୱିୟୋଜିତଂ ମଂସଂ ଭାଗସୋ କତ୍ୱା। ତେନେୱାହ ''ମଂସସଞ୍ଞା ପୱତ୍ତତୀ''ତି। ପବ୍ବଜିତସ୍ସାପି ଅପରିଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ। ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗନ୍ତି ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚଘନାନଂ ୱିନିବ୍ଭୁଜ୍ଜନଂ ୱିୟୋଜନଂ। ଧାତୁସୋପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋତି ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗକରଣେନ ଧାତୁଂ ଧାତୁଂ ପଥୱୀଆଦିଧାତୁଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ। ସତ୍ତସଞ୍ଞାତି ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପୱତ୍ତା ସତ୍ତସଞ୍ଞାତି ୱଦନ୍ତି, ୱୋହାରୱସେନ ପୱତ୍ତସତ୍ତସଞ୍ଞାଯପି ତଦା ଅନ୍ତରଧାନଂ ଯୁତ୍ତମେୱ ଯାଥାୱତୋ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ସମ୍ପାଦନତୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଯଥାୱୁତ୍ତଓପମ୍ମତ୍ଥେନ ଉପମେଯ୍ୟତ୍ଥୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତି। ତେନେୱାହ ''ଧାତୁୱସେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀ''ତି। ଦକ୍ଖୋତି ଛେକୋ ତଂତଂସମଞ୍ଞାଯ କୁସଲୋ ''ଯଥାଜାତେ ସୂନସ୍ମିଂ ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଖୁରୱିସାଣାଦିୱନ୍ତେ ଅଟ୍ଠିମଂସାଦିଅୱଯୱସମୁଦାଯେ ଅୱିଭତ୍ତେ ଗାୱୀସମଞ୍ଞା, ନ ୱିଭତ୍ତେ। ୱିଭତ୍ତେ ପନ ଅଟ୍ଠିମଂସାଦିଅୱଯୱସମଞ୍ଞା''ତି ଜାନନତୋ। ଚତୁମହାପଥୋ ୱିଯ ଚତୁଇରିଯାପଥୋତି ଗାୱିଯା ଠିତଚତୁମହାପଥୋ ୱିଯ କାଯସ୍ସ ପୱତ୍ତିମଗ୍ଗଭୂତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଇରିଯାପଥୋ ଯସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୫) ୱିତ୍ଥାରିତା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ, ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯଞ୍ଚ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୩୦୬) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଧାତୁମନସିକାରପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୱସିୱଥିକପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୩୭୯। ସିୱଥିକାଯ ଅପୱିଦ୍ଧୌଦ୍ଧୁମାତକାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ଓଧିସୋ ପୱତ୍ତାନଂ କଥାନଂ, ତଦଭିଧେଯ୍ୟାନଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଅସୁଭଭାଗାନଂ ସିୱଥିକପବ୍ବାନୀତି ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ଗହିତସମଞ୍ଞା । ତେନାହ ''ସିୱଥିକପବ୍ବେହି ୱିଭଜିତୁ''ନ୍ତି। ମରିତ୍ୱା ଏକାହାତିକ୍କନ୍ତଂ ଏକାହମତଂ। ଉଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତପରିଯାଦାନାତି ଜୀୱିତକ୍ଖଯତୋ ଉପରି ମରଣତୋ ପରଂ। ସମୁଗ୍ଗତେନାତି ସମୁଟ୍ଠିତେନ। ଉଦ୍ଧୁମାତତ୍ତାତି ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଧୁମାତତ୍ତା ସୂନତ୍ତା। ସେତରତ୍ତେହି ୱିପରିଭିନ୍ନଂ ୱିମିସ୍ସିତଂ ନୀଲଂ ୱିନୀଲଂ, ପୁରିମୱଣ୍ଣୱିପରିଣାମଭୂତଂ ୱା ନୀଲଂ ୱିନୀଲଂ। ୱିନୀଲମେୱ ୱିନୀଲକନ୍ତି କ-କାରେନ ପଦୱଡ୍ଢନଂ ଅନତ୍ଥନ୍ତରତୋ ଯଥା ''ପୀତକଂ ଲୋହିତକ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୬୧୬)। ପଟିକ୍କୂଲତ୍ତାତି ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତ୍ତା। କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିନୀଲନ୍ତି ୱିନୀଲକନ୍ତି କୁଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ୱା ଅଯଂ କ-କାରୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ''ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ''ତି। (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୬; ଅ। ନି। ୫।୨୧୩; ମହାୱ। ୨୮୫) ପରିଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେହି କାକକଙ୍କାଦୀହି। ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନପୁବ୍ବନ୍ତି ୱିସ୍ସୱନ୍ତପୁବ୍ବଂ, ତହଂ ତହଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତପୁବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଭାୱନ୍ତି ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନପୁବ୍ବଭାୱଂ।

ସୋଭିକ୍ଖୂତି ଯୋ ''ପସ୍ସେଯ୍ୟ ସରୀରଂ ସିୱଥିକାଯ ଛଡ୍ଡିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଉପସଂହରତି ସଦିସତଂ। ''ଅଯମ୍ପି ଖୋ''ତିଆଦି ଉପସଂହରଣାକାରଦସ୍ସନଂ। ଆଯୂତି ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଗତିକମେୱ। ଉସ୍ମାତି କମ୍ମଜତେଜୋ। ଏୱଂ ପୂତିକସଭାୱୋୟେୱାତି ଏୱଂ ଅତିୱିଯ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକ୍କୂଲପୂଭିକସଭାୱୋ ଏୱ, ନ ଆଯୁଆଦୀନଂ ଅୱିଗମେ ୱିଯ ମତ୍ତସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏଦିସୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂଭାୱୀତି ଆହ ''ଏୱଂ ଉଦ୍ଧୁମାତାଦିଭେଦୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି।

ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା। ସାୱସେସମଂସଲୋହିତଯୁତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଅଖାଦିତତ୍ତା ତହଂ ତହଂ ସେସେନ ଅପ୍ପାୱସେସେନ ମଂସଲୋହିତେନ ଯୁତ୍ତଂ। ''ଅଞ୍ଞେନ ହତ୍ଥଟ୍ଠିକ''ନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ହତ୍ଥଟ୍ଠିକାନଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତା ଜୋତିତାତି ଅନୱସେସତୋ ତେସଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚତୁସଟ୍ଠିଭେଦମ୍ପୀ''ତିଆଦିମାହ ।

ତେରୋୱସ୍ସିକାନୀତି ତିରୋୱସ୍ସଂ ଗତାନି, ତାନି ପନ ସଂୱଚ୍ଛରଂ ୱୀତିୱତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଅତିକ୍କନ୍ତସଂୱଚ୍ଛରାନୀ''ତି। ପୁରାଣତାଯ ଘନଭାୱୱିଗମେନ ୱିଚୁଣ୍ଣତା ଇଧ ପୂତିଭାୱୋତି ସୋ ଯଥା ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅବ୍ଭୋକାସେ''ତିଆଦିମାହ। ତେରୋୱସ୍ସିକାନେୱାତି ସଂୱଚ୍ଛରମତ୍ତାତିକ୍କନ୍ତାନି ଏୱ। ଖଜ୍ଜମାନତାଦିୱସେନ ଦୁତିଯସିୱଥିକପବ୍ବାଦୀନଂ ୱୱତ୍ଥାପିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଖଜ୍ଜମାନତାଦୀନଂ ୱସେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା''ତି।

ନୱସିୱଥିକପଜ୍କୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇମାନେୱ ଦ୍ୱେତି ଅୱଧାରଣେନ ଅପ୍ପନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତତ୍ଥ ନିୟମେତି ଅଞ୍ଞପଦେସୁ ତଦଭାୱତୋ। ଯତୋ ହି ଏୱ-କାରୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନିଯମେତି, ତେନ ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନତାପି ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧା ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଅନିଚ୍ଚତାଦିଦସ୍ସନତୋ। ସଙ୍ଖାରେସୁ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନାନି ସିୱଥିକପଜ୍କାନୀତି ଆହ ''ସିୱଥିକାନଂ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା''ତି। ଇରିଯାପଥପଜ୍କାଦୀନଂ ଅପ୍ପନାୱହତା ପାକଟା ଏୱାତି ''ସେସାନି ଦ୍ୱାଦସପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

କାଯାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା

୩୮୦।ସୁଖଂୱେଦନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁଖଯତୀତି ସୁଖା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ, କାଯଞ୍ଚ ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦେ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି, ଖନତି ୱା କାଯିକଂ, ଚେତସିକଞ୍ଚାବାଧନ୍ତି ସୁଖା। ''ସୁକରଂ ଓକାସଦାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ସୁଖା''ତି ଅପରେ। ୱେଦଯତି ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତୀତି ୱେଦନା। ୱେଦଯମାନୋତି ଅନୁଭୱମାନୋ। ''କାମ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଇରିଯାପଥପବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ୱେଦିଯନଂ ସମ୍ପଜାନୱେଦିଯନଂ।

ୱତ୍ଥୁଆରମ୍ମଣାତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣା। ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ''ୱତ୍ଥୁ''ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ । ଅସ୍ସାତି ଭୱେୟ୍ୟ। ଧମ୍ମୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କତ୍ତୁ ଅଭାୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସେୱ କତ୍ତୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱେଦନାୱ ୱେଦଯତୀ''ତି ଆହ। ''ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି ଏତେନ ''ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯମାନୋ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯାମୀ''ତି ଇଦଂ ୱୋହାରମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ନିଚ୍ଛୁନନ୍ତୋତି ବଲୱତୋ ୱେଦନାୱେଗସ୍ସ ନିରୋଧନେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଅୱସରଦାନୱସେନ ନିଚ୍ଛୁନନ୍ତୋ । ୱେଗସନ୍ଧାରଣେ ହି ଅତିମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଞ୍ଞମ୍ପି ୱିକାରଂ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ, ତେନ ଥେରୋ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତତି। ୱୀରିଯସମଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱାତି ଅଧିୱାସନୱୀରିଯସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତ୍ତା ତସ୍ସ ହାପନୱସେନ ସମାଧିନା ସମରସତାପାଦନେନ ୱୀରିଯସମଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହୀତି ଲୋକୁତ୍ତରପଟିସମ୍ଭିଦାହି ସହ। ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ହି ପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ଅସମ୍ମୋହୱସେନ ଅଧିଗମୋ, ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ପନ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନପି। ଲୋକିଯାନମ୍ପି ୱା ସତି ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ତତ୍ଥ ସମତ୍ଥତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହୀ''ତି। ସମସୀସୀତି ୱାରସମସୀସୀ ହୁତ୍ୱା, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱାରସ୍ସ ଅନନ୍ତରୱାରେ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥା ଚ ସୁଖଂ, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଥା ''ସୁଖଂ କୋ ୱେଦଯତୀ''ତିଆଦିନା ସମ୍ପଜାନୱେଦିଯନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖମ୍ପି। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ, କାଯଞ୍ଚ ପୀଳଏତି ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଟ୍ଠଂ ୱା ଖାଦତି, ଖନତି କାଯିକଂ, ଚେତସିକଞ୍ଚ ସାତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖା। ''ଦୁକ୍କରଂ ଓକାସଦାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖା''ତି ଅପରେ। ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅରୂପପରିଗ୍ଗହଂ, ଅରୂପଧମ୍ମମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ପାକଟଂ ହୋତି ଫସ୍ସସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅୱିଭୂତାକାରତ୍ତା। ତେନାହ ''ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଯ ଖାଯତୀ''ତି। ''ନ ପାକଟଂହୋତୀ''ତି ଚ ଇଦଂ ତାଦିସେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତେସଂ ଆଦିତୋ ୱେଦନାୱ ୱିଭୂତତରା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ଏୱଞ୍ଚି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ସକ୍କପଞ୍ହୱଣ୍ଣନା ଦୀସୁ ''ଫସ୍ସୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପାକଟଂ ହୋତୀ''ତି, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୫୯) ତଂ ଅୱିରୋଧିତଂ ହୋତି। ୱେଦନାୱସେନ କଥିଯମାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ''ୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପାକଟତାଯା''ତି ଚ ଇଦଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତାସଞ୍ହି ପୱତ୍ତି ଓଳାରିକା, ନ ଇତରାଯ। ତଦୁଭଯଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ୱା ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଇତରାଯପି ପୱତ୍ତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପାକଟା ଏୱାତି ''ୱେଦନାନ''ନ୍ତି ଅୱିସେସଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସକ୍କପଞ୍ହେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୱିସେସୋ ତତ୍ଥ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗହେତବ୍ବୋ।

ପୁବ୍ବେ ''ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦନାୱ ୱେଦଯତୀ''ତି ୱେଦନାଯ ଆରମ୍ମଣାଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ଚ ଅନତ୍ତତାଯ ଚ ପଜାନନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦାନି ତସ୍ସା ଅନିଚ୍ଚତାଦିପଜାନନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଯଂ ଅପରୋପି ପଜାନନପରିଯାଯୋ''ତି ଆହ। ଯଥା ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏକଞ୍ଚଂ ଅନେକନ୍ତପଚ୍ଚଯାଭାୱତୋ, ଏୱଂ ୱେଦନାଦ୍ୱଯସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠାରମ୍ମଣୱୁତ୍ତିତୋ ଚାତି ଆହ ''ସୁଖୱେଦନାକ୍ଖଣେ ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଅଭାୱତୋ''ତି। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ତଦା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାଯପି ଅଭାୱତୋ, ତେନ ସୁଖୱେଦନାକ୍ଖଣେ ଭୂତପୁବ୍ବାନଂ ଇତରୱେଦନାନଂ ହୁତ୍ୱାଅଭାୱପଜାନନେନ ସୁଖୱେଦନାଯପି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱୋ ଞାତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ତସ୍ସା ପାକଟଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇମିସ୍ସା ଚସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ଇତୋ

ପଠମଂଅଭାୱତୋ’’ତି ଆହ, ଏତେନେୱ ଚ ତାସମ୍ପି ୱେଦନାନଂ ପାକଟଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ୱେଦନା ନାମ ଅନିଚ୍ଚା ଅଧୁୱା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’’ତି। ଅନିଚ୍ଚଗ୍ଗହଣେନ ହି ୱେଦନାନଂ ୱିଦ୍ଧଂସନଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ୱିଦ୍ଧସ୍ତେ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା। ଅଧୁୱଗ୍ଗହଣେନ ପାକଟଭାୱୋ ତସ୍ସ ଅସଦାଭାୱିତାଦିଭାୱନତୋ। ୱିପରିଣାମଗ୍ଗହଣେନ ଦୁକ୍ଖଭାୱୋ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଦୀପନତୋ, ତେନ ସୁଖାପି ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖା, ପଗେୱ ଇତରାତି ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ୱେଦନାନଂ ଦୁକ୍ଖତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ଇତି ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ଏକନ୍ତତୋ ଅନତ୍ତା’’ତି ତୀସୁପି ୱେଦନାସୁ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯପଜାନନା ଜୋତିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତୀ’’ତି।

ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ (ମ। ନି। ୨।୨୦୫) ସାଧେତୁଂ ‘‘ୟୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନେୱ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତୀତି ତସ୍ମିଂ ସୁଖୱେଦନାସମଙ୍ଗିସମଯେ ନେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ଅତୀତାନାଗତାନଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଯ ପନ ଅସମ୍ଭୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ସଙ୍ଖିତ୍ତଲକ୍ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାନତୋ ଅନିଚ୍ଚା। ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୁଯ୍ୟ ପଚ୍ଚଯେହି କତତ୍ତା ସଙ୍ଖତା। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଦିପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା। ଖଯୱଯପଲୁଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନପକତିତାଯ ଖଯଧମ୍ମା ୱଯଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କିଲେସେହି ଆମସିତବ୍ବତୋ ଆମିସଂ ନାମ, ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା, ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ସହ ଆମିସେହୀତି ସାମିସଂ। ତେନାହ ‘‘ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାମିସନିସ୍ସିତା’’ତି।

ଇତୋ ପରନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ଥି ୱେଦନା’’ତି ଏୱମାଦି ପାଠଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କାଯାନୁପସ୍ସନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱା’’ତି।

ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା

୩୮୧। ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେନ ସହ ରାଗେନାତି ସରାଗଂ। ତେନାହ ‘‘ଲୋଭସହଗତ’’ନ୍ତି। ୱୀତରାଗନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାମଂ ସରାଗପଦପଟିଯୋଗିନା ୱୀତରାଗପଦେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତେଭୂମକସ୍ସେୱ ଗହଣନ୍ତି ‘‘ଲୋକିଯକୁସଲାବ୍ଯାକତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ପନା’’ତିଆଦିନା ତମେୱ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱରତି। ସେସାନି ଦ୍ୱେ ଦୋସମୂଲାନି, ଦ୍ୱେ ମୋହମୂଲାନୀତି ଚତ୍ତାରି ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି। ତେସଞ୍ହି ରାଗେନ ସମ୍ପଯୋଗାଭାୱତୋ ନତ୍ଥେୱ ସରାଗତା, ତଂନିମିତ୍ତକତାଯ ପନ ସିଯା ତଂସହିତକାଲେ ସୋତି ନତ୍ଥେୱ ୱୀତରାଗତାପୀତି ଦୁକ୍ଖୱିନିମୁତ୍ତତା ଏୱେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ନେୱ ପୁରିମପଦଂ ନ ପଚ୍ଛିମପଦଂ ଭଜନ୍ତୀ’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ ପଦେସିକଂ ପଜାନନଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ଦୁକନ୍ତରପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ତେସଂ। ଯେ ପନ ‘‘ପଟିପକ୍ଖଭାୱେ ଅଗଯ୍ହମାନେ ସମ୍ପଯୋଗାଭାୱୋ ଏୱେତ୍ଥ ପମାଣଂ ଏକଚ୍ଚଅବ୍ଯାକତାନଂ ୱିଯା’’ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ସେସାକୁସଲଚିତ୍ତାନମ୍ପି ଦୁତିଯପଦସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ । ଦୁତିଯଦୁକେପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ସହ ମୋହେନେୱ ୱତ୍ତତୀତି ସମୋହନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଞ୍ଚେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଞ୍ଚା’’ତି। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ‘‘ସହେୱ ମୋହେନାତି ସମୋହ’’ନ୍ତି ପୁରିମପଦାୱଧାରଣମ୍ପି ଲବ୍ଭତିଯେୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି। ଯଥା ପନ ଅତିମୂଳ୍ହତାଯ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକନଯେନ ସୱିସେସମୋହୱନ୍ତତାଯ ‘‘ମୋମୂହଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଦ୍ୱଯଂ ୱିସେସତୋ ‘‘ସମୋହ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତଥା ସେସାକୁସଲଚିତ୍ତାନୀତି ‘‘ୱଚ୍ଛନ୍ତିଯେୱା’’ତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି। ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ଥିନମିଦ୍ଧେନ ଅନୁପତିତଂ ଅନୁଗତନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧାନୁପତିତଂ, ପଞ୍ଚୱିଧଂସସଙ୍ଖାରିକାକୁସଲଚିତ୍ତଂ ସଙ୍କୁଚିତଚିତ୍ତଂ, ସଙ୍କୁଚିତଚିତ୍ତଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣେ ସଙ୍କୋଚନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ପଚ୍ଚଯୱିସେସୱସେନ ଥାମଜାତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସହଗତଂ ସଂସଟ୍ଠନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବମ୍ପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତମେୱାତି। ପସଟଚିତ୍ତଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣେ ସୱିସେସଂ ୱିକ୍ଖେପୱସେନ ୱିସଟଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ।

କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତାଯ ୱିପୁଲଫଲତାଯ ଚ ଦୀଘସନ୍ତାନତାଯ ଚ ମହନ୍ତଭାୱଂ ଗତଂ, ମହନ୍ତେହି ୱା ଉଳାରଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀହି ଗତଂ ପଟିପନ୍ନନ୍ତି ମହଗ୍ଗତଂ, ତଂ ପନ ରୂପାରୂପଭୂମିଗତଂ ତତୋ ମହନ୍ତସ୍ସ ଲୋକେ ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ରୂପାରୂପାୱଚର’’ନ୍ତି। ତସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ପଟିଯୋଗୀ ପରିତ୍ତଂ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଅମହଗ୍ଗତନ୍ତି କାମାୱଚର’’ନ୍ତି। ଅତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରିତୁଂ ସମତ୍ଥେହି ସହ ଉତ୍ତରେହୀତି ସଉତ୍ତରଂ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅନୁତ୍ତରଂ। ତଦୁଭଯଂ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଉତ୍ତରନ୍ତି କାମାୱଚରନ୍ତିଆଦି। ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥେନ ସମାଧିନା ସମ୍ମଦେୱ ଆହିତଂ ସମାହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଯସ୍ସାତି ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ। ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ସମାଧିନା ନ ସମାହିତନ୍ତି ଅସମାହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ଉଭଯସମାଧିରହିତ’’ନ୍ତି। ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତଂ, କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତଂ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତଂ, ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତନ୍ତି ତଦୁଭଯଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତୀହି ୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ତଦୁଭଯୱିମୁତ୍ତି ନତ୍ଥି, ତଂ ଉଭଯୱିମୁତ୍ତିରହିତନ୍ତି ଗଯ୍ହମାନେ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତେପି ସିଯାସଙ୍କାତି ତଂ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ସମୁଚ୍ଛେଦ…

ପେ… ଓକାସୋୱ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଆହ। ଓକାସଭାୱୋ ଚ ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା

ନୀୱରଣପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୩୮୨। ପହାତବ୍ବାଦିଧମ୍ମୱିଭାଗଦସ୍ସନୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ପାଠଇତୋ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ତମତ୍ଥଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନଂ କଥେତୁ’’ନ୍ତି ଆହ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ନୀୱରଣାଦିୱସେନେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି? ୱିନେଯ୍ଯଜ୍ଝାସଯତୋ। ଯେସଞ୍ହି ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ପଠମଂ ନୀୱରଣାନି ୱିଭାଗେନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି, ତେସଂ ୱସେନେତ୍ଥ ଭଗୱତା ପଠମଂ ନୀୱରଣେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା କଥିତା। ତଥା ହି କାଯାନୁପସ୍ସନାପି ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଦେସିତା, ତତୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ, ଆଯତନେସୁ ଚ ଭାୱେତବ୍ବେସୁ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯାଦିୱିଭାଗେସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚ ଉତ୍ତରା ଦେସନା, ତସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ସମଥଭାୱନାପି ଯାୱଦେୱ ୱିପସ୍ସନତ୍ଥା ଇଚ୍ଛିତା। ୱିପସ୍ସନାପଧାନା, ୱିପସ୍ସନାବହୁଲା ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଦେସନାତି ତସ୍ସା ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୱିଭାଗେନ ଦେସିତଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାଯତନଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱସେନ ମିସ୍ସକପରିଗ୍ଗହକଥନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗହମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ସକଲପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗହଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି ଇତରେସଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା।

‘‘କଣ୍ହସୁକ୍କଧମ୍ମାନଂ ଯୁଗନନ୍ଧତା ନତ୍ଥୀ’’ତି ପଜାନନକାଲେ ଅଭାୱା ‘‘ଅଭିଣ୍ହସମୁଦାଚାରୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଂୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପଲବ୍ଭମାନଂ। ଯଥାତି ଯେନାକାରେନ, ସୋ ପନ ‘‘କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ କାରଣାକାରୋୱ, ଅତ୍ଥତୋ କାରଣମେୱାତି ଆହ ‘‘ଯେନ କାରଣେନା’’ତି। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ୱକ୍ଖମାନତ୍ଥସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥାତି ‘‘ଯଥା ଚା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପଦେ। ସୁଭମ୍ପୀତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋପି। ସୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଗହଣାକାରେନ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତେନାକାରେନ ପୱତ୍ତନକସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ନିମିତ୍ତତ୍ତା ‘‘ନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ। ଇଟ୍ଠଂ, ଇଟ୍ଠାକାରେନ ୱା ଗଯ୍ହମାନଂ ରୂପାଦି ସୁଭାରମ୍ମଣଂ। ଆକଙ୍ଖିତସ୍ସ ହିତସୁଖସ୍ସ ପତ୍ତିଯା ଅନୁପାଯଭୂତୋ ମନସିକାରୋ ଅନୁପାଯମନସିକାରୋ। ତନ୍ତି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରଂ । ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ସଭାଗହେତୁଭୂତେ, ଆରମ୍ମଣଭୂତେ ଚ ଦୁୱିଧେ ସୁଭନିମିତ୍ତେ। ଆହାରୋତି ପଚ୍ଚଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଆହରତୀତି କତ୍ୱା।

ଅସୁଭନ୍ତି ଅସୁଭଜ୍ଝାନଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତଂ ପନ ଦସସୁ ଅୱିଞ୍ଞାଣକଅସୁଭେସୁ ଚ କେସାଦୀସୁ ସୱିଞ୍ଞାଣକଅସୁଭେସୁ ଚ ପୱତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କେସାଦୀସୁ ହି ସଞ୍ଞା ‘‘ଅସୁଭସଞ୍ଞା’’ତି ଗିରିମାନନ୍ଦସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୧୦।୬୦) ୱୁତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ, ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଚ ଗହଣଂ ନିରୱସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତେସୁ ପନ ଅସୁଭେସୁ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି, ‘‘ଅସୁଭ’’ନ୍ତି ଚ ମନସିକାରୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ, ତଦନୁକୂଲତ୍ତା ପନ ଇତରେ ପୀତି।

ଏକାଦସସୁ ଅସୁଭେସୁ ପଟିକ୍କୂଲାକାରସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ଯଥା ୱା ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ପଟିପତ୍ତି ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ। ଉପଚାରପ୍ପନାୱହାଯ ଅସୁଭଭାୱନାଯ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନା ଅସୁଭଭାୱନାନୁଯୋଗୋ। ‘‘ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋ ମିତାହାରସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୱାଭାୱା ଓତାରଂ ଅଲଭମାନୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ଅଯମେୱ ଚ ଅତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଦେସେପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯୋ ପନ ଭୋଜନସ୍ସ ପଟିକ୍କୂଲତଂ, ତବ୍ବିପରିଣାମସ୍ସ ତଦାଧାରସ୍ସ ତସ୍ସ ଚ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତସ୍ସ ଅତିୱିଯ ଜେଗୁଚ୍ଛତଂ, କାଯସ୍ସ ଚ ଆହାରଟ୍ଠିତିକତ୍ତଂ ସମ୍ମଦେୱ ଜାନାତି, ସୋ ସବ୍ବସୋ ଭୋଜନେ ପମାଣସ୍ସ ଜାନନେନ ଭୋଜନେମତ୍ତଞ୍ଞୂ ନାମ। ତାଦିସସ୍ସ ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତେୱ।

ଅସୁଭକମ୍ମିକତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ଦନ୍ତଟ୍ଠିଦସ୍ସାୱୀ। ପହୀନସ୍ସାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପହୀନସ୍ସ। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ (ଧ। ସ। ୧୧୫୯, ୧୫୦୩) ସବ୍ବୋପି ଲୋଭୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନା’’ତି।

ପଟିଘମ୍ପି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଟିଘନିମିତ୍ତଂ ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ପଟିଘସ୍ସ କାରଣନ୍ତି କତ୍ୱା।

ମେଜ୍ଜତି ସିନିୟ୍ହତୀତି ମିତ୍ତୋ, ହିତେସୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ମିଂ ମିତ୍ତେ ଭୱା, ମିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଏସାତି ମେତ୍ତା, ହିତେସିତା, ତସ୍ସା ମେତ୍ତାୟ। ଅପ୍ପନାପି ଉପଚାରୋପି ୱଟ୍ଟତି ସାଧାରଣୱଚନଭାୱତୋ। ‘‘ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଅପ୍ପନାୱ ୱଟ୍ଟତି ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତାୟ ପଟିପକ୍ଖତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତନ୍ତି ୟୋନିସୋମନସିକାରଂ। ତତ୍ଥାତି ମେତ୍ତାୟ। ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତୟତୋତି ବହୁଲୀକାରୱତୋ।

ସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତାୟନସ୍ସ ହିତୂପସଂହାରସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଂ ପୱତ୍ତନଂ ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ପଠମୁପ୍ପନ୍ନୋ ମେତ୍ତାମନସିକାରୋ ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ମେତ୍ତାମନସିକାରୋୱ ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତଂ। କମ୍ମମେୱ ସକଂ ଏତେସନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକା, ସତ୍ତା, ତବ୍ଭାୱୋ କମ୍ମସ୍ସକତା, କମ୍ମଦାୟାଦତା। ଦୋସମେତ୍ତାସୁ ୟାଥାୱତୋ ଆଦୀନୱାନିସଂସାନଂ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ୱୀମଂସା ଇଧ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ। ମେତ୍ତାୱିହାରିକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୱନ୍ତତା ଇଧ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା। ଓଦିସ୍ସକଅନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣାନନ୍ତି (ଓଧିସକଅନୋଧିସକଦିସାଫରଣାନଂ ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୧୫) ଅତ୍ତଅତିପିୟସହାୟମଜ୍ଝତ୍ତୱେରିୱସେନ ଓଦିସ୍ସକତା, ସୀମାସମ୍ଭେଦେ କତେ ଅନୋଦିସ୍ସକତା। ଏକାଦିଦିସାଫରଣୱସେନ ଦିସାଫରଣତା ମେତ୍ତାୟ ଉଗ୍ଗହଣେ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିହାରରଚ୍ଛାଗାମାଦିୱସେନ ୱା ଓଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣଂ। ୱିହାରାଦିଉଦ୍ଦେସରହିତଂ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାୱସେନ ଅନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣନ୍ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ଉଗ୍ଗହଣଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଓଦିସ୍ସକଅନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଗ୍ଗହୋତି ଚ ୟାୱ ଉପଚାରା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉଗ୍ଗହିତାୟ ଆସେୱନା ଭାୱନା। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା, ପାଣା, ଭୂତା, ପୁଗ୍ଗଲା, ଅତ୍ତଭାୱପରିୟାପନ୍ନାତି ଏତେସଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା, ଏକେକସ୍ମିଂ ଅୱେରା ହୋନ୍ତୁ , ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜା, ଅନୀଘା, ସୁଖୀ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରନ୍ତୂତି ଚତୁଧା ପୱତ୍ତିତୋ ୱୀସତିୱିଧା ଅନୋଦିସ୍ସକଫରଣା ମେତ୍ତା। ସବ୍ବା ଇତ୍ଥିୟୋ, ପୁରିସା, ଅରିୟା, ଅନରିୟା, ଦେୱା, ମନୁସ୍ସା, ୱିନିପାତିକାତି ସତ୍ତୋଧିକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ସତ୍ତୱିଧା, ଅଟ୍ଠୱୀସତି ୱିଧା ୱା, ଦସହି ଦିସାହି ଦିସୋଧିକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ଦସୱିଧା, ଏକେକାୟ ୱା ଦିସାୟ ସତ୍ତାଦିଇତ୍ଥାଦିଅୱେରାଦିଭେଦେନ ଅସୀତାଧିକଚତୁସତପ୍ପଭେଦା ଚ ଓଧିସୋ ଫରଣା ୱେଦିତବ୍ବା।

ୟେନ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ଅରତିଆଦିକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ଅରତିଆଦୀସୁ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ। ତେନ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ହି ଇଦଂ ଭୁମ୍ମଂ। ଏସ ନୟୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଉକ୍କଣ୍ଠିତା ପନ୍ତସେନାସନେସୁ, ଅଧିକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଭାୱରିଞ୍ଚନା। କାୟୱିନମନାତି କରଜକାୟସ୍ସ ୱିରୂପେନାକାରେନ ନମନା। ଲୀନାକାରୋତି ସଙ୍କୋଚାପତ୍ତି।

କୁସଲଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିୟା ପଟ୍ଠପନସଭାୱତାୟ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ୱିସୋସନସଭାୱତାୟ ଚ ଆରମ୍ଭଧାତୁଆଦିତୋ ପୱତ୍ତୱୀରିୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଠମାରମ୍ଭୱୀରିୟ’’ନ୍ତି। ୟସ୍ମା ପଠମାରମ୍ଭମତ୍ତସ୍ସ କୋସଜ୍ଜୱିଧମନଂ, ଥାମଗମନଞ୍ଚ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତାୟ ତତୋ ବଲୱତର’’ନ୍ତି । ୟସ୍ମା ପନ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ଉପରୂପରି ୱିସେସଂ ଆୱହନ୍ତଂ ଅତିୱିୟ ଥାମଗତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନତୋ ତତୋପି ବଲୱତର’’ନ୍ତି।

ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋତି ଅତିଭୋଜନେ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ , ଏତ୍ତକେ ଭୁତ୍ତେ ତଂ ଭୋଜନଂ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି, ଏତ୍ତକେ ନ ହୋତୀତି ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ କାରଣାକାରଣଗାହୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଏତ୍ତକେ ଭୁତ୍ତେ ତଂ ଭୋଜନଂ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ କାରଣଂ ନ ହୋତୀ’’ତି ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଚତୁପଞ୍ଚ…ପେ… ନ ହୋତୀ’’ତି। ଦିୱା ସୂରିୟାଲୋକନ୍ତି ଦିୱା ଗହିତନିମିତ୍ତଂ ସୂରିୟାଲୋକଂ ରତ୍ତିଯଂ ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସାପୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧୁତଙ୍ଗାନଂ ୱୀରିୟନିସ୍ସିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧୁତଙ୍ଗନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପୀ’’ତି।

କୁକ୍କୁଚ୍ଚମ୍ପି କତାକତାନୁସୋଚନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଚେତସୋ ଅୱୂପସମାୱହତାୟ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସମାନଲକ୍ଖଣମେୱାତି ‘‘ଅୱୂପସମୋ ନାମ ଅୱୂପସନ୍ତାକାରୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚମେୱେତଂ ଅତ୍ଥତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଗନ୍ଥତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଚ ସୁତ୍ତାଦୀନି ୱିଚାରେନ୍ତସ୍ସ ତବ୍ବହୁଲୱିହାରିନୋ ଅତ୍ଥୱେଦାଦିପଟିଲାଭସବ୍ଭାୱତୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ନ ହୋତୀତି, ୟଥାୱିଧିପଟିପତ୍ତିୟା, ୟଥାନୁରୂପପତିକାରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଚ କତାକତାନୁସୋଚନଞ୍ଚ ନ ହୋତୀତି ‘‘ବାହୁସଚ୍ଚେନପି…ପେ… ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତୀ’’ତି ଆହ। ୟଦଗ୍ଗେନ ବାହୁସଚ୍ଚେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତି, ତଦଗ୍ଗେନ ପରିପୁଚ୍ଛକତାୱିନୟପକତଞ୍ଞୁତାହିପି ତଂ ପହୀୟତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱୁଦ୍ଧସେୱିତା ଚ ୱୁଦ୍ଧସୀଲିତଂ ଆୱହତୀତି ଚେତୋୱୂପସମକରତ୍ତା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚପ୍ପହାନକାରୀ ୱୁତ୍ତା। ୱୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପନ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିନୋଦକା ୱିନୟଧରା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିକ୍ଖେପୋ ଚ ପବ୍ବଜିତାନଂ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚହେତୁକୋ ହୋତୀତି ‘‘କପ୍ପିୟାକପ୍ପିୟପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ୱିନୟନୟେନେୱ ପରିପୁଚ୍ଛକତାଦୟୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ପହୀନେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚେତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସସହଗତତ୍ତା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ତିଟ୍ଠତି ପଓତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ଠାନୀଯା ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଠାନୀଯା ୱିଚିକିଚ୍ଛାଠାନୀଯା, ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ କାରଣଭୂତା ଧମ୍ମା, ତିଟ୍ଠତୀତି ୱା ଠାନୀଯା, ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଠାନୀଯା ଏତିସ୍ସାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାଠାନୀଯା, ଅତ୍ଥତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଏୱ। ସା ହି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ସଭାଗହେତୁତାଯ ଅସାଧାରଣଂ କାରଣଂ।

କୁସଲାକୁସଲାତି କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ କୁସଲା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅକୁସଲା। ଯେ ଅକୁସଲା, ତେ ସାୱଜ୍ଜା, ଅସେୱିତବ୍ବା, ହୀନା ଚ। ଯେ କୁସଲା, ତେ ଅନୱଜ୍ଜା, ସେୱିତବ୍ବା,ପଣୀତା ଚ। କୁସଲା ୱା ହୀନେହି ଛନ୍ଦାଦୀହି ଆରଦ୍ଧା ହୀନା, ପଣୀତେହି ପଣୀତା। କଣ୍ହାତି କାଳକା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପଭସ୍ସରଭାୱକରଣା। ସୁକ୍କାତି ଓଦାତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱକରଣା। କଣ୍ହାଭିଜାତିହେତୁତୋ ୱା କଣ୍ହା। ସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତୋ ସୁକ୍କା। ତେ ଏୱ ସପ୍ପଟିଭାଗା। କଣ୍ହା ହି ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକତାଯ ସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗା, ତଥା ସୁକ୍କାପି ଇତରେହି। ଅଥ ୱା କଣ୍ହସୁକ୍କା ଚ ସପ୍ପଟିଭାଗା ଚ କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗା। ସୁଖା ହି ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ସପ୍ପଟିଭାଗା, ଦୁକ୍ଖା ଚ ୱେଦନା ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସପ୍ପଟିଭାଗାତି।

କାମଂ ବାହୁସଚ୍ଚପରିପୁଚ୍ଛକତାହି ସଦ୍ଧାପି ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀଯତି, ତଥାପି ରତନତ୍ତଯୱିଚିକିଚ୍ଛାମୂଲିକା ସେସୱିଚିକିଚ୍ଛାତି କତ୍ୱା ଆହ ''ତୀଣି ରତନାନି ଆରବ୍ଭା''ତି। ରତନତ୍ତଯଗୁଣାୱବୋଧେ ''ସଦ୍ଦହତି ଓକପ୍ପେତୀ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୦୦୮, ୧୧୨୩, ୧୧୬୭, ୧୨୪୧, ୧୨୬୩, ୧୨୭୦; ୱିଭ। ୯୧୫) ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଅସମ୍ଭୱୋତି। ୱିନଯେ ପକତଞ୍ଞୁତା ''ସିକ୍ଖାଯ କଙ୍ଖତୀ''ତି ୱୁତ୍ତାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପହାନଂ କରୋତୀତି ଆହ ''ୱିନଯେ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱସ୍ସାପୀ''ତି। ଓକପ୍ପନିଯସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲସ୍ସାତି ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ଅନୁପୱିସନସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଅଧିମୋକ୍ଖେନ ଅଧିମୁଚ୍ଚନବହୁଲସ୍ସ, ଅଧିମୁଚ୍ଚନଞ୍ଚ ଅଧିମୋକ୍ଖୁପ୍ପାଦନମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ସଦ୍ଧାଯ ୱା ନିନ୍ନପୋଣତାଅଧିମୁତ୍ତି ଅଧିମୋକ୍ଖୋ।

ସମୁଦଯୱଯାତି ସମୁଦଯୱଯଧମ୍ମା। ସୁଭନିମିତ୍ତଅସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୂତି ''ସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୁ ଅସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୂ''ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ପଠମେନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଟିଘନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ଦୁତିଯେନମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଆଦୀନଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ନୀୱରଣପଦ୍ଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଖନ୍ଧପଦ୍ଦୱଣ୍ଣନା

୩୮୩। ଉପାଦାନେହି ଆରମ୍ମଣକରଣାଦିୱସେନ ଉପାଦାତବ୍ବା ୱା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା।

ଇତିରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ''ଇଦଂ ରୂପ''ନ୍ତି। ତଯିଦଂ ସରୂପଗ୍ଗହଣଭାୱତୋ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ, ନ ଇତୋ ପରଂ ରୂପଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ଇତୀତି ୱା ପକାରତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ''ଇତି ରୂପ''ନ୍ତି ଇମିନା ଭୂତୁପାଦାଦିୱସେନ ଯତ୍ତକୋ ରୂପସ୍ସ ପଭେଦୋ, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ରୂପଂ ଅନୱସେସତୋ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ସଭାୱତୋତି ରୁପ୍ପନସଭାୱତୋ, ଚକ୍ଖାଦିୱଣ୍ଣାଦିସଭାୱତୋ ଚ। ୱେଦନାଦୀସୁପୀତି ଏତ୍ଥ ''ଅଯଂ ୱେଦନା, ଏତ୍ତକା ୱେଦନା, ନ ଇତୋ ପରଂ ୱେଦନା ଅତ୍ଥୀତି ସଭାୱତୋ ୱେଦନଂ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା, ସଭାୱତୋତି ଚ ''ଅନୁଭୱନସଭାୱତୋ, ସାତାଦିସଭାୱତୋ ଚା''ତି ଏୱମାଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଖନ୍ଧପଦ୍ଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆଯତନପଦ୍ଦୱଣ୍ଣନା

୩୮୪।ଛସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେସୂତି ''ଛସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଛସୁ ବାହିରେସୂ''ତି ''ଛସୂ''ତି ପଦଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କସ୍ମା ପନେତାନି ଉଭଯାନି ଛଠଏୱ ୱୁତ୍ତାନି? ଛୱିଞ୍ଞାଣକାଯୁପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନତୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ହି ୱିଞ୍ଞାଣକାଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଂ, ରୂପାଯତନମେୱ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ, ତଥା ଇତରାନି ଇତରେସଂ, ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ଭୱଙ୍ଗମନସଙ୍ଖାତୋ ମନାଯତନେକଦେସୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଂ, ଅସାଧାରଣଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେତି, ୱିଭାୱେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଣାତୀତି ସୋତଂ। ଘାଯତୀତି ଘାନଂ। ଜୀୱିତନିମିତ୍ତତାଯ ରସୋ ଜୀୱିତଂ, ତଂ ଜୀୱିତଂ ଅୱ୍ହାଯତୀତି ଜିୱ୍ହା। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଆଯୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋତି କାଯୋ। ମୁନାତି ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଜାନାତୀତି ମନୋ। ରୂପଯତି ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ରୂପଂ। ସପ୍ପତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ହରୀଯତି ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱଂ ଗମୀଯତୀତି ସଦ୍ଦୋ। ଗନ୍ଧଯତି ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚେତୀତି ଗନ୍ଧୋ। ରସନ୍ତି ତଂ ସତ୍ତା ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ରସୋ। ଫୁସୀଯତୀତି

ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା। ସବ୍ବାନି ପନ ଆଯାନଂ ତନନାଦିଅତ୍ଥେନ ଆଯତନାନି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୧୦, ୫୧୧, ୫୧୨; ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨।୫୧୦) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚପଜାନାତୀତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୪; ମ। ନି। ୧।୧୧୭) ଏତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁ ନାମ ପସାଦଚକ୍ଖୁ, ନ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ, ନାପି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଆଦିକନ୍ତି ଆହ ଚକ୍ଖୁପସାଦନ୍ତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ "ଯଂ ଚକ୍ଖୁ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ପସାଦୋ"ତି। (ଧ। ସ। ୫୯୬) ଚ-ସଦ୍ଦୋ ୱକ୍ଖମାନତ୍ଥସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ଅୱିପରୀତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ରସସ୍ସ ଚେୱ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ୱସେନ, ରୂପେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚେୱ ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପସାଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପସାଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ଯାଥାୱସରସୱସେନ ଚେୱ ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଚ, ଯାଥାୱସରସୋତି ଚ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ରସୀଯତି ଅୱିରଦ୍ଧପଟିୱେଧୱସେନ ଅସ୍ସାଦୀଯତି ରମୀଯତୀତି "ରସୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ସଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ।

"ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ମ। ନି। ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩, ୪୫; ୨।୪।୬୦) ସମୁଦିତାନିଯେୱ ରୂପାଯତନାନି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ, ନ ୱିସୁଂ ୱିସୁନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଜୋତନତ୍ଥଂ "ରୂପେ ଚା"ତି ପୁଥୁୱଚନଗ୍ଗହଣଂ, ତାଯ ଏୱ ଚ ଦେସନାଗତିଯା କାମଂ ଇଧାପି "ରୂପେ ଚ ପଜାନାତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ରୂପଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ପନ ସବ୍ବଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଞ୍ଚାତି ଏକୱଚନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ। ସରସଲକ୍ଖଣ ୱସେନାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱକିଚ୍ଚସ୍ସ ୱସେନ ଚେୱ ଚକ୍ଖୁପଟିହନନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱସେନ ଚାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଉଭଯଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଚକ୍ଖୁଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ, ରୂପେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭୂତେ ଚ ପଟିଚ୍ଚ। କାମଂ ଅଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନା, ନିପ୍ପରିଯାଯକଥା ନାମ ଅଭିଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତା ଏୱାତି ଅଭିଧମ୍ମନଯେନେୱ ସଂଯୋଜନାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "କାମରାଗ…ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ"ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ କାମେସୁ ରାଗୋ, କାମୋ ଚ ସୋ ରାଗୋ ଚାତି ୱା କାମରାଗୋ। ସୋ ଏୱ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସଂଯୋଜନଂ। ଅଯଞ୍ହି ଯସ୍ସ ସଂୱିଜ୍ଜତି, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସଂଯୋଜେତି ବନ୍ଧତି ଇତି ଦୁକ୍ଖେନ ସତ୍ତଂ, ଭୱାଦିକେ ୱା ଭୱନ୍ତରାଦୀହି, କମ୍ମୁନା ୱା ୱିପାକଂ ସଂଯୋଜେତି ବନ୍ଧତୀତି ସଂଯୋଜନଂ। ଏୱଂ ପଟିଘସଂଯୋଜଂଆଦୀନମ୍ପି ଯଥାରହମତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସରସଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ପନ ସତ୍ତସ୍ସ ୱଟ୍ଟତୋ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଚେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତବନ୍ଧନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ୱସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଭୱସ୍ସାଦଦିଟ୍ଠିସ୍ସାଦନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ କାମସ୍ସାଦଗ୍ଗହଣଂ। ଅସ୍ସାଦଯତୋତି ଅଭିରମନ୍ତସ୍ସ। ଅଭିନନ୍ଦତୋତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାୱସେନ ନନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ। ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ବଲୱତୋ କାମରାଗସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତା କାମରାଗୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେତି ଏତ୍ଥ "ଆପାଥଗତେ"ତି ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମନୱସେନ "ଆପାଥଗତ"ନ୍ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଏତଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଏତଂ ଏୱଂସୁଖୁମଂ ଏୱଂଦୁବ୍ବିଭାଗଂ ଆରମ୍ମଣଂ। "ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱ"ନ୍ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। "ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସତି ୱିନସ୍ସିସ୍ସତୀତି ଗଣ୍ହତୋ"ତି ଏୱମାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ପଠମାଯ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୁରୋଧୱସେନ "ସତ୍ତୋ ନୁ ଖୋ"ତି, ଇତରାଯ ଅନୁରୋଧୱସେନ "ସତ୍ତସ୍ସ ନୁ ଖୋ"ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛତୋ। ଅତ୍ତତନିଯାଦିଗାହାନୁଗତା ହି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅସତି ଅଭାୱତୋ। ଭୱଂ ପତ୍ଥେନ୍ତସ୍ସାତି "ଇଦିସେ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ଯସ୍ମା ଅମ୍ହାକଂ ଇଦଂ ଇଟ୍ଠଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ସୁଲଭଂ ଜାତଂ, ତସ୍ମା ଆଯତିମ୍ପି ଏଦିସୋ, ଇତୋ ୱା ଉତ୍ତରିତରୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱୋ ଭୱେଯ୍ଯା"ତି ଭୱଂ ନିକାମେନ୍ତସ୍ସ। ଏୱରୂପନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ରୂପଂ। ତଂସଦିସେ ହି ତବ୍ବୋହାରୱସେନେୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭୱତି ହି ତଂସଦିସେସୁ ତବ୍ବୋହାରୋ ଯଥା "ସା ଏୱ ତିତ୍ତିରୀ, ତାନି ଏୱ ଓସଧାନୀ"ତି। ଉସୂଯତୋତି ଉସୂଯଂ ଇସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦଯତୋ। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ମଚ୍ଛରାଯତୋତି ଅଞ୍ଞେନ ଅସାଧାରଣଭାୱକରଣେନ ମଚ୍ଛରିଯଂ କରୋତୋ। ସବ୍ବେହେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ନୱହି ସଂଯୋଜନେହି।

ତଞ୍ଚ କାରଣନ୍ତି ସୁଭନିମିତ୍ତପଟିଘନିମିତ୍ତାଦିୱିଭାଗଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦିରୂପାରମ୍ମଣଞ୍ଚେୱ ତଜ୍ଜାଯୋନିସୋମନସିକାରଞ୍ଚାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଂଯୋଜନସ୍ସ କାରଣଂ। ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାସମୂହତଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ସନ୍ଧାଯ "ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନତା ସମୁଦାଚାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା। ଯେନ କାରଣେନାତି ଯେନ ୱିପସ୍ସନାସମଥଭାୱନାସଙ୍ଖାତେନ କାରଣେନ । ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ତଦଙ୍ଗୱସେନ ଚେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଚ ପହାନକାରଣଂ। ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯାନଂ ଅପାଯଗମନୀଯତାଯ ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତା ୱୁତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ "ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତୀ"ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୧) ସୁତ୍ତପଦଂ କଥନ୍ତି? ତଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାନୁଲୋମସାସନା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା, ଅଯଂ ପନ ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାତି ନାଯଂ ଦୋସୋତି। ଓଳାରିକସ୍ସାତି ଥୂଲସ୍ସ, ଯତୋ ଅଭିଣ୍ହସମୁପ୍ପତ୍ତିପରିଯୁଟ୍ଠାନତିବ୍ବତାୱ ହୋତି। ଅଣୁସହଗତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଭାୱେନ ଅଣୁଭାୱଂ

ସୁଖୁମଭାୱଂ ଗତସ୍ସ। ଉଦ୍ଧଙ୍ଗସଂୟୋଜନସ୍ସପେତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଯଥାୱୁତ୍ତସଂୟୋଜନେହି ଅୱିନାଭାୱତୋ। ଏକତ୍ତତାଯ ସୋତାଦୀନଂ ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣୱସେନ ପଜାନନା, ତପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ସଂୟୋଜନାନଂ ଉପ୍ପାଦାଦିପଜାନନା ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ଅତିଦିସତି।

ଅତ୍ତନୋ ୱା ଧମ୍ମେସୂତି ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନଧମ୍ମେସୁ, ଅତ୍ତନୋ ଉଭଯଧମ୍ମେସୁ ୱା। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନପରିଗ୍ଗଣ୍ହନମୁଖେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ଚ ଅନୱସେସତୋ ସପରସନ୍ତାନେସୁ ଆଯତନାନଂ ପରିଗ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ପରସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମେସୂତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରୂପାଯତନସ୍ସାତି ଅଡ୍ଢେକାଦସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ରୂପସଭାୱସ୍ସ ଆଯତନସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ''ୱୁତ୍ତନଯେନ ନୀହରିତବ୍ବୋ''ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ସେସକ୍ଖନ୍ଧେସୂତି ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଇମିନା ଅତିଦେସେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ''ଆହାରସମୁଦଯା''ତି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ''ନାମରୂପସମୁଦଯା''ତି ସେସଖନ୍ଧେସୁ ''ଫସ୍ସସମୁଦଯା''ତି ଇମଂ ୱିସେସଂ ୱିଭାୱେତି, ଇତରଂ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସମାନନ୍ତି ଖନ୍ଧପବ୍ବେ ୱିଯ ଆଯତନପବ୍ବେପି ଲୋକୁତ୍ତରନିୱତ୍ତନଂ ପାଠଇଯଂ ଗହିତଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ନ ଗହେତବ୍ବା''ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଆଯତନପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୩୮୫।ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସାତି କିଲେସନିଦ୍ଦାଯ ପଟିବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସ, ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସ। ଅଙ୍ଗେସୂତି କାରଣେସୁ, ଅୱଯୱେସୁ ୱା । ଉଦଯୱଯଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସମ୍ବୋଧିପଟିପଦାଯଂ ଠିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯୋଗାୱଚରୋତି ସମ୍ବୋଧୀ''ତି। ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା ନାମ ପରିଯାଯକଥା, ଅଯଞ୍ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଦେସନା ଲୋକିଯମଗ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯୋଗାୱଚରୋତି ସମ୍ବୋଧୀ''ତି, ଅଞ୍ଞଥା ''ଅରିଯସାୱକୋ''ତି ୱଦେଯ୍ଯ।

''ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ''ୱିଚିକିଚ୍ଛାଟ୍ଠାନୀଯା''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତନ୍ତି ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ। ତତ୍ଥାତି ସତିଯଂ, ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ।

ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅଥ ୱା ସତିପ୍ପଧାନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦିସାତ୍ଥକଭାୱପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଞାଣଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସତୋକାରୀଭାୱାୱହତ୍ତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତି। ଯଥା ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମପ୍ପହାନଂ, ଅନୁରୂପଧମ୍ମସେୱନା ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତି, ଏୱଂ ସତିରହିତପୁଗ୍ଗଲୱିୱଜ୍ଜନା, ସତୋକାରୀପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ତତ୍ଥ ଚ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦିନା। ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ନାମ, ଯୋ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ସୁୱଣ୍ଣସଲାକଂ ଗହେତ୍ୱା ''ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଭାସାସୁ କତରଭାସାଯ ଧମ୍ମଂ କଥେମୀ''ତି ପରିସଂ ପୱାରେସି। ଅଭଯତ୍ଥେରୋତି ଦତ୍ତାଭଯତ୍ଥେରମାହ।

ଧମ୍ମାନଂ, ଧମ୍ମେସୁ ୱା ୱିଚଯୋ ଧମ୍ମୱିଚଯୋ, ସୋ ଏୱ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ। ''କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋତି କୁସଲାଦୀନଂ ତଂତଂସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣଆଦିକସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଅୱବୁଜ୍ଝନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ସୋ ହି ଅୱିପରୀତମନସିକାରତାଯ ''ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଦାଭୋଗତାଯ ଆୱଜ୍ଜନାପି ତଗ୍ଗତିକା ଏୱ, ତସ୍ସ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତନଂ ବହୁଲୀକାରୋ। ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭାୱାଯ। ୱେପୁଲ୍ଲାଯାତି ୱିପୁଲଭାୱାଯ। ପାରିପୂରିଯାତି ପରିବ୍ରୂହନାଯ।

ପରିପୁଚ୍ଛକତାତି ପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛକଭାୱୋ। ଆଚରିଯେ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ପଞ୍ଚପି ନିକାଯେ ସହ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ଯଂ ଯଂ ତତ୍ଥ ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନଭୂତଂ, ତଂ ତଂ ''ଇଦଂ ଭନ୍ତେ କଥଂ, ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋ''ତି ଖନ୍ଧାଯତନାଦିଅତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ''ଖନ୍ଧଧାତୁ…ପେ… ବହୁଲତା''ତି। ୱତ୍ଥୂନଂ ୱିସଦଭାୱକରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ସରୀରଂ, ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାନି ଚୀୱରାନି ଚ ''ୱତ୍ଥୂନୀ''ତି ଅଧିପ୍ପେତାନି, ତାନି ଯଥା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୁଖାୱହାନି ହୋନ୍ତି, ତଥା କରଣଂ ତେସଂ ୱିସଦଭାୱକରଣଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନ''ନ୍ତିଆଦି। ଉସ୍ସନ୍ନଦୋସନ୍ତି ୱାତାଦିଉସ୍ସନ୍ନଦୋସଂ। ସେଦମଲମକ୍ଖିତନ୍ତି ସେଦେନ ଚେୱ ଜଲ୍ଲିକାସଙ୍ଖାତେନ ସରୀରମଲେନ ଚ ମକ୍ଖିତଂ। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସରୀରସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ପୀଳଆୱହଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସେନାସନଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ପତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅୱିସଦେ ସତି, ୱିସଯଭୂତେ ୱା। କଥଂ ଭାୱନମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ତାନି ୱିସଯୋ? ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପୱତ୍ତନକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନେୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା

ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ ଅପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ନିସ୍ସଯାଦିପଚ୍ଚଯଭୂତେସୁ। ଞାଣମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ନ କେୱଲଂ ତଂ ୱତ୍ଥୁଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ତସ୍ମିଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧେ ଞାଣମ୍ପି ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ନିସ୍ସଯାପରିସୁଦ୍ଧିଯା ତଂନିସ୍ସିତାପରିସୁଦ୍ଧି ୱିଯ ୱିସଯସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ୱିସଯିନୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି।

ସମଭାୱକରଣନ୍ତି କିଚ୍ଚତୋ ଅନୂନାଧିକଭାୱକରଣଂ। ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ଅଧିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସ୍ସ ପଟୁତରଭାୱେନ, ପଞ୍ଞାଯ ଅୱିସଦତାଯ, ୱୀରିଯାଦୀନଞ୍ଚ ସିଥିଲତାଦିନା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ଇତରାନି ମନ୍ଦାନୀ''ତି। ତତୋତି ତସ୍ମା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ , ଇତରେସଞ୍ଚ ମନ୍ଦତ୍ତା। କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନଂ ପଗ୍ଗହୋ, ପଗ୍ଗହୋୱ କିଚ୍ଚଂ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ, ''କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠାନଂ, ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ। ୱିକ୍ଖେପପଟିକ୍ଖେପୋ, ଯେନ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋ। ରୂପଗତଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁନା ଯେନ ଯାଥାୱତୋ ୱିସଯସଭାୱଂ ପସ୍ସତି, ତଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ। କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ବଲୱତା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଅଭିଭୂତତ୍ତା। ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ହି ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେନ୍ତାନଂ ସହପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକରସତାୱସେନେୱ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ କାରଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ତନ୍ତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ । ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନାତି ଯସ୍ସ ସଦ୍ଧେଯ୍ୟସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଉଳାରତାଦିଗୁଣେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ସାତିସଯପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତାଦିୱିଭାଗତୋ ଯାଥାୱତୋ ୱୀମଂସନେନ। ଏୱଞ୍ହି ଏୱଂଧମ୍ମତାନଯେନ ସଭାୱସରସତୋ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହମାନେ ସୱିପ୍ଫାରୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ନ ହୋତି ''ଅଯଂ ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୋ''ତି ପରିଜାନନୱସେନ ପଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରସ୍ସ ସାତିସଯତ୍ତା। ଧୁରିଯଧମ୍ମେସୁ ହି ଯଥା ସଦ୍ଧାଯ ବଲୱଭାୱେ ପଞ୍ଞାଯ ମନ୍ଦଭାୱୋ ହୋତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଞାଯ ବଲୱଭାୱେ ସଦ୍ଧାଯ ମନ୍ଦଭାୱୋ ହୋତୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତଂ ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ୱା, ଯଥା ୱା ମନସିକରୋତୋ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତଥା ଅମନସିକାରେନ ହାପେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ତଥା ଅମନସିକାରେନାତି ଯେନାକାରେନ ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତେନାକାରେନ ଭାୱନାଯ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଧ ଦୁୱିଧେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ କିଚ୍ଚୁତ୍ତରିଯତୋ, ୱୀରିଯାଦୀନଂ ୱା ମନ୍ଦକିଚ୍ଚତାଯ। ତତ୍ଥ ପଠମୱିକପ୍ପେ ହାପନୱିଧି ଦସ୍ସିତୋ। ଦୁତିଯକପ୍ପେ ପନ ଯଥା ମନସି କରୋତୋ ୱୀରିଯାଦୀନଂ ମନ୍ଦକିଚ୍ଚତାଯ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତଥା ଅମନସିକାରେନ, ୱୀରିଯାଦୀନଂ ପଟୁକିଚ୍ଚଭାୱାୱହେନ ମନସିକାରେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ତେହି ସମରସଂ କରୋନ୍ତେନ ହାପେତବ୍ବଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁପି ହାପନୱିଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୂତି। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତତାଯ କତାଧିକାରୋ ସତ୍ଥୁ ରୂପକାଯଦସ୍ସନପ୍ପସୁତୋ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରା ''କିଂ ତେ ୱକ୍କଲି ଇମିନା ପୂତିକାଯେନ ଦିଟ୍ଠେନ, ଯୋ ଖୋ ୱକ୍କଲି ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଂ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୮୭; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୦୮; ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୦; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୧୩୦; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୦୭; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ଓୱଦିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜିତୋପି ତଂ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପଣାମିତୋ ଅତ୍ତାନଂ ୱିନିପାତେତୁଂ ପପାତଟ୍ଠାନଂ ଅଭିରୁହି, ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ଯଥାନିସିନ୍ନୋୱ ଓଭାସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା –

''ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋ ଭିକ୍ଖୁ, ପସନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ଅଧିଗଚ୍ଛେ ପଦଂ ସନ୍ତଂ, ସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ସୁଖ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୮୧) –

ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ''ଏହି ୱକ୍କଲୀ''ତି ଆହ। ସୋ ତେନ ଅମତେନେୱ ଅଭିସିତ୍ତୋ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେସି। ସଦ୍ଧାଯ ବଲୱଭାୱତୋ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ନ ଓତରତି, ତଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନଯେ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟିଯା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନ''ନ୍ତି। ଏତ୍ତାତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତଭାୱେ ସେସିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସକିଚ୍ଚାକରଣେ।

ଇତରକିଚ୍ଚଭେଦନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାନାଦିକିଚ୍ଚୱିସେସଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ହାପେତବ୍ବନ୍ତି ଯଥା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ହାଯତି, ଏୱଂ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତା ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦିଭାୱନାଯ ହାଯତି ସମାଧିପକ୍ଖିଯତ୍ତା ତସ୍ସା। ତଥା ହି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ରକ୍ଖନ୍ତୀ ୱୀରିଯାଦିଭାୱନା ୱିଯ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପାତତୋ ରକ୍ଖନ୍ତୀ ଏକଂସତୋ ହାପେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପସ୍ସଦ୍ଧଆଦିଭାୱନାଯ ହାପେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତି ସୁକୁମାରସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। (ମହାୱ। ୨୪୨; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୦୫) ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସୀତୱନେ ୱିହରନ୍ତୋ ''ମମ ସରୀରଂ ସୁଖୁମାଲଂ, ନ ଚ ସକ୍କା ସୁଖେନେୱ ସୁଖଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ, କିଲମେତ୍ୱାପି ସମଣଧମ୍ମୋ କାତବ୍ବୋ''ତି ଠାନଚଙ୍କମମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ପଧାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ପାଦତଲେସୁ

ଫୋଟେସୁ ଉଟ୍ଠିତେସୁପି ୱେଦନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଦଳ୍ହଂ ୱୀରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଯ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ସତ୍ଥା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱୀଣୂପମୋୱାଦେନ ଓୱଦିତ୍ୱା ୱୀରିଯସମତାଯୋଜନୱୀଥିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଗିଜ୍ଝକୂଟଂ ଗତୋ। ଥେରୋପି ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନଯେନ ୱୀରିଯସମତଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଭାୱେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ଦସ୍ସେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ସେସେସୁପୀତି ସତିସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁପି।

ସମତନ୍ତି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୂନାନଧିକଭାୱଂ, ତଥା ସମାଧିୱୀରିଯାନଂ। ଯଥା ହି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଧୁରିଯଧମ୍ମଭୂତାନଂ କିଚ୍ଚତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାତିୱତ୍ତନଂ ୱିସେସତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଯତୋ ନେସଂ ସମଧୁରତାଯ ଅପ୍ପନା ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସମାଧିୱୀରିଯାନଂ କୋସଜ୍ଜୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଂ ସମରସତାଯ ସତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପତ୍ଥମ୍ଭନତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯପାତାଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ଅପ୍ପନା ଇଜ୍ଝତି। ''ବଲୱସଦ୍ଧୋ''ତିଆଦି ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଯୋ ବଲୱତିଯା ସଦ୍ଧାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅୱିସଦଞ୍ଞାଣୋ, ସୋ ମୁଧପ୍ପସନ୍ନୋ ହୋତି, ନ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସନ୍ନୋ। ତଥା ହି ଅୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦତି ସେଯ୍ଯଥାପି ତିତ୍ଥିଯସାୱକା। କେରାଟିକପକ୍ଖନ୍ତି ସାଠେଯ୍ଯପକ୍ଖଂ ଭଜତି। ସଦ୍ଧାହୀନାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅତିଧାୱନ୍ତୋ ''ଦେଯ୍ଯୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚାଗେନ ୱିନା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନପି ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତୀ''ତିଆଦୀନି ପରିକପ୍ପେତି ହେତୁପତିରୂପକେହି ୱଞ୍ଚିତୋ, ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ସୁକ୍ଖତକ୍କୱିଲୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତାନଂ ୱଚନଂ ନାଦିଯତି ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ ''ଭେସଜ୍ଜସମୁଟ୍ଠିତୋ ୱିଯ ରୋଗୋ ଅତେକିଚ୍ଛୋ ହୋତୀ''ତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସମଭାୱୋ ନ ଅତ୍ଥାୱହୋ, ଅନତ୍ଥାୱହୋୱ, ଏୱଂ, ସମାଧିୱୀରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସମଭାୱୋ ନ ଅତ୍ଥାୱହୋ, ଅନତ୍ଥାୱହୋୱ, ତଥା ନ ଅୱିକ୍ଖେପାୱହୋ, ୱିକ୍ଖେପାୱହୋୱାତି। କୋସଜ୍ଜଂ ଅଭିଭୱତି, ତେନ ଅପ୍ପନଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅଭିଭୱତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତଦୁଭଯନ୍ତି ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାଦ୍ୱଯଂ, ସମାଧିୱୀରିଯଦ୍ୱଯଞ୍ଚ। ସମଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ସମରସଂ କାତବ୍ବଂ ।

ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସାତି ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ, ସଦ୍ଧାଯ ଥୋକଂ ବଲୱଭାୱେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦହନ୍ତୋତି ''ପଥୱୀ ପଥୱୀତି ମନସିକରଣମତ୍ତେନ କଥଂ ଝାନୁପ୍ପତ୍ତୀ''ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ଅଦ୍ଧା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତୱିଧି ଇଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ସଦ୍ଧଂ ଜନେନ୍ତୋ। ଓକପ୍ପେନ୍ତୋତି ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ୱିଯ ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ଅୱକପ୍ପେନ୍ତୋ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୋ। ଏକଗ୍ଗତା ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି ସମାଧିପ୍ପଧାନତ୍ତା ଝାନସ୍ସ। ଉଭିନ୍ନନ୍ତି ସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ। ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ସମାଧିନୋ ଅଧିମତ୍ତତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅଧିମତ୍ତତାପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଆହ ''ସମତାଯପୀ''ତି, ସମଭାୱେନାପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପନାତି ଲୋକିଯପ୍ପନା। ତଥା ହି ''ହୋତିଯେୱା''ତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି। ଲୋକୁତ୍ତରପ୍ପନା ପନ ତେସଂ ସମଭାୱେନେୱ ଇଚ୍ଛିତା। ଯଥାହ ''ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାୱେତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୭୦; ପଟି। ମ। ୨।୫)।

ଯଦି ୱିସେସତୋ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ, ସମାଧିୱୀରିଯାନଞ୍ଚ ସମତାୱ ଇଚ୍ଛିତା, କଥଂ ସତୀତି ଆହ ''ସତି ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକେକଦେସେ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ସଦ୍ଧାୱୀରିଯପଞ୍ଞାନ''ନ୍ତି ଆହ। ଅଞ୍ଞଥା ପୀତି ଚ ଗହେତବ୍ବା ସିଯା। ତଥା ହି ''କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିକେନ ସମାଧିନା'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ''ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାହୀ''ତି। ସାତି ସତି। ସବ୍ବେସୁ ରାଜକମ୍ମେସୁ ନିଯୁତ୍ତୋ ସବ୍ବକମ୍ମିକୋ। ତେନାତି ତେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଟ୍ଠେନ କାରଣେନ। ଆହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିଯୁତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥିକା ସବ୍ବତ୍ଥ ଲୀନେ, ଉଦ୍ଧତେ ଚ ଚିତ୍ତେ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା, ସବ୍ବେ ୱା ଲୀନେ, ଉଦ୍ଧତେ ଚ ଚିତ୍ତେ ଭାୱେତବ୍ବା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଅତ୍ଥିକା ଏତାଯାତି ସବ୍ବତ୍ଥିକା। ଚିତ୍ତନ୍ତି କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି ସତି ପଟିସରଣଂ ପରାଯଣଂ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା ଅନଧିଗତସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ। ତେନାହ ''ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତିଆଦି।

ଖନ୍ଧାଦିଭେଦେ ଅନୋଗାଳ୍ହପଞ୍ଞାନନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିବାହୁସଚ୍ଚୱସେନପି ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀସୁ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତବୁଦ୍ଧୀନଂ। ବହୁସ୍ସୁତସେୱନା ହି ସୁତମଯଞ୍ଞାଣାୱହା। ତରୁଣୱିପସ୍ସନାସମଙ୍ଗୀପି ଭାୱନାମଯଞ୍ଞାଣେ ଠିତତ୍ତା ଏକଂସତୋ ପଞ୍ଞୱା ଏୱ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ଉଦଯବ୍ବଯପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା''ତି। ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୱସେନ ତପ୍ପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ ''ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ପୱତ୍ତାଯ ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାଯା''ତି। ତଞ୍ହି ଞେଯ୍ଯଂ ତାଦିସାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଚରିତବ୍ବତୋ ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଞାଣଚରିଯଂ, ତସ୍ସା ୱା ପଞ୍ଞାଯ ତତ୍ଥ ପଭେଦତୋ ପୱତ୍ତି ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଞାଣଚରିଯା, ତସ୍ସା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଆହ ''ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାଯ ପଭେଦପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା''ତି। ଯଥା ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ଅରହା ଏୱ, ଏୱଂ ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋତିପି ସୋ ଏୱାତି ଆହ ''ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତୀ''ତି। ୱୀରିଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

''ତତ୍ତଂ ଅଯୋଖିଲଂ ହତ୍ଥେ ଗମେନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୫୦, ୨୬୭; ଅ। ନି। ୩।୩୬) ୱୁତ୍ତପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣା ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସବ୍ବପଠମଂ କରୋନ୍ତୀତି, ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତାଦୀସୁ ତସ୍ସ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ଆହ ''ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣତୋ

ପଟ୍ଠାୟା’’ତି। ସକଟୱହନାଦିକାଲେତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତଦଞ୍ଞମନୁସ୍ସେହି, ତିରଚ୍ଛାନେହି ଚ ୱିବାଧିୟମାନକାଲଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତର’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଅପରାପରଂ ପେତେସୁ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱା ପେତାନଂ ଏକଚ୍ଚତିରଚ୍ଛାନାନଂ ୱିୟ ତଥା ଦୀଘାୟୁକତାପି ସିୟାତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ‘‘କାଲୋ ନାଗରାଜା ଚତୁନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱଂ ଲଭିତ୍ୱା ଠିତୋ ମେତ୍ତେୟ୍ୟସ୍ସପି ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱଂ ଲଭିସ୍ସତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ୟଂ ତସ୍ସ କପ୍ପାୟୁକତା ୱୁତ୍ତା।

ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିନୋତି ‘‘ୱୀରିୟାୟତ୍ତୋ ଏୱ ସବ୍ବୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ, ଲୋକିୟୋ ଚ ୱିସେସାଧିଗମୋ’’ତି ଏୱଂ ୱୀରିୟେ ଆନିସଂସଦସ୍ସନସୀଲସ୍ସ। ଗମନୱୀଥିନ୍ତି ସପୁବ୍ବଭାଗଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ, ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ ଅରିୟମଗ୍ଗପଟିପାଟି , ସତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରା ୱା। ସା ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱଟ୍ଟନିସ୍ସାନାୟ ଗନ୍ତବ୍ବା ପଟିପଦାତି କତ୍ୱା ଗମନୱୀଥି ନାମ। କାୟଦଳ୍ହୀବହୁଲୋତି ୟଥା ତଥା କାୟସ୍ସ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମପ୍ପସୁତୋ। ପିଣ୍ଡନ୍ତି ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡଂ। ପଚ୍ଚୟଦାୟକାନଂ ଅତ୍ତନି କାରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ମହପ୍ଫଲଭାୱସ୍ସ କରଣେନ ପିଣ୍ଡସ୍ସ ଭିକ୍ଖାୟ ପଟିପୂଜନା ପିଣ୍ଡାପଚାୟନଂ।

ନୀହରନ୍ତୋତି ପତ୍ତଥୱିକତୋ ନୀହରନ୍ତୋ। ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତି ତଂ ଉପାସିକାୟ ୱଚନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସନପଣ୍ଣସାଲଦ୍ୱାରେ ଠିତୋୱ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞତାୟ ଦିବ୍ବସୋତେନ ସୁତ୍ୱା। ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତି, ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତି, ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତୀତି ଇମା ତିସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟୋ। ଦାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀତି ‘‘ତୟି କତେନ ଦାନମୟେନ, ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚମୟେନ ଚ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଖେତ୍ତୱିସେସଭାୱୂପଗମନେନ ଅପରାପରଂ ଦେୱମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିୟୋ, ଅନ୍ତେ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଦାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀ’’ତି ଥେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସିତଂ କରୋନ୍ତୋ ୱାତି ‘‘ଅକିଚ୍ଛେନେୱ ମୟା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ସମତିକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୱସାନେ ସଞ୍ଜାତପାମୋଜ୍ଜୱସେନ ସିତଂ କରୋନ୍ତୋ ଏୱ।

ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନନ୍ତି ଜାତିଧମ୍ମକୁଲଧମ୍ମାଦିଲଙ୍ଘନେନ ଅସମ୍ମାପଟିପନ୍ନଂ। ଏୱଂ ୟଥା ଅସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ ପୁତ୍ତୋ ତାୟ ଏୱ ଅସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା କୁଲସନ୍ତାନତୋ ବାହିରୋ ହୁତ୍ୱା ପିତୁ ସନ୍ତିକା ଦାୟଜ୍ଜସ୍ସ ନ ଭାଗୀ, ଏୱଂ। କୁସୀତୋପି ତେନ କୁସୀତଭାୱେନ ଅସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକା ଲଦ୍ଧବ୍ବଅରିୟଧନଦାୟଜ୍ଜସ୍ସ ନ ଭାଗୀ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋୱ ଲଭତି ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନତୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱୀରିୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ୟୋଜନା, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ମହାତି ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ମହନ୍ତୋ ୱିପୁଲୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ। ତଂ ପନସ୍ସ ଗୁଣମହତ୍ତଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁକମ୍ପନେନ ଲୋକେ ପାକଟନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ଥୁନୋ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ୟସ୍ମା ସତ୍ଥୁସାସନେ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ପବ୍ବଜୂପଗମେନ ସକ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସଭାୱୋ ସମ୍ପଜ୍ଜାୟତି, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସମ୍ଭିନ୍ନାୟା’’ତିଆଦିମାହ।

ଅଲସାନଂ ଭାୱନାୟ ନାମମତ୍ତମ୍ପି ଅଜାନନ୍ତାନଂ କାୟଦଳ୍ହୀବହୁଲାନଂ ୟାୱଦତ୍ଥଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସେୟ୍ୟସୁଖାଦିଅନୁୟୁଞ୍ଜନକାନଂ ତିରଚ୍ଛାନକଥିକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜନା କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା। ‘‘ଦିୱସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାୟା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୨୩; ୩।୭୫; ସଂ। ନି। ୪। ୧୨୦; ମହାନି। ୧୬୧) ଭାୱନାରଦ୍ଧୱସେନ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟାନଂ ଦଳ୍ହପରକ୍କମାନଂ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମନା ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟପୁଗ୍ଗଲସେୱନା। ତେନାହ ‘‘କୁଚ୍ଛିଂ ପୂରେତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୬୪) ପନ ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଇଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ନ ଗହିତଂ, ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନତା, ସମ୍ମପ୍ପଧାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତାତି ଇଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ଗହିତଂ। ତତ୍ଥ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାୟ ଏୱ ସମ୍ମପ୍ପଧାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଗହିତା ହୋତି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ୱୀରିୟାୟତ୍ତତାଦସ୍ସନଭାୱତୋ। ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଂ ତଦଧିମୁତ୍ତତାୟ ଏୱ ଗହିତଂ ହୋତି, ୱୀରିୟୁପ୍ପାଦନେ ୟୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଂ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧମେୱ। ତତ୍ଥ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନକୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନଆରଦ୍ଧୱୀରିୟପୁଗ୍ଗଲସେୱନ-ତଦଧିମୁତ୍ତତାପଟିପକ୍ଖୱିଧମନପଚ୍ଚୟୂପସଂହାରୱସେନ, ଅପାୟଭୟପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୟୋ ସମୁତ୍ତେଜନୱସେନ ୱୀରିୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନା ପୀତି ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପୀତିୟା ୱିସେସକାରଣସଭାଗହେତୁଭାୱତୋ ‘‘ପୀତିୟେୱ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀୟା ଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ସା ପନ ବହୁସୋ ପୱତ୍ତିୟା ପୁଥୁତ୍ତଂ ଉପାଦାୟ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ। ୟଥା ସା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ପଟିପତ୍ତି ତସ୍ସା ଉପ୍ପାଦକମନସିକାରୋ।

‘‘ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୨୩) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୟା ଉପଚାରସମାଧିନିଟ୍ଠତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟାୱ ଉପଚାରା’’ତି। ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋତି ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋ। ଧମ୍ମଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସାପି ୟାୱ ଉପଚାରା ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୟୋଜନା, ଏୱଂ ସେସଅନୁସ୍ସତୀସୁ। ପସାଦନୀୟସୁତ୍ତନ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟଞ୍ଚ ୟୋଜେତବ୍ବଂ ତସ୍ସାପି ୱିମୁତ୍ତାୟତନଭାୱେନ ତଗ୍ଗତିକତ୍ତା। ସଙ୍ଖାରାନଂ

ସପ୍ପଦେସୱୂପସମେପି ନିପ୍ପଦେସୱୂପସମେ ୱିଯ ତଥା ପଞ୍ଞାଯ ପଓଡ଼ିତୋ ଭାୱନାମନସିକାରୋ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଚାରସମାଧିଂ ଆୱହନ୍ତୋ ତଥାରୂପପୀତିସୋମନସ୍ସସମନ୍ନାଗତୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ହୋତୀତି ଆହ ''ସମାପତ୍ତିଯା…ପେ… ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପୀ''ତି। ତତ୍ଥ ''ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା କିଲେସା''ତି ପାଠୋ। ତେ ହି ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥୋ, ଯସ୍ମା ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ନେସଂ ଅସମୁଦାଚାରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାତି ଯୋଜନା । ନ ହି କିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତି ଯୁତ୍ତା। ପସାଦନୀଯେସୁ ଠାନେସୁ ପସାଦସିନେହାଭାୱେନ ଥୂସସମହଦଯତା ଲୂଖତା, ସା ତତ୍ଥ ଆଦରଗାରୱାକରଣେନ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ''ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସଂସୂଚିତଲୂଖଭାୱେ''ତି।

କାଯଚିତ୍ତଦରଥୱୂପସମଲକ୍ଖଣା ପସ୍ସଦ୍ଧି ଏୱ ଯଥାୱୁତ୍ତବୋଧିଅଙ୍ଗଭୂତୋ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ଯୋଜନା।

ପଣୀତଭୋଜନସେୱନତାତି ପଣୀତସପ୍ପାଯଭୋଜନସେୱ ନତା । ଉତୁଇରିଯାପଥସୁଖଗ୍ଗହଣେନ ସପ୍ପାଯୌତୁଇରିଯାପଥଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ତିୱିଧମ୍ପି ସପ୍ପାଯଂ ସେୱିଯମାନଂ କାଯସ୍ସ କଲ୍ଲତାପାଦନୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ କଲ୍ଲତଂ ଆୱହନ୍ତଂ ଦୁୱିଧାଯପି ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା କାରଣଂ ହୋତି। ଅହେତୁକଂ ସତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭମାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ, ଇସ୍ସରାଦିୱିସମହେତୁକନ୍ତି ପନ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ। ଏତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗମ୍ମ ଯଥାସକଂ କମ୍ମୁନା ହୋତୀତି ଅଯଂ ମଜ୍ଝିମା ପଟିପତ୍ତି। ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ପଯୋଗୋ ଯସ୍ସ ସୋ ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗତା। ଅଯଞ୍ହି ପହାଯ ସାରଦ୍ଧକାଯତଂ ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯତାଯ କାରଣଂ ହୋନ୍ତୀ ପସ୍ସଦ୍ଧିଦ୍ୱଯଂ ଆୱହତି, ଏତେନେୱ ସାରଦ୍ଧକାଯପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନପସ୍ସଦ୍ଧକାଯପୁଗ୍ଗଲସେୱନାନଂ ତଦାୱହନତା ସଂୱଣ୍ଣିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯଥାସମାହିତାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଗଯ୍ହମାନୋ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନୋ ସମଥୋ ଏୱ ସମଥନିମିତ୍ତଂ। ନାନାରମ୍ମଣେ ପରିବ୍ଭମନେନ ୱିୱିଧଂ ଅଗ୍ଗଂ ଏତସ୍ସାତି ବ୍ଯଗ୍ଗୋ, ୱିକ୍ଖେପୋ। ତଥା ହି ସୋ ଅନୱଟ୍ଠାନରସୋ, ଭନ୍ତତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ, ଏକଗ୍ଗତାଭାୱତୋ ବ୍ଯଗ୍ଗପଟିପକ୍ଖୋତି ଅବ୍ଯଗ୍ଗୋ, ସମାଧି। ସୋ ଏୱ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ଚ ଅବ୍ଯଗ୍ଗନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି।

ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା ଚ ପଞ୍ଞାୱହା ୱୁତ୍ତା, ସମାଧାନାୱହାପି ତା ହୋନ୍ତି ସମାଧାନାୱହଭାୱେନେୱ ପଞ୍ଞାୱହଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱତ୍ଥୁୱିସଦ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା''ତି।

କରଣଭାୱନାକୋସଲ୍ଲାନଂ ଅୱିନାଭାୱତୋ, ରକ୍ଖନକୋସଲ୍ଲସ୍ସ ଚ ତଂମୂଲକତ୍ତା ''ନିମିତ୍ତକୁସଲତା ନାମ କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣକୁସଲତା'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସାତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସାପି ହି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଝାନୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣକୋସଲ୍ଲଂ ନିମିତ୍ତକୁସଲତା ଏୱାତି। ଅତିସିଥିଲୱୀରିଯତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତଂ , ପମୋଦୱେକଲ୍ଲଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି ତସ୍ସ ଲୀନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିସମୁଟ୍ଠାପନେନ ଲଯାପତ୍ତିତୋ ସମୁଦ୍ଧରଣଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଲୀନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ ତଂ ଏତେହି ଧମ୍ମେହି ସୁସମୁଟ୍ଠାପଯଂ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସୋ ପରିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଉଜ୍ଜାଲିତୁକାମୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ତତ୍ଥ ସୁକ୍ଖାନି ଚେୱ ତିଣାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ସୁକ୍ଖାନି ଗୋମଯାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ସୁକ୍ଖାନି କଟ୍ଠାନି ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ମୁଖୱାତଞ୍ଚ ଦଦେଯ୍ୟ, ନ ଚ ପଂସୁକେନ ଓକିରେଯ୍ୟ, ଭବ୍ବୋ ନୁ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ ପରିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଉଜ୍ଜାଲିତୁନ୍ତି। ଏୱଂ ଭନ୍ତେ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥାସକଂ ଆହାରୱସେନ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଭାୱନାସମୁଟ୍ଠାପନାତି ୱେଦିତବ୍ବା, ସା ଅନନ୍ତରଂ ୱିଭାୱିତା ଏୱ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଞାପଯୋଗବଲୱତଂ, ପମୋଦୁବ୍ବିଲାୱନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିସମୁଟ୍ଠାପନେନ ଉଦ୍ଧତାପତ୍ତିତୋ ନିସେଧନଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଉଦ୍ଧତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଉଦ୍ଧତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ ତଂ ଏତେହି ଧମ୍ମେହି ସୁୱୂପସମଯଂ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସୋ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବାପେତୁକାମୋ ଅସ୍ସ, ସୋ ତତ୍ଥ ଅଲ୍ଲାନି ଚେୱ ତିଣାନି…ପେ… ପଂସୁକେନ ଚ ଓକିରେଯ୍ୟ,

ଭଙ୍କୋ ନୁ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ ମହନ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବାପେତୁନ୍ତି। ଏୱଂ ଭନ୍ତେ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)।

ଏତ୍ଥାପି ଯଥାସକଂ ଆହାରୱସେନ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଭାୱନାସମୁଟ୍ଠାପନାତି ୱେଦିତବ୍ବା, ତତ୍ଥ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନା ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱକ୍ଖତି। ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯାତି ପଞ୍ଞାବ୍ୟାପାରସ୍ସ ଅପ୍ପଭାୱେନ। ଯଥା ହି ଦାନଂ ଅଲୋଭପଧାନଂ, ସୀଲଂ ଅଦୋସପଧାନଂ, ଏୱଂ ଭାୱନା ଅମୋହପଧାନା। ତତ୍ଥ ଯଦା ପଞ୍ଞା ନ ବଲୱତୀ ହୋତି, ତଦା ଭାୱନା ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସାୱହା ନ ହୋତି, ଅନଭିସଙ୍ଖତୋ ୱିଯ ଆହାରୋ ପୁରିସସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିରୁଚିଂ ନ ଜନେତି, ତେନ ତଂ ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି, ତଥା ଭାୱନାଯ ସମ୍ମଦେୱ ଅୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଉପସମସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି, ତେନାପି ଚିତ୍ତଂ ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞାପଯୋଗ…ପେ… ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତୀ’’ତି। ତସ୍ସ ସଂୱେଗୁପ୍ପାଦନଂ, ପସାଦୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ତିକିଚ୍ଛନନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଟ୍ଠ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୂନୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣାନି ଯଥାରହଂ ସୁଗତିଯଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଯଞ୍ଚ ହୋନ୍ତୀତି ତଦଞ୍ଞମେୱ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନାଦିଖୁପ୍ପିପାସାଦି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିବାଧନାଦିହେତୁକଂ ଅପାଯଦୁକ୍ଖଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତଯିଦଂ ସବ୍ବଂ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱନିସ୍ସିତଂ ଗହିତନ୍ତି ଅତୀତେ ଅନାଗତେ ଚ କାଲେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଦୁକ୍ଖାନି ୱିସୁଂ ଗହିତାନି। ଯେ ପନ ସତ୍ତା ଆହାରୂପଜୀୱିନୋ, ତତ୍ଥ ଚ ଉଟ୍ଠାନଫଲୂପଜୀୱିନୋ, ତେସଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ଜୀୱିକାଦୁକ୍ଖଂ ଅଟ୍ଠମଂ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନାତି ଅଯଂ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପହଂସିତବ୍ବସମଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସଂୱେଗଜନନୱସେନ ଚେୱ ପସାଦୁପ୍ପାଦନୱସେନ ଚ ସମ୍ମଦେୱ ପହଂସନା, ସଂୱେଗଜନନପୁବ୍ବକପସାଦୁପ୍ପାଦନେନ ତୋସନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମାତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିରହେନ, ସମଥୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ସମ୍ମା ଅୱିସମଂ ସମ୍ମଦେୱ ଭାୱନାପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ। ‘‘ଅଲୀନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନଧିମତ୍ତତାଯ ଅଲୀନଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଂ ଅନଧିମତ୍ତତାଯ ଅନୁଦ୍ଧତଂ, ପଞ୍ଞାପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଉପସମସୁଖାଧିଗମେନ ଚ ଅନିରସ୍ସାଦଂ, ତତୋ ଏୱ ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ। ତତ୍ଥ ଅଲୀନତାଯ ପଗ୍ଗହେ, ଅନୁଦ୍ଧତତାଯ ନିଗ୍ଗହେ, ଅନିରସ୍ସାଦତାଯ ସମ୍ପହଂସନେ ନ ବ୍ୟାପାରଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତତା ହି ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ, ଅନିରସ୍ସାଦତାଯ ସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ, ସମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ୱା ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ। ସମଥୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ଅନିରସ୍ସାଦନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମଯେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତାତି ଅଯଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବସମଯେ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ଅବ୍ୟାୱଟତାସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପକ୍ଖଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପେକ୍ଖନା ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ, ୱିପସ୍ସନାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱୂପଗମନତୋ ଚ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମ୍ପି ସମାଧାନ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମାହିତଭାୱସାଧନଂ ଏୱାତି ତତ୍ଥ ସମଧୁରଭାୱେନାହ ‘‘ଉପଚାରଂ ୱା ଅପ୍ପନଂ ୱା’’ତି।

ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମାତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପହାନୱସେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ କାରଣଂ ତସ୍ମିଂ ସତି ସିଜ୍ଝନତୋ, ଅସତି ଚ ଅସିଜ୍ଝନତୋ। ସୋ ଚ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ୱିସଯୱସେନ ଦୁୱିଧୋତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା ସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତତା’’ତି। ତଦୁଭଯେ ଚ ୱିରୁଜ୍ଝନଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାଯ ଏୱ ଦୂରୀକତନ୍ତି ଅନୁରୁଜ୍ଝନସ୍ସେୱ ପହାନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା’’ତି। ଉପେକ୍ଖାଯ ହି ୱିସେସତୋ ରାଗୋ ପଟିପକ୍ଖୋ। ତଥା ଚାହ ‘‘ଉପେକ୍ଖା ରାଗବହୁଲସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୬୭)। ଦ୍ୱୀହାକାରେହୀତି କମ୍ମସ୍ସକତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ, ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନ୍ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି। ଦ୍ୱୀହେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ସଙ୍ଖ୍ୟାସମାନତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ସଙ୍ଖ୍ୟା ଏୱେତ୍ଥ ସମାନା, ନ ସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ସବ୍ବଥା ସମାନନ୍ତି। ଅସ୍ସାମିକଭାୱୋ ଅନତ୍ତନିଯତା। ସତି ହି ଅତ୍ତନି ତସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେନ ଚୀୱରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନିଯଂ ନାମ ସିଯା, ସୋ ପନ କୋଚି ନତ୍ଥେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନଦ୍ଧନିଯନ୍ତି ନ ଅଦ୍ଧାନକ୍ଖମଂ ନ ଚିରଟ୍ଠାଯି, ଇତ୍ତରଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତାୱକାଲିକନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ।

ମମାଯତୀତି ମମତ୍ତଂ କରୋତି ‘‘ମମା’’ତି ତଣ୍ହାଯ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହ ତିଟ୍ଠତି।

ମମାଯନ୍ତାତି ମାନଂ ଦବ୍ବଂ କରୋନ୍ତା।

ଅଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନଦେସନା ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୱସେନ ଦେସିତାତି ପୁବ୍ବଭାଗିଯବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁସଚ୍ଚପଦ୍ଦଵଣ୍ଣନା

୩୮୬।ଯଥାସଭାଵତୋତି ଅଵିପରୀତସଭାଵତୋ। ବାଧନଲକ୍ଖଣତୋ ଯୋ ଯୋ ଵା ସଭାଵୋ ଯଥାସଭାଵୋ, ତତୋ, ରୁପ୍ପନାଦି ଲକ୍ଖଣାଦିସଭାଵତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନିକଂ ସମୁଟ୍ଠାପିକନ୍ତି ପଵତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜନିକଂ ନିମିତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାପିକଂ। ପୁରିମତଣ୍ହନ୍ତି ଯଥାପରିଗ୍ଗହିତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ପୁରେତରଂ ସିଦ୍ଧଂ ତଣ୍ହଂ। ସିଦ୍ଧେ ହି କାରଣେ ତସ୍ସ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତି। ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋତି ପଜାନାତୀତି ଯୋଜନା। ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପଵତ୍ତିନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ, ସମୁଦଯୋ ଚାତି ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଅପ୍ପଵତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ, ତଦୁଭଯଂ ନ ପଵତ୍ତି ଏତାଯାତି ଅପ୍ପଵତ୍ତି, ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପରିଜାନାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯଵସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତଂ ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନଂ। ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୩୮୮।ଏଵଂ ଵୁତ୍ତାତି ଏଵଂ ଉଦ୍ଦେସଵସେନ ଵୁତ୍ତା। ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ପରିଯାଦାନଵଚନଂ ବ୍ଯାପନିଚ୍ଛାଵସେନ ଆମେଡିତନିଦ୍ଦେସଭାଵତୋ। ସତ୍ତନିକାଯେତି ସତ୍ତାନଂ ନିକାଯେ, ସତ୍ତଘଟେ ସତ୍ତସମୂହେତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେଵମନୁସ୍ସାଦିଭେଦାସୁ ହି ଗତୀସୁ ଭୁମ୍ମଦେଵାଦିଖତ୍ତିଯାଦିହତ୍ଥିଆଦିଖୁପ୍ପିପାସିକାଦିତଂତଂଜାତିଵିସିଟ୍ଠୋ ସତ୍ତସମୂହୋ ସତ୍ତନିକାଯୋ। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଖନ୍ଧାନଂ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ଜାତୀତି କତ୍ଵା ‘‘ଜନନଂ ଜାତୀ’’ତି ଵତ୍ଵା ସ୍ଵାଯଂ ଉପ୍ପାଦଵିକାରୋ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନୋ ଯେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ତେ ତେନେଵ ସଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଵିକାରାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସଵିକାରାନନ୍ତି ଉପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତେନ ଵିକାରେନ ସଵିକାରାନଂ। ଜାତିଆଦୀନି ହି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଧମ୍ମାନଂ ଵିକାରଵିସେସାତି। ‘‘ଉପସଗ୍ଗମଣ୍ଡିତଵେଵଚନ’’ନ୍ତି ଇମିନା କେଵଲଂ ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଵଡ୍ଢନଂ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅନୁପଵିଟ୍ଠାକାରେନାତି ଅଣ୍ଡକୋସଂ, ଵତ୍ଥିକୋସଞ୍ଚ ଓଗାହନାକାରେନ। ନିବ୍ବତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନାତି ଆଯତନାନଂ ପାରିପୂରିସଂସିଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତେନ।

ଅଥ ଵା ଜନନଂ ଜାତୀତି ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଂ ଜାତିମାହ। ସଞ୍ଜାତୀତି ସମ୍ପୁଣ୍ଣାଯତନଂ। ସମ୍ପୁଣ୍ଣା ହି ଜାତି ସଞ୍ଜାତି। ଓକ୍କମନଟ୍ଠେନ ଓକ୍କନ୍ତୀତି ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜଵସେନ ଜାତି। ତେ ହି ଅଣ୍ଡକୋସଂ, ଵତ୍ଥିକୋସଞ୍ଚ ଓକ୍କମନ୍ତା ପଵିସନ୍ତା ଵିଯ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତି ସଂସେଦଜଓପପାତିକଵସେନ। ତେ ହି ପାକଟା ଏଵ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଅଭିଵୁଡ୍ଢା ନିବ୍ବତ୍ତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ‘‘ଜନନଂ ଜାତୀ’’ତିଆଦି ଆଯତନଵସେନ, ଯୋନିଵସେନ ଚ ଦ୍ଵୀହି ଦ୍ଵୀହି ପଦେହି ସବ୍ବସତ୍ତେ ପରିଯାଦିଯିତ୍ଵା ଜାତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ…ପେ… ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତି ସତ୍ତଵସେନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ସମ୍ମୁତିକଥା। ପାତୁଭାଵୋତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ଵା, ତେନ ‘‘ଆଯତନାନଂ ପଟିଲାଭୋ’’ତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯମ୍ପି ହି ପରମତ୍ଥକଥାତି। ଏକଵୋକାରଭଵାଦୀସୁତି ଏକଚତୁପଞ୍ଚଵୋକାରଭଵେସୁ। ତସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାଵେ ସତି। ଆଯତନାନଂ ପଟିଲାଭୋତି ଏକଚତୁଵୋକାରଭଵେସୁ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ ଵସେନ, ସେସେସୁ ରୂପଧାତୁଯଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, କାମଧାତୁଯଂ ଵିକଲାଵିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଵସେନ ସତ୍ତନ୍ନଂ, ନଵନ୍ନଂ, ଦସନ୍ନଂ, ପୁନଦସନ୍ନଂ, ଏକାଦସନ୍ନଞ୍ଚ ଆଯତନାନଂ ଵସେନ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପାତୁଭଵନ୍ତାନେଵ, ନ କୁତୋଚି ଆଗତାନି। ପଟିଲଦ୍ଧାନି ନାମ ହୋନ୍ତି ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ତସ୍ସ ସଂଵିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଆଯତନାନଂ ପଟିଲାଭୋତି ଵା ଆଯତନାନଂ ଅତ୍ତଲାଭୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

୩୮୯।ସଭାଵନିଦ୍ଦେସୋତି ସରୂପନିଦ୍ଦେସୋ। ସରୂପଞ୍ହେତଂ ଜିଣ୍ଣତାଯ, ଯଦିଦଂ ‘‘ଜରା’’ତି, ‘‘ଵଯୋହାନୀତି ଵା। ଜୀରଣମେଵ ଜୀରଣତା, ଜୀରନ୍ତସ୍ସ ଵା ଆକାରୋ ତା-ସଦ୍ଦେନ ଵୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଆକାରଭାଵନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ଖଣ୍ଡିତଦନ୍ତା ଖଣ୍ଡିତା ନାମ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। ଯସ୍ସ ଵିକାରସ୍ସ ଵସେନ ସତ୍ତୋ ‘‘ଖଣ୍ଡିତୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ। ତଥା ପଲିତାନି ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ‘‘ପଲିତୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତଂ ପାଲିଚ୍ଚଂ। ଵଲିତ୍ତଚତାଯ ଵା ଵଲି ତଚୋ ଅସ୍ସାତି ଵଲିତ୍ତଚୋ।

ଫଲୂପଚାରେନାତି ଫଲଵୋହାରେନ।

୩୯୦। ଚଵନମେଵ ଚଵନତା, ଚଵନ୍ତସ୍ସ ଵା ଆକାରୋ ତା-ସଦ୍ଦେନ ଵୁତ୍ତୋ। ଖନ୍ଧା ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏକଭଵପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ପରିଯୋସାନଭୂତା ଖନ୍ଧା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ତେନେଵ ଭେଦେନ ନିରୋଧନଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ଭେଦୋ ଅନ୍ତରଧାନଂ ମରଣଂ। ମଚ୍ଚୁମରଣନ୍ତି ମଚ୍ଚୁସଙ୍ଖାତଂ ଏକଭଵପରିଯାପନ୍ନଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯୁପଚ୍ଛେଦଭୂତଂ ମରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ନ ଖଣିକମରଣ’’ନ୍ତି। ‘‘ମଚ୍ଚୁ ମରଣ’’ନ୍ତି ସମାସଂ ଅକତ୍ଵା ଯୋ ‘‘ମଚ୍ଚୂ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି ଭେଦୋ, ଯଞ୍ଚ ମରଣଂ ପାଣଚାଗୋ, ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତି ମରଣନ୍ତି ଵିସୁଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। କାଲକିରିଯାତି ମରଣକାଲୋ, ଅନତିକ୍କମନୀଯତ୍ତା ଵିସେସେନ ‘‘କାଲୋ’’ତି ଵୁତ୍ତୋତି ତସ୍ସ କିରିଯା, ଅତ୍ଥତୋ ଚୁତିଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦପ୍ପତ୍ତିଯେଵ, କାଲସ୍ସ ଵା ଅନ୍ତକସ୍ସ କିରିଯାତି ଯା

ଲୋକେ ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ଚୁତି, ମରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ସଚ୍ଚାପି ସମ୍ମୁତିକଥାୱ ''ଯଂ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ସତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅଯଂ ପରମତ୍ଥକଥା ପରମତ୍ଥତୋ ଲବ୍ଭମାନାନଂ ରୁପ୍ପନାଦିସଭାୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିନସ୍ସନଜୋତନାଭାୱତୋ।

ଅତ୍ତାତି ଭୱତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱୋ, ଖନ୍ଧସମୂହୋ, ତସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ ନିକ୍ଖିପନଂ, ପାତନଂ ୱିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂପନ ''ମରଣଂ ପତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିନା ନିକ୍ଖେପହେତୁତାଯ ପତନଂ ''ନିକ୍ଖେପୋ''ତି ଫଲୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ''ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ''ତି ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଧମ୍ମସମୂହସ୍ସ ୱିନାସଜୋତନାତି ଏକଦେସତୋ ପରମତ୍ଥକଥା, ''ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦୋ''ତି ପନେତ୍ଥ ନ କୋଚି ୱୋହାରଲେସୋ ପୀତି ଆହ ''ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦୋ ପନ ସଚ୍ଚାକାରତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ମରଣ''ନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ସ ଖନ୍ଧଭେଦସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ''ତିସ୍ସୋ ମତୋ, ଫୁସ୍ସୋ ମତୋ''ତି ୱୋହାରୋ ହୋତି, ସୋ ଭେଦୋ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ''ସମ୍ମୁତିମରଣ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଆହ ''ଏତଦେୱ ସମ୍ମୁତିମରଣନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ତେନାହ ''ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୁପଚ୍ଛେଦମେୱ ହୀ''ତିଆଦି। ସବ୍ବସୋ ପବନ୍ଧସମୁଚ୍ଛେଦୋ ହି ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣନ୍ତି।

୩୯୧।ବ୍ଯସନେନାତି ଅନତ୍ଥେନ। ''ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୨୧) ୱିଯ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁପରିଯାଯୋତି ଆହ ''ଦୁକ୍ଖକାରଣେନା''ତି। ସୋଚନନ୍ତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବତାଯ ସୋଚନଲକ୍ଖଣୋ। ସୋଚିତସ୍ସ ସୋଚନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଭାୱୋ ସୋଚିତଭାୱୋ। ଅବ୍ଭନ୍ତରେତି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅନ୍ତୋ। ଅତ୍ତନୋ ଲୂଖସଭାୱତାଯ ସୋସେନ୍ତୋ। ଥାମଗମନେନ ସମନ୍ତତୋ ସୋସନୱସେନ ପରିସୋସେନ୍ତୋ।

୩୯୨।''ଆଦିସ୍ସ ଆଦିସ୍ସ ଦେୱନ୍ତି ପରିଦେୱନ୍ତି ଏତେନାତି ଆଦେୱୋ''ତି ଆଦେୱନ-ସଦ୍ଦଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସୁମୋଚନାଦିୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ତବ୍ବିକାରାପତ୍ତିଯା ସୋ ସଦ୍ଦୋ କାରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତଂତଂ ୱଣ୍ଣନ୍ତି ତଂ ତଂ ଗୁଣଂ। ତସ୍ସେୱାତି ଆଦେୱପରିଦେୱସ୍ସେୱ। ଭାୱନିଦ୍ଦେସାତି ''ଆଦେୱିତତ୍ତଂ ପରିଦେୱିତତ୍ତ''ନ୍ତି ଭାୱନିଦ୍ଦେସା।

୩୯୩। ନିସ୍ସଯଭୂତୋ କାଯୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କାଯିକଂ। ତେନାହ ''କାଯପସାଦୱତ୍ଥୁକ''ନ୍ତି। ଦୁକ୍କରଂ ଖମନଂ ଏତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖମନଂ, ସୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୋ ସଭାୱୋତି ଦୁକ୍ଖମନଟ୍ଠୋ, ତେନ। ସାତୱିଧୁରତାଯ ଅସାତଂ।

୩୯୪। ଚେତସି ଭୱନ୍ତି ଚେତସିକଂ, ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତେନ ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଆହ ''ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି।

୩୯୫। ସବ୍ବୱିସଯପଟିପତ୍ତିନିୱାରଣୱସେନ ସମନ୍ତତୋ ସୀଦନଂ ସଂସୀଦନଂ। ଉଟ୍ଠାତୁମ୍ପି ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତାକରଣୱସେନ ଅତିବଲୱଂ, ୱିରୂପଂ ୱା ସୀଦନଂ ୱିସୀଦନଂ। ଚିତ୍ତକିଲମଥୋତି ୱିସୀଦନାକାରେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଖେଦୋ। ଉପାଯାସୋ, ସଯଂ ନ ଦୁକ୍ଖୋ ଦୋସତ୍ତା, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନଧମ୍ମନ୍ତରତ୍ତା ୱା। ଯେ ପନ ଦୋମନସ୍ସମେୱ ''ଉପାଯାସୋ''ତି ୱଦେଯ୍ଯୁଂ, ତେ ''ଉପାଯାସୋ ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ଏକେନାଯତନେନ ଏକାଯ ଧାତୁଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ଏକେନ ଖନ୍ଧେନ ଏକେନାଯତନେନ ଏକାଯ ଧାତୁଯା କେହିଚି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ''ତି (ଧାତୁ। ୨୪୯)। ଇମାଯ ପାଠଇଯା ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା। ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ଭୁସତ୍ଥୋତି ଆହ ''ବଲୱତରଂ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ''ତି। ଧମ୍ମମତ୍ତତାଦୀପନୋ ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ ଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କତ୍ତୁଅଭାୱଜୋତନୋ, ଅସତି ଚ କତ୍ତରି ତେନ କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ, ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ଚ ଅଭାୱୋ ଏୱାତି ଆହ ''ଅତ୍ତତନିଯାଭାୱଦୀପକାଭାୱନିଦ୍ଦେସା''ତି।

୩୯୮।ଜାତିଧମ୍ମାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ପକତିପରିଯାଯୋତି ଆହ ''ଜାତିସଭାୱାନ''ନ୍ତି, ଜାଯନପକତିକାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନିଚ୍ଛାହେତୁକତା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ତାଦିସଂ ଇଚ୍ଛଂ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ''ୱିନା ମଗ୍ଗଭାୱନ''ନ୍ତି ଆହ। ଅପରୋ ନଯୋ ନ ଖୋ ପନେତନ୍ତି ଯମେତଂ ''ଅହୋ ୱତ ମଯଂ ନ ଜାତିଧମ୍ମା ଅସ୍ସାମ, ନ ଚ ୱତ ନୋ ଜାତି ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା''ତି ଏୱଂ ପହୀନସମୁଦଯେସୁ ଅରିଯେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଅଜାତିଧମ୍ମତ୍ତଂ, ପରିନିବ୍ବୁତେସୁ ଚ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଜାତିଯା ଅନାଗମନଂ ଇଚ୍ଛିତଂ, ତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସାପି ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ୱିନା ଅପ୍ପତ୍ତବ୍ବତୋ , ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସାପି ଭାୱନାଯ ପତ୍ତବ୍ବତୋ ନ ଇଚ୍ଛାଯ ପତ୍ତବ୍ବଂ ନାମ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱକ୍ଖମାନତ୍ଥସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ପି-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ''ଉପରି ସେସାନି ଉପାଦାଯ ପି-କାରୋ''ତି। ଯନ୍ତି ହେତୁଅତ୍ଥେ କରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଯେନପି ଧମ୍ମେନା''ତି। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ , ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ଯଭାୱୋ ଏତ୍ଥ ହେତୁ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତନ୍ତି ୱା ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଅଲବ୍ଭନଂ, ଏୱମେତ୍ଥ ''ଯମ୍ପୀତି ଯେନପୀ''ତି ୱିଭତ୍ତିୱିପଲ୍ଲାସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଦା ପନ ଯଂ-ସଦ୍ଦୋ ''ଇଚ୍ଛ''ନ୍ତି ଏତଂ ଅପେକ୍ଖତି, ତଦା ଅଲାଭୱିସିଟ୍ଠା ଇଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ଯଦା ପନ ''ନ ଲଭତୀ''ତି ଏତଂ ଅପେକ୍ଖତି, ତଦା ଇଚ୍ଛାୱିସିଟ୍ଠୋ ଅଲାଭୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି, ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥି, ତଥାପି ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ଯୱତ୍ଥୁଗତା ଇଚ୍ଛାୱ ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ''ଜରାଧମ୍ମାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଆଗତେସୁ ସବ୍ବୱାରେସୁ।

ସମୁଦୟସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୦୦।ପୁନବ୍ଭୱକରଣଂ ପୁନୋବ୍ଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ମନୋ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ ପୁରିମପଦସ୍ସ ଓ-କାରନ୍ତତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଥ ୱା ସୀଲନଟ୍ଠେନ ଇକ-ସଦ୍ଦେନ ଗମିତତ୍ଥତ୍ତା କିରିଯାୱାଚକସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଯଥା ''ଅସୂପଭକ୍ଖନସୀଲୋ ଅସୂପିକୋ''ତି। ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ପନ ''ପୁନବ୍ଭୱଂ ଦେତି, ପୁନବ୍ଭୱାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ପୋନୋବ୍ଭୱିକା''ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୩) ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ସୋ ''ତଦ୍ଧିତା'' ଇତି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସତୋ, ୱିଚିତ୍ତତ୍ତା ୱା ତଦ୍ଧିତୱୁତ୍ତିଯା, ଅଭିଧାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱା ତଦ୍ଧିତାନଂ ତେସୁପି ଅତ୍ଥେସୁ ପୋନୋବ୍ଭୱିକସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ କମ୍ମୁନା ସହଜାତା ପୁନବ୍ଭୱଂ ଦେତି, ଅସହଜାତା କମ୍ମସହାଯଭୂତା ପୁନବ୍ଭୱାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ଦୁୱିଧାପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନନ୍ଦନଟ୍ଠେନ, ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଚ ନନ୍ଦୀରାଗୋ, ଯୋ ଚ ନନ୍ଦୀରାଗୋ, ଯା ଚ ତଣ୍ହାଯନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା, ଉଭଯମେତଂ ଏକତ୍ଥଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନନ୍ତି ତଣ୍ହା ''ନନ୍ଦୀରାଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତମେୱ ଗତା''ତି ୱୁତ୍ତା। ତବ୍ଭାୱତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ସହ-ସଦ୍ଦୋ ''ସନିଦସ୍ସନା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୯) ୱିଯ। ତସ୍ମା ନନ୍ଦୀରାଗସହଗତାତି ନନ୍ଦୀରାଗଭାୱଂ ଗତା ସବ୍ବାସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ନନ୍ଦୀରାଗଭାୱସ୍ସ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ୱତ୍ତନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଗସମ୍ବନ୍ଧେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପାରୂପଭୱରାଗସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା କାମଭୱେ ଏୱ ଭୱପତ୍ଥନୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପିଯରୂପେ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ''ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତିୱସେନ ''ନିୱିସତୀ''ତି। ପରିଯୁଟ୍ଠାନାନୁସଯୱସେନ ୱା ଉପ୍ପତ୍ତିନିୱେସା ଯୋଜେତବ୍ବା। ସମ୍ପତ୍ତିଯନ୍ତି ମନୁସ୍ସସୋଭଗ୍ଗେ, ଦେୱତ୍ତେ ଚ। ଅତ୍ତନୋ ଚକ୍ଖୂନ୍ତି ସୱତ୍ଥୁକଂ ଚକ୍ଖୁଂ ୱଦତି, ସପସାଦଂ ୱା ମଂସପିଣ୍ଡଂ। ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ପଞ୍ଚପସାଦନ୍ତି ପରିସୁଦ୍ଧସୁପ୍ପସନ୍ନନୀଲପୀତଲୋହିତକଣ୍ହଓଦାତୱଣ୍ଣୱନ୍ତଂ। ରଜତପନାଳିକଂ ୱିଯ ଛିଦ୍ଦଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଓଦାତତ୍ତା। ପାମଙ୍ଗସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଆଲମ୍ବକଣ୍ଣବଦ୍ଧଂ। ତୁଙ୍ଗା ଉଚ୍ଚା ଦୀଘା ନାସିକା ତୁଙ୍ଗନାସା, ଏୱଂ ଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ ଅତ୍ତନୋ ଘାନଂ। ''ଲଦ୍ଧୱୋହାରା''ତି ୱା ପାଠୋ, ତସ୍ମିଂ ସତି ତୁଙ୍ଗା ନାସା ଯେସଂ ତେ ତୁଙ୍ଗନାସା, ଏୱଂ ଲଦ୍ଧୱୋହାରା ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଘାନନ୍ତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଜିୱ୍ହଂ…ପେ… ମଞ୍ଞନ୍ତିୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନତୋ, କିଚ୍ଚତୋ ଚ। କାଯଂ…ପେ… ମଞ୍ଞନ୍ତି ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପତ୍ତିଯା। ମନଂ…ପେ… ମଞ୍ଞନ୍ତି ଅତୀତାଦିଅତ୍ଥଚିନ୍ତନସମତ୍ଥଂ। ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧାନି ଅଞ୍ଞତ୍ର ସରୀରଗନ୍ଧାଦୀନି, ବହିଦ୍ଧା ଚ ୱିଲେପନଗନ୍ଧାଦୀନି। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ହୋତି, ତଦା ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସାମଞ୍ଞେନ ଗହିତା ଉପ୍ପାଦକିରିଯା ଲକ୍ଖଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ୱିସଯୱିସିଟ୍ଠା ଚ ଲକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱେନ। ନ ହି ସାମଞ୍ଞୱିସେସେହି ନାନତ୍ତୱୋହାରୋ ନ ହୋତୀତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାତି ୱା ଅନିଚ୍ଛିତୋ ଉପ୍ପାଦୋ ହେତୁଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନିଚ୍ଛିତୋ ଫଲଭାୱେନ ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ହୋତି, ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି।

ନିରୋଧସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୦୧। ''ସବ୍ବାନି ନିବ୍ବାନୱେୱଚନାନେୱା''ତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ''ନିବ୍ବାନଞ୍ହୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଆଗମ୍ମାତି ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା। ନିବ୍ବାନହେତୁକୋ ହି ତଣ୍ହାଯ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ। ଖଯଗମନୱସେନ ୱିରଜ୍ଜତି। ଅପ୍ପୱତ୍ତିଗମନୱସେନ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଅନପେକ୍ଖତାଯ ଚଜନୱସେନ, ହାନିୱସେନ ୱା ଚଜୀଯତି। ପୁନ ଯଥା ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ତଥା ଦୂର ଖିପନୱସେନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜୀଯତି। ବନ୍ଧନଭୂତାଯ ମୋଚନୱସେନ ମୁଚ୍ଚତି। ଅସଂକିଲେସୱସେନ ନ ଅଲ୍ଲୀଯତି। କସ୍ମା ପନେତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଏକମେୱ ସମାନଂ ନାନାନାମେହି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? ପଟିପକ୍ଖନାନତାଯାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏକମେୱ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ସଙ୍ଖତଧମ୍ମୱିଧୁରସଭାୱତ୍ତା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ନାମାନିପି ଗୁଣନେମିତ୍ତିକତ୍ତା ସଙ୍ଖତଧମ୍ମୱିଧୁରାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବସଙ୍ଖତାନଂ ନାମପଟିପକ୍ଖୱସେନା''ତି। ଅସେସଂ ୱିରଜ୍ଜତି ତଣ୍ହା ଏତ୍ଥାତି ଅସେସୱିରାଗୋତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ, ନ ୱା ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋତି ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମୋ। ''ଅପ୍ପୱତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଯୂହନଂ ସମୁଦଯୋ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଅନାଯୂହନଂ।

ତଣ୍ହା ଅପ୍ପହୀନେ ସତି ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପହାନେ ପନ ସତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱସ୍ସା ଅଭାୱୋ ସୁଦସ୍ସିତୋତି ଆହ ''ତତ୍ଥେୱ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁ''ନ୍ତି। ଅପଞ୍ଞତ୍ତିନ୍ତି ଅପଞ୍ଞାପନଂ, ''ତିତ୍ତ ଅଲାବୁ ଅତ୍ଥୀ''ତି ୱୋହାରାଭାୱଂ ୱା। ତିତ୍ତଅଲାବୁୱଲ୍ଲିଯା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସା ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ମୂଲଚ୍ଛେଦନଂ ୱିଯ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣସ୍ସ ତଣ୍ହାଯ ପହାନଂ, ତଦପ୍ପୱତ୍ତି ୱିଯ ତଣ୍ହାଯ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯୋପମାଯଂ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନଂ, ଚୋରଘାତକା ୱିଯ ମଗ୍ଗୋ। ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେ ଘାତିତାପି ଚୋରା ପଚ୍ଛା ''ଅଟୱିଯଂ ଚୋରା ଘାତିତା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ନିରୁଦ୍ଧାପି ତଣ୍ହା ''ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ନିରୁଦ୍ଧା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚକରଣଭାୱତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁରିମା ୱା ଉପମା ମଗ୍ଗେନ ନିରୁଦ୍ଧାଯ ''ପିଯରୂପସାତରୂପେସୁ ନିରୁଦ୍ଧା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା, ପଚ୍ଛିମା ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ନିରୁଦ୍ଧାଯ ''ପିଯରୂପସାତରୂପେସୁ ନିରୁଦ୍ଧା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାତି ଅଯଂ ଏତାସଂ ୱିସେସୋ।

ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୦୨ ।ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗପଟିକ୍ଖେପନତ୍ଥନ୍ତି ତିତ୍ଥିଯେହି ପରିକପ୍ପିତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାଭାୱପଟିକ୍ଖେପନତ୍ଥଂ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ମଗ୍ଗଭାୱପଟିକ୍ଖେପୋ ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗପଟିକ୍ଖେପୋ, ତଦତ୍ଥଂ। ''ଅଯ''ନ୍ତି ପନ ଅତ୍ତନୋ, ତେସୁ ଚ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଏକଚ୍ଚାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖୱଚନଂ। ଆରକତ୍ତାତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଅରିଯସଦ୍ଦସିଦ୍ଧିମାହ। ଅରିଯଭାୱକରତ୍ତାତି ଅରିଯକରଣୋ ଅରିଯୋତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅରିଯଭାୱକରତ୍ତା ଅରିଯଂ କରୋତୀତି ୱା ଅରିଯୋ, ଅରିଯଫଲପଟିଲାଭକରତ୍ତା ୱା ଅରିଯଂ ଫଲଂ ଲଭାପେତି ଜନେତୀତି ଅରିଯୋ। ପୁରିମେନ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚୱସେନ, ପଚ୍ଛିମେନ ଫଲୱସେନ ଅରିଯନାମଲାଭୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧାୱହଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଚତୁସଚ୍ଚଂ ୱା ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଂ ଭାୱନାକମ୍ମଂ ଯୋଗିନୋ ସୁଖୱିସେସାନଂ ଠାନଭୂତନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନିୱଟ୍ଟଂ ପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ। ପଚ୍ଛିମାନି ୱିୱଟ୍ଟଂ ନିୱତ୍ତିତଦଧିଗମୁପାଯଭାୱତୋ। ୱଟ୍ଟେ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସୋ ସରୂପତୋ ପରିଗ୍ଗହସବ୍ଭାୱତୋ। ୱିୱଟ୍ଟେ ନତ୍ଥି ଅୱିସଯତ୍ତା, ୱିସଯତ୍ତେ ଚ ପଯୋଜନାଭାୱତୋ। ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନପାଢଇଯା ହି ତଦତ୍ଥସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ। ତେନାହ ''ୱାଚାଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ''ତି। ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତନ୍ତି ନିରୋଧମଗ୍ଗେସୁ ନିନ୍ନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ଅଭିନନ୍ଦନଂ, ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱୋଯେୱ ଚ ତତ୍ଥ କମ୍ମକରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏକପଟିୱେଧେନେୱାତି ଏକଞାଣେନେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ପଟିୱେଧୋ ପଟିଘାତାଭାୱେନ ୱିସଯେ ନିସ୍ସଙ୍ଗଚାରସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ। ଅଭିସମଯୋ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱିସଯସ୍ସ ଅଧିଗମସଙ୍ଖାତୋ ଅୱବୋଧୋ। ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋ''ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜାନନମେୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିୱେଧୋତି ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧୋ, ତେନ। ଇଦଞ୍ଚ ଯଥା ତସ୍ମିଂ ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସରୂପାଦିପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୪୮୪; ୩।୧୦୪) ପୱତ୍ତନତୋ। ପହୀନସ୍ସ ପୁନ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତାଯ ପକଟ୍ଠଂ ହାନଂ ଚଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ, ପହାନମେୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିୱେଧୋତି ପହାନପଟିୱେଧୋ, ତେନ। ଅଯମ୍ପି ଯସ୍ମିଂ କିଲେସେ ଅପ୍ପହୀଯମାନେ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅସତି ଚ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ କିଲେସସ୍ସ ପଟିଘାତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ତଥାପୱତ୍ତିଯଂ ପଟିଘାତାଭାୱେନ ନିସ୍ସଙ୍ଗଚାରଂ ଉପାଦାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ସଚ୍ଛିକିରିଯା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କାଦିକେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସରୂପତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ''ଇଦଂ ତ''ନ୍ତି ଯଥାସଭାୱତୋ ଗହଣଂ, ସା ଏୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିୱେଧୋତି ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଟିୱେଧୋ, ତେନ। ଅଯଂ ପନସ୍ସ ଆୱରଣସ୍ସ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ଞାଣଂ ନିରୋଧଂ ଆଲମ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ତଂ ସରୂପତୋ ୱିଭାୱେନ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଭାୱନା ଉପ୍ପାଦନା, ୱଡ୍ଢନା ଚ। ତତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନ, ଦୁତିଯାଦୀସୁ ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ, ଉଭଯତ୍ଥାପି ୱା ଉଭଯଥାପି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଠମମଗ୍ଗେପି ହି ଯଥାରହଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯଂ ପୱତ୍ତଂ ପରିଜାନନାଦିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ପୱତ୍ତୋତି ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଦୁତିଯାଦୀସୁପି ଅପ୍ପହୀନକିଲେସପ୍ପହାନତୋ, ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱସାଧନତୋ ଚ ଉପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ସା ଏୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିୱେଧୋତି ଭାୱନାପଟିୱେଧୋ, ତେନ। ଅଯମ୍ପି ହି ଯଥା ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ସରୂପପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତିମେୱ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ।

ତିଟ୍ଠନ୍ତୁ ତାୱ ଯଥାଧିଗତା ମଗ୍ଗଧମ୍ମା, ଯଥାପୱତ୍ତେସୁ ଫଲଧମ୍ମେସୁପି ଅଯଂ ଯଥାଧିଗତସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ ୱିଯ ୱିଗତସମ୍ମୋହୋୱ ହୋତି। ତେନେୱାହ ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ପତ୍ତଧମ୍ମୋ ୱିଦିତଧମ୍ମୋ ପରିଯୋଗାଢହଧମ୍ମୋ''ତି (ମହାୱ। ୧୮; ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୯; ମ। ନି। ୨।୬୯) ଯତୋ ସଚସ୍ସ ଧମ୍ମତାସଞ୍ଚୋଦିତା ଯଥାଧିଗତସଚ୍ଚଧମ୍ମାଲମ୍ବନିଯୋ ମଗ୍ଗୱୀଥିତୋ ପରତୋ ମଗ୍ଗଫଲପହୀନାୱସିଟ୍ଠକିଲେସନିବ୍ବାନାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚମ୍ପି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ''ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନା''ତିଆଦୀସୁପି ୱିଭାୱେତବ୍ବା। ଏକାଭିସମଯେନ ଅଭିସମେତୀତି ଏତ୍ଥାହ ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ''ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ନାନାଭିସମଯୱସେନ କିଚ୍ଚକର''ନ୍ତି, ସୋ ଅଭିଧମ୍ମେ (କଥା। ୨୭୪) ଓଧିସୋକଥାଯ ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ। ଇଦାନି ତମେୱ ଏକାଭିସମଯଂ ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଏୱମସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ପୁବ୍ବଭାଗେ…ପେ… ପଟିୱେଧୋ ହୋତୀ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପଟିୱେଧୋ ପୁବ୍ବଭାଗିଯୋ ନ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ, ଇଧ ପନ ଉଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅୱବୋଧୋ ପରିଯାଯତୋ ତଥା ୱୁତ୍ତୋ। ପଟିୱେଧନିମିତ୍ତତ୍ତା ୱା ଉଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଞାଣଂ ''ପଟିୱେଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଟିୱିଜ୍ଝନସଭାୱଂ। କିଚ୍ଚତୋତି ପୁବ୍ବଭାଗେହି ଦୁକ୍ଖାଦିଞାଣେହି କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଇଧ ନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ, ଇମସ୍ସେୱ ୱା ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିପ୍ପକାସନକିଚ୍ଚତୋ, ପରିଞ୍ଞାଦିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣପଟିୱେଧୋତି ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଟିୱେଧମାହ। ସାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ। ଉଗ୍ଗହାଦୀସୁ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ନ ୱୁତ୍ତା ଅନୱସରତ୍ତା। ଅଧିଗମେ ହି ସତି ତସ୍ସା ସିଯା ଅୱସରୋ।

ତଂଯେୱ ହି ଅନୱସରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମସ୍ସ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେ ପରିଗ୍ଗହତୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହତୋ ପୁବ୍ବେ। ଉଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ସଚ୍ଚାନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଞ୍ହି ପରିଗ୍ଗହୋ। ତଥା ତାନି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ମନସିକାରଦଳ୍ହତାଯ ପୁବ୍ବଭାଗିଯା ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାଦଯୋ ହୋନ୍ତି ଯେୱାତି ଆହ ‘‘ପରିଗ୍ଗହତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହୋତୀ’’ତି। ଅପରଭାଗେତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତାତି ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣୱସେନ ପାକଟାନିପି ପକତିଞ୍ଞାଣେନ ସଭାୱରସତୋ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ଗମ୍ଭୀରେନେୱ ଚ ଭାୱନାଞ୍ଞାଣେନ, ତଥାପି ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନେୱ ଯାଥାୱତୋ ପସ୍ସିତବ୍ବତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରାନି। ତେନାହ ‘‘ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧତୋ ପନ ଉଭଯମ୍ପି ଗମ୍ଭୀର’’ନ୍ତି। ଇତରାନି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଅସଂକିଲେସିକତାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖପ୍ପତ୍ତାଯ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଭୱତାଯ, ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତାଯ ଚ ପୱତ୍ତିୱସେନ ଅପାକଟତ୍ତା ଚ ପରମଗମ୍ଭୀରତ୍ତା, ତଥା ପରମଗମ୍ଭୀରଞ୍ଞାଣେନେୱ ପସ୍ସିତବ୍ବତାଯ ପକତିଞ୍ଞାଣେନ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାନୀତି ଦୁଦ୍ଦସାନି। ତେନାହ ‘‘ଇତରେସଂ ପନା’’ତିଆଦି। ପଯୋଗୋତି କିରିଯା, ୱାଯାମୋ ୱା। ତସ୍ସ ମହନ୍ତତରସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତଂ, ଦୁକ୍କରତରତଞ୍ଚ ଉପମାହି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଭୱଗ୍ଗଗ୍ଗହଣତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ପଟିୱେଧକ୍ଖଣେତି ଅରିଯସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧକ୍ଖଣେ। ଏକମେୱ ତଂ ଞାଣନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଏକମେୱ ତଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି।

ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୂତି ଇମେସୁ ୱିରମିତବ୍ବତାୱସେନ ଜୋତିତେସୁ ତୀସୁ କାମବ୍ଯାପାଦୱିହିଂସାୱିତକ୍କୱତ୍ଥୂସୁ। ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ତିୱିଧଅକୁସଲସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ। ପଦପଚ୍ଛେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ଗତମଗ୍ଗୋ ‘‘ପଦ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯେନ ଚ ଉପାଯେନ କାରଣେନ କାମୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ତସ୍ସ ଗତମଗ୍ଗୋତି ତସ୍ସ ପଚ୍ଛେଦୋ ଘାତୋ ପଦପଚ୍ଛେଦୋ, ତତୋ ପଦପଚ୍ଛେଦତୋ। ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚସାଧନେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନୋ ଏକୋୱ ତିୱିଧକିଚ୍ଚସାଧନୋ କୁସଲସଙ୍କପ୍ପୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତିୱିଧାକୁସଲସଙ୍କପ୍ପସମୁଚ୍ଛେଦନମେୱ ହେତ୍ଥ ତିୱିଧକିଚ୍ଚସାଧନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମିନା ନଯେନ ‘‘ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୂ’’ତିଆଦୀସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମୁସାୱାଦାୱେରମଣିଆଦଯୋତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ. ୭୦୩) ୱିରତିଚେତନା, ସବ୍ବେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନୀତି ଆଗତାନୀତି ତତ୍ଥ ପଧାନାନଂ ୱିରତିଚେତନାନଂ ୱସେନ ‘‘ୱିରତିଯୋପି ହୋନ୍ତି ଚେତନାଯୋପୀ’’ତି (ୱିଭ. ଅଟ୍ଠ. ୭୦୩) ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା କେଚି ‘‘ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନ କେୱଲଂ ପିସୁଣୱାଚା ୱେରମଣିଆଦୀନଂଯେୱ ସଙ୍ଗହୋ, ଅଥ ଖୋ ତାଦିସାନଂ ଚେତନାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ମୁସାୱାଦାଦୀହି ୱିରମଣକାଲେ ୱା ୱିରତିଯୋ, ସୁଭାସିତାଦିୱାଚାଭାସନାଦିକାଲେ ଚ ଚେତନାଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ୱିରତିଯୋୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ଚେତନାନଂ ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତା। ଏକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିଞ୍ଞାଣତା ୱିଯ, ଏକାଯ ୱିରତିଯା ମୁସାୱାଦାଦିୱିରତିଭାୱୋ ୱିଯ ଚ ଏକାଯ ଚେତନାଯ ସମ୍ମାୱାଚାଦିକିଚ୍ଚତ୍ତଯସାଧନସଭାୱାଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚାଦିଭାୱାସିଦ୍ଧିତୋ, ତଂସିଦ୍ଧିଯଂ ଅଙ୍ଗତ୍ତଯତାସିଦ୍ଧିତୋ ଚ।

ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ଆଜୀୱହେତୁକଂ କାଯୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ଅଯୋନିସୋ ଆହାରପରିଯେସନହେତୁକମେୱ ସିଯାତି ଆହ ‘‘ଖାଦନୀଯ…ପେ… ଦୁଚ୍ଚରିତ’’ନ୍ତି। କାଯୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେଯେୱ ଆଜୀୱପକୋପୋ, ନ ମନୋଦ୍ୱାରେତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ଇମେସୁଯେୱ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୂ’’ତି।

ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ୱା ଅନନୁଭୂତାରମ୍ମଣୱସେନ ୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ନାମ ନ ସନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅଯଂ ଇମଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି, ତସ୍ମିଂ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ।ଜନେତୀତି ଉପ୍ପାଦେତି। ତାଦିସଂ ଛନ୍ଦଂ କୁରୁମାନୋ ଏୱଂ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ନାମ। ୱାଯାମଂ କରୋତୀତି ପଯୋଗଂ ପରକ୍କମଂ କରୋତି। ୱୀରିଯଂପୱତ୍ତେତୀତି କାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯଂ ପକାରତୋ ୱତ୍ତେତି। ୱୀରିଯେନ ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗହିତଂ କରୋତୀତି ତେନେୱ ସହଜାତୱୀରିଯେନ ଚିତ୍ତଂ ଉକ୍ଖିପେନ୍ତୋ କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ନିସେଧନେନ ପଗ୍ଗହିତଂ କରୋତି। ପଦହନଂ ପୱତ୍ତେତୀତି ପଧାନଂ ୱୀରିଯଂ କରୋତି। ପଟିପାଟିଯା ପନେତାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଆସେୱନାଭାୱନାବହୁଲୀକମ୍ମସାତଚ୍ଚକିରିଯାହି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବାନନ୍ତି ସଦିସୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଭୱତି ହି ତଂସଦିସେସୁ ତବ୍ବୋହାରୋ ଯଥା ‘‘ସା ଏୱ ତିତ୍ତିରି, ତାନି ଏୱ ଓସଧାନୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଇଦାନି ତାଦିସେ’’ତି। ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନା’’ତି ଅୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପନ୍ନାନଂ। ପହାନାଯାତି ପଜହନତ୍ଥାଯ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୁସଲାତି ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା, ତେସଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ ଅଧିଗମୋ ପଟିଲାଭୋ, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଅପ୍ପଟିଲାଭୋତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନ’’ନ୍ତି। ‘‘ଠିତିଯା ୱୀରିଯଂ ଆରଭତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ନ ଖଣଠିତି ଅଧିପ୍ପେତା ତଦତ୍ଥଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭେନ ପଯୋଜନାଭାୱତୋ, ଅଥ ଖୋ ପବନ୍ଧଠିତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପବନ୍ଧୱସେନ ଠିତତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ସମ୍ମୁସ୍ସନଂ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମୱସେନ ଅଦସ୍ସନମୁପଗମନନ୍ତି ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅସମ୍ମୁସ୍ସନଂ ଅସମ୍ମୋସୋତି ଆହ ‘‘ଅସମ୍ମୋସାଯାତି ଅୱିନାସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ଭିଯ୍ୟୋଭାୱୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୱନଂ,

ସୋ ପନ ଉପରୂପରି ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଉପରିଭାୱାଯା’’ତି। ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପଗୁଣବଲୱଭାୱାପତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱେପୁଲ୍ଲାଯାତି ୱିପୁଲଭାୱାଯା’’ତି, ମହନ୍ତଭାୱାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭାୱନାଯ ପରିପୂରଣତ୍ଥନ୍ତି ଝାନାଦିଭାୱନାପରିବ୍ରୂହନତ୍ଥଂ।

ଚତୂସୁଠାନେସୂତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ। କିଚ୍ଚସାଧନୱସେନାତି ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସାପି କିଚ୍ଚସ୍ସ ଏକଜ୍ଝଂ ନିପ୍ଫାଦନୱସେନ।

ଝାନାନି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ନାନାତି ଯଦିପି ସମାଧିଉପକାରକେହି ଅଭିନିରୋପନାନୁମଜ୍ଜନସମ୍ପିଯାଯନବ୍ରୂହନସନ୍ତସୁଖସଭାୱେହି ୱିତକ୍କାଦୀହି ସମ୍ପଯୋଗଭେଦତୋ ଭାୱନାତିସଯପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ୱସେନ ସମ୍ମାସମାଧି ୱିଭତ୍ତୋ, ତଥାପି ୱାଯାମୋ ୱିଯ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦିଚତୁୱାଯାମକିଚ୍ଚଂ, ସତି ୱିଯ ଚ ଅସୁଭାସୁଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତେସୁ କାଯାଦୀସୁ ସୁଭାଦିସଞ୍ଞାପ୍ପହାନଚତୁସତିକିଚ୍ଚଂ, ଏକୋ ସମାଧି ଚତୁଝାନସମାଧିକିଚ୍ଚଂ ନ ସାଧେତୀତି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି, ତଥା ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନାନାମଗ୍ଗୱସେନାତି ପଠମମଗ୍ଗାଦିନାନାମଗ୍ଗୱସେନ ଝାନାନି ନାନା। ଦୁତିଯାଦଯୋପି ମଗ୍ଗା ଦୁତିଯାଦୀନଂ ଝାନାନଂ। ଅଯଂ ପନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗଭାୱେନ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଏକତ୍ତେନ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯନ୍ତି ପନ ଅଯଂ ଝାନୱସେନ ସବ୍ବସଦିସସବ୍ବାସଦିସେକଚ୍ଚସଦିସତା ୱିସେସୋ।

ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯମେନ ହୋତୀତି ଇଧ ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯମଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯମ୍ପି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୫)। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦) ପନ ୱିପସ୍ସନାନିଯମୋ ୱୁତ୍ତୋ ସବ୍ବୱାଦାୱିରୋଧତୋ, ଇଧ ପନ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୱାଦନିୱତ୍ତନତୋ ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯମୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱିପସ୍ସନାନିଯମୋ ପନ ସାଧାରଣତ୍ତା ଇଧାପି ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞେ ଚ ଆଚରିଯୱାଦା ପରତୋ ୱକ୍ଖମାନା ୱିଭଜିତବ୍ବାତି ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ତାୱ ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯମଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯମେନ ତାୱା’’ତି। ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି, ଯସ୍ମା ଆସନ୍ନପଦେସେ ୱୁଟ୍ଠିତସମାପତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସଦିସଭାୱଂ କରୋତି ଭୂମିୱଣ୍ଣୋ ୱିଯ ଗୋଧାୱଣ୍ଣସ୍ସ। ପରିପୁଣ୍ଣାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠ ସତ୍ତ ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତ ହୋନ୍ତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଛ ହୋନ୍ତି ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ମଗ୍ଗଙ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ସତ୍ତଛଭାୱଂ ଅତିଦିସତି ‘‘ଏସ ନଯୋ’’ତି। ଅରୂପେ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନଂ...ପେ... ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନନୁ ତତ୍ଥ ‘‘ଅରୂପେ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦) ୱୁତ୍ତଂ , ନ ‘‘ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଯେସୁ ପନ ସଂସଯୋ ଅତ୍ଥି, ତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନେନ , ତେନ ଅତ୍ଥତୋ ‘‘ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି ଏୱମାହାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସମୁଦାଯଞ୍ଚ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ତଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ନ ଲୋକିଯ’’ନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅୱଯୱେକଦେଶଂ ଲିଙ୍ଗସମୁଦାଯସ୍ସ ୱିସେସକଂ ହୋତୀ’’ତି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ହି ତତ୍ଥ ଲୋକିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଚତୁକ୍କଂ, ପଞ୍ଚକଂ ୱାତି। ଏତ୍ଥ କଥନ୍ତି ପାଦକଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅଭାୱା କଥଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂଝାନିକାୱସ୍ସ ତତ୍ଥ ତଯୋ ମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଜ୍ଝାନିକଂପଠମଫଲାଦିଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପରିମଗ୍ଗଭାୱନାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନିକଂ ପନ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅରୂପଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ, ତଜ୍ଝାନିକଂ ଫଲଞ୍ଚ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପରିମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଅଞ୍ଞଝାନିକାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି, ଝାନଙ୍ଗାଦିନିଯାମିକା ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସମାପତ୍ତିପାଦକଂ, ନ ସମ୍ମସିତବ୍ବାତି ଫଲସ୍ସାପି ପାଦକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କେଚି ପନାତି ମୋରୱାପୀମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ପୁନ କେଚୀତି ତିପିଟକଚୂଳଆଭଯତ୍ଥେରଂ । ତତିଯୱାରେ କେଚୀତି ‘‘ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ନିଯମେତୀ’’ତି ଏୱଂ ୱାଦିନଂ ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରଞ୍ଚେୱ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତେ ଦ୍ୱେ ଚ ଥେରେ ଠପେତ୍ୱା ଇତରେ ଥେରେ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

୪୦୩। ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହମାନୋ ନିରୋଧୋପି ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନୋ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ୱା ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ’’ତି। ପରସ୍ସ ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ୟାମମତ୍ତେ କଳେୱରେ ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାପେମି, ଲୋକସମୁଦଯଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାପେମି, ଲୋକନିରୋଧଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାପେମି, ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାପେମୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୭; ଅ। ନି। ୪।୪୫) କଥଂ ପନ ଆଦିକମ୍ମିକୋ ନିରୋଧମଗ୍ଗସଚ୍ଚାନି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି? ଅନୁସ୍ସୱାଦିସିଦ୍ଧମାକାରଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସାପି ପରିଗ୍ଗହୋ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଯଥାସମ୍ଭୱତୋତି ସମ୍ଭୱାନୁରୂପଂ, ଠପେତ୍ୱା ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ସେସସଚ୍ଚୱସେନ ସମୁଦଯୱଯାତି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୁସଚ୍ଚପବ୍ବୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪୦୪। ‘‘ଅଟ୍ଠିକସଙ୍ଖଲିକଂ ସମଂସ’’ନ୍ତିଆଦିକା ସତ୍ତ ସିୱଥିକା ଅଟ୍ଠିକକମ୍ମଟ୍ଠାନତାୟ ଇତରାସଂ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦୀନଂ ସଭାୱେନେୱାତି ନୱନ୍ନଂ ସିୱଥିକାନଂ ଅପ୍ପନାକମ୍ମଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା। ଦ୍ୱେୟେୱାତି ଆନାପାନଂ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରୋତି ଇମାନି ଦ୍ୱେୟେୱ। ଅଭିନିୱେସୋତି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ, ସୋ ପନ ସମ୍ମସନିୟଧମ୍ମପରିଗ୍ଗହୋ। ଇରିୟାପଥା, ଆଲୋକିତାଦୟୋ ଚ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସମତ୍ତତାୟ ନ ସମ୍ମସନୁପଗା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୟୋ ୱିୟ। ନୀୱରଣବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଆଦିତୋ ନ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇରିୟାପଥ…ପେ… ନ ଜାୟତୀ’’ତି। କେସାଦିଅପଦେସେନ ତଦୁପାଦାନଧମ୍ମା ୱିୟ ଇରିୟାପଥାଦିଅପଦେସେନ ତଦୱତ୍ଥା ରୂପଧମ୍ମା ପରିଗ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି, ନୀୱରଣାଦିମୁଖେନ ଚ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା, ତଂନିସ୍ସୟଧମ୍ମାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ମହାସିୱତ୍ଥେରୋ ଚ ଇରିୟାପଥାଦୀସୁପି ‘‘ଅଭିନିୱେସୋ ଜାୟତୀ’’ତି ଅୱୋଚ। ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ମେ’’ତିଆଦି ପନ ସଭାୱତୋ ଇରିୟାପଥାଦୀନଂ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ଅନିଚ୍ଛିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଅପରିଞ୍ଞାପୁବ୍ବିକା ହି ପରିଞ୍ଞାତି।

କାମଂ ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁଗ୍ଗହଣଂ କତଂ ତଂପଟିପତ୍ତିୟା ଭିକ୍ଖୁଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଦେସନା ପନ ସବ୍ବସାଧାରଣାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୟୋ ହି କୋଚି ଭିକ୍ଖୱେ’’ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଭିକ୍ଖୁ ୟେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟୋ ହି କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଦସ୍ସନମଗ୍ଗେନ ଞାତମରିୟାଦଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଜାନନ୍ତୀ ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଅଞ୍ଞା ନାମ, ତସ୍ସ ଫଲଭାୱତୋ ଅଗ୍ଗଫଲଂ ପୀତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞାତି ଅରହତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଅପ୍ପତରେପି କାଲେ ସାସନସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ୟୋଜନା। ନିୟ୍ୟାତେନ୍ତୋତି ନିଗମେନ୍ତୋ।

ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ପାଯାସିରାଜଞ୍ଞସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୦୬। ଭଗଵତା ଏଵଂ ଗହିତନାମତ୍ତାତି ଯୋଜନା। ଯସ୍ମା ରାଜପୁତ୍ତା ଲୋକେ ‘‘କୁମାରୋ’’ତି ଵୋହରୀଯନ୍ତି। ଅଯଞ୍ଚ ରଞ୍ଞୋ କିତ୍ତିମପୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ରଞ୍ଞୋ…ପେ… ସଞ୍ଜାନିଂସୂ’’ତି।

ଅସ୍ସାତି ଥେରସ୍ସ। ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ଦେଵେସୁ ଚେଵ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଵିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅପରିପକ୍କତ୍ତା। ତତିଯଦିଵସେତି ପବ୍ବତଂ ଆରୁଳ୍ହଦିଵସତୋ ତତିଯେ ଦିଵସେ।

ତେସଂ ସାଵକବୋଧିଯା ନିଯତତାଯ, ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସ୍ସ ଚ ସାତିସଯତ୍ତା ଵିନିପାତଂ ଅଗନ୍ତ୍ଵା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ…ପେ… ଅନୁଭଵନ୍ତାନଂ। ଦେଵତାଯାତି ପୁବ୍ବେ ସହଧମ୍ମଚାରିନିଯା ସୁଦ୍ଧାଵାସଦେଵତାଯ।

‘‘କୁଲଦାରିକାଯ କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ଵତ୍ଵା ତଂ ଏଵସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଭାଵଂ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସା ଚା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସାତି କୁଲଦାରିକା। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ଯତିରେକତ୍ଥୋ, ତେନ ଵୁଚ୍ଚମାନଂ ଵିସେସଂ ଜୋତେତି। କୁଲଘରନ୍ତି ପତିକୁଲଗେହଂ। ଗବ୍ଭନିମିତ୍ତନ୍ତି ଗବ୍ଭସ୍ସ ସଣ୍ଠିତଭାଵନିମିତ୍ତଂ। ସତିପି ଵିସାଖାଯ ଚ ସାଵତ୍ଥିଵାସିକୁଲପରିଯାପନ୍ନତ୍ତେ ତସ୍ସା ତତ୍ଥ ପଧାନଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଵିସାଖଞ୍ଚା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ଯଥା ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣା ଆଗତା ଵାସିଟ୍ଠୋପି ଆଗତୋ’’ତି। ଦେଵତାତି ଇଧପି ସା ଏଵ ସୁଦ୍ଧାଵାସଦେଵତା। ପଞ୍ହେତି ‘‘ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁ ଅଯଂ ଵମ୍ମିକୋ’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୪୯) ଆଗତେ ପନ୍ନରସପଞ୍ହେ।

ସେତବ୍ଯାତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଵସେନ ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ନାମଂ।ଉତ୍ତରେନାତି ଏନ-ସଦ୍ଦଯୋଗେନ ‘‘ସେତବ୍ଯ’’ନ୍ତି ଉପଯୋଗଵଚନଂ ପାଠଇଯଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥଵଚନେନ ପନ ଉତ୍ତରସଦ୍ଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ଵା ସେତବ୍ଯତୋତି ନିସ୍ସକ୍କପ୍ପଯୋଗୋ କତୋ। ଅନଭିସିତ୍ତକରାଜାତି ଖତ୍ତିଯଜାତିକୋ ଅଭିସେକଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ।

ପାଯାସିରାଜଞ୍ଞଵତ୍ଥୁଵଣ୍ଣନା

୪୦୭।ଦିଟ୍ଠିଯେଵଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ଗତ-ସଦ୍ଦେନ ପଦଵଡ୍ଢନମାହ, ଦିଟ୍ଠିଯା ଵା ଗତମତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ, ଅଯାଥାଵଗ୍ଗାହିତାଯ ଗନ୍ତବ୍ବାଭାଵତୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ଗହଣମତ୍ତଂ, କେଵଲୋ ମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ତସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିଵସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ପଟିପକ୍ଖସମ୍ମୁଖୀଭାଵାଭାଵତୋ, ଅନୁରୂପାହାରଲାଭତୋ ଚ ସମୁଦାଚାରପ୍ପତ୍ତଂ ଜାତନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଂ ତଂ କାରଣଂ ଅପଦିସିତ୍ଵାତି ତତୋ ଇଧାଗଚ୍ଛନକସ୍ସ, ଇତୋ ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛନକସ୍ସ ଚ ଅପଦିସନତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଵ ସତ୍ତାନଂ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋ’’ତି ଏଵମାଦି ତଂ ତଂ କାରଣଂ ପଟିରୂପକଂ ଅପଦିସିତ୍ଵା।

୪୦୮। ଆପନ୍ନାନଧିପ୍ପେତତ୍ଥଵିସଯେ ଅଯଂ ପୁରା-ସଦ୍ଦପଯୋଗୋତି ଆହ ‘‘ପୁରା…ପେ… ସଞ୍ଞାପେତୀତି ଯାଵ ନ ସଞ୍ଞାପେତୀ’’ତି।

ଚନ୍ଦିମସୂରିଯୌପମାଵଣ୍ଣନା

୪୧୧। ଯଥା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ଉଳାରଵିପୁଲୋଭାସତାଯ ଅଞ୍ଞେନ ଓଭାସେନ ଅନଭିଭଵନୀଯା, ଏଵମଯମ୍ପି ପଞ୍ଞାଓଭାସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚନ୍ଦିମ…ପେ… ଅଞ୍ଞେନା’’ତିଆଦିମାହ। ଆଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘କିତ୍ତକେ ଠାନେ ଏତେ ପଵତ୍ତେନ୍ତି, କିତ୍ତକଞ୍ଚ ଠାନଂ ନେସଂ ଆଭା ଫରତୀ’’ତି ଏଵମାଦିମ୍ପି ଚୋଦନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଲିଵେଠେସ୍ସତୀତି ଆବନ୍ଧିସ୍ସତି, ଅନୁଯୁଞ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବେଠେତୁଂ ତଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ଚୋଦନଂ ନିବ୍ବେଠେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା। ଅତ୍ତନୋ ଅନିଚ୍ଛିତଂ ସଙ୍ଘାତନଂ ପକ୍ଖଂ ପଟିଜାନନ୍ତୋ ‘‘ପରସ୍ମିଂ ଲୋକେ, ନ ଇମସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

କଥଂ ପନାଯଂ ନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠି ‘‘ଦେଵୋ’’ତି ପଟିଜାନାତୀତି ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗଵା ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦେଵାପି ଦେଵତ୍ତଭାଵେନେଵ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ମନୁସ୍ସାପି ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାଵେନେଵ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଏଵଂ ଵା ଅସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି, ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ‘‘ଦେଵା ତେ, ନ ମନୁସ୍ସା’’ତି ଵଚନଞ୍ଚ ନ ଵିରୁଜ୍ଝତି। ଏଵଂ ଚନ୍ଦେତି ଚନ୍ଦଵିମାନେ, ନ ଚ ଚନ୍ଦେ ଵା କଥିଯନ୍ତେ।

୪୧୨। ଆବାଧୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଆବାଧିକା। ଦୁକ୍ଖଂ ସଞ୍ଜାତଂ ଏତେସନ୍ତି ଦୁକ୍ଖିତା। ସଦ୍ଧାଯ ଅଯିତଦ୍ଧା ସଦ୍ଧାଯିକା, ସଦ୍ଧାଯ ପଓତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତା। ତେନାହ ''ଅହଂ ତୁମ୍ହେ''ତିଆଦି। ପଚ୍ଚଯୋ ପଡିଯାଯନଂ ଏତେସୁ ଅତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚଯିକା।

ଚୋରୌପମାୱଣ୍ଣନା

୪୧୩।ଉଦ୍ଧିସିତ୍ୱାତି ଉପେଚ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। କମ୍ମକାରଣିକସତ୍ତେସୁପି ନେରଯିକାନଂ ସଙ୍ଘାତନକସତ୍ତେସୁ। କମ୍ମମେୱାତି ତେହି ତେହି ନେରଯିକେହି କତକମ୍ମମେୱ। କମ୍ମକାରଣଂ କରୋତୀତି ଆଯୂହନାନୁରୂପଂ ତଂ ତଂ କାରଣଂ କରୋତି, ତଥା ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରଯପାଲାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗଂ ନିରଯକଣ୍ଡପାଠଇଂ (ମ। ନି। ୩।୨୫୯) ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ସୁତ୍ତତୋ (ମ। ନି। ୩।୨୫୯) ନିରଯପାଲାନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯୁତ୍ତିତୋପି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମନୁସ୍ସଲୋକେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନେରଯିକେ ନିରଯେ ପାଲେନ୍ତି ତତୋ ନିଗ୍ଗନ୍ତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ରକ୍ଖନ୍ତୀତି ନିରଯପାଲା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତଙ୍ଗ, ତଂ ପପଞ୍ଚସୂଦନୀଟୀକାଯଂ ଗହେତଙ୍ଗ।

ଗୂଥକୂପପୁରିସୌପମାୱଣ୍ଣନା

୪୧୫।ନିମ୍ମଜ୍ଜଥାତି ନିରୱସେସତୋ ମଜ୍ଜଥ ସୋଧେଥ। ତଂ ପନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଗୂଥସ୍ସ ତଥା ସୋଧନଂ ଅପନଯନଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅପନେଥା''ତି।

ଅସୁଚୀତି ଅସୁଦ୍ଧୋ, ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ମନୱଡ୍ଢନକୋ ମନୋହରୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆହ ''ଅମନାପୋ''ତି। ଅସୁଚିସଙ୍ଖାତଂ ଅସୁଚିଭାଗତଂ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱତଂ ଗତୋ ପତ୍ତୋତି ଅସୁଚିସଙ୍ଖାତୋତି ଆହ ''ଅସୁଚିକୋଟ୍ଠାସଭୂତୋ''ତି। ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋତି ଦୁଟ୍ଠଗନ୍ଧୋ ଅନିଟ୍ଠଗନ୍ଧୋ, ସୋ ପନ ନ ଯୋ କୋଚି, ଅଥ ଖୋ ପୂତିଗନ୍ଧୋତି ଆହ ''କୁଣପଗନ୍ଧୋ''ତି। ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବଯୁତ୍ତୋତି ହୀଳଇତବ୍ବଯୁତ୍ତୋ। ପଟିକୂଲୋ ଘାନିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଟିକୂଲରୂପୋ। ଉବ୍ବାଧତୀତି ଉପରୂପରି ବାଧତି। ମନୁସ୍ସାନଂ ଗନ୍ଧୋ...ପେ... ବାଧତି ଅତିୱିଯ ଅସୁଚିସଭାୱତ୍ତା, ଅସୁଚିମ୍ହିଯେୱ ଜାତସଂୱଦ୍ଧନଭାୱତୋ, ଦେୱାନଞ୍ଚ ଘାନପସାଦସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱତୋ।

୪୧୬।ଦୂରେ ନିବ୍ବତ୍ତା ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଆଦଯୋ।

୪୧୯।ସୁନ୍ଦରଧମ୍ମୋତି ସୋଭନଗୁଣୋ। ସୁଗତିସୁଖନ୍ତି ସୁଗତି ଚେୱ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନଂ ସୁଖଞ୍ଚ।

ଗବ୍ଭିନୀଉପମାୱଣ୍ଣନା

୪୨୦। ପୁଞ୍ଞକମ୍ମତୋ ଏତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଯୋ, ସୁଖଂ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅନଯୋ, ଦୁକ୍ଖଂ । ଅପକ୍କନ୍ତି ନ ସିଦ୍ଧଂ ନ ନିଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ। ନ ପରିପାଚେନ୍ତି ନ ନିଟ୍ଠାନଂ ପାପେନ୍ତି। ନ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି ଅତ୍ତୱିନିପାତସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜଭାୱତୋ। ଆଗମେନ୍ତୀତି ଉଦିକ୍ଖନ୍ତି। ନିବ୍ବିସନ୍ତି ଯସ୍ସ ପନ ତଂ କମ୍ମଫଲଂ ନିବ୍ବିସନ୍ତୋ ନିଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ, ନିବ୍ବିସନ୍ତି ୱା ନିବ୍ବେସଂ ୱେତନଂ ପଟିକଙ୍ଖନ୍ତୋ ଭତପୁରିସୋ ଯଥା।

୪୨୧।ଉବ୍ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦୱଡ୍ଢନମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା''ତି।

ସୁପିନକୌପମାୱଣ୍ଣନା

୪୨୨।''ନିକ୍ଖମନ୍ତଂ ୱା ପୱିସନ୍ତଂ ୱା ଜୀୱ''ନ୍ତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ''ସତ୍ତାନଂ ସୁପିନଦସ୍ସନକାଲେ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଜୀୱୋ ବହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତଂତଂଆରାମରାମଣେଯ୍ୟକଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିବ୍ଭମିତ୍ୱା ପୁନଦେୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅନୁପୱିସତୀ''ତି ଏୱଂ ପଓତ୍ତମିଚ୍ଛାଗାହୱିପଲ୍ଲତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ଅଥସ୍ସ ଥେରୋ ଖୁଦ୍ଦକାଯ ଆଣିଯା ୱିପୁଲଂ ଆଣିଂ ନୀହରନ୍ତୋ ୱିଯ ଜୀୱସମଞ୍ଞାମୁଖେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ନୀହରିତୁକାମୋ ''ଅପି ନୁ ତା ତୁମ୍ହେ ଜୀୱଂ ପସ୍ସନ୍ତି ପୱିସନ୍ତଂ ୱା ନିକ୍ଖମନ୍ତଂ ୱା''ତି ଆହ। ଯତ୍ଥ ପନ ତଥାରୂପା ଜୀୱସମଞ୍ଞା, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଜୀୱନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ଆହା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୨୩।ୱେଠେତ୍ୱାତି ୱେଖଦାନସଙ୍ଖେପେନ ୱେଠେତ୍ୱା। ଚୱନକାଲେତି ଚୱନସ୍ସ ଚୁତିଯା ପତ୍ତକାଲେ, ନ ଚୱମାନକାଲେ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମତ୍ତମେୱାତି କତିପଯରୂପଧମ୍ମସଙ୍ଘାତମତ୍ତମେୱ। ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପଧମ୍ମସମୂହମତ୍ତମେୱ ହି ତଦା ଲବ୍ଭତି, ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱା ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ, ତେନ କମ୍ମଜାଦିତିସନ୍ତତିରୂପୱିସେସଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଅପ୍ପୱତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିକା ହୋନ୍ତି, ନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଞ୍ଞାଣେ ପନ ଜୀୱସଞ୍ଞୀ, ତସ୍ମା

‘‘ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଆହ, ତସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସନ୍ତତ୍ତଅଯୋଗୁଳଉପମାୱଣ୍ଣନା

୪୨୪।ୱୂପସନ୍ତତେଜନ୍ତି ୱିଗତୁସ୍ମଂ।

୪୨୫।ଆମତୋତି ଏତ୍ଥ ଆ-ସଦ୍ଦୋ ଆମିସ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଉପଯୁତ୍ତପରିଯାଯୋତି ଆହ ‘‘ଅଦ୍ଧମତୋ’’ତି, ଆମତୋତି ୱା ଈସଂ ଦରଥେନ ଉସ୍ମନା ଯୁତ୍ତମରଣୋ ମରନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମୀଯମାନୋ ହି ଅୱିଗତୁସ୍ମୋ ହୋତି, ନ ମତୋ ୱିଯ ୱିଗତୁସ୍ମୋ। ତେନାହ ‘‘ମରିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ହୋତୀ’’ତି। ତଥା ରୂପସ୍ସ ଓଧୁନନଂ ନାମସ୍ସ ଓରତୋ ପରିୱତ୍ତନମେୱାତି ଆହ ‘‘ଓରତୋ କରୋଥା’’ତି। ଓରତୋ କାତୁକାମସ୍ସ ପନ ସଂପରିୱତ୍ତନଂ ସନ୍ଧୁନନଂ, ତଂ ପନ ପରତୋ କରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରତୋ କରୋଥା’’ତି। ପରମୁଖଂ କତସ୍ସ ଇତୋ ଚିତୋ ପରିୱତ୍ତନଂ ନିଦ୍ଧୁନନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପରାପରଂ କରୋଥା’’ତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅପରିଭିନ୍ନାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ତଞ୍ଚାଯତନଂ ନ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଖଧମୌପମାୱଣ୍ଣନା

୪୨୬। ସଙ୍ଖଂ ଧମତି, ଧମାପେତୀତି ୱା ସଙ୍ଖଧମୋ। ଉପଲାପେତ୍ୱାତି ଉପରୂପରି ସଦ୍ଦଯୋଗୱସେନ ସଲ୍ଲାପେତ୍ୱା, ସଦ୍ଦଯୁତ୍ତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଧମନମେୱାତି ଆହ ‘‘ଧମିତ୍ୱା’’ତି।

ଅଗ୍ଗିକଜଟିଲୌପମାୱଣ୍ଣନା

୪୨୮। ଆହିତୋ ଅଗ୍ଗି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଗ୍ଗିକୋ, ସ୍ୱାସ୍ସ ଅଗ୍ଗିକଭାୱୋ ଯସ୍ମା ଅଗ୍ଗିହୁତମାଲାୱେଦିସମ୍ପାଦନେହି ଚେୱ ଇନ୍ଧନଧୂମବରିହିସସପ୍ପିତେଲୂପହରଣେହି ବଲିପୁପ୍ଫଧୂମଗନ୍ଧାଦିଉପହାରେହି ଚ ତସ୍ସ ପଯିରୁପାସନାଯ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଗ୍ଗିପରିଚାରକୋ’’ତି। ଆଯୁଂ ପାପୁଣାପେଯ୍ୟନ୍ତି ଯଥା ଚିରଜୀୱୀ ହୋତି, ଏୱଂ ଆଯୁଂ ପଚ୍ଛିମୱଯଂ ପାପେଯ୍ୟଂ। ୱଡ୍ଢିଂ ଗମେଯ୍ୟନ୍ତି ସରୀରାୱଯୱେ, ଗୁଣାୱଯୱେ ଚ ଫାତିଂ ପାପେଯ୍ୟଂ। ଅରଣୀ ଯୁଗଳଅନ୍ତି ଉତ୍ତରାରଣୀ, ଅଧରାରଣୀତି ଅରଣୀଦ୍ୱଯଂ।

୪୨୯।ଏୱନ୍ତି ‘‘ବାଲୋ ପାଯାସିରାଜଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦିପ୍ପକାରେନ। ତଯାତି ଥେରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ୱୁତ୍ତଯୁତ୍ତକାରଣମକ୍ଖଲକ୍ଖଣେନାତି ୱୁତ୍ତଯୁତ୍ତକାରଣସ୍ସ ମକ୍ଖନସଭାୱେନ। ଯୁଗଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣେନାତି ସମଧୁରଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣେନ। ପଲାସେନାତି ପଲାସେତୀତି ପଲାସୋ, ପରସ୍ସ ଗୁଣେ ଉତ୍ତରିତରେ ଡଂସିତ୍ୱା ୱିଯ ଛଡ୍ଡେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ସମେ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମକରଣରସୋ ହି ପଲାସୋ, ତେନ ପଲାସେନ।

ଦ୍ୱେସତ୍ଥୱାହୌପମାୱଣ୍ଣନା

୪୩୦।ହରିତକପଣ୍ଣନ୍ତି ହରିତକ୍କପଣ୍ଣଂ, ଅପ୍ପପଣ୍ଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନ୍ତମସୋ’’ତିଆଦି। ସନ୍ନଦ୍ଧଧନୁକଲାପନ୍ତି ଏତ୍ଥ କଲାପନ୍ତି ତୂଣୀରମାହ, ତଞ୍ଚ ସନ୍ନଯ୍ହତୋ ଧନୁନା ୱିନା ନ ସନ୍ନଯ୍ହତୀତି ଆହ ‘‘ସନ୍ନଦ୍ଧଧନୁକଲାପ’’ନ୍ତି। ଆସିତ୍ତୋଦକାନି ୱଟୁମାନୀତି ଗମନମଗ୍ଗା ଚେୱ ତଂତଂଉଦକମଗ୍ଗା ଚ ସମ୍ପଦେୱ ଦେୱେନ ଫୁଟ୍ଠୁତ୍ତା ତହଂ ତହଂ ପଗ୍ଘରିତୋଦକ ସନ୍ଦମାନୌଦକା। ତେନାହ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣସଲିଲା ମଗ୍ଗା ଚ କନ୍ଦରା ଚା’’ତି।

ଯଥାଭତେନାତି ସକଟେସୁ ଯଥାଠପିତେନ, ଯଥା ‘‘ଅମ୍ବ ଇତୋ କରୋହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଠପେସୀତି ଅତ୍ଥୋ କରଣକିରିଯାଯ କିରିଯାସାମଞ୍ଞୱାଚୀଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ଯଥାରୋପିତେନ, ଯଥାଗହିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଅକ୍ଖଧୁତ୍ତକୌପମାୱଣ୍ଣନା

୪୩୪।ପରାଜଯଗୁଳଅନ୍ତି ଯେନ ଗୁଳେନ, ଯାଯ ସଲାକାଯ ଠିତାଯ ଚ ପରାଜଯୋ ହୋତି, ତଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଗମେନ୍ତୋ ଗିଲତି।ପଜ୍ଜୋହନନ୍ତି ପକାରେହି ଜୁହନକମ୍ମଂ। ତଂ ପନ ବଲିଦାନୱସେନ କରୀଯତୀତି ଆହ ‘‘ବଲିକମ୍ମ’’ନ୍ତି।

ସାଣଭାରିକୌପମାୱଣ୍ଣନା

୪୩୬।ଗାମପଉନ୍ତି ଗାମୋ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ଆପଜ୍ଜିତଙ୍ଗ, ସୁଞ୍ଞଭାୱେନ ଅନାୱସିତଙ୍ଗ। ତେନାହ ‘‘ୱୁଟ୍ଠିତଗାମପଦେସୋ’’ତି। ଗାମପଦନ୍ତି ଯଥା ପୁରିସସ୍ସ ପାଦନିକ୍ଖିତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଅଧିଗତପରିଚ୍ଛେଦଂ ‘‘ପଦ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଗାମୱାସୀହି ଆୱସିତଟ୍ଠାନଂ ଅଧିଗତନିୱାସାଗାରଂ ‘‘ଗାମପଦ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଯମେୱତ୍ଥୋ’’ତି। ସୁସନ୍ନଦ୍ଧୋତି ସୁଖେନ ଗହେତ୍ୱା ଗମନଯୋଗ୍ଗତାୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ସଜ୍ଜିତୋ। ତଂ ପନ ସୁସଜ୍ଜନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ବନ୍ଧନୱସେନେୱାତି ଆହ ‘‘ସୁବଦ୍ଧୋ’’ତି।

ଅଯାଦୀନମ୍ପି ଲୋହଭାୱେ ସତିପି ଲୋହ-ସଦ୍ଦୋ ସାସନେ ତମ୍ବଲୋହେ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଆହ ‘‘ଲୋହନ୍ତି ତମ୍ବଲୋହ’’ନ୍ତି।

ସରଣଗମନୱଣ୍ଣନା

୪୩୭।ଅଭିରଦ୍ଧୋତି ଆରାଧିତଚିତ୍ତୋ, ସାସନସ୍ସ ଆରାଧିତଚିତ୍ତତା ପସୀଦନୱସେନାତି ଆହ ‘‘ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ’’ତି। ପଞ୍ହପଟ୍ଠାନାନୀତି ପଞ୍ହେସୁ ଉପଟ୍ଠାନାନି ମଯା ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହେସୁ ତୁମ୍ହାକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଞାଣୁପଟ୍ଠାନାନି।

ଯଞ୍ଞକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୩୮।ସଙ୍ଘାତନ୍ତି ସଂ-ସଦ୍ଦୋ ପଦୱଡ୍ଢନମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଘାତ’’ନ୍ତି। ୱିପାକଫଲେନାତି ସଦିସଫଲେନ। ମହପ୍ଫଲୋ ନ ହୋତି ଗୱାଦିପାଣଘାତେନ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଗୁଣାନିସଂସେନାତି ଉଦଯଫଲେନ। ଆନୁଭାୱଜୁତିଯାତି ପଟିପକ୍ଖୱିଗମନଜନିତେନ ସଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ତେଜେନ। ନ ମହାଜୁତିକୋ ହୋତି ଅପରିସୁଦ୍ଧଭାୱତୋ। ୱିପାକୱିପ୍ଫାରତାଯାତି ୱିପାକଫଲସ୍ସ ୱିପୁଲତାଯ, ପାରିପୂରିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଟ୍ଠଖେତ୍ତେତି ଉସଭାଦିଦୋସେହି ଦୂସିତଖେତ୍ତେ, ତଂ ପନ ୱପ୍ପାଭାୱତୋ ଅସାରଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନିସ୍ସାରଖେତ୍ତେ’’ତି। ଦୁଟ୍ଠଭୂମେତି କୁଚ୍ଛିତଭୂମିଭାଗେ, ସ୍ୱାସ୍ସ କୁଚ୍ଛିତଭାୱୋ ଅସାରତାଯ ୱା ସିଯା ନିନ୍ନତାଦିଦୋସୱସେନ ୱା। ତତ୍ଥ ପଠମୋ ପକ୍ଖୋ ପଠମପଦେନ ଦସ୍ସିତୋତି ଇତରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିସମଭୂମିଭାଗେ’’ତି ଆହ। ଦଣ୍ଡାଭିଘାତାଦିନା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନାନି। ପୂତୀନୀତି ଗୋମଯଲେପଦାନାଦିସୁଖେନ ଅସୁକ୍ଖାପିତତ୍ତା ପୂତିଭାୱଂ ଗତାନି। ତାନି ପନ ଯସ୍ମା ସାରୱନ୍ତାନି ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିସ୍ସାରାନୀ’’ତି। ୱାତାତପହତାନୀତି ୱାତେନ ଚ ଆତପେନ ଚ ୱିନଟ୍ଠବୀଜସାମତ୍ଥିଯାନି। ତେନାହ ‘‘ପରିଯାଦିନ୍ନତେଜାନୀ’’ତି। ଯଂ ଯଥାଜାତୱୀହିଆଦିଗତେନ ତଣ୍ଡୁଲେନ ଅଙ୍କୁରୁପ୍ପାଦନଯୋଗ୍ଗବୀଜସାମତ୍ଥିଯଂ, ତଂ ତଣ୍ଡୁଲସାରୋ, ତସ୍ସ ଆଦାନଂ ଗହଣଂ ତଥାଉପ୍ପଜ୍ଜନମେୱ। ଏତାନି ପନ ବୀଜାନି ନ ତାଦିସାନି ଖଣ୍ଡାଦିଦୋସୱନ୍ତତାଯ। ଧାରାଯ ଖେତ୍ତେ ଅନୁପ୍ପୱେସନଂ ନାମ ୱସ୍ସନମେୱ, ତଂ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନ ସମ୍ମା ୱସ୍ସେଯ୍ୟା’’ତି। ଅଙ୍କୁରମୂଲପତ୍ତାଦୀହୀତି ତେହ୍ୟ ଅଙ୍କୁରକନ୍ଦାଦୀହି ଉଦ୍ଧଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ, ମୂଲଜଟାଦୀହି ହେଟ୍ଠା ୱିରୁଳ୍ହିଂ, ପତ୍ତପୁପ୍ଫାଦୀହି ସମନ୍ତତୋ ଚ ୱେପୁଲ୍ଲନ୍ତି ଯୋଜନା।

ଅପରୂପଘାତେନାତି ପରେସଂ ୱିବାଧନେନ। ଉପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯତୋତି ନିଙ୍ଗତିଘାସଚ୍ଛାଦନାଦିଦେଯ୍ୟଧମ୍ମତୋ। ଗୱାଦିଘାତେନପି ହି ତତ୍ଥ ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଘାସୋ ସଙ୍କୀଯତି। ‘‘ଅପରୂପଘାତିତାଯା’’ତି ଇଦଂ ସୀଲୱନ୍ତତାଯ କାରଣୱଚନଂ । ଗୁଣାତିରେକନ୍ତି ଗୁଣାତିରିତ୍ତଂ, ସୀଲାଦିଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣେହି ୱିସିଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପୁଲାତି ସଦ୍ଧାସମ୍ପଦାଦିୱସେନ ଉଳାରା।

ଉତ୍ତରମାଣୱୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୩୯। ଅଥ ଖୋ ତେହି ସକୁଣ୍ଡକେହି ତଣ୍ଡୁଲେହି ସିଦ୍ଧଂଭତ୍ତଂ ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲଭତ୍ତ’’ନ୍ତି। ବିଲଙ୍ଗଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆରନାଲଂ ବିଲଙ୍ଗତୋ ନିଙ୍ଗତନତୋ, ତଦେୱ କଞ୍ଜିଯତୋ ଜାତନ୍ତି କଞ୍ଜିଯଂ, ତଂ ଦୁତିଯଂ ଏତସ୍ସାତି ବିଲଙ୍ଗଦୁତିଯଂ, ତଂ ‘‘କଞ୍ଜିକଦୁତିଯ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଧୋରକାନୀତି ଧୋୱିଯାନି। ଯସ୍ମା ଥୂଲତରାନିପି ‘‘ଥୂଲାନୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଥୂଲାନିଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୁଳ୍ହଅଦସାନୀତି ସୁତ୍ତାନଂ ଥୂଲତାଯ, କଞ୍ଜିକସ୍ସ ବହଲତାଯ ଚ ପିଣ୍ଡିତଦସାନି। ତେନାହ ‘‘ପୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜା…ପେ… ଦସାନୀ’’ତି। ଅନୁଦ୍ଦିସତୀତି ଅନୁ ଅନୁ କଥେତି।

୪୪୦।ଅସକ୍କଚ୍ଚନ୍ତି ନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅନାଦରକାରଂ, ତଂ ପନ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ଅଭାୱେନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସଦ୍ଧାୱିରହିତ’’ନ୍ତି। ଅଚିତ୍ତୀକତନ୍ତି ଚିତ୍ତୀକାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପନୱସେନ ନ ଚିତ୍ତୀକତଂ। ତେନାହ ‘‘ଚିତ୍ତୀକାରୱିରହିତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଚିତ୍ତୀକାରରହିତଂ ୱା ଅଚିତ୍ତୀକତଂ, ଯଥା କତଂ ପରେସଂ ୱିମ୍ହଯାୱହଂ ହୋତି, ତଥା ଅକତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଳାରପଣୀତଭାୱୋ ପନ ଅସକ୍କଚ୍ଚଦାନେନେୱ ବାଧିତୋ। ଅପୱିଦ୍ଧନ୍ତି ଛଡ୍ଡନୀଯଧମ୍ମଂ ୱିଯ ଅପୱିଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା, ଏତେନ ତସ୍ମିଂ ଦାନେ ଗାରୱାକରଣଂ ୱଦତି। ସେରୀସକଂ ନାମାତି ‘‘ସେରୀସକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ନାମକଂ। ତୁଚ୍ଛନ୍ତି ପରିଜନପରିଚ୍ଛେଦୱିରହତୋ ରିତ୍ତଂ।

ପାଯାସିଦେୱପୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪୧ ।ତସ୍ସାନୁଭାୱେନାତି ତସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ। ସିରୀସରୁକ୍ଖୋତି ପଭସ୍ସରଖନ୍ଧୱିଟପସାଖାପଲାସସମ୍ପନ୍ନୋ ମନୁଞ୍ଞଦସ୍ସନୋ ଦିବ୍ବୋ ସିରୀସରୁକ୍ଖୋ। ଅଜ୍ଝାସୀତି ଫଲସ୍ସ କମ୍ମସରିକ୍ଖତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱିମାନଦ୍ୱାରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝାସି। ପୁବ୍ବାଚିଣ୍ଣୱସେନାତି ପୁରିମଜାତିଯଂ ତତ୍ଥ ନିୱାସପରିଚଯନୱସେନ। ନ କେୱଲଂ ପୁବ୍ବାଚିଣ୍ଣୱସେନେୱ, ଅଥ ଖୋ ଉତୁସୁଖୁମୱସେନ ପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ କିରସ୍ସ ଉତୁସୁଖଂ ହୋତୀ’’ତି ଆହ।

ସୋତି ଉତ୍ତରୋ ମାଣୱୋ। ଯଦି ଅସକ୍କଚ୍ଚଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପାଯାସି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ପାଯାସିସ୍ସ ପରିଚାରିକା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା କଥଂ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ପାଯାସିସ୍ସ ପନା’’ତି। ନିକନ୍ତିୱସେନାତି ପାଯାସିମ୍ହି ସାପେକ୍ଖାୱସେନ, ପୁବ୍ବେପି ୱା ତତ୍ଥ ନିୱୁଟ୍ଠପୁବ୍ବତାଯ। ଦିସାଚାରିକୱିମାନନ୍ତି ଆକାସଟ୍ଠଂ ହୁତ୍ୱା ଦିସାସୁ ୱିଚରଣକୱିମାନଂ, ନ ରୁକ୍ଖପଜ୍ଜତସିଖରାଦିସମ୍ବନ୍ଧଂ। ୱଜନିଅଟୱିଯନ୍ତି ୱିମାନୱୀଥିଯନ୍ତି।

ପାଯାସିରାଜଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ମହାୱଗ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

ମହାୱଗ୍ଗଟୀକା ନିଟ୍ଠିତା।